

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
844 H 1
ROMA

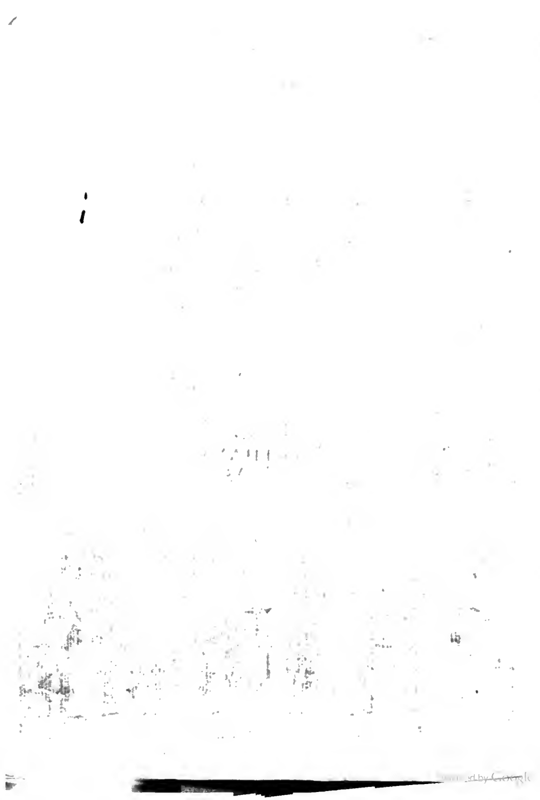
MATTHÆVS EXPENSVS

A R. P.

ALOYSIO NOVARINO.

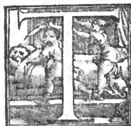

IHS
AMORI
MATTHÆVS
EXPENSVS,
NOTIS, MONITISQVE sacris ex Latino, Græco, Syriaco, et
Arabico, fonte, locisq. parallelis et Variarum Versionum collatione
erutis ad mores informandos illustratus.
Additâ LECTIONVM VARIETATE Vulgatæ Editioni ad
verbum respondente ex LINGVARVM fontibus haustâ et Sanctorum
PATRVM MONVMENTIS; alijsque INTERPRETIBVS collectâ
R. P.
ALOYSIO NOVARINO VERONENSI
CLERICO REGVLARI.
VENETIIS Apud Ioannem de Salis 1629
Superiorum Permissu et Priuilegijs.
D. BONIFACIVS
B. CAIETANVS.
PAVLVS CONSIL.

MATTHÆO IESV CHRISTI EVANGELISTAE.

IBI ſiſto quod tuum eſt, & nomini tuo tua verba dico. Munus quodlibet infra iſtuc infra tuam dignitatem eſſet: Tu tibi par: Matthæo Matthæi opus offero, quæ à calamo tuo prodiere ad te redeunt: nimirum opus tibi & in cultum, & in obſequium lito, quod tu nobis prius & in vtilitatem, & in medelam præbuiſti. Verbis tuis & mea veluti vmbras appoſui, quas ſol tuus, denſam ingenij mei opacitatem feriens, parturiuit; erunt hæ vmbræ exiguitatis meæ indices, non magnitudinis tuæ, ſcribentis affectum prodent, verborum tuorum lumini nil officient. Notas adieci; & monita ſacra, Euangelium tuum verſans, & expendens, dedi in lectoris profectum, & in meum: quicquid hic vtile, & aliqua laude dignum, debetur tibi, omnia ex verbis tuis vel nullo, vel exiguo meo labore proſilierunt. Vix verba tua, fidelis IESV CHRISTI Euangeliſta, diuini amoris igne grauida rudis

dis ingenij mei chalybe tetigi, & ſtatim hæ vtilium monitorum ſcintillæ, quibus legentis mens accenderetur, emicuerunt. Opus tuum accipe, quod meum ornat, & animat. Quod in te ſcripſi inſcribo tibi, mea verba à tuis non ſeiunxi, non debui nec à te. Boni laborem meum conſule, & ſi quid hic peccaui clemens ignoſce. Vtinam qui Euangelium tuum volui, euangelicam mentem per te ebibam, & vitam Euangelicam inſtituam, vt exemplo tuo rerum periturarum amorem exuens inenodabili vinculo Amori nectar, iungar Chriſto. Hoc votum, hæc mens dicatiſſimi tibi ſerui

Aloyſij Nouarini Clerici
Regularis.

LECTORI MEO.

RAELO me non semel credidi, & ancipitem iudiciorum aleam iam subiui: exuit calamus frontem, pudorem posuit. Pergo, & in publicum rursus prodeo, communi vtilitati nouo labore litaturus: potuit sola profectus spes omnem verecundiam deuorare. Multa in primo sacrorum electorum volumine spopondi, cur fidem fallam? Non fallo. Matthæum nunc emitto cursim expensum, & notis illustratum, hic si in gustum tuum, & in profectum aduocabit statim alia, quæ iam parata.

Plures in hunc, & in alios sacros Scriptores scripserint, scribantque quotidie; nullius labor me reuocat à labore; nullius scriptio à scriptione deterret, vrget potiùs, & animat. Maior, ditiorque sacrarum litterarum thesaurus est, quàm vt exhauriri multorum calamis, multorum scriptione possit. Nullis limitibus Scripturæ diuitiæ coercentur, nec inquisitionis labor scribentium multitudine finitur: post scriptionem omnem maius est, quod intactum remanet, & illibatum, quàm quod in lucem publicam ad communem vsum profertur. Prouocent ergo aliorum scriptiones, non à scribendo deterreant.

Sed fors post tantam commentariorum copiam aliquis nobis illud occinat: Actum agis. *Non puto; quùm statim appareat*

pareat, nos aliam ab alijs viam insistere, alio ordine pergere, aliò spectare. Fusè quæ ad litteralem sensum pertinent, tractarunt alij, difficultatum nodos dissoluerunt, omnia explanarunt: Isti ab hoc labore nos liberarunt, huic curæ nos exemerunt: adiri auctores possunt, qui omnibus obuij. Nobis alia mens, alius finis; Litteræ sensum supponimus potiùs quàm exponamus, & explicemus; licet quandoque hoc postremum à nobis præstetur, ad mores informandos omnia flectimus, & vitæ probè instituendæ ferè substernimus. Litteralem sensum ita tangimus, vt tangamus duntaxat, & à contactu vtilia monita velut à silice scintillæ, nascantur. Proba documenta litteræ vt ita dicam inoculamus, vt abiungi difficile possint, ac secerni. Denique hic ea in huius Euangelistæ lucem, lectorisque compendium & vtilitatem præstamus, vt nouus, & ab alijs dissitus noster iste labor censeatur, ac propterea tanquam superfluus non insuper habendus.

Expendimus verba, verborum ordinem, sententiarum cohærentiam, multarum vocum vim ex suis fontibus explicamus, varia Scripturæ loca inter se conferimus, omnia huc ferè spectant, vt mens ad bonum informetur, & benè instituatur. Animus mihi sanè fuit ad virtutem ducere, à vitijs deducere, ad salubria hortari, dehortari à noxijs, & vt verbo dicam, vitæ verba ita expendere, vt æternæ vitæ, felicique æternitati, cui nati, præluderem.

Singula verba, singulas sententias non expendo, nec ex omnibus vtile monitum exsculpo, fors id maiori studio, ac solicitudine consequi potuissem, sed nec tentaui quidem, quà vt breuitati consulerem, quà ne coactum aliquid, & aliqua violentia expressum lectori offerre cogeremur; ea ferè damus, quæ sua sponte, & nulla coactione ex verbis ipsis fluxerunt,

runt,

runt, quæque sub calamo nata, non longè petita videantur: denique curæ nobis fuit, ne nimiam curam, atque solicitudinem noster hic labor præseferret. Multa lector desiderabit. sed meminerit, me hic magna non dedisse, atque perfecta, sed rudia, & nascentibus similia, quæque docti Lectoris pumicem reposcant, diuite aliorum manu locupletari quærant.

Breuitas hic mihi familiaris; Laciniosos, plenosque commentarios si quis cupiat; prostant, & adiri facilè possunt; mens mihi ab omni prolixitate abstinere. Pleraque indicamus potiùs quàm dicamus; omnes diuinæ Scripturæ libros in hunc modum expendere meditor, si in singulis diutiùs immorarer, spes mihi omnis rei absoluendæ præcideretur.

Nostra hic ferè damus, aut quæ ab alijs indicata ita in rem & vsum nostrum transtulimus, vt ob nouam formam, quam sub nostra incude induerunt, nostra censeri possint: Fallor, si proba, & vtilia sunt, à Deo, qui omnis bonitatis ac veritatis fons est, exierunt. Ab aliorum interpretum dictis, Sanctorumque Patrum sententijs recensendis abstinuimus. Potuissem laborem hunc, sicut in alijs feci, alienis locupletare, Doctorumque dicta nostris inserere, & in ornatum, & in fidem. Sed nolui, multæ me causæ ab hoc auocarunt; hæ præcipuæ. Prima ne opus nimis excresceret, & breuitatis, quam nobis proposuimus, limites transgrederemur. Deinde quia id ab alijs feliciter præstitum, qui omnibus sunt expositi. Denique vt tempus, quod auctoribus lectitandis, & eorum sententijs exscribendis insumendum erat alijs sacræ Scripturæ libris nostro hoc peculiari ordine, ac forma expendendis daremus, quod fecimus, & deinceps facturi sumus.

Aliquis hic reponat; firmiora fuissent, quæ exhibentur, maior illis fides haberetur, & pluris fierent, si sancti alicuius

b Pa-

Patris auctoritate munirentur. Pleraque potuerint Sanctorum Patrum dictis confirmari, non potuerunt omnia, cum non omnia Patres dixerint, & multa etiam alijs illibata reliquerint; praeterea ea quae damus, ita litterae innituntur, & ab omni violentia tàm longè sunt, vt extimo auctoritatis munimine indigere non videantur. Demum vbi aliquod dubium, nec ita firmum, & apertum occurrit, Doctores, qui id firment aduocare religio nobis non fuit, quod licet rarissimè à nobis fiat, fit tamen, vbi res id exigere videtur.

Matthaei verba expendens, Matthaei verba praemittenda duximus, quibus varias lectiones adiecimus ex linguarum fontibus haustas, exque Sanctorum Patrum libris, alijsque interpretibus diligenter collectas. Vtilis hic labor, opinor, erit, & vt à nullo hucusque susceptus ita suam à docto Lectore inibit gratiam. Vel à nudis versionibus multorum locorum intelligentia pendebit, sacrorum verborum vis, & faecunditas apparebit, exque variarum lectionum collatione & nexu vtilia monita pullulabunt: vel ex vnius voculae diuersis aduersisque notionibus ex linguarum fontibus desumptis, & inter se copulatis salutaria documenta ferè sua sponte fluent; cui rei collectio ista versionum mirificè deseruit.

Nec insolens, ac peregrinus iste arguendi modus censeri debet; vtuntur Sancti Patres; possem in rei probationem exempla plura conuehere. Duo in duabus voculis, aut litteris apponam, vt statim constet & vsitatum hunc modum fuisse, & nihil adeo minimum in sacris litteris esse, quod compendio suo careat, & negligi debeat. Sanctus Ambrosius octon. x. in Psal. 118. de littera, Iod, quae omnium minima apud Hebraeos est, ita philosophatur: Decima littera apud Hebraeos Iod, quae Latina significatione confessio

S. Amb. oct. 10. in Psal. 118.

dici-

dicitur, vel certè desolatio. *Habes vnius vocis versiones diuersas; Ex harum diuersarum notionum nexu colligit Sanctus Pater, desolatos, & rebus aduersis pressos citius confiteri; sic enim ille pergit:* Nec discors, ac dissonans videtur interpretatio, siquidem qui desolati sunt citius confitentur. Magis enim secundis rebus animus extolli solet, cum autem vrgetur aduersis, tunc demùm implorat auxilium. *Poterat acutius, & in rem nostram opportunius? Item Sanctus Pater octon. 5. litteram ה He ita expendit.* Sequitur quinta littera He, quæ Latinè significat est, vel vt alibi inuenimus viuit. Conuenit sibi vtraque interpretatio, qui enim est viuit, & qui viuit est. Denique gentiles non sunt, & ideo non viuunt, sed mortui sunt. *Sic ille, cuius vestigia premere tutò possumus. Nos hic, vt vides, pressimus, & vt idem ab alijs facilè præstaretur, versionum collectione fecimus; vt alia interim commoda, quæ à nostro hoc labore sacræ Scripturæ tractatoribus prouenient, omittamus.* S. Amb. oct. 5. in Psalm. 118.

In varijs versionibus ea tantum verba apposui, in quibus à vulgata nostra discrepant, ea, in quibus conueniunt, consultò suppressi, idque à Lectore probatum iri non ambigo; cum & tempori, ac labori sine vllo incommodo, sed maiori facilitate ita consultum sit.

Versiones, quas ex Patribus citamus, ferè sparsim in eorum operibus exstant, vt non sine magno labore collectæ à nobis sint. Græcis etiam auctoribus vtimur, eorumque interpretibus; & vt locupletior hæc versionum collectio esset nostram quoque plerumque adhibuimus, aut ex Græco, vbi nihil additur, aut ex Syriaco, quod exprimitur cum sit.

Hæc nunc in Matthæum præstamus, eadem in alios Euangelistas deinceps præstaturi. In omnium vtilitatem semina hæc iacio, fructum exspecto, eumque vberem, & copiosum. Salubris solus Euangeliorum contactus, cur non ad salutem lectio sit & meditatio?

b 2 Ab

S. Chry. conc. 3. de Lazaro. *Ab aureo ore est:* Simulatque tetigit aliquis Euangelium mox composuit suam ipsius mentem, & à rebus mundanis abduxit, idque ex ipso solo aspectu; quid si accesserit diligens lectio? *quid si assidua meditatio, assiduum studium? Euangelicam mentem induat qui Euangelij expendit verba, aut habet expensa: abundè meo labori satisfactum erit, si vel vnus istuc praestiterit, & melior à nostri laboris lectione, sanctiorque abierit.*

Quo ad dictionis elegantiam, & venustatem spectat, lectorem moneo, quod & alibi feci, ne speciosa hic quaerat, sed vsu necessaria, sententiarum pulchritudini vtilitas praeponderauit, quae ferè certior à calamo, qui foeminae molitiem nescit, virum praefert. Monentem audi: Te volo vt potius veri consideres sensum, quàm aucuperis lenocinia falerata verborum; *idem à me tibi dictum puta. Abstinemus à lenocinijs, salutaria damus; religio nobis fuit sacrosanctae Scripturae verba ornatu nimio, & cultu nimis exquisito polluere; incultus mihi ille cultus visus est, & diuinorum verborum sanctitatem minimè conueniens, qui fucatus, flexuosus, & nimis elaboratus: menti haec scribimus, non auribus: denique quod ex animo prodit, & ad animum dirigitur fuci expers est.*

S. Petr. Dam. opusc. 47.

Salu. lib. 3. ad Eccles. Cathol. *Finio, & magni Saluiani verbis rem obsigno:* Superest, vt quicquid pro affectu Dei à nobis dicitur, cum affectu Dei recipiatur. *Hoc si fiat, nec superciliosarum mentium frontem ego timebo, aut morosiora iudicia pertimescam, nec lector sine magna vtilitate ab huius operis lectione abibit, quam ferè vellicandi scabies aut impedit, aut minuit. In Dei gloriam, tuique profectum laboraui, nos supera sua gratia in sui gloriam Christus elaboret; iunge vota, & preces, vt tandem nos coelestis patria aeterna beatitate aeternùm fruituros simul iungat. O quando!*

SYLLABVS AVCTORVM, EX QVIBVS VARIAE VERSIONES DESVMPTÆ SVNT.

VLTIS varijſque tùm Græcis, tùm Latinis Auctoribus in hac variarum verſionum collectione vſi fuimus; conſultum duximus hîc eos alphabetica ſerie recenſere, ac eorum nomina, quæ in ipſo opere, vt breuitati conſuleremus, dimidiata damus, integra ſubijcere, ne error aliquis, aut aliqua dubietas Lectorem corripiat, & remoretur; & vt primo aſpectu appareat, quanto labore nobis opus iſtuc conſtiterit, cui Sacrarum litterarum ſtudioſum eximimus; collecta quippè hic in vnum magno ſuo commodo, nullo labore habet, quæ in tot voluminibus non ſolum ſparſa, ſed ferè inobſeruata latebant. Hoc ſi Lector probauerit, & ad ſacrarum litterarum intelligentiam, & diuitias conducere cenſuerit, idem in ſingulis libris, quos expendemus, & pleniùs, & accuratiùs à nobis fiet.

Interim ſi quidpiam vel domi ſuæ natum, vel ſuo labore aliunde collectum, quod obuium minimè ſit, nobis eruditus lector offerat, ſingularis beneficij loco habebimus, & ea quæ exhibebit, ſicut & exhibentis nomen noſtro huic variarum lectionum operi inſeremus; hac enim de cauſa, vt alias omittam, etiam nuperos auctores produco, vt alios ad paria allicerem, & prouocarem. Porrò auctores, quibus hîc vtimur, hi ſunt.

Adam. C. ADamus Conzen, qui ſuis in Euangelia commétarijs peculiares aliquas verſiones offert.

B. Alb. M. Beatus Albertus Magnus in Matthæum.

Al. Alius. Alium voco Eraſmum Roterodamum, ne damnati Auctoris nomine has paginas pollueremeius Interpretatio in nouum Teſtamentũ permiſſa, ea quandoque nos vtimur.

S. Amb. Sanctus Ambroſius ſparſim in ſuis operibus.

Ar. M. Arias Montanus, qui nouum Teſtamentum, ad verbum ex Græco tranſtulit, & licet alicubi duriuſculè verbis nimis adhærens, ſincerè tamen omnia vertit.

Arab. Arabica verſio, quam Ty-

Po-

pographia Medicea nobis exhibuit.

Auct. Auctor. Nos quoque aliqua & ex Græco & ex Syriaco vertimus, sed omnem versionem, sicuti reliqua docti Lectoris iudicio submittimus.

Auct.op. Imp. Auctor operis imperfecti, qui sub nomine Chrysostomi circumfertur, & eius operibus inseritur, ex commentariis eius in Matthæum varias aliquas lectiones collegimus, eò libentius, quò probabilior censio est, Latinè hûc auctorem scripsisse.

S.Aug. Sanctus Augustinus sparsim in suis operibus. præsertim in suis sermonibus, & enarrationibus in Psalmos aliter ac Vulgatus habeat sacræ Scripturæ loca citat pleraque.

Biblia Goth. Biblia Gothica. Hanc non vidimus, sed vt citatam legimus nos quoq. citamus.

Caiet. Caietanus. Edidit in quatuor Euangelistas commentarios, in quibus sæpè versionem ex Græco affert. Placet, quia posuit, displicet, quia sæpè vulgatæ præponit, vulgata reiecta.

Cod.m.s. Codices manuscripti.

S.Cyp. Sanctus Cyprianus; hic quoque variè in suis operibus multa sacræ Scripturæ loca vertit.

S. Cyr. Ier. S. Cyrillus Ierosolymitanus. Hic in suis Cathechesibus lectiones varias exhibet, quas collegimus.

Ferr. Ferrandus Diaconus; hic quoque aliquando accersitus sed raiò.

Franc.Luc. Franciscus Lucas Brugensis; Edidit auctor iste luculentos in quatuor Euangelia Commentarios, & passim propriam versionẽ quà ex Græco, quà ex Syriaco suis operibus inserit.

S.Dion. Alex. Sanctus Dionysius Alexandrinus. Exstant huius Patris opera in Bibliotheca Sanctorũ Patrũ, ex hoc quoque aliquas versiones prompsimus, sed aliquas tantùm.

Euth. Euthymius: Breues in quatuor Euangelistas Commentarios dedit, sed eruditos; variat quandoque in citandis verbis à nostra vulgata, licet plerumque varietas ab interprete ipso, vt infra dico, orta sit.

S.Gaud. Sanctus Gaudentius Brixiensis in suis tractatibus.

S.Hier. S.Hieronymus in suis operibus sparsim.

Hier.Mat. Hieronymus Matranga Clericus Regularis Linguarum peritia ornatus. Peculiares aliquas versiones ex Syriaco nobis obtulit, plures deinceps exspectamus, tu a ia quoque maiora.

S.Hil. Sanctus Hilarius Canones in Matthæum edidit doctos, & elegantes; in quibus à vulgata versione plerumque abit nouam exhibens.

Int. S. Chrys. Interpres Sancti Chrysostomi. Plerumque versionum diuersitas non à Græcis

cis Auctoribus orta est, sed ab eorum interpretibus, quibus liberum fuit, ob verbi Græci fœcunditatem diuersè vertere.

Int.Euth. Interpres Euthymij.

Int.Orig. Interpres Origenis.

Int.Theop. Interpres Theophylacti.

S.Ioan. Chrys. Sanctus Ioannes Chrysostomus.

Ioan.Caff. Ioannes Cassianus.

S. Leo. Sanctus Leo in suis sermonibus, aliter non rarò Scripturę verba citat, ac nos in nostra vulgata habeamus.

Mald. Maldonatus. Probè notæ auctor, qui Sancta quatuor Euangelia doctissimis Commentarijs illustrauit, pleraque ex Græco transfert, vt suis locis habes.

M.S. Manuscriptum.

Multi lib. Multi libri.

Orig. Origenes. In Matthæum scripsit, & vt ab eius interprete sic & ab ipso versiones aliquas hausimus.

Pagn. Pagninus. Peculiarem in totam Scripturam versionem edidit, quam nos sæpè aduocamus.

S.Pasc. Rat. Sanctus Paschasius Ratbertus. Matthęum commentarijs illustrauit, in quibus varietas aliqua lectionum reperitur.

S.Pet. Chrys. Sanctus Petrus Chrysologus. In aureis suis sermonibus aliter quãdoque ac nos habeamus sacræ Scripturæ loca refert.

S.Paul. Sanctus Paulinus. In elegantissimis epistolis, quas nobis reliquit, sæpè aliter legit ac vulgata nostra habeat.

Paul.de Pal. Paulus de Palatio. Auctor iste Matthæum enarrauit, & ex Græco quædam transfert, licet rarissimè, cum alio spectet.

S.Proc. Sanctus Proculus. Et pauca ingenij sui monumenta ad nos transmisit, & pauca in rem nostram ex illo desumere potuimus, desumpsimus tamen aliqua: exstant eius opera in Bibliotheca Sanctorum Patrum.

S.Prosp. Sanctus Prosper. Multus in sacræ Scripturæ auctoritatibus recensendis hic Pater est; in aliquibus variat à Vulgata, quæ suis locis inseruimus.

Syr. Syrus; eâ versione ferè vtimur, quam Guido Fabricius nobis elaborauit.

Tert. Tertullianus in suis operibus sparsim peculiares versiones habet, vt nos hic suo loco notamus.

Theoph. Theophylactus. Græcus Auctor, in quatuor Euangelia doctè scripsit, & variat plerumque in Scripturæ citatione, licet ferè varietas non tàm ab ipso, quàm ab eius interprete fit.

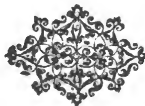
S.Val. Sanctus Valerianus. Ex huius quoque Patris Homilijs aliqua in rem nostram desumpsimus.

Vat. Vatablus. Circumfertur

tur huius auctoris Transf-
latio quam nobis Theologi Complutentes, & Salmáticenses repurgatam obtulerunt.

Vinc. Lir. Vincentius Lirinensis. Hoc quoque vsi fuimus, sed pauca suppeditauit.

S. Zeno. Sanctus Zeno. In doctis, & elegantissimis huius Patris sermonibus pleraque extant, quibus variarum versionum opus locupletauimus.

IN-

INDEX LOCORVM
SACRAE SCRIPTVRAE,
QVÆ IN HOC OPERE EXPLICANTVR, ILLVSTRANTVR, EXPENDVNTVR.

VETVS TESTAMENTVM.

Ex Genesi.

c Cap.

Ex Hieremia.

Ex Baruch.

Ezechiele.

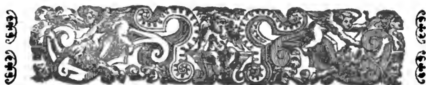
NOVVM TESTAMENTVM
Ex Matthæo præter ea, quæ in suis sedibus.

Ex Marco.

Cap.

Finis Indicis Sacræ Scripturæ.

INDEX
GRÆCARVM VOCVM, QVARVMVIS, AC
PROPRIETAS IN HOC OPERE explicatur, & expenditur.

A

Ba-

De

O

Π

P

Σπλαγ-

Σ

T

Υ

Φ

X

E mandato admodum Reuerendi P. Generalis Nos infrascripti perlegimus accurate Librum, cui Titulus, Matthæus expensus, Notis, monitisque sacris illustratus à R. P. D. Aloysio Nouarino Veronensi Clerico Regulari, in eoque nihil offendimus, quod Orthodoxus Lector inoffenso pede non decurrat, quodque apprimè non concinat Catholicæ fidei, & optimis moribus, immo verò nihil in eo omninò non sanctum, nihil non pium, nihil non redolens insignem auctoris pietatem pari cum eruditione coniunctam. Quapropter dignissimum censemus qui prælo commissus in lucem prodeat futurus sine dubio in Dei gloriam, & singulare commodum, vtilitatemque proximorum in quorum fidem, &c.

Venetijs Nono Kal. Maij, M DC XXIX.

D. Angelus Albertus Clericus Regularis.
D. Placidus Maria Vanni Clericus Regularis.

D. Philippus Maria Guadagnius Præpositus Generalis Clericorum Regularium.

HOc opus inscriptum, Matthæus expensus, Notis, monitisque sacris illustratus à P.D. Aloysio Nouarino compositum, & iuxta præfixam assertionem Doctorum Patrum, quibus id commisimus, approbatum, vt typis mandetur (quoad nos spectat) facultatem concedimus.

Datum Romæ Quarto Kal. Maij MDCXXIX.

D. Philippus Maria Guadagnius Præpositus Generalis.

D. Bernardus Castagninus Secretarius.

MATTHÆVS EXPENSVS ET NOTIS, MONITISQVE SACRIS ILLVSTRATVS

A R. P.

ALOYSIO NOVARINO VERONENSI CLERICO REGVLARI.

CAPVT PRIMVM.

Sanctum Iesu Christi Euangelium secundum Matthaeum.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers.1.	
IBER generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham.	Generationis. *Tert. Geniturae.*
Vers.2.	
Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.	De Thamar *S. Ambr. Ex Thamar.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 3. Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Heſron. Heſron autem genuit Aram.	
Verſ. 4. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſſon. Naaſſon autem genuit Salmon.	
Verſ. 5. Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Ieſſe. Ieſſe autem genuit Dauid Regem.	
Verſ. 6. Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Vriæ.	Ex ea *q. f. Syr. Ex vxore Vriæ. Al. Ex ea quæ fuerat vxor Vriæ. Ar. M. Ex Vriæ.*
Verſ. 7. Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Aſa.	

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

*Verſ.*8.

Aſa autem genuit Ioſaphat. Ioſaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam.

*Verſ.*9.

Oſias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.

*Verſ.*10.

Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam.

*Verſ.*11.

Ioſias autem genuit Iechoniã, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.

*Verſ.*12.

Et poſt tranſmigrationem Babylonis. Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.

Poſt *tr.B.Syr.Poſt exilium Babylonicum.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.13.	
Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor.	
Verſ.14.	
Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud.	
Verſ.15.	
Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob.	
Verſ.16.	
Iacob autem genuit Ioſeph virum MARIÆ, de qua natus eſt IESVS, qui vocatur Chriſtus.	Genuit. *Tert. Generauit.* Virum. *Arab. ſponſum. Al. maritum.* De qua. *Tert. Ex qua.* Natus eſt. *Tert. Naſcitur.* Vocatur. *Tert. Dicitur. Ar. M. Dictus.*
Verſ.17.	
Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Baby-	

Vul-

Vulgata editio. *Lectionum Varietas.*

lonis, generationes quatuordecim: & à transmigratione Babylonis vsque ad Christum, generationes quatuordecim.

Vers. 18.

Christi autem generatio sic erat: Cum esset desponsata Mater eius Maria Ioseph antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens, de Spiritu Sancto.

Christi autem. *Ar. M. At Iesu Christi.*
Generatio. *Al. Natiuitas.*
Cum esset *d. Ar. M. Desponsata enim Matre eius Mariâ.*
Antequam *conuen. Syr. Priusquam societatem inirent. Arab. Antequam se cognoscerent. Al. Priusquam congressi fuissent. Ar. M. Ante concepire ipsos.*
Inuenta est. *Pagn. Reperta est. Auct. Deprehensa est.*
In vtero habens. *Arab. Grauida.*
De Spiritu Sancto. *Syr. de spiritu sanctitatis. S. Ambr. ex Spiritu Sancto.*

Vers. 19.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere: voluit occultè dimittere eam.

Vir. *Syr. Maritus. Arab. sponsus.*
Cum esset iustus. *Ar. M. iustus existens.*
Traducere. *Arab. Diuulgare. Ar. M. Exemplum facere. Al. infamare. Pagn. Vituperare. Auct. Ostentui habere,* seu *in exemplum vertere.*
Dimittere. *Syr. Derelinquere. Al. Abea diuertere.*

Vers. 20.

Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit

Hæc autem *eo cog. Syr. Cum autem hæc illi venissent in mentem. Al. Hæc autem cum is in animo versaret.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ret. Auct. Animo voluntante, seu animo concipiente.

Ecce Ang. *S.Cyp. Gabriel Angelus.*

in somnis ei, dicens: Ioseph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugẽ tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu Sancto est.

In somnis. *Ar.M. Per somnium.*
Apparuit. *Auct. Illuxit.*
Accipere. *S.Cyp. Assumere. Auct. suscipere. Al. Adiungere sibi.*
Coniugem. *Arab. sponsam.*
Natum est. *Syr. Genitum est. S.Cyp. Natum fuerit. Auct. Conceptum est.*
Noli timere. *S.Cyp. Ne timueris.*

Vers.21.

Pariet autem Filium: & vocabis nomen eius IESVM: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Ipse. *S.Cyp. Hic.*
Saluum faciet. *Ar.M. Saluabit. Auct. ex Syr. Viuificabit.*

Vers.22.

Hoc autem totum factum est vt adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem.

Adimpleretur. *Al. perficeretur. Auct. Compleretur.*

Vers.23.

Ecce virgo in vtero habebit, & pariet Filium: & vocabunt nomẽ eius Emmanuel, quod est interpretatum nobiscum Deus.

In *vt.hab. Syr. Vterum feret. Æ Erit prægnans. Arab. concipiet.*
Nob. Deus. *Syr. Nobiscum Deus noster.*
Et vocabunt. *S.Cyp. Et vocabis. Tert. vocabitur.*
Est interpr. *Tert. interpretatur*

Ext-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 24.

Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam.

Exurgens. *Syr. Cum ſurrexiſſet. Ar. M. Excitatus. Arab. ſurrexit. Auct. Experrectus, expergefactus.* Præcepit. *Pag. Mandauit. Al. Iniunxerat.*

Verſ. 25.

Et non cognoſcebat eam, donec peperit Filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius Ieſum.

Cognoſcebat. *Syr. & S. Ambr. cognouit.*

CAPVT I.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum Matthæum.

RIMVS omnium ſcripſit Euangelium Matthæus, ſicut & primo loco ponitur. Sed cur prior edidit? quia ita cæteris Apoſtolis placuit, qui id muneris ipſi impoſuerunt. Sed cur primo? Vt ad exemplum aliorum vitæ verba prius annunciaret, qui exemplo, & ipſa publicani profeſſione, ac nomine alios læſerat. Nempè docemur præire in bono alijs debere, qui in malo præiuerat, & ſtatim bonis operibus prauæ vitæ maculas eluendas, prius rectè ſcribit, qui non rectè egerat, vt diuinarum rerũ ſcriptione, & narratione præteritæ vitę ſordes

1
A

des ablueret. Matthæum in bono imitetur, qui imitatus in malo est.

B Velà libri titulo vtile monitum
Is. 1. v. 1. Ier. 1. v. 1. Bar. 1. v. 1. habes; breuis inscriptio, sed magno compendio non caret. Nullam generis, nullam auorum mentionem fieri audis, Non ita illi qui sub lege veteri fuere; hinc illud: *Visio Isaiæ filii Amos*, &: verba Ieremiæ filij Helciæ, &: Hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filij Neriæ, filij Maasiæ. Parentum suorum plures scriptores veteris Testaméti meminere; sub nouo ferè obliuiscuntur, nudum nomen ad firmitatem apponunt, nihil præterea. Audis: Euangelium secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Ioannem. Quid? quod ferè ne ipsi Euangelistæ suum nomen præfixerunt, præfixit Ecclesia, vt aliqui putarunt Nempè docere voluerunt, Euangelici spiritus esse, suórum obliuisci, patris domum non re tantùm, sed & affectu relinquere. Verus Christi seruus parentum memoriam ferè oblitterat, amorem in Deũ transfert: scilicet Dei filius meritò audit, qui terrenum non cogitat patrem.

2 Euangelij quoque nomen suo fructu non destituitur bonum faustumque nuntium significat, & rectè liber, qui Christum, hominumque salutem, vi amque beatam, & loquitur, & ostendit Euangelium, & bonum nuntium dicitur, ac si illud tantum felix nuntium censeri debeat, quod salutem con-
Cant. 5. v. 8. tinet & Saluatorem; nomen istuc alia, licet fausta, & felicia terrenis hominibus mereri videantur, non merentur, Bonum nuntium erat amantis animæ, cum diceret: *nuntietis ei* (dilecto) *quia amore langueo*. Iucundius, magisque faustum est, quod nobis hic nuntiatur, nempè Amorem ipsum amore languentem ad hominem venisse, vt culpæ sanaret languores. Nulla felix nuntiatio, quæ ab amore non est, Iesum non sapit, Iesum non sonat, non salutem.

Nuntiatio hæc bona dicitur, tanquam sola sit bona, quippè quæ sola nuntiet bona, felicitatem scilicet veram continentia, alia ab hac aliena bona feliciaque non sunt, licet putentur.

Euangelium Hebraicè בשר dicitur, à verbo pihel בשר quod à C
בשר aliqui deducũt, quæ vox carnem significat, vt Dei filij Incarnatio sub Euangelij nomine con- D
tineatur, bonum quippè nuntium fuit, humanam carnem Dei filium hominum amore induisse.

Carnem pro Euangelio Missam etiam Plutarchus testatur in Agesilao: *Principes Rex Phiditiijs carnem miserunt pro Euangelio aliud verò nihil*. Christus carnem in Euangelio induisse refertur, sed cœlestia nobis dona cõmunicauit.

Verbum בשר *bisar*, à quo E- E
uangelij nomen de læto nuntio dicitur, vt ex sacris litteris colligitur, de tristi nũtio videtur semel
dici, nam fugiens è prælio, nun- F
tiansque victos Israelitas, Phinees, & Ophni occisos, vocatur מבשר *mebaser*. Cur lętus nuntius dici-
tur qui tristia refert? An quia ne- G
cem

cem impiorum sacerdotum nunciauit, quod lætum, faustumque, quum Dei Ecclesia ab impijs sacerdotibus liberatur?

SECTIO II.

Cur Generationis hic liber dicatur. 3
תולדה, *&* γένεσις *de toto vitæ cursu locus Genesis explicatus.* H
Præsentis vitæ labilitas. Ecclesiastes expensus. I
Homines tantum nasci videntur, rursus tactus Ecclesiastes. K
Iustus semper nouo profectu nascitur Dauidis locus. 4
Generatio *pro fructibus Lucæ.* L
Operum fructibus abundare hominis vita debet.
Generatio *pro gestis, & actibus vitæ. Illustratus Moses.* M
Probis actibus probet quilibet se natū.
Cur Messiæ statim meminerit Matthæus. 5
Statim malis occurrendum, & aliorum salus quærenda.
Operis laus cum Christo ab omni parte clauditur. N
Cur Abraham Dauidi postpositus. 6
Regum, & Principum reuerentia.
Pœnitentes Deus honorat. O
Christi mansuetudo. Expensus Dauid. P
Cur Abrahæ mentio hic facta. Q
Christi Pater iurè audit, qui Filium Deo mactare paratus. R

Liber Generationis Iesu Christi.

3 CVR generationis liber hic dicitur, quum totius vitæ sit. An Hebræorum morem sequutus est, qui à librorum initijs librorum nomina desumunt, vnde & Genesis liber dictus est liber generationis Adæ Genes. 5. v. 1.? Placet, quia multis etiam probæque notæ auctoribus placuit. Sed aliter & fors melius certè vtilius solui hic nodus potest. Esse scilicet Hebraismum, quo nomen תולדה, & Græcè γένεσις significat non solum generationem, sed etiam totum vitæ cursum, quo pacto Noe dictus est *perfectus in generationibus suis.* Gen. 9. v. 6., idest in omnibus vitæ suæ partibus. Vt perinde sit, liber Generationis Iesu Christi, ac si diceret liber de vita Christi. *Gen. 5. v. 1.* H *Gen. 9.*

Nec ab re vita in sacris litteris generatio dicitur, quia vt quotidie morimur, sic quotidie nascimur, vnde & solis cursum referre videmur, qui diebus singulis oritur, & occidit. *Generatio præterit, & generatio aduenit*, inquit Ecclesiastes; poterat eandem sententiam sic efferre moriuntur homines, & alij nascuntur, sed maluit generationis nomine vti, vt humanæ vitæ instabilitatem, & labilitatem aptiùs significaret. I *Eccl. 1. 4.*

Generatio hominum vita vocatur, quia tàm citò finitur, tàm breuis est, vt nasci tantùm homines videantur, non permanere, vnde aduocatus sapiens inquit, *Generatio præterit, generatio aduenit, terra autem in æternùm stat.* Abitionis meminit tantum, & aduentus, non permanentię, quia tàm exigua, tàm breuis est, vt esse, præsertim si æternitatem intueamur, non videatur. K *Eccl. 1.*

Sed si de iusto loquamur, rectè 4

eius vita perpetua generatio dicitur, quia nouo semper profectui nascitur, semper nouo desiderio pullulat, quotidie clamat cum
Psal. 76. 11. Propheta: *Et dixi nunc cœpi* recens, vegetusque in Dei obsequio est; ætatis onus non sentit, in ipsa senectute virtutis deliquia nescit. nempè virtus in senectute non senescit, sed adolescit. Noe quoque
Gen. 9. *perfectus in generationibus suis dictus est*, idest in omnibus vitæ suæ partibus; quia à perfectione abit, qui in omni ætatis gradu non proficit, vt semper nouus nasci videatur; arescit nisi germinet sanctitas, & nisi nascatur quotidie, tandem perit.

L Præterea generatio in sacris litteris pro fructibus accipitur; sic
Matth. 26. Matth. 26. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis*, & tamen Luc. 22. di-
Luc. 22. citur: *non bibam de generatione vitis*, idest fructu vitis nempè bonorum operum fructibus abundare hominis vita debet, vt iure generatio dicatur.

M Aliquando generatio pro gestis, actibusque vitæ accipitur.
Gen. 33. Gen. 33. *Hæ sunt generationes eius*; & tamen in toto libro Genesis non agitur de propria generatione Iacob sed de gestis eius, & filiorum suorũ; vt statim colligeremus hominis generationem huc tendere, vt gestis, actibusque optimis in lucem se emissum probet, probet natum; esse quippè non videtur, qui non operatur.

5 Messię statim meminit Euangelista, *Liber*, inquit, *generationis Iesu Christi*; cur tàm cita Christi mentio? cur non tantisper distulit, donec aliorum patrum generationes præmisisset? Noluit, non debuit. Ad Hebræos scribebat, qui tanto desiderio Messiam expectabant, statim eorum animos erigit tali nuntio, statim eorum infidelitati occurrit; quo nos docet in animarum morbis citò opportuna medicina illis occurrendum: nemo longas, & nihil profuturas ambages præmittat, cum statim mederi serpenti morbo possit.

Hebræorum salutem ardenter desiderabat Matthæus, non potuit eius nominis mentionem differre à quo solo salus, & vita; nempè moras nectere vera charitas non potest, cum statim profutura offerre valet.

Præponitur Patrum generatio- N
nibus Iesu Christi nomen, sed eas etiam claudit: initio habes: *Liber generationis Iesu Christi*, in fine: *De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*. Non immeritò, nam ipse principium, & finis est, ipse α, & ω. Apoc. 1.
Bonus iste circulus, qui à Christo incipit, in Christo desinit. Maxima operis cuiuslibet laus, cum Christo ab omni parte clauditur, cum eius nomen actio præfert, & in Christum velut in finem dirigitur.

Filij Dauid, Filij Abraham.

Tempore posterior præponi- 6
tur priori. Dauid ante Abraham nominatur, qui post ipsum natus est. Cur ita factum? An quia maior honor maiori dignitati deferendus? Rex Dauid fuit, non fuit Abraham, ideo prius recen-

censetur, qui prior in dignitate, licet non tempore. Disce honorem, ac reuerentiam Regibus, ac Principibus exhibere, docuit hoc Euangelista dum Abrahamo Dauidem prætulit.

O Quid si hoc factum non in regij culminis honorem, sed in pœnitentis Regis priuilegium? Magnus peccator, sed magnus pœnitens, imò & veræ pœnitētiæ exemplar Dauid extitit; igitur Iusto Abrahamo præfertur in Saluatoris genealogiâ, vt ostenderetur quanti faceret Deus peccatores, qui lachrymis, ac dolore mentis maculas eluerunt. Sic enim ostenditur, magis pro peccatoribus, quàm pro iustis humanitatis vestem Dei filium induisse. Honorare pœnitentes Deus solet, quos etiam facit. Igitur qui peccauit, pœnitentiam agat; non spernit Deus eos, qui post culpam meliorem induunt mentem, & damnant quæ commisere.

P Filius Dauid statim dicitur Christus, quia pius, & mansuetus veniebat; Dauid de se ait: *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius* Psal. 131. sed quid sequitur? *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam:* quibus verbis Christi incarnatio significatur. Mansuetudinis meminit quia Christi Pater futurus, de quo scriptum est: *Rex tuus venit tibi mansuetus*. Matth. 21. Volue omnes scripturæ libros, nusquam reperies, Dauid suæ mãsuetudinis meminisse, nisi hîc, vbi super eius sedem Christum sessurum dicitur. Non ab re, vt statim intelligeremus, clementem, ac mansuetum venire, qui mansueti Patris Filius dicitur. Denique mansuetudinis suæ meminit Dauid, quia pietatis, & clementiæ viscera induere debet, qui Christi mansuetudinem cogitat; hinc illæ ipsius voces. Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.

(Psal. 131. — Matth. 21.)

Q Abrahæ mentio statim in Christi genealogia fit; & quia illi hoc promissum, & quia diem istum videre gestiuit & spiritu præuidens gauisus est Abraham. Hinc illud Christi: *Abraham exultauit vt videret diem meum; vidit & gauisus est*, qui tàm festinus exstitit vt videret, non debuit præteriri. (Ioan. 8.)

R Pater Christi Abraham audit, & tanquam præcipuus hîc recensetur, nempè qui proprium filium Deo iubente Deo mactare paratus erat inter Christi patres præcipuè adsciscí debebat. Discant Parentes nimio amore filios non prosequi, ne à Christo abeant: in vitæ libro scribi meretur, qui Dei amore etiam vnigenitum Filium Deo in sacrificium offerre non refugit.

SECTIO III.

Iustus veræ lætitiæ parens. T
Deo parenti triste quodlibet risus causa. S
Lætitiam sibi quisque parturiet. T
Christus suorum risus. Tactus Lucas. V
Mundanorum consuetudo cordis lætitiam inficit. X
Cum lætitia se, & sua Deo quisque mactet. Y

Abraham genuit Isaac.

7 BRAHAM fidelis, & iustitiæ exemplar genuit Isaac, qui risus interpretatur; nempè veræ lętitiæ, verique gaudij parēs iustus est, fictus impij risus est, ficta lætitia. Vnus Abraham Isaac filium habet, quia solidę lætitiæ parens solus iustus est. Adam Abel genuit, qui luctus interpretatur, quia peccator, & diuini præcepti transgressor luctum, ac dolorem sibi parturit.

S Isaac parentum risus dicitur, licet iussus eū sacrificare Abraham mæstitiæ, doloris, luctusque occasio fuisse videatur. Videtur fuisse, sed non fuit. Deo parenti durum quodlibet asperumque molle est, & triste lætitiæ, risusque causa. Moribus æmulare Abraham, & quodcunque egeris Isaac erit, lætitiæ, gaudijque fons, & causa.

T Vt vera lętitia sit, eam sibi quisque parturire debet, adeo vt à nobis quodammodo nascatur, non aliunde sumatur, à rebus scilicet perituris; hæc supposititia & adulterina est, non vera, non legitima; Abraham genuit Isaac, & iustus ex bonæ conscientiæ vtero risum. Aliter alienus, & nothus censeri debet.

V Isaac Christi figura est, quia suorum risus, gaudiumque futurus nascitur. hinc Angelus ad Pastores Luc. 2. *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus.* Nullà vera lætitia, nullus risus, nisi vel in Deo, vel à Deo. *Luc. 2. v. 10.*

X Israel persequitur Isaac, & mundanorum consuetudo cordis lætitiam inficit, impiorum illecebræ verorum gaudiorum hostes sunt.

Y Risus Isaac dicitur, & simul etiam eum sibi immolari Deus iubetur. Cohærent hæc duo quia non ex tristitia, aut necessitate offerre se, aut sua quisque debet sed cum lætitia, nam hilarem datorem diligit Deus.

Z Iurè etiam in hoc Christi figura fuit, quia & Christus immolatus pro nobis est Patri, sed simul Isaac, & risus dici potuit, quia lætitiæ nobis auctor patiendo exstitit, & quia hilaris, gaudensque ad crucem, ad mortem iuit. Hinc illud in amoris Cantico: *Egredimini*

filiæ

Cant. 3. 11. *filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater sua*, scilicet synagoga, quæ eius capiti coronam spineam imposuit, sed quo tempore? *In die lætitiæ cordis eius*; diem lætitiæ cordis sui vocat, quo tàm crudeliter in eùm mater sua dæseuit.

A Tantum qui eius passionibus communicat gaudeat, tristitiam omnem ablegeat. audi monētem; communicantes Christi passionibus gaudete. risus suis Christus est etiam dum patitur, & moritur. Patienti competere, & morienti commorere, lætitiæ particeps eris, si & passionis.

1. Pet. 4. 13.

Isaac genuit Iacob.

8 CVr nulla Esau mentio, qui Iacobi frater exstitit? An quia impius, & malus? sed in Christi genealogiâ etiam adulterarum, & meretricum mentio fit. Sed prætermissus Esau, imo & Ismael frater Isaac, quia ab illis Christus non descendit. Sed inquies cur inter filios Iudæ non solus Phares, sed etiam Zaram nominati sunt? & tamen Zaram cum primogenitus non exstiterit Christi Pater habendus non erat. Recole vel in vtero contendisse, vt esset, & prior quàm frater nasceretur, detulit illi hunc honorem Euangelista, quia promeruisse videtur, dum in vtero vt Christi Pater fieret laborauit. Contra Esau habitum primogenituræ ius neglexit, vendidit, ideo pater Christi dici non merebatur; merebatur Zaram, qui pro viribus vt esset laborauit. Disce; conatum Deus præmio afficit re ipsâ viduum, contemptum iustâ pęnâ afficit, & contemptorem habitis bonis spoliat. Zaram æmulare, non Esau. magna si assequi non potes, secteris tamen.

Gen. 25. 22.

Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.

A Iudę fratribus non descendit Christus, cur ergo in eius genealogia recensentur, præsertim cum prius nec Esau, nec Israelis meminerit? Non casu id factum, nec sine mysterio. Non genus à Iudæ fratribus traxit Christus, nec tanquam eius parentes nominantur, sed tanquam regni eius, & Reipublicæ conditores, vnde nec nominatim vt Iudas, sed generaliter, & quasi Iudæ comites referuntur. Discat Princeps, & Rex, discant Reipublicæ Christianæ Rectores, licet quando viri Ecclesiastici, & Ecclesiæ Præsules Christum spiritaliter in subditorum mentibus formant, nihil efficere videantur, nec ad spiritalem hanc generationem pertinere, attamen si rectè Reipublicæ clauum teneant, si iustè imperent, & populos regant, partem in spiritali Christi generatione habituri sunt. Nempè Christi parens esse videtur qui populos rectè gubernat, & regit. B

Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.

PHares, & Thamar in vtero contendebant vter prior nasceretur, C

retur, quia primogenitus Christi parens futurus erat. Arguunt infantes virorum & senũ torporem, atque desidiam, qui non in vtero, sed ad extremum vitæ ad Christi regnum peruenire contendunt. Infantes in vtero Christi parentes fieri contendunt, nos vix tumulo proximi Christum cogitamus, vt sepulchralis multorum pœnitentia sit, & sera nimis conuersio caduca uerosa. Arrige hic aures, qui in senectutem vitæ mutationem differs, vitam mutaturus cum amissurus.

9 Iudas genuit Phares. Vel nuda nomina compendio suo vacua haud sunt. Iudas confessionem sonat, Phares diuisionem. Necte & probum monitum habes. Vera confessio, veraque pœnitentia diuisionem ab ijs quæ peccati occasionem præbuerunt, gignit. Phares Iudæ filius, & ab omnium rerum, quæ scandalo esse possunt, separatio veræ pœnitentiæ partus est. Iudæ, ac pœnitentis nomen non meretur, qui Phares non parturit, & à prauorum hominũ, amicarumque cõsuetudine se non separat. Etiam Petrus lachrymis sua crimina luiturus, domum illam egreditur, in qua mulier illa erat, quæ negationis occasionem præbuerat. Iudas ergo genuit Phares ex Thamar, & amara confessio diuisionem vitiorum. *Matth. 26. 75.*

D Phares, & Zaram fratres sunt, Phares diuisionem significat, Zaram oriens interpretatur, qui se à noxijs, & rerum periturarum amore separat, magna luce perfunditur, perfundit etiam alios. Oriens sibi est, oriens alijs. Nempè veræ luci nascitur, qui rerum periturarum tenebris denascitur.

De Thamar. Thamar amaritudo dicitur, quæ Iudæ copulatur, quia confessionis comes dolor, & contritio est. Qui amaritudini, & dolori confitens iungitur, Phares etiam gignet, idest separationem ab omnibus nocituris non solùm non abhorrebit, sed etiã quæret, amabitque. Qui profuturam separationem odit, verè Iudas non est, nec de Thamar gigni, hoc est ex peccatorum amaritudine non confitetur. E

De Thamar oritur Zara, qui oriens dicitur, quia ex amaritudine, hoc enim nomen Thamar sonat, lumen, & cognitio nascitur, nam vexatio dat intellectũ. Etiam fellis amaritudine Tobias oculorum lumen recepit, & ferè densis tenebris inoluuntur, qui nulla premuntur amaritudine, nullis afficiuntur tribulationibus. F *Isa. 28. 19. Tob. 11. 13.*

Zara ex materno vtero progressurus, vbi se altera manu vinctum coccino sensit, eam retraxit, malle se non nasci significans, quàm purpurâ vinctum progredi; Ac si tacitè moneret fugienda culmina esse, ac purpuram, dignitatesque detractandas. Infans Zara exhorret purpuram, senes infantiam suam produnt, qui purpuram amant. 10 *Gen. ..*

Salmon autem Genuit Booz de Raab.

MAlarum hîc tantùm mulierum mentio, sanctarũ nullius G

lius nisi Mariæ, satis istuc: sola Mariæ sanctitas eluere omnem impuritatem potest, ac solius Dei Genitricis grata memoria aliarum sordes abstergere, fœtores abolere. Vniuersam peccatorum illuuiem vna Virginis puritas expiare debebat, & idcirco mulieres quæ scelerum quodam labe adspersæ fuerunt Christi genealogiæ insertæ sunt.

Ex hoc colligere etiam potes improbos progenitores filijs non officere modo virtuti nascantur, & probitati.

H Quanti apud Deum hospitalitas sit? Mentio in Christi genealogia etiam Raab mulieris meretricis fit; hoc priuilegium meruit, quia Iudæorum exploratores recepit hospitio.

I Raab ostendit coccinum in fenestra, innuens Christi passionem ore prædicandam. Ad Christum Christique genealogiã aliquo pacto spectat, in eaque inseri meretur, qui licet alioquin defecerit, & aberrarit, assiduè tamen Christi passionem, quæ per coccinum significatur, euoluit, & cogitat, sic enim facilè peccato repudiato ad bonam frugem redibit.

SECTIO IV.

Terrena dignitas nihil est, si ab hominibus sit. 11
Regium culmen vmbratile, quod Christus non ornat, & animat. K
Regiæ dignitatis nota iniurias obliuisci 1. Regum locus illustratus. L
Christus in mundum venit, etiamsi peccatis Deum offenderemus. M
Virtus Regis nota.
Verus Rex, qui non sibi, & factui, sed Christo solium parat. 12
Regiæ dignitatis insigne insignis sanctitas. N
Adulari nescit, qui veritatem amat. O
Afflictio, & Tribulatio in corde Christum format. P
Christus à nascitur vt à seruitutis iugo nos liberaret. 13
Inter aspera, & dura Christus reperitur. Q
Vtilis calamitatis memoria. R
Pessimus est, qui afflictionibus non emendatur. S
Iusti est calamitatibus occurrere. T
Iosias *quid. Orationis, & salutis nexus.* 14
Esse non videtur qui ad Christi solium non spectat. Explicatus Ieremias. V
Sterilis operum fœcunditas, quæ ad Christi Regnum non euehit.

Dauid autem Rex genuit Salomonem ex ea quæ fuit Vriæ.

11 ORVM, qui hîc recensentur, multi Reges fuerunt, & tamen solus Dauid Rex cognominatur, quia scilicet primus, & perpetui regni promissio illi facta 1. *Paralip.* 17. 11. & *Psal.* 88. *v.* 3. & *Psal.* 131. *v.* 11. Sed dices, Saul primus regnauit; Scio. Sed Rex dici non meretur, qui non diuina voluntate, sed intemperanti populi studio electus est. nempè terrena quælibet dignitas nihil est, quæ aut ab ambitione, aut ab humanâ tãtùm electione nascitur.

K Primus Rex Dauid dicitur, non Saul,

Saul, quia Saulis Regnum ad Christi Regnum non pertinebat, pertinebat Dauidis; scilicet vmbratilis Regia dignitas est, quam Christi diadema non ornat, imo & animat.

L Quid si Rex solus dicatur hîc Dauid ob regium pectus, animumque, quo vel inimicis suis pepercit, illatasque iniurias alta obliuione sepeliuit? Solus Regis nomen meretur, qui Rex super se ipsum est, nec vlla vindictę passione tangitur, vlciscendæue iniuriæ affectui non subijcitur. Nouit istuc & Saul, qui videns Dauidem illatas iniurias condonasse, statim pronunriauit: *Nunc scio certissimè, quod regnaturus sis.* 1.Reg.24.21. nempè qui inimicis ignoscit offensæ oblitus dignus regno, dignus diademate est.

1. Reg. 24.

M Rex autem audit in Christi genealogia, vt intelligeremus, quam iniuriarum obliuio Christo placeat, qui in mundum venit, carnemque humanam sumpsit, licet tot sceleribus ab hominibus offensus.

Dauid inter alios regiæ dignitatis notâ exornatur, quia non hæreditaria successione sed propria virtute, ac meritis ad regnum euectus est. Ille nempè iure. Rex dici potest, quem virtus, probitasque euexit ad culmen.

12 Dauid solus Rex cognominatur, quia super solium eius sessurus Christus dicitur, sic enim habes; super solium Dauid, & super regnum eius sedebit in æternum. Iurè ergò solus Dauid Regis nomine indigitatur, quia eius solius solio insidere dicitur Dei filius; nempè Rex meretur dici qui non sibi, sed Christo solium parat; nec fastui lirat, sed Deo. sola vera dignitas est, quam Christus sacrat. Rex dici haud debet, qui à solio suo Christum arcet. Audite Reges. Audite Principes.

N Rex etiam Dauid dicitur propter excellentiam sanctitatis suæ, ac si ille solus Regis nomen mereatur, qui omnibus sanctitare antistat. Nempè Regiæ dignitatis insigne insignis sanctitas est.

O Regem præ alijs vocat Sanctus Matthæus Dauidem, sed subijcit, genuit Salomonem ex ea quæ fuit; adulterij memoriam refricat; non subticet quod tantus Rex perpetrauerat. Proba hæc eius nota, qui veritatem amat, adulari nescit. Aulicus titulos titulis accumulat, Principem suum laudat, & celebrat, sed crimina tegit. Matthæus quæ laudis erant extulir, sed adulterij crimen silenrio nô rransmisit. Nulli seu calamo seu lingua parcit, qui veritati calamum sacrauit.

Iosias genuit Iechoniam in transmigratione Babylonis, & post transmigrationem Babylonis Iechonias genuit Salathiel.

P CVr in Christi genealogia Babylonicæ calamitatis meminit? continua generationis series texitur, quam nulla calamitas, tribulario nulla secat. Disce. In mente spiritaliter nascitur Christus, quæ copioso rribulationum imbre perpluitur. Babylonica transf-

transmigratio Christi genealogiæ inseritur, ac si afflictio, & tribulatio in corde Christum formaret, & parturiret.

13 Duræ transmigrationis mentio hic fit, vt statim intelligeremus illum nasci, qui oppressos erigeret, & à seruitutis iugo liberaret.

Q Communem populi afflictionem tangit, dum Christi genealogiam refert Euangelista, nullius felicitatis memoriam refricat, sed calamitatis dumtaxat; nempè facilius inter aspera, & dura quàm inter læta, ac felicia est reperire Christum.

Docemur etiam, maximè ijs, qui lugent, nasci Dei filium, & fatuo risu diffluentes indignos Dei aduentu esse.

R Babylonicæ seruitutis meminit non meminit Ægyptiacæ, quia Israelitę captiuitatis Ægyptiacę obliti erant, vt pote antiquæ; recordabantur Babylocinæ, quæ ecentior erat, & maiori timore huius memoria afficiebantur, quàm illius. Nempè vtilis afflictionis recordatio est, & fructuum in eius mente parturit, qui eam cogitat; Igitur quò vicinior tribulatio est eò maiorem vtilitatem patere debet, multo magis cum præsens est, & nos ab omni parte obsidet.

S Recordatio captiuitatis ad Iudæorum duritiam explicandam facit, ostendit enim Euangelista tàm duræ ceruicis populum Hebręum exstitisse, vt nec tàm dura captiuitate se correxerit, & resipuerit, vt Dei in terris aduentus fuerit necessarius. Male se res habet, cum calamitatibus & pressuris non proficimus, sed peiores euadimus; Solus Deus medicam adhibere tunc manum potest, & ipsemet adueniēs mederi tàm graui morbo laborantibus valet.

Iechoniam trāsmigratione Babylonica imminente genuit Iosias, non caret nomen mysterio, Iechonias Domini pręparatio dicitur, nempè tunc rectè quilibet se in occursum Domini pręparat, cum lętus calamitatibus occurrit, & ad transmigrandum promptus est. T

Iosias salus Domini interpretatur, & secundum alios etiam incensum significat, quo oratio signatur: necte, & orationem salutem patere vel à nuda nominis interpretatione disce. 14

Iechomias genuit Salathiel. Octo filios habuit Iechonia, quorum natu secundus fuit Salathiel, sed cur Ieremię 22. v. 30. sterilis dicitur? sic enim habes. *Hæc dicit Dominus; scribe virum istum sterilem*; à sterilitate abuisse videtur: qui octo filijs auctus est. Sterilis tamen in tanta fœcunditate, fuit, quia nemo filiorum eius regnauit, nemo Christi solium, regnumque obtinuit; nempè quælibet fœcunditas mera sterilitas est, quæ Christi solio minimè nobilitatur. Ad opera istuc transfer & vtile monitum habes, scilicet operum multitudinem parum prodesse, quæ à Christi solio & regno, indicioque abeunt sterilis operum fęcunditas est, quæ ad Christi regnum non euehit. V Ier. 22. 30.

C SE-

Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ.

SATIS hoc ad eius laudem, vt vir spōsus Mariæ dicatur. Probus nexus Mariæ, & Ioseph, Ioseph accrescēs, interpretatur, Maria amaritudo, qui amaritudinem in vxorem ducit proficit, & semper crescit; quod monuit etiam Paulus: crescamus in illo per omnia qui est caput Christus. Etiam filij Israel in Ægypto seruitute oppresi creuerunt, ac veluti pullularunt. Ad modum imbris, & decidentis pluuiæ se amaritudo, & afflictio habet, quæ iustos sicut herbas dum opprimere videtur, eleuat potius, & in sublime erigit. 15 *Eph. 4. 15. Exod. 1. v. 7. & 12.*

Sponsus Mariæ Ioseph, quia semper ipsa in virtute creuit, quod vel sponsi nomine significabatur, semper de virtute in virtutem profecit, nunquam retro abijt, augmento nubsit, quæ bona bonis cumulauit, & merita meritis. X

Aptus Mariæ cultor qui Iosephi nomen re ipsâ præsefert, in bono semper crescit nulla decrementa nescit, semper proficit, diminutionem non nouit. Y

A Iosephi nomine illibatum huius coniugij thorum colligas. Ruben dormiuit cum Bala Patris sui Iacobi concubina Gen. 35. 22. quem arguens Pater ait: *Effusus es sicut aqua non crescas, quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum eius.* Gen. 49. v. 4. Non crescere dici- Z *Gen. 49.*

dicitur qui Patris cubile maculauit, ergò Ioseph sanctissimus, qui accrescens interpretatur, vel nomine prodit se Patris æterni cubile minimè maculasse, virgineæ castitatis custodem fuisse, non violatorem.

Omnes itaque generationes ad Abraham vsque ad Dauid.

A Non est ab re tot sanctos, ac iustos Christi generationi præmissos, nempè vt per eandem sanctitatis lineam ad eum ascendamus, per quam ad nos descendere dignatus est.

B Generationum verò summam exprimit Sanctus Matthæus, vt statim intelligeremus in ea aliquid subesse mysterij. Quadragintaduas generationes, quæ hic referuntur, quadraginta duabus, quibus filij Israel ex Ægypto ad terram promissionis peruenerunt, respõdere affirmant, nempè iustorum vita gradus quidam, quibus ad Christum pergimus, est.

Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

16 GRæcè est εὑρέθη ab εὑρίσκω quod est non quærendo, nec cogitando præter opinionem, atque expectationem aliquid inuenire, vt aliqui notauere, vnde non nimis curiosus rerum, quæ ad sponsam pertinebant scrutator fuit Ioseph, sed ea in Virgine obseruauit, quæ facilè quiuis alius poterat solo visu comprehendere.

C *In vtero habens.* Græca phrasis est, qua vtuntur Lxx. Latinè dicemus; prægrans, grauida, vterum gerens. Gen. 16. v. xi. *Ecce concepisti, & paries Filium.* Pagninus; *ecce es prægnans, & paries Filium.* Lxx, *ecce tu in vtero habes, & paries Filium.* Vides in vtero habere Lxx. phrasim esse, & significare conceptionem?

D *De Spiritu sancto.* Tribuitur præcipuè Incarnatio Christi Spiritui sancto, non quia communis etiam alijs personis non extiterit, sed vt significaretur, amoris, & charitatis opus hoc mysterium fuisse.

Scriptum est: emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. *Psal. 5* Quidni & spiritus in hoc mysterio operatus referatur, in quo & omnia noua & omnia renouanda? *Nouum enim creauit Dominus, mulier circumdabit virum.* *Ier. 31. 22.* Nouum est à quo mundi totius renouatio pendebat.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

17 REi nouitate, & mysterij magnitudine stupens Ioseph, cæpit secum cogitare, qui se à virginis præsentia subduceret, nam quum humilis esset, indignum se putabat, qui Virgini Deo grauidæ approximaret. Eodem penè sensu, quo & Petrus dicit Christo. *Exi à me Domine, quia homo peccator sum;* *Luc. 5. 8* sic & Ioseph eximere se à Virginis præsentia præ summa humilitate cogitabat. Nempè

quò quis sanctior, iustiorue est, eo magis Dei matrem reueretur, & veneratur.

Hæc autem eo cogitante Ecce angelus Domini apparuit in somnis ei.

F IVstus prius dicitur, deinde cogitare, quæ facturus erat refertur; hæc nempè viri iusti nota est, diligenter prius expendere, & cogitare, quæ aliorum famam tangunt. Non præceps currit, nec temerè iudicium fert, aut damnat, quæ in alio videt, in iudicij prius lance omnia ponderat.

G Meretur ab Angelo doceri, qui non leuitate ductus de incertis iudicat, sed diù secum deliberat, ne aberret. Indignus Angelorum visitatione, atque consortio est qui temerè alios iudicat, & innocentum sinistrè iudicando lacerat famam, aut inficit.

Non mittit Deus Angelũ suum ante, qui Iosephum de incarnationis mysterio certiorem redderet; vult Deus suorum iustitiam, & probitatem his, similibusque angustijs probari firmarique.

18 Solet hîc quæri, quis fuerit iste Angelus, qui Iosepho in somnis apparuit: communior censio est, fuisse Gabrielem; quod firmat Sanctus Cyprianus qui lib. 11. contra Iudæos legit: *Gabriel Angelus*. Idem Angelus ad Mariam mittitur, & ad Iosephum, vt vtriusque tùm sanctitas, tùm vnio ex vnius Angeli missione colligeremus.

Archangelus Gabriel ob mysterij magnitudinem ad Mariam mittitur, sed idem apparuit Iosepho vt suspicionem, quæ fors de Maria eius animum pupugerat, ab eo auferret. Tanti ponderis res est apud Deum innocentis nomini consulere, vt eundem Archangelum mittat incarnationis ministrum, & vt ab omni aliena suspicione Virginem vindicaret. Tanti, apud Deum est innocentem ab infamia vindicare.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

TVrbatum Ioseph solatur Angelus, nec ab re Mariæ nomẽ interserit, suaui, dulcique hoc nomine velut oleo trepidantem tranquillum redere voluit, ac sedatũ. Sola istius nominis prolatio erigere mentem potest, & animum magnis curis pressum recreare. H

Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

ANgelus Zachariæ loquens ait: *vxor tua Elisabeth pariet tibi filium*. Hic Iosephum Angelus alloquens illud *tibi* prætermisit, non enim dixit, pariet tibi filium sed absolutè, pariet filium, vt statim nosceremus, Christum, non soli Iosepho nasci, sed omnibus hominibus, vnde & sequitur, & vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Præterea non dixit Angelus, pariet tibi, quia verus Christi pater non erat Iosephus, sicut Zacharias Ioannis. I *Luc. 1. v. 13.* K

Exur-

Exurgens autem Ioseph, fecit ficut præcipit ei Angelus.

L EX Syriaco nos vertimus, *ipse enim viuificabit populum suum à peccatis ipsorum,* nam qui in peccatis iacet, vita functus est, animeque mortem subit, vitam Iesus reddidit, dum à peccatis liberat.

M Cur populum suum vocat, qui à peccatis liberandus erat? Olim alloquens Deus Mosem dicebat: *Vade, descende peccauit populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti:* ac si diceret non amplius meus meretur dici, quia peccatorum seruituti obnoxius est. Tuus Moses est, quia eiusdem cum eo naturæ es; cum peccauerit tuus esse potest, meus non est. At postquam humanam naturam Deus induit, non ita loquitur Deus, suū vocat populum, qui peccatis eximendus erat: non mirum, eiusdem nobiscum naturæ Deus factus, peccatorum salutem quærens, venit enim peccatores saluos facere, suum etiam populum vocat, qui culpæ iugo premebatur. Suus peccator populus est, quia suum quoque est à peccatis eum soluere, & liberare. Reijcere peccantes tanquam non suum populum antequam humanam naturam sumeret Deus potuit. Sed postquam homo factus est, vt peccatores redimeret, nullū à populi sui appellatione excludit, modò liberari à peccatis velit.

Exo. 32. 7.

N Non dicit quod Iesus saluum faciet populum à persecutoribus suis, sed à peccatis, hæc quippè magis in homines sæuiunt, quàm sæui omnes persecutores: leuis & nulla omnis sæuitia est, si peccatorum sæuitiei comparetur.

Iesus dulce, & suaue nomen, omni virtute plenum, delicijs omnibus refertum, de hoc sponsa in amoris Cantico: *Oleum effusum nomen tuum;* ob suauitatem, atque fragrantiam, sed cur Angelus huius suauitatis, atque fragrantiæ non meminit: nomen istuc interpretans, ait enim: vocabis nomen eius Iesum; ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum? de peccatorum liberatione tantum mentio. Sed hoc satis ad eius virtutem atque fragrantiam explicandam, sicut enim vbi peccatum ibi omnis amaritudinis, ibi fœtor intolerabilis, ibi omniū miseriarum extremum: ita vbi à peccatis liberatio fit, suauitas, dulcedo, fragrantia, virtus vera est. Omnia bona clausit, cum dixit: *ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

Cant. 1.

Pro exurgens Græcè est διεγερθείς, à verbo διεγείρω, expergefactus, excitatus, experrectus: cohærent hæ nationes, quia veræ obedientiæ exemplar Ioseph statim ac à somno excitatus, fuit surrexit vt cito, quod monuerat Angelus adimpleret, ac si idem fuerit Iosepho expergisci & surgere, tā celeriter Angeli verbis obtēperauit. 19 P

Parum est perficere, quod iubetur, verus obediens perficit sicut iubetur, scilicet eo modo, eo tempore, ijs circumstantijs quibus res imperatur, eam perficit, qui plenè obedientiæ litat, alioquin perfecta obedientia non est, si seruatur tantum quod mandatur, non sicut imperatur perficitur. Q

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT II. MATTHÆI.

Vers. 1.

Cum autem natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam.	Cum autem *n. e. Ar. M. At nato Iesu.* In diebus. *Al. temporibus.* Ab Oriente. *Ar. M. ab Orientibus.* Venerunt. *Pagn. aduenerunt. Ar. M. accesserunt.*

Vers. 2.

Dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim Stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.	Venimus. *Auct. Instanter accessimus.*

Vers. 3.

Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo.	Turbatus est. *Syr. Perterritus est. Auct. Timuit. Perculsus est. commotus est.*

Vers. 4.

Et congregans omnes principes Sacerdotum & Scribas populi, sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur.	Congregans. *Pagn. cum congregasset.* Sciscitabatur. *Syr. Percontatus est. Auct. Interrogabat eos. Consulebat eos.*

Vers. 5.

At illi dixerunt ei: In Bethle-

hem

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
hem Iudę: Sic enim scriptum est per Prophetam.	
Vers. 6. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.	Terra Iuda. *S. Amb. Domus Iuda.* Nequaquā m. e. *Tert. Non minima. S. Ambr. Non es in paucioribus. Syr. Angusta. S. Cyp. Non exigua es. Biblia Gothica. Nunquid paruula es?* In principibus. *Syr. inter Reges. Pagn. inter duces Ar. M. In ducibus.* Exiet. *Syr. prodibit. S. Ambr. Exibit. Caiet. Exiet mihi. Pagn. Egredietur. Auct. Erumpet. emanabit.* Dux. *Syr. Rex. S. Amb. Princeps in Israel. Auct. Imperator, Ductor.*
Vers. 7. Tunc Herodes clam vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus Stellæ, quæ apparuit eis.	Regat. *Syr. & Tert. Pascet. Al. gubernaturus est. Vatabl. recturus est. Auct. Qui curam geret.* Diligenter didicit. *Syr. exquisiuit. Caiet. Cognouit. Al. perquisiuit. Auct. Accuratè explorauit. Exactè rimatus est.* Quæ apparuit. *Ar. M. Apparentis. Auct. quæ illuxit.*
Vers. 8. Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.	Interrogate. *Syr. exquirite. Arab. inquirite. A M. explorate. Pagn. cognoscite. Auct. Scrutamini.* De puero. *Syr. de puerulo.* Renunciate: *Syr. addit Venite S. Amb. Nunciate.* Veniens. *S. Amb. vt Veniam.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.9.	
Qui cum audiſſent Regem, abierunt, & ecce Stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra, vbi erat puer.	Qui *c.a. Ar.M. Illi autem audientes.* Abierunt. *Ar.M. Profecti ſunt. Auct. Viam inierunt.* Vſque die veniens. *Pagn. donec progreſſa.* Puer *Caiet. Puerulus.*
Verſ.10.	
Videntes autem Stellam gauiſi ſunt gaudio magno valde.	Gaudio magno. *Ar.M. Gaudium magnum. Vat. Per quàm magno.*
Verſ.11.	
Et intrantes domum inuenerũt puerum cum Maria Matre eius,& procidentes adorauerunt eum: Et apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.	Intrantes. *Pagn. Ingreſſi. Ari.M. Venientes in domum.* Inuenerunt. *Syr. Contemplati ſunt.* Procidentes. *Pagnin. Proſtrati. Auct. Procumbentes.* Et intrantes. *Arab. Et venerunt.* Et apertis *theſ. Arab. Et aperuerunt vaſa ſua. Ar.M. Et aperiens. Auct. Pandentes, reſignantes.* Obtulerunt. *Auct. Porrexerunt.* Munera. *Auct. Dona.*
Verſ.12.	
Et reſponſo accepto in ſomnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.	Et reſponſo accepto. *Arab, & manifeſtatum fuit eis. Pagn. oraculo admoniti. Caiet. Oraculo accepto.* Ne redirent. *Ar.M. non reflectere. Caiet. Ne reflecterent.* Reuerſi ſunt. *Ar. M. Receſſerunt. Auct. Commigrarunt.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verf.13.	
Qui cum recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.	Qui cum recessissent, *Syr. Cum abiissent. Pagn. digressis autem illis.* Apparuit. *Ar. M. Apparet. Auct. Illuxit.* Surge. *Vat. cum surrexeris. Ar. M. Excitatus.* Accipe. *Pagn. assume.* Puerum. *Vat. Puellum.* Quærat. *Ar. M. Quærere. Auctor. Vt indaget, & scrutetur.* Ad perdendum. *Auct. Ad necandum; Ad destruendum.*
Verf.14.	
Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum.	Consurgens. *Ar. M. Excitatus. Auct. Expergefactus.* Secessit. *Arab. Abijt. Auct. Migrauit.*
Verf.15.	
Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem. Ex Aegypto vocaui Filium meum.	Adimpleretur. *Pagn. impleretur. Al. perficeretur.*
Verf.16.	
Tunc Herodes vidẽs quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem & in omnibus	Illusus esset. *Aut. Irrisus esset, ludibrio habitus esset.* Iratus est. *Syr. vehementer excanduit. Al. indignatus est vehementer. Auct. ira exæstuauit.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

finibus eius à bimatu & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis.

Mittens. *Pagn. Cum misisset ministros. Al. missis satellitibus. Vatab. misso satellitio.*
Et infra. *Caiet. Et inferius. Al. & minores.*
Exquisierat. *Caiet. exactè cognouerat.*

Vers. 17.

Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem.

Vers. 18.

Vox in Rama audita est ploratus, & vlulatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari quia non sunt.

Ploratus. *S. Ambr. Fletus.*
Plorans. *S. Hier. Flens.*
Filios suos. *Ar. M. Natos.*
Noluit consolari. *Pagn. Noluit consolationem admittere.*
Quia non sunt. *Vat. quod non supersint.*

Vers. 19.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto.

Defuncto. *Ari. M. desinente.*
Apparuit. *Caiet. Apparet.*

Vers. 20.

Dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel: defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.

Surge. *Ar. M. Excitatus. Caiet. Exporrectus.*
Accipe. *Syr. assume.*
Defuncti sunt. *Ar. M. Mortui sunt.*
Qui quær. ani. *Vat. qui insidiabantur vitæ.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 21.	
Qui conſurgens, accepit puerum, & matrem eius, & venit in terram Iſrael.	Accepit. *Caiet. Aſſumpſit.*
Verſ. 22.	
Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre ſuo, timuit illo ire: & admonitus in ſomnis, ſeceſſit in partes Galilææ.	Ire *Auct. Secedere.* Seceſſit. *Auct. Abijt.*
Verſ. 23.	
Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.	Habitauit. *Ari.M. Commigrauit.* *Auct. Hoſpitatus eſt.* Quoniam. *Ar.M. Quòd.* Vocabitur. *Pagn. Vocaretur.*

CAPVT II.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Sitire Chriſtum debemus, qui in Bethlehem. Expenſus locus. 2. Regum 20.

Fortis ſit qui ad Chriſtum pergit. A

Sancta *dicta Bethlehem. Maria ſanctitas, & anima cuiuſlibet.* B

Vtilitatem noſtram vbique ſpectat Chriſtus. C

Impiorum nox bonorum non obeſt luce. D

Prodigij loco habendum Reges regno relicto Chriſtum quærere. 21

Inſolens eſt ſpiritualia Principes viros primos ſcire. Tactus Ionas. E

Chriſtũ quærere vera ſapientia nota. F

Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis.

20 QVAM de cisternâ Bethlehē cupiebat Dauide, sic enim ille ait, 2. Reg. 23. 15. *ô si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehem.* Tanti aqua fit, quia in Bethlehē: etiam solius aquæ calix maximè desiderandus, qui nascituri Domini memoriam licet à longè ingerat. Nos nudam aquam non habemus, sed Christum ipsum, qui bonorum omnium fons est. Sitiebat Dauid Bethlehem: aquam iticam tu negliges ire ad Christum qui in Bethlehem nascitur?

Tres viri fortes, vt aquam ex cisternâ Bethlehem haurirent, & ad Dauid deferrent Philistinorum castra irruperunt. 2. *Reg.* 23. 16. Non fractus, non imbecillis esse debet qui per hostium cuneos ad Christum pergit. Fortes hi tres reges fuerunt, qui per hostium castra Herodis, & Iudæorum transierunt, vt ad Christum irent. A

Postquam in Bethlehem natus est Christus sancta dicta est. Hinc illud Sancti Hieronymi lib. 1. in cap. 2. Danielis: *Reges venientes in Sanctam bethlehem adorauerunt puerum.* Sancta ciuitas dicta est Ierusalem *Matth.* 27. 53. quia in eâ Dei templum, & Dei cultus, cur non magis Bethlehem, in qua Deus ipse, qui in templo colitur ac veneratur? si sancta ciuitas, multo sanctior eius mater Maria, sancta debet esse etiam anima quæ Christum cordis hospitio recepit.

In diebus Herodis nasci dicitur Christus, cur non in diebus Augusti Imperatoris, cum à digniori denominatio fieri debeat? Nihil refert sub quo quis nascatur, refert qualis; & sub impio Rege pius quis nasci potest. Augusti Imperatoris non meminit sed Herodis, vt statim proderetur Iacobi prophetiam esse completam Gen. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de fæmore eius donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio* C Gen. 49.

Gen-

Gentium. Iam ablatum erat sceptrum de Iuda, quia Herodes alienigena erat; vnde statim constat, quod ille nascitur, qui promissus in lege erat. Nempè magis ad ea, quæ vtilitatis, quam quæ dignitatis sunt, spectare debemus, quod docet Euangelista, dum non Augusti Imperatoris meminit, sed Herodis.

D Impiorum nox bonorum non obest luci, nascitur sub iniusto Rege iustitiæ Sol; fac, vt virtutis natali vitiorum, aut aduersitatis non officiat nox.

Ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam, quærentes & dicentes, Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?

21 MAGNAM illud *Ecce* emphasim habet, rem insolitam, & admiratione dignam notat: verè magnum, & prodigij loco habendum homines regio honore graues, tàm promptè, expediteque regno relicto ad Christum pergere.

E Insolẽs omnino est Reges in suis regnis primos Christi aduentum cognouisse, cum ea quæ spiritualia sunt postremi intelligere soleant Reges, sic & Niniuitarum Rex nouissimus Ionæ aduentum intellexit eiusque prædicationem *Ion. 3. v. 6.*

Ion. 3.

F Reges fuerunt, nec dicuntur, sed tantum Magi, quod sapientiæ nomen est. nam Christum quærere veræ sapientiæ nota est, potius quàm terrenæ, inanisque dignitatis.

G A Propheta vocantur Reges: *Reges*, inquit, *Tharsis & insulæ munera offerent.* Euangelista Magos vocat tantùm; non abeunt, nàm ille verè regnat, qui sapientiæ famulatur, & coire inter se sceptrum & eruditio debet.

Quærunt Christum nec Reges H
appellantur, quia purpuram, honorisque laruam negligere debet qui Deum quærit. Dignus Christi cultor vt audias dignitatis obliuiscere, titulos contemne.

Veniunt Ierosolymam Magi, 22
non casu id factum, sed diuino consilio, vt scilicet horum exemplo Iudæi ad credulitatem extimularentur; habebant legem, sed quia exemplorum maior ferè vis, quàm verborum, ideo etiam Gentilium exemplo populum suum ad pietatem, & veri Messiæ cultum, Deus vocat. Iam conclamatus quis censeri potest, cum bonorum non proficit exemplo, Iudæis per omnia par, qui Magorum pietate ad suum regem adorandum non allicitur.

Non primò statim Regem a- I
deunt Magi, sed eos, qui primo occurrerunt, interrogant, vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Res tamen statim ad Regem Herodem delata est. Ardentis desiderij signum est, quod statim magi obuios quosque interrogant, supprimi ac celari deuotionis ardor si vetus est, non potest.

Natus Rex Ierosolymis quæ- K
ritur, sed minime inuenitur; non caret hæc res mysterio: In Ierusalem erãt diuitiæ, luxus, scribarum arrogantia, sacerdotum auaritia, Herodis impietas, non illic nasci-

tur

tur Christus, nec illic inuenitur; paupertatis, humilitatis, iustitiæque sectator Christus est, non nascitur vbi vitia innatant, vbi scelera. Vide ne hæc omnia cor tuum obsideant, fugiet ab eo Christus, nec spiritaliter nascetur in illo.

L Quum Ierusalem peruenissent Magi Christum inquirunt, quod non legimus alibi fecisse ratio est, quia stella hic disparuerat, & quia hic maximè vbi sacerdotes erant legisque Doctores putabant Messiæ cognitionem vigere, nempè diuinarum mysteriorum ignoratio esse non debet vbi Sacerdotes degunt.

M Quæri potest qua lingua vsi Magi fuerint dum Ierosolymis Christum quærerent. Discere antea potuere linguam, qua Iudæi vtebantur, vel per interpretes, quos secum ducebant loquuti.

24 Ab oriente veniunt Ierosolymam. Optimus Christi quærendi modus. Oriens terrenæ felicitatis, ac mundanæ gloriæ signum est, ergo Bethlehem pergit Christum adoraturus, qui omnia terrena, ac mundana Christi amore post se relinquit & post dorsum iacit. Contrà illi, de quibus dicitur: *Viri habentes facies ad orientem, & dorsum ad templum.* Ezech.8.v.16. Ab oriente veniunt Magi, idest eum quærunt, de quo dicitur: *Vir*
Ezec.8. *oriens nomen eius*. Zach.6.v.12.
Zach.3. Non occidit, qui hunc orientem sequitur.

N Veniunt ab oriente Reges isti Christum adoraturi, & longum iter celeriter absoluunt, vt nō tàm ambulasse, quam euolasse videantur. De Cyro dictum est, à Deo tanquam auem vocatum, sic enim
habet Isaias cap.46.v.11. Vocans *Isa.46.*
ab oriente auem, ob celeritatem qua mouebatur ad Dei præceptū auis nomine donat. Etiam isti Reges hoc nomen merentur, ab oriente vt aues aduolant, vt Christum inueniāt, Christum adorent; non meretur inuenire, qui longas trahit moras, & testudineo mouetur incessu; inuenit, qui celeriter currit, & velociter volat. Nesciūt tarda molimina qui Dei spiritu aguntur.

O Ab oriente ad Christum pergit, qui conuersionem suam in vitę finem non reijcit, qui in senectute pœnitentiam se obiturum citò obiturus sperat, ab occidente venit, & sæpè occidit priùs quàm ad Christum perueniat, in salutis se recipiat portum. A Magis disce ab oriente venire.

P Nec ab re quærunt Magi, vbi est qui natus est Rex Iudæorum; poterant ita sciscitari, vbi est Rex Iudæorum, sed noluerunt, ne Herodem ipsum quærere viderentur, qui Iudæorum Rex erat, sed natus Iudæorum Rex non erat. Cauent iusti dum Deum quærunt, eique obsequium præstare volunt, ne creaturis adhęrere videantur. Perfecti hominis vera hæc consignatio est, nec homines, relicto Deo, quærere, nec inquisitionis signum exhibere. Hinc Magi probæ sapientiæ magistri ita clamant. *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?*

Sed cur non timent in Herodis 24
regno nouum Regem quærere? Inuidiæ, & odij fomes hæc inquisi-
tio

tio est; quis sæuissimi Regis iram non timeat, quærens sub eius ditione alium Regem, qui sceptrum ei ablaturus sit? Magi tamen non timent; adhuc non viderant Christum & iam parati erant pro eo mori. Regij hæc pectoris fortitudo, ac strenuitas est. Nihil, neminemuè timere debet qui pergit ad Christum. Mercedis loco iusti habent pro Christo subire mortem. Timorem omnem exuit, qui Christum ardenter quærit.

Q Timere poterant, poterant erubescere, si sua sponte humanoque consilio viæ se dedissent, sed quia à Deo per stellam dirigebantur, pudorem, timoremque omnem exuunt. In periculis animus firmatur, vbi Dei ducatum quis sequitur.

R Statim ac Ierosolymam ingrediuntur vbi Christus natus sit Magi sciscitantur; non audio de suo hospitio fuisse sollicitos, non audio alia curiosè quæsiuisse: nempè qui Christum verè quærit sui obliuiscitur, corporis curam negligit, nec alia curiosè scire quærit; hac vna re tangitur, vt Christum quærat. Magorum prudentiam imitare, qui Christum amas.

SECTIO II.

Per Christum quæ mortis occasio fuere fiunt vitæ. 25
Celeritas in Dei obsequio laudata. S
Christi natiuitate terra in Cœlum verti quodammodo videtur. T
Paupertatem Christus honorari vult. V
ἤλθομεν quid notet. Volare iusti videntur vt Christum colant, & adorent. X
Persarum mos cum muneribus adorare. Y
Iusti sua non iactant. 26.
Perfecti viri consignatio plura præstare, quàm dicere. Z
Stellæ ducatum amittit, qui consilium à malis petit. A
Stella in spem regni cælestis nos erigit. B
Hæc stella dulcedinem portendit non amaritudinem. Ioelis locus, & Apocalypsis. 27
In lege gratiæ maior perfectior in eo qui alios erudit requiritur. C
Concordia in ijs laudata qui ad Christum pergunt.
Promptus & alacer, qui post Christi aduentum Christum quærit. D
Fidelitas in Dei obsequio. E
In alios vitæ probitate influat qui ad Christum alios ducit. F
Ἐταράχθη quid importet. Impius pugnam secum habet. 28
Regibus turbatio agnata. G
Non facilè turbatur qui Dei legem custodit. Tactus Dauid. H
Turbationi obnoxius qui terrenam felicitatem amat. Ieremiæ verba. I
Vbi malus imperat exulat pax. K
Non potest non turbari qui sceleribus plenus est. 29
Impij Dæmoni se conformant. L
Magni facilius turbantur, quàm alij.
E dignitatis gradu eijci impij timent. M
Adulatio ciuitatum exitium. N
Herodis crudelitas aliorum gaudium impediuit. O

Vidi,

Vidimus Stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

25 ER stellam Magi ducuntur ad Christum, nempè erroris materia salutis occasio fit, per stellam solent Astrologi à stellarum Conditore abduci, nunc per stellam ducuntur id ipsum. Per Christum quæ mortis causa antea fuerant nunc causa vitæ fiunt.

S Rectus nexus, vidimus stellam eius, & venimus adorare eum. Moras non nectunt, non tardant, nempè tarda molimina nescit qui Dei spiritu agitur. Viderunt Stellam, vt plerique cēsent, in die Natiuitatis, sed eodem die iter instituūt, cum die tertia decima à natiuitate Christum adorauerint, & dies tredecim in itinere consumpserint, ex quo fit vt eodem die quo stellam in Oriente viderunt viæ se commiserint. Meruerunt inuenire, quem quærebant, qui viso signo statim Christum adoraturi patrium solum relinquunt. Celer obsequium gratius est, mora cuique noxia est, cum de animæ salute agitur. Videtur salutem nolle, qui diu eam quærere differt. Hos Reges imitare, vt paria consequaris dona.

T Nato Christo terris proxima Stella fit, vt indicio esset terram in Cœlum esse quodammodo vertendam, ac terrenos homines cœlestem acturos vitam.

V Cum iaceret in præsepio Magos per stellam aduocat Christus. Paupertati tantus honor habetur; hanc, vel à Regibus honorari volebat.

Venimus. Græcè ἤλθομεν, *Accessimus, interstimus*, vt instantiam, & festinationem quandam importet, hinc ἐρχομένης ἑορτῆς *instante die festo*. Vt igitur quærant Christum Magi moras omnes amoliūtur, instanter se viæ dant, vt aduolasse potius videantur, quam aduenisse; nam idem verbum etiam de temporis aduentu dicitur, quod alas habere ob velocitatem perhibetur. X

Venimus, inquiunt, *adorare eum*. Cur munerum non meminerunt? poterant, vt rem vt res erat referrent, dicere, venimus ei offerre munera, & eum adorare: à munerum recensione abstinent. Ratio esse potuit, quia id intelligebatur. Persarum enim mos erat, & omnium ferè orientalium nō sine muneribus Reges adorare, vnde cum dicūt, venimus eum adorare, iam intelligebatur munera quoque attulisse, cum id adoratio ipsa ex illius Gentis, æuique more requireret. Nos plerumque nuda verba exhibemus, nuda corporis inclinatione adoramus, bonorum operum munera non offerimus. Y

Munera Magi offerunt, nec munerum mentionem vllam faciunt; 26
quia scilicet iustorum est sua non iactare, sed humiliter silentio premere. Hos Reges imitare, qui Christo famularis, bona opera, quæ agis, silentio inuolue, gratiora erunt si taceas non gallinæ more tua decantes, & iactes. Dixerit Isaias: *Omnes de Saba venient, aurum*

rum, *& thus deferentes & laudem Domino annuntiantes.* cap.60. Cecinerit Dauid: *Reges Tharsis & insulæ munera offerrent*, Psal.71. Ipsi se adoraturos pronuntiant, munerum memoriam nullam faciunt, vt tacitè nos docerent, bona opera ab alijs potius celebranda, quàm à nobis.

Munera afferunt, & adoraturi accedunt, sed adorationis tantùm meminerunt, vt statim intelligeremus perfecti notam esse, & veri cultoris consignationem, plura præstare, quàm dicere. Plerique contra agunt, multa verbis effutiunt, quæ minimè præstant, promissionibus diuites, rebus ipsis inopes.

Vident Stellam Magi, quæ natum Iudæorum Regem significabat, & vt eum inueniant statim iter arripiunt; Nullam audierunt vocem, hortationem nullam, signum tantùm vident, & moras rumpunt, in viam se dant, Regem, quem Stella indicabat, quæsituri. Erubescat, qui prophetarum, qui Doctorum voces audit, qui miraculorũ clamoribus inuitatur, nec tamen Christum quærit. Arguit Magorum ardor æui nostri teporem, qui Deum quærere tot visis signis, tot vocibus auditis impiè negligimus.

A Ad Iudæos diuertunt Magi, factumque est vt Stellæ ducatum amitterent, quæ se ab eorum oculis subduxit: nempè dùm à malis consilium quæritur, vera amittitur illuminatio; & tamen in re bona consilium quærebant; quid sin mala? Si Christum inquirentibus dum malos consulunt Stella se subtrahit, quid fiet in illos, qui Christum prauæ vitæ actibus persequi meditantur?

Nascitur Christus, & eius quoque Stella Magis apparet, vt statim ad credendum promissioni Abrahæ factæ de posteritate, quæ Stellarum multitudini comparatur *Gen.22. v.17.* excitaremur, & in spem regni cœlestis consequendi ortu noui regis erigeremur. B *Gen. 22.*

27 Ait Ioannes: *Cecidit de Cælo Stella magna, nomen Stellæ dicitur absinthium.* Apoc. cap.8. v.11. Merebatur hoc nomen, quæ in aquas decidẽs eas in amaritudinem vertit. Non talis hæc Christi Stella, quæ mel potius dici potest, cum suauitatem, ac dulcedinem portendat. Vnde & ipse per Ioelem: *Et scietis*, inquit, *quia Ego Dominus Deus vester habitans in Sion monte sancto meo, & erit Ierusalem sancta, & alieni non transibunt per eam amplius. Et erit in die illa stillabunt montes dulcedines, & colles fluent lacte.* cap.3. v.17. & 18. Dulcis, & suauis suis futurus Iesus nascitur, & Stella hæc non absinthij meretur nomen sed mellis, mellifluì enim facti sunt Cœli, cùm Cœlorum Rex in terris apparuit. *Apoc. 8.* *Ioel. 3.*

Quæri hic potest, cur Magos per Stellam ad se vocarit, qui olim Iudæorum populum per columnam nubis, & ignis direxit? Quantum Stella à nube distat, tanto perfectior esse debet qui ad Deum in lege gratiæ alios ducit.

Sed obseruandũ est ex Abulensi *in cap. 2. Matthæi quæst.* 1?. quòd Iudæi columnæ motum seque-

bantur, nec mouebantur nisi illa moueretur, hic contra, nam ad motū magorū mouebantur Stella. Vnde hæc diuersitatis ratio? quia Iudæi inter se discordes erant, vnde alij vellent progredi, alij stare, ideo ad columnæ motum moueri debebant. Magi magis concordes, vnanimesque erant, quod volebat vnus, volebat alius, non inter se repugnabant, ideo cum mouerentur mouebatur & stella. Perfectiores Iudæis erant, & concordes. Disce, qui Christum quærit, concordiæ & vnanimitatis amator sit.

C Secundo Iudæi tardi erant, & difficilè loco mouebantur, opus erat vt vrgerentur, ideo columnæ motum sequi tenebantur. Non ita magi, prompti, alacresque ad motum erant, libenter Christum inquirebāt, ideo stellæ motu non vrgentur, sed potius sequitur eos stella, vt colligeremus quam expeditus esse debeat qui Christum quærit, & inuenire cupit.

D Præterea Magi increduli non erant, nec timidi, vt non mouerent se vel quiescerent nisi speciali Dei nutu, & mandato, sed fideles, vnde conuenientius fuit, vt stella, ad eorum nutum moueretur, quod in Iudæis factum, qui incredulitatis vitio laborabant.

E Columna quæ Iudæis præibat vna erat, & noctu ignem die referebat nubem. Stella, quæ Magos ducit vna est, & semper eadem, non diuersas induit formas. Fors quales qui ducūtur, tales sortiuntur duces. Iudæi varij, mutabiles columnam habent in Ducem, quę suæ formæ varietate eorum instabilitatem indicaret. Magi, qui pergunt ad Christum, non nutantem habuerunt mentem, sed firmam, & semper eandem; idcirco Stellam pro duce habent, quæ Stellæ semper figuram prætulit. Disce, magna firmitas in ijs requiritur, qui ad Christum pergunt. Demum ex hoc discrimine habes, Ductorem, Doctoremque se ijs conformare, quos ducit, quos docet, & omnibus omnia fieri.

Stellæ in hæc inferiora influunt. F
Stellam refert qui sanctæ vitæ influxu alios ad Christum ducit, nam in lege gratiæ nuda columna Doctor non sit, sed stellam referat, sanctitatis luce in omnes influat.

Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo.

Verbum ταράττομαι à quo ἐταράχθη tumultū & discordiam 28
quandam præsefert; discordiam pugnamque secum Herodes & impius quilibet habet dum varijs affectibus, ac passionibus agitur, ac mordetur.

Turbationis causa innnitur, G
cum additur, *Rex*, timebat quippè regnum amittere in noui Regis aduentu. Turbatur Herodes cum alium Regem audit, & successorem: timet cognatus Regibus timor est; rami excelsarum arborum leui etiam aurâ flante mouentur, & sublimis potestas facilè huc, illuc timoris vento fertur. Turbatur & Rex dicitur, quia qui terrena regna ambit nulla quie-

quiete, nulla tranquillitate frui potest.

H Alia mente alius Rex erat, qui dicebat: *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua* Psal. 118. v. 60. Turbari nescit, qui Dei legem paratus est custodire; Turbatur Herodes, quia diuinæ legis transgressor, imo & legislatores necem meditatur.

Ps. 118.

I Etiam Ieremias Propheta dicebat: *Ego non sum turbatus te pastorem sequens; & diem hominis non desideraui: tu scis*, cap. 17. v. 16. Turbatur autem Herodes, quia eum non sequitur, sed persequitur ad mortem, de quo dicitur: *Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Israel;* Græcè est ποιμανεῖ pascet, seu pastoris more reget. Diem quoque hominis desiderat, terrenæ inhiat felicitati; non potuit nô turbari qui Cœlo natus terrena regna plus æquo amat, & amittere timet.

Ier. 17.

K Cum Herode turbatur etiam Hierosolyma, quæ à pace nomen habet, vbi impius, & malus est qui imperat, nec in pacis regiâ pax regnare potest. Hierosolyma ciuitas pacis turbatur, quia turbatur etiam Herodes, scriptum enim est: *qualis est rector ciuitatis tales & inhabitantes in ea.*

Eccl. 10.

29 Cum Herode etiam Ierosolyma, quæ nomen à pace sortita est turbatur. Nil mirum: varia se contaminatione polluerat, omnium generum sceleribus scatebat: non poterat non turbari, quæ tot peccatis sordebat.

L Turbatur Herodes in se ipso, turbatur & Diabolus in Herode, vterque regni sui successorem timebat; Impij Dæmonis nutui prompte parent, Dæmoni se conformant.

Prius turbatus Herodes, deinde reliquus populus, nempè magni facilius turbantur. sed qui tota Ierosolyma turbatur? Turbati sunt Principes, quorum celsitudo ab Herodis regno pendebant; timebant quippè ne noui Regis aduentu, & Herodes, & ipsi è suæ dignitatis gradu deijcerentur. Hisce turbatis tota Ierosolyma turbari dicitur, quia quod primates ciuitatis agunt agere tota ciuitas dicitur, cum ipsi præcipua ciuitatis pars sint, & quia primorum exemplum ferè alij sequuntur. M

Præterea turbati sunt assentatores, adulatores, qui ad Principis affectus fingunt & efformant suos; gaudent simulant si Rex gaudeat, tristitiam præseferunt, si tristis est Princeps. Magna autem adulatorum multitudo Ierosolymis erat, ideo turbata tota Ierosolyma dicitur, quia omnes isti assentatores turbatos se fingunt. Non poterat non perire ciuitas, in qua sedem suam adulatio locarat; Non poterat non impius esse Rex quem tot adulatores ambiebant. N

Nullus Iudæorum gauisus perhibetur ob noui Regis natiuitatem, hoc Herodis crudelitati tribuendum: si sensisset, aliquem gaudio exiliuisse, cum ipse turbaretur, statim occidendum iussisset. O

Et congregans, omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur: At illi dixerunt ei in Bethlehem Iudæ.

HÆc malorum Sacerdotum consignatio, hæc prauorum Doctorum nota, sciunt Christum, vt alios instruant, nesciunt, vt sequantur. Iudæorum Scribæ Herodi indicant, vbi Christus nasciturus, & vbi eum quærere possit, possint & Magi, sed ipsi negligũt, alto infidelitatis somno indormientes. Hos scribas illi Doctores imitantur, qui alijs salutis viam ostendunt, quam ipsi prauis moribus fugiunt.

Doctores, & scripturas Herodes consulit, vt necem nato Christo inferat, vbi locum didicit. Hic hæreticorum quoque mos est; scripturis, litterisque vtuntur vt in Christum, eiusque sponsam Ecclesiam arietent; sed Herodi in nequitia pares Herodis exitium, & pœnam timeant, ac nisi resipiscāt, certò expectent.

Iudæi hîc Christum Herodi ostendunt, & confitentur, postea verò cum Christus eorum vitia argueret, eum agnoscere noluerunt; Hoc inuidia præstitit, quæ obcæcat, quos possidet.

Quæstio hic animum pulsat, cur Iudæi ab Herode interrogati vbi Christus nasceretur nudam, & exertam veritatem, ac prophetiam proferunt, nec subdole supprimunt. An id factum vt sciscitanti Herodi obsequerentur? An vt Herodes iam natum Christum conaret ꝗ extinguere? Hoc certius id Deum voluisse in infidelitatis suæ testimonium; & vt Magi per prophetiam ad Christum dirigerentur.

SECTIO III.

Visiones Sacræ Scripturæ sensu probandas. 30
Speculum nobis Bethlehem facta virtutum omnium. T
Operum fœcunditas laudata. Q
Paupertatis diuitiæ, & penuriæ opulentia. R
Christi paupertas nos ditauit. Tactus Paulus. S
Mariæ excellentia, & sanctitas. T
Magnus Deo est, qui sibi paruus. 31
Non meretur plenè doceri qui subdolè interrogat. V
Verbum ἐξέρχομαι ad bellicas paraturas. X
Velut in campum pugnaturus venit Christus.
Dux in misericordia Christus. Y
Iesus in præcepto nobis Dux, quem sequamur. 32
In hoc duce confidere debemus. Z
Regis est subditos pascere. A
ποιμάνειν quid, & de quibus dicatur. B
Oues subditi sint, & mites, ac mansueti.
Præsul, ac superior vigil, at sollicitus. Tactus Paulus. C

Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iudæ,

ex

ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.

30 TELLA AB testimonio adiũgitur Prophetia. Vtile hinc elicitur monitũ; visiones, apparitiones rerum diuinarum deliciasque Sacræ Scripturæ, Sanctorumque Patrum sensu probandas esse, & reijciendas, si visionum Stella à Scripturarum veritate discrepat, & discordat.

P Propheta Michæas, cap. 5. v. 2. cuius verba citant Iudæorum scribæ, ita scribit: *Et Tu Bethlehem Ephrata; paruulus es in millibus Iuda ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.* Ephrata speculũ interpretatur, vt voluit etiam Glossa. Tibi igitur speculum Bethlehem sit, quo te tuosque mores componas, maculas tuas videas, vitia cognoscas, & dum cognoscis eluas, & abstergas. Ex Christi paupertate diuitiarum amorem damna, ex eius humilitate superbiam tuam cognosce, & ex virtutibus omnibus, quę Christi natiuitatem exornarunt, vitia tua, maculasque intuere, & dum intueris abstêrge. Cõsidera in Christi natiuitate vultum natiuitatis tuæ velut in speculo, sed vide ne statim abeas, & qualis fueris obliuiscaris.

Q Ephrata frugifera etiam dicitur; iure Bethlehem ephrata dicitur, quia vitæ nobis fructum edidit. Igitur non sterilis, sed bonorum operum frugibus sis fœcundus, vt in te Christus veluti in spiritali Bethlehem spiritualiter nascatur.

Nascitur in Bethlehem ephrata Christus omnium rerum copia destitutus, omnium rerum indigens, & tamen ephrata vbertas dicitur; quî tánta paupertas cum vbertate cohæret? cohæret, quia apud Deum rerũ terrenarum penuria vera vbertas est, & paupertas verarum diuitiarum mater est. R

Pauper Christus est dum nascitur, & paupertatem in suo corpore sacrauit, & tamen in Bethlehem ephrata nascitur, quæ ab vbertate nomen habet; vt statim intelligeremus per Christi paupertatem diuites nos esse factos; & omnium rerum abũdantia refertos. Verus Apostolus: *Christus propter vos egenus factus est cum esset diues, vt illius inopia vos diuites effetis.* 2. Cor. 8. v. 9. Ditat nos eius paupertas, quid facturæ diuitiæ? quid Cœlo repositi gratiarum, & gloriæ thesauri? Explicet qui potest. S 2. Cor. 8.

Minima esse non poterat terra, Bethlehem, quæ tàm magnum datura principem erat: *nequaquam*, inquiunt, *minima ex te enim exiet Dux*; ex paruula facta maxima est, quia Deum hominem factum suis terminis clausit. Cogita, quàm magna Dei mater extiterit, quæ Christum suis clausit visceribus, & quæ tàm sancta, tàm sublimis ante Christi in eius visceribus cõceptionem fuit, quanta fuerit eius magnitudo & sanctitas postquam Dei mater effecta est, collige si vales. Tu quoque magnus fies, si spiritualiter in tuo corde nascatur Christus. T

Mat-

31 Matthæus habet: *Nequaquam minima es.* Similiter S. Ambrosius: *Non es in paucioribus.* S. Cyprianus. *Nos es exigua.* Sed aliter Micheas. *Paruula es.* LXX. *Minima es.* contraria hæc inter se videntur, sed videndum tantùm. Minima erat alijs ciuitatibus comparata, non tamen tanquam parua habenda erat, quæ tantum datura Principem erat. Magnus Deo est, qui sibi minimus, imo & nihil. Paruus nō est, qui sibi esse videtur. Lectio quæ interrogationem habet, facilior est, & apertiùs cum vulgata cohæret; Gothica Biblia eam habet in hunc modum. *Nunquid paruula es?* Quod eundem sensum efficit ac Matthæi sententia, qui ita extulit: *Nequaquam minima es.*

V Integram Prophetiam Scribæ produxissent. Afferunt in medium verba, quæ Herodis iram poterant prouocare, omittunt ea, quæ mitigare eius ferocitatem possent; nam de æternâ natiuitate subdit
Mich. 5. Propheta Micheas: *Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* Quæ si addidissent cogitasset Herodes, quòd temporalia regna Christus non quærebat, qui Deus æternus est, sicque eius furor, ac timor mitigatus fuisset, nec ausus esset ad mortem persequi, quem Deum esse vel ex Prophetia poterat colligere. Sed qui subdolè interrogat non meretur plenè doceri.

X Exiet, Græcè ἐξελεύσεται, erumpet, prodibit, exiet in expeditionem, nam ad bellicas paraturas hoc verbum ferè transfertur, vt illud Demosth. *Ex eo aduersus hostes* Græcè est ἐξέρχομαι. Exit ergo Messias velut in campum pro nobis pugnaturus; nostrum est nostrum Ducem sequi, cum pugnante pugnare, non otio, non desidiâ in vmbra torpescere.

Dux dicitur Christus statim cum nascitur, *Ex te exiet Dux*; verè, quia in hoc maximè mysterio misericordiæ suæ diuitias ostendit: cadunt hic opportunè ea verba *Dux fuisti in misericordia tua populo, quem redemisti*, Exod. 15. v. 13. Dux in misericordia est, qui in iustitia esse solebat. Y Exo. 15.

Iacet in præsepio Christus, & dux dicitur, vt dum eius paupertatem, ac humilitatem cogitas, ducem tuum sequaris. Tibi Dux non erit: si eius premere vestigia renuas, Iud. 9. v. 49. hæc Ducis verba habentur: *Quod me videtis facere, citò facite:* & statim subijcitur: *Igitur certatim ramos de arboribus præsidentes sequebantur Ducem.* Idem sanctiùs præsta sanctioris Ducis non voces, sed facta audiens; Dux Iesus in præsepio est; altè inclamat, licet altè sileat: *Quod me videtis facere citò facite.* Sequere tuum Ducem, nec longas moras trahas. 32 Iud. 9.

Dux tibi Christus est, in eo fide. Z
Vinci non potest, nec decipi qui huic se duci committit, eiusque vestigia sequitur. Monebat Propheta: *Nolite confidere in Duce.* Mich. 7.
sed de hoc non loquebatur, qui spes nostra est, atque fiducia. Perit qui in Christo duce nō confidit.

Pro, *qui regat;* in Cræco est, ποιμανεῖ, *qui pascet*, Ducis enim, & Regis est populum suum pascere,

non

non deglubere, Pastor qui imperat audiat, ne à suo abeat munere.

De ouibus propriè hoc verbum dicitur, vt statim innueretur, subditos mites, atque patentes tanquam oues esse debere, vt probè à superioribus regantur.

ποιμαίνειν non nudè regere, aut pascere significat, sed curam, sollicitudinem studiumque indicat, vt idem sit ac φροντίζειν, curam gerere, sollicitudinem impendere. Quo Reges, ac superiores omnes monentur, ne supini, torpentes sint in suorum subditorum gubernatione, sed vigiles, atque solliciti, Hinc illud probi pastoris:
Rom. 12 *qui præest in sollecitudine*. Rom. 12. v. 8 Verus Dux, aut Pastor audire non debet, qui totus in subditorum cura non est.

SECTIO IV.

Mali esse volunt Reges, nolunt dici. 33
Iniqui nec Christum adorant, nec adorari ab alijs sinunt. D
κάλλιστας quid. Impiorum cibus fraus. E
Non meretur Christum inuenire, qui per alios tantum quærit. F
Malorum proba monita perficienda. 34
Verbis plerique diuites, non operibus. G
Qui hominum verba timens à bono abstinet, hominum ludibrium fiet. H
Non meretur Deum inuenire, qui fictè quærit.
Iusti quàm ardenter aliorum sitiant salutem. I
Doctrina, & Doctor super Christum tantum requiescere potest. 35
Quò magis ad Christum accedimus, eò faciliora omnia fiunt. K
Hominum frequentia ferè deuotionem interturbat. L
Iusti obsequium suum non iactant. M
Cælesti lumine perfunditur qui prauorum consortia fugit. 36
Dei verba signis præferenda. N
Iusti diuinæ illustrationis subtractionem culpæ suæ tribuunt. O
Gaudio gaudent *soli iusti.* P
Visitatio diuina dulcior post subtractionem. 37
Gratiora sunt, quæ diuina auctoritate fulciuntur. Q
Gaudium, quo anima in dilecti præsentia perfunditur, inexplicabile. R
Vero gaudio repletur, qui inani non tangitur. S
Fulgebit vt stella, qui paupertatem amat. V

Tunc Herodes clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis & Mittens eos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inueneritis renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

AVDITA prophetia clam vocat Magos Herodes semotis Sacerdotibus, & scribis, ne scilicet aliquis Magos de Herodis fraude, ac ferocitate moneret. Mali esse volunt Reges, nolunt dici.

Præterea Magos alloquuturus D Hore-

Herodes Scribas, & Principes Sacerdotum arcet, ne res in vulgus spargeretur, quod enim à pluribus scitur facilius manifestatur. Volebat Herodes hoc verbum occultum esse, ne si per famam publicaretur plures ex deuotione puerum inquirerent. Nempè iniqui nec adorare Christum volunt, nec ab alijs adorari æquo animo ferunt.

E *Vocatis*. Græcè καλέσας, inuitans velut ad cœnam, frequenter enim de vocatione ad conuiuium hoc verbum dicitur, vnde & apud Latinos simpliciter vocare est inuitare ad mensam. Hoc, & Herodi, ac cuilibet impio conuenit; qui cum decipit, insidiasque subdolè parat, conuiuium sibi alijsque videtur struere; scilicet impiorum cibus fraus est. Non legimus Herodem Magos ad mensam inuitasse, inuitat vt clam, ac fraudolenter interroget, hoc diuitis conuiuij loco impio Regi fuit.

F Adoraturum se Christum promittit Herodes, sed interim gladium acuit. Ite, inquit, & interrogate diligenter de puero. Misit Magos ad quærendum, non iuit cum illis; ficta hæc deuotio, & subdola pietas; vera Herodem ipsum iunxisset Magis, vt simul cum illis verum Regem quæreret. Non meretur Christum inuenire, qui per alios tantùm quærit, otio interim torpens, & nequitiæ litans. Non ita Magi qui videntes eius stellam non miserunt nuntios, qui Christum quærerent, sed ipsi se viæ commiserunt, & inuenire meruerunt, quem quærebant.

Ab impio Herode ad Christum magi diriguntur. eunt, & inueniunt, nempè etiam malus docere alios bona potest. Probi tamen auditoris est Magorum exemplo proba monita etiam à malis audita perficere, mala eorum facta non imitari. Herodes est qui te ad Christum mittit, salutisque edocet viam? Docenti pare, sed praui doctoris nullus vestigia preme.

Non iuit Herodes cum Magis, G sed nec munera, quæ Regi nato pro eo offerrent obtulit, dedit tantùm verba. Fictè cum Herode Deum videtur quærere qui verba tantùm exhibet, munera non exhibet cum possit, opera non offert, virtutum dona non defert Christo.

Magorum comitem se non fecit H Herodes, ne incerto se itineri daret & nō inuento Rege Iudæorum redire aliorum irrisione patens cogeretur, si stellam præeuntem vidisset, iuisset Bethlehem & viso cœlesti Rege timorem exuisset, meliorem induissent mentem. Ne in vacuum iret ire noluit. Et regnum amisit, & se ipsum, quia hominum voces nimis expauit. Qui ne hominum sermonibus, aut irrisionibus pateat à bonis operibus abstinet, hominum ludibrium tandem fiet, & in malorum extrema labetur, sicut Herodi accidit.

Quærunt Christum Magi, quærit Herodes, illi inueniūt, iste non inuenit. non meretur Deum inuenire, qui fictè quęrit, & deuotionis veste tegit impietatem.

Qui Christo seruiunt nihil ar- I dentius quærere videntur quam

suo

suorum proximorum salutem. Mittit ad Christum Magos Herodes, & vt ad redeundum inuitet, & quodammodo trahat, *renuntiate*, inquit, *mihi, vt & ego veniens adorem eum*. Non præmia pollicetur, si redeant, non minas intendat, nisi reuertantur. Christi cultor non præmio allicitur ad laborem, nec terretur minis, sola alienæ salutis quærendæ allicitur spe. Nihil aliud ita mouere ad redeundum Magos poterat, quàm Regis ipsius salus. Non redierūt, quia aliter illis è Cœlo iussum. Ab his Regibus disce, quàm ardenter aliena salus quærenda tibi sit post tuam.

Et ecce Stella, quam viderant in oriente antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi erat puer. Videntes autem Stellam gauisi sunt gaudio magno valde.

35 STat super puerum Stella, tanquam super Solem. Stella Doctoris, & doctrinæ figura est. Stella super puerum requiescit, quia nullibi quam super Christum doctrina requiescit, & firmus docentis animus stat.

K Quiescit super stabulum stella, & signatè locum monstrat, vt inquirendi sollicitudo auferretur & interrogādi tolleretur labor; nempe quò magis ad Christum accedimus eò faciliora omnia redduntur.

L Fecit præterea istuc diuina prouidentia, vt insinuaretur, hominum frequentiam vitandam, quæ ferè deuotionem minuit, aut interturbat.

Præterea stat super domum M Stella, & locum indicat, vbi quæritus iacebat puer, ne si interrogarent, res in aliorum notitiam deueniret, & tandem ad Herodē deferretur. Non obsequium suum iactant Magi, sed potius ab aliorum notitia subducunt.

Vix Vrbem reliquerant, & Stel- 36
lam iterum vident Magi, nempè cœlesti lumine perfunditur qui prauorum multitudinem fugit, impiorum consortia vitat. Diuino ductu in rectam viam agitur, qui extra hominum commercia fit. Vis cœlesti lumine ad Deum duci? prauos homines fuge, te vulgi rumoribus submoue. In curijs, domibusque Regum manes? diuinæ cognitionis Stellam ægrè videbis. Fuge & cœlesti lumine donaberis. Magos Reges imitare, qui extra vrbem, Herodisque regiam facti stellam videre meruerunt, quæ se ab illorum oculis subduxerat.

Ingressos Iudæam Magi Stella N
deserit. Fors non decebat signum Gentilibus datum apparere domesticis legis, ac Prophetarum; ne Dei verba signis præferrent.

Quæri hic potest cur Stella rur- O
sus Magis apparuerit, cum satis esse ad inueniendum Christum Prophetia, quam audierant, videri possit. Hoc factum diuinâ prouidentia est, nisi enim Stellam iterum Magi vidissent, timuissent suâ culpâ ab eorum oculis fuisse subtractam. Iustorum hic mos est, suæ culpæ tribuunt in quo à culpâ absunt in viâ Deum non offenderant, sed solliciti fuerunt, vt Christum

ſtum inuenirent. Frequenter diuinæ illuſtrationis Stella à mentis oculis ſubducitur, quia tepidè, & ſegniter Deum quærimus, lentèque progredimur, ad eum euntes. Magorum ſollicitudinem æmuletur, qui Stellam iterum videre cupit.

P Suam emphaſim habet illa phraſis, *gauiſi ſunt gaudio*; non facilè reperias hunc loquendi modum in ſacris litteris ad peccatorum gaudium ſignificandum adhiberi; *Gaudio gaudet, qui propter Deum, qui verum gaudium eſt gaudet*. Ait hîc Gloſſa. Fictum & ementitū gaudium eſt, quia extra Deum.

37 Stellam ſecūda hac vice videntes gauiſi ſunt gaudio magno valde, cur gaudij iſtius magni mentio non fit, cum in Oriente eandem Stellam viderant? quia magis de rebus perditis & inuentis gaudemus, quàm de ſemper poſſeſſis. Dulcior poſt tribulationem quies eſt, gratior poſt aduerſitatis tempeſtatem felicitatis portus. Sinit non ſemel Deus viſitationis ſuæ Stellam à mentis noſtræ oculis ſubduci, vt cum diuina rurſus luce perfundimur pleniùs gaudeamus. Conſolatio diuina tunc melius ſentitur, & menti ſuauius illabitur, cum tantiſper eam Deus ſubtraxerit.

Q Præterea ſecunda hac vice Stellam videntes gauiſi ſunt gaudio magno valde, eò quod Cœleſte hoc ſignum prophetiæ auctoritati congruere audierant. Nempè gratiora ſunt, quæ diuinorum verborum firmitate fulciuntur, & conformia diuinis oraculis, ſanctorumque dictis ſunt.

R Quale gaudium ſenſerint Magi ſtellam videntes exprimit Sanctus Matthæus, aut certè conatur, quāta verò lætitiâ perfuſi fuerint Ieſum inuenientes non exprimit, nihilque de Magorum gaudio dicit. Cur ita? Quia exprimi nullis verbis poteſt animæ lætitia, quæ ſpōſi ſui præſentiâ fruitur, quæ eum, quem amat, adorat, & veneratur. Conijce, quo gaudio perfuſi fuerint Magi Ieſum inuenientes, qui viſâ ſtella, quæ ſe ab illorum oculis exemerat, gaudio magno valde gauiſi perhibentur. Explicari animæ lætitia non poteſt, qua Dilecto ſuo adhærens non perfunditur tantum, ſed abſorbetur.

S Videntes Stellam gaudio replentur, qui inanes à mundiali regia, à Regis conſortio diſceſſerant. Diſce, qui mundanis bonis non lætatur, qui in rebus perituris, in honore exhibito non exultat, diuino lumine perfunditur, ſpiritali gaudio repletur. Si Reges iſti inani gaudio perfuſi in Herodis Regia fuiſſent, vero, ac ſpiritali repleri poſt diſceſſum non meruiſſent.

V Humilis in vili præſepio Chriſtus iacet, ſed Stella ſtat ſuper eū, cohæret cum præſepis paupertate Stella, non fulgebit ſicut Stella in perpetuas æternitates, qui ſe paupertati non ſacrat.

SECTIO V.

Præſepium regium palatium eſt in quo Chriſtus, & eius mater. 38

Rerum

Rerum omnium affectus exuendus, vt Christo nos sistamus. X
Inter gaudia humilitatis obliuisci non debemus. Y
Humilitas gaudij comes. Tactus Moses. Z
Qui amat diù abesse à dilecti præsentia non potest. 39
Facilè adiri Christus potest. A
Suorum vota non exæquat tantùm Deus, sed superat. B
Maria prodebat se Christi matrem, quia in tanta paupertate lætabatur. C
Maiora crimina maior, sequi humilitas debet. D
Πέσοντες, quid. Iusti Dei victima. E
Ἀνοίξαντες quid. Bona ab aliorum oculis boni eximunt. 40
Non iactantiæ, sed diuinæ inspirationis tactu Deo munera offerenda. F
Qui se, qui sua Deo sistit orationis delicijs, ac diuitijs ditabitur. G
Iactanda nostra non sunt. Tactus Isaias. H
Προσφέρειν de manus iniectione. I
Munera quodammodo vinciunt, cui offeruntur. Expensus locus Exodi. K
Sapientia nisi Deo sacrata stultitia est. 41
Sapientiæ, & mortificationis nexus. L
Honoribus amaritudo cognata. M
Mortis memoria à principibus viris non abeat. N
Mors veræ sapientiæ mater. O
Mortificatio ab oratione non seiungatur. P
Post natiuitatem statim mors cogitanda. 42
Vix natus Christus crucem cogitat. Expensus Isaias. Q
Operum magis quam verborum ratio apud Deum habetur. R
Nihil extra Deum quærendum. 43
Explicari Dei dona nequeunt. S

Intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria Matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

ICAT hic aliquis, non domus erat, erat stabulum, erat diuersorium quod Magi intrarunt; nomen domus stabulum nō meretur. Imo meretur etiam Regij palatij. Vbi Christus & eius Mater est regiæ domûs nomen meretur etiam vile tugurium. Suscipe corde Christum vt Regium palatium audias, qui sine eo vile præsepium es. 38

Auertunt à Stellâ oculos Magi, & domum intrant vt Christum venerentur, si Stellæ visu nimis delectarentur eius qui Stellam illam produxit, visione non fruerentur. Rerum omnium affectus exuẽdus est, vt Christo nos sistamus. X

Diuinis gaudijs immersi Reges pij prosternunt se, & adorant. Veræ virtutis consignatio ista est. Inter gaudia, eaque tam magna animum non euanescere, sed in humilitatis signum subijci, ac demitti singularis virtutis argumentum est. Y

Etiam Abraham prolem sibi habiturum intelligens *cecidit in faciem suam & risit*. Gen. 17. nempè à risu abesse humilitas non debet, & humilitas risus, & gaudij comes Z Gen. 17.

 est.

eſt. Vero gaudio gaudere non poteſt, qui non cadit, qui ſe non ſubijcit, non humiliat.

39 Domum intrant Magi, non foris ſtant, nihil morantur; qui amat diù abeſſe ab dilecti præſentia non poteſt. Diù Chriſtū quæſierant, ad locum vbi perueniunt, domus penetralia adeunt, deſiderium, quo adorandi Redemptoris æſtuabant, audaces eos fecit.

A Domum intraſſe legimus, non legimus fores pulſaſſe. Verba Chriſti ſunt: *Pulſate & aperietur vobis*. Matth. 7. v. 7. At hic Regibus in domum aditus patet nec pulſaſſe referūtur. Nempè oſtendere voluit quàm poſt Dei Incarnationem facilè adiri Chriſtus poſſit. Nullus obex ab ingreſſu domus magos arcet, vbi adeſt Maria Dei Mater obuius cuilibet ad Chriſtum aditus eſt. Deuotus ad Chriſtum perge Magorū exemplo, Herodem, Herodiſque vitia & Hebræorum perfidiam fuge & apertas ianuas inuenies, vt Chriſtum adeas.

Matt. 7.

B Sed pende, quàm diues in miſericordia Deus ſit. Quærebant ſtellæ ductu Magi Chriſtum, *vbi eſt*, inquiunt, *qui natus eſt Rex Iudæorum, vidimus enim Stellam eius in Oriente?* Poſt longi itineris labores voti compotes fiunt, inueniunt puerum, ſed non ſolum, inueniūt etiam Mariam, quod ipſi vix cogitauerant. Diues in ſuos cultores Deus eſt, non æquat modo eorum vota, ſed ſuperat, plus tribuit quàm ipſi aut petant, aut quærant. Magorū humilitas, & feruens deſiderium duplicatum refert laboris mercedem. Eadem veſtigia preme, idem tibi accidet. Mundus grandia pollicetur, exigua tribuit, & ſæpè nihil, ſuorum vota inania reddit, non ita Chriſtus; plura concedit, quam pollicitus ſit; & plura quàm ſperauerint reperiunt Dei cultores.

C Mariam Dei Matrem eſſe Deo docente cognouerunt, & aſpectus ipſe Magorum formabat fidem, & maximè quia modeſtam, paupetem, & in ipſa paupertate lætantem eam intuebantur. Prodebat ſe Chriſti matrem quæ in tantâ paupertate lætabatur.

D Ingreſſi domum ſtatim procidunt, & adorant, non legimus id paſtores feciſſe, cur ita? Placet quod ſanctis Patribus placuit. Fortaſſe illi paſtores minus rei de ſalute alacrius exultabant, Magi autē multis onerati peccatis ſubmiſſius indulgētiam requirebant, in paſtoribus gratia prior, in Magis humilitas amplior, nempè maiora crimina maior ſequi humilitas debet.

E *Procidentes*; Grecè eſt, πίπτοντες, *cadentes occumbentes* tanquam victimæ Deo ſacræ, vitam ſuam Deo ſuo immolaturi ante Deum cadunt.

Hoc verbum propriè de his dicitur, qui in bello cadunt: qui Chriſtum veneratur, & adorat, vitam ferro exponere velut in bello non dubitet, quod Magi præſtiterunt.

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera aurum, thus, & myrrham.

40 Apertis thesauris suis. Arabicè. *Aperuerunt vasa sua.* Nos ex vi verbi Græci; *Patefacientes, & resignantes Thesauros suos*, nam hoc quoque significat verbum ἀνοίγω à quo ἀνοίξαντες. Signarunt, ne hominum oculis exponerent.

F Præterea verbum ἀνοίγω de apertione propriè dicitur, quam percussio & pulsatio præcessit; hinc
Matt. 7. illud Matth. 7. *Pulsate, & aperietur vobis.* Græcè: κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν. Aperiunt Magi Thesauros suos, sed nullus pulsasse perhibetur; An eorum corda pulsauit ille qui iacebat in præsepio, qui de se ipso ait: *Ego sto ad ostium, & pulso*, scilicet diuinæ inspirationis impulsu Deo sacra munera offerenda, non inanis gloriæ contactu.

G Pulchrè in explicanda thesaurorum apertione eo verbo vtitur Euangelista, quod adhibetur etiam quum nobis Deus sua dona promittit, si eum orauerimus, vt statim disceremus aperienda esse Deo, Deoque soli sistenda nostra munera esse, vt ab eo thesauris cælestibus donemur, qui se, qui sua Deo sistit orationis dulcedine perfruetur, & cœlestibus ditabitur donis.

H Aperiunt thesauros suos coram Christo Magi, in signum quod palam coram omnibus non exposuerant, nempè iactãda bona quæ offerimus, non sunt, non superbè producenda. Fuerunt apud Herodem Magi, sed nulla munerum mentio facta est, dum Ierosolymis essent; quo rectè nos edocent ab hominum oculis bona quę agimus subducenda, vt gratiora Deo sint, cui offeruntur. Exposuit Thesauros Ezechias Rex, quod Deo adeo displicuit, vt ei multa mala per Isaiam minatus fuerit Isa. 39. & 4. *Is. 39.*
Reg. 20. Consultius Reges isti, co- *4. Reg.*
ram Christo thesauros suos ape- *20.*
riunt, quos coram alijs clausos habebant.

Obtulerunt; Græcè, προσηνέγκαν, I
à verbo προσφέρω, quod verbum etiam de manus iniectione dicitur, vnde rectè vsurpatur in munerum oblatione, hanc enim vim habent oblata dona, vt manus inijcere, ac veluti deuincire eum videantur cui offeruntur. Deus ipse sinit offerri sibi munera, & oblationes quibus veluti funibus detineatur ne nos puniat. Et non vinctus Moysis muneribus, nempè orationis thure, charitatis auro, mortificationis myrrha erat Deus K
quum diceret. *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos.* Exod. 32. v. 10. Vinctus erat, qui dimitti soluique cupiebat. Puto quod quum extenderet Moyses in Cœlum manus, in Deum quodammodo inijciebat, vt eum teneret, ne puniret populum, sinens eos ab Amalecitis vinci. *Exod.* 17. v. 11. *Exo. 27.*

41 Dona, & donorum nexus multa in se mysteria continent. Aurum sapientiam signat, quæ nisi Christo sacretur mera stultitia est, vnde & stultam fecit Dominus sapientiam sapientium. Sapientiæ aurum habes, offer illud Christo,

ne

ne in insipiētiæ plumbū vertatur.

L Aurum offertur cum Thure, & myrrha, quia nisi scientia rerum diuinarum contemplatione, & mortificatione muniatur, stultitia apud Deum est.

M Aurum regiæ dignitatis nota est, & symbolum, sed iurè huic adiungitur myrrha, quia culminibus, ac honoribus amaritudo copulatur.

N Vel vt tacitè insinuetur, mortis memoriam, quàm myrrha ingerit, quum myrrhâ cadauera condi soleant, à Regibus Principibusque viris abesse non debere. Dignus est qui in hominum memoriam non moriatur, qui se cogitat moriturum.

O Myrrha mortis symbolum est, ac sepulturæ, aurum sapientiæ; nectè: & mortis meditationem veræ sapientiæ comitem esse debere ab hoc nexu disces.

P Thus offertur cum myrrha quia ab oratione mortificatio seiungi non debet, vt grata Dei auribus sit. Etiam sponsa nexuit cum ait:

Cant. 4. *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem Thuris*, Cant. 4. & 6.

42 Sed mirū alicui videatur, quod myrrham in mortis & sepulturæ signum Magi Christo obtulerint. Itane vix natum infantem vident, & eius mortem prę oculis habent, tanquam citò futuram? Tulit &

Io. 19. Nicodemus *mixturam myrrhæ, & aloes quasi libras centum*, Ioan. 19. v. 39. Sed non mirum, iam enim Christus obierat. Cur ergo Magi vix natum adorantes myrrham offerūt tanquam mortuo, aut iam iam morituro? An docere voluerunt, post natiuitatem statim ad mortem cogitandum, & post incunabula spectādam sepulturam, quum vita hæc tàm breuis sit, vt esse non videatur? Scilicet vitæ initio paranda quæ ad sepulturam spectant.

Non alienum istuc, sed aliud exsculpo nempè Magorum oblationem Christi desiderio ac voto respondisse; nam vix natus ad Crucem cogitabat, mortem in votis habebat, vnde & Isaias ait; Q

Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis, cap. 9. v. 6. Infantem habes, ac vix natum, sed statim subijcit eius memoriam faciens, *Et factus est principatus super humerū eius*, significans crucem, ac mortem penè cum infante natam, & mortis desiderium etiam in matris ventre cum eo coaluisse. Magi offerunt myrrham tanquam morituro, vt hoc munere nobis innuerent, post natiuitatem suam Christum Crucem, ac mortem in votis habuisse. Isa. 9.

Refert Sanctus Matthæus munera Chrīsto Magos obtulisse, quæ protulerint verba non explicat, vt statim disceres operū potiùs quàm verborum rationem apud Deum haberi, & in diuinis rationarijs diligentiùs facta, quàm nuda verba conscribi. R

Audio Reges munera cœlesti Regi offerētes, non audio aliquid ab eo poposcisse, non diuitias, non opes, non ampliora Regna; Deum infantem prę oculis habentes dedignantur aliquid extra ipsum quærere; ante Christum sisti non meretur, qui aliud extra ipsum 43

sum

sum ab ipso quærit. Arguunt auaritiam nostram Magi, qui dum Deo offerimus aliquid ab eo alia bona quærimus, & sępè quod peius est, peritura. Indue regium pectus, te, & tua Deo sacra, & nihil extra Deum quære.

Legimus Christo munera obtulisse Magos, aliquid ab eo postulasse non legimus. Mens quæ se Deo sistit, nihil aliud quærit præter Deum, paruum quodlibet infra ipsum, nec votis par esse potest, nisi Deus ipse sit.

S Quæ obtulerunt Magi Christo munera explicat Sanctus Matthæus, quæ ipsi à Christo exceperint, non explicat, & tamen plura, ac maiora quam obtulerint referunt, corporalia dederunt dona, spiritalia, ac diuina recipiunt, Cur ergò illorum mentio fit, non fit istorum? An quia explicari Dei dona non possunt, quæ veri eius cultores consequuntur? Omnem eloquentiam superant, quin & accipientis votum, ac captum. Vinci muneribus Christus nō potuit, cuius illa munera sunt, quæ illi exhibemus.

SECTIO VI.

Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

Q Vī respōsum accipiunt, qui non interrogant? An ex vsitatā scripturę phrasi, qua nuda quælibet monitio, & locutio responsio dicitur? An quia postquam Christum adorauerant 44

ita

ita se illo dicauerant, vt affectu clamare viderentur, quid diuina iuberet voluntas, quam solam perfectissimè exequi cupiebant? Verus Christi cultor, & adorator suã voluntatem Deo mactat, & diuinam dumtaxat perficere in rebus omnibus studet, & eam scire quærit, etsi taceat.

Responsum accipiunt Magi, qui à Deo corde quærebant, vt viam eorum semper in pace dirigeret, ne in sinistram declinarent. Magorum desiderio Dei respondet oraculum, non oris tantùm sed etiam cordis voces audit Deus, & exaudit.

T Non Angelus, sed Deus Magos monuit ne ad Herodem redirent, sic enim plerique Sanctorum Patrum censuere, signatè Sanctus Paschasius hîc. Quia nempè nullus alius reuersionis viam instituit, nisi ille qui ait: *Ego sum via, veri-*
Io. 14. *tas, & vita.* Ioan. 14. Neminem alium constat viam regressionis, ad patriam nisi Christum instituisse.

V Proh quàm sedulam suorum curam habet Deus. Christum sequere, vbi proba vita inueneris, eique virtutum muneribus litaueris, securus eris. Magi Christum quærunt post multos labores multaque pericula tandem voti compotes fiunt, sed statim monentur ne redeant ad Herodem; sed tempus pende. *Responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem.* cur in somnis? Vt Dei prouidentiam & curam in suos videas, vbi Christum inueneris etiam cum dormieris tui curam Deus aget. Cogitat de suorum salute Deus eo quoque tempore cum ipsi de se non cogitant.

Sed cur modo per Angelum eos X
monet, qui antea per Stellam, quæ cęlorum lingua vt ita dixerim erat, eos alloquutus est? Quantum in Christi præsentia Magi profecerint ex hoc colligere debemus. Tantò perfectiores melioresque à Christo abeunt Magis, quãtò Angelus Stellæ præstat; quod etiam verum est, si hæc responsio non ab Angelo, sed ab ipso Domino, vt multorum opinio fert, facta dicatur. Disce, quàm Dei seruos Dei præsentia euehat, & quàm vtile ad profectum sit in Dei conspectu stare.

Magi ad Christum euntes Stellæ
ducatum sequuntur, sed abeunt 45
sine Stellâ. Qui interno Dei lumine illustrati erant, externo egere non videbantur. Quò quisque sanctior, & perfectior eò minùs creaturarum vestigia sequitur, Dei potiùs agitur spiritu, Dei lumine.

Externa sanctitatis signa nullus Y
quære, quære intima; alioquin & falli poteris, & fallere. Si quis Magos antequam Christum adorassent, Stellæ ministerio duci vidisset, maiorem de eorum sanctitate opinionem concepisset, quàm sine Stella redeuntes videns. At contrà fuit, sanctiores enim redeunt, quam aduenerint, licet cęlesti lumine non ducantur cum redeunt. Ergo certiora sanctitatis signa quærenda sunt, quàm illa, quę extra nos sunt. Sæpè quo quisque in Dei oculis purior, ac perfectior, in hominum oculis minus

nus videtur. Magis magis inuideo ob lumen, quo interius perfusi, quàm ob Stellam quâ ducebantur ad Christum.

Z Monentur vt redeant ad Herodem; qui Christi se obsequio sacrauit cautè malorum consortia vitet; Ierint ad Herodem antequã Christum inuenirent, dedecet Iesu inuento iterum se malis commiscere, qui ad Deum cõuerti nolint, Christo nocere studeant.

46 Statim responso accepto Magi in regionem suam reuertuntur. Miror qui ab illo separari potuerint. Cur statim abeunt, & Christo relicto ad suos redeunt? Cur nõ regni, domûs, ac parentũ obliuiscuntur, vt Deo suo adhæreant, & Iesu famulentur? Etiam à Christo, hoc est ab eius delicijs discedẽdum promptè est, quum Christus iubet. se, non Christum amassent, si eo mouente abire neglexissent.

A Discedunt Magi Christo relicto, vt suis medelam afferant, & munere suo in suos fungerentur. Rex, Princeps, ac Præsul deuotus non audiet, si vt Christo adhæreat, suorum obliuiscatur. Christi verus cultor est, qui post animæ suæ salutem aliorum etiam quærit; & diuinis consolationibus tantisper carere suffert, vt alios Deo lucretur. Hoc Magi præstiterunt; à Christo suo abeunt, vt suorum quoque saluti consulerent, & Christum omnibus prædicarent.

B *Reuersi sunt*. Arias Montanus; *Recesserunt*. Nos, *commigrarunt*. Discesserunt à Christo, & ab eius se præsentiâ separarunt velut si à se ipsis abierit, & à suo corde, quod in Christi sinu reliquerãt discederẽt; quo sensu etiam dictũ; *quomodo à te ipso secedis; & separaris?* Etiam Magi à seipsis secedunt; nam à Christo recessuri à se ipsis recedere videbantur, quùm cor, animamque in Christi pectore relinquerẽt. Et quia Christum relinquẽtes se ipsos relinquere videbãtur, quum vnum cum Christo iam essent. Felix Christi cultor, qui eum adorans in ipsum immigrat, in ipsum transformatur.

Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: surge, & accipe Puerum, & Matrem eius, & fuge in Aegyptum & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

SÆuitiam Herodis Ioseph, & Maria fugit; In Aegyptum 47
se Angeli monitu conferunt. Sed cur in Ægyptum? An quia recordatus Dominus, mala quæ olim, Ægypto intulerat, mittit nunc Filium, qui reconciliationis signum esset, & multarum plagarum medicina? Sæuiat in nos multis aduersitatibus Dei manus, tantùm semel in nos se recipiat, & ad nos veniat, abundè plagis omnibus satisfactum erit. Vnius Christi aduentus omnium dolorum medela, & consolatio est.

In Ægypto seruatur Christus; C
eius aduẽtu etiam conclamatæ salutis homines in spem bonam erigendos, colligo. Olim Aegyptus populi primogeniti persecutor fuit, nunc vnigeniti Filij custos fit. Hæc dexteræ excelsi mutatio

I Non quærit ab Angelo Ioseph, quanto tempore in Aegypto degere opus esset: iustus vir de hoc minimè est sollicitus; gratum illi ac iucundum in exilio esse, & in quodcumque tempus reditum differre. Labor omnis amanti non labor; diuturna omnis peregrinatio breuis & leuis ei est, qui in Deo amore non est peregrinus. Denique peregrinationis laborem, molestiamuè non sentit, qui Iesum secum habet, qui Iesu matrem.

K Quod monet Angelus, futurum esse, *vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum*. Herodis impietatem, atque malitiam tangit. Vt quærat, Græcè est ζητεῖν, quod verbum ingens studium, propensamque voluntatem aliquid peragendi notat, vnde aliquando significat absolutè velle, & impensè studere. Nempè totus erat Herodes vt Christum perderet & hæc impiorum nota, vt accuratè, summoque studio, ac voluntatis propensione scelera sceleribus accumulet.

SECTIO VII.

Ἐμπαίζειν quid, Illusio, & irritio verberibus pariatur. 50
Nihil magis superbo displicet, quàm irrideri. L
Promptè parenti longa qualibet mora. M
Alacriter incommodis occurrendum. N
Salutem etiam Sancto Iosepho debemus. 51
Vel à sacris locis exulat Christus ob hominum impietatem. O
Virtutum regionem incolebat virgo. P
Mulieres à viris rerum agendarum documenta suscipiant, non contra. 52
Mulierum est domi se continere.
Iusti animus semper idem. Q
Qui Christum secum habet omnes diuitias negligit. R
Amant Angeli nos sæpe inuisere. 53
Angelorum colloquium quàm dulce. S
Virginem venerari Angeli cupiunt. T
Sacra templa adire quærunt iusti. V
Filius Patris ferè mores refert. X

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis iratus est valde.

IDENS quoniam illusus esset, verbum Græcum ἐμπαίζειν significat etiam percutere, nempè grauior plerumque percussione ipsa irritio est, & illusio flagellis, ac verberibus pariatur, & quandoque præfertur. 50

L Dolet Herodes se illusum à Magis. Nihil magis superbo displicet quàm irrideri, non tàm dolet se non inuenisse Christum perdere, quã se à Magis illusum, vt eum tantum in superbam mentem superbia sæuit.

Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte & secessit in Aegyptum vsque ab obitum Herodis.

M Habes in Iosepho perfectæ obedientiæ exemplar, statim audita Dei voluntate Deo paruit, nullas moras trahit nec itineris causatur longitudinem. Nocte se dat in viam ne differat. Non dixerat Angelus vt nocte iter arriperet, sed promptè parenti longa quælibet mora est.

N Cum in Aegypto secedit noctis mentio fit, non fit cum redit, licet etiam tunc ei Angelus Domini in somnis apparuerit; fors, diem expectauit ad sua reuersurus. Iustus celeriùs domum suam, Patriam, suosque relinquit, quàm ad eos redeat. Nisi citissimè fugiat in mora periculum est, non ita, si tantisper moretur rediturus. Disce, maiore animi promptitudine, ac celeritate tuos, tuaque commoda deserere, quàm ad ea iterum redire.

51 Secessit in Aegyptum Christus, sed ducit eum Ioseph. nempè quod
O salus nobis illata sit, Iosepho maximè debemus. Aegyptus Gentium figura fuit; in eam Ioseph Iesum duxit, qui omnium salutem quæsiuit. Iurè illi Patriarchæ comparatur, qui Mundi saluator Aegyptiacâ lingua dictus est.

O Aegyptus præ alijs regionibus Idolis maximè dedita erat, & superstitionis morbo maximè laborabat; at inuenitur in ea Christus. E contra Ierusalem ciuitas sancta dicebatur, nec tamen in ea Christus reperitur, quin ab eâ fugit. Disce non locus sanctitatē tribuit, non vestis, non officium, aliunde quærenda est; sæpè à sacris locis exulat Christus ob eorum impietatem, qui sacro cultui sunt mancipati; in non sacris reperitur, quia vitiorum simulachra statim demolitur, dum intrat.

P Propriam deserit patriam virgo. Fallor nihil proprium habuit nisi virtutem, ac sanctitatem; nullam regionem sibi computabat extraneam, quæ regionem virtutum incolebat.

Defuncto Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto dicens: Surge accipe Puerum, & Matrem eius, & vade in terram Israel.

RVrsus Iosephum Angelus alloquitur, cur non Mariam? An vt & posteri discerent & censura illa postea seruaretur, vt non viri à mulieribus, sed mulieres à viris rerum agendarum documenta susciperent? An quia de itinere instituendo agebatur, hoc autem non mulierum negotium est, sed virorum; illarum enim est domi se continere, & foras nisi viro, aut necessitate iubente, non egredi. 52

Monitus ab Angelo Ioseph de regressu nec ipse exultasse refertur, nec Virgo. Non doluere abeuntes, nec inani exultant gaudio redituri. Iusti animus semper idem, nec locorum varietate varius fit. Q

Iudæi Aegyptum relinquentes aurum, aurea vasa, opes, diuitiasque secum tulere. Ioseph, ac Maria ab Aegypto discedere monentur. Discedunt, sed opes, & diuitias secum tulisse non legimus. Qui Christum secum habet, omnes diuitias negligit. Satis diues qui Christo adhæret. R

Vade, inquit Angelus ad Ioseph, *in terram Israel*. Sed in quam? cur non determinat in quam partem pergere debeat? An vt ad dubitantem iterum reuertatur, quod postea fecit? Amant Angeli nos sæpè inuisere; quod semel poterat, bis monendo præstitit, vt ex hoc colligeremus, quàm libenter Angeli homines inuisant, & instruant. 53

De-

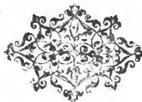
S Deinde non nominauit Angelus aliquem locum determinate, in quem se Ioseph cum Iesu & Maria conferret, quia iterum eum instrui per Angelum Deus volebat, vt ex frequenti colloquio cum Angelo maiori lætitia, gaudioque perfunderetur.

T Inuisere sæpè, & alloqui Iosephum cupiebat Angelus, vt eadem occasione virginis aspectu frui posset, eamque veneraretur, quotiescumque enim Iosephum inuisebat Mariam & Iesum venerabatur.

V Rediens ex Aegypto Ioseph in Iudæam pergere cogitat, sed aliter ab Angelo monetur. Sed cur Iudæam cogitat? An quia hæc dignior regni pars, putabat enim tali puero non nisi, Ierosolymis habitandum esse? Non alienum istuc. Addiderim, Iudæam potius cogitasse, vt ad templum iret, gratias Deo acturus. Sanctorũ hominum hic mos, sacra loca pro vt eis licet frequentant, & peculiaria eligunt loca non ob eorum opulentiam, & magnitudinem, sed ob commodiorem diuini cultûs & obsequij occasionem.

Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode Patre, timuit illò ire.

Cvr timuit? An in filio timebat patrem, quum plerumque patrum impietas transmittatur in filios? Aegrè improbi parentis probus filius est, fugit quippè mores, quos in patre deprehendit. Gemino tenetur vinculo pater, vt litet probitati, & sui causa & nati, facilè quippè referet natus mores, & vitâ exprimet, quos viderit in Patre. Sed Archelaum fama prodiderat, alioquin non tàm facilè suspicio aliqua contra illum Sanctissimi Iosephi inuasisset mentem, qui longè, quùm iustus esset ab alijs dijudicandis aberat. Nesciunt intra domûs limites se principis mores coercere, in omnem partem effunduntur; si mali sunt multos inficiunt, exemplo multos ad paria excitant si probi. X

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT III. MATTHÆI.

Verſ. 1.

IN diebus autem illis venit Ioannes Baptiſta prædicans in deſerto Iudææ.

VEnit. *Ar.M. accedit Vat. Aduenit. Auct. Prodit.*

Verſ. 2.

Et dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim Regnum Cœlorum.

Pœnitentiam *ag. Tert. Pœnitentiam initote. Ar.M. pœnitemini.*
Appropinquauit *en. Tert. Iam enim ſalus nationibus adpropinquabit.*

Verſ. 3.

Hic eſt enim, qui dictus eſt per Iſaiam Prophetam dicētem: Vox clamantis in deſerto: Parate viam Domini: rectas facite ſemitas eius.

Dictus eſt. *p.i. Ar.M. Pronuntiatus ab Iſaia.*
Parate. *Ar.M. Expedite. Auct. expeditam reddite.*
Viam. *Tert. Vias.*
Rectas *fac. Syr. Adæquate.*

Verſ. 4.

Ipſe autem Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & Zonam pelliceam circa lumbos ſuos: eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſilueſtre.

Veſtimentum. *Ar.M. indumentum.*
Camelorum. *Pagn. Cameli.*
Peliceam. *Vatab. Coriaceam.*
Lumbos ſuos. *Ar.M. Lumbum ſuum.*

Verſ. 5.

Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa; &

Exibat. *Syr. exiuit. Pagn. egrediebatur. Al. egreſſa eſt.*

om-

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

omnis regio circa Iordanem.

Regio. *Ar.M. Circumuicinia.*

Verſ.6.

Et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.

Baptizabantur. *Tert.Tinguebantur.*

Verſ.7.

Videns autem multos Phariſæorum, & ſadducæorum venientes ad baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?

Videns. *Pagn. cum vidiſſet.*
Progenies. *Syr. & S. Aug. Generatio. Tert. Genimina.*
Demonſtrauit. *S. Auguſt. oſtendit. Pagn. ſubmonſtrauit. Vat. Docuit. Auct. ſubindicauit.*
Ventura. *S. Hier. Futura.*

Verſ.8.

Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

Fructum. *d.p. Syr. fructus dignos pœnitentia. Al. qui deceant pœnitentiam.*

Verſ.9.

Et ne velitis dicere intra vos. Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

Et ne velit dicere. *Arab. Et ne gloriemini, & dicatis intra vos. Syr. & Caiet. ne cogitetis. Ar.M. Ne arbitremini. Pagn. ne ſitis illius opinionis. Al. Ne ſitis hac mente.*
Suſcitare. *S. Cypr. Excitare.*
Filios. *Ar. M. Natos. Vat. Liberos. Al. Filij ſurgant Abrahamo.*
Abrahæ. *Vat. ipſi Abrahæ. Auct. Abrahamo.*
Iam enim. *Ar.M. Iam verò.*
Poſita eſt. *Ar. M. adiacet. Auct. Conſtituta eſt. Collocata eſt.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ. 10.

Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Excidetur. *Syr. & Ar.M. Exciditur.* In ign. mit. *Syr. in ignem cadit. Ar.M. in ignem iacitur. Caiet. Mittitur.*

Verſ. 11.

Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni.

Venturus eſt. *Ar.M. Veniens.*
In pœnitentiam. *Caiet. ad pœnitentiam.*
Fortior. *Vat. Potentior.*
Dignus. *S.Cyp. Idoneus. Auct. Sufficiens.*
Baptizabit. *Hic eſt qui baptizat. S. Cyp. Baptizat. S. Proſp.*
In Spiritu Sancto. *Syr. In ſpiritu ſanctitatis.*

Verſ. 12.

Cuius ventilabrum in manu ſua: & permundabit aream ſuam: & cõgregabit triticũ ſuum in horreum, paleas autem comburit igni inextinguibili.

Cuius v.i.m. *S.Cyp. Ferens palam in manu ſua. Ferens ventilabrum. Tert. Palam in manu ſua portat.*
Permundabit. *Syr. repurgat. Al. repurgabit. Auct. Expurgabit.*
Aream ſuam. *Syr. areas ſuas.*
Congregauit. *S.Proſp. Recondet.*
Triticum. *S.Proſp. Frumenta.*
In horreum. *S. Proſp. in horreo.*
Paleas. *quidam cod. paleam.*

Verſ. 13.

Tunc venit Ieſus in Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Vers. 14.

Ioannes autem prohibebat eũ, dicens: Ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me?

Prohibebat eum. *Auct. Resistebat ei.*
Debeo. *Ar. M. vsum habeo. Pagn. mihi opus est. Caiet. opus habeo.*

Vers. 15.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

Sine. *Pagn. omitte nunc. Ar. M. Sine interim.*
Decet. *Ar. M. Decens est nobis. S. Chrom. Oportet. Auct. Dignum, & congruum est.*
Nos implere. *S. Aug. vt impleatur omnis iustitia. Al. vt compleamus omnem iustitiam.*
Iustitiam. *Syr. rectitudinem. Ar. M. Iustificationem.*
Implere. *Arab. perficere. Vat. Cõplere.*
Dimisit. *Pagn. omittit. Ar. M. Dimittit. S. Prosp. Tunc tinxit eum.*

Vers. 16.

Baptizatus autem Iesus, confestim ascendit de aqua. & ecce aperti sunt ei cœli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

Vidit. *Syr. Suspexit.*
Spiritum Dei. *S. Prosp. Spiritum Sanctum.*
Super se. *Ar. M. super eum.*

Vers. 17.

Et ecce vox de cœlis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

De cœlis. *S. Cyp. de Nube.*
Hic est. *S. Euch. Tu es.*
Dilectus. *S. Cyp. & S. Amb. Dilectissimus.*
In quo *cl. S. Cyp. In quo bene sensi,* addit, *ipsum audite. S. Hier. hunc audite. Al. mihi complacitum est.*

CAPVT III.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Παραγίνεται quid. Doctoris est peccatoribus auxilium præbere.
Prædicator curare alios debet à morbo liber. A
Gratiæ Dei annuntiator Dei gratia non careat. B
Quò quis maior eò magis omnia tribuere gratiæ debet. C
Laudis appetitu honoris tituli non quærendi. D
Luxus, & lex simul non coalescunt.
In externo Dei cultu ne nimium fidas. E
Vel leues maculas fugere Doctor debet. F
Inter malos viuere & sordes non contrahere difficile est. G
Etiam exigua culpa carere studet qui alios edocet. H
μετανοεῖτε, quid. Amens est qui post peccatum non currit ad pœnitentiam.
Totâ vitâ pœnitentia ineunda. I
Malorum consortium auocat à pœnitentia. K
Pœnitentia non differenda.
Omnibus agenda pœnitentia. L
Pœnitentia regni cœlestis clauis. M
Solius pœnæ metu agenda pœnitentia non est. N
Pœnitentia vis. O
Cœlestia bona non terrena spectat verus pœnitens.
Vire gaudij mater pœnitentia. P

In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudeæ.

ENIT Ioannes, sed vnde? Non à regione longinqua, sed à solitaria vita. Græcè pro *venit* est παραγίνεται verbum autem παραγίνομαι non solum aduenire significat, sed etiam succurrere, auxiliari; nempe Christi prædicator ad hoc solum venire debet, vt peccatoribus succurrat, & auxilium quod potest periclitantibus offerat. Non famam, non gloriam, non lucrum spectet, in publicum prodeat vt omnibus prosit. 54

Hoc verbum dicitur etiam de ijs qui ægrotis, & malè habentibus præsunt; Thucyd. παραγίνοντο νοσέοντι *ægroto adfuerunt*. Adesse igitur, & aduenire Ioannes prædicaturus dicitur, vt intelligeremus doctoris munus esse, aliorum infirmitatibus mederi, ita tamen sanus ipse sit, alioquin ægrè ægris adest, qui eodem aut grauiori laborat morbo. A

Meritò Ioannes vocatur qui Dei gratiam annuntiaturus quique pœnitentiam hominibus persuasurus erat. Ioannes Dei gratia, vel in quo gratia Dei est interpretatur, ergo gratiæ Dei annuntiator Dei gratia non careat. B

Ioannes gratia interpretatur, de quo tamen dicitur, quòd *inter natos mulierum maior non surrexit*. Matth. 11. v. 11. vt vel nomine ipse dice- C *Matt. 11*

diceret: *Gratia Dei sum id quod sum.* 1. Cor. 15. Quo quis sanctior est eò magis abesse debet, vt aliquid sibi, suisque meritis tribuat.

D Baptistæ titulum à baptismo sortitus est. Debebatur hic honor Christo qui verior sanctioris baptismi institutor, præsertim cum Ioánis baptismus breui esset tempore duraturus. Christi hinc humilitas colligitur, qui hunc honorem nuncio detulit, nec laudis appetitu tenebatur: arguuntur & mortales, qui perpetui nominis amore corripiuntur.

55 In deserto prædicat Ioannes. Cur non in vrbe, vbi magna populi frequentia? In vrbibus opes, & deliciæ sunt, quæ à deserto absunt. Aegrè ad pœnitentiam vocare homines potuisset delicijs obrutos, & terrenarum rerũ pondere graues, ad cœlum euehere. Etiam lex in deserto data est, quia in rerum mundanarum affluentia diuinæ legis præcepta vix coalescere possunt; semina in aquis radices non agunt, nec Dei lex in corde progerminat, quod delicijs innatat.

E Prædicat in solitudine, non in templo. At fors aliquis dicat, opportuniùs in Dei templo Dei verba prædicasset Ioannes, etiam loci sanctitas aliquid ad fructum contulisset; sanctior locus vigere ad sanctitatem solet. Noluit Ioannes; Iudæos à templo ad desertum euocat, ne scilicet amplius externo Dei cultui fiderent, & sacrificijs, sed in Christi gratia fiduciam haberent. Disce vbique Dei templum fieri potes, etiam in deserto. Externus Dei cultus externus est.

In Templi pinnaculum non audet Ioannes prædicaturus ascendere, quia peccare saltem venialiter poterat, & ideo coram Patris aspectu verecundia corriperetur vt aliqui notauere; indicans talem sanctitatem in eo qui corã Deo in templo prædicat, requiri, vt omni vel leui macula, si fieri posset, careat. Audite verbi diuini tractatores. Audite concionatores. F

Fugit hominum cõsortia Ioannes, in deserto per triginta annos vixit, nempè mentem maculare timebat. Inter malos viuere, inter impuros & sordem aliquam non contrahere solius est Christi, & matris eius. Malorum exempla vitet cui malum displicet, & ab impijs se subducat, qui eorum sceleribus attaminari non vult. G

Hominum cõsuetudinem Ioannes vita, non tantùm vt maiora peccata nõ contraheret, sed etiam ne minora, quia alios ad pœnitentiam, rectamque virtutis semitam vocaturus carere omni culpâ deberet, etiam exiguâ. H

Dicens, pœnitentiam agite, appropinquabit enim Regnum Cælorum.

Pœnitentiam agite. Græcè μετανοεῖτε, quod verbum significat etiam ad mentem redire, ac si amens, demensque fit, qui cũ peccauerit pœnitentiam non init. 56

Ad pœnitentiam Ioannes suos auditores vocat; sed pende quod nulla temporis fuit mentio: Non dixit; *agite pœnitentiam per tres aut* I

quatuor dies, sed indefinitè; *agite pęnitentiam*, ac si doceret; tota vita vestra perpetua pœnitentia fit, nullum tempus, nulla ætas, nullus dies à pœnitentiæ operibus vacet, ne vacua, & inanis pœnitentia fit.

K Pœnitentiam suadet, sed in deserto, congruit loco quod Doctor edocet, ægrè pœnitentiam in vrbe suasisset, vbi malorum hominum consortia, qui à pœnitentia alios auocant, & perditionis occasionem alijs præbent.

57 Non dixit, *pęnitentiam agetis*, sed, *agite*, pœnitentia enim differenda non est, sed statim obeunda. Videtur agere nolle, qui diù differt.

L Nullum excipit, nullum excludit, omnes alloquitur, *agite pęnitentiam*. Nemo se seducat, putans non egere, fors magis hoc ipso eget, quòd putat non egere.

M Regnum Cęlorum cum pœnitentia iungit, vt hoc nexu doceret, pœnitentiâ Cœlorum regnum acquiri, & adiri vt nō incongruè pęnitentia regni cœlestis clauis dici queat.

N Subdit statim, *appropinquabit* seu vt correctiores codices habent, *appropinquauit enim Regnum Cælorum*, per quod ostenditur, non solius pœnæ metu agendam pœnitentiam esse, sed Christi, eiusque consortij desiderio, & amore.

O Sed cur potiùs dixit: *Cælorum regnum appropinquabit*, quàm, vos, regno Cœlorum appropinquabitis? An vt pœnitentiæ virtutem ostendat, quæ tàm facilem salutis viam reddit, vt cęlum quoque cultoribus suis vicinum reddat, adimens adeundi laborem? Per regnum Cęlorum ipse etiā Christus, per quem regni Cęlestis hæredes cōstituimur intelligitur, vel Euangelium, quo nobis Christus proponitur.

Non opes, non diuitias, non terrenas dignitates pęnitentibus offert, regni Cælorum tantùm meminit, Fatuus est, qui aliò spectat dùm prauā viam deserit, ad Deum per pœnitentiam redit. 58

Veri, solidique gaudij mater pœnitentia est, per eam quippè Cœlorum regnum appropinquat, huc allici Apostoli verba possunt: P
Non est Regnum Cælorum esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Rom. 14. His omnibus donatur, qui contrito corde pœnitentiam init. Rom. 14

SECTIO II.

Sola iusti memoria abstergere tristitiam potest. 59

Veræ consolationis mater pœnitentia. Expensus Isaias. Q.

Christi prædicator totus vox, non ore sed toto corpore ad Christum vocat. R

Doctor amet non videri. S

Nihil sibi Doctor tribuat, sed totum Deo, vt vox dicatur. V

Vbique via Domino paranda. 60

Rerum minimarum cura. Tactus Dauid. X

Profectus in Dei via. Y

Recta via non est si nostra per propriam voluntatem fit.

Nostrarū operum finis Deus tantùm. Z

Recta in operibus intentio. A

Recta via breuior, & commodior. B

Lon-

Longas moras Christus non amat.
Verba nuda rectam viam non efficiunt.

Hic est enim de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem: vox clamantis in deserto, paratam viam Domini rectas facite semitas eius.

59 IGNATE, ait *hic*, de quo scilicet tanta Deo cura, vt voluerit per Prophetam prænunciari. Vidit Euangelicus propheta Isaias nostra hęc tempora, & lugentes consolatur venturi Ioannis prædictione: sola iusti memoria abstergere tristitiã omnem potest, omnem mętorem abolere.

Q Ait Isaias cap. 40. v. 1. *Consolamini, consolamini popule meus dicit Deus vester,* deinde subdit: *Vox clamantis in deserto parate viam Domini.* Itane consolatione populum perfundi Propheta vult, & illum statim annuntiat, qui asperam pænitentiæ docturus viam erat, & seuerè peccantes arguiturus? Disce veræ consolationis matrem pænitentiam esse, & benè cum interna mentis suauitate, atque dulcedine pœnitentiæ actus cohærere, scilicet consolatione vera mens afficitur, cum lubens pœnitentiæ occurrit, in eiusque sinum se recepit, vt iure Deus per Prophetam simul dixerit: *consolamini, consolamini populus meus*, & statim Ioannis aduentûs meminerit, qui pœnitentiæ viam docere debebat, quia veræ consolationis fons in anima quæ peccauit pœnitentia est; Disce, lætum, faustumque nuncium censeri debet, cum nobis ineundam pęnitentiam prædicitur.

Isa. 40.

Vox Ioannes dicitur, quasi nihil aliud esset in eo nisi vox. vt disceres hanc veri prædicatoris notam esse, vt totus quodammodo sit vox, adeo vt incessu, vestitu, operibusque omnes ad salutis viam vocet non minus quàm verbis. Vox dici non meretur, qui verbis tantùm diues, rebus, operibusque non clamat. Vox Doctor quilibet esse debet, vt omnia, quæ videntur in eo, auditores ad Christum alliciãt, & inuitent. R

Vox auditur, sed non videtur, ita & Doctor adeo abesse ab hominibus, & à vulgo se subducere deberet, vt ferè non videatur. Amet saltem non videri, nec digito ostendi. S

Non se ipsam format vox, sed aliunde formatur, ab aliâ virtute. Iure Ioannes vox dicitur, quia à se ipso non erat, sed à Christo, cuius spiritu plenus alios vocabat ad pęnitentiam. Vox ille Doctor dici non debet, qui sibi totum quod loquitur tribuit, qui Christi spiritum vt alios ad bonum inhortetur nec habet, nec postulat. V

Parate, inquit, *viam Domini*, sed vbi paranda non explicat. An quia vbique paranda Domini via est, in mentibus, in operibus, in sermonibus? 60

Etiam minima Dei præcepta seruare debet, qui conuertitur ad Deum, hinc est quod clamare dicitur Ioannes: *Parate viam Domini* X

re-

rectas facite semitas eius. Parum est præcipuorum mandatorũ viam parare, nisi rectas quoque rerum minimarũ semitas faciamus; etiã
Psal.24. Regius Propheta dicebat: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me*. Psal.24.v.4.

Y Semita angustior via, rectus ordo à via ad semitas, quia semper quæ sunt perfectiora perficienda nobis sunt, & quò magis in salutis via progredimur, eò magis seruare etiam minima quæque debemus; Plerique contrà agunt à semitis incipiunt, angustum, asperumque vitæ genus primò arripiunt, deinde latam remissæ vitæ viam, rationemque ineunt.

Viam Domini ait parandam, eiusque semitas rectas faciendas, cur potius non ait viam vestram parare,& semitas vestras rectas facite? quia recta via non est quæ nostra per propriam voluntatem sit: rectæ semitæ non sunt si nostræ sint. Cauere debemus ne vobis illud propheticum conueniat: *Ibunt*
Psal.80. *in adinuentionibus suis*. Psal.80.v. 13. quod ingentis comminationis loco habendum est.

Z Via Domini paranda dicitur, licet nostra etiam sit, quia via à termino denominatur, ergo nostræ omnes viæ, nostræque semitæ Domini dicuntur quia Dominũ tantùm respiciunt nihil præterea. Via, quam perambulamus, Domini erit, si omnia quæ agemus Deum spectent, vt operum nostrorum finis Deus, Deique gloria sit.

A *Rectas*, inquit, *facite semitas eius*. Dei semitæ eius mandata sunt rectæ fiunt semitæ, cum non tantum externo opere adimplentur mandata, sed animo quoque & recta mentis intentione, cum non spe laudis ducimur in operando, sed vt Deo tantum placeamus.

B Breuissimum est quod rectum, longior via, ac difficilior, quæ flexuosa. Vis commodè per viam pergere? rectam elige, à semitis abstine flexuosis. Rectas esse semitas vult Christus, citò vult nos absoluere quod incæpimus, non longas amat moras, nec viæ flexus, qui à viæ termino nos auocent, *Rectas facile*; non ait: *rectas dicite*. Nuda verba rectam viam non efficiunt, requiruntur & opera.

SECTIO III.

Etiam sanctus à penitentiæ operibus non abhorret. 61
Qui ad grandia, asperaque alios vocat delicijs non innatet. *Expensus locus Exodi* C
Prædicatorum afflictio diuitum exitium. D
Diuitum opes iustorum cruciatus. E
Mortis memoria castitas munienda. 62
Assidua mortis cogitatio. F
Thesaurus in mortis meditatione. G
Diuini Verbi tractator promptus ad omne opus bonum fit. H
Corporis afflictio animæ robur est. Prouerbiorum locus. 63
Castitas Prædicatoris ornamentum. I
Abstinentia, & castimonia nexus. K
Contemplationis mel in solitudine reperitur. L
Quis apparatus necessarius, vt Christo occuramus. 64

Ama-

Amara mundi dulcedo exspectantibus Christum. M
Puritas & pænitentia ad sacram Eucharistiam. N

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos, esca autem eius erat locusta & mel sylvestre.

61 VAM, τὸ *ipse*, emphasim habet; ac si diceret, ipse qui tantę sanctitatis fuit ab infantia, ipse qui prius sanctus fuit quàm natus, ipse quem Scriptura commendat, cōmendauit & Angelus, ipse quo nullus maior inter natos mulierum exstitit, ipse tàm magnus tàm sanctus tàm insolitam pœnitentiæ iniuit viam, vt vestimentum de pilis camelorum haberet, & esca eius essent locustæ, ac mel siluestre, vt hinc colligerent peccatores, quid præstare in peccatorum pęnitentiâ debeant, cum innocens Ioannes adeo asperam vitam duxerit.

C Exterior Ioannis habitus interiorem sanctitatem loquitur. Ad pęnitētiam vocauerat præfert pœnitentiæ characteres, & notas, ægrè quis asperum vitæ genus alijs suadeat, si delicijs innatet, mollibus vestiatur. In rubo Deus Moysi loquitur, iubens vt calceamenta solueret, & in Ægyptum populum à Pharaonis Tyrannide liberaturus iret. *Exod.* 3. Rectè in spinis, ruboque apparet; vel situ, & habitu edocens, ad grandia, difficillimaque alios vocantes debere delicias relinquere, ac blandimenta, spinis, non rosis insidere. Hoc Ioannes fecit, ad pœnitentiam alios inhortans pęnitentiæ habitum induit, ne dura alijs imponeret ipse mollibus difflueret. Ioannem imitetur quisquis Ioannis officio fungitur pœnitentiam prædicans.

Exod. 3.

Camelorum pili Ioannem torquent, & affligunt, non caret hæc res mysterio. Cameli diuites significant, vt colligitur ex illo Matthæi 19. v. 24. *Facilius est Camelum per foramen acus transire, quàm diuites intrare in Regnum cęlorum.* Camelorum pili diuitum superflua sunt. Quod igitur Ioannes affligat carnes suam pilis camelorum, indicat, quòd Prædicator debet animam suam affligere videns diuites tot habere superflua, & propterea ad perditionem ire. D

Camelorum pilis Dei seruus torquetur, quia hoc ferè accidit, vt potentes, diuitesque suis opibus, suis diuitijs Dei seruos infestent, & molestia pauperes afficiant. E

Zonam pelliceam super lumbos gestat Ioannes; hoc quoque ad cautionem nostram. Lumbos restringere est carnis licentiam comprimere & carnalium cogitationum motus coercere. sed cur Zonam, eamque pelliceam adhibet? Pellis animalis mortui mortis indicium est; pellē in lumbis habet qui mortis memoria castitatem seruat, nihil enim adeo cingit lumbos, & luxuriam coercet, quàm assidua mortis cogitatio. Ambiat nos sepulchri memoria, & facilè hac veluti 62

luti quodam cingulo,& Zona carnis luxuria constringetur,& coarctabitur.

F Zonâ pelliceâ cingitur, quia mortis cogitatio diuturna, & assidua esse debet,arctè insidere memoriæ hæc cogitatio debet sicut
Ps.108. & Zona corpori adhæret, cui adstringitur.Hinc illud *sicut zona qua semper præcingitur*. Psal.108.v.19.

G In Zonis olim æs,aurumque seruari consueuerat hinc illud Christi
Mat.10. apud Matth.10.v.9. *Nolite possidere aurum,neque pecuniam in zonis vestris*. Gesta pelliceam Zonã, mortis memoriam vbique circumfer, & pretiosiores opes in hac Zonâ reperies, veræ sapientiæ aurũ tibi coaceruabis.Denique Thesaurum in mortis cogitatione inuenies.

H Zona vestes defluentes in vnum colligit, & ad opera promptum, ac paratum reddit; talem decet esse diuini verbi tractatorem, vt promptus ad ea obeunda sit, quæ alijs præstanda ostendit. Zonæ præcinctio efficax est in omne opus bonum apparatus,vt ad omne ministerium diuinæ voluntatis cingulo simus adstricti.

63 De muliere illa forti scribitur
Prou.31 Prou.31. *Accinxit fortitudine lumbos suos*. Cur idem Ioannes non præstitit potius quàm Zona pellicea lumbos torquere, atque constringere? Præstitit, quia corporis afflictio robur ac fortitudinem animæ tribuit, & vbi caro comprimitur,fortior mens euadit, euadit & corpus. Elumbis, imbecillis, ac mollis vestium mollitie animus fit, firmatur indumentorum duritie, & asperitate.

Lumbos suos Zonâ pelliceâ I
Ioannes comprimit,statim vel habitu indicans, nihil adeo decere Diuini verbi prædicatorem quàm castitatis,puritatisque custodiam. Indignus prædicatoris munere est, qui castitatis cultor non est.

Sed verborum nexum nota,post K
Zonam pelliceam cibi quoque mentio fit, qui non solum obuius, & frugalis, sed ferè ab hominis gustu alienus, locustis vescitur, melleque syluestre, vt ita nos doceret, qui comprimere puritatis amore carnis stimulos vult abstinentiâ quoque vti debere; parum est pelliceam Zonam ad castimoniam vti, nisi temperantia in cibo, potuque seruetur.

Tàm asperam in deserto ducit L
vitam Ioannes,sed tamen mel Syluestre comedebat, non puto hoc vacare mysterio. Mel contemplationis gustum significat quod Sylnestre est, quia ferè in solitudine reperitur, ac in secessu. Mel Ioannes edit,quia pœnitenti dura queque & aspera dulcia sunt,& diuinæ cõsolationis melle condiũtur.

Quæ te mens, ò Sãctissimè Ioan- 64
nes,tàm duræ vitæ generi addixit? quid te contra teipsum adeo rigidum fecit, vt hominum consortia vitares,& carnis afflictiones amares? Scio,in deserto tam durã egisti vitã, vt purus purissimo Christo occurreres. Quis nos agere decet, qui nõ occurrimus tantùm Christo sicut Ioãnes, sed eum intra nos sumimus,quod in Eucharistici panis sumptione fit? vel à Ioannis vita disce, qualis Amori tuo occurrere debeas, & quæ vt illi dignè occurras

ras præmittenda tibi sint.

M Viluerat Ioanni mundus cum suis blandicijs, & illecebris, quia Christum expectabat, amabat Christum; nempè amara quælibet terrena dulcedo est his, qui Christum expectant, & occurrere Christo cogitant.

N Tanta vitæ asperitate purum se, & immaculatum in deserto seruauit Domini Præcursor, quia qui debebat aquis abluere Saluatorem abesse ab omni peccati macula par erat. Triginta, & amplius annos se parat tacturus Christum; desidiam nostram arguit, qui non tangimus tantum Christi corpus, sed illud comedimus, nec tamen puritati studemus, pęnitentiæ opera non præmittimus.

SECTIO IV.

Tunc exibat Ierosolyma & omnis Iudæa & omnis regio circa Iordanem, & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua.

MNES exeunt, vt Ioannem viderent. Tàm sublimis, ac singularis sanctitas, apparuit in Ioanne, vt nullus quantumcunque esset iustus se iustum in præcursoris comparatione putaret, & ideo omnes ad eum currunt eius sanctitatis magnitudine tracti. 65

Vim magnam habet illud, *tunc*. O sensus est cum non clamaret solum pęnitentiam Ioannes sed vitæ genere, victus, ac vestitus asperitate etiam referret, plus quippe resonabat eius conuersatio quàm vox, tunc exibant ad eum populi; quia nihil est, quod magis ad bonum malos alliciat, ad virtutem impios attrahat, quàm Doctoris exemplum. Dixisset tantùm Ioannes: Pęnitentiam agite, & pęnitentiæ exemplar ipse non fuisset, pauci ad ipsum pertexissent.

Exire verò dicuntur, vt ablue- P

rentur, quia qui præteritæ vitæ sordes abstergere vult, debet à peccandi occasione recedere. Salutem suam non amat, qui prauorum consortia non relinquit.

Non habes vnde exeas; exi à te ipso, vt verbum Dei fructum in se faciat, vitæ veteris vestigia desere, à prauis affectibus abi.

66 Quòd in Iordane baptizabantur, nec mysterio, nec compendio caret. Nomen interpretare & vtile monitum habes. Iordanis *fluuius Iudicij* interpretatur. Dei iudicium cogita, & maculas absterges, peccata confiteri non erubesces.

Q Accedentes baptizaturus Ioannes iuxta flumina versabatur, ferè circa Iordanem manebat. Vtile statio ista monitum exhibet. Abluiturus ad pęnitentiam peccatores ab aquis non distabat, vt statim qui conuertebantur baptizarentur, differri baptismum nolebat, ne postea omitteretur, cunctatio omnis amputanda, mora omnis amolienda vbi de animæ agitur salute.

Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad Baptismum suum, dixit eis: progenies viperarum quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?

67 CVr tàm acriter in Pharisæos inuehitur, & in Sadducæos, tamque acribus eos excipit verbis, quod fecisse non legitur cum omnis Iudæa, & omnis Regio circa Iordanem ad eum exibat, vt ab ipso baptizarentur? Et hi criminibus oppleti erant, sceleribus onusti, nec tamen tàm durè arguuntur, sicut Pharisæi, ac Sadducæi. cur ita? quia peccauerat plebs, populusque & dolentes ad pœnitentiam accedebant. Isti accedunt fictè, iustitiam simulant. Maiori reprehẽsione dignus qui cum malus sit simulato animo ad pęnitentiam it, quàm is qui licet magna commiserit, ex animo tamen, veroque animi dolore ad pęnitentiam currit.

Porrò miratur vehemẽter Ioannes, quis Pharisæos, & Sadducæos R docuerit à ventura ira fugere; *quis*, inquit, *demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Non miratus est, cum alij ex populo accederent, indicans difficillimum esse homines religiosos, si mali sint, & de sanctitatis culmine ceciderint, ad sanctimoniam reuocari. Pharisæi, & Sadducæi Religiosi habebantur, scilicet admiratione dignum est Ecclesiasticos viros semel lapsos, & in malo assuetos prauæ vitæ mores relinquere, ad priorem puritatem redire.

Difficile videbatur Ioanni salu- S tis viam didicisse Pharisæos, & Sadducæos, quia aliorum Doctores erant; quis docere eos potuit, qui docebant alios? Scilicet ægrè salutis viam discere ab alijs potest, aut vult, qui docere alios didicit, non doceri ab alijs. Hinc est quòd ad Deum facilius idiotæ conuertantur, quàm scioli, & qui sibi sapientes esse videntur, quales nostri temporis, imo & omnis æui hæretici.

Turbas legimus Dei timore ta- T

ctas

ctas interrogasse. Luc. 3. 10. *Interrogabant eum* (Ioannem) *turbæ dicentes: quid ergò faciemus?* Interrogabant publicani veniẽtes vt baptizarentur, & dicebant: *Magister quid faciemus?* Luc. 3. 12. Interrogabant & milites dicentes: *Quid faciemus & nos?* ibid. v. 14. Omnes Ioannem consulunt. Pharisæi nusquam interrogasse leguntur, nec dixisse; *quid faciemus?* Hoc ab eorum superbia nascebatur, videbantur sibi iusti, cæteros aspernabantur, perire potiùs volebant, quàm ab alijs humiliter consilium petere. Tantum propriæ saluti inimica superbia est.

68 Mirum est vitæ viam illis ostensam, qui viperarum genimina dicuntur. *Progenies*, inquit, *viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* viperæ autem dicuntur, quia calumniabantur, & mordebant viros sanctos; Iurè ergò miratur Ioannes, potuisse ab aliquo cognoscere diuinæ iræ fugiendæ rationem, quum qui alijs oblatrat, Dei seruos proscindit, & odio, ac irâ vipera est, difficile conuerti ad Deum possit, & diuinæ legis præscripta edoceri, eaque seruare.

V De sadducæis peculiaris admirationis ratio est, hi enim mortuorum resurrectionem negabant. Mirum est, vt qui seculum futurũ negat, timeat futuram iram. Difficile est vt ab eo aliquid boni esse possit, qui futuram vitam non sperar, nec mortuorũ resurrectionem credit, aut certè altè eius animo hæc fides non insidet, quippè qui mortuam fidem de mortuorum resurrectione habeat. Ab eo qui futuram vitam non cogitat nihil boni sperare possumus, minus si eam impiè non credat.

Ægrè superbus, & qui alijs se præfert salutis viam inuenire potest; tales Pharisæi erant, qui ceteris se tumidè præferebant, & alijs sanctitate antistare se putabant, hinc illæ illius voces. *Non sum sicut cæteri hominum.* Luc. 18. v. 12. Iure igitur miratur Ioãnes vitæ viam discere Pharisæos potuisse, qui tàm tumidi suarum rerum iactatores erant, qui alios sanctitate excellere nõ existimabãt tantum, sed etiam ob id se palam iactabant. Prodigij scilicet loco habendum est, huiusmodi homines inflatos, & inanis sanctitatis iactantia tumidos salutis viam nosse, & notam inire posse, ac premere. X *Luc. 18.*

Quis demonstrauit vobis. Græcè: τίς ὑπέδειξεν à verbo ὑποδεικνύω, quod est subindicare, ac clam docere, & commonstrare. Magni, & docti cum monendi, & arguendi clam id fieri, & subobscurè solet, tãquam aliud ageretur, ne in iram prosiliant, & monentem reijciant. Fecit istuc Natan, Dauidis peccatum arguens. 69

Præterea verbum ὑποδεικνύω significat etiam exemplum præbere. Scilicet rectè Doctor à ventura ira fugere suos auditores docet, cum sui exemplum prębet, nec verbis tantùm prædicat, sed vita, moribusque, sicut fecit Ioannes. Y

Progeniem viperarũ Pharisæos, & Sadducæos vocat deinde admiratur, & quærit quis eis viam rectam indicauerit, quâ ab irâ ventura Z

turâ fugerent, indicans ingentis prodigij loco habendum si à malis parentibus genitus, & venenata instructione infectus ad rectam viam redeat, & rectè docenti aurem præbeat. Pende, quantam in filiorum animis parentum informatio, & instructio vim habeat, & quàm difficile nati malum euomant, quod ab impiorum parentum moribus, verbisque biberunt.

SECTIO V.

Ira diuinæ cogitatio plenam pœnitentiam suadet. 70
Pœnitentia continuata, & in Deum directa. A
Fructus pœnitentiæ pomis gomorrhæis similes non sint. B
Pœnitentiæ fructus omnia membra, & omnes animæ facultates producant. C
Vera pœnitentia statim fructus parturit, nuda desideria non habet. 71
In pœnitentia nuda verba non sufficiunt. D
Deo tantùm pœnitentiæ fructus offerendi. E
Pœnitentia diuturna sit. F
Baptismi aqua ex lapidibus filij Abrahæ homines fiunt. 72
Post baptismum quamlibet formam induere homines debent licet alioquin lapidei. G
Sacerdotibus se submittere, eosque venerari quàm vtile. Tactus Iosue. H
Eucharistiæ veneratio. I
χιτων quid. Dei beneficijs qui non flectitur, iudicij securim sentiet. 73
Supplicij comminatio ingens beneficium. K
Suæ quisque perditionis auctor. L
Morti proximus homo est. M
Mors eò magis sæuit, quò longiùs abesse putatur. N
Vitiorum origines amputandæ. O

Facite ergò fructum dignam pœnitentiæ.

VPERIVS dixerat, pœnitentiam agite, nunc dignum pœnitentiæ fructum requirit, diuinæ iræ mentionem fecerat, diuinique iudicij in illis verbis, *quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* non mirum si dignos pœnitentiæ fructum exigat, cum plenam, ac perfectam pœnitentiam suadeat ipsius iræ diuinæ cogitatio, & ab ea se subducendi desiderium. 70

Dignum *pœnitentiæ*, ait Sanctus Matthæus, *dignos pœnitentiæ fructus* ait Sanctus Lucas c. 3 8. & multi fructus sint, & vnus, multi operum bonorum copia, vnus vel operandi continuatione, vel purâ in vnum Deum directione. A

Ex fructu arbor cognoscitur, & ex pœnitentiæ fructibus vera pœnitentia deprehenditur, cauẽdum est ne hi fructus pomis Gomorrhæis sint similes, illa enim in extima superficie pulchra, sapidaque videbantur, vix tacta in vagum puluerem conuertebantur. Ita plerumque in pœnitentiæ, cæterorũque virtutum fructibus accidit, toti fauillacei sunt, & licet bonitatem, ac saporem externâ quadam superficie præseferat, si pro- B

propius cōtrectentur in cinerem, pulueremque abeunt.

C In diuinis litteris & fructum oris habemus. Prou. 12. 14. *De fructu oris tui.* & cap. 18. v. 20. *De fructu oris viri.* Habemus & fructus manu. Prou. 31. v. 31. *Date ei de fructu manuum suarum.* Denique habemus etiam fructum cogitationis. Ier. 6. 19. *Fructum cogitationum eius.* Cum de pœnitentiæ fructibus agitur, à quo prodire hi fructus debeant, non explicatur. Merito, quia vt ore, manibus, membrisque omnibus peccauimus, sic pœnitentiæ opera membra omnia debent producere, omnes animæ facultates.

Prou. 12 Prou. 31 Ier. 6.

71 Fructus meminit, non meminit floris. Vbi de ventura irâ vitanda agitur, deque Cœlorum regno adipiscendo ex esse à nobis inania desideria debent, quæ floribus designantur, fructus statim producendi sunt. Qui flores tantum parturit, & de die in diem pœnitentiam differt, hic ferè veræ pęnitentiæ fructibus destituitur. Post peccatum ad ficum se recepit primus noster parens, quia eius folia sua scabritie pœnitentiam referunt. Sed rectè ad ficum, quia hæc arbor fructus pro floribus habet; sic & pęnitentia vera statim fructus parturit, nudos desideriorum flores habere non videtur.

D *Facite*, inquit, *fructum dignum pœnitentiæ*; nulla foliorum mentio, sed fructus tantùm, folia verba sunt, ab inutilibus verbis, & sola vanitate grauidis abstinet, qui veræ pœnitentiæ amator est. Qui verba tantùm proferunt velut folia, vix veræ pęnitentiæ fructus afferent.

E Sed cui producendus hic fructus? cuius gustui; cuius palatui? An inani gloriæ, an iactantiæ, an hypocrisi, an humanæ laudi? Absit vt his, similibusque fructificemus. Apostolus ad Rom. 7. v. 4. vniuersè ait: *vt fructificemus Deo.* id quoque ad pęnitentiam transferendum, vt scilicet dignos pœnitentiæ fructus afferamus, sed Deo soli exhibendos. Sed cur illuc non monuit Ioannes? quin tacitè monuit cum dignos fructus exquisiuit, dignus enim pœnitentiæ fructus non est, nisi Deo exhibeatur.

F Tandem dignos pœnitentiæ fructus producit, qui in pœnitentiæ operibus perseuerat. Arbor non semel fructus edit, edit quotannis. Idem verus pęnitens præstet, dum viuit pęnitentiæ operibus vacet, pœnitentiæ fructus producat, vt dignos producat.

Potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

72 Certos hic lapides designat, vt interpretibus placet; nempe eos qui in Iordane erant, sed cur potius ad hos se coarctat, quàm ad alios? quia lapides qui in Iordane erant, homines baptismi aquâ abluendos designāt, quia baptismi aquâ lapides, idest homines qui lapides adorabant, in filios Abrahæ excitantur, & veri Deî adoratores fiunt.

G Lapides in filios Abrahæ conuerti in Iordanis fluentis Dei iussu pos-

possunt, quia qui baptismi fluctis ablutus est, licet alioquin durus, lapideusque sit, debet quamcunque formam induere, & filius Abrahæ fieri, vt proinde admiratione digna res sit; filios Abrahæ videre in Iordanis aquis, baptismique fluentis, qui insensibiles post ablutionem adeo euaduut, vt in lapides conuerti videantur. Potens namque est hominis malitia, Dæmonisque astus filios Abrahæ in lapides conuertere.

H De illis lapidibus Ioannes loquitur, qui in Iordanis alueo positi fuere, vt probe notæ auctores censuêre. Non caret hæc res mysterio. Iosue 4. v.9. ita scribitur: *Duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis.* Lapides ponuntur in loco, quem sacerdotum presserant pedes, meritò igitur ad hos lapides alludens ait Ioannes, *potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*, vt hinc colligeremus ad magna surrecturum qui in venerationis signum ad sacerdotum se demittit pedes & eis summam reuerentiam exhibet. (Iosue 4.)

I Præterea illi sacerdotes arcam portabant, in qua vt ait Apostolus erat Manna Eucharistiæ figura, ad illos ergo lapides se coactat Ioannes, qui vbi sacerdotes arcam deferentes transierant positi sunt, vt disceremus lapideos alioquin homines in filios Abrahæ verti Dei virtute facilè posse, qui ingenti corporis, animique submissione venerabile Eucharistiæ Sacramentum adorant; omnia quippè in figura contingebant illis.

Iam securus ad radicem arborum posita est.

Securis ad radicem arborum posita est. Græcè κεῖται, quod vertit Arias Montanus, *adiacet*. Nos, *constituta, & collocata est*. hoc verbum frequenter dicitur de beneficiorum collocatione. Plato 1. de Rep. *Non malè abs te collocatum fuerit beneficium, quam nobis contuleris*, Græcè est κείσεται. Iure hoc idem verbũ hîc adhibetur, vt qui Dei beneficijs flecti non potuerint, securis ictum sentiant, diuinique iudicij animaduersionem. 73

K Nisi dicere velimus ipsam securique, ac supplicij comminationem singularis beneficij loco habendam esse.

L Ad radicem securim positam audis, à quo posita sit non explicatur. An suæ quisque perditionis auctor est? Dei iustitiam imminentem vides; & proximam iræ diuinæ securim? Conijce oculos in tua peccata, hæc illam prouocarunt, & acuerunt. Puto quòd inutilis arboris rami, malorũ scilicet operum actus manubrium huic securi produxerunt, quã excindi arbor ipsa mereatur.

M Per securim aliqui mortem intelligunt, radix arboris humana vita. Rectè igitur posita ad radicem securis est, quia semper morti proximus est homo, semper ei mors imminet.

N Quin mors de medio homines eò

eò citiùs aufert, quo abesse longius putatur, qui securi exscindere arborem parat elongat ab arbore securim, vt fortiùs feriat. Idem in morte accidit; Tunc homines feriendo perimit cum longiùs à radice ducitur, vt ictus maior sit. Ergo securis ista neminem securum reddit.

O Securis ad radicem arboris posita est, non ad ramos, ad folia, & signat legem Euangelicam, quæ non contenta folia, & ramos exscindere externorum operum, ad radicem peruenit, vt vitiorum origines amputet, & internæ iustitiæ tollat impedimenta. Ergò mortificationis securi peccatorum radix scindenda est, non folia tantum externi operis auferenda; radix hominis voluntas est, cui mortificationis securis proxima esse debet.

SECTIO VI.

Iudicij sonitus bonorum operum parturitionem vrget. Tactus Dauid. 74
Bonorum operum mater mortis memoria. P
Inuitus ab hac vita impius discedit, iustus lubens. Tactus Lucas. Q
Non exscinditur, qui radices in cælo agit. R
Impius & in ignem mittitur, & etiam cadit. S
Esse Christo non videbatur cum pro nobis non operaretur, non pateretur. 75
Peccatorum pondus quàm graue. T
Veræ sanctitatis signum aduersa pati. V
Fortis Christus, vt nobis opem ferret. X
Quò quis fortior in malis sustinendis eo maiori veneratione dignus. Y
Humilitas vera magnitudinis comes. 76
Ingens honor pro Christo pati. Z
Tribulatio baptismus quidam. A
Iustorum tribulatio citò finit, malorum cruciatus eternus est. B
Originis dignitas in operum exemplis sita. 77
Impij bonis famulantur dum bonos lacescunt. C

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.

POSTQVAM dixit securim ad radicē arboris esse positam, statim fructus requirit: quæ securis, & fructus cohærentia? Maxima: Vbi enim quis imminentem Dei iustitiam cogitat statim producere fructus debet, adeo vt igni tradendus sit, qui diuinam iram proximam videns, ad bonam frugem non redit, & spirituales fructus non gignit. Ceruas perhibent tonitrui sonitu parere, hinc illud Prophetæ regij. *Vox Domini præparantis ceruos*. Psal. 28. v. 9 id est tonitrui sonitu ceruas parere facientis. Idem & iudicij sonitus præstare in nobis debet, ad operum scilicet bonorum parturitionem vrgere. 74 *Psal. 28.*

P Quod si per securim mortem intelligamus, rectè postquam mo-

nue-

nuerat securim ad radicem arboris positam esse, fructum ab arbore exigit, quia fœcunda bonorum operum mater mortis imminentis memoria est, & qui mortem vicinam cogitans non proficit, non morituri ignis nō morituras flammas exspectet.

Q Quod ait, *excindetur*, violētiam quandam indicat, quia omnis malus, & ille qui Cœlum negligit, cęlestia contempsit coactè ab hac vita discedit, & inuitus, velut qui exscinditur. Iustus lubens à vita discedit, & cum Simeone clamat: *Nunc dimittis seruum tuum Domine*. Luc. 2. 29. ac si diceret, hactenus inuitum detinuisti, & abire volentem nunc iam dimitte, & me à vitæ huius angustijs solue. Arbor quæ fructum non facit exscinditur, quia qui bona viuens nō præstitit cum potuerit inuitus à vitâ discedit.

Luc. 2.

R Vis non timere securim iudicij diuini, ac mortis? hîc radices non mittas; terræ, terrenisque affectu non hæreas. Vis morte non exscindi? Noli inani huic vitæ nimium adhærescere, radices in cœlo agas, non in terra, sic cum abieris non exscinderis, sed totus in cęlum euolabis, vbi desiderio fueras, cum viueres.

S *In ignem mittetur*. Arias Montanus ex Græco vertit; *In ignem iacitur*. Syrus: *In ignem cadit*. Quî inijcitur arbor infructuosa in ignē, cum cadat? De peccatore hæc intelliguntur, cohęret vtraque lectio, quia peccator, qui in scelerum fœtore iacet vitæ fructibus viduus & à diuinâ iustitiâ in ignē conijcitur, sed ob torporem, segnitiemque suam in ignem etiam cadit.

Qui post me venturus est fortior me est cuius non sum dignus calceamenta portare ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igne.

QVæstio hic mentem pungit, cur de Christo qui iam venerat Ioannes dicat, qui post me venturus est: quî venturus, qui natus iam erat, & triginta annorū erat? An venerat quo ad esse naturale, non tamen venerat, quo ad operationem, ad quam mittebatur, non enim venerat in mundum vt tantum homo esset, sed vt hominem redimeret. Et quia Christus nondum prædicauerat, nondum sanguinem effuderat, nondum vitam dederat, idcirco dicebatur nondum venisse. Ac si esse non videretur, quia nō patiebatur, nec sanguinem fundebat. Pende quantus in eo fuerit nostrę salutis amor, quam ingens patiendi desiderium. Disce, tunc verè nos esse, cum ea operamur, propter quę in hanc vitam nos Deus misit. 75

T Cur non dixit; *qui post me venturus est melior me est, sanctior, perfectior?* *fortior*, dixit, vt innueret venisse Christum, vt totius mundi scelera portaret, quod Ioannes, nullusque sanctorum potuit. Conijce quàm graue peccatorum pondus sit.

V Fortior fuit, & ob id melior, sanctiorque, quia tot ludibria, tot tormenta, mortemque ipsam in Crucis ligno sustinuit. Nemo sibi de bonitate blandiatur, nisi fortis aduersa

uersa quoque libenti animo ferat.

X Fortior Ioanne à Ioanne dicitur Christus, vt innueret ad hoc venisse vt nos adiuuaret, & ab omni discrimine eriperet. Fortis nomen Dei adiuuantis, & à periculo eximentis epithetum est, Psal.70.v.7. *Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.* Fortior Christus Ioanne, quia fortis armati domum introiuit, & vasa eius diripuit, eumque ligauit.

Psal.70.

Y Ex eo, quod fortior Ioanne Christus sit, fatetur Dei Præco se indignum esse; qui Christi calceamenta portet, nempè quo quis fortior in malis sustinendis, eo maiori veneratione dignus.

76 Veræ magnitudinis comes humilitas est, & quò quisque sanctior, eò se magis demittit, ne intumescat, celebris apud omnes erat Ioannis fama, vt ad eum velut ad sanctitatis exemplar accurrerent. Quid ipse? *non sum*, inquit, *dignus Christi calceamenta portare*, cur calceamentorum meminit? Ob humilitatem suam, vt se deprimeret, calceamenta enim soluturus inclinare se debet. Ergo quò quisque in hominum opinione sublimior eò humiliùs se ad ima deprimat & quantò per famam ab alijs magis reputatur, tanto magis se ad ima deijciat.

Z Per calceaméta quæ extremam corporis partem operiunt, Christi passionem aliqui intelligunt indignum se ergò Ioannes putat, qui Christi calceamenta portet, quia ingentis gloriæ loco haberi debet pro Christo pati. Hinc illæ Apostolorum voces; *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Act.5.*

Act.5.

A Addit, *ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igni.* Per ignem aliqui non alienè tribulationem intelligunt, quæ quidam baptismus est, quo peccata abluuntur.

B Postea ignis meminit, cum ait: *paleas autem comburet igne inextinguibili*. Cur hoc epithetum eidem voci non adijcit dicens, *ipse nos baptizabit in spiritu & igni inextinguibili?* Non apposuit, vt ostenderet pœnam, suppliciumque æternũ esse, tribulationem autem, qua nos probat, & exercet, cito finem habituram.

Paleas autem comburet igni inextinguibili.

77 PEr paleas peccatores intelligit, & impios nulli rei idoneos nisi fouendis flammis. Palea à tritico nascitur, & triticum portat, & sustinet, nec tamen ob istam affinitatem liberatur ab igne; ita nec impij licet cognationem cum sanctis habeant, & glorientur se ab eis descendere à diuini iudicij irâ eximentur. Nempè vera originis dignitas in operum exemplis sita est, & nobilis prosapia in vitæ sanctitate.

C Palea triticum sustinet licet lanceas munita pugnare videatur, etiam impij bonis famulantur, licet iniuriarum lanceis in eos sæuire tentent, eorum gloriam augent, dum magis sæuiunt.

SECTIO VII.

Tunc venit Iesus à Galilaea in Iordanem ad Ioannem vt baptizaretur ab eo.

78
ENIT ad baptismum sanctitatis fons, non quia egeret qui ita mũdus fuit, vt nec peccatũ habuerit, nec peccare potuerit, sed vt nobis praeberet exemplum, & vt nemo quamuis Sanctus baptismum recusaret. Efficax praecipientis vox, si quod alijs iubet prius ipse praestiterit. Baptizari voluit Christus, vt nemo quantumlibet Sanctus baptismum recusaret, noluit solis verbis ad baptismum vocare, vocauit exemplo, quod magnas praesertim in superiore vires habet. Iordanis aquis Christus abluitur, vt nobis fluenta mundaret, & baptismi aquas sanctificaret, sanctitatem quoque nobis affricet Christus, quum illum corde excipimus.

Per Iordanem Israelitae in terram promissionis intrauerunt; iure igitur in Iordane baptizatur Christus, vt indicio esset, baptismum in Regnum Caelorum quos abluit trãsmittere, nam terra promissionis regni caelestis exstitit figura. D

Ad Iordanem venit, vt à Ioanne ablueretur, ad te quoque venire dignatur in Eucharistiae Sacramento. Aquas non habes? Lachrymas funde, has sanctificabit Christus, & te simul qui amoris eum lachrymis abluis.

Iordanis iudicij fluuius interpretatur; Dei iudicium timere debet, qui baptismi aquis ablutus, & mundus factus vitiorum maculas postea contrahit, & cum Christianus fit, à Christo moribus abeat. E

Baptismi figura Iordanis est, ne ergò fide, quod ablutus fueris, nisi sanctè etiam vixeris, vt vitae puritas ablutioni per baptismum factae respondeat. De Satanâ sub nomine Behemoth dicitur: *Habet fiduciam quod influet Iordanis in os eius*. Iob. 40. v. 18. Iordanis aquas maximè sitit, quia Christianos F Iob. 40

prae-

præcipuè absorbere cupit, quorum baptismus in Iordanis aquis initium habuit. Caue ne in Diaboli os, infernique abyssum nunquam emersurus influas.

79 Vt nostram superbiam comprimeret Dei filius in Iordane baptizatur. Iordanis fluuius tumidus, & superbus in diuinis litteris audit. Ier. 12. v. 6 *Quid facies in superbia Iordanis?* & cap. 49. v. 9. *Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis.* Abeat igitur ad Iordanem Christus, quia hominum superbia non nisi Filij Dei humilitate sanari poterat.

Ier. 12.

G Abluit Christi caput Ioannes, qui idoneum se minimè putabat ad eius calceamenta deferenda, hoc humilitatis præmium est; quò quis se magis ad ima deprimit, eò sublimiùs euehitur.

H Baptizatur Christus à Ioanne, sed non solus, nam alij quoque ab eo baptizati referuntur: non sine causa id factum. Si solus Christus baptizatus ab eo esset, Ioannis baptismus baptismo Domini videretur præferri; Dixissent quippè homines; vsque adeo magnus erat baptismus, quem habebat Ioannes, vt solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Noluit Christus hoc hominum mentibus insidere, maluit alijs in humilitatis exemplum pariari Ioannis baptismum cum alijs suscipiens, quam solus ab eo baptizari cum alienæ vtilitatis, atque salutis præiudicio, sic quippè pauciores ad Christi baptismum accessissent.

Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

Quæstio ab ista Ioannis humilitate nascitur; cur verba ista Ioannes protulerit, nam cũ in vtero fuerit sanctificatus baptismo indigere non videbatur. Licet non indiguerit, tamẽ humilitatis exemplum, quod in Christo perspexerat, hæc humilitatis verba elicuit ex eius mente, ex eius ore. I

Præterea licet Ioannes in matris vtero Sanctus fuerit, & prædictum de illo sit Luc. 1. *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ:* Tamen ob innocentiæ affectum baptismum quærebat. Sanctificatio enim ab originali peccato Ioãnem liberauit & pronitatem abstulit ad lethale, non pronitatem ad veniale, quã auferri Ioannes per baptismum cupiebat. vnde aliqui censent Ioannem Christi baptismum postea suscepisse. nempè quò quis sanctior, Christoque vicinior eò magis etiam à minimis labeculis abesse quærit: Iustus non peccatum tantum timet, sed & pronitatem ad peccatum. K

Sine modo sic enim decet vos implere omnem iustitiam.

Decet nos, inquit, *implere omnem iustitiam:* idest vt Interpretes exponunt, humilitatem, quæ scilicet omnis iustitiæ, ac virtutis fons, & mater est. 80

Iustitia humilitas dicitur, vt à iustitia homo abeat, qui se non submittit, & humiliat; & vt humilitas L

iustitia est, sic summa iniustitia superbia est.

M *Decet nos*, inquit, *implere*. Non ego tantùm, sed etiam tu. sed qua humilitatem exercet Ioannes, qui tam excellens exercet munus, Christum baptizans? Exercet, quia quò sublimius erat munus, eò demissius de se tanquam verus humilis sentiebat.

Tunc dimisit eum.

N Dimisit. Arias Montanus, *Dimittit*. Non dixit, *Tunc requieuit*; quia permisit tantùm Iesum à se baptizari. Ferre iusti nequeunt vt ad grandia munera vocentur, sinūt se rapi, acquiescere vix possunt, cum extra humilitatis centrum fieri sibi videantur.

81 Baptizatur Christus à Ioāne cum inciperet esse quasi triginta annorum, vt habetur *Luc.* 3. Dauid hoc

Luc. 3. eodem suæ ætatis anno regnauit 2. *Reg.* 5. Scilicet filius Dauid baptizatur, & tam singularis humilitatis exemplum exhibet exemplar fit, quum Dauid regnare incipit, ac si Christi diadema humilitas esset, & eius imperium esset subijci.

O Cum regnat Dauid Dauidis filius baptizatur, nempè Christi gloria est, baptismum instituere, quo animæ mundentur, & cœlorū Regnum indipiscantur. Regnat Christus cum Cœlorum regnum nobis aperit, vnde hîc quoque *aperti sunt & Cœli*, in signum quod baptizatis regni cœlestis aditus patet. Trigesimo ætatis anno inceperit regnare Dauid, Christus trigesimū annum agens baptismum instituit, quo in hominum animis regnaret; hoc regno ipse gloriatur, hoc diademate.

SECTIO VIII.

Humilitati cœlum aperitur. 82
Ad Dei solium exaltatur qui se humiliat. Tactus locus Actuum. P
Aperti sunt cæli Christo, ob id etiam nobis. Q
Christi latus apertum animarum Paradisus. 83
Passione sua nobis Christus cœlum aperuit. R
Columbæ cohærentia cum agno. Christianorum propria simplicitas. S
Peccatorum diluuium per Christum exsicatum. 84
Dei spiritu in Dei obsequio quisque ducatur. Tactus Dauid. T
Christi puritas. Peccatorum rubigo igne absumenda. V
Qui in Dei amorem ardet nihil timet. 85
Qui terrena spectant diuina vix percipiunt. X
Quo quis iustior, eo attentius Dei verba excipit. Y
Christi humilitas Aeterno Patri quàm placuerit. Expensus Isaias. Z

Et ecce aperti sunt ei cæli.

TANTA fuit Christi humilitas, vt vix Pater se cohibuerit, quin celos aperiret Christo se sub aquas immergenti. Aperitur humilitati Cœlum, qui superbiæ clauditur. Ergò 82

gò qui regnum cœleste ingredi cupit, per humilitatis viam incedat.

P Etiam Sanctus Stephanus vidit cęlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei *Act. 7. v. 55.* *Act. 7.* Nota vtriusque apertionis cohærentiam. Aperitur hîc cęlũ, dum humiliter aquis tanquam peccator mergitur, sed postea ad dexteram Dei stare videtur. Iurè à dextris Dei, vt intelligeremus illum vsque ad Dei solium exaltari, qui se humiliauerat, & ad veram celsitudinem per maximam humilitatem viam esse: nempè qui se humiliat exaltabitur, nam veræ sublimitatis mater vera animi demissio est.

Q *Apert.*, inquit, *sunt ei Cœli*; cur non & nobis? Itane ei perhibentur cęli reserari, quasi non omnibus iam cęli ianua pateat? Imò nobis quoque cęlum aperitur, quia aperitur Christo. Ianua quæ capiti reseratur reserari etiam membris intelligitur, vnde dum Cœli Christo aperiri dicuntur, qui omnium caput est, aperiuntur etiam & nobis, qui sumus eius membra.

83 Sed cur Cœli aperti sunt Christo baptizato, nec aperti dicuntur in cruce morienti, quin potius tenebris obduci visi sunt? An tunc aliud cœlum apertum est? ipsius scilicet Christi latus. Christi corpus rumpitur, atque diducitur, latus aperitur, quod animarum paradisus est, quid necesse est aliam Cęli apertionem requirere, vbi hoc patet?

Quid? Cœli in Christi passione non dicuntur aperti, sed tamen latroni ait: *bodie mecum eris in Paradiso*. Cum baptizatur, Pater ei Celos aperit, cum moritur ipse Christus aperit non sibi, sed alijs, cœlumque cui vult pollicetur. Coniice quid nobis sua passione Christus pepererit.

Et vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam.

R Rectè super Christum columba descendit, nihil melius agno conuenit quàm columba. Agnum mansuetudine referas, verè columbæ istius recreat præsentia, animet afflatus.

S Non ab re columbæ specie apparet Spiritus sanctus super Christum in Iordanis aquis baptizatum, vt disceremus eorum propriam esse simplicitatem, ac mansuetudinem, qui baptismi aquis abluti sunt. Væ illis, qui baptizati, & Christiani facti corui vitæ impuritate fiunt, vt non columba, sed coruus super eos apparere possit.

84 Post ablutionem aduenit columba, vt quemadmodum tempore Noe columba ramum oliuæ ore portans diluuium cessasse, ac Dei iram quieuisse, pacéque mundo redditam nuntiauit, ita hîc peccatorum diluuium excecidisse, & pacem cum humano genere Deum iniuisse hæc columba monstrauit. *Gen. 8.*

Sed columba hæc non ramum oliuæ in pacis signum fert, sed Christum ostendit, qui pax nostra factus est, vt ait Apostolus Ephes. 2. v. 14. *Ephes. 2.*

T Huius columbæ alas habere debet,

bet, qui baptismi aquis est lotus, vt in altum per sublime vitæ genus euolet, & ima hæc contemnat, & deserat; adeo vt cum Regio Propheta dicamus: *quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Psal. 54. v. 7. vt in Dei obsequio, & seruitute Dei spiritu ducamur non nostro.

Psal. 54

V Descendit super Christum Spiritus sanctus sicut columba, qui postea in Apostolos venit ignis figuram induens: quid sibi vult hoc figuræ discrimen? Super discipulos venit ignem referens, vt eos accenderet ad tollendam peccati rubiginem. In Christo nulla rubigo erat, quæ igne absumeretur, idcirco columbam, non ignem Sanctus Spiritus refert in eum descendens.

Et ecce vox de Cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

85 Alto intonuit Cœlum clamore, vox Patris auditur, impauidus stat Ioannes & imperterritus, nil mirum; timere non potest, qui totus in Dei amore ardet, totus in Dei obsequio est.

X Quæri potest cur vox ista, quæ tam clarè insonuit à circumstantibus percepta minimè videatur, vt interpretes notauere. Respondent aliqui, non fuisse præsentes, solum Ioannem audiuisse, quia solus adfuit. Falluntur. nam Ioan. 1. dicitur: *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis*. Aliter responderi potest, quæ spiritualia diuinaque sunt, ab animalibus ferè non percipi, quæ terrena spectant, terrena sapiunt. Audierint aliqui corporaliter vocis sonum, confusè tantùm perceperunt, in alia distracti. Sic ferè accidit, vt terrenis rebus intentus diuinis vocibus excipiendis, & intelligendis minimè sit idoneus.

Ioan. 1.

Vocem excepit Ioannes, intellexit verba, quæ è cœlo facta: quò quis iustior sanctiorque eò promptiùs Dei voces audit, & cum audierit veneratur, & deuotus versat mente. Fors si scurra aliquis ludicra fudisset verba hi qui aderant attentiùs audiuissent, quàm cum e Cœlo vox Patris cœlestis intonuit. Huc hominum amentia euadit, vt ad hominum voces toti aures esse; ad Dei auribus carere videantur. Iusti contrà. Audire tantùm diuina student, ab inutilibus narrationibus audiendis quātum possunt abstinent. Y

Hic est Filius meus dilectus in quo mihi complacui. Istuc idem prænuntiauerat euangelicus Propheta Isaias cap. 42. & rem eandem his verbis extulit; *Ecce seruus meus suscipiam eum: Electus meus complacuit sibi in illo anima mea; Dedi spiritum meum super eum.* Antea seruus, sed nunc filius dicitur; visâ quippe à Patre Christi humilitate, adeo eâ delectatus est, vt serui nomine seposito, filium appellauerit, qui passus est seruum se dici, filij nomen promeruit. Z

Isa. 42.

Vol-

CAPVT IV. MATTHÆI.

Verſ. 1.

TVnc Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à Diabolo.

DVctus. *Syr. & Vat. Subductus. Ar. M. actus eſt. Pagn. reductus fuit.*
A ſpiritu. *Syr. A ſpiritu ſanctitatis.*
A Diabolo. *Syr. Ab accuſatore. S. Hil. A Zabulo.*

Verſ. 2.

Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt.

Poſtea. *Pagn. & Vat. tandem. Ar. M. poſtremum.*

Verſ. 3.

Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

Tentator. *Syr. Tentator ille. Al. Ille qui tentat.*
Dic. *Vatab. iube.*
Vt lap. iſti p. fiant. *S. Aug. Dic lapidibus iſtis, vt panes fiant.*

Verſ. 4.

Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Viuit. *Vatab. victurus eſt. Ar. M. & Pagn. viuet.*
In omni verbo. *Al. Omni verbo.*
Quod procedit. *S. Hier. quod egreditur. Vat. egrediente. S. Ambr. & S. Aug. In omni verbo Dei. Caiet. quod egredietur.*
De ore Dei. *S. Hier. Per os Dei.*

Verſ. 5.

Tunc aſſumpſit eum Diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſta-

Aſſumpſit. *Syr. Tranſtulit. S. Euch. Conſtituit. Caiet. Aſſumit.*

tuit

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
tuit eum supra pinnaculum templi.	Diabolus. *Syr. Accusator ille.* In sanc.ciu. *Syr. Super sacrosanctam ciuitatem.* Statuit. *S.Cyp. Constituit.* Pinnaculũ. *S.Amb. Pinnam. S.Euch. In pinnam templi.*
Vers.6.	
Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.	Et dixit ei. *Caiet. Dicit ei.* Mitte te d. *Syr. Deorsum te dede præcipitem. Tert. Deijce te de hinc. Vat. proijce te ipsum. Ar.M. deijce. Al. præcipitate.* Mandauit. *Syr. Præcipiet. Caiet. Mandabit. Al. Mandaturus est.* De te. *Tert. super te.* Et in m. tollent. *Tert. Vt te manibus tuis tollant. Vat. ferent te. Syr. manibus suis te subleuent.* Ne forte. *Tert. Necubi. Vat. nequando.* Offendas *Vat. impingas.* Ad lapidem. *Al. In lapidem.*
Vers.7.	
Ait illi Iesus. Rursum scriptum est: Non tentabis Dominum Deum tuum.	Dominum *D.t. S.Hil. Deum, & Dominum tuum.*
Vers.8.	
Iterum assumpsit eum Diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum.	Assumpsit. *S.Aug. Eleuauit. S.Petr. Chrys. Posuit eum super montem. Vat assumit. Cyr. transtulit.* Excelsum *Vat. per quam excelsum.* Ostendit. *Vat. commonstrat.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers.9.	
Et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.	Hæc omnia. *S.Hier.*addit.*Mihi tradita sunt. S.Gaud. Hac omnia mea sunt, & cui volo do illa.* Si cadens. *S.Aug. Si prostratus. S. Hier. & S.Petr.Chrys.si procidens. Auct. si corruens.*
Vers.10.	
Tunc dicit ei Iesus: Vade Satana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.	Vade *Sat.Syr. Abi tibi inimice. Tert. Recede Satanas,* addit *scandalum mihi es. Caiet. Abi.* Illi soli seruies. *Vat. & Pagn. illum solum coles.*
Vers.11.	
Tunc reliquit eum Diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei.	Reliquit. *Vat. omittit. Ar.M.dimittit. Caiet. Relinquit.* Accesserunt. *Vat. & Pagn. accedebant.* Ministrabant. *Auct. Inseruiebant, obsequebantur.*
Vers.12.	
Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam.	Traditus esset. *Syr. Coniectum fuisse in carcerem.*
Vers.13.	
Et relicta ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephtalim.	Maritima. *S.Gaud. Maritimum oppidum.*
Vers.14.	
Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam.	Adimpleretur. *Vat.& Pagn. impleretur.*

L Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 15.

Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem Galilææ gentium.

Via maris. *Vat.* *vergens ad mare.* *Caiet.* *Viam maris.* *Al.* *iuxta viam maris.*
Galilææ. *Caiet.* *Galilæa.*

Verſ. 16.

Populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.

Qui ſedebat. *Nonnulli codd.* *Ambulabat.* *Auct.* *Quieſcebat morabatur.*
Sedentibus. *Syr.* *His qui habitabant.*
In Regione vmbræ. *Caiet.* *In regione, & vmbra mortis.*
Orta eſt. *Auct.* *Enata eſt.*

Verſ. 17.

Exinde cæpit Ieſus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum Cœlorum.

Pœnitentiam ag. *Ar. M.* *Pœnitemini.* *Al.* *Reſipiſcite.*
Appropinquauit. *S. Aug.* addit. *Ad vos.* *Vat.* *inſtat.* *Quidam Codd.* *Appropinquabit.*

Verſ. 18.

Ambulans autem Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, (erant enim piſcatores.)

Ambulans. *Ar. M.* *Circum ambulans.*
Mittentes. *Vat.* & *Pagn.* *iacientes.*
Rete. *Ar. M.* *Verriculum.*

Verſ. 19.

Et ait illis: Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.

Venite poſt me. *S. Hier.* *Ad me.* *Vat.* *ſequamini.*
Faciam vos fieri piſc. *Tert.* & *S. Aug.* *Faciam vos piſcatores.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

*Verſ.*20.

At illi continuo relictis retibus ſecuti ſunt eum.

Continuo. *Vat. Illicò.*
Relictis retibus. *Arab. Reliquerunt rete. Ar. M. dimittentes retia. Pagn. Statim cum reliquiſſent retia. Auct. Repudiatis retibus.*

*Verſ.*21.

Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæi patre eorum, reficientes retia ſua: & vocauit eos.

Procedens inde. *Vat. & Pagn. Progreſſus illinc.*
Reficientes. *Vat. reconcinnantes. Ar. M. reſarcientes. Pagn. ſarcientes. Auct. Inſtaurantes.*

*Verſ.*22.

Illi autem ſtatim relictis retibus, & patre ſecuti ſunt eum.

Relictis retibus. *Syr. Reliquerunt nauiculam. Arab. reliquerunt nauim. Vat. relicta naui. Ar. M. dimittentes nauiculam. Pagn. cum reliquiſſent nauim.*

*Verſ.*23.

Et circuibat Ieſus totam Galilæam, docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni: & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

Circuibat. *Vatab. Obibat. Auct. Luſtrabat.*
Prædicans. *Auct. Denuntians. Promulgans.*
Sanans. *Vat. & Pagn. curans.*
Languorem. *Vat. & Pagn. & Ar. M. Morbum.*

*Verſ.*24.

Et abijt opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus, & tormentis com-

Abijt opinio. *Syr. Audita eſt fama. Arab. Inſanuit fama. Vat. dimanauit fama. Ar. M. Abijt auditio. Caiet. Abijt auditus.*
Obtulerunt *Vat. & Pagn. adduxerunt.*

Vulgata Editio.

prehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos.

Vers. 25.

Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

Lectionum Varietas.

Varijs *m. & tam. comprehens. Vat. varijs morbis ac torminibus contractos. Pagn. varijs morbis ac cruciatibus contractos.*

Curauit. *Vat. sanauit.*

CAPVT IV.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

In sanctos magis sæuit Dæmon. 86
Qui laudatur promptius ad laborem eat. A
Qui magis amatur magis affligitur. B
Ieiunium per Christum sanctificatur. C
In bonis operibus iactantia fugienda. 87
Ab omni fuco & hypocrisi abesse Christianus debet. D
In solitarios maxime sæuit diabolus. E
Christum amanti delicijs dulcior rerum penuria & abstinentia. Tactus Isaias. 88
Christi præsentia desertum vertit in paradisum. Tactus locus Canticorum. F
Ieiunium & orationem veræ deliciæ comitantur. G
Πειρασθῆναι *quid. Captiosè dæmon tentat.* H
Irritus diaboli conatus nisi nostra desidia fulciretur. I
Abstinentiæ armis dæmoni occurrendum. Tactus Ioel. 89
Iurat Christus ne carnis assumptio fictitia videatur. K
Ieiunium contra iræ diuinæ diluuiū. L
Ieiunium gloriam parturit. 90
Dei voluntas ieiunium sanctificet. M

Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu vt tentaretur à Diabolo.

Ecrvs ordo, nec mysterio viduus; post baptismū, post columbę apparitionē tentatur Christus, vt ita colligeremus, acrius in nos sæuire Dæmonem vbi sanctioris 86

vitæ

vitæ genus inierimus, & pleniorem Spiritus sancti gratiam acceperimus. Tentatur statim post baptismum Christus, tentatione sua indicans in sanctificatis maxima Diaboli tentamenta grassari, quia victoria ei est magis exoptata de sanctis.

A Post vocem laudemque Patris in Iordane in desertum abit Christus, vt tentaretur à Diabolo, quia labor diuina beneficia sequi debet, non torpor, & desidia. quò quis magis laudatur eò promptiùs ad laborem currit.

B Dixerat Pater: *Hic est Filius meus dilectus in quo mihi bene complacui*, sed statim Pater in desertum ire Christum iubet, longum, durumque obire ieiunium & Diaboli tentationes sustinere, vt vel filij sui exemplo probaret, quò magis quis à Deo diligitur, eò maioribus tentationibus plerumque percelli, & aduersitatibus probari, adeo vt aduersa quæ mittuntur amoris indicium sint.

C Ablui in Iordane Christus voluit, vt aquas contactu sanctificaret, & in baptismi vsum adhiberentur, post Iordanem in desertum it ieiunaturus, est qui aquas sanctificauerat etiam ieiunium sanctificaret, quo velut quodam alio baptismo animę abluerentur, ac mentis sordes abstergerentur: fecit quod iusserat per Ioelem: *Sanctificate ieiunium*.

87 Sed cur in desertum Christus abit? An quia quadraginta diebus ieiunare constituerat? nempè Exemplo docere voluit in bonis operibus inijs maximè quæ admirationi esse possunt, fugiendam iactantiam esse; ab hominum oculis se subduxit, ne videretur hominibus ieiunans, quod ipse inhibuit.

In deserto ieiunat Christus, in D ciuitatibus edit, & bibit, vt doceret, quàm aliena esse debeat ab omni fuco, & hypocrisi Christianorum vita. Plerique cum in hominum conspectu sunt, & videntur, ieiunant, & alijs bonis operibus vacant; soli delicijs diffluũt, vitijs innatant.

In deserto Christo insidias parat Diabolus, solitarios viros maximè tentat, qui cum Mundum, carnemque vicerint, cũ Dæmone pugnare debent: Tunc quippè Diabolus acrius in aliquos sæuit cum eos viderit ab alijs segregatos. E

Ducitur in desertum, vt tentaretur à Diabolo, vt pateretur, vt ieiunaret. Et tamen de Domino dicitur: *ponet desertum quasi delicias, & solitudinem quasi hortum Domini.* Is.51.v.3. Quî desertum in delicias vertit, qui in deserto nec panem habet, quo famem expleat? Sed hinc discere debes, ei qui Deum amat, omnibus delicijs dulciorem esse rerum omnium penuriam, & omnibus conuiuijs gratiorem ferculis omnibus sapidiorem abstinentiam esse. 88 *Isa.51.*

Desertum in delicias Christus vertit, quia vbi Christus ibi paradisus, ibi deliciæ omnes. A deserto terrenæ deliciæ aberant, Christus in eo erat, satis istuc vt solitudo sit paradisus, in deserto deliciæ veræ degustentur. Hinc illæ voces: F

voces: *quæ est ista, quæ ascendit de deserto delicijs, affluens, innixa super dilectum suum*. Cant. 8. v. 5. Delicijs affluit sponsa, delicias in deserto demessuit; non mirum, quia ab ea non aberat dilectus. Christo suo quis innitatur, etiam ex rerum omnium penuria delicias capiet.

G Fuit Christus in desertum, vt orationi, rerumque diuinarum contemplationi vacaret, & ieiunio mentem nutriret, ieiunij quippè comes oratio est. Hæc vbi aderunt in deserto delicijs perfundetur mens, quas in carnis illecebris non inuenit.

H *Vt tentaretur*, Græcè πειρασθῆναι, quod verbum simulationem, & fictionem quandam claudit, vt significet captiosè tētari, atque sollicitari. Congruit hæc notio Dæmonis astutiæ, qui ita homines ad malum tentat, vt sub boni specie id præstet, aliumque se esse simulat ac sit, fraudes suas pietatis, aut necessitatis veste tegens.

I Præterea hoc verbum dicitur ferè de inani conatu, sic aues adhuc implumes, aut pennis immaturis volare gestiunt, & tentant. Hòc idem præstat & Dæmon, imbecilles habet vires & pennis caret, & irrito conatu nos lacesseret, nisi alas ei nos nostrâ desidiâ, nostràque prauitate præberemus.

Et cum ieiunassent quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, postea esuriit.

89 PRopter nos ieiunat Christus, qui nos esurit. Antequam bellum cū Satana incat ieiunio se armat, vt nobis in omni conflictu idem præstādum esse doceat. Cum hostibus pugnaturi plerique consueuerant diues conuiuium præmittere, & epulis repleti inire pugnam. Contrà hîc fit. Inuisibiles hostes qui sternere cupit, se abstinentia priùs armet. Ioel. 1. v. 15. *Canite tuba in Sion*, tanquam ab bellum, tunc tubarum vsus erat, sed addit *sanctificate ieiunium*, hic enim opportunus belli apparatus est, & futuræ victoriæ signum. Ioel. 1.

K Producti ieiunij numerus mysterio non caret, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauit Christus, totidem diebus ieiunauit & Moyses, & Elias, non excessit Christus ne plusquam homo crederetur, & carnis assumptio fictitia videretur.

L Quadraginta dies Dei ira in diluuio sæuijt, & quadragenarij ieiunij absolutione Dei iram à nobis voluit auertere Christus.

90 Respondent, vt plerique volunt hi ieiunijs dies quadraginta diebus, quibus post resurrectionem suam gloriosus in terris vixit. Rectè, vt ita colligeremus ieiunium pro Deo susceptum gloriam parturire, & abstinentiam viam ad vitam immortalem sternere.

M Sed caueat qui ieiunat, ne in die ieiunij suæ voluntati seruiat, & vitijs implicetur; Dei verba sunt: Isaiæ 58. v. 3. *Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, nunquid tale est ieiunium quod elegi?* Non ita Christus, qui à spiritu ducitur in desertum vt pœnitentiæ, & singularis abstinentiæ opera Dei ductu, Isai. 58.

& vo-

& voluntate præstanda ac perficienda esse doceret.

SECTIO II.

Et accedens tentator dixit ei: si Filius Dei es dic vt lapides isti panes fiant.

On legitur accessisse tentator ad Christum, cum Christus ieiunaret, scilicet ieiunij vim ferre ille non potest, accessit cum esuriret absoluto ieiunio, opportunum id putans tentandi tempus. 91

N Accessit cum sensit esurire. Disce, tunc maximè tentationis tempus,& occasionem adesse,cū sentit nos Dæmon esurire, aut aliquid cupere. Accedit tentator cum aliquid,quod Deus non sit,nos videt esurimus. Nihil infra Deum esuri, nihil præter Deum quære,& ad te accedere Diabolus nō audebit.

O Tentator dicitur Diabolus,quia tentandi artem optimè callet, & quia is primus fuit, qui tentationem terris inuexit,nam secundum aliquos hic, qui tentat Christum ille idem fuit, qui tentauit Adamum.

92 Sed pende tentatoris astutiam; *si*, inquit, *Filius Dei es*; cur non dixit, si esuris? Laudis, ac dignitatis dulcedine eum decipere volebat, & adulatione delinire. Vbi inanis gloriæ fuco aliquem fefellerit,facilè in grauia quæque pertrahit, omnia persuadet.

P Ieiunantem Christum videt Satanas,& ait: *Si Filius Dei es.* Etiam Satanæ sensu ieiunium diuinum quidpiam sapit. *Deus ipse*, vt ait

B.Am-

B.Amb. enarrat 1. in Ionam. *semper ieiunus, & sanctus est*. Vt ergò quis Dei referat imaginem ieiunium amet.

Q Præterea dum videt Satanas Christum iugiter ieiunantem suspicatus est esse Filium Dei; nos quippè abstinentia adeo extollit, & perficit, vt vel Diaboli testimonio Deo similes Deique filij censeri possimus.

R *Si,inquit,Filius Dei es.* Vide quid de ieiunijs ipse Dæmon sentiat, quid de abstinentia iudicet abstinentiæ hostis. Non hominem,sed Deum credit, quæ à ventris seruitute liberum conspicit.

S Ieiunat Christus, sed tentatur à Diabolo, vt disceremus in abstinentia tentationes non deesse.

T Diaboli insultus in carne Christus excepit, sed eam prius ieiunio muniuit, simul & nos erudiens, vt nos aduersus Diaboli insultus, & fraudes abstinentiæ armis præmuniamus.

93 Accedit tentator, & hominis figuram, vt interpretes voluere, sumpsit. Tentans Diabolus primos parentes serpentis forma vtitur, quia allidior cunctis animantibus erat, vt ait diuina scriptura. Sed homo adhuc callidior, homines per homines decipere Diaboli mos est. Homine ad decipiendum hominem non est vsus in mundi primordio, quia homo alius non erat quem ad tentandos protoparentes assumeret, si enim affuisset, aliam formā non induisset. Probè monuit Christus: *Cauete ab hominibus* Matth. 10. 17. scilicet per hominem homo Dæmonis dolo facilè labitur, si se ei credat.

Matt. 10

V Dæmonis astutiā indicat, quòd lapides potiùs, quàm terram, aerem, arbores in panem vertere Christo suadere tentauerit; hoc enim egit, quia panem maximam cum pane habet similitudinem, cum sit pani maximè contrarius; nempè rerum similitudine nos decipere Dæmon tentat, & sub pietatis specie ea suadet, quæ longè à pietate distant.

X Beneficium ab homine duro, asperè datum *panis lapidosus* duci solet; talia sunt quæ à fallacis hostis manu sunt, sæuitie, iraque grauida eius beneficia sunt, lapidem in panem verti suadere vult, vt statim colligeremus panem lapidosum esse dona quæ offert, & ab eius duritie,ac crudelitate omnes illecebras, ac delicias proficisci.

Y Lapides esurienti offert, talis inimici humanitas est. Esuriente tenera offerre,non dura debuit: famem suauibus edulijs excitare, non horridis, sapida offerre fercula tentator debebat. Tentandi artes pereunt ad Christi præsentiam. Tentare Christum cupit, sed nescit Diabolus, dùm se ante Christum sistit. Disce. Coram Deo tuo ambula, Deum tuū præsentem cogita,& tentatori suæ artes deperibunt, & tàm aberit, vt vincere te suis fraudibus possit vt nec tentare sciat.

Z Non aliunde allatos panes affert. Hic Dæmonis ferè mos, vult nos nostro labore nobis ruinā,exitiumque creare, vt grauior pœna sit, supplicium grauius. Huc homines

mines impius allicit, vt ingentium laborum discriminumque pretio perditionem suam emant.

94 Necessaria hîc tantùm suadet, non pretiosa edulia, & fercula, sed panem ex lapidibus fieri curat, ne scilicet eius vafrities agnosceretur; à minimis & necessarijs incipit, vt postea ad maiora, minimèque necessaria inducat.

A Sed ad superflua incitat, quo ad quantitatem, dum non lapidem in panem verti suadet, sed lapides in panes. Satis fuisset fami subleuandæ lapidem in panem verti, non satis hoc fuit Dæmonis astutiæ, qui ad superflua vocat.

B *Dic vt lapides isti panes fiant.* Sciebat dictum à Ioanne: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Matth. 3. v. 9. Cur igitur signum istuc ac miraculum non postulauit à Christo, quo apertè proderet, an Dei Filius esset, vel secus? Abstinuit ab hac petitione fraudolentus hostis, ne hominum salutem quærere videretur: nolebat perditos homines, & lapidibus insensibiliores ad meliora conuerti; idcirco non petit ex lapidibus, hoc est hominibus lapides, lapidesque Deos adorantibus filios Abrahæ suscitari, qui Abrahę fidem, ac sanctitatem æmularentur. Hominum perniciem Dæmon quærit, non quærit salutem, perdere homines studet, perditos ad vitam redire non vult. Nec simulans quidem hominum in melius conuersionem postulat, tantùm abest vt seriò. Nec fictè hominis salutem vult quærere, qui verè semper eius saluti suis fraudibus insidiatur.

Dic vt lapides isti panes fiant. Signum panis postulat, qui ieiunij nij vim pertimescit. Lapides in panes verti poscit, vt abstinentiæ refugiat ictus, quos ferre non potest, ac ieiunantis propositum violaret. C

SECTIO III.

Sanctis verbis potius quam viribus & contumelijs vincendum docuit Christus. 95
Nihil ad imperium Diaboli faciendum. D
Nostram salutem maxime spectat Christus miracula faciens. E
Signa facienda ad petentis salutem, non ad auctoris iniuriam. F
Aliorum cura maior quandoque quam nostri. 96
Magis de alijs quam de seipso solicitus est, qui alijs praeest. G
Diaboli persuasionibus nunquam acquiescendum. H
Hominibus contra homines vtitur dæmon. 97
Sanctitas à templi cultu. I
Sancti Dei sacerdotes esse debent. K
Christi sanguis omnia sanctificat. L
Nullus locus à Diaboli infestatione immunis. 98
Præcipitium etiam in templis dæmon suadet. M
E loco sacro nocentior lapsus. N
A prædicationis munere auocare homines studet diabolus. O
Magisterij honor docenti superbiam affricat. 99
Doctrinæ locum sperni non vult Christus. P

Cœlestia nobis odiosa nititur facere diabolus. Q
Impius, quilibet alios ex seipso metitur. R
Diabolus euehit, vt validius præcipitet. S
Ascensum in cœlum nec tentando diabolus suadet. 100
Descensum semper suadet diabolus. T
Satanici spiritus est ea quærere, quæ nulli prosunt. V

Qui respondens dixit: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

95 TTENDE Domini humilitatē, qui non potentiā tentatorem repressit, sed verbis ex sacris Scripturis desumptis, vt disceremus eos qui nos impugnant sanctis potiùs verbis, quàm viribus vincere, ac contumelijs.

D Noluit Christus lapides in panem vertere, sicut vertit aqnam in vinum petente matre, vt nos doceret nihil ad imperium Diaboli faciendum esse.

E Christus aquam mutauit in vinum, non lapides in panem, quia illo miraculo plantari fides debuit in discipulorū cordibus, scriptum
Io. 2. 11. quippè ibi est: *Et crediderunt in eum discipuli eius;* Hîc vero nulla spes salutis erat, nulla profectûs, vnde à miraculo abstinet. Spectat Christus in magnis miraculis nostrā salutem, nō inani gloriæ litat.

Poterat de lapidibus panem facere, qui aquam conuertit in vinum, sed signa fidei exhibenda, non dolis, non fraudibus, credendi danda sunt, non sunt danda tentanti. Miracula facienda sunt ad petentis salutem, non ad facientis iniuriam. F

Non sunt præstanda miracula, quæ nihil prosunt, & cum nihil proficit qui illa petit: aquam in vinum vertit, quia matri cui nihil negandum hoc petierat, & quia aliorū maior cura habenda quàm sua, cum agitur de subueniendo corpori. Ideo aquam vertit in vinum, quia vinum omnibus conuiuis deerat, lapidem in panem conuertit, quia solus esurit, & ita nos monere voluit, vt promptiores alienis, quàm nostris indigentijs occurreremus. 95

Miraculum Dominus non fecit, quod Diabolus petebat, quia propriam famem tolerare volebat, si aliquis nostrum panib. indiguisset, prōptus, fors fecisset, nam miraculosè panes, piscesque turbis saturandis ne in via deficerent, multiplicauit. scilicet magis de alijs quàm de seipso sollicitus esse debet, qui alijs præest. G

Docuit nos quoque Christus nolens in panem lapides vertere cum esuriret, ne vnquam ob necessitatem corporis, Diaboli persuasionibus acquiescamus; quò dementiæ illi prorepunt, qui in rei familiaris angustiā Dæmonis se credūt fraudibus, & in grauissima scelera labuntur, vt illicitis modis ab illis necessitatibus releuentur quibus opprimuntur. H

Tunc

Tunc assumpsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: si Filius Dei es mitte te deorsum.

97 A Deserto ad ciuitatem Christum ducit Diabolus, imo & fert. Inter homines Christum statuit fors homines habiturus Dæmon adiutores; plerumque hominum linguis & malitiâ vtitur Dæmon, vt eum vincat, & deijciat, quem tentat, & quod solus non potest, efficere malorum hominum ministerio studet.

I Per sanctã ciuitatem Ierusalem intelligatur, quæ ideo sancta dicitur, quia in eâ Dei templum erat, Deique cultus maximè vigebat. Si sãcta tota ciuitas ob vnicum templum, quàm sanctæ nunc Christianorum vrbes, in quibus singulis tot templa?

K Sancta ciuitas dicitur ob Templum quod continebat, quàm sancti debent esse sacerdotes qui Dei templis continentur, in ijsque Dei cultui inseruiunt? Væ illis qui in Dei ædibus, quæ sanctitatem quandam conciliant, sanctitatem polluunt.

L Præterea sancta dicitur ciuitas, quia in eâ fundendus Christi sanguis, qui omnia sanctificat.

98 Super templi pinnaculũ Christus statuitur. Proh Dæmonis impudentia; nec locus Deo sacratus eum cohibet; nullus locus ab eius infestatione immunis. Caueat ergò quisque ne in Deo templo Diaboli fraude vincatur, qui victor extra illud fuerat.

M Ad Templum Christum ducit Satanas, vt se ibi præcipitaret: sępè enim hominibus in locis Deo sacris, in templis, in religiosis domibus ruinam suasit, & præcipitium, quod extra illa loca non potuit.

Diabolus etiam in locis sanctis nobis insidiatur, in Templo præcipitium suadet Christo, cur non suasit in monte? quia è loco sacro nocentior lapsus fuisset, nec enim tàm graue in seculo labi, quàm in Dei domo, in Dei templo. N

Suasisset Diabolus præcipitium è templi pinnaculo, etiam alios à templo auocaret, & à prædicationis munere, quod ei semper in votis, Doctores auertisset. O

In Palæstina plana erant tecta, & inde Doctores populo loquebantur, vbi ergò multos ceperat vanagloria ob prædicationis munus Christum tentat si fortè aliquam inanis gloriæ auram ei inhalaret: sic enim faciliùs se deorsum misisset. Quam facile magisterij honor, imo & locus superbiam docenti affricat, nisi sibi quisque caueat. 99

Statuit Christum super templi pinnaculum, vt ab hominibus cõspiceretur, & inani tãgeretur gloria videns se in eminenti hoc loco tanquam Doctorem videri? sed Christus, vt plerique placuit, hoc egit vt à nullo videretur. Fors ne doctrinæ locus sperneretur, aut horrori haberetur, quod facilè euenisset, si vidissent Diabolũ eum locum sua præsentiâ polluisse, & in eo præcipitium suadere tentasse. Præterea noluit videri ne vel ambitionis, ac inanis gloriæ signũ P

exhiberet, quod aliqui factum putassent, si eum in doctorum locum delatum doctoris non fungentem munere conspexissent.

Q *Mitte*, inquit, *te deorsum*, suasisset, sursum euolare. Deorsum, non sursum aspicere suggerit quia cœlestia vobis odiosa nititur facere; ad terrena inuitat, auocat à Cœlestibus qui è Cœlo superbus cecidit.

R Dæmon, & impius quilibet alios ex seipso metitur satanas. Ad excelsa ducit Christum, super pinnaculum statuit, vt ei præcipitium suadeat, vt sicut ipse eleuatus cecidit, sic & alios exaltando ruere faciat.

S *Mitte te deorsum*: ergò euexerat, vt grauior casus, & ruina esset. Hic satanæ mos est, sic suos decipit; altius eos euehit, vt validius præcipitet in ruinam: quò quis magis extollitur, magis timeat præcipitium.

100 Exploraturus Satanas an Dei Filius Christus esset, ait: *Si Filius Dei es mitte te deorsum*. Cur potius non dixit, *si Filius Dei es in Cælum euola?* Non est Dæmonis ascensum in Cęlum suadere, nec tentando quidem, eius est ad ima homines allicere, non ad cœlestia vrgere.

T *Mitte*, inquit, *te deorsum*, non sursum ascende, ita enim affligitur Diabolus in exaltatione hominis, vt nec tentando ascensum velit persuadere cœlestem. Diaboli mentem, ac spiritũ induerũt Iudęi quoque quorum illæ voces: *Si Filius Dei es descendat de Cruce & credimus* ei. Matth. 27. Descensum suadere ab eius schola est, qui è Cœlo cecidit, nunquam ascensurus. Ad sublimia Christum duxit Diabolus, sed statim lapsum suadet, vt intelligeremus, huc ipsum spectare dum exaltari homines curat, vt scilicet in præcipitium cadāt, qui sæpè tolluntur in altum, vt lapsu maiore ruant.

Matt. 27

Miracula fieri Dæmon postulat, sed nulli profutura, nullius vtilitatis, nullius commodi, vt statim appareat Satanici spiritus esse, & quærere, quæ nulli prosunt, nullius saluti proficiunt. Vtilia te salutifera quęrenda à Deo sunt, non inutilia, & minus noxia. V

SECTIO IV.

Diabolus iis se conformat, quos tentat. 101
Scripturis abuti satanicum est. V
Perstricti qui impura verba emittunt, cùm sancta audiant. X
Diabolus ea subticet, quæ contra ipsum. Y
Satan muscas æmulatur vix reijcitur cum redit. 102
Timoris occasio sublimatio est. Z
Diaboli victima est qui terrenarum rerum amore capitur. A
Ambitione frangitur quicquid Dei lege statutum est. B
Per oculos animam deprædari Dæmon tentat. 103
Anima pretium inæstimabile. C
Omnia terrena spernenda. D
Flammas pro regnis promissis Dæmon exhibet. E
Quàm magnus, qui inani gloria non tangitur. 104

Etiam extra templum sanctitati litandum. F

Christum videre regnis omnibus præferendum. G

Rerum temporalium amor in omnia vitiorum genera trahit. H

Satis Dæmoni est si vel ad minima peccata iustos alliciat. 105

Item, quid? Qui Dæmoni paret, præcipitium expectet. I

Varijs premitur calamitatibus qui Diaboli voces audit. K

Mortuus, & conclamatus est, qui Satanæ pollicitationibus decipi se sinit. L

Scriptum est enim, quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te.

101 OTA hostis calliditatem, sacræ Scripturę auctoritatem affert, quia superius Dominus scripturę verba adhibuerat. Mos scilicet eius est, ijs ferè rebus in nostri perniciem vti, quæ ad nostram salutem ordinata sunt, & in omnibus se illi conformare, quem tentat.

V Scripturis Diabolus vtitur non vt virtutes instituat, sed vt errores ingerat, lapsus suadeat. Praui Magistri morem sequuntur praui discipuli; etiam hæretici in hominum suique perniciem scripturas adhibent, & vt lapsum suadeant Dei verba afferunt.

X Præstarent id piè fideles, quod fraudolenter Satanas præstitit, audiuit Christum Scripturæ verbis vtentem, statim & ipse Scripturæ verba producit; plerique nostrum quotidie Dei verba audiẽtes semper futilia, inania sæpè & impura efferunt, in hoc ipso Diabolo peiores. Diabolus statim à Christo didicit sancta verba proferre, nos nec per multos annos discimus, otiosa, & noxia, quibus Diabolus delectatur, euomuntur, nec à sanctitatis hoste edocti sancta verba proferre, quod ille ad Christi præsentiam præstitit.

Scripturæ vtitur testimonio, sed ea omittit verba, quæ contra se erant, Tacet enim *super aspidem, & basiliscum ambulabis*; quibus ille significatur, ne scilicet de sua paratura repercuteretur. Imitantur & hæretici qui dimidiata plerumque scripturæ testimonia producunt, ea subticentes, quibus illorum errores redarguantur. Y

Iterum assumpsit eum Diabolus in montem excelsum valde, & ostendit ei omnia regna mundi; & gloriam eorum, & dixit ei hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.

Victus iterum tentat, nec manus dat; quod virtute non potest, fraudibus, & importunitate consequi studet. Iurè Beelzebub à muscis nomen habet, muscarum æmulatur naturam simul ac eijcitur statim redit. 102

Diabolus ad alta semper ducit vt per iactantiam præcipitet, lapsum cogitat, dum ad montem cum Christo it: Timoris occasio quælibet sublimatio sit, & ruinam timeat, qui sublimia scandit. Z

De

A De auaritia Christum tentaturus, & ei omnia regna oblaturus ducit eum ad montem Diabolus; non abhorret locus à tentatione. Olim sacrificia, & oblationes in montibus fieri consueuerant, vt sæpè in sacris litteris colligitur, Exod. 3. Ier. 4. *Exod.* 3. *v.* 12. *Gen.* 22. *v.* 2. *Isa.* 65. *v.* 7. *Ierem.* 4. *v.* 5. In monte ergò Regna terrena, gloriamque eorum Christo offert Diabolus, vt vel à loco discamus, Diaboli victimam futurum, qui temporalibus inhiat, regna terrena quærit. Interrogent se auari, & ambitiosi se discutiant, & diuitiarum honorumque victimas se esse deprehendẽt.

B Deus in monte populo legem Exo. 24. dedit, *Exod.* 24. Diabolus in monte terrena regna offert, probè sciẽs ambitione, & rerum terrenarum amore facilè frangi quicquid Dei lege statutum est, vnde se adorari petit, quod diuinâ lege soli Deo competit.

103 Non obtulit tantùm regna mundi, sed ostendit priùs, hoc quoque sua fraude non caret, poterat enim adhuc in templi pinnaculo Christus esset, aut etiam alibi dicere. Omnia regna mundi, quæcumque illa sint, tibi dabo, si cadens adoraueris me, sed noluit ita offerre, nisi videnda præbuisset, eo modo quo poterat. Sciebat quippè Diabolus faciliùs desiderari, quæ videntur; & homines earum rerum amore capi, quæ eorum oculis objiciuntur. Ergo quæ concupiscere non vis, curiosè ne spectes, alioquin in Diaboli retia cades.

C Sed cogita, quanti animã vnam faciat satanicus hostis, omnia regna polliceetur vt vnum sibi hominem lucretur quem tentat. Exiguum pretium æstimat Diabolus, omnia regna pro anima vna exhibere, & homo tàm fatuus est, tàmque delirus, vt pro tàm exiguis rebus animam suam vendat? Proh hominum stupiditatem, qui nihili pendunt animam, quam tanti Diabolus æstimat, vt omnia Iubẽs offerat, dummodo eam queat possidere.

D Ostendit Diabolus Christo omnia mundi regna, eorumque gloriam, sed tàm inania, & nihili hæc Christo visa, vt non solum nihil petierit, sed nec laudauerit quidem, ostendens omnia terrena spernenda, præcipuè dùm à Diabolo ostenduntur.

E *Hæc*, inquit, *omnia tibi dabo.* Mentiris, tua hæc non sunt, sed eius cui ea polliceris. Diues flammis Diabolus est, has dabit, si rerum temporalium obiectu quempiam recipiat.

Qui tactus inanis gloriæ cupiditate in templi pinnaculo non fuerat, tanti à Diabolo postea fit, vt nonnisi promissione omniũ regnorum mundi, totiusque mundanæ gloriæ, eum flecti posse putaret. Quàm nos ab hac sanctitate absumus, quos sæpè quibusdam reculis in sui obsequium allicit? Disce iactantiam, ac superbiam terere, ægrè te Diabolus in suas partes etiam magnarum rerum oblatione trahet; Pende quàm magnus vel ex Diaboli mente sit, qui inani gloriâ non tangitur. 104

A Tem-

F A templi pinnaculo Christus discesserat, cum ei omnia regna mundi super montem & ostendit, & obtulit Satanas, quæ ille neglexit, fortisque contra sæuum hûc hostem stetit. Aliter illi agunt, qui in Dei templis fortes Diabolo resistunt, deuoti Dei cultui adstant, vix à templo abiere, cum Satanæ voces audiunt, eique libenter parent. In templo Christus Dæmoni non paruit, Dæmonem vicit, nec inanis gloriæ rubiginem contraxit, extra templum eadem fortitudine, ac prudētia Satanæ fraudes, dolosque elusit: nempè vt quis se verum Dei cultorem in templo fuisse præbet, id sanctitate extra templum factus ostendat; cum Deus, qui in templo maximè colitur vbique sit.

G Etiam Christus tres ex suis discipulis in montem excelsum duxit
Mat 17. Matth. 17. Sed cur non omnia regna mundi eis ostendit, & obtulit, cum id verè potuerit qui verus mundi totius Dominus est? Maiora ostendit, maiora obtulit, qui? quia se ipsum exhibuit, cęlestisque gloriæ radium quendam manifestauit; scilicet gloriosam Christi faciem vel vna vice videre melius est, quàm omnia regna mundi & inspicere, & possidere.

H Caueant sibi qui regna ambiūt, imperia quærūt, opes, diuitiasque, ne ad horum intuitum Dæmoni obsequantur; huc enim ille spectat, dum spectanda hæc offert, nexum inter se hæc verba habent, *ostendit omnia regna mundi, & gloriam eorum, &c, hęc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me.* Cadit enim & in omnia vitiorum genera fœdissimè labitur qui rerum temporalium amore capitur.

In his Satanæ verbis non displicet ille sensus, qui alijs etiam placuit, Diabolum non huc adeo temerario ausu spectasse, vt quem sanctissimum virum & putabat & expertus erat, statim ad grauissimum idololatriæ crimen alliceret, exprimere ex eius ore hæc, aut similia verba fors voluit, abi ego à te debeo adorari, & tu adeo insanis, vt à me adorari vis, & hac ratione voti compos Dæmon fuisset, cognouisset quippè essetne Dei Filius nec ne esset. Vides quàm fraudolētus Dæmon sit, & quibus vtatur artibus, vt nos fallat? 105

Nisi velimus dicere hac tàm graui blasphemiâ, & maximâ impudentiâ impatientiæ verbum ex illius ore quem tentabat elicere studuisse. Satis hoc illi erat; dignum laboris sui præmium habet si vel labeculam vnam contrahat vir iustus, qui eius insidijs appetitur.

Si cadens; Græcè: ἐὰν πεσὼν: Verbū πίπτω à quo participium πεσὼν significat etiam pessum ire, ac profligari, vt statim intelligeremus, qui satanæ obsequium præstat pessum iturum, & vltimum exitium subiturum. I

Præterea hoc verbum frequenter dicitur de ijs, qui in varias calamitates incidunt: nempè dum quærit satanas vt cadentes adoremus eum, varijs calamitatibus obrui nos vult. K

Denique πεσεῖν, propriè dicitur de ijs qui in bello occisi sunt, vnde L

de πτῶμα mortuum etiam significat. Scilicet iam mortuus, iam conclamatus est, qui Diaboli pollicitationibus deceptus, credens vera esse, quæ fraudolenter promittit, eius se obsequio mancipat.

SECTIO V.

Reijciendus Diabolus cum terrena pollicetur. 106
Regna terrena, terrenaque gloria ab oculos non habenda. M
Maximè nobis Diabolus aduersatur cum terrena nobis offert. N
Iniuriæ nobis illatæ æquo animo ferendæ, molestissimæ quæ Dei gloriam tangunt. 107
Regna terrena nihil esse iudicaremus, nisi Diabolus nobis imponeret. O
Verus Dei cultor omnia terrena contemnit. P
Passionum vituli Deo mactandi. Q
Ieiunium validum contra carnis motus munimen. 108
Diabolus hominibus contra homines vtitur. R
Homines plerumque nequiores videntur, quàm Diabolus. S
Angelos Dæmon timet. T
Christus vt vinceret Angelorum præsidio non indiguit. V
Angelis grata nostra victoria. 109
Ei qui Diabolum vincit, Angelorum obsequia non deerunt. X
Cur post satanæ discessum Christus comederit. Y
Mensa frugalis sit quæ Dæmonem arceat, non alliciat. Z

Tunc dixit ei Iesus: vade satana, scriptum est enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

DVAS priores tentationes solis sacræ Scripturæ verbis reiecerat Christus hîc abire, ac recedere tētatorem iubet, scilicet cum per locum sublimem, regnum, diuitiasque tentamur, cum adorari à nobis petit, curandum est vt Diabolus cum fictitijs suis regnis & inanibus opibus, abeat, ferre eius præsentiam nullus debet. 106

M Monentur hîc Reges, & Principes, ne regni sui gloriam, ne opes, ac diuitias ab oculos habeât, sed Deum solum, alioquin facilè Diabolo per multa scelerum genera litabunt, cum Deo virtutibus, omnique religionis obsequio debeant. Christus nec pati potuit regna, & regnorum gloriam videre, quam Diabolus eius oculis repræsentauerat, vt idem nos quoque præstaremus, qui magis hac cautione indigemus.

N Diabolus Christo omnia regna offert, & tamen satanæ nomine insignitur, quod aduersarius interpretatur, iurè; tunc enim maximè hominum saluti aduersatur, cum terrena illis offert, vt in sui obsequium eos alliciat scilicet tūc aduersatur, cùm blanditur.

107 Christus æquo animo præteritas tentationes sustinuerat; vbi Idolatriam

lolatriam suadet Diabolus tunc durius eum increpat, & statim arcet, vt hoc exemplo disceremus nostras iniurias forti animo, imo & libenti, quæ autem contra Dei gloriam suggeruntur, molestissimè ferre, adeo vt audire omnem in Deum blasphemiam horreamus. Plerique aliter faciunt, seuerè in suas iniurias insurgunt, vbi Dei nomen blasphematur, nihil mouentur. Christum sequitur qui Dei iniurias nec ad auditũ suffert.

O Satanas & omnia regna Christo obtulerat, & adorationem ab eo extorquere tentauerat, Christus tamen scripturæ verba producit, quibus solus Deus adorandus dicitur; cur etiã aliud testimonium non attulit, quo doceret, nihili regna mundi esse facienda? An satis illud: *Vade Satana*? vbi enim à nobis suis fraudibus Dæmon abierit, quibus tanquam grandia nobis terrena repręsentat, statim terrena omnia, etiam illa quę magni fiunt, nihil, & inania videbuntur. Posset sine velamine mundi gloria videri, tàm exilis appareret, vt hominem æternis, Cœloque natum puderet eam sectari, imo & spectare duntaxat. Imponit nostris oculis Dæmon, & magna repręsentat, quæ minima, atque adeo nulla sunt.

P Sed illud adijcio: Christus hæc verba proferens: *scriptum est Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies*, etiam auaritiæ, & ambitioni occurrit, quæ terrenorũ oblatione excitantur; verus enim veri numinis cultor omnia regna, eorumque gloriam, perituras que opes negligit, & contemnit, alioquin qui opibus inhiat, qui ambit imperia, dignitates quærit, iam Deum non adorat, nec illi soli seruit, litat ambitioni, litat auro, nam ex Apostolo auaritia Idolorum seruitus est.

Q *Illi soli seruies*, Græcè, *αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις Ipsum solum coles*, eo cultu, & obsequio, quod Deo soli debetur. Seruire in sacris litteris est etiam sacrificare, hostias offerre, nempè non satis corporis habitu Deum adorare, sed etiam illi oblationes sistere debemus, & sacrificia. agnos, vitulosque non habes quos Deo mactes? passionum vitulos macta, propriam macta voluntatem.

Tunc reliquit eum Diabolus, & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

108 VIctus tribus tentationibus, quibus Christum aggressus Dæmon fuerat, eo relicto abijt, cur alias non admouet machinas, alijs nõ vtitur fraudibus? poterat luxuriæ tentatione eum aggredi, Noluit hoc qui castitatis exẽplar est. Sed fors cogitabat Satanas id frustra omninò futurũ, nam cum quadraginta dierum ieiunio carnẽ muniuisset, irritus omnis ictus fuisset. Tacitè fatetur Dæmon, ieiunum fortissimũ esse aduersus carnis motus munimen, & abstinentiã carnis lasciuiam ita comprimi, vt vel Diaboli tentatio nulla sit, & omnino irrita, si pectus abstinentiã armatum impetat, & impu-

impugnet. Operam scilicet Dæmon ludit, & victoriæ tantùm occasionem præbet, dùm ieiunio munitum carnis illecebris tentat.

R Nihil in Christũ Diaboli fraudes potuere, victus abit, eum reliquit. Sed penitus ne à tentationis munere destitit, qui tentator dicitur ab hac arte? non destitit, ab eo enim ad tempus recessit, vt ait Sanctus Lucas, per Iudæos postea pugnaturus, vt Glossa interlinearis innuit. Itane per impios homines Diabolus obtinere posse non desperat, quod se ipso nõ potuit? Proh hominum impietatem, ac fraudolentiam? sæpè ita fit, vt Diabolus homines per homines & decipiat, & vincat, quod per se ipsum nequiuerat. Vicit Adamum per Euam, non ausus solum solus aggredi, ne statim reiectus confusus redire cogeretur.

S Diabolus victus reliquit tandem, Pharisæi & scribæ Christum tentantes nunquã reliquere, etiam in cruce eum tentant, proscindunt maledictis, conuicijs onerant, & clamant: *si Filius Dei es descendat de Cruce*, ac si cum Diabolo dicerent, *mitte te deorsum*. Nempè nequiores homines Diabolo ipso videntur esse, & in malo magis pertinaces.

T Accesserunt post victoriam Angeli, qui ante recesserant, ne vereretur Diabolus accedere, & Christum tentare, pauescit enim Dæmon cum Dei Angelos videt in nostri custodiam exhibitos pro nobis pugnare.

V Accedunt qui procul Christi agones aspiciebant, ne videatur Christus eorum præsidio indiguisse, Dæmonesque vicisse. Non opus habuit Angelorum ope, vt satanicum hostem & sibi, & nobis Christus sterneret.

Ostendunt accedentes Angeli, 109
quàm grata illi nostra victoria, putant quodammodo se vicisse, cum vident homines victores.

X Gloria etiam victorum ostenditur, qui enim perfectè Diabolum in tentationibus vicerit Angelorum consortiũ meretur. Post Diaboli fugam Angeli Christi ministrant, ostendentes à nobis victo, calcatoqne Diaboli capite & Angelorum ministeria, & virtutum cœlestium obsequia, atque officia non defutura.

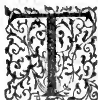
Y Cum Diabolus abijsset, accesserunt Angeli, & Christo ad victum necessaria ministrarunt. Pende nec Diabolo præsente comedere vult, tantùm abest, vt in eius gratiam lapides in panes verteret. Fors aliquis putasset, Diabolum suasisse; vt comederet hãc calumniam euertit Christus, comedit cũ Diabolus discessisset, comedere eo præsente noluit. Panem Diabolo præsente non comedit, ne quis crederet à tentatore alimoniam illi delatam, neue aliquis postea victui necessaria ab hoste expectaret, sed à Deo.

Z Ante Christi mensam arcetur Diabolus, & fugit, contra apud plerosque fit, nam superfluo ciborum apparatu allicitur potiùs, vt maiori animarum damno mensæ assideat; sit frugalis mensa, quæ mor-

mortem arceat, non foueat concupiscentiam, & in fugam satanicus hostis se conijciet.

SECTIO VI.

Cum audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset secessit in Galilæam.

ENTATOREM vicerat Christus, postea ad prædicationem exit, vt indicaret, ineptum huic muneri esse, qui vitæ sanctitate, probisque moribus Dæmonem non statuerit prius. Ægrè ab aliorum animis vitia repellet, quibus Satanicus hostes homines vincere tentat, qui vitijs obnoxius Dæmonis mancipium est. Christi prædicator audire non debet, qui Diabolo famulatur. 110

A Cum audit Christus Ioannem carceri traditum tunc se ad prædicandum parat: cur non ante? ne si eodem tempore cum Ioanne prædicaret, auditores ad se allicerer, & Ioannis vilis fieret, auditoribus destitutus, nam & prædicatio vilesceret, si Doctor contemnatur. Pende quanti suos Prædicatores Deus faciat, quamque gaudeat magnâ populi frequentiâ audiri.

B Quamdiù Ioannes publicè prædicat, à prædicationis officio abstinet Christus, ne quid dissidij inter suos, & Ioannis discipulos oriretur, quia adhuc imperfecti erant. Adeo lites, ac dissidia Christo displicent, vt à prædicatione, quæ alioquin tàm fructuosa erat futura, abstinuerit, ne vlla dissensionis daretur occasio.

C Abstinuit etiam, ne aliquis exi-

ſtimaret, quicquam per contentionem, & inanem gloriam fieri. Abeunt ab hac mente illi diuini verbi tractatores, qui contendere de primatu cum alijs non erubeſcunt, ſuam non Chriſti gloriam quærentes, nec animarum ſalutem.

D Cum Ioannes in carcerem truditur, Chriſtus prædicare incipit, quia tunc maximè audiendum eſt Dei verbum, cum iuſti calamitatibus opprimuntur, nam tunc colligendi fructus tempus eſt, cum exemplo ſuo alios ad ſalutis viam vocant. Tunc maximè diuini verbi prædicatione opus eſt cum impij in Dei ſeruos ſæuiunt.

E Ioannes ob prædicationem in carcerem conijcitur, quia nempè liberè, & apertè Herodem arguebat, Chriſtus igitur ſtatim prædicat vt oſtenderet malorum pœnis, ac minis auocari neminem debere ab aliorum ſalute procurandâ. Alius audiens ob prædicationem Ioannem traditum à prædicationis munere abſtinuiſſet: non ita Chriſtus, qui noſtram ſalutem etiam morte ſua emere non dubitauit. Impiorum minas non timet, qui Dei gloriam quærit.

Et relicta Ciuitate Nazareth venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima in finibus Zabulon & Nephtalim.

111 Aliquis hîc quærat, cur Patriam ſuam Chriſtus relinquat prædicare incipiens. An in patria ſua viuens ſatis prædicauerat, vita ſcilicet, & moribus? Manſerat in Patria ſua Chriſtus altè clamauit, licet tacuerit, vocem grandem moribus emittebat, vitæque puriſſimæ exemplo. Vbi Chriſtus, vbi iuſtus quilibet viuit ibi prædicationis ſemina iacit.

Non alienum iſtuc; ſed cur publicè, & voce prædicaturus patriam ſuam Nazareth deſeruerit, non caret ſuo compendio, ſicut myſterio non caruit. Docere in primis voluit, Doctori, vt fructum in auditoribus faciat, exuendum patriæ amorem, ac parentum affectum: qui nimium patriæ addictus ineptus prædicationi videri poſſit, cum ægrè aliorum corda ad Deum allicere poſſit, qui ſuum ſuis alligauit, patriæque vinculis ſtrictum tenet. F

Reliquit Nazareth, quia ciues miracula quærebant, in quibus gloriari poſſent, vbi ſub prætextu verbi Dei propria gloria quæritur illic non remanet Chriſtus, & ab illis abit, qui ſuam non Dei gloriam quærunt. Proh quàm diſplicent Chriſto illi concionatores, qui non diuinæ gloriæ, ſed ſuæ labores ſuos ſacrant & iactantiæ obſequium præbent, non Deo. quòd ſi Chriſtus in auditoribus ſuis hunc propriæ gloriæ affectum ita ægrè tulit, vt ob id à ſuis ſe ſubduxerit initurus prædicationem, quantum in doctoribus ipſis auerſabitur, qui exemplo alijs eſſe debent, & ea præſtare quæ docent? G

Fugit Nazareth Chriſtus, ne in negotio Euangelico terra aliquid iuris habere putetur. Euangelicus Doctor aliam non nouit Patriam niſi Cœlum, ad hoc autem tendere vbique poteſt. Solum omne ter- H

terram despiciente patria est. Vera hæc prędicatoris nota, vt ad Cœlestem patriam aspirat terrenæ prorsus oblitus.

I Sed & patrię notio vtilia monita exhibet. Nazareth flos interpretatur, ergò qui Dei verbum in auditorum mentibus seminare debet, relinquat Nazareth, à mundi flore se subducat, mundana omnia deserat, quę vt flos marcescũt, & pereũt. Diuitiarum florem non amet, sed fugiat. *exiccatum est fœnum, & cecidit flos verbum autem* Isa. 47. *Domini manet in æternum*. Isaiæ 47. v. 7.

K Relinquat Nazareth concionaturus, reijciat verborum flosculos, sententiarum lenocinia minimè sectetur, malè olet, qui vnguenta, qui elegantiarum flores spargit, quique nulla fructus cura tangitur, aut postremâ.

112 In Ciuitatem Capharnaum venit Christus, quę maritima erat, ob idque moribus magis corrupta, nam ob variarum gentiũ commixtionem, & ob diuitiarum copiam solent maritimę ciuitates omnium vitiorum genera recipere, simul enim cum mercibus & praui mores importantur, quos suo excipit sinu maritima ciuitas; Meritò Christus prędicaturus capharnaum inhabitat, docens proborum monitorum medicinam ijs qui magis indigent prius offerenda; sęuior plaga prior curanda est, & perditissimis hominibus pręsenti prius correctionis remedio occurrendum est.

L In terrà Zabulon prius prædicat Christus. Obserua, quòd Moyses moriturus benedicẽs duodecim tribus Israel Zabulon sic alloquitur, Deut. 33. v. 18. *Lætare* Deut. 33 *zabulon in exitu tuo*; quam prophetiam, tunc adimpletam cum Christus in ea prædicauit aliqui non alienè putant. Rectè lætari iubetur, quia tunc vera lætitiæ causa cũ Dei verbũ ad salutem auditur.

Lætare, inquit, Moses *zabulon*, nec causam cur lætari debeat vllam subijcit; sola hæc sufficit, quòd in M eius finibus Christus pręsens sit futurus; vbi Christus est, ibi vera lætitia, nec aliud quæri debet.

Et cur non læta Zabulon, quæ 113 illa à Christi ore verba audiuta erat: *Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum Cælorum?* vbi pœnitentia, regnique cœlestis promissio est, adest vera lætitia, tristitia omnis exulat, omnis mæstitia, nam veri gaudij mater pœnitentia est, firmæ iucunditatis nutrix. Fallitur, qui aliter sentit, & tristitiæ tantùm grauidam pœnitentiam putat.

In finibus etiã Nephthali Chri- N stus prædicat. De tribu Nephthali ait idem Moses Deut. 33. v. 23. Deut. 3 *Nephthali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini*. Vbi Christus adest, abundantia est omnium bonorum. Vbi pœnitentia prædicatur, pœnitentia excipitur, ibi verorum bonorum copia Nam ita Moysis verba cum verbis Euangelistæ coherent, quia abundãtia perfruitur Nephthali dum Christum recipit, & libens pœnitentię monita ab eius ore audit.

Nephthali abundantia fruitur O & paupertatem sectari debebat Chri-

Christi verbis obediens. qui abundantia cum paupertate cohęret? Cohęret, quia apud Deum verarum diuitiarum mater paupertas est, & cœlestibus opibus est diues qui rerum temporalium copiam fugit.

P De Nephthali dicitur Gen. 49. Gen. 49. *Nephthali seruus emissus dans eloquia pulchritudinis*, quæ prophetia cum Christus in finibus nephthali prędicauit maximè adimpleta est, pulchra enim, honesta, & pura esse debent illius gentis verba, quę Christum excipit, Christum audit.

Q Eloquia pulchritudinis dedit terra Nephthali, quia in eâ hęc Christi verba insonuerunt, *pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum Cœlorum*. quid pulchrius, quàm inuitatio ad pœnitentiam per quam homines peccati deformitate posita superam pulchritudinem induunt, & Dei oculis maximè placent?

R In Nephthali Christus pęnitentiam prędicat, & ceruo comparatur Nephthali. probè, quia qui ad pœnitentiam inuitatur velociter currere ad eam vt ceruus debet; absit vt testitudineo incedas gradu, & pœnitentiam de die in diem nocitura cunctatione differas, testudo non ceruus eris.

SECTIO VII.

Christi præsentia omnis calamitatis memoriam abolet. 114
Dei dona prius accipit, qui prius affligitur. S
Ad plures salutis verba diffundi cupit Christus. T
Prædicator concordiam, non dissidia foueat. V
Χαβούλων quid. Inanis peccatoris labor. 115
Ad veritatis lucem peruenire proprijs viribus nullus potest. X
Ἀνατολὴν quid. Christus tanquam Sol non mutuato lumine vt stella orbi illuxit. Y
Baptismalis innocentiæ amator sit qui alios edocet. 116
Abstinentiæ amicus, abstinentiæ præco. Z
Omnia regna, & regnorum gloriam spernere Euangelicus concionator debet. 117
Inani gloriæ prædicator non litet. A
Vtilia dicere Doctor studeat potiùs quàm noua. B
Cauenda Doctori iactantia. C
Etiam à minoribus inchoata perficere debemus. D
Christi mititas. E
Meretur acriter reprehendi, qui bonitatem simulat. F
Pœnitentiæ, & gaudij nexus. F

Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephtalim via maris trans Iordanem, Galilææ gentium.

ISAIAS rem sic habet: *In nouissimo aggrauata est via maris.* 114 Isa. 9. grauatæ, & afflictæ non meminit Matthæus, sed Iudæis scribens omisit tanquam norum. Fors afflictionis, & captiuitatis non meminit, vt ostenderet Christi præsentiam

vel

vel calamitatis memoriam abolevisse: licet grauia aliquis sit passus, se perpessum obliuiscitur, dum Christus suam præsentiã exhibet.

S Zabulon, & Nephthalim primæ captiuæ factæ sunt à Salmanasar Rege Assiriorum vt habetur 4. Reg. 17. Congruè hic priùs Christus Euangelium prædicat, vt vbi primo incæpit captiuitas seruitutis, ibi incipiat annuntiatio libertatis. Scilicet Dei dona prius recipere debet, qui prior pro eo patitur, vt afflictioni respondeat consolatio.

T Hìc incæpit Christus Euangeliũ prædicare, quia ibi confinium Iudæorum, & Gentilium erat, vnde audis: *via maris trans Iordanem Galilææ Gentium*; vt ita facilè Euangelij fama etiam ad gentilem populum migraret. Vides quàm cupiat Deus misericordiæ suæ limites porrigi, & ad plures salutis verba diffundi? Iudæos docuit, sed simul gentilium salutem spectabat; vnde subdit: *Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam*.

V In confinio Iudæorum, & Gentilium Christus prædicat, vt vtrunque populum tanquam lapis angularis necteret, vt vtrique suis verbis consuleret suâ præsentia. Debet prædicator pacem, ac concordiam quærere, non dissidia fouere.

Populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam & sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.

115 Populus, *qui sedebat in tenebris*. Aliqui codices, pro, *sedebat*, habent, *ambulabat*. Græcè est καθήμενος, *sedens*, sicuti vertit etiam Arias Montanus; Nos: *quiescebat, morabatur*. Impius quilibet licet in tenebris ambulet, in tenebris tamen sedet, quia nihil ambulando proficit, & in vanum laborat, licet ambulet, idem est ac si iaceret.

X *Vidit lucem magnam*; non occurrit ipse populus luci, sed lux ei apparuit, ad veritatis quippè lucem venire nemo potest, nisi superâ perfundatur luce.

Y *Sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis*. Græcè pro *lux orta est*, sic habetur: φῶς ἀνέτειλεν, lux enata, seu exorta est. Verbum ἀνατέλλω, non de cuiuslibet lucis ortu dicitur, sed proprie de sole, sicut ἐπιτέλλειν de syderibus. Quo significatur, Christi aduentu, qui sicut sol proprio lumine lucet, non sicut stellę mutuato ignorantię tenebras expellendas.

Exinde cœpit Iesus prędicare & dicere Pœnitentiam agite, appropinquauit enim Regnum Cælorum.

116 Post baptismum prædicatio nem inijt Christus, vt ostenderet baptismalem innocentiam habendam si fieri posset, ei, qui prædicationis munus obit. Audiant hoc illi, qui peccatorum onere grauati alios ad innocentiam vocant, & puritatem, ac sanctitatem alijs suadent, impuritatis mancipia ipsi facti.

Z Post gulæ tentationẽ deuictam se ad prædicationem Christus parat, tacitè edocens abstinentiæ amicum

amicum abstinentię præconem esse debere, & inepte ieiunij, & abstinentiæ laudes recensere, qui luxui, & crapulæ fœdè litat.

117 Obtulerat Christo Diabolus omnia regna, vt coram illo cadens illum adoraret, reiecit oblationem Christus & offerentem; hacque tētatione deuictâ prædicationis suscipit postea munus, scilicet ineptus huic muneri est, qui mundi bona non contemnit, seculi gloriam gloriosè non calcat.

Qui omnia regna, regnorumque gloriam illis omnibus maior non spernit non respuit, vix prædicationis officio est idoneus. Formam probi Doctoris in Christo Euangelicus concionator habet, hanc teneat, vt ritè suo fungatur munere, discat prius omnē mundi gloriam conterere, & peritura regna animo plusquam regio contemnere, & calcare.

A In pinnaculi templo inani gloria tactus non fuit Christus, nec loci sublimitate intumuit, quod volebat Diabolus. Exinde ad prædicationis munus exit, vt suo exemplo omnes doceret, eum, qui prædicatoris fungitur munere, inani gloriæ litare non debere.

B Prædicans Christus ijsdem verbis vtitur, quibus vsus fuerat Ioannes, dicens; *Pœnitentiam agite, appropinquauit enim Regnum Cœlorum.* Illorum fastum, & iactantiam arguit, qui non vtilia dicere curant, sed cum iactantiæ seruiant, noua producunt, quibus sibi non vulgaris sapientiæ concilient nomen. scilicet admirationi esse student, non vtilitati.

Ab eisdem verbis quibus & Ioannes vsus exorsus est Christus, vt videri potuisset Ioannis discipulus, cum magister esset ipsius, & cæterorum. Verus magister exstitit, quia humilis, docuit scilicet, nihil sic cauendum doctori, quàm iactantiam, fastum, inanisque gloriam. C

Præterea eodem exordio vsus, quo & Ioannes, vt Ioannis doctrinam confirmaret, & vt nos instrueret, ne ab alijs etiam minoribus inchoata perficere, & absoluere dedignemini. D

Vocat ad pœnitentiam auditores suos Christus, regnique cœlestisque nomine eos allicit, non tamen securis ictum, aliasque minas intentat, quibus in Iudæos inuehens vsus fuit Ioannes; cur ita? An vt ostēderet, quàm pius, & misericors Christus sit? An quia hîc fictè Pharisæos accessisse non dicuntur, sicut ad Ioannem simulato accesserunt animo? Meretur acriter reprehendi, qui exterius bonitatem simulat, in quam intus arietat. E

Pœnitentiam, inquit, *agite*; cur non magis gaudete, lætitiâ ob Saluatoris præsentiam exultate? dum ad pœnitentiam vocat, quæ veri gaudij mater est, ad gaudiū etiam inuitauit, verè enim peccator lætitiâ perfundi non potest, nisi peccatum prius per pœnitentiam aboleuerit. F

SECTIO VIII.

Laboris amicos amat Christus, fugit desidiosos. 118

Eccle-

Ecclesiæ basis obedientia. G
Obedientiæ firmitas. H
Sequatur Christum, qui alios ad Christum allicere studet. 119
Prædicator otio non torpeat. S
Hominum non diuitiarum piscator Prædicator est. K
Vitæ sanctitate antistare auditoribus Doctor, & Præsul debet. 120
Bonorum exemplum magnas vires habet. L
Rerum terrenarum retia relinquat prædicator, vt homines capiat. M
Perfecta obedientia est sua imperfecta relinquere. N
Qui Christum sequitur alienæ salutis cura statim tangitur. O
Ἄφεντες quid. Quàm abhorrere ab his quæ ob Christi amorem reliquimus, debeamus. P
Περιάγειν de quibus dicatur. Christi labor in prædicando. 121
Circuit satanas in nostram perditionem, Christus in nostram salutem. Q
Attentè Dei verba audienda. R
θεραπεύειν. quid. Infirmi magnâ reuerentia contrectandi. S

Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius mittentes rete in mare, erant enim piscatores.

118 ON vidit hos duos fratres otio torpentes, sed in mare mittentes retia, amat suos discipulos Christus laboris amicos. Præcipuè verò qui ad dignitatis supremæ culmen vocatur laboriosus esse debet, nam qui dignè hominibus præsidere vult laborans alijs exemplo esse debet, atque adeo omnium labores suo subleuare.

Petrus Simon vocabatur, quod G
nomen obedientem significat, scilicet Ecclesiæ basis obedientia est, cuius est Simon Petrus fundamentum.

Simon obe diens dicitur, & Petri H
à petra indipiscitur nomen, vt hinc colligeremus firmam debere obedientiam esse, stabilemque, vt petræ stabilitatem induisse videri possit, sicut & Simon dictus Petrus à firmitudine est. Quid? Andreas frater Simonis est, quia virilitas, & fortitudo obedientiæ cognata est, fortis enim Andreas interpretatur. Obedientia quæ in duris, & difficilioribus frangitur vera non est.

Et ait illis: venite post me faciam vos fieri piscatores hominum.

PEnde verborum ordinẽ, prius hi duo fratres iubentur Christum sequi, postea hominum piscatores futuri dicuntur, vt intelligerent ipsi, & qui idem munus obituri erant, ineptum piscandis per prædicationem hominibus esse, qui non sequitur Christum. Ritè homines verbi rete ad Christum allicit, qui Christum moribus imitatur, vt corpus vmbra. 119

Faciam, inquit, *vos fieri piscatores,* non dicit, *faciam vos esse,* innuens, quod debet quilibet laborare, & rectè operari, vt Christi prædicator fiat, & de suo etiam I

aliquid ponere in hoc munere, nec ita Dei vocationi fidere, vt negligens, & desidiosus sit, & omnis laboris, curæque fugitans.

K Scitè autem addit, *piscatores hominum*, ne aliquis se crederet rerum, diuitiarum, pecuniarumque piscatorem constitutum. Hinc illud Apostoli 2. Cor. 12. *Non quærimus vestra, sed vos*.

120 Præsules, ac Doctores Ecclesiæ hominũ veluti piscium piscatores fiunt, ergò tantum præstare Præsulis, & doctoris vita subditis, & auditoribus quodammodo deberet, quantum homo ipsis piscibus præstat. Proh quàm copiosa esset ista piscatio, si tales essent piscatores, vt sine vlla comparatione vitæ sanctitate ceteros antistarent.

L Hi duo fratres primi à Christo vocantur, & illis verbis, *faciam vos fieri piscatores hominum*, alliciũtur. Non legimus hæc verba addidisse Christũ, Iacobum, & Ioannem statim post vocantẽ, sed tantum dicitur; *Vocauit eos; illi autem statim relictis retibus, & patre secuti sunt eum*. Nihil his promittit cur ita? quia primorum obedientia ijs viã præparauerat, & magnam ad bonum aliorum exempla vim habent, vt absque vlla promissione solo primorum fratrum exemplo & hi posteriores Christum secuti fuerint.

At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum.

M VT dignè munus suum obeat euangelicus prædicator, retia relinquere debet, rerum scilicet secularium curas, diuitiarum amorem, nihil capiet, aut exiguum prædicator, nisi rete proprium relinquat, commodũ nempè suum & Christum sequatur. Irritus ferè, inanisque multorum prædicatorum labor est, quia retia non reliquunt, rebus terrenis acquirendis student, mundanarum rerum curis occupantur, & detinentur.

Dimittebant in mare sua retia hi duo fratres, sed à Christo vocati statim retia relinquunt, & sequuntur Christum, non enim legimus retia extraxisse, vt pisces caperent, qua re indicatur, perfectæ obedientiæ notam esse sua imperfecta relinquere. In medio operis constituti discipuli, non cuiuslibet operis, sed piscationis quàm auida res piscatio, quàm curiosè finis expectatur ob dubium, variumque euentum? cum audissent Domini vocem nihil distulerunt, nec retia traxerunt in perfectæ parentiæ notam, vt haberent posteri, quod imitarentur. N

Sequuntur isti duo fratres relictis retibus Christum, vt hominum piscatores fierent, hoc illis promissum est, nam qui Christum amat, & Christum sequitur statim & alienæ salutis cura tangitur, qui post Christum it homines ad Christum statim allicit. O

Relictis retibus, Græcè: *ἀφέντες τὰ δίκτυα, dimittentes, & repudiantes retia*. Hoc idem verbum supra adhibitum est, quum Diabolus Christũ reliquit. *τότε ἀφίησιν αὐτόν, Tunc dimittit eum*. Prorsus abire à Diaboli mente debemus; ille Christum P

ſtum dimiſit quia eum decipere non potuit, & in peccatum allicere. Apoſtoli ne relinquerent, relinquunt retia, quæ impedimento erant, ne perfectè Chriſto adhærerent. Qua mente ſatanas à Chriſto fugit, & ab eo abhorret, eadem viri perfecti ea repudiant, quę ne Chriſtum expeditè ſequantur, impediunt.

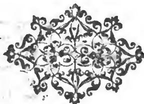
Et circuibat Ieſus totam Galilæam docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & ſanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

121 CIrcuibat, Grecè. περιῆγεν, luſtrabat, circuibat. Verbum περιάγειν de pedibus propriè dicitur, vt hinc colligamus, Chriſtum non equo aut mulo inſidentem circuire ſolitum, vt Dei verbum populis per varias vrbes prędicaret, ſed in humilitatis exemplum peditem iuiſſe; non defugiebat laborem, dummodo ſalutem omnibus ſuâ prædicatione poſſet afferre. Scilicet amanti labor non labor eſt, ſed quies.

Q Satanas *Circuit quærens quem devoret*, Chriſtus circuit vt linguæ ſuæ officio omnibus medeatur, & verborum ſuorum virtute omnibus ſanitatem afferat, & regni cœleſtis deſiderium auditorum mentibus affricet.

Et curabat corpora, & euangelium prædicabat quod ſæpè præſtitiſſe Chriſtum legimus vt ſcilicet auditores ſui ab infirmitatibus, & languoribus attentiùs, atque pacatius Chriſti exciperent verba, nec dolorum magnitudine diſtraherentur. Tanti apud Deum eſt, ſua verba attentè excipi, nō mente in varia ſparſa, & effuſa.

S *Sanans omnem morbum*; Græcè: θεραπεύων, *curans*, *ſanans*. Hoc verbum ſignificat non ſolum infirmos curare, & ſanitati reſtituere, ſed etiam in pretio habere, obſequi, ac venerari; vt tacitè nobis inſinuaretur, qua reuerentia, & obſequio contrectare infirmos, & aliquo morbo preſſos debeamus; tanquam ſcilicet rem ſacram, & ſumma veneratione dignam. Abeunt qui ſpernunt, & qui verbis aſperioribus infirmos exaſperant quùm tanquam ſacra lipſana, vt ita dicam, contrectandi ſint.

O 2 Vul-

CAPVT V. MATTHÆI.

Verſ.1.

VIdens autem Ieſus turbas, aſcendit in montem, & cum ſediſſet acceſſerunt ad eum diſcipuli eius.

CVm ſediſſet. *Vat. Cum conſediſſet. Ar.M. ſedente eo.*
Acceſſerunt. *Ar.M. aduenerunt.*

Verſ.2.

Et aperiens os ſuum docebat eos dicens.

Aperiens os. *S.Hil. Aperuit os ſuum. Auct. Et reſignans.*
Docebat. *S.Hil. & docebat.*

Verſ.3.

Beati pauperes ſpiritu: quorum ipſorum eſt regnum Cœlorum.

Beati pauperes ſpiritu. *Tert. Beati Mendici. Auct. Beati inopes.*
Ipſorum eſt *v.R.C. Tert. Illorum eſt regnum Dei.*

Verſ.4.

Beati mites: quoniam ipſi poſſidebunt terram.

Poſſidebunt. *Pagn. hæreditate accipient. S.Hilar. hæreditabunt. Al. hæreditatem accipient terra.*

Verſ.5.

Beati, qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur.

Qui lugent. *Arab. Triſtes. S.Cypr. Plangentes. Tert. lugentes atque flentes.*
Conſolabuntur. *Vat. & Pagn. conſolationem accipient. Caiet. conſolatione afficientur. Auct. Solatio fruentur.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.6.

Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: quoniam ipſi ſaturabuntur.

Eſuriunt. *Ar.M. Eſurientes.*
Sitiunt. *Ar.M. Sitientes.*

Verſ.7.

Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

Miſericordiam conſequuntur. *Syr. Super eos futuræ ſunt miſericordiæ. S.Hil. Quia ipſis miſericordiam præſtabit Deus. Ar.M. Miſericordia afficientur. S.Chrom. Ipſis miſerebitur Deus. S. Leo. Quoniam ipſorum miſerebitur Deus. S.Aug. Quoniam ipſis miſericordia præſtabitur.*

Verſ.8.

Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum videbunt.

Mundo corde. *S.Aug. Mundi cordes. Caiet. Mundi corde. Auct. Puro corde.*

Verſ.9.

Beati pacifici: quoniam Filij Dei vocabuntur.

Pacifici. *Auct. ex Syr. Operatores pacis.*
Vocab. *Tert. Nuncupabuntur.*
Quoniam. *Ar.M. Quoniam ipſi.*

Verſ.10.

Beati, qui perſecutionem patiũtur propter iuſtitiam: quoniam ipſorum eſt regnum Cœlorum.

Perſecutionem patiuntur. *S.Cyp. Paſſi fuerint. Ar.M. Perſequutione affecti, Auct. Ad ſupplitium quæſiti.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ. 11.

Beati eſtis cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentientes, propter me.

Eſtis. *Tert. Eritis.*
Cur maledixerint vobis. *S. Ambr. Cũ vobis maledicent. Tert. cum vos dedecorauerint. Vat. probra iecerint in vos. Pagn. probris affecerint. Caiet. Cum opprobrauerint. Auct. Cum vos conuicijs infeſtauerint.*
Omne malum. *Syr. & S. Ioan. Chryſ. Omne verbum malum. Tert. omnia mala.*
Propter me. *S. Amb. Propter iuſtitiam.*

Verſ. 12.

Gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in Cęlis: ſic enim perſecuti ſunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

Copioſa. *Tert. Plurima. Pagn. multa.*

Verſ. 13.

Vos eſtis ſal terræ. Quod ſi ſal euanuerit, in quo ſalietur? ad nihilum valet vltra, niſi vt mittatur foras & conculcetur ab hominibus.

Euanuerit. *Syr. Infatuatum fuerit.*
Ad nihilum valet. *S. Hier. ad Nihil eſt vtile.*
Mittatur. *S. Hier. Pagn. proijciatur. Ar. M. eijci foras.*

Verſ. 14.

Vos eſtis lux mundi. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.

Lux mundi. *S. Aug. Lumen mundi. Tert. Lumen terræ.*
Ciuitas. *Vat. oppidum.*
Super mon. poſ. *S. Hil. ſuper montem ædificata. Tert. Conſtituta ſupra montem.*

Vul-

Verſ.15.

Neque accendunt lucernam & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.

Neque accendunt Luc.& p.e.ſ.m. *Tert.Lucerna non ſub modo abſtrudi ſolet ſed in candelabrum conſtitui.*
Vt luceat. *Caiet. Et lucet.*

Verſ.16.

Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.

Lux veſtra. *S.Cypr. Lumen. S.Aug. Sic luceant opera veſtra.*
Opera *v.b. S.Aug. Bona facta veſtra.*
Glorificent. *Syr. Euehantque laudibus. S.Cyp. Clarificent. S.Leo Magnificent.*
Bona. *Ar.M. Pulchra.*

Verſ.17.

Nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut Prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere.

Nolite putare. *Caiet. Ne putetis.*
Soluere. *S.Hil. Diſſoluere.*
Adimplere. *S.Aug. Implere.*
Non veni ſoluere. *Vat. vt diſſoluam ſed vt impleam. Al. non veni vt deſtruam ſed vt compleam.*

Verſ.18.

Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

Amen *q.d.v.S.Hil. Dico autem vobis.*
Donec. *S. Proſp. Prius quam.*
Tranſeat. *Ar.M. Prætereat.*
Apex. *Auct. ex Syr. Ductus, lineola: ex Græc. Cornu.*
Non præteribit. *S.Proſp. Non cadet ex lege.*
Donec *om.f. S.Proſp. qui non impleatur.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.19.

Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis,& docuerit ſic homines,minimus vocabitur in Regno Cœlorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno Cœlorum.

Et docuerit. *S.Cyp. Et ſic docuerit.*
Magnus. *S.Cyp. Maximus.*

Verſ.20.

Dico enim vobis,quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum Cœlorum.

Abundauerit. *Tert. Redundauerit. Auct. excelluerit.*
Pluſquam Scribarum. *Arab. ſuper iuſtitiam ſcribarum. Tert. ſuper ſcribarum.*
Non intrabitis. *Pagn.non ingrediemini. Al. non poſſitis ingredi.*

Verſ.21.

Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio.

Dictum eſt. *Ar. M. Pronunciatum eſt.*
Antiquis. *Al. veteribus.*
Reus erit. *Pagn. & Ar.M. Obnoxius erit.*

Verſ.22.

Ego autem dico vobis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Qui ir.f.ſuo. *Syr. Quicunque iraſcetur fratri ſuo timere. S.Ioan.Chryſ. & Pagn.* addunt *ſine cauſa. Ar. M.* addit *immeritò. Al. temerè.*
Concilio. Ar.M. conſeſſui.
Gehennæ. *S.Cyp. In gehenna. Al. Gehennæ incendio.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.23.

SI ergo offers munus tuum ad altare: & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduerſum te.

Si offers. *Syr. & S.Cypr. Si obtuleris. Caiet. Si offeras.*
Ad altare. *Syr. ſuper altare. Al. ad Aram.*
Habet aliquid aduerſum te. *Syr. Retinere contra te inimicitiam aliquam.*

Verſ.24.

Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

Munus. *Syr. Oblationem.*
Ante altare. *Pagn. coram altari.*
Reconciliari. *Syr. Redi in gratiam.*
Veniens. *Pagn. Profectus.*
Offeres. *Arab. Offer.*

Verſ.25.

Eſto conſentiens aduerſario tuo cito dum & in via cum eo: ne forte tradat te aduerſarius iudici, & iudex tradat te miniſtro: & in carcerem mittaris.

Eſto conſentiens. *S.Hier. Benè ſentiens de aduerſario tuo, &, Beneuolus. S.Aug. Concorda cum aduerſario tuo citò. Tert. Habeto beneuolentiam. Syr. Deſiderabilis. Arab. Benignus.*
Aduerſario tuo. *Arab. Tecum litiganti.*
Miniſtro. *Syr. Exactori. Tert. Angelo executionis.*
In carcerem mitt. *Syr. Incidas in domum vinctorum. Tert. Ille te in carcerem mandet. Ar.M. in cuſtodiam coniiciaris. Pagn. in carcerem coniiciaris.*

Verſ.26.

Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.

Reddas. *Al. perſolueris.*
Nouiſſimum. *Pagn. extremum.*

P Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.27.	
Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis.	Non mœchaberis. *Pagn. non committes adulterium.*
Verſ.28.	
Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.	Mulierem. *Pagn. Vxorem alterius.* Mœchatus eſt eam. *S. Ambr. Adulterauit eam.* Eam. *Cziet. Cum ea.*
Verſ.29.	
Quod ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, erue eam, & proijce abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam.	Scandalizat te. *Syr. & Vat. Offendiculo tibi fuerit. Pagn. offenderit.* Expedit. *Ar.M. confert. Auct. Vtile eſt.* Mittatur. *S. Chrom. Eat.*
Verſ.30.	
Et ſi dextera manus tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proijce abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum membrum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam.	Scandalizat. *Vat. Offendiculo tibi fuerit.* Abſcinde eam. *Tert. Amputa eam.* Eat. *Vat. & Pagn. conijciatur.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 31.	
Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij.	Dimiſerit. *Vat. repudiauerit.* *Ar. M. abſoluerit.* Libellum repudij. *Pagn. libellum diuortij.*
Verſ. 32.	
Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, excepta fornicationis cauſa, facit eam mœchari: & qui dimiſſam duxerit adulterat.	Fornicationis. *Vat. ſtupri.*
Verſ. 33.	
Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua.	Reddes. *Vat. Perſ. lues.*
Verſ. 34.	
Ego autem dico vobis, non iurare omnino, neque per cœlum, quia thronus Dei eſt.	Omnino. *S. Cyp. in totum.* Per cœlum. *Ar. M. in cælo.* Thronus. *Vat. ſolium.*
Verſ. 35.	
Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Ieroſolymam, quia ciuitas eſt magni regis.	Per terram. *Ar. M. in terra.* Scabellum. *ſubſellium.* Per Hieroſolymam. *Ar. M. in Hieroſolymis.*

P 2 Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.36.

Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.

Neque per caput tuum. *Ar.M. in caput tuum.*
Nō potes. *S. Aug. Nō eſt tibi poteſtas.*
Non potes vnum capillum. *Syr. Non poteſt facere in eo vel particulam vnius pili nigri vel albi. Tert. Quis veſtrum poteſt capillum atrum ex albo facere? Ar.M. non potes vnum capillum album aut nigrum facere. Al. pilum.*

Verſ.37.

Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

Sit. *Syr. erit.*
Eſt, eſt. *Ar.M. Etiam etiam.*
Quod aut. his ab. e. *Vatab. Quod amplius his eſt. Ex malo eſt. Ar.M. quod autem abundans his à malo eſt. S. Io. Chryſ. & Al. quod vltra has adiungitur.*
A malo eſt. *Aug. ex malo proficiſcitur.*

Verſ.38.

Audiſtis quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

Dictum eſt. *Ar.M. pronunciatum eſt.*

Verſ.39.

Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed ſi quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuā, præbe illi & alteram.

Non reſiſtere malo. *Syr. Ne inſurgatis contra malum. Ar.M. obſiſtere.*
Si quis te percuſſerit. *Tert. Verberanti te in faciem. Vat. impegerit alapam.*
Præbe. *Tert. Etiam alteram genam obuerte.*

Verſ.40.

Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

Qui vult. t. i c. *Syr. voluerit litigare tecum. Ar.M. volenti tibi iudicium parari. Al. in ius trahere.*
Dimitte. *S. Amb. Remitte. Tert. Offer. Vat. permitte.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 41.

Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.

Angar. mil. paſ. *Syr. Traxerit te milliare vnum. Vat. adegerit ad milliarium vnum. Pagn. coegerit.*

Verſ. 42.

Qui petit à te, da ei: & volenti mutuari à te, ne auertaris.

Ne auertaris. *S. Cyp. Ne aduerſatus fueris. Vat. ne auerſeris.*

Verſ. 43.

Audiſtis quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

Dictum eſt. *Ar. M. pronunciatum. Syr. dictum fuiſſe.*
Odio habebis. *S. Hilar. Odies.*

Verſ. 44.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.

Benefacite. *Syr. Bene precemini. Ar. M. Benedicite. Auct. Laudibus efferte.*
Oderunt vos. *Syr. Ei qui imprecatur vobis. Ar. M. Maledicentes vos.*
Pro perſequentibus. *S. Auguſt. Pro perſequutoribus veſtris. Ar. M. Pro infeſtantibus vos. Auct. Pro iniuria afficientibus.*

Verſ. 45.

Vt ſitis filij Patris veſtri, qui in Cœlis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos.

Qui. *Vat. Quia.*
Oriri facit. *S. Amb. Lucere facit. Vat. exoriri ſinit. Ar. M. producit.*

Vul-

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Vers.46.

Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt?

Diligitis. *Ar.M. dilexeritis.*
Quam mercedem. *Al. quod præmium.*
Habebitis. *Pagn. habetis.*
Hoc. *Syr. idem.*

Vers.47.

Et si salutaueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt?

Salutaueritis. *Syr. Postulaueritis pacem. Pagn. si complectendo salutaueritis.*
Fratres vestros. *Ar. M. amicos vestros.*
Quid amplius. *Ar.M. Quid abundans. Al. quid eximium.*
Ethnici. *Caiet. Publicani.*
Hoc. *Ar.M. Sic.*

Vers.48.

Estote ergo perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.

Estote. *Vat. Eritis.*
Cœlestis. *Vat. qui est in Cœlis.*

CAPVT. V.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Ver-

Verba aurea Prædicator eructat, non inutilia. I
Vitâ Docere prius quisque debet, quàm verbis. K
Charitas dictare debet, quod Doctor effundit. L
Liber ab omni iniquitate sit concionator. Tactus Iob. M
Oratio prædicationis veluti anima. 125

Videns autem Iesus turbas ascendit in montem.

122 IDIT turbas, & statim ascendit in montem vt prædicaret, quid Christum vrget, vt ascendat & prędicaret? Turbarum deuotio, & verbũ Dei audiendi cupiditas & desiderium. Tacebant turbæ, clamabant desiderio. Nihil adeo doctorem ad loquendum excitat, quàm auditoris audiendi auiditas.

A Ascendit in montem, tumultus qui in imo erant, declinans, vt attentiùs eius verba exciperentur, simul vt doceret absque vllâ distractione Dei verba esse populis prædicanda. In montem ascendit, non in vrbis, forique medio resedet prædicaturus, nos videlicet erudiens, nihil ad ostentationem nostri faciendum esse, cum danda potiùs opera sit, vt à cunctis tumultibus liberemur tunc præcipuè, cum de rebus serijs diuinisque disserendum est.

B Docturus Christus in montem ascendit, vel loco ipso edocens, prædicatoris esse vitæ eminentia suis auditoribus præferri, alioquin eius doctrina contemnitur cuius vita despicitur; Vilis prædicator est, qui in vitiorum valle miser iacet.

C Ad Messiæ tempora respiciens Ioel 3. 18. ait: *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lac & mel*. Non mirum si in monte docet, eius enim verba omni suauitate, & dulcedine referta sunt, omnique melle dulciora. *Ioel. 3.*

Sed quî, inquies, dulcedinem montes stillant, cum paupertas, luctus, aliaque commendentur, quæ amara videntur hominibus? Falluntur, hæc omnia sano palato sapidissima sunt; dulcedine montes affluunt, quia in illis Christus paupertatem, rerum terrenarum despicientiam, mansuetudinem, mititatem, luctum docuit, quæ non amara, sed melle dulciora sunt rectè sentienti. Mel, ac lac paupertas est, & patientia in iniurijs, cæteræque virtutes, quas hîc Christus nobis commendat. 123

D Quisnam hic mons fuerit, in quem Iesus ascendit, non explicat Sanctus Matthæus; plerique inter quos Sanctus Hieronymus, montem Thabor fuisse arbitrantur. Probè; in hoc monte gloriam quoque suam discipulis ostendit, in eo enim, vt communis opinio fert, transfiguratus est Christus; ibi igitur hæ virtutes traduntur, vbi gloria ostenditur, vt statim disceremus, eum, qui gloriam quærit, & amat, seruare quoque debere quæ Christus docet.

E In eodem monte & gloria ostenditur, & paupertas, humilitas, & in-

& iniuriarum obliuio prædicatur, quia paupertatem colere, humilitatis insignia ferre, & iniuriarum obliuisci ingentis nobis gloriæ loco esse debet.

Et cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius.

F SEdere quiescentis est, quies doctoris esse debet quum ob auditorum salutem laborat. Sedet Christus prædicaturus, quia vitæ verba in salutem proferre ingentis quietis loco illi fuit.

G Sedet docturus, qui postea ad patris dexteram sessurus in Cœlo erat, à primâ istâ sessione ad secundam euectus est, vt colligeremus, eos qui Dei verba alijs communicant ad summum gloriæ culmen peruenturos, si tamen mores doctrinæ respondeant.

H Sedendo, & in quiete lex Euangelica promulgatur, lex vetus in monte Sinai data est cum strepitu, & terrore, lex quippè euangelica amoris est, vetus timoris fuit.

124 *Et aperiens*, ἀνοίξας, *resignans*, ac si priùs ita os suum custodiret, vt signatum, ac veluti sigillo munitum videretur, quod ardenter cupiebat sapiens cum diceret: *Eccl. 22.* *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, vt non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?* Eccli. 22. 2.33. Probè labia diducit, & veluti, resignat alijs Dei verba explicās, qui tacere antea didicerit, & signata prius labia ob silentij cultum habuerit. Ineptus ferè prædicationis officio, qui totus in noxijs sermonibus antequam prædicet effunditur, & resignato ore ad docendum accedit. Discat à Christo Doctor: obsignatis, ac silentij sigillo munitis labijs ad suggestum pergat, in silentio cogitet quid loquuturus.

Hoc idem verbum in apertione I thesaurorum adhibitum superius est cap. 2. v. 11. *Et apertis thesauris suis*, και ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν. Idem verbum de oris, ac thesaurorum apertione dicitur, vt colligeremus, os aperiendum, & diducenda labia esse, vt verba velut thesauri opes, veluti aurum, gemmasque producamus; quod fecit Christus, & præstare quilibet eius exemplo debet. Os velut thesaurum non aperit, qui inutilia, & noxia, qui impudica verba euomit, tanquam paleas, lutumque tantùm cotineret. Cogitet, quàm à suo munere abeat concionator, qui os suum non aperit, tanquam si diues aperiret thesaurum, vtilia, & pretiosa emittens verba, & cœlestium diuitiarum grauida, sed nihil profutura, nullius ponderis, nullius pretij; denique non margaritas, sed flores, paleasque.

Os suum aperiens, non est mysterio vidua loquutio hæc, doctutus os suum aperit, vt indicaret, se ante vitæ moribus docuisse, nunc tandem & verbo docere incipit; vita ipsa Doctoris probèque docētis mores stentorea quædā vox est, & altè etiam clamat, licet sileat. Operibus Christus docuerat, aperit nunc os suum & verbis quoque docet. Disce à vero Doctore verum docendi modum; prius vita edocere, quod verbo docturus es. K

Ape-

L Aperit os suum in amoris, & charitatis argumentum: Apostoli verba sunt: *Os nostrum patet ad vos ò Corinthij, cor nostrum dilatatum*
2. Cor. 6. 2. Cor. 6. v. 11. Labia scilicet ad loquendum diducuntur, & simul spatia dilatantur charitatis, quia sæpè charitas dictare debet, quod prædicatoris os effundit.

M Iniquitatis est os coram Deo contrahere; hinc illud apud Iob.
Iob. 5. cap. 5. v. 16. *Iniquitas contrahet os suum.* Aperire ergò os suum dicitur concionator, vt hac circumlocutione significetur ab omni iniquitate eum liberum esse, ab omni scelere, & crimine ne os suum contrahat, & aperire illud vitæ verba effusurus non possit.

Ascendit Christus in montem
125 concionandi causa, vt patet ex Matthæo hîc; Lucas c. 6. in montem subijsse asserit vt oraret; vtrunque præstitit, adeo vt ferè prædicatio ab oratione non discriminetur; quo docemur orationem prædicationis velut animam esse, vt à suo munere illi Doctores abeant, qui ita prædicationi vacant, vt fundendæ orationis obliuiscantur.

SECTIO II.

Beati Pauperes spiritu.

PRIMO loco paupertas ponitur tanquam expedita ad Cœlum via, & cæterarum virtutum fundamentum. Ex nihilo omnia Deus creauit, & vniuersi huius locus & fundamentum vacuum, & nihil est; sic & spiritualis structura in altum assurget, si summæ paupertati ac nihili innitatur. N

Beati pauperes spiritu; idest voluntate, spontanea hîc laudatur paupertas, non coacta. Græcè πτωχοὶ; propriè πτωχὸς dicitur, qui nihil habet, rebus omnibus destitutus, πένης verò cui nihil superest, sed nihil deest; primus summus Euangelicę paupertatis gradus est. O

P Præterea πτωχὸς dicitur etiam de miti & mansueto, quia nempè mansuetudo comitari paupertatem debet, sicut immitiras, & ferocitas quædam diuitijs assidere solet.

Q Cælestes diuitias exhibiturus statim paupertatem laudat, quum soleant terrenæ diuitiæ cum cælestibus possidentium malitia non cohærere.

R *Beati pauperes spiritu;* Inde incipit Dei iudicio beatitudo, vbi ærumna æstimatur humano sensu; præmium adijcit cum dicit, *quoniam ipsorum est regnum cælorum;* pauperes, & qui omnia ob Christum reliquerunt cœlum iam possidere videntur, quò longiùs affectu à terrenis distant eò cœlo, rebusque cœlestibus sunt viciniores.

Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

127 POst paupertatem spiritus celebrat mititatem, ac mansuetudinem, & beatos mites vocat; rectus ordo, nam qui verè humilis est, mitis, ac patiens est, & facilè iniurias omnes fert. Mititas vituperationis lapides in gemmas vertit, quibus suam coronam exornat, ac conuitiorum veneno vtitur pro medicina. Etiam Christus mitem simul, & humilem se dixit, *mitis*, inquit, *sum & humilis corde*. Matth. 11. v.29. Et Sanctus Lucas hanc beatitudinem præterit, quia nempè in prima continetur. Etiam apud Hebræos magna inter pauperem, & mitem affinitas, nam עני pauperem ענו, verò mitem humilemque significat.

Sed cur mitibus terræ possessio S promittitur, quum qui tales sunt his quoque priuentur, quæ possidente omnium enim iniurijs mites patent, & rerum suarum damna sicut facilè, ita, etiam sæpè patiuntur? An terram mites possident, quia terenna omnia contemnunt? Terram possident mansueti, non conseruando, sed contemnendo. Auarus licet multa habeat tanquam vir diuitiarum à diuitijs possidetur, seruus, non Dominus est. Verè opes possidet, qui non amat, & amittere non curat.

Mites terram possident, quia T licet è suis sedibus expellantur, totus mundus eis patria est, cum sciant se hìc exules, ac peregrinos.

Sed hìc terræ nomine Cœlum 128 secundum aliquos significatur, vt scilicet mites scirent, quòd sicut ipsi se omnibus tanquam terra calcabiles præbuerunt, omnibus iniurijs, ac contumelijs expositi, ita & Cœlum se mitibus tanquam terra calcabile præbebit. Vt igitur cœlum tanqnam terram firmiter possideas, tanquam terram, quæ calcatur, nec conqueritur, te exhibe.

Cœlum terræ nomine hìc intel- V ligitur, quia si imæ huic terræ comparetur Cœlum, cœlum dicitur; si Deo ipsi qui Cœlum terra est.

Bea-

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

129 ITane omnes qui lugent beati? Minimè, sed tãtum qui ob peccata, qui ob cœlestis patriæ desiderium; qui pro rerum terrenarum amissione lugent, & lachrymas in parentum, & filiorum obitu fundunt, non ob id beati censendi sunt. Cur igitur lugentes beatos prædicans Christus, luctus causam non expressit? vt nos doceret, non ob alia ferè fundendas esse lachrymas nisi ob scelera commissa, adeo vt ad hoc tantùm dirigi lachrymæ videantur. Nihil ferè aliud planctu dignum, quàm peccata, & ob cœlestis patriæ desiderium.

X Lugere nobis contulit Christus, quia præsens hæc vita æternitati nos parit, ergo cum partum lachrymæ comitentur, lachrymæ ab hac vitâ abesse non debēt; qui lachrymas non amat, & risum quærit, æternitatem, cui natus est, negligere videtur.

Y Luctus vitæ huius comes est, nil mirum; cũ domus luctûs hîc mundus sit, non conniuij, fallitur, qui aliter censet. Lugeat, qui quotidie moritur, mors enim quædam præsens hæc vita est, quam luctus ex more comitari debet.

Z Solent luctus tempore à voluptatibus, à conuiuijs, ab honoribus homines abesse, ergo cum ad luctum nos vocat Christus, tacitè innuit, alienos esse nos debere à terrenis illecebris, & rerum terrenarum cura. Dei, superamque consolationem non expectet, qui terrenis voluptatibus deceptus innatat.

Qui lugent consolationem accipient; quod in alijs beatitudinibus Cœli nomine significauerat, hîc per consolationem notat, vt idem sit consolabuntur, ac Cęlum possidebunt, quo significatur, verę consolationis nomen non mereri, quæ celestis, superaque non sit, terrena quælibet consolationis vmbra, ac inane simulachrum sit, firma, legitimaque consolatio non est. 130

A Luctus igitur voluptatem parit, qua mens plenè perfunditur; quin in delectationem verti videtur: hinc illæ Regij Prophetæ voces: Psal. 76. 4. *Memor fui Dei, & delectatus sum*. Chaldæus, *memor fui, & ingemui*; ac si planctus, gemitusque non tàm consolationem pariant; quàm commutentur in illam; scilicet veris delectationibus perpluitur, qui lachrymas ob Dei memoriam, & ob diuini Patris offensam dulciter fundit. *Ps. 76. 4*

B Qui lugent, consolationem accepturos pronuntiat Christus, sed non explicat, à quo hæc consolatio emanatura sit. Sed frustra sit, qui hoc quæreret, cum vera nonnisi à Deo, tanquam à suo fonte, fluat. Consolatio non est, quæ à Deo non est, vt aberret, qui aliunde eam expectat, ab alio quærit. Deus solus abstergere lachrymas potest, mentem gaudio replere, hinc illud Apocalypsis 21. *Abstergent Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum*: alius infra Deum vix posset ac ne vix quidem. *Ego* inquit Deus apud Isaiam cap. 66. *Apoc. 21* *Is. 66*

Consolabor vos, videbitis, & gaudebit cor vestrum. gaudio repleri cor non potest, nisi Deus nos consoletur.

SECTIO III.

Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam; quoniam ipsi saturabuntur.

PARVM est iustitiam velle esurire debemus, & ingẽti desiderio in iustitiam ferri. Non dixit Beati qui iustitiam deglutiunt, sed qui esuriunt, hoc enim iustorum proprium est, vt licet semper iustitiæ operibus pascantur, esuriant tamen semper, & sitiant, vt nihil sibi præstitisse videantur, sciũt quippè scriptum: *Cum consummauerit homo, tunc incipiet.* A perfecta iustitia abest, qui vel paucis iustitiæ operibus, veluti quibusdam epulis statim satiatur, nec amplius esurit, aut requirit. Esuriunt iusti iustitiam, quia quò eam plenius possident, eò magis eã se carere putant. Non satis est iustitiam quærere, esurire debemus, ac sitire, quod ingens desiderium præsefert, si iustitiam quis esuriens, ac sitiens desiderans concupiscat, non poterit aliud, quàm iustitiam cogitare, iustitiam quærere, quia esuriens, ac sitiens necesse est, vt id quod sitit, concupiscat. 131 *Eccl. 18.*

C Qui primo tanquam cibum iustitiam esurit, postea tanquam potum sitiet, quia licet primo aditu difficilia ei iustitiæ, & virtutis opera videantur, vt tanquam cibus cum aliquo labore terantur & deglutiantur, postea omnia facilia fiunt, tanquam potus.

D Sitis, & esuries omni appetitui præ-

prævalent: imperij, gloriæ, opum, diuitiarum, ac terrenarum voluptatum amorem, affectumque ingens cibi, ac potus appetitus sopit, adeo vt vehementer esuriens, & sitiens alia omnia licet alioquin magna, & ingenti desiderio quæsita negligat, & posthabeat. Docemur itaque ita vehementer esse debere iustitiæ desiderium, vt omnibus præponderet, & cæterarum rum affectui præferatur, velut sitis, & esuries.

E Non vocat beatos, qui sitiunt iustitiam discere, sed eos, qui iustitiam ipsam sitiunt, & esuriunt, scire iustitiam parum prodest, nisi iustitia ipsa veluti proprio cibo anima nutriatur.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

132 ORdinem nota, prius qui sua peccata lugent beati dicuntur, postea qui misericordes in alios sunt, nempè prius sui quisque misereri debet, deinde aliorum. Verè misericors est, qui miserijs proprijs succurrit, & occurrere alienis curat. Beatus audire non debet, qui sui salute neglectâ, de alijs cogitat.

Beati, inquit, *misericordes*, non
F ait; beati qui eleemosynas largiuntur, ne pauperes, & qui dare nequeunt, à beatitudine se putent alienos. Affectum pendit Deus, potiùs quàm rem.

Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

G SExta hæc beatitudo est; sexto loco munditia ponitur, quia per ipsam homo sexta die conditus suo nitori restituitur, ad Dei imaginem reparatur.

Opera præmisit, ad cordis munditiam deinde pergit, ad hãc enim peruenire non potest, qui mundis operibus cordis munditiam, ac innocentiam non prodiderit: Innuit hunc ordinem Propheta Regius Psal. 23. v. 4. vbi quærens: *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius?* Respondet: *Innocens manibus, & mundo corde.* Manuum puritatem cum cordis munditia nectit, ne quis putaret ad hanc sine illa pergere se posse. Sic & Christus prius eas beatitudines posuit, quibus manuum puritas ostendi potest, deinde cordis mũditiam laudat, quia per illas nobis ad hanc eũdam est. 133 *Psal. 23.*

Magna merces Deum videre, sed cum mundus Deus sit à mundo corde conspicitur. Vis mundum cor habere, ac postea Deum videre? mundo morere, ac tibi ipsi: *Non videbit*, inquit Deus Moysi, *me homo & viuet.* Exod. 33. v. 20. quo perfectius sæculo mortuus eris, eò perfectius Deum videbis hîc quidem per fidem, in Cœlo facie ad faciem. Verum illud Glossæ hîc: *Tantùm videmus, quantum sæculo morimur;* perfectè morere, vt perfectè Deum videas. H *Exod. 33.*

Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

POst cordis munditiam ad pacem trãsit, & beatos vocat, qui eius auctores sunt; scilicet ægrè ad pacem alios vocare potest, qui cũ immun- I

immundus sit, pacem cum Deo non habet, mundus corde sis, vt sis pacificus. Quod maximè verum est, si per pacificos eos intelligamus, qui pacem inter Deum, & peccatores faciunt, scilicet Prælatos, Ecclesiæque Doctores; hi enim vt huic muneri sint pares mundo corde esse deberent, ab omni sorde immunes, ab omni macula.

K Ægrè ad pacem alios allicit, qui pacem ipse non amat, quique iniurias omnes æquo animo non fert, ideo prius mites ac mansueti beati dicuntur, deinde pacifici, vt intelligeremus pacis conciliatores esse vix posse, qui omnium iniuriarum non obliuiscuntur. Etiam Christus, vt mititatem suaderet, sui exemplum præbuit dicens; *discite à me quia mitis sum, & humilis corde.*

L Pacifici Dei filij vocabuntur, idest erunt; Mundus suis imponit dum eo nomine ac titulo suos donat, cum re tales non sint; felices vocat, qui felices non sunt; diuites, qui diuitiarum seruis apud ipsum aliud est esse, aliud vocari, apud Deũ qui Dei filius vocatur, Dei filius est, ab appellatione non discrepat effectus.

M Filij Dei vocantur, qui pacem inter homines conciliant, ergo filij Diaboli dicendi, qui discordias, & lites inter homines serunt, & pacem ab eis auferunt. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Dei filius est, qui Deo similis. Deus in se ipso quiescit, nullo mouetur affectu; Hanc quietem pacis amatores, ac operatores imitantur.

Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum Cælorum.

Cohæret hæc sententia cum illâ Petri: *sed & si quid patimini propter iustitiam beati.* Postremo loco hæc beatitudo ponitur, quia summa virtutum est benè agere, & mala pati. 134 1.Pet.3.

Beati, qui persequutionem patiuntur. Græcè, *μακαριοι οἱ δεδιωγμένοι, beati ad supplicium quæsiti,* Arias Montanus, *Persequutione eff. Eti.* Verbum διώκομαι, à quo participium δεδιωγμένοι est propriè ad supplicium, ad pœnam quæri. Idem verbum aliquando significat etiam currere. Liceat has adeo diuersas notiones nectere. Qui persequutionem patitur currere in spiritali profectu debet, perque diuinorum mandatorum viam velocissimè pergere, adeo vt calumniæ, illatæque iniuriæ stimuli quidem sint, qui nos ad currendum vrgeant, & ad Deum ire quodammodo compellant. N

O Post omnes beatitudines postrema hæc est, quia cum quis in omnium virtutum actibus se exercuerit, si contingat persecutione premi, hoc singularis præmij loco habere debet; persecutionem ob iustitiam pati præmij, ac coronæ vice sit. Post alias beatitudines postrema hæc locatur, quia nec sanctus, ac perfectus à persecutione immunis est, quin vbi ad perfectionis, ac sanctitatis peruenerit culmen, tunc maximè calumnijs obnoxius erit, & maledictis, vt eius virtus probetur, proscindetur.

Octa-

P Octauo loco hæc beatitudo ponitur, quia octaua resurrectionis nota solet esse; vel à loco disce, persecutionem æquo animo ob iustitiam ferre indicium esse, aliquem à peccati morte resurrexisse, & immortalis quoddã vitæ genus etiam in hac mortali vitâ iniuisse, vt Angelis ipsis, & Beatis par ferè sit, qui iniurijs non mouetur, & infracto animo, ac prorsus chalybeo persequentium ictus fert.

SECTIO IV.

Grauiora plerumque verba quam verbera. 135
Apostolici spiritus est maledicta cum gaudio excipere. Q
Christi præsentia & exemplo facilius aduersa tolerantur. R
Pro Christo pati ingens lætitiæ occasio. S
Auditis Dei verbis vitia in nobis pullulare non debent. 136
Dei victima sit qui Dei verba audit. Tactus Moses. T
Doctrina qualibet apostolicæ doctrinæ sale condienda. V
Doctorum prædicatione omnis amaritudo ab auditorum animis auferenda. X
Oportet prius bene viuere, quam bene docere. 137
Doctor & præsul Diuino examini maxime obnoxij. Y
Probæ vitæ fabrica prius struatur antequam doctrinæ lux appareat. Z
Terminos sibi in bene operando nullus præfigat. 138
Doctor cruci ac mortificationi appensus sit. A
Doctrinæ lux corporis seruituti non est subijcienda. Pauli locus. B
Prædicator doctrinam auaritiæ velamine non tegit. C
Otio torpere Doctor non debet, qui alios ad laborem vocat. Expensus Marci locus. 139
Apostolica doctrina nullas tenebras nouit, fidei lux non deficit. D

Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in Cœlis.

On dixit, cum vos flagellauerint, supplicijs addixerint, cum vos occiderint, quia plerumque magis est ferre verba, quàm verbera, & altiùs animum maledicta feriunt, quàm corpus flagella, ac morte grauiora verba non raro putantur, quæ à maledico ore sunt. Vide igitur ne verbis quempiam lædas, verborum ictus grauior est, quàm vt explicari verbis possit. 135

Q Superius vniuersim dixerat; Beati pauperes, Beati mites, Beati pacifici, beati mundo corde, hîc signatè sermonem ad Apostolos coercet dum ait: *Beati estis cum maledixerint vobis homines*, significans Apostolorum proprium esse hominum maledicta cum gaudio excipere, & Apostolici esse spiritus in calumnijs, & obtrectationibus lætari,

tari, qui Cœli gloriam concupiscit opprobrium hominum in terra nõ timeat, nec de hominum laude lætetur, qui de eorum conuitijs tristari non vult.

R Res difficilis, sed Christi exemplo facilis, vnde non ab re subdit: *Sic enim persequuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.* cur postrema hæc verba addidit? an quia si Prophetæ, qui Christum ante oculos non habebant tot supplicia, ac calumnias passi sunt, quid agere Apostoli, & eorum successores debent, qui Christi exemplum habent?

S *Gaudete, inquit, & exultate.* Istuc alijs beatitudinibus non apposuit, apposuit hîc, vbi de hominum calumnijs, & contumeliis, quibus iusti proscinduntur, agitur, quia nihil sic perfundere iustorum mentes lætitia debet, quam hæc ob Christi nomen pati: *Gaudete, & exultate.* cur vtrunque dixit? Gaudete intus, extra exultate, non satis lætitiam extra simulare, intus mentem debet perfundere.

Vos estis sal terræ, quòd si sal euanuerit, in quo salietur?

136 Vitiorum germen, auditis Dei verbis, in nobis pullulare amplius non debet, terra sale adspersa sterilis fit, & infœcunda, iure doctores terræ sal dicuntur, quia peccati regno destructo, peccati germina succrescere in mentis aruis non debent. Apostolicum sal non accipit mentis humus, in quâ vitia pullulare non cessant.

T Sale victimæ ex lege condiuntur, *Leuit. 2.* hinc illud Leuit. 2. 13. *Quicquid oblateris sacrificij sale condies,* & apud Marcum cap. 9. *Omnis victima sale condietur;* *Marc. 9.* vt igitur Euangelicæ doctrinæ sale condiaris, & à vitiorum putredine, ac fœtore serueris, Dei victima sis, & per mortificationem te in sacrificium Deo offer, Deo macta.

Sine sale non sapit cibus, nec V externa sapientia sano palato sapit, quæ apostolicæ doctrinæ sale adspersa non est.

Sal doctores, præsulesque di- X cuntur: illius salis naturam referent, quo vsus Elisæus vt aquas amaras in dulces verteret. Sal in aquas amaras hic Propheta coniecit & statim amaritudinem omnem exuerunt. 4. Reg 11. Tales & *4. Reg. 11.* Doctores sint omnem amaritudinem ab eorum mentibus auferât, quos cœlestis doctrinæ sale condiunt, adeo vt omnium tribulationum amaritudo eorum verbis dulcis euadat, ac suauis, & præsertim peccati amarities penitus huius salis vsu auferatur.

Vos estis lux mundi, non potest ciuitas abscondi supra montem posita; neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum vt luceat omnibus, qui in domo sunt.

Proba Doctorum, ac Sacerdo- 137 tum conuersatio populi condimẽtum est, & ideo sal dicti sunt, qui propter verbum doctrinæ sunt lux, sed prius sali comparantur, postea luci, quia oportet prius benè viuere, quàm benè docere.

Paueat Doctor, & Præsul, cum Y lucem

lucem se dici audit. In mundi creatione, res quæ primùm diuino examini subiacuit lux fuit, *vidit*
Gen. 1. quippè, *Deus lucem, quod esset bona*; Etiam Præsul, & Doctor cogitet se luci quidem pariari, sed Dei examini, & discussioni maximè obnoxium futurum, & diligenter Deum discussurum, an rectè lucis nomen sustinuerit.

Z Primò conditus est mundus, de-
Gen. 1. inde lux producta est *Gen. 1.* Idem hic fiat prius probæ vitæ fabrica struatur, appareat deinde doctrinæ lux.

138 Lucerna non ponitur sub modio, sed super candelabrum; modius statũ obseruantiæ modum significat, lucernam sub modio ponit, qui terminos sibi in benè operando præfigit, atque mensuram, qui lucere alijs vult, & aliorum exemplum esse, nullis debet terminis coerceri, ad maiora semper spectet, noua semper augmenta adijciat.

A Lucerna omnibus lucet cum super candelabrum; interpretibus candelabrum, quod ligneum ferè est, crucem significat, nempè tunc ritè alijs prædicat Doctor, & cæteris exemplo esse potest, cum cruci, ac mortificationi appensus quodammodo est; non potest non lucere, qui mente adhæret cruci. Christus alijs Lucerna est in ligno per passionem suspensa, qui toti mundo crucifixus illuxit, & super lumine orbem vniuersum perfudit.

B Per modium Glossa corpus intelligit, lucerna ergò sub modio ponenda non est, quia doctrinæ lux corporis seruituti non est subijcienda, nec carnis commodis postponenda. Hac mente dice- 1
bat Apostolus: *Castigo corpus meũ, & in seruitutem redigo, ne cum alijs prædicauerim ipse reprobus efficiar.* 1.
Cor. 9. Nolebat lucernam sub modio ponere, nec corpus doctrinæ *1. Cor. 9.*
anreferre, nec sapientiam, quam è cęlo hauserat, corporis seruituti subijcere.

Sub modio lucernam abscondit, qui doctrinam auaritiæ velamine tegit & veritatis lumen rerum terrenarum amore operit, nam modius mensura quędam est; & temporalia significat: vim suam verbum amittit, dùm sub rerum terrenarum curâ latet, & cum prędicans lucris inhiat, non animarum saluti. C

Paulò aliter extulit Sãctus Marcus cap. 4. v. 21. *Nunquid venit lucerna, vt sub modio ponatur, aut sub lecto? nonne vt super candelabrum ponatur?* Non sine mysterio ait sub lecto ponendam non esse doctrinæ lucernam, ne otio Doctor torperet, & qui alios ad laborem vocat, socordiæ desidiosus indormiat. Subter lectum lucernam ponit, qui luxu, & voluptate diffluit, & in tutâ quiete deceptus ad opus per prædicationem alios vrget, desidiâ ipse marcescens. 139 *Mar. 4.*

De sale dixerat, si sal euanuerit, in quo salietur? de luce nihil, non enim subijcit, si lux in tenebras vertetur, quomodo illustrabitur, aut illuminabit? Fors quia Prælati, & Doctoris mores infatuari improbâ vita possunt, vt populis condiendis inepti sint, apostolica autem D

lux, atque doctrina nullas tenebras nouit, nunquam fidei lux de-
Luc. 22. ficit, vnde & Christus, *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.*

SECTIO V.

Præsul omnibus virtutibus alijs præluceat. 140
Viri apostolici ciuitatum anima. E
Præsul suos ab hostibus tueri veluti ciuitas ciues debet. F
Præsul & Doctor animarum vnitas & pax. G
Doctrinæ lux vitæ probitate non carere. 141
Doctores ob inani gloria immunes esse deberent. H
Doctoris vita statim inspicitur. I
Omnium virtutum generibus ornatus sit qui alios docet. K
Hominum laudes Doctor non venetur. L
Vitijs & peccatis qui libet irascatur. M
Deliciarum & gehennæ nexus. 142
Terrenæ deliciæ in tristitiam vertuntur. N
In Dei templis de his admonemur quæ ad nostram salutem spectant. Expensus Dauid. 143
In Dei templis ea versare animo debemus, quæ ad puritatem & pacem spectant. O
Sine pace & concordia Christi corpus percipere nemo præsumat. P
Ira, quæ non statim sopitur grandior fit. 144
Bona opera iam inchoacta omittenda non sunt. Q

Non potest Ciuitas abscondi super montem posita.

CVR Apostoli, eorumque successores Ciuitati comparãtur? Quî vnus homo integram Ciuitatem referre potest? Potest, quia Præsul omnibus virtutibus prçditus esse debet, adeo vt quod in singulis singulare est, ipse vnus omnia habeat. 140

E Apostoli, apostolicusque vir Ciuitas dicitur, quia Ciuitatis fundamentum, ac quædam veluti anima Præsul, ac Doctor est.

F Suorum Ciuitas Præsul est, qui eos custodit, tuetur ab hostibus, ac omnes in corde habet. hinc illæ illius veri Pastoris voces: *iustum mihi est, hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod babeam vos in corde,* sicuti ciuitas muris ciues continet. *Phil. 1.*

G Ciuitas dicitur quasi, *ciuium vnitas.* Rectè hoc nomen Præsuli, & Doctori competit, quia per eos animarum seruatur vnitas, & pax, quia suorum vnitas, & pax esse videntur.

Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.

DOctrinæ lux vitæ probitate non careat; luceat lux, sed videant homines opera, non nudam lucem. Sed cur non dixit, *vt videant lucem, & opera vestra bona?* Postremum hoc protulit, primum illud omisit. An quia cum 141

lux

lux statim se prodat, huc Doctoris mens spectare debet, vt opera doctrinæ iungat, & probæ vitæ exemplo auditoribus suis præeat.

H Sed cur non suadet potius proba opera occultare, ob inanis gloriæ metum? facile enim opus, quod omnium oculis exponitur inficit humanæ laudis amor. Doctores, Præsulesque hic Christus alloquitur, non priuatos homines. Vereantur hi inanis gloriæ impetum, & se, suaque abscondant; Doctores, ac Pastores cum aliorũ exemplar sint virtutum exempla ostendunt; sed tam firmi, tamque perfecti esse debent, vt inanis gloriæ vento iactari non facilè se patiantur.

I *Lux*, inquit, *vestra coram hominibus luceat, vt videant opera vestra bona*, statim enim homines doctrinam cum doctoris moribus conferunt, vt consequens quodammodo videatur, vt simul ac doctrinæ lux apparuerit, statim ad inspiciendam Doctoris vitam eatur.

K *Videant opera vestra bona*; non explicat quæ; nam talis debet esse, qui docet, ainsque præest, vt omnium virtutum generibus sit ornatus, omnium bonorum operum actibus splendeat.

L Non dixit, *ut videant vos*, sed, *ut videant opera uestra bona*, qui videri vult ab hominibus, & hominum laudes venatur in tenebris est, & luce destituitur. Nemo se prodat, nemo iactet, ita opera bona videantur, vt videri, laudarique non quærat, qui ea efficit.

Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio.

NOn dixit simpliciter, omnis qui irascitur, sed addidit, *Fratri suo*, est enim ira laudabilis quæ non pœnam meretur, sed præmium, illa scilicet qua vitiis, & peccatis tum nostris tum alienis irascimur. Hinc est quod ira in sacris litteris peccatum, quandoque dicitur, non solum quia Dei iram meretur culpa & eam suscitat, sed quia ira committentis, & odio delenda statim est. M

Qui autem dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.

GEhinna idest quod Hebræis Gehennõ, seu Geben hinnõ, erat enim vallis deliciosa viri, qui dicebatur Hinnon, vt aliqui voluere. Sumitur autem pro inferno: nec ab re, quia à terrenarum deliciarũ amore facilè in gehennã itur, & Gehinnon in Gehennam vertitur, quia qui delicias sectatur, delicijs diffluit ad infernum currit, & in terrenis delicijs infernum suum habet, qui illis madet. 142

Gehenna tristitiæ vallis interpretatur. Cohærent, nam licet vallis deliciosa fuerit, quia tamen terrenæ deliciæ verum gaudium menti inhalare nequeunt, sed potius in tristitiam vertuntur, potuit deliciosus, amœnusque locus vallis tristitiæ dici. Licet si historiæ fidemus tristitiæ vallis dicta sit, quia in ea Idolo Moloch pueri viui incendebantur, quos Hebræi exustos falso illi numini offerebãt. N

Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo.

143 IN sacris Dei templis maximè de his admonemur; quæ ad nostram salutem spectant; si longè quis ab altari fuisset, fors reconciliationis, & offensi fratris non fuisset recordatus; accedens ad altare, & munus offerens facilè eorum reminisci solet, certè debet, quæ ad pacem, ad profectum spectant. Vel locus solus memoriam excitat. Hinc illud
Ps. 72. Regij Prophetæ Psal. 72. *Cogitabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me, donec intrem in tabernaculum Domini, & intelligam in nouissimis eorum.* Tabernaculi ingressus illarum rerum cognitionem peperit, quam extra illud fors caruisset.

O Ab hoc disce, quod dum in Ecclesia manes, precum munera Deo oblaturus, ea potissimum versare animo debes, quæ ad puritatem, ac pacem spectant, & ad animæ tuæ salutem, non quæ ad rerum terrenarũ augmentum; non enim saluator dixit, *& ibi recordatus fueris quod frater tuus pecunias, æsque tibi debet,* aut simile, sed, *si habet aliquid aduersum te,* si in aliquo eum læsisti, non enim in sacro loco terrena cogitanda sunt, quod tamen fere culpa nostra accidit.

P *Si offers munus tuum.* Si munera nostra absque pace, atque cõcordia offerre non possumus, quanto minùs poterimus Christi corpus, accipere? Nemo igitur pacis Sacramentum sine pace præsumat excipere.

Sed cur iubet munus ad altare relinqui. *Relinque*, inquit, *munus tuum ante altare, & vade reconciliari fratri tuo?* An vt munus ante altaré pro abeunte oret vt veniam obtineat à Deo, pacem cum proximo ineat? An inchoata iam oblatione offerentem ad reconciliationem currere iubet, ne longiùs differatur, ira, & enim, & rancor quia non statim sopitur, grandior euadit, & noxiè sorpet. 144

Nec dixit, vt pacem cum proximo initurus abiens munus secum deferat, ne fors offerre postea prætermittat, & incæpti boni operis obliuiscatur, quod ferè hominibus, quibus exigua suæ salutis cura est, accidere solet. Non vult igitur Deus probæ operationis occasionem prorsus dimitti. Q

SECTIO VI.

Oculorum modestia maximè uiros decet. 145
Qui formarum exercet aucupium in laqueum cadet. R
Quæ cariora nobis sunt in maiora discrimina nos sæpe conijciunt. 146
Nemo tam demens vt salutis amore terrena lubens non dimittat. S
Longe à quacunque peccati occasione abesse debemus. T
Nec illos videre tutum qui nobis scandalo sunt. V
Qui iniuriam faciunt patiuntur iniuriam, & magis infelices sunt. 147
Supera laude dignum eos laudare qui nos calumniantur.
Ἐπηρεάζειν *de quibus dicatur.* X

Deo

Deo gratissimum sacrificium, eos ferre qui nos persequuntur, & irrident.
Diuina beneficia mali per bonos participant. Y
Bona temporalia etiam malis communia, ne nimis appetantur. Z
Diuitum liberalitas probata. 148
Inimicis & persecutoribus non per alios, sed per nos ipsos benefaciendum. A
Summo charitatis feruore inimici diligendi. B
Christiana perfectio nullis limitibus coercetur. C

Omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mæchatus est eam in corde suo.

145
Vi viderit. Viros hic alloquitur, viros monet. Cur non & mulieres? An quia mulieris exemplar vir est, & vt per eum ad mulierem res iret, viri quippè est mulierem docere? An monentur viri, quia frequentior in illis hæc culpa, modestiores fœminæ sunt. An quia hæc tentatio maior in viro est, licet in muliere minor resistentia sit? Ibi maximè cautio adhibetur, vbi magis tentatio viget, viget periculum lapsus.

R *Iam mæchatus est eam in corde suo.* Non dixit in oculo, sed in corde, absoluit oculum, cor ligauit, in oculo visus, in corde peccatum. Qui formarum exercet aucupium in libidinis ipse laqueum cadet, nemo speciosis vultibus oculos affigat, ne fornacem luxuriæ sibi accendat, & captiuam animam faciat.

Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, Erue eum, & proijce abs te.

CVr oculi dextri, dextræque manus meminit, non sinistri, non sinistræ? An quia quæ chariora nobis sunt, nos ferè in maiora discrimina sæpè conijciunt? Proh quàm verum istuc, quàm obuium! 146

Dextro oculo dextraque manus ea quæ spiritualia sunt intelligunt, quæ si noxia nobis aliquando eruenda, & relinquenda, de sinistro oculo, aut sinistra manu nihil dicitur, quia si bona suâ naturâ dimittenda si noceant multo magis id faciendum de hisquæ terrena sunt, horum autem non meminit, vt indicaret, neminem esse tam cæcum, tàm dementé, qui salutis amore terrena lubens non dimittat. S

Erue, inquit, *& proijce*; non satis est eruere, nam erutus oculus scandalo esse non amplius potest? Per oculum dextrum consanguineus, aut amicus quilibet intelligitur, quo cum magnam consuetudinem habeamus, qui oculus si scandali, & ruinæ occasio nobis sit non solum eruendus, sed proijciendus etiam est, quia longè à quacunque peccati occasione abesse debemus. T

Proijciendus est oculus dexter, & etiam manus, non satis est abscindere hanc, eruere illum, proijcienda vtraque sunt, ne scilicet V

quis

quis aspiciat, quo malè pereat, efficax exempli vis ad malum est, nec videre illos tutum est, qui nobis ad beatitudinem impedimento sunt.

Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, vt sitis filij Patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos.

147 Diligite inimicos vestros; hæc dilectionis lex nō in nostri gratiam tantum promulgatur, sed eorum etiam qui nos infestant, & calumniantur, neque enim qui audit, sed qui facit conuitium, miser est, & cum nocentes innocentibus iniuriam faciunt illi patiuntur iniuriam, qui facere se credūt; ergo inimicorum & sæuientium miseriæ, & infelicitati consulitur, quum dicitur diligendos inimicos esse, & benefaciendum ijs esse, qui in nos sæuiunt, nos persequuntur.

X *Benefacite* Græcè εὐλογεῖτε, *benedicite*, seu vt nos vertimus, *Laudibus extollite*; magnū istuc & supera dignum laude, eos laudibus euehere, quos calumniatores, & maledicos sustinemus.

Orate pro persequentibus; Græcè, προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς *pro insistantibus*, seu, *pro iniuria efficientibus vos*. Verbum ἐπηρεάζειν infestationem dicit cum insultu, & ludibrio, quod grauissimum, molestissimumque sua natura est, iniuria affici, & insuper irrideri; sed quò grauior, molestiorque res est, eò gratius Deo sacrificium erit, maiorique laude dignum, si pro his preces Deo sternamus, qui nos persequuntur, insuper & irrident, nobisque insultant.

Qui solem suum oriri facit super Y
bonos, & malos. Prius super bonos oriri Solem suum facit, deinde super malos, quia diuina beneficia mali per bonos participant, quos persequuntur. Bona Deus nō propter improbos dat, sed propter sanctos, sicut nec flagella propter iustos, sed propter peccatores mittit. In bonis iniustos à iustis non secreuit, ne desperarent, nec in malis iustos à peccatoribus, ne nimis gloriarentur.

Bonus temporalibus bonis non Z
extollitur, nec malis frangitur. Malus felicitate, bonisque terrenis punitur, quia felicitate corrumpitur, & deterior sua malitia fit. Ista temporalia bona vtrisque, bonis scilicet & malis communia sūt, ne nimis hæc appetantur, quia etiam mali habere cernuntur. Sicut & mala bonis communia sunt, ne turpiter euitentur, quibus & boni premuntur.

Qui Solem suum oriri facit super 148
bonos, & malos. Suam illud, *suum*, vim habet. Auaros diuites tacitè arguit, & ad liberalitatem vocat, in hunc sensum. Deus solē suum, quem ipse creauit communem bonis, malisque facit, ergò & vos munera alijs exhibete, omnibus benefacite, cum ea vestra non sint, nec à vobis creata, sed à Dei manu accepta.

Solem suum; hoc est non sterile A
lumen, & infœcundum, Dei est

Sol

ſol iſte qui oritur, & à Deo virtutem habet, alioquin inutile, & infœcundum ſpargeret lumen; ſolis potius meminit, quàm lunæ, quia luna lumen à ſole mutuat, ſol immediatè à Deo lumen recepit. Tacitè nos edocuit, Inimicis, & perſecutoribus neſſe per alios benefaciendum ſed nos ipſos id præſtare debere, vt exhibiti beneficij magis appareat magnitudo.

B Tandem remiſſus Lunæ lumen eſt, ſolis maius eſt, ſolis igitur meminit, non Lunæ, vt colligeremus ſummo charitatis feruore inimicos diligendos, non remiſsè, & imperfectè.

Eſtote perfecti ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

CHriſtiana perfectio nullis limitibus coercetur, nullis terminis, quippè cui ipſius diuinitatis proponatur imitanda perfectio, ne ſcilicet vnquam ſiſteremus, cum ſemper deſit quod acquiratur: Patris perfectio nobis in exemplum proponitur, vt cum nouerimus ſemper ſupereſſe quod acquiramus, & addamus acquiſitis, & nunquam in ea perfectione ſiſtamus, quam habemus. C

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT VI. MATTHÆI.

Verſ. 1.

Ttendite ne iuſtitiã veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in Cœlis eſt.

Verſ. 2.

Cum ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.

Attendite. *S. Aug. Cauete. Auct. ex Syr. Videte, ex Græc. Aduertite, ſtudete. Franc. Luc. Animum adhibete.*

Iuſtitiam. *Syr. In eleemoſyna. Arab. Miſericordiam Pagn. Eleemoſynam.*

Ne faciatis. *Vat. Ne præſtetis. Ar. M. Non Facere. Syr. Ne erogetis.*

Vt videamini. *Syr. Vt ſpectemini. Ar. M. Ad ſpectari. Al. quò ſpectamini. Auct. Vt ſpectaculo ſitis.*

Mercedem. *Auct. Præmium.*

Non habebitis. *Caiet. & Vat. Non habetis. Syr. Nulla vobis futura eſt merces.*

Cum ergo facis eleem. *Syr. Quum igitur facturus es eleemoſynam. Al. Itaque cum præſtas eleemoſynã.*

Noli tub. ca. ante te. *Syr. Ne proclamaueris cornu. S. Cyp. Noli bucinare. S. Hier. Nolite tuba clangere ante vos. Pagn. ne tuba cecineris. Vat. ne tuba clanxeris. Al. Ne tubis canatur ante te. Fr. Luc. Ne buccinandum curaueris.*

Sicut hypocritæ. *Syr. Sicut acceptores vultus. Hier. M. ſicut ſimulatores faciei.*

In ſynagogis. *Al. In Conciliabulis.*

In vicis. *Syr. & plateis.*

Vt honorificentur. *S. Cyp. Vt Clarificentur. Pagn. Vt glorificentur. Vat. Vt gloria extollantur. Fr. Luc. Vt exiſtimentur.*

Receperunt. *S. Cyp. Compleuerunt. Pagn. recipiunt. Ar. M. Excipiunt Vatab. abſtulerunt. Al. Habent. Auct. Obtinent. Fr. Luc. Referunt.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.3.

Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua.

Te autem fac.ele. *S.Aug. Cum facis Eleemoſynam.*
Neſciat. *Auct. Non ſentiat.*
Quid faciat. *Al. Quod facit.*

Verſ.4.

Vt ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

In abſcondito. *Pagn. in occulto. S. Aug. In abſconſo. Ar.M. In ſecreto.*
Reddet tibi. *Syr. Ipſe rependet tibi in propatulo. Hier.M. ex Syr. In reuelatione. Pagn. ipſe reddet tibi in manifeſto.*

Verſ.5.

Et cum oratis, non eritis ſicut hypocritæ, qui amant in ſynagogis, & in angulis platearum ſtantes orare, vt videãtur ab hominibus: Amen dico vobis receperunt mercedem ſuam.

Cum oratis. *Syr. Cur oras. Pagn oraueris. Ar.M. Quum adores.*
Non eritis. *Pagn. & Caiet. Non eris. Syr. Ne eis.*
Amant. *Vat. ſolent.*
Vt videantur. *Pagn. vt appareant. Syr. Vt ſpectentur. Al. Quo conſpicui ſint. Auct. Luceant hominibus.*
Receperunt. *S.Aug. Perceperunt. Ar. M. Excipiunt. Al. habent. Auct. colligunt.*

Verſ.6.

Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora Patrem tuum in

Cum oraueris. *Pagn. Cum oras. S. Aug. Oratis. Ar. M. Quum adores. Auct. Cum orationem fuderis.*
Intra. *Auct. Introito.*
In cubiculum tuum. *Al. In conclaue tuum. Auct. In cellam tuam.*
Ora. *Ar.M. Adora.*
Clauſo oſtio. *Tert.* addit *tuo. Pagn. & cum clauſeris oſtium. Vat. Cellam.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
abſcondito: & Pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi.	*lam. Ar. M. Claudens oſtium tuum.* Videt in abſcondito. *Vat. qui eſt in occulto. Ar. M. Conſpiciens in ſecreto. Al. Qui videt in occulto. Auct. Qui cernit in occulto.* Reddet tibi. *Syr. Rependet tibi in propatulo. Ar. M. Reddet tibi in apparenti. Al. Perſoluet tibi in propatulo.*
Verſ. 7. Orantes autem nolite multum loqui, ſicut Ethnici; putant enim quod in multiloquio ſuo exaudiantur.	Orantes autem. *Syr. Quumque preces funditis.* Nolite multum loqui. *Syr. Ne ſitis muſſitantes. Pagn. ne multum loquamini. Vat. & Caiet. Ne ſitis multiloqui. Adam C. Non battologabitis. Ar. M. Ne inania loquamini.* Sicut Ethnici. *Syr. Sicut hipocritæ.* Putant enim. *Ar. M. Arbitrantur enim. Auct. Cenſent enim.* In multiloquio. *Pagn. ob multiloquium. Ar. M. In multiloquio ſuo.* Exaudiantur. *Ar. M. Exaudientur.*
Verſ. 8. Nolite ergo aſſimilari eis: ſcit enim Pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis eum.	Nolite ergo aſſimilari eis. *Pagn. Ne igitur efficiamini ſimiles eis. Ar. M. Ne igitur aſſimilemini eis.* Scit enim. *Ar. M. Nouit enim.* Quid opus ſit. *Pagn. quibus rebus opus ſit. Caiet. Quibus opus habetis. Syr. Quid requiratur vobis. Ar. M. Quorum vſum habetis.* Antequam petatis eum. *Ar. M. Ante vos petere eum. Al. Priuſquam petatis ab illo.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verf.9.	
Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in Cœlis: ſanctificetur nomen tuum.	Sic ergo vos orabitis. *Syr. Vos ita orate. Ar.M. Sic ergo adorate vos. Al. Ad hunc ergò modum orate vos.*
Verf.10.	
Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, ſicut in cœlo, & in terra.	Adueniat. *S.Ambr.Veniat.* Sicut in Cœlo. *Tert. in cœlis & in terra.* Et in terra. *S.Hier. Ita & in terra. Pagn. Sic etiam in terra.*
Verf.11.	
Panem noſtrum ſuperſubſtantialem da nobis hodie.	Panem noſtrum ſuperſubſtantialem. *Syr. Panem indigentiæ noſtræ. Arab. ſufficientem. S.Hier. Subſtantiuum, vel, ſuperuenturum. Vat. Quotidianum. Ap.B.Alb.M. Egregium. Fr.Luc. ex Syr. Panem neceſſitatis noſtræ.*
Verf.12.	
Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.	Dimitte. *Vat. remitte.* Debita. *Arab. Peccata.* Dimittimus. *S.Cyp. Remittimus.*
Verf.13.	
Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.	Et ne nos inducas. *S.Cyp. Ne nos patiaris induci. S.Aug. Ne nos inferas.* Sed libera. *Tert. Sed Euehe. Auct. Sed Cuſtodi.*
Verf.14.	
Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum: dimittet &	Dimiſeritis. *Al. Remiſeritis.* Peccata. *Syr. & Al. Errata. Pagn.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

vobis Pater vester cœlestis delicta vestra.

Delicta. Ar.M. Lapsus. Auct. Offensas.

Vers. 48.

Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Hominibus. *Pagn.* addit *delicta sua. Ar.M. Lapsus ipsorum.*
Dimittet. *Al. Remittet.*
Peccata vestra. *Ar.M. Lapsus vestros. Al. Errata vestra. Auct. Offensas vestras.*

Vers. 16.

Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminãt enim facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

Nolite fieri. *Caiet. Ne sitis. Ar.M. Ne fiatis.*
Tristes. *Syr. Atrati. Pagn. Vultu mœsti. Vat. Tetrici. Adam C. vultu perturbato. Ar.M. Obtristati. Auct. Vultu inamœno, vultuosi.*
Exterminant. *Syr. Deturpant. Pagn. obscurant. S.Hier. Demoliuntur. S. Hil. Conficiunt. S.Chrys. Corrumpunt. Auct. ex Syr. Deuastantur.*
Appareant. *S.Hil. Pateant. S.Pet. Chrysol. Vt videantur.*
Ieiunantes. *Arab. Ieiunia eorum. Fr. Luc. ieiunare.*
Receperunt. *Pagn. recipiunt. S.Pet. Chrysol. Perceperunt. Al. habent.*

Vers. 17.

Tu autem cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Tu autem cum ieiunas. *S. Aug. Vos autem cum ieiunatis. Ar.M. Tu autem ieiunans.*
Vnge caput tuum. *S.Aug. Vngite capita vestra.*

Vers. 18.

Ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in

Ne videaris. *S.Aug. Ne appareatis. Pagn. Ne appareas. Al. Ne conspicuum*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ſpicuum ſit hominibus ſe ieiunare.

abſcondito: & pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.

In abſcondito. *Arab. Abſcondita. Pagn. in occulto. S. Aug. in abſconſo.*
Reddet tibi. *S. Aug. Reddet vobis;* & addit. *In palam. Ar. M. Reddet in manifeſto. Al. Reddet tibi in propatulo.*

Verſ. 19.

Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra: vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur.

Nolite theſaurizare vobis. *S. Cyp. Nolite vobis condere theſauros ſuper terram. Pagn. ne recondatis vobis theſauros. Syr. Ne reponatis vobis.*
Ærugo. *S. Cyp. Comeſtura.*
Demolitur. *Pagn. corrumpit. S. Aug. Exterminat.*
Effodiunt. *Ar. M. Perfodiunt.*

Verſ. 20.

Theſaurizate autem vobis theſauros in cœlo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

Theſaurizate. *Pagn. Recondite vobis theſauros.*
Ærugo. *S. Cyp. Comeſtura.*
Demolitur. *S. Fulg. Exterminat.*
Vbi fures non effodiunt. *S. Aug. quò fur non accedit. Fr. Luc. Perfodiunt.*

Verſ. 21.

Vbi enim eſt theſaurus tuus: ibi eſt & cor tuum.

Vbi eſt. S. *Io. Chryſ. Vbi fuerit.*
Theſaurus tuus. *Pagn. theſaurus veſter. S. Io. Chryſ. Theſaurus hominis.*
Ibi eſt. *S. Aug. Ibi erit.*
Cor tuum. *Cæt. Cor veſtrum. S. Io. Chryſ. Cor ipſius.*

Verſ. 22.

Lucerna corporis tui eſt oculus tuus. Si oculus tuus fuerit ſimplex: totum corpus tuum lucidum erit.

Eſt oculus tuus. *Ar. M. Eſt oculus.*
Si oculos. *Fr. Luc. Si igitur oculus.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.23.

Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt tenebræ ſunt: ipſe tenebræ quantæ erunt?

Nequam. *Pagn. malus. Fr.Luc.Vitioſus.*
Ipſe tenebræ. q.e. *Syr. Tenebræ tuæ quanta futura ſunt?*

Verſ.24.

Nemo poteſt duobus dominis ſeruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget: aut vnum ſuſtinebit & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.

Odio habebit. *Ar. M. Oderit.*
Vnum ſuſtinebit. *Syr. Vnum honorabit. Pagn. & Caiet. Vni adhærebit. Ar. M. Vnum amplexabitur. S. Aug. Patietur.*
Alterum contemnet. *Ar. M. Alterum deſpiciet. Al. Alterũ negliget.*
Et mammonæ. *Syr. & Mamouno, Fr. Luc. ex Syr. Et diuitijs. Auct. ex Syr. Et lucris.*

Verſ.25.

Ideo dico vobis ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis; neque corpori veſtro quid induamini. Nonne anima plus eſt quam eſca: & corpus pluſquam veſtimentum?

Ideò. *Pagn. Propterea.*
Ne ſoliciti ſitis. *S. Hil. Ne cogitetis in corde veſtro. S. Ioan. Chryſ. Nolite cogitare animæ veſtræ. Ar. M. Ne anxiemini.*
Quid manducetis. *Syr.* addit, *Et quid bibituri. Pagn. quid comeſſuri ſitis.*
Animæ veſtræ. *Arab. Animabus veſtris. Vat. pro vita veſtra. Al. vitæ veſtræ.*
Induamini. *S. Hil. Veſtiatis.*
Nonne anima. *S. Hil Anima veſtra.*
Eſca. *Pagn. Cibus. Syr. Alimentum.*
Pluſquam. *S. Hil. Pluris eſt quàm.*
Veſtimentum. *Al. Indumentum?*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.26.

Reſpicite volatilia cœli quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis?

Reſpicite vol. *S. Aug. Conſiderate. Syr. Aduertite ad volucres. Pagn. Intuemini. Ar. M. Inſpicite. Al. vertite oculos ad volatilia.*
Quoniam. *Syr. Quæ.*
Non ſerunt. *Ar. M. Non ſeminant.*
Neque congregant in horrea. *Vat. Non conuehunt. S. Aug. Quibus non ſunt cellaria. Syr. Non colligunt.*
Pater veſter. *S. Cyr. Ieroſol. Pater meus.*
Paſcit. *Pagn. nutrit. Vat. alit.*
Nonne vos magis pluris eſtis illis. *Pagn. nonne vos longè præſtatis illis. Vat. præcellitis illas. Ar. M. Magis excellitis illis?*

Verſ.27.

Quis autem veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?

Cogitans. *Pagn. ſollicitè cogitans. Syr. ſollicitus. Ar. M. Anxiatus. S. Ioan. Chryſ. ſollicitè cogitando. Fr. Luc. Sollicitus exiſtens.*
Adijcere. *Al. Addere.*

Verſ.28.

Et de veſtimento quid ſolliciti eſtis? conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent.

Et de veſtimento. *Ar. M. Et circa veſtimentum. Al. Ac de indumento.*
Quid ſolliciti eſtis. *Syr. Quid anxij eſtis. Ar. M. Quid anxiamini?*
Conſiderate. *Pagn. cognoſcite. Ar. M. Obſeruate.*
Quomodo creſcunt. *Ar. M. Quomodo augentur. Al. Quomodo creſcant.*
Non laborant. *Ar. M. Non fatigantur.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.29.

Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria ſua coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis.

Coopertus eſt. *Pagn. amictus eſt.*

Verſ.30.

Si autem fœnum agri quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quantò magis vos modicæ fidei?

Fœnum agri. *Tert. Lilia agreſtia. Pagn. Herba agri. Vat. gramen agri.*
Quod hodie eſt. *Ar.M. Hodie exiſtens.*
In Clibanum. *S.Hil. In ignem.*
Mittitur. *Ar.M. Iniectum.*
Sic veſtit. *Ar.M. ſic circumornat.*
Quanto magis vos. *Pagn. An non multo magis vobis id faciet.*
Modicæ fidei. *Vat. O parum fidentes? Syr. Modica fide præditi? Ar.M. Exiguæ fidei? Fr. Luc. Minimæ fidei?*

Verſ.31.

Nolite ergo ſoliciti eſſe, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

Nolite ergo ſolliciti eſſe. *Syr. Ne anxij ſitis. Ar.M. Ne igitur anxiemini.*
Quo operiemur? *S.Cyp. Quid veſtiemur? Ar.M. Quid circumamiciemur? Al. Quibus operiemur?*

Verſ.32.

Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater veſter, quia his omnibus indigetis.

Gentes. *S.Cyp. Nationes. Syr. Gentes huius mundi.*
Inquirunt. *Tert. Requirunt. S.Cyp. Quærunt. Al. Exquirunt.*
Scit enim. *S.Cyp. Sciet autem.*
Pater veſter. *Caiet. Pater veſter cæleſtis.*
Indigetis. *Pagn. Opus habeatis. Syr. Vobis requiruntur.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.33. Quærite ergo primum regnum Dei,& iuſtitiam eius: & hæc omnia adijcientur vobis.	Quærite. *Auct. Requirite.* Ergo. *Caiet. Autem.* Primum. *Tert. Prius.* Regnum Dei. *Tert. Regnum.* Et iuſtitiam eius. *Ar.M. Et iuſtificationem eius.* Adiicientur. *Syr. Adijciuntur. S. Cyp. Apponentur.*
Verſ.34. Nolite ergo ſolliciti eſſe in craſtinum. Craſtinus enim dies ſolicitus erit ſibi ipſi; ſufficit diei malitia ſua.	Nolite Sol. eſſe in craſt. *S. Cyp. Nolite cogitare in craſtinum. Ar. M. Ne anxiemini in cras.* Craſtinus enim dies. *Ar.M. Nam cras.* Solicitus e. ſ. i. *S.Cyp. Ipſe cogitabit bi. Vat. curabit,quæ ſua ſunt. Al. curam habebit ſui ipſius.* Sufficit. *Ar.M. Sufficiens.* Diei. *Arab. Cuique diei.* Malitia. *Pagn. afflictio.*

CAPVT VI.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

T *Qui*

Qui laudes humanas fugit sanctiori fœnore eas auget. G
Tubæ sonitu pauperes olim ad locum eleemosynæ conuocabantur. Cur id fieret. 152
Sui hostis, qui humanam gloriam quærit. H
Eleemosyna ob inanem gloriam facta Dei iudicium prouocat. I
Deum laudare debemus, non nosipsos. Tactus David. K
Angelum referat, qui eleemosynam erogat. 153
Δοξασθῶσιν quid, humana gloria nuda opinio est. L
Ἀπέχειν quid, A vera laude fugit, qui eam quærit. M
Toto aberrat cælo, qui labores suos inani laudi sacrat. N
Inanis gloriæ cupidus quam demens, qui ex operum aruis humanæ gloriæ tribulos & spinas demetit. 154
Sua præmia vult magnificari Deus, & cætera despici. O

Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, videamini ab eis.

149 OSTQVAM virtutes inseruit, tunc noxiā pestem quæ illos inficit, & corrumpit, inanē scilicet gloriam auferendam docet; non egit hoc in principio sermonis, antequam aliquid sanctorum operum facere suaderet; quia superfluum videbatur, inanis quippè gloriæ amor tunc maximè non inuadit cum opera laude digna præstiterimus.

A *Attendite*, Græcè, προσέχετε, curam adhibete, studete, ac cauete tanquam ab hoste obsessi; ad hostes, militiamque non raro hoc verbum transfertur. Plato de Leg. προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς πολεμίοις id-est: *ad hostes mentem, animumque conuertere*; & Aristoph. προσέχειν τῷ πολέμῳ *incumbere in bellum*. Sed cur hoc verbum hîc ponitur, vbi nullæ pugnæ, nulli hostes? An sæuus hostis humanæ laudis amor, inanis gloriæ cupido? Ita est, & mentem grauius pungit, ac vulnerat hic appetitus quàm cuiuslibet hostis tela, ac spicula. Bellum ingruit, cum iactantia exerit contra nos arma. Denique & tubæ, qua ad bellum populus vocabantur, statim mentio fit cum dicitur: *Noli tuba canere ante te*, vt statim intelligeremus contra inanem gloriam veluti contra ingentes militum copias arma sumenda.

B *Attendite* inquit, ac si *de insidiosissimo aliquo serpente loqueretur*, addit S. Chrysostomus hîc, inanis quippè gloriæ amor lethale tanquam serpens virus euomit, quo bona opera inficiuntur, & pereūt.

C *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus*. An prohibet absolutè coram hominibus fieri misericordiæ opera? Minimè, sed addit, *vt videamini ab eis*. Potest aliquis coram hominibus eleemosynam facere, nec tamen hoc ideo facere, vt eam hominum oculis ostentet. Sed quæri potest, cur absolutè non inhibuit coram homini-

minibus fieri? An quia hoc difficile, & quia sic multi à misericordiæ operibus abstinuissent? Noluit Christus præcipere, latenter eleemosynam fieri, ne homines segniores ad eam erogandam redderentur.

150 Iustitia hic beneficentiam, & misericordiam signat, seu eleemosynam, quam iustitiæ nomine solet Scriptura diuina significare, & quidem etiã apud Hebræos צדקה vtrunque significat. Hinc Psalm.

Ps. 102. 102. v. 18. *Misericordia autem Domini ab æterno super timentes eum, & iustitia illius in filios filiorum;* repetitio est eiusdem sententiæ, & idem iustitia est, ac misericordia. Cum igitur monet, vt caueamus ne iustitiam nostram faciamus coram hominibus, significat eleemosynam non esse erogandam solo inanis gloriæ desiderio. In aliquibus etiam Græcis exemplaribus pro, *iustitiam*, est, ἐλεημοσύνην, eleemosynam.

D Sed cur misericordia & eleemosyna iustitiæ nomine significatur? An quia iustus audire non debet qui misericors non est? tãm indiuidua comes iustitiæ beneficentia est, vt penè cum illâ vel nomine confundi videatur. Eleemosyna iustitia dicitur, vt statim disceres eleemosynæ nomen non mereri, quæ ex opibus iniustè possessis fit.

E Eleemosynæ iustitiæ nomen conuenit, vt beneficus statim admoneatur virtutes alias quærere, ne alijs benefaciens ipse sui hostis sit, benefici nomen non meretur, qui misericors in alios opum largitione est, in seipsum verò vitijs, ac sceleribus sæuit. Vt igitur plenam eleemosynam eroges etiam tui miserearis, & iustitiæ lita, diuitias indigentibus distribuens.

Vt videamini ab eis; in Græco est: πρὸς τὸ θεαθῆναι, *vt spectemini*, velut in theatro. Olim in theatro in hominum spectaculum feris homines obijciebantur; qui inani gloriæ suos labores sacrat sæuissimæ philautiæ feris, amorisque proprij obiectus est, à quibus crudeliter discerpitur, & laceratur, vt alijs spectaculo esse possit velut in theatro, vt tamen illi misereantur qui spectant, non æmulentur. 151

Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est.

Non habebitis, Græcè est præsens οὐκ ἔχετε *Non habetis*, F quo significatur, iam nunc repositam apud Patrem bonorum operum mercedem, quæ ad illius honorem à nobis fient, vt securi, & certi de operum mercede simus, si G in ijs constantes permaneamus.

Apud Patrem vestrum; honorem, laudemque humanam in bonis operibus minimè quærendam docet, & mercedem à Patre expectandam; patrem nostrum vocat, ne nobis tanquam filijs graue sit honorem patri cedere, præsertim cum patri delatus honor in ipsum filium quodammodo redundet & resiliat. Itaque qui humanam laudes in suis operibus effugit, vt solus Deus laudetur, laude non destituitur, sed sanctiori fœnore eam auget, dum Deo exhibet.

Cum facis eleemosynam noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & vicis vt honorificentur ab hominibus.

152 **N**Oli *tuba canere*; Syrus, *Ne clamaueris cornu*. Arias Montanus, *ne tuba clanxeris*. Franciscus Lucas: *Ne bucinandum curaueris*.

Tubæ sonitu pauperes ad locum eleemosynæ conuocabantur; rem nō improbat Dominus, sed abusum, captandæ enim humanæ laudis causa id actitabant. Probè res instituta erat, ne egenus quispiam beneficio excluderetur, neue pauperes huc illuc vagarentur, & molestiam eleemosynam erogantibus afferrent. Sed hypocritæ, & iactantiæ mancipia hoc more abutebantur, illum seruantes, vt ab hominibus honoris, & laudis auram aucuparentur.

H Tuba belli signum est, vnde tubis ad bellum conuocabantur *Num.* 10. Bellum infert sibi, sui hostis, & sæuus est, qui in bonis operibus humanæ laudi litat, suā gloriam quærit, in se ipsum, & in actiones suas arietat, qui inanem hominum laudem in suis operibus quærit.

Num. 10.

I Extremo præibit iudicio tuba, vt Apostolus monet 1. *Cor.* 15. *v.* 52. ergo eleemosyna quæ ab ira Dei eximere nos debet, ait enim Christus: *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum, esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitire & dedistis mihi bibere.* Matth. 25. ob inanem gloriam facta Dei iudicium prouocat, & tuba ista, quæ humanæ gloriæ litantes pauperes aduocant, nos ante Dei tribunal stantes condemnabit.

Matt. 25

K Monet propheta regius, vt Deū in voce tubæ laudemus, Psal. 150. v. 3. *Laudate*, inquit, *eum in sono tubæ*. Tubæ sonitu abutitur, qui laudem suam tubæ sonitu quærit, nec Deum laudat, sed ab aliis laudari appetit.

Ps. 150.

Rectè tuba canit tum in eleemosynâ erogandâ, tum in aliis operibus perficiendis qui Dei solius gloriam quærit, angelicamque puritatem æmulatur. Tuba canere angelorum videtur munus. Apoc. 8. v. 6. *Angeli qui habent septem tubas.* & v. 7. *primus Angelus tuba cecinit*, & 11. 15. *septimus Angelus tuba cecinit*. Angelum ergo refer cum eleemosynam facis, aliaque opera, & tunc grandiorem vocem emites quàm si tuba caneres. 153

L *Vt honorificentur*. S. Cyprianus, *vt clarificentur*. Pagninus, *vt glorificentur*, Vatablus, *vt gloria extollantur*; Nos, *vt celebrentur*. Græcè est: ὅπως δοξασθῶσιν; quod verbum non solum significat celebrare, & honorare, sed etiam opinari, vt tacitè nobis insinuaretur, gloriam, & honorem quem ab hominibus aucupamur, nudam inanemque opinionem esse, nihil solidi firmique habere, nisi virtuti innitatur, & in laudis auctorem Deum referatur.

M *Receperunt mercedem suam*. Sanctus Cyprianus legit, *compleuerunt*, Pagninus, *recipiunt*, Vatablus, *abstulerunt*. Alius, *habent*; Nos, *obtinent*. In Græco est, ἀπέχουσι; verbum ἀπέχω, non solum significat reci-

recipere, sed primario, fugere, distare ab aliquo: cohærent hîc hæ duę notiones tàm diuersæ, nam qui hominum laudes veluti bonorum operum mercedem recipit, dum recipere se putat, amittit, & à gloria fugit, quam sequitur; nimirum nullus adeo à vera laude distat, quàm qui eam bonis operibus exsculpere ab hominibus studet.

N Hoc idem verbum significat etiam aberrare, scilicet toto aberrat Cœlo, qui labores suos, suaque opera inani laudi sacrat, verâ quippè laude carebit, quia inanem recipit.

154 Denique ἀπέχειν est recipere veluti reditum ex aruis; ac si hypocritarum labor huc tendat vt ex suis operibus veluti ex agris laudis fructus colligant, & suis sudoribus inanem gloriam veluti inanes, vacuasque spicas demetant. Quis tàm fatuus vt ingenti sollicitudine agrum excolat, nihil aliud demessurus quàm paleas, vacuasque frumento spicas? Hoc præstat inanis gloriæ cupidus, & qui à suis operibus nihil aliud colligit, quam plausus, laudisque paleas. Proh quam demens delirusque qui ex operum aruis nil aliud demetit, quàm humanę gloriæ tribulos, & spinas?

O *Receperunt mercedem suam*; suam non eam, quam illi Deus parauerat. Mercedem suam Deus cum eâ quę ab hominibus quęritur, non commiscet; vult quippè sua pręmia magni fieri Deus, & cetera quęcunque prę illis despici, ac ne respici quidem.

SECTIO II.

Et cum oratis non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem suam.

155 B eleemosyna ad orationem transit, rectus ordo, nec mysterio viduus, nam qui opes, diuitiasque ita amat, vt tribuere pauperibus nolit, ineptus sternendæ orationi est, quæ animum à terrenorum amore purgatum, ac solutum poscit.

P Eleemosyna orationis præparatio est, dat enim animæ confidentiam, vt à Deo postulare cœlestia possit, qui enim terrena, ac peritura Dei amore pauperibus erogat, petere ab eo non peritura potest, itaque post eleemosynam de oratione nos Christus instruit.

Q Quod ait hypocritas in synagogis, & angulis platearum stantes orare, ad Iudæorum morem respicit, consueuerant enim Iudæi stantes orare, vt apparet ex
Luc. 18. oratione Pharisæi Luc. 18. v. 13. qui stans apud se orabat: hoc autem habitu, vt plerique notauere, orationes fundebant Iudæi, quia etiam stantes legem à Deo acceperunt, Exod. 19. v. 17. *steterunt ad radices montis*. Hic mos in hoc magna laude dignus, si idem non modo sit orantis, & legem accipientis habitus, sed etiam mens, adeo, vt qui orat paratum se ad omnia Dei præcepta adimplenda præbeat.

Stat qui orat, & stat qui legem R
accipit, vt orationis & legis nexum colligeremus, nempè seruare ægrè Dei legem potest, qui non orat, nec apte orationem fundere potest, qui Dei legem non seruat vt alterum alteri auxilio sit.

In angulis platearũ. Cur nō in pla- S
teis orabant, sic enim magis hominũ oculis paterent? in angulis platearũ orabant, vt se ab aliorum oculis subducere viderētur, ac proinde magis laudarentur; humilitatem simulabant humilitatis hostes, proinde simulationis larua se veros hypocritas prodebant. Sed fors in angulis orabant, quia ibi maior hominum concursus.

Vt videantur ab hominibus; Græcè 156
ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις, *Vt appareant hominibus*: verbum φαίνομαι non apparere tantum significat, sed etiam ad fiscum deferre, vnde τὰ φανέντα *delata bona* dicuntur. Pulchrè hæc notio hîc quoque coheret, nam qui inanis gloriæ amore tacti bona opera præstant, dùm hominibus apparere student, statim fisco, vt ita dicam, bona omnia adijciunt, nudi ipsi remanent, & vacui.

Receperunt mercedem suam: Ope- T
ris mercedem receperunt, quoniam perdiderunt; recepisse perdidisse fuit, ea quippè merces, quæ in verbis & laudibus sita est perditur quando recipitur. quam fatuus

tuus qui hac mercede contentus magnos labores sustinet?

Tu autem cum oraueris intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito; & Pater tuus, qui videt in abscondito reddet tibi.

157 CVm *oraueris*, Græcè ὅταν προσεύχῃ. *Quum orationem fuderis*. Hoc verbum propriè dicitur de precatione, quæ ad Deum funditur, & attentionem claudit, adeo vt cognationem habeat cum verbo προσέχειν, quod significat, attendere, intendere, animumque aduertere; vt nobis insinuaretur, ab orationis fusu abire eum, qui licet corporis habitu orare videatur, mente tamen huc illuc vagatur, & se ante Deum stare oblitus nimam in varia spargit, nec quid agat attendit.

V Aptè inter eleemosynam, & ieiunium orationem locat, ac de eâ tractat Christus, quod illa eleemosynam, ac ieiunium socias desideret, eisque velut alis vtatur, quibus euehatur in Cœlum. Hinc illud Angeli ad Tobiam: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosyna*. Tob. 12. v. 8. Volare non potest his alis destituta.

Tob. 12.

X Petit Deus, vt oretur, ne scilicet vilescat, quod exhibuerit; vult enim magni sua dona fieri, & in pretio haberi, ob id & desideranti dat, & postulanti.

Y Oras, non vt Deum doceas sed vt flectas, vt ei familiaris fias, & sanctitatem ista tibi familiaritas astricet; familiaritatem cum vitijs non contrahit, qui per orationem familiaris Deo est.

Intra in cubiculum tuum, In abditis locus orare conuenit, vt sciamus vbique Deum esse præsentem, nec ab vllo loco excludi. Oraturus intus se recipiat & à vel à situ discat, externa non quærere, terrena non postulare. Anima intus se colligat, intus claudat, omnia quæ infra Deum excludat, Deum cogitet, quem orat, omnes terrenas sollicitudines excludat. Z

Intra in cubiculum tuum, Græcè εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, *Ingredere in cellam, seu conclaue tuum*. Nomen ταμιεῖον significat etiam horreum & ærarium, vbi opes, diuitiæ, ac thesauri reconduntur. Sed nullæ adesse opes referuntur, vbi fundi oratio debet, nullus thesaurus; cur igitur hoc nomen hîc adhibetur? An diues thesaurus ibi est, ibi verarum diuitiarum copia, vbi oratio sternitur? ipsa quippè è Cœlo cœlestes ad nos aduehit opes, non perituras diuitias, ipsâ cœlestes thesauros obtinemus. 158

Locus, in quo orationem fusurus est ταμιεῖον dicitur, quæ vox horreum etiam notat, vt vel à nomine discas leuium cogitationum paleas in eum non importare, nec esse nasciuè permittere, dum orationem Deo sternis, quia nec recularum paleas à Deo petere debes. A

Monetur populus, vt se à Dei ira, quæ imminebat, subduceret: hæc apud Isaiam cap. 26. v. 20. habentur: *Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.* B

Et

Et quis locus à Dei oculis, à Dei irâ eximere populum poterit, cum Deus vbique sit, & vbique in peccatores sequire eius ira queat? Confer hæc Prophetæ verba, cum his quas expendimus, persimilia enim sunt, & lucem aliquam nodo soluendo accipies; intret in sua cubicula populus ostiumque claudat super se, vt nempè orationem, sicuti Christus iubet, fundat, & tunc à Dei indignitione se muniet, tutus à Dei vindicta erit, oratio enim ritè ad Deum fusa Deum lenit, & ad misericordiam flectit.

C Cum dixit, ostio clauso fundendam orationem esse, diù in eâ nos consistere vult; alioquin quorsum ostium clauderemus?

159 *Qui videt in absondito*; Græcè, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρύπτῳ *cernens in secreto*. Verbum βλέπειν plerumque desiderium quoddā indicat, quo videns tenetur, vt tacitè nobis innueretur, Patrem qui in Cœlis est ingenti oblectatione perfundi, cum quempiam orationem fundentem intuetur, cum magno huius rei videndæ desiderio teneatur, adeo vt orationem sternens iucundum Deo spectaculum præbeat.

Orantes nolite multum loqui.

D GRęcè est βαττολογεῖν futili verborum profusione vti. etiam verborū parcitas in oratione Deo placet, quantò magis cum sermo inter homines seritur nimia effusio vitanda est?

E Inhibet in oratione multum loqui, cur ita? an ne diffidere eius pietati videamur, paratus est concedere, quod petimus, qui iubet nos petere vt concedat, non ergò multis verbis extorquēdum à Deo est, quod ille promptè offert.

F An multis verbis in oratione vtendum minime est, ne gentilibus simus pares, qui in multiloquio se à falsis suis numinibus exaudiri putabant? nam credentes Deos suos circa alia occupari ingeminabant voces, vt patet ex illo 3.*Reg.*18.*v.*27. de Sacerdotibus Baal. Abest ab hoc verus noster Deus, qui ita singulorum orationis intendit, ac si aliud non ageret. 3.*Reg.* 18.

G Adiecerim multū loqui in oratione inhibitum, ne multa peteremus, sed vnum tātum, solum scilicet ipsum Deum; *vnum enim* vt Christus alibi ait, *Necessarium est*. Multum loquitur in oratione, qui multa poscit, terrena, & peritura postulat, qui vnum quærit, & vnum amat, multum loqui non indiget nec effundere multa. *Luc.* 10.

SECTIO III.

Sic ergo vos orabitis: Pater noster qui es cœlis.

160 RARE nos Christus edocet, & formulam, qua patrē exoremus, exhibet, vt dum oratione, quam Christus docuit, apud patrem loquimur, facilius exaudiamur, agnoscit enim Pater filij verba.

H Orationis formulam tradit, quæ plena, sed breuis; non ab re: breuibus verbis orationem composuit, vt confidamus citò daturum, quod breuiter vult rogari. Breuiter orare docuit, qui citò vult postulata præstare.

Qui Patrem vocat Deum, se filium per imitationem n o. stret; Patris nomen orationi Dominus inseruit, vt in oratione statim nos Dei filios esse meminerimus, adeo vt nihil ageremus, quod tantū dignitatis nomē dedeceret. Patrem vocare Deum dignè nequit, qui se filium sanctis operibus non exhibet. Age vt viuendo sanctè sancto respondeas patri. Terram nesciat, ignoret peritura, qui Deum Patrem sic edoctus à filio, vocat. Non degenerent à tanta dignitate mores. I

Dum Patrem nostrum Deum vocamus fraternitatis admonemur, hoc enim nequeunt dicere, qui fraterna se charitate minimè complectuntur. Pater noster Deus erit, si nos fratres agnoscamus. K

Pater noster; Pater non Domine, ne seruos nos putaremus, & parua, & exigua peteremus, quæ seruos decet petere, Patrem inuocamus, vt filios nos esse noscamus, ac proinde magna, & genere nostro digna poscamus. 161

Orate Patrem iubemur, qui in Cœlis est. Dicat hic aliquis, & non in terris quoque est? est; nec his verbis in Cœlis Deum claudit, sed à terra abducit orantem. nempè mente in Cœlum ferri debet, & ima ista relinquere, qui Deum orat. In cœlis Pater noster esse dicitur, vt statim intelligamus è Cœlo nobis genus esse, nec terrenis affectibus obscurandum. In cœlis dicit Panem nostrum esse vt L

orantem à terris abduceret, eiusque mentem cœlestibus affigeret.

M *Pater noster, qui es in Cœlis:* Non est loco clausus qui claudit omnia, nec loco circumscribitur, qui ...que incircumscriptus est: In Cœlo dicitur esse, quia ibi maximè suæ bonitatis diuitias hominibus communicat. In Cœlo maximè dicitur esse, quia ibi beatos homines facit, à quibus facie ad faciem ablato omni velamine videtur, scilicet ibi præcipuè Deus esse videtur vbi clariùs videtur pleniusque diuitiarum suarum thesauros amatoribus suis effundit.

N Patrem, qui in Cœlis, velut in regiâ suâ sedet, inuocamus, vt nos pudeat terrenis nos subternere, qui Patrem in Cœlis habemus. Cœlum suspiret, & Cœlum inhiet, qui Patrem se in Cœlis habere cogitat, nam si vbi Pater ibi & Filius esse conuenit, dum Patrem nostrum in Cœlis esse dicimus, nos quoque Cœli amore teneamur.

Sanctificetur nomen tuum.

162 Sanctificatur Dei nomen quum sanctè colitur & prædicatur, vel quum glorificatur per nostram vitam, cum tales scilicet eius gratia sumus vt in vobis sanctus appareat. Generaliter dictum est, *sanctificetur*, nec exprimitur in quo sanctificandus sit, vt statim discamus laborandum quantum in nobis est, vt in rebus omnibus Deus sanctificetur, in cunctis operibus, verbis, cogitationibus, ac in omnibus vitæ partibus.

O Non dicitur *sanctifica*, nec *sanctificemus*, sed *sanctificetur* vt Dei simul, & hominis opus intelligatur quod enim per sanctam vitam glorificetur, nec à nobis tantum est, nec ab ipso tantùm, sed ab vtrisque.

Non dicimus à quibus sanctificari Dei nomen oporteat, ab omnibus enim debet, vnde suspensa enuntiatione non dicentes sanctificetur in nobis, in omnibus dicimus. P

Nulla hic temporis mentio, indefinitè dicitur, *sanctificetur*. cur ita? An quia iugiter sanctificari probæ vitæ actibus Dei nomen debet? Q

Nullus adeo Sanctus, qui crescere in sanctitate non possit; Hinc Leuit. 20. *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum.* Sanctitatis formam se ipsum præbet, vt sciremus semper aliquid nobis deesse, quod acquiramus, & crescere in sanctitate nos posse dum vita ista producitur. R *Leu. 20.*

Adueniat regnum tuum.

Regnum Dei illud hic dicitur, quo Deus positis omnibus inimicis suis in scabellum pedum suorū vbique regnaturus est. Qui sibi regnauit semper, petimus vt modo regnet in nobis, vt nos in illo, & cum illo regnare possimus. *Non regnet*, vt Apostolus monet, *peccatum in nostro mortali corpore*, vt Dei in nos veniat regnum, regnetque in nobis, qui nos creauit. 163

Adueniat, inquit, *regnum tuum*, sed quibus? Nobis quærimus aduenire. Non explicuit istuc Christus, S

ftus, quia iam intelligebatur; ac si Dei regnum nobis tantùm aduenire dicatur; & nos præcipuè Dei regnum essemus.

T *Adueniat regnum tuum*, Non dixit, *nos veniamus ad regnum*, quia ex nobis virtutem non habemus, quo pergamus ad ipsum. Si Dei regnum ad nos veniat, tunc eius auxilio pergemus ad ipsum; hinc infra dicitur: *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius.* cum aduenerit quærere tunc iubemur, quia aduenienꝯ dat, vt quæri possit, & inueniri.

164 Pende quod ait, *Adueniat*, quasi continuè optemus ipsum venire, nemo quippè tam iustus, qui iustior esse non possit, in nullum Dei regnum venit, quin perfectius venire non possit, vt quotidie dicere possimus, *adueniat regnum tuum*, qui quotidie proficere debemus, sanctioresque supera Dei gratia euadere. Quærendum semper Dei regnum, ac si adhuc in nos nô aduenisset.

V Paulatim Dei regnum aduenit, nec statim totam possidet mêtem, totum obtinet hominem, vt discerenus paulatim, & per quosdam gradus ad sanctitatis culmen pergere nos debere. Præcipitio proximus est, qui non ascendere nititur, sed volare.

SECTIO IV.

Diuinæ voluntati vt Angeli obtemperemus. 165
Perficere diuinam voluntatem non nostri studij tantum, sed maxime Dei gratiæ est. X
Omnium salus nobis curæ sit, dum viuimus. Y Y
Ad hoc viuimus vt diuina voluntas in nobis impleatur. 166
Ex rerum terrenarum affectus maxima peccatorum pars proficiscitur. Z
Nostra minime nostra esse videntur, cum auferri facile possint. A
Nobis non alendis canibus panis petendus. B
Vt à Deo pascamur alieno abstinendum. C
Humanæ vitæ incertitudo. 167
Panis mortis memoriam excitat. D
Sacram Eucharistiam quisque recipiat ac si statim è vita migraturus esset. E
Peccata cur debita *dicantur.* 168
Assidue aliena peccata condonanda. F
Ad peccatum sollicitari grauissima tentatio. G
Peccatum malorum omnium origo & fons. H
Dæmon cunctorum nobis caput & causa malorum. I

Fiat voluntas tua sicut in cælo, & in terra.

VNC Dei voluntas in terra fit sicut in cælo cum homines Deo obediût sicut Angeli, vt nempè ad nutum diuinæ voluntati obtemperemus. 165

Vide quemadmodum humilitatem doceat, *fiat* inquit, *voluntas tua*; ostendens quod istuc perficere non nostri sit studij tantùm, sed maximè Dei gratiæ. X

Y Non dixit, *fiat in me*, vel *in nobis voluntas tua*, sed absolutè, *fiat*, scilicet vbique terrarum, vt omnium curam quilibet orationem fundẽs susciperet, sic enim terra in Cælum quodammodo vertetur, & in Angelorum naturam natura migrabit humana.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

166 HActenus ea precati, quæ ad Dei gloriam spectant, nunc ea humiliter petimus, quæ dum hîc sumus vitamque hanc miserijs plenam degimus nobis necessaria sunt: scitè postquam dixerat: *fiat voluntas tua sicut in Cælo, & in terra*, statim ea iubemur peti, quibus vita sustentatur, vt colligeremus ab hoc nexu, ob id tantum nos viuere, vitamque producere, vt diuina voluntas in nobis impleatur. Hoc nempè vera vita est, cum Dei voluntas adimpletur in nobis.

Z Panis nomine omnibus cibus necessarius intelligitur. Sed cur corporis curâ animæ curæ præposuit, postea de peccatorum remissione agens? An panem dum docet petere nõ tàm carnis quàm animæ curam habet; exscindit enim multorum peccatorum causam, & originem, nam ex terrenorum affectu maxima peccatorum pars proficiscitur.

A *Panem*, inquit, *nostrum da nobis*, si noster, quomodo eum dari nobis rursus petimus? An noster dicitur, quia nobis necessarius? Quid? noster est, quia habemus, sed petere debemus, ac si noster non esset, cum eo carere statim, si Deus manum subtrahat, possimus, nempè nostra minimè nostra sunt, & quæ videmur habere nõ habemus.

B *Da nobis*. Signatè, *nobis*, non canibus; ac similibus, dedecet enim brutis alendis consumi quod hominibus exhibetur pro hominibus petitur.

C *Panem nostrum*, qui scilicet nobis communi Dei prouidentia debetur; simul ex hoc verbo colligere licet, si à Deo pasci cupimus, alieno esse abstinendum, nihil furto, aut rapina, fraudeque comparandum.

Nec nudè panem petimus, sed hodie nominamus, *Da nobis hodie*. 167
Cur hodie, non eras? An quia de crastino solliciti esse non debemus. crastinus enim dies sollicitus est sibi ipsi? An vt ita humanæ vitæ insinuetur incertitudo, quia quid crastinus pariat dies ignoramus, nescimusque an crastinum visuri simus diem, scilicet mortalitatis nostrę monemur, vt vitæ huius abeuntis incertitudinem consideremus.

D Quid? Panis coquitur, cinis relinquitur, qui mortalitatis nos admonet, mortis memoriam ingerit: nutrit ergo panis dum editur, vitamque producit, sed mortis memoriam excitat, dum cinis relinquitur.

E Potest de cœlesti Eucharistico pane hæc sententia exponi, sicut exposita à sanctis patribus fuit. Iure quoque hunc petere iubemur panem, sed hodie tantum, vt illum tanquam viaticum panem & iam iam morituri recipiamus.

Bo-

Bonus hic apparatus, vt vnusquisque Angelorum recipiat panem, ac si statim è vita migraturus esset, & ad perpetuum diem peruenturus.

Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

168 DEbita nostra, peccata dixit Sanctus Lucas, peccata debita vocantur, quod illis tanquam ære aliena cõstricti teneamur Deo, quod debitores nos faciant iniuriæ reparandæ, quam Deo irrogamus diuinæ legis violatione.

F *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris,* hac nos cõditione, & sponsione constrinxit, vt si nostris in Deum peccatis veniam impetrare volumus, aliorum in nos peccatis ignoscamus; & ne aliquando assiduè condonando fatigaremur, in quotidiana oratione intextum est, vt quod quotidie à Deo petimus pro quotidianis peccatis, id quotidie erga proximos nostros præstare non detrectemus.

Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Amen.

G ET *ne nos inducas*. S. Augustinus; *ne nos inferas*, quod ad Græcam vocem propius accedere videtur, est enim Græcè εἰσενέγκῃς, sed tantumdem valet ac, *inducas*. Addit; *in tentationem* non explicat in quam, sed intelligitur de ea, qua ad peccatum sollicitamur; quælibet alia præ ista tentationis nomen non meretur.

H *Sed libera nos à malo*. Græcè, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, per *malum* intelligi peccatũ potest, quod summum malorum omnium est, adeo vt κατ' ἀντονομασίαν malum dicatur, vt vix alia mala dici queant, si peccato comparentur. Præterea malum dicitur peccatum quia omnium malorum fons, & origo est.

Denique malus κατ' ἐξοχὴν Diabolus dicitur propter excessum malitiæ & quia cunctorum nobis caput & causa malorum est. Et pulchrè sic ille in fine oppositus est cœlesti Patri, à quo exorta oratio est. I

SECTIO V.

Ieiunium orationis ala. 169
Abstinentia cęterarum virtutum velut fundamentum. K
Perstrict. qui ieiunium simulant quàm non ieiunent. L
Σκυθρωποὶ qui dicantur. 170
Peccatum à ieiunio absit, Angelus quidam sit qui ieiunat. M
Lętitię tempus cum caro abstinentia premitur. 171
Diem festum se agere existimet, qui ieiunat. N
Prosperitatem abstinentia portendit. O
Fletus pœnitentibus dulcis. Expensus loci. P
Ieiunium animę cibus eo anima deliciatur. 172
Qui ieiunat Dei tabernaculum & arca sit, diuinam legem seruet, & manna. Q
Ieiunans de suo corpore sacrificium Deo offerat, carnem Deo mactet. R
Regium induat animum qui ieiunat, affectibus imperet. 173

Ieiu-

Ieiunij cultor futura cogitet præsentium oblitus. S

Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes.

169
POST orationem ieiunij meminit, quia orationis ala ieiunium est, & infirma fine abstinentia oratio est.

K Pende loquendi modum; *Cum ieiunatis* inquit; non præcipit ieiunium, sed supponit, cæterarum quippè virtutum initium, ac veluti fundamentum abstinentia est.

L Arguit Christus eos, qui cum ieiunant tristem exhibent faciem, vt hominibus appareant ieiunantes, quanto iniquiores erunt, qui cum non ieiunēt simulant tamen?

170 *Nolite fieri sicut hypocritæ tristes.* Syrus, *atrati*. Pagninus, *vultu mæsto*. Vatablus. *Tetrici*. Græcè est vox *σκυθρωποὶ*, quæ significat etiam molestum esse, ferè enim vultuosi, tristes, ac seueri, alijs suâ tristitia, ac seueritate molestiam creant, quâ nec ipsi carent.

M In ieiunio tristitia simulanda non est, sed minus veræ tristitiæ causa fouenda, peccatum scilicet, quod tristes reddit, quos possidet; Cum ieiunamus igitur nec tristes sicut hypocritæ appareamus, nec verè sicut peccatores simus. *Ieiunium Angelorum cibus* Sācto Athanasio lib. de Virg. dicitur; Angelorum ergo vitam æmuletur qui ieiunat, & humanus quidam Angelus sit verus abstinentiæ cultor.

Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum & faciem tuam laua.

IDest lætum te ostende, tristitiam ne finge. Palęstini in diebus festis in lætitiæ signum solent capita vngere, ad quem morem Christus in his verbis respicit: nempè lætitiæ tempus est, cum caro abstinētia premitur, animus enim gaudio diffunditur, cum caro parsimonia coarctatur. 171

Qui ieiunat, caput suum vngat, hoc est diem festum se agere existimet, festus sanè dies est, cum spiritus carnem sibi subijcit, deque eâ, tanquam de sæuo hoste triumphum agit. N

Orientales in lætitia, & in rebus prosperis vngebantur, vt ex sacris litteris constat; ergo cum caput vngi in ieiunio iubet Christus, indicat prospera omnia in ieiunio futura, & prosperitatem abstinentiam comitari. O

Sed quî vngi caput in lætitiæ argumentum iubet Christus dum ieiunamus, cum Ioel, cuius verba legit in quadragesimę initio Ecclesiā dicat: *Ex nunc hæc dicit Dominus conuertimini ad me in ieiunio, & fletu, & planctu?* Quæ lætitiæ cum fletu connexio? Magna, nam fletus ipse dulcis pœnitentibus est, veræ solidæque lætitiæ causa. P

In ieiunio vngi caput iubet metaphora sumpta ab antiquo more, quo ad lautum diuesque conuiuium se vnctione parabant, quod solemne, vt aliqui notauere, Palæstinis 172

ſtinis hinc illud Regij Prophetæ: *Paraſti in conſpectu meo menſam*, vnctionem tanquam diſpoſitionem nectit: *impinguaſti in oleo caput meum*. & Chriſtus ipſe tangit Phariſæum, quod conuiuio ab illo exceptus eius caput non vnxerit, quod præſtitit Magdalena. Cum igitur vnctio prandentis habitus fuerit, cur iubet Chriſtus caput in ieiunio vngi? An quia ieiunium animæ cibus eſt, & deliciatur anima cum corpus ieiunat? ſcilicet diues conuiuium abſtinentia Dei ſeruis eſt. Præterea iubet in ieiunio caput vngi, vt prandentis habitu abſtinentia tegatur, nihilque ad oſtentationem fiat.

Pſal. 22. 5.

Q Sed vnctio iſta aliud nobis tacitè innuit. Olim Dei tabernaculum vngebatur, vt ſanctum Deo eſſet Exod. 30. v. 25. & 26. *Facies vnctionis oleum ſanctum, vngeſque ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtamenti*. Ergò qui ieiunat caput ſuum vngat, vt meminerit ſe Dei tabernaculum eſſe debere, ſpiritalemque arcam, in qua diuina lex, & manna ſeruetur.

Exo. 30.

R Vngebantur oleo etiam Sacerdotes Exod. 30. v. 30. & Leuit. 16. v. 32. inungatur & ieiunas, vt diſcat, Dei ſe cultui mancipatum, talemque vitam inſtituere debere, tanquam ſi ſacerdos, Deoque ſacer eſſet, ſacerdotis munus quodammodo agat, qui ieiunat, de ſuo corpore ſacrificium Deo offerat, carnem ſuam Deo mactet.

173 Reges quoque vngi olim conſueuerant 1. Reg. 15. v. 1. *Vt vngerem te in regem* & 2. Reg. 5. v. 3. *Vnxerunt Dauid in regem*. ab vnctione igitur iſta diſcat qui ieiunat regium induere animum, affectibus ſuis dominari. Verus ille rex, qui ſui imperium habet, nec vitijs infeliciter ſeruit.

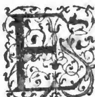
Etiam Prophetæ Deo iungebatur ſic Elias Eliſæum vnxit in Prophetam 3. Reg. 19. ergo qui ieiunat oleo vngitur, quia non verbis tantum, ſed toto corpore prænuntiat vitam futuram pro qua vi tæ præſentis bona contemnit. Propheta quodammodo eſt, quia futura cogitat, præſentium ferè oblitus. S

SECTIO VI.

Zn-

Ζητεῖν quid. Cœlum ingenti affectu quærenuum. F
Regna terrena vix regni nomen merentur. G
Vitæ incertitudo terrenorum solicitudinem auferat. 179
Μεριμνᾶν à quo deriuetur. H
Terrenorum solicitudo mentem, animumque discerpit, & discindit.
Μετεωρίζεσθαι quid. De terrenis sicut de cœlestibus non cogitandum. I
Vel tempus ipsum de superflua illi imposita affectione contra nos inclamat. K

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

174

EXPVLSO inanis gloriæ veneno, quod mentem, opusque omne inficit, contemnendas terrenas diuitias Dominus suadet, quas illa maximè facit concupiscere; Ab inanis gloriæ amore liber facilè terrenas diuitias spernit, alioquin in terrâ thesaurizat sibi thesauros qui inanis gloriæ vanitatem cordis thesauro condident.

Post ieiunium de diuitiarum ne-
T glectu agit, quia non satis à cibis abstinere, nisi & terrenarum rerum amorem exuamus; diuitias spernendas post ieiunium monet, ne aliquis à cibis ad augendas diuitias abstineat; nam auaritiæ, non religionis hoc ieiunium esset.

Commendato ieiunio eleemo-
V synam suadet, ieiunium quippè deficit quod eleemosyna non firmat; moritur abstinentia quam miseratio non operit, imo & animat.

Nemo potest duobus Dominis seruire, aut enim vnum odio habebit & alterum diliget.

SIc ferè contingit, vt diues diui- 175
tiarum sit seruus, nam opibus sicut domino seruit; non ait nemo potest duos Dominos habere, sed duobus seruire, quia habere diuitias possumus & Deo seruire: non autem seruire simul diuitijs, & Deo.

A seruitute ad dilectionem, o- X
diumque transit; nam qui Dominum diligit obsequij promptitudine dilectionem suam ostendit, sicut qui odit, odium obsequendi difficultate prodit.

Respicite volatilia Cœli.

CVr aues respiciendas monuit, Y
& non alia animalia, quæ in terris degunt? Quia cum in sublimi aere versentur longius à cibo absunt, & tamen Deus pascit illa. Terrestria animalia plus in quærendo, & recondendo cibo industriæ adhibent; tacitè igitur nos edocet, ne nimis circa terrena, ac peritura laboriosi simus, & industrij, tunc enim magis Dei prouidentia apparebit, vbi minus prouidi nos fuerimus.

Cœli auiculas spectare nos mo- 176
net, nó leones, orsos, elephantes, & similia, sed animaliū minima quæ cantui ferè vacant, & veluti obiter

ter cibum sumunt; vt ab illis nos disceremus, Dei laudibus concinendis vacare, & cibum obiter,& tanquam aliud agentes sumere, & laudes cum cibo miscere, quod auiculæ actitare solent, dum comedentes canunt.

Considerate lilia agri quomodo crescunt,non laborant neque nent.

L Ilia nos cõsiderare hîc admonet,quæ neque laborant,neque nent,& tamen adeò pulchrè à Deo vestiuntur; hinc laudatur in sacro epithalamio sponsa, ac lilio comparatur: *sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter spinas,* Cant. 1. Idcirco lilium à sponso sponsa dicitur,vt quæ neque neat, neque texat, sed omnem sollicitudinem in sponsum reijciat, vt ab ipso vestiatur, & nutriatur. Signatè lilium inter spinas, quia inter calumniatores & persequutores, qui eam veluti spinas pugunt, ipsa sui, & iniuriarum veluti oblita spem suam in sponsum iacit, ad modum lilij se habet, Deo suo sui curam committens.

Cant. 1.

A *Considerate lilia* agri.Græcè, *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ animaduertite lilia agri*; signatè *agri*, non hortensia, hæc enim aliquid humanæ curæ debere videntur, lilia quæ in agris omnem suam pulchritudinem, ac decorem acceptum vni Deo referunt; etiam animæ decor vni Deo receptus referatur.

B *Considerate lilia.* Cur non ex auibus pauonem nobis proposuit, aut cygnum, vel ex pecoribus agnum? Ad Herbarum vilitatem se contulit, vt magis Patris cœlestis prouidentiam exaggeraret, qui herbas citò perituras tanto vestit decore, tantâ pulchritudine; minus exquisitæ vestis ambitum depretiaret, si ei animalia præponeret; præposuit insensibilia, vt minus vestitus curâ tangeremur.

177 Sed pende, quod postea dicit; *si autem fœnum agri*; Lilia agri fœnum vocat: Ita ne lilia in fœnum versa? Minimè. Cur igitur quæ lilia dixerat nunc fœnum appellat? Vt omnis pulchritudo nobis vilesceret, neue quia liliorum vestem,candoremque laudauit, magnum aliquid hoc esse putaremus, & dignum quod vestium paratura exprimeremus.

D Addit, *si autem fœnum agri quod hodie est,& cras in clibanum mittitur.* S.Hilarius alijque,*quod cras in ignem mittitur.* Vides quò decor omnis, ac pulchritudo abeat? quẽ finem candor habeat? In ignem mittitur, vt tacitè nos doceret, eis qui vestium luxu laborant, & ignem imminere;& flammis vanam hanc culturam puniendam, vnde & diues ille in Euangelio, qui purpura & bysso induebatur, vltrices tandem flammas miser sensit. Luc. 16.

E *Nec Salomon coopertus est sicut vnum ex istis; περιεβάλετο amictus, indutus fuit.* Pende vt omnem mundi gloriam vnico agri flori postposuerit, vt ita hominum inane studium in vestitus elegantia reprimeret, & coerceret.

Quærite ergò primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adycientur vobis.

178 QVærite; non dixit, *ob regnum Cælorum solliciti sitis,* sed, *quærite regnum Dei,* quia nec circa regnum cœlorum vult nos dubiam adhibere curam, sed certam, quæ fidei innitatur. Non vult regnum Cœlorum à nobis anxiè, & perturbatè quæri, sed quiete, & summa animi tranquillitate.

F *Quærite,* Græcè ζητεῖτε, verbum ζητεῖν significat etiam velle, & ingentem voluntatis propensionem notat; rectè ergo hic adhibetur, vt disceremus, regnum Cœlorum voluntatis actibus quæri, & amorem ad illud nos producere; quæritur non corporis gressu, sed voluntatis affectu.

G *Regnum Dei,* Tertullianus *regnum* tantùm habet, ac si solum Dei regnum regni nomen mereatur, terrena vix regna dici possint, cum peritura, casura sint; solum Dei regnum stabile ac firmum.

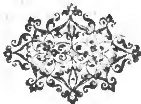
Nolite solliciti esse in crastinum, crastinus enim dies sollicitus erit sibi ipsi, sufficit diei malitia sua.

QVid in crastinū sit sollicitus, 179 qui an die crastina sit futurus ignorat? fors præsens hic dies nobis postremus erit, non est igitur quod superuacanea sollicitudine ob terrena, & peritura premamur.

Nolite solliciti esse, Græcè, μὴ οὖν μεριμνήσητε. *Ne ergò solliciti sitis;* Arias Montanus; *Ne igitur anxiemini.* μεριμνᾶν grammatici deriuant, παρὰ τὸ μερίζειν τὸν νοῦν, quod animum, mētemque in varias partes diuidat, & discerpat, quod terrenarum rerum sollicitudini congruit, quæ mentem in varias partes rapit, ac veluti discindit. H

Sanctus Lucas eleganter hoc aliter expressit, cum dixit μὴ μετεωρίζεσθαι ne sitis longa futuri sollicitudine suspensi, sicut matematici cum de Cœlo disputant; neque de terrenis cogitetis, sicut si de Cœlo ageretur; hoc enim indicat Græcum verbum μετεωρίζομαι; nostri hoc eleganti italismo explicant: *Far castelli in aria.* I

Sufficit diei malitia sua, idest sua afflictio: vt eos acriùs increparet, ipsum tempus animauit, & veluti afflictum ab omnibus introduxit, quasi quod contra illos de imposita sibi superflua afflictione inclamaret. K

Vul-

CAPVT VII. MATTHÆI.

Verſ.1.

Nolite iudicare, vt non iudicemini.

Nolite iudicare. *Pagn. & Caiet. Ne iudicetis. Al. Nolite condemnare. Auct. Ne damnetis.*
Vt non iudicemini. *Syr. Et non iudicabimini. Al. Ne condemnemini.*

Verſ.2.

In quo enim iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

In quo. *S.Hil. Quo.*
Iudicaueritis. *Caiet. Indicatis.*
Iudicabimini. *S.Hier. Iudicabitur de vobis.*
In qua menſura. *Syr. qua menſura.*
Menſi fueritis *Syr. Metimini.*
Remetietur. *Vat. menſura dabitur. Caiet. Menſurabitur. Fr.Lu. Vicisſim metietur. Theoph. Metientur vobis. Euthym. Remetientur alij vobis.*

Verſ.3.

Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides?

Quid. *Pagn. Cur.*
Vides. *Ar.M. Intueris. Auct. Spectas. Fr.Luc. Aſpicis.*
Feſtucam. *S.Aug. ſtipulam.*
In oculo fratris tui. *Syr. Quæ eſt in oculo fratris tui.*
Et trabem. *Ar.M. At trabem. Syr. Trabem autem.*
Non vides. *Syr. Non animaduertis. Pagn. non conſideras.*

Verſ.4.

Aut quomodo dicis fratri tuo: ſine eijciam feſtucam de oculo tuo, & ecce trabs eſt in oculo tuo?

Dicis. *Ar.M. Dices.*
Sine. *Auct. Permitte.*
De oculo tuo. *Fr.Luc. Ex oculo tuo. Theoph. Oculi tui.*
Eijciam. *Syr. Eruam. Vat. Eximam. Auct. Expellam.*
Et ecce trabs. *Syr. Et ecce trabes.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.5. Hypocrita eijce primum trabim de oculo tuo,& tunc videbis eijcere feſtucam de oculo fratris tui.	Hypocrita. *Syr. Acceptor vultus. Hier.M. ex Syr. Simulator faciei.* Primum. *Pagn. Prius.* Videbis. *Pagn. Proſpicies. Vat. perſpicies. Ar.M. Intueberis. Auct. Diſpicies. Fr.Luc. Perſpicies.* Eijcere. *Syr. Ad educendam. Al. Vt eximas. Auct. Vt expellas.* De oculo. *Fr.Luc. Ex oculo.*
Verſ.6. Nolite dare ſanctum canibus: neque mittatis margaritas veſtras ante porcos,ne forte conculcent eos pedibus ſuis, & conuerſi dirumpant vos.	Nolite dare. *Pagn. ne detis. Syr. Ne dederitis.* Neque mittatis. *S.Hier. Neque Miſeritis. Pagn. Ne proieceritis. Vat. Ne Obijcieritis. Auct. Ne proijciatis.* Margaritas veſtras. *Auct. Vniones veſtras.* Ne forte. *Fr.Luc. Ne quando.* Conculcent. *Auct. Proculcent.* Pedibus ſuis. *Ar.M. In pedibus ſuis.* Et conuerſi. *Pagn. & illi verſi in vos. Ap.B. Alb.M. & canes conuerſi.* Dirumpant. *Syr. Dilacerent. Tert. Euertant. S.Cyp. Elidant. Pagn. lacerent. Hier.M. ex Syr. Confodiant. Fr.Luc. Lanient. Quidam Codd. Diſrumpant.*
Verſ.7. Petite,& dabitur vobis: quærite,& inuenietis: pulſate & aperietur vobis.	Petite. *Auct. Efflagitate.* Quærite. *Auct. Indagate, requirite.*
Verſ.8. Omnis enim,qui petit,accipit: & qui quærit, inuenit: & pulſanti aperietur.	Omnis enim qui petit. *Syr. Quiſquis enim petit. Ar. M. Omnis petens.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.9. Aut quis eſt ex vobis homo, quem ſi petierit filius ſuus panem, nunquid lapidem porriget ei?	Quis ex vobis homo. *S.Ioan.Chryſ. Quis ex vobis Pater. Fr.Luc. Num quis eſt veſtrum. Syr. Sed quis eſt vir ex vobis.* Quem. *Fr.Luc. à quo.* Si petierit. *S.Ioan.Chryſ. Si petat.* Filius tuus. *Fr. Luc. Filius ipſius.* Porriget. *Vat. daturus ſit. Ar.M. Indet. Pagn. Dabit.*
Verſ.10. Aut ſi piſcem petierit, nunquid ſerpentem porriget ei?	Nunquid ſerpentem. *Syr. Num colubrum.* Porriget. *Ar.M. Indet.*
Verſ.11. Si ergo vos, cum ſitis mali, noſtis bona data dare filijs veſtris: quantò magis Pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ſe?	Cum ſitis mali. *S.Cyp. Cum ſitis nequam. Syr. qui mali eſtis. Ar.M. Mali exiſtentes.* Noſtis. *S.Cyp. Scitis.* Bona data. *Syr. Munera bona. S.Io. Chryſ. & Pagn. dona bona.* Dare. *Arab. Donare.* Filijs veſtris. *Fr.Luc. Liberis veſtris.* Petentibus ſe. *Syr. Iis qui rogauerint eum. Al. Si poſtuletis ab ipſo.*
Verſ.12. Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & Prophetæ.	Et vos. *Vat. talia, & vos. Syr. Ita & vos. Al. ſic & vos.* Hæc eſt enim. *Syr. Hoc eſt enim. Ar.M. hic enim eſt.*
Verſ.13. Intrate per anguſtam portam: quia lata porta, & ſpatioſa	Intrate. *Fr. Luc. Ite.* Per anguſtam portam. *Pagn. Per arctam portam.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionu Varietas.*
	Quia lata. *S.Hier. quàm lata. S.Val. Quàm ampla. Hier. M. ex Syr. Quàm dilatata.*
via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.	Ducit. *Vat. abducit. Auct. Deducit.* Ad perditionem. *S.Hier. & S.Val. ad mortem. Vat. In exitium. Auct. In interitum.* Qui intrant. *S.Hier. Qui Ingrediuntur. A.M Ingredientes. Syr. qui abeunt. Fr. Luc. Qui incedunt gradiuntur. Auct. qui vadunt.*
Vers. 14.	Quàm. *Caiet. Quoniam. Theoph. Quid.*
Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam!	Angusta. *Hier. M. ex Syr. Angustiata, obsessa.* Arcta via. *Pagn. stricta via. Adam C. Compressa.* Et pauci sunt. *Fr. Luc. Et quàm pauci sunt.*
Vers. 15.	Attendite vobis. *Syr. Cauete. Fr. Luc. ex Syr. Custodite vos. Pagn. Attendite vobis.*
Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.	A falsis Prophetis. *Vinc. Lir. A pseudo Prophetis.* Qui veniunt. *S.Ioan. Chrys. Venient enim.* In vestimentis ouium. *Tert. in pellibus ouium. S.Amb. In vestitu. Ar. M In indumentis ouium.* Intrinsecus. *S.Val. & Vinc. Lir. Ab intus.*
Vers. 16.	
A fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus?	Cognoscetis. *Pagn. Agnoscetis.* Nunquid colligunt. *Syr. Num colliguntur ex spinis vuæ?* Vuas. *Vat. Vuam.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 17.	
Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala aut arbor malos fructus facit.	Facit. *Vat. Gignit.* Mala. *Pagn. putrix. Fr.Luc. Vitioſa.*
Verſ. 18.	
Non poteſt arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere.	Neque. *Quid. Codd. m.ſ.* addunt. *Neque rurſus.* Mala. *Pagn. putris. Vat. & Ar.M. Carioſa. Eutym. Inutilis.* Bonos fructus. *Ar.M. Fructus pulchros.*
Verſ. 19.	
Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.	Fructum bonum. *Ar.M. Fructum pulchrum.* Excidetur. *S.Ioan.Chryſ. & Pagn. exciditur.* In ignem mittetur. *S.Ioan.Chryſ. In ignem mittitur. Pagn. in ignem conijcitur. Ar.M. In ignem inijcitur. Syr. In ignem cadit.*
Verſ. 20.	
Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.	Igitur. *Ar.M. Itaque.* Cognoſcetis. *Pagn. Agnoſcetis.*
Verſ. 21.	
Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum Cœlorum: Sed qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in Regnum Cœlorum.	Intrabit. *S.Hier. Ingredietur.* Qui fecerit. *Syr. & Arab. Qui facit. Ar.M. Faciens.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.22.

Multi dient mihi in iila die. Domine, Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dęmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?

Multi dicent. *Syr. Multi dicturi ſunt.*
In illa. *S. Aug. In illo.*
Domine Domine. *Syr. Domine mi, Domine mi.*
In nomine tuo. *Pagn. per nomen tuum. Ar. M. Tuo nomine.*
Eiecimus. *S. Cyp. Excluſimus.*
Virtutes multas. *S. Cyp. Virtutes magnas. Ar. M. Efficientias multas. Fr. Luc. Multas poteſtates, multa miracula.*
Fecimus. *Vat. præſtitimus. Fr. Luc. Edidimus. S. Aug.* addit, *Et in nomine tuo manducauimus, & bibimus?*

Verſ.23.

Et tunc confitebor illis: quia nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

Confitebor. *Syr. Profitebor. Arab. & S. Aug. Dicam. Caiet. Fatebor. B. A. b. M. Iurabo.*
Diſcedite. *S. Aug. Recedite. Ar. M. Abſcedite.*
Nunquam. *S. Aug. Non.*
Qui operamini in. *Syr. Operarij iniquitatis. Aliqui Codd.* addunt, *omnes.*

Verſ.24.

Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.

Omnis er. *S. Hier.* Addit, *Omnis qui venit ad me, & audit.*
Verba mea. *S. Hier. Sermones meos. Vat. Ex me ſermones hos.*
Et facit. *Syr. Exequitur.*
Aſſimilabitur. *Syr. Aſſimilatur. S. Aug. Similabo eum. Vat. Aſſimilabo illum. Fr. Luc. Comparabo eum. Apud S. Hil. ſimilem æſtimabo. Auct. Similis erit.*
Sapienti. *S. Aug. Prudenti.*
Qui ædificauit. *Syr. Qui quidem extruxit.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.25.

Et deſcendit pluuia, & venerũt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam: & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.

Pluuia. *Pagn. imber.*
Irruerunt. *Ar.M. Procubuerunt domui illi. Fr.Luc. Inciderũt domui illi.*
Non cecidit. *S.Aug. non concidit. Al. Et non eſt proſtrata.*
Fundata e.e.ſ. *Syr. Quippe cuius fundamenta ſupra petram iacta fuerant.*

Verſ.26.

Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam.

Qui audit. *Vat. Qui audit à me.*
Verba hæc. *Vat. Sermones hos.*
Similis erit. *S.Ioan.Chryſ. Similis iudicabitur.*

Verſ.27.

Et deſcendit fluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

Flauerunt. *Auct. Spirauerunt.*
Irruerunt. *S.Aug. Impigerunt. Ar.M. Proruerunt domui illi.*
Et cecidit. *Syr. Atque corruit. Al. Et deiecta eſt.*
Fuit. *S.Ioan.Chryſ. Facta eſt.*
Ruina. *Ar.M. Caſus.*

Verſ.28.

Et factum eſt: cum conſummaſſet Ieſus verba hæc admirabantur turbæ ſuper doctrina eius.

Conſummaſſet. *Syr. Abſoluiſſet. Pagn. finiſſet.*
Admirabantur. *Vat. obſtupeſcerent. Pagn. Obſtupebant. Ar.M. Stupebant. Fr.Luc. Excutiebantur. Auct. Percellebantur.*

Vulgata Editio.

Verſ.29.

Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut ſcribæ eorum, & Phariſæi.

Lectionum Varietas.

Erant enim docens eos. *Pagn.* *Docebat enim eos.*
Sicut poteſtatem habens. *Ar. M.* *Vt auctoritatem habens. Fr. Luc. ex Syr. Vt dominium exercens.*

CAPVT VII.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Nolite iudicare, & non iudicabimini.

VRE poſt tot virtutes,quas hucuſque docuit, poſt data circa ieiunium, circa eleemoſynâ, circa orationem, circa rerum terrenarum neglectum monita, monet Chriſtus, ne quempiam temere iudicemus, quia ferè itaaccidit, vt vbi quis virtutum exercitijs ſe dederit, ſtatim alios arguat, & aliorum defectus notet, damnetque ſeueriùs. Danda igitur hæc cautio hoc loco fuit, quia hoc vitium maximè eos corripit, qui ſanctitatis ſemitam noſſe 180

noſſe cæperunt, ſcilicet quò quis ſanctior eò magis à temeraria aliorum cenſura abeſſe debet.

A Vel ſi proximè dicta reſpiciat, poſt quam monuerat omnem terrenarum rerum curam reijciendam, neque de craſtino cogitandum, cum diei ſua ſufficiat malitia, ſtatim de non iudicandis temerè alijs cautionem exhibet, quia nempè incertum eſt, quo animo quis temporalia procuret in futurum.

B Iudicium omne non damnat Chriſtus, damnat malignum, & temerarium; abſolutè tamen, & indefinitè ait: *Nolite iudicare*, indicans eum qui ſepè iudicat, temere non ſemel iudicare, vt præſtet iudicium ſuſpendere, niſi apertiſſima res ſit.

181 *Nolite iudicare*; Græcè, μὴ κρίνετε, *ne iudicate*, ſeu, *ne damnate*, hoc verbum quandam indaginem involuit, vt κρίνειν ſit diligenter inueſtigata ſenero iudicio ſubijcere, ac damnare, vnde κρίνειν aliquando ſignificat curioſè indagare, ac perquirere; ergò illud iudicium propriè inhibet hîc Curiſtus, quo aliena curioſè inueſtigamus, & quæ occulta ſunt noxia indagine prodimus, ac dijudicamus, quod vitium multos obſidet, multos inficit.

C Præterea κρίνειν ſignificat etiam interpretari, & plerumque de ſomnijs dicitur, quo ſenſu Homerus extulit Iliad. 3. Non raro & aliorum cenſores, dum aliena iudicant, & damnant, non rem vt res eſt producunt, ſed ſomnia ſua narrant, ſomnia explicant, quum ea quæ contra aliorum famam excogitant ſæpè nuda ſomnia ſint.

Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui, & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo ſine eijciam feſtucam de oculo tuo.

SCilicet ita eſt, vt quò quis gra- D
uioribus delictis premitur, eò ſeueriùs aliena arguat, quæ minima, & exigua. Nulli attrociùs ſæuiunt in leues aliorũ lapſus, quàm qui longè grauioribus vitijs madent.

Quid autem vides feſtucam in ocu- 182
lo fratris tuo; Græcè, τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος, *quid intueris, quid ſpectas feſtucam?* βλέπειν non raro dicitur de viſione, & aſpectu rei quæ latebat & celabatur; vnde ſuperiori cap. v. 18. ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ *Pater tuus qui videt in ſecreto*. Hîc ergò illi arguuntur qui non ſolum aliorum leuia peccata vident, & notant, ſed ea quæ latebant, curioſè inueſtigant, & ſua, quæ grauia, grandiaque, & omnium oculis expoſita, non vident, adeo vt ſui curâ neglectâ, alienas labeculas explorent.

Quid autem vides feſtucam in ocu- E
lo fratris. Non explicat vnde factum ſit vt in oculo trabem habeat, An in hoc ipſo quod temerè iudicat trabem in oculo ſe habere prodit?

Trabs quæ, impedimento alienę F
feſtucæ videndę, eſſe debebat, fit explorandæ occaſio; qui ſine trabe, ſine feſtucis eſt, aliena non temerè iudicat.

G Aman in trabe quam Mardochæo parauerat vltimum subijt
Est. 5. supplicium *Esther*.5.& qui trabem in oculo habet, alios condemnans Dei sententiam exspectet, qua condemnetur, vnde Christus hic: *in quo iudicio iudicaueritis iudicabi-*

H Malignus in aliorum oculo festucam videt; non ait in oculis, sed in oculo; satis illi vt festucam in vno oculo videat, adhoc vt alium damnet.

Sine eijciam festucam de oculo tuo;
183 Græcè, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου. *sine expellam, depromam festucam ex oculo tuo*; Trabem in oculo suo habet, & colligere ex alieno oculo festucam studet; Imminẽtis mortis signũ habetur, quum decumbens festucas colligit, quin à Galeno καρφολογία *festucarum collectio* inter signa phrænesεos ponitur: ergò qui minuta aliorum errata, leuesque labeculas notat cum grauioribus ipse teneatur, phrænesis se laborare morbo indicat, & rectæ rationi se iam defunctum ostendit.

Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos.

I Margaritas vestras; cur nostræ? Per margaritas sacræ scripturæ intelligentia, ac veritas intelligitur, quæ nõ Dei tantùm est, sed etiam nostra, quia scilicet assiduo studio, atque labore cũ Dei adiutorio intelligentiæ nobis aditus aperitur, vt margaritæ nostræ quoque dicantur, licet præcipuè Dei sint.

Ne forte conculcent eas. Conculcare possunt hæretici veritatis margaritas, dirumpere non possunt, non possunt terere. Dei verba rumpi non possunt, licet possint vilipendi, firma, atque stabilia sunt, ac prorsus perennatura. K

Et conuersi dirumpant vos. Et de margaritis, & de ministris sollicitus est, & vtrisque consuluit; sed ordinem pende; prius ait; *ne fortè conculcent eas*; postea, *& conuersi dirumpant vos*; quo ordine ostendit, prius curam adhibẽdam, ne Dei verba depretientur, & vilipendantur, quàm vt nos ab impiorũ iniurijs, & persecutionibus eximamus. Quæramus priùs Dei verba ab impiorum contemptu vindicare, quàm nos vitamque nostram ab eorum manibus subducere. L

SECTIO II.

Orationis instantia, & ardor. 184
Oratio bonis operibus animetur. M
Bona omnia non ab alio, quàm à Deo petenda. N
Aeterna, non peritura in oratione quærenda. 185
Αἰτεῖν *de quibus dicatur. Non perfunctoriè Deus rogandus.* O
Ζητεῖν *quid. Cælestia quærenda in oratione, non terrena, & obuia.* P
Homo cur malus *dicatur.* Q
Bona non merentur dici, quæ spiritus sancti gratia non animantur, vel à diuino spiritu sunt. 186
Veris bonis non affluunt, qui à supera spiritus gratia absunt. R

Pro-

Promptior, & facilior in benefaciendo est Deus quam homines sint. S
Proni ad voluptates homines ferè sunt. 187
Ἀπάγων quid. Amens est qui spatiosam voluptatis viam ingreditur. T
Ob via perditionis via. V
Labores Deus admiratur, vt desiderium erigat. X
Lato corde per arctam perfectionis viam currendum. Y
Perfectionis via inuenta sæpe deseritur. 188
Charitatis porta vnit quos admittit. Z

Petite, & dabitur vobis, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis.

184 RATIONIS instantia his verbis significatur. Petimus precibus, quærimus labore, ac studio, nam otio torpentes, & negligẽtes dona Dei recipere non merentur, & licet extimis ea labijs postulẽt, vitâ, moribusque reijciunt. Tribus loquendi formis iterat rem eandem, docetque non obiter, & supinè sternendam orationem esse, sed magna intensione, sedulitate, ardoreque vehementi. Non vult Deus dona sua nimiâ inueniendi facilitate vilescere.

M Pulsat, qui rectè operatur, plena hæc orationis forma, quæ non ab ore duntaxat promitur, sed bonis operibus animatur. Proba, & vera oratio est, quæ non vocibus tantùm, sed actibus clamatur.

Petendum docet, nec addit à quo; frustra est qui ab alio bona petit, quàm ab omnium bonorum auctore, nemo tàm fatuus, qui à silice aquam expostulet, & à creaturis bona non peritura, à mundo perennatur apostulat. N

Petite, inquit Christus, *& dabitur vobis, quærite, & inuenietis*, non explicat quid petendum, quid quærendum sit, nunquid terrena, & peritura? Maioribus inhiare hominis mens debet, dedecet Cœlo natum immori perituris; cœlestia, & sempiterna quærenda sunt; non explicuit Christus, suo silentio docens, neminem tàm delirum esse debere, qui inanium rerum petitione occupetur, & terrenorum amore distendatur. 185

Petite, Græcè, αἰτεῖτε, *efflagitate, postulate*, eo modo quo solent mendici, nam αἰτεῖν est etiam *mendicare*; non ergò remissè, ac perfunctoriè rogandus Deus est, sed summis precibus, summâ instantiâ non secus, ac mendici vitæ necessaria soleant postulare. O

Quærite, Græcè ζητεῖτε, *indagate, requirite, rimamini, scrutamini*, hæc enim omnia continet verbum ζητεῖν, quo docemur summâ indagine, ac diligentia à Deo dona Cœlestia inquirẽda. Innuitur preterea non terrena, quæ obuia sunt, & minimè latent, facilè quærenda, sed spiritualia, atque cœlestia, hæc quippè vt minimè obuia, ita maiori diligentia inquirenda. P

Si

Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis Pater vester qui in Cœlis est, dabit bona petentibus se?

Q Mali homines dicuntur Dei comparatione. Malus omnis homo est, quia pronus ad malum, vel malos hic vocat sæculi dilectores, qui quum terrenis inhient, boni esse non possunt.

186 Sanctus Lucas cap. xi. v. 13. hāc eandem sententiam referens sic

Luc. 11. 13. extulit. *Si vos cum sitis mali nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis Pater vester de Cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?* Noster hic Euangelista *bona* dixit, Lucas, *spiritum bonum*. quæ cohærentia? maxima, quia cætera bona hoc nomen non merentur, nisi Spiritus sancti gratia veluti animentur, vel à diuino spiritu tanquam à suo fonte proficiscantur.

R Bona, & spiritus bonus conuerti videntur, quia vbi Dei spiritus non est, bona censeri non debent, quæ talia apparent, cum verè non sint. Falluntur qui à supera spiritus gratia absunt, & bonis veris affluere se putant, dum terrenis opibus, delicijsque obruuntur.

S Acuminis magis habet, quàm soliditatis obseruatio hæc, quòd de hominibus loquens ait; *nostis bona data dare filijs vestris*, de Patre, *dabit bona petentibus se?* non dixit; *nouit bona dare*, sed, *dabit*, quia promptior, ac facilior in benefaciendo est, quàm homines sint, quia in donis exhibendis nimiam plerumque indigentiæ notitiam præmittunt, & beneficentiam negligunt, quia nimis accuratè aliorum miseriam inuestigāt, quod maximè præstant, cum eleemosynam pauperibus, & indigentibus erogant.

Lata est porta, & spatiosa est via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam: quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam.

Dixisset de lata voluptatis porta, & spatiosa mundi via, 187
multi sunt qui inueniunt eam, significantiùs, *multi*, inquit, *sunt qui intrant*; inuenisse intrasse est, quia proni ad voluptates homines sunt, oblatam occasionem auferri sibi non patiuntur, intrant, nec interrogant quò ducat, & vbi finiat. Mundanorum hæc amentia est, vt in spiritalis vitæ genere ineundo accuratè consulant, & omnia expendant, sed vbi de latę viæ, perditæque ratione agitur, statim absque vlla consultatione eam arripiunt, & nihil de exitu cogitantes ad exitium ducuntur.

Quæ ducit ad perditionem, Græcè. T
ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν, *quæ deducit in exitium*, seu vt vertit Vatablus, *quæ abducit in exitium*, Sanctus Valerianus, *quæ ducit ad mortem*, ἀπάγειν dicitur quandoque de abductione, qua quis à recta ratione abducitur, quæ notio cum de lata perditionis via agitur, hîc probè cohæret; amens enim est, qui spatiosam voluptatis, ac deliciarum viam ingreditur, quæ ad mortem, suppliciumque æternum ducit.

In-

V Intrant portam nec quærunt eam, quia sponte se offert, obuia perditionis via est. Caue ne facilè ingrediaris.

X *Quàm angusta*, inquit *porta*. Dominus ipse vitæ spiritualis angustias admiratur, sed admiratione, desiderium erigit, animos à laboribus sumere debemus, cum videmus Deum labores admirantem. Admiratur labores, admirabitur magis laborem hunc sui amore subeuntem, & angustæ huius portæ difficultatem superantem.

Y Angusta salutis porta est, & arcta est via; sed per ipsam benè nisi lato corde non curritur, probè ille. *Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum*. Cordis angustia cum viæ angustia non cohæret, cohæret latitudo.

188 De perfectæ vitæ ratione ineunda, *pauci sunt*, inquit, *qui inueniunt* eam, dixisset, *intrant*, sed abstinuit, iudicans, quia qui eam inuenit statim non ingreditur, vt ferè in perditionis porta accidit, sed sæpè inuenta deseritur, nam pauci inueniunt, pauciores ingrediuntur, multi sæculi voluptatibus capti vitæ ianua reperta reuertuntur, & in perditionis viam se dant.

Z Angusta porta est charitas, quæ quos admittit indissolubili nexu inter se vnit, nec patitur esse diuisos: Angusta perfectionis porta sine angustijs est, & lata perditionis via magnis angustijs premitur.

SECTIO III.

Maxi-

Maxima Christi verbis vis inerat, & suauitas. T

Amorem sui loquens Christus mentibus inhalabat. V

Ea quæ docet Doctor operetur. X

Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces.

189 ONVERAT, vt per angustam portam intraremus, neglecta voluptatis via, quæ lata est, & mundanarũ illecebrarum ianua, nũc statim monet vt à falsis prophetis caueremus; non absurda hæc cautio, maximeque cohærens cum superioribus; nihil enim ita nos ad perditionis viam ducit, quàm malorũ hominum exemplum, & fraus, facilè se à lata perditionis via subducet, qui impiorum hominum vitabit consortium.

A Ab hominum deceptione, ac fraudibus cauendum monet, non monet, vt à vulpibus, à subdolis alijs animalibus caueremus, quia horum fraus non ita nobis nocet, sicuti hominum: animantiũ fraus, ac deceptio si hominum fraudi comparetur nulla est, externis rebus, corporique nocere animantia dolis possunt, animam, mentemque non inuadunt, nec illis insidias struunt, struit hominum malitia.

B Intrandum per angustam portam Christus dixerat: *intrate*, inquit, *per angustam portam*. Nunc præcipuum impedimentum ostendit, quo ferè ab ingressu auocamur, huiusmodi autem est impiorum hominum consortium, & hæreticorum fraus, qui ementito virtutis habitu cum oues videantur, lupi rapaces sunt.

Qui veniunt ad vos, non dixit, C nos ad illos ire, nam pergunt ad nos etiam non vocati mali homines, malique doctores, vt decipiant, ad perditionem trahant, soli perire nolunt, perire cum alijs amant, viget illos eorum malitia, vt aliorum perniciem quærant.

Omnis arbor bona bonos fructus facit.

BOnos *fructus facit*; Græcè καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, *pulchros, ac* D *venustos fructus facit*. καλὸς & pulchrum & bonum significat, sed interpres bonum vertit, quia extima pulchritudo non prodest, si malus, noxiusque sit fructus. Bonitatis non pulchritudinis ratio habeatur, hypocritarum est pulchros tantum fructus ostentare, non bonos. Et pulchri, & boni fructus sint, vt καλοὺς appellare eos possimus.

Non dixit, *fructus magnos*, aut, 190 *multos*; sufficit si iuxta vires quisque fructus producat, non operis magnitudo spectatur, sed bonitas, nam etiam in exiguis placere Deo possumus, & fors sæpè magis in illis, quàm in magnis, si magna tantùm sit, & in multis, si tantùm multa, Deo qui bonus est, boni fructus operum placent.

Non-

Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.

E PEnde, quod non ait: *Non potest arbor bona mala fieri, nec mala bona fieri*, hoc enim possibile est, nam Paulus de persecutore factus est Apostolus, & Iudas ex Apostolo Christi sui proditor; ergo qui bona arbor Dei gratia est, timeat, ne mala suâ malitiâ fiat, & qui mala arbor est curet vt vitæ mutatione in bonam vertatur.

F *Bona arbor*, Græcè, δένδρον ἀγαθὸν; etiam fructus *boni* dicuntur, sed eadem vox non adhibetur, sed alia, nempè καλός, quæ pulchritudinem maximè notat: ergo in fructibus ea bonitas requiritur, quæ pulchritudini, ac venustati admixta est; in arbore non adeo necessaria pulchritudo, vt in fructibus. Operum fructus spectari ab hominibus possunt, voluntatis arbor videri ab illis non potest, hinc est, quòd in fructibus pulchritudinis ratio magis habetur, quàm in arbore.

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur.

G SIgnate, *quæ non facit*, dixit, non, *quæ non fecit*, non enim sufficit semel, aut bis fructus fecisse, nisi in bonis operibus perseueres; parum est fecisse, nisi assiduè facias.

H *Excidetur, & in ignem mittetur.* Syrus, *Exciditur, & in ignem cadit*; ita & Græcè. Tàm certa futura est malorum pœna, vt adesse iam videatur, licet futura sit. Vel dicitur *exciditur, & ignem conijcitur*, idest excidi, & ignem conijci solet.

Denique præsens dicitur malorum cruciatus, quia plerumque in hac vita torqueri incipiunt, & præsentia mala eos ad futura ita transmittunt, vt duplex eorũ contritio iusto Dei iudicio ita continuatur, vt hic cępta, in inferno infelicius expleatur. I

Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multos fecimus? Tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos.

MVlti dicent mihi, tanquam supremo scilicet iudici. Vide Christi humilitatem; non apertè iudicem se futurum dicit, tantùm id tectè insinuat, ne infirmos auditores offenderet, neue arrogantiæ signum vel leue possent in eo reperire. 191

In illa die. Ἐμφατικῶς extremi iudicij diem *illum diem* vocat, quod frequens in sacris litteris, etiamsi de eo nihil præcesserit. *Diem illum* vocat tanquam singularem quem nemo ignorare debeat, cuius nos semper meminisse, quem semper nobis ob oculos versari, oporteat. K

Dicturi impij sunt, voce, aut, quod probabilius est, cogitatione. *Domine Domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Nec respondebit Dominus, non fecistis; L

ftis; non enim in conspectu tanti iudicis audebunt mentiri, aut iactare quæ non fecerunt, in die iudicij nec ipse peccator audebit quidpiam in sui defensionem, aut excusationem fingere.

Discedite à me, qui operamini iniquitatem.

M NOn ait, *operati estis*, sed, *operamini iniquitatem*, quia licet facultatem peccandi, impij in iudicio non sint habituri, peccandi tamen affectu non carebunt: hæc prauorum stultitia & impietas vt velint peccare, cum non possint, adeo peccandi libidine tenentur, qui in peccatis vitam consumpserunt.

Omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui ædificauit domum suam super arenam.

N SI stultus audit, qui Dei verbo audit, nec opere complet, quæ reprensione dignus erit, qui Dei verba nec audire dignatur, qui scire negligit, quæ diuina lex docet? & non huc quorundam hominum dementia euasit? vtinam non euasisset.

192 Domus super arenam fundata irruente vento corruit, & ædificium quod vnitati non innititur, sed discordiæ, labitur, & solo æquatur adueniente tentatione.

O Cadente pluuia, & vento irruente, domus male fundata cadit: pluuia manifesta peccata sunt, pluuia enim oculis videtur, ventus occulta, ac spiritalia, oculorum enim aciem ventus fugit; Igitur animæ ruina non à manifestis tantum criminibus, sed magis ab occultis ac spiritalibus est, sicut ventus præcipua est ruinæ causa; nempè lapsus quæ notitiam nostram fugiunt grauiores sunt, magis nobis nocent.

Ventus malorum etiam spirituum suggestiones, ac infesta spiramina significat, quæ domus ruinam moliuntur, nostrumque exitium quærunt. P

Denique ventus superbia est, nihil est enim, quod fabricæ spirituali magis officiat, quàm inanis gloria, iactantia, atque superbia. R

Arena, eos qui sibi non cohærent notat, vnde non mirum si *Apoc. 12.* super arenam Draco stare perhibetur, discordes enim, minimèque inter se vniti Diaboli cubile videntur, & in ipsos veluti in molli stratu iacet. 193 *Apoc. 12*

Arena quæ sterilis est steriles significat, & infœcundos, eosque qui otio torpet, iurè in arena Draco iacet, quia vt ille ait, otiosus molle puluinar Diabolo parat, imo satanæ puluinar est. S

Cum consummasset Iesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina eius.

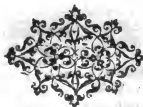
COgita quanta fuerit docentis virtus, verborumque vis, vt in admirationem, stuporemque auditores rapuerit, cum alioquin præceptorum onere, ac rerum sublimitate se pressos quæri potuissent. T

ſent. Tanta inerat Chriſti verbis vis, tantâ auditorum mentes ſuauitate loquens permulcebat, vt præceptorum onus non ſentirent.

V Sermonem Chriſtus finierat, non diſcedunt tamen turbæ, non abeunt, ſed illum ſequebantur è monte deſcendentem. Tantum illis dictorum ſuorum amorem infuderat, vt veluti quandam catenâ conſtricti ei adhærerent.

Erat docens ſicut poteſtatem habens.

Sermo doctoris in poteſtate fit; cum ea quæ docet operatur, Eſt enim docentis virtus, quæ perſuadet, non oratio, quæ quò accuratior eſt, eo magis ſuſpecta eſt, & minus altas in auditorum mentibus agit radices. Denique exempla mouent, verba ſonant. X

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT VIII. MATTHÆI.

Verſ.1.

Cum autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ.

Quum deſcendiſſet. *Theoph. Quum deſcenderet.*
Secutæ ſunt. *Syr. Circumdederunt.*

Verſ.2.

Et ecce leproſus veniens adorabat eum, dicens: Domine, ſi vis, potes me mundare.

Leproſus. *Syr. Leproſus vnus.*
Veniens. *Euthym. quum acceſſiſſet. Theoph. Acceſſit. Fr. Luc. Quum veniſſet.*
Si vis *Pagn. ſi velis. Ar. M. Efficax es. Syr. Si volueris.*

Verſ.3.

Et extendens Ieſus manum tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra eius.

Extendens manum. *Vat. Protendens. Euth. Extenta manu. Auct. Porrecta manu.*
Manum. *Syr. Manum ſuam.*
Volo. *Syr. Volo ego.*
Mundare. *Pagn. mundus eſto: Vat. Mundus ſias. Fr. Luc. Mundator.*
Confeſtim. *Syr. In illa ipſa hora. Al. Protinus.*

Verſ.4.

Et ait illi Ieſus: Vide, nemini dixeris: ſed vade, oſtende te Sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyſes, in teſtimonium illis.

Vade. *Euth. Abi.*
Oſtende. *Auct. Repræſenta.*
Te. *Theoph. Te ipſum.*
Sacerdoti. *Syr. Sacerdotibus.*
Offer. *S. Gaud.* addit. *Pro emundatione tua.*
Munus. *Syr. oblationem.*
Præcepit Vat. *Conſtituit. Ar. M. Attribuit.*
In teſtimonium illis. *Syr. vt ſit eis teſtimonio.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.5. Cum autem introiſſet Capharnaum, acceſſit ad eum Centurio, rogans eum.	Cum introiſſet. *Ar. M. Introeunte autem ipſo.* Acceſſit. *Pagn. adijt. S. Io. Chry. Aduenit.* Rogans. *Pagn. obſecrans. Syr. & rogauit eum. Ar. M. Appellans.* Centurio. *S. Hil. Quidam Tribunus.*
Verſ.6. Et dicens: Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur.	Domine. *Syr. Domine mi.* Puer meus. *Pagn. famulus meus. Fr. Luc. Seruus meus.* Iacet. *Theoph. Diſcumbit. Fr. Luc. Proiectus eſt. Auc. L. Eſt affixus eſt.* In domo. *Fr. Luc. Domi.* Male torquetur. *Syr. Al. male Decumbit. Cruciatur. Pagn. grauiter cruciatur. Ar. M. Vehementer diſcruciatus. Al. Grauiter diſcruciatur. Fr. Luc. Vehementer vexatus. Auct. vehementer afflictus.*
Verſ.7. Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum.	Ego veniam. *Pagn. Ego profectus. Vat. Ego cum venero. Syr. Iturus ſum.* Curabo eum. *Vat. Medebor illi. Fr. Luc. Sanabo eum.*
Verſ.8. Et reſpondens Centurio, ait: Domine non ſum dignus, vt intres ſub tectum meum: ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus.	Dignus. *Pagn. idoneus.* Tectum. *Syr. Tugurium. Arab. Tectum domus meæ.* Dic verbo. *Multi codices & Syr. Dic verbum, Theoph. Dic ſermonem. Fr. Luc. Iube ſermone.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.9.

Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & ſermo meo, fac hoc, & facit.

Sub poteſtate conſtitutus. *Pagn. ſub poteſtate alter us conſtitutus. Aliqui Codd. ſub poteſtate. Ar. M. ſub auctoritatem.*
Sub me. *Syr. ſub manu mea. Ar. M. ſub me ipſum.*

Verſ.10.

Audiens autem Ieſus miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael.

Audiens. *Syr. Quod quum audiſſet:*
Amen. *Theoph. Amen Amen.*
Non inueni tantam f. in Iſrael. *Tert. Ne in Iſrael quidem tantum fidei reperi. Theoph. Ne in Iſrael quidem tantam fidem inueni.*
Tantam fidem. *Syr. Talem fidem.*

Verſ.11.

Dico autem vobis, quod multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum.

Ab Oriente. *S. Hier. de Oriente. Ar. M. Ab orientibus.*
Ex Occidente. *S. Hier.* addit. *& ſeptentrione, & meridie. Ar. M. & occidentibus.*
Venient. *Syr. Venturi ſunt.*
Recumbent. *S. Hier. Accumbent,* & *D. ſcumbent,* & *accubabunt. Syr. Seſſurique ſunt.*
Cum Abraham. S. *Hier. In ſinu Abrahæ. S. Io. Chry. In ſinibus Abrahæ.*
In regno Cœlorum. *S. Hier. In regno Dei. S. Proſp. In regno Patris ſui.*

Vul-

Verſ. 12.

Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Regni. *S. Aug. Regni huius.*
Eijcientur. *S. Cyp. Expellentur S. Aug. ibunt. Syr. Extrudentur.*
In tenebras exteriores. *Fr. Luc. In tenebras extimas.*
Ibi. *S. Cyp. illic.*
Fletus. *S. Cyp. Ploratio. Pagn. Ploratus.*
Stridor dentium. *Ar. M. Tremitus dentium.*

Verſ. 13.

Et dixit Ieſus Centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer in illa hora.

Vade. *Pagn. abi.*
Sicut credidiſti. *Theoph. ſicut credis.*
Puer. *Vat. famulus. Syr. Puer eius. Fr. Luc. ſeruus eius.*
In illa hora. *Fr. Luc. ex Syr. In eo ipſo momento.*

Verſ. 14.

Et cũ veniſſet Ieſus in domum Petri, vidit ſocrum eius iacentem, & febricitatem:

In domum. *Syr. In ædes.*
Cum veniſſet. *Ar. M. Ingreſſus.*
Iacentem. *Pagn. In lecto decumbentem.*
Febricitatem. *S. Petr. Chryſ. Febrientem. Syr. Febre correptam.*

Verſ. 15.

Et tetigit manum eius, & dimiſit eam febris, & ſurrexit, & miniſtrabat eis.

Dimiſit. *Pagn. reliquit.*
Miniſtrabat. *Syr. Miniſtrauit.*
Eis. *Quidam Codices. Ei.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.16.

Veſpere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & eijciebat ſpiritus verbo:& omnes male habentes curauit:

Veſpere autem facto. *Vat. cum autem aduesperauiſſet.*
Obtulerunt. *Pagn. adduxerunt.*
Ei. *Syr. coram eo.*
Multos dæmonia habentes. *Fr. Luc. Multos Dæmoniacos. S. Paſch. Multos dæmonium habentes.*
Eijciebat. *Pagn. eiecit. Syr. Fecit exire.*
Spiritus. *Syr. Dæmonia.*
Curauit. *Vat. ſanauit. Ar. M. ſanabat.*

Verſ.17.

Vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem: Ipſe infirmitates noſtras accepit: & ægrotationes noſtras portauit.

Adimpleretur. *Vat. impleretur.*
Infirmitates es. *Tert. Imbecillitates noſtras.*
Accepit. *Vat. ſuſcepit. Tert. Abſtulit. Quidam cod. In humeros accepit. Euth. Aſſumpſit. Syr. Accipiet.*
Ægrotationes. *Arab. Dolores. Tert. languores. Pagn. morbos.*
Portauit. *Syr. ſuſtinebit, Fr. Luc. Abſtulit. B. Alb. M. Aſportauit.*

Verſ.18.

Videns autem Ieſus turbas circum ſe, iuſſit ire transfretum.

Turbas. *Vat.* addit *multas.*
Iuſſit ire transfretum. *Pagn. iuſſit vt abirent in vlteriorem ripam, S. Hil.* addit *diſcipulos. S. Chry. Turbas.*

Verſ.19.

Et accedens vnus Scriba, ait illi, Magiſter, ſequar te, quocunque ieris.

Vnus ſcriba. *Syr. quidam ſcriba.*
Magiſter. *Pagn. Præceptor. Syr. Præceptor mi.*
Sequar te. *Syr. Ibo poſt te.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Vers.20.

Et dixit ei Iesus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

Foueas. *Fr.Luc. Cauernas. Syr. Lustra.*
Volucres Cœli. *S.Aug. Volatilia Cœli. S.Petr.Chryf. Aues Cœli.*
Nidos. *S.Cyp. Diuersoria. S.Ambr.* addit *vbi requiescant. Manuscriptum Brugense. Tabernacula. Fr. Luc. Vmbracula.*
Caput. *Syr. Caput suum.*
Declinet. *S.Cyp. Inclinet.*

Vers.21.

Alius autem de discipulis eius ait illi: Domine, permitte me primum ire, & sepelire patrem meum.

De discipulis eius. *Vat. de numero discipulorum. Ar.M. Discipulorum eius.*
Me. *S.Petr.Chryf. Mihi.*
Ire. *Ar.M. Abire.*

Vers.22.

Iesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

Dimitte. *S.Pasch.Rat. fine.*
Sepelire. *S.Hier. Vt sepeliant.*

Vers.23.

Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius.

Ascendente eo. *Pagn. Cum inscendisset. Vat. Cum esset ingressus. Fr. Luc. Ingressum eum.*
In nauiculam. *Fr.Luc. In nauigium. Syr. Nauem.*

Vers.24.

Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat.

Motus. *Fr.Luc. Commotio, tempestas.*
Factus. *Vat. ortus.*
Fluctibus. *Ar.M. Sub fluctibus. Auct. A fluctibus.*
Ipse vero. *Syr. Ipse autem Iesus.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.25.	
Et acceſſerunt ad eum Diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, perimus.	Acceſſerunt. *Ar.M. Accedentes.* Suſcitauerunt. *Pagn. Excitauerunt.* Salua nos. *Pagn. ſerua nos. S.Gaud. Libera nos.* Perimus. *Auct. Periclitamur.*
Verſ.26.	
Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei. Tunc ſurgens, imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna.	Modicæ fidei. *Pagn. Exiguæ fidei. Syr. Modica fide præditi. Theoph. Parum fidentes.* Surgens. *Fr.Luc. Experrectus. Auct. Excitatus.* Imperauit. *Pagn. Increpauit. Syr. Cohibuit ventum.* Mari. *S.Aug. Fluctibus.* Tranquillitas. *Theoph. Serenitas.*
Verſ.27.	
Porro homines mirati ſunt, dicentes: Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?	Qualis eſt hic. *S.Ioan.Chryſ. Qualis eſt hic homo. Syr. Quis eſt iſte?*
Verſ.28.	
Et cum veniſſet transfretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illam.	Transfretum. *Pagn. In vlteriorem ripam.* De monumentis. *Fr.Luc. Ex monumentis. Syr. De domo ſepulchrorum.* Sæui nimis. *S.Hil. Periculoſi nimis. Theoph. Sæui ſupra modum. Syr. Mali admodum. Fr. Luc. Moleſti ſupra modum.* Poſſet. *Fr.Luc. Valeret.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.29. Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Ieſu Fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?	Clamauerunt. *Vat. Clamabant. Al. Vociferabantur.* Quid nobis & tibi. *Vat. Quid rei nobis tecum eſt?* Torquere nos. *S.Cyp. Punire nos. Pagn. ad cruciandum nos. Theoph. vt torqueas nos. Euth. Vt affligas nos.*
Verſ.30. Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum paſcens.	Non longè. *Vat. procul.*
Verſ.31. Dæmones autem rogabãt eum, dicentes: Si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.	Dæmones autem rogabant. *Ar.M. Verum Dæmones appellabant.* Mitte nos in g.p. *Pagn. permitte nobis vt abeamus. Vat. permitte nobis, vt demigremus. Fr.Luc. Permitte nobis abire.* In gregem. *Fr.Luc. In illum gregem.*
Verſ.32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abijt totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in aquis.	Ite. *Pagn. Abite.* Exeuntes. *Euth. Egreſſi. Syr. Statim exeuntes.* Abierunt. *Euth. Demigrauerunt. Syr. Ingreſſi ſunt.* Abijt. *Pagn. ferebatur. Syr. Contendit in rupem. Ar.M. Iruit.* Mortui ſunt. *Pagn. perierunt.*
Verſ.33. Paſtores autem fugerunt: & venientes in ciuitatem, nun-	Paſtores. *Pagn. Qui paſcebant. Fr. Luc. Paſcentes.* Fugerunt. *Pagn. Aufugerunt.* Venientes. *Fr.Luc. Abeuntes. Auct.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
ciauerunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.	*digressi.* Pagn. *Cum abiissent.* Et de eis, qui dæm. *Pagn. Et quæ accidissent Dæmoniacis.*
Vers. 34.	
Et ecce tota ciuitas exijt obuiam Iesu: & viso eo, rogabant, vt transiret à finibus eorum.	Vt transiret. *Vat. Vt decederet. Enth. Vt discederet. Fr. Luc. Vt digrederetur.* Viso eo. *Ar. M. Videntes eum.* Rogabant. *Ar. M. Appellabant.*

CAPVT VIII.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Quum autem descendisset Iesus de monte secutæ sunt eum turbæ multæ, & ecce leprosus veniens adorabat eum dicens, Domine si vis potes me mundare.

CVM *autem descendisset de monte*: Cur non antequam descenderet se hic leprosus ante Christum sistit? An quia in monte docebat Christus, corda curauit, sanauit animas; 194

mus; quæ corporis sanitatem concernunt secundas obtinent, nec quæ ad spiritualem profectum spectant ijs quæ carnis sunt, sunt aut commiscenda, aut parianda. Suum vnicuique rei tempus est, sed præire debent quæ spiritualia sunt, nec inuertendus hic ordo.

A Pende turbarum vrbanitatem, atque modestiam, dum in monte Christus concionaretur leprosus hic, nec vllus ægrotus illi curandus oblatus est, ne scilicet eius sermo impediretur. Turbæ ne concionem turbent non audent ægrotos adducere in montem, nec leprosus audet pergere, quid hîc illi, qui geris, ac logis, imperitisque sermonibus sacros Ecclesiastas auditores suos alloquentes impediunt? Quid verò illi, qui non leprosos, & debiles adducunt, sed in concionibus ipsis peccati lepram otiosis verbis, curiosis aspectibus contrahunt, quam ante non habuerant?

B Vtiles animæ corporis morbi sunt, leprosus iste ad Christum accedit, reuerentiam ei exhibet, se illi inclinat, hoc fors non facturus si sanus, ferè enim in Euangelio videmus eos accessisse ad Christum, qui aliqua infirmitate tenebantur.

C Leprosus accedit, non quia spirituali infirmitate corripiebatur, ita enim fere fit, vt maior nobis corporeæ valetudinis cura sit, quàm spiritualis, corporis infirmo medicina quæritur, non ita animę languenti.

D *Si vis*, inquit, *potes me mundare:* non dubitat de Christi voluntate, sed an sibi expediat curatio illa; eadem nobis mens, dum ab infirmitate corporis corripimur. Dicere poterat leprosus, quia potes me mundare, velis etiam; non vsus hoc sermone est, ne absolutè quæreret, quod nesciret an expediret.

E *Si vis potes me mundare:* Non quòd de benignitate Domini dubitaret leprosus, dixit, *si vis*, sed, quòd eius voluntati rem totam subijceret, se dignum agnoscens plagâ, quam ferebat; sed eò citiùs à Christo curatus est, quo magis se indignum curatione humiliter sentiebat.

Et extendens manum, tetigit eum dicens volo, mundare.

195 ET *extendens Iesus manum;* Grecè *καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, & porrecta manu;* Verbum ἐκτείνειν & porrigere, seu protendere significat, & etiam educerę, & in sacris litteris de eductione à peccatis dicitur, Sap. 10. v. 1. *& eduxit illum à delicto suo* in fonte est ἐξέτεινεν; hæc vis potest huic verbo hic quoque subesse, nam Christus ita manum leproso porrexit, vt à lepra mundaret, vt etiam à peccato se illum voluisse educere tacitè significaret. A peccato nos educere Christus quærit, dum manum porrigit & sanat.

F Mundare poterat etiam sine manus extensione, sed tacitè innuit quòd extensis in cruce manibus erat mundum sanaturus; tam ardenter cupiebat Christus in cruce mori, vt assiduè ad crucem cogita-

gitaret, & vel corporis habitu extensionem quæ in Cruce futura, ante crucem repræsentaret.

G Cur leprosum tangit, quod lege inhibebatur. Leuit. 14. 2. Non erat ei prohibitum tangere, qui tactu curare lepram poterat: sicut Elias, & Elisæus non fecerunt contra legem, tangendo mortuos, quia tactu eos vitæ reddiderunt 3. Reg. 7. & 4 Reg. 4. Disce alienam peccatorum lepram minimè tangas, minimè linguâ prodas, nisi tactu curare possis; alioquin tu quoque immundus habeberis. Tangit leprosum ostendens mundo nihil immundum esse, & non corporis, sed animæ ad virtutem impedimentum esse. Supra legem se esse ostendit, quæ leprosi contactum vetabat. Verbum indiuulsam se cum carne suâ societatem habere et innueret, pleraque miracula corporis ministerio edidit.

Leu. 14.

3. Reg. 7.

H Tactu suæ carnis leprosum curat, vt statim disceremus, etiam carnem suam propter coniunctionem cum diuinitate viuificã vim, salutiferamque habere; opportunè illi, qui morbo aliquo correpti curant Eucharistiam sumere, saluti, si expediens, futuram; aliena eorum qui in corporis inualetudine salubrem istum contactum defugiunt.

I A leprosi contactu non abhorruit Christus, vt nos exemplo doceret, infirmos, & ægrotos non defugere, quod quidam delicatuli præstitissent. Probi illi stomachi, sed magis mentis, qui ægrotantium contrectant vulnera, saniem, pusque, & eò spiritus, & charitatis ardore aliqui deuenerunt, vt vulnera aliena lamberent, saniemque elicerent, & exprimerent, quod quum Episcopus quidam fecisset, gemmas putridæ carnis loco à plaga excidisse legimus, vt tanto miraculo eius charitas probaretur.

Respondet Christus leproso, *volo, mundare*; poterat tacitè curare, sed tunc nesciretur, cuius virtute esset sanatus, loquitur igitur propter spectatores, & ne fortè sanitatê alteri deberet, quàm Deo, alterique gratias agerent, laudesque offerent, quàm vero auctori Christo, quod faciunt, qui sanati nô a Deo sanitatem recognoscût, sed à creaturis. 196

Et confestim mundata est lepra eius.

NOn distulit leprosus Christum confiteri, Christum vt Deum adorare, cum descendisset Iesus de monte statim occurrit illi leprosus adorans eum, non mirum igitur si statim sanetur; non distulit æger confessionem, nec dilata mundatio est, qui igitur citò sanari à Deo vult citò ad eum recurrat, auxiliaremque eius manũ exposcat, non sinat se ad extremum discrimen reduci, & tunc Deum inuocet, eiusque auxilium postulet, sed id in morbi principio præstet. K

Leprosum tangit, leprosum sanat, nec aliquis eum vellicat, ac reprehendit, quòd cõtra legem egerit, nàm in lege veteri leprosi contactus immundus habebatur. Cur nullus factum istuc calumniatur? L

Ne-

Nemo fractæ legis eum insimulat, quia nondum inuidia auditores tenebat, si hęc auditorum animos, inuasisset, immunis à calumnia nō fuisset Christus, tantùm in hominum mentibus inuidia potest.

SECTIO II.

Iactantia fugienda in bonis operibus. 197

Fide ad Deum accedendum. M

Nemo sua verbis iactet, sed factis clamet. N

Calumnia valde Deo displicet. O

Inuidia omnia inficere quærit. P

Nihil tutum ab inuidorum calumnijs. Q

Omnia per sacerdotes, qui Dei locum tenent, probanda. 198

Sacerdotes ab omnibus honorandi etiam mali. R

Difficile conuertuntur ac sanantur sacerdotes qui aliorum medici sunt. S

Δυνκνὼ quid significet. Se quilibet explicare sacerdotibus debet. T

Christi quies omnibus benefacere. 199

Morbis ac calamitatibus veluti magnete nos ad se Deus allicit. V

In re salutis non ita fidamus alijs, vt nos torpeamus. X

Fide ac desiderio ad Christum accedendum. Y

A delicijs ægritudines fere nascuntur. 200

Qui pinguedinis villam inhabitat animæ paralysim timeat. Z

Consolationis mater etiam ipsa valetudo. A

Terrena gloria animæ paralysim affricat. B

Serui domi curandi. 201

Centurionis fides. C

Probo dominorum exemplo serui boni fiunt. D

Curent domini vt serui probi sint. E

Βέβληται quid. Qui lecto iacet astantes ædificet, & spiritualem fabricam erigat. 202

Βασανίζειν quid. Infirmitates nos & virtutes nostras probant. F

In animæ corporisuè morbis ad Deum currendum. G

Pietas & charitas erga seruos lecto decumbentes. Expensus locus. 1. Reg. H

Et ait illi Iesus, vide nemini dixeris.

DIGNVM est quæri, cur tantum beneficium prodi Christus nolit. An ita nobis ostendit, fugiendam esse in bonis operibus iactantiam, nemo gloriam suam in bonis operibus quærat, non quærat laudari. 197

Vel inhibuit Christus, ne salus hæc offerreretur, non quæreretur, ne alij impulsi potiùs miraculo, quàm fide ac sponte ad Christum deinceps accederent. Amat Christus fide plenos nos ad eum pergere. M

Inhibet etiam cura ionē istam prædicari, quia necessarium minimè erat, vt leprosus sermone iactaret, quod toto corpore præferebat. Idem in moribus fiat, frustra quis sua verbis iactet, toto corpore virtutem si loquatur, frustra oris officium adhibeatur, vbi totus homo factis clamat. Mundiciam, modestiam in omnibus actibus præfer, & superuacua iactantiæ vox fuerit, N

rit, altè clamat qui totus clamat, parum, qui ore tantùm.

O Vult Christus gloriam suam silentio isto occultari, ne alijs daretur calumniandi occasio; adeo calumnia Deo displicet, vt ne illam excitaret, tantum miraculum supprimi voluerit.

P Vel non omninò vetuit Christus, ne quid vnquam leprosus diceret, sed ne diceret, antequam se sacerdotibus ostenderet, ne si sacerdotes vulgata fama factum cognouissent calumniarentur nō esse verè mundatum, cuius munditics non esset iuxta legem, quæ Leuit. 14. traditur, vt nempè Sacerdotum iudicio probaretur. Vide quid inuidia possit, & quàm subdolè omnia inficere quærat.

Q *Vide nemini dixeris;* vt Sacerdotū calumniam anteuerteret fors istuc egit Christus; nam miraculi propalatione, & eius qui illud ediderat notitiâ, calumnia se contra veritatem erectura facilè erat; nam cum sacerdotes odio in Christum corriperētur, vbi resciuissent leprosum à Christo sanitati restitutum, licet mundissimus esset, facilè calumniati miraculum dixissent, nō esse perfectè sanum, atque ita signi magnitudinem linguis abradere conati fuissent; nihil tutum ab inuidorum calumnijs.

Sed vade ostende te Sacerdoti.

198 Licet perfectè sanatus à Christo fuerit leprosus, ad Sacerdotem tamen mittit, qui an liber à leprâ esset dijudicaret, vt hinc discamus omnia per Sacerdotes qui Dei locum in Dei Ecclesia tenent, esse probanda.

Quod sanatum leprosum ad Sacerdotem miserit nō vna est ratio: in primis egit istuc ob humilitatem, & vt sic honorem Sacerdotibus deferret, exemplo suo indicans ab omnibus honorandos etiam malos. Deinde mittit, vt illi credentes saluarentur, vel non credentes inexcusabiles fierent, si in ipsum non crederent, cuius miracula probassent. R

Nihil tamen ex hoc profecerūt Sacerdotes, vt Patres obseruarunt, scilicet difficile conuertuntur, ac sanantur, qui aliorum medici cum sint vlceribus abundè scatent; ægrè salutis viam discunt, qui ex officio alijs præmonstrare eam solent. Hinc ait, offer munus in testimonium illis, sic enim necti potest, non in emendationem, quia præuidebat nihil eos ex hoc miraculo profecturos. S

Ostende te Sacerdoti. Græcè, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ *Repræsenta te ipsum*, seu, *prodi te Sacerdoti*. Verbum δείκνυω significat etiam declarare, & explicare; quod ad auricularem confessionem, quæ sacerdoti fit traduci potest, in hac enim peccator prodere se ita debet, & ante sacerdotem sistere, vt nihil occultet, nihil subducat, sed explicet se, & rugis ac plicaturis careat. T

Cum

Cum autem introiſſet Capharnaum acceſſit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens, Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

199 STatim poſt itineris laborem acceſſit ad Chriſtum Centurio, cur non ſinit eum paulisper interquieſcere, vt opportunus accedat? Non erat neceſſe, cũ Chriſti quies ſit omnibus benefacere, & gratiæ ſuæ dona largiri.

V Hoc volebat Deus, cum infirmitatem in Centurionis domo hoſpitari permiſit; eâ quippè illum ad ſe vocauit: nempè morbi, ac calamitates magnæ ad modum magnetis ſe habent, quo ſuos ad ſe Deus allicit, & peccatores trahit.

X *Acceſſit*. Sanctus Lucas ſeniores miſiſſe affirmat; potuit eſſe vt vtrumque præſtiterit, & prius miſerit, iuerit poſteà. Docemur in rebus quę ad ſalutem ſpectare nõ ita aliorum orationibus precibuſque fidẽdũ, vt ea nos præſtare negligamus, quæ per nos ipſos poſſumus.

Y Vel acceſſiſſe dicitur Centurio fide, ac deſiderio, magis acceſſit, quàm illi qui corporis greſſibus Chriſto appropinquabant.

200 A delicijs ægritudines naſcuntur, loci nomen vbi ſeruus iacet interpretare, & rẽ habes, Capharnaum villa pinguedinis, ſeu ager conſolationis aliquibus interpretatur, nõ ergo mirum ſi iacentis, & paralyſis morbo languentis mentio fiat; ſic enim ferè accidit, vt terrenas delicias morbi languoreſque comitentur, corporis ſæpè, ſed ſæpius animæ.

Qui conſolationis agrum excolit, & pinguedinis villam inhabitat animæ paralyſim timeat, corporiſque morbos exſpectet, quem languorem ſolus Chriſtus perfectè ſanare poteſt, deficiens quælibet alia medica vis erit, & morbi magnitudini impar. Z

Vel in Ciuitate Capharnaum, quę vrbs conſolationis Aimoni dicitur, morbus ſæuit, vt colligeremus, conſolationis ac lætitiæ matrem valetudinem ipſam eſſe, ſi medica Chriſti manus exſpectatur. Verè ita eſt, ingentium deliciarum loco languores habet, qui Chriſtum amat; amore languentes animas interroga, & hoc ipſum teſtabuntur. A

Capharnaum villa conſolationis dicitur, & eos ſignat qui rerum temporalium gloria ac conſolatione detinentur, hic autem iacet paralyticus, quia terrena gloria, terrena conſolatio animæ paralyſim affricat, & languorem. B

In domo Centurionis ſeruus iacebat; arguens illorum morem, qui ſeruos ægros domo eijciunt, & ad publicum noſochomium mittunt. Centurio domi ſuæ ſeruum ſuum curari curat. Centurio eſt cẽtum ſub ſe milites habens, vnius tamen ſerui curam non negligit, quid hic illi, qui centum ſub ſe milites non habent, & nullam de ſeruis ſollicitudinem habent? 201

Non adduxit ſeruum ad Chriſtum centurio, nec deferri iuſſit, vt aliquando ab alijs præſtitum, fecit id magna huius viri fides, credebat enim quòd etiam abſens poſſet eum curare. C

D *Puer, inquit, meus iacet in domo paralyticus*. Bonus, ac fidelis, opinor, seruus iste erat, quem Centurio Christo commẽdat, Christi curæ committit. Quidni? à bono Domini sui exemplo didicerat seruus bonus esse; superiorum quippè mores inferiorum mentes exsugunt, & qualis est qui imperat, tales & seruos habet, tales subditos.

E *Domine puer meus iacet*, Qui de corporis ęgritudine tàm sollicitus est, non puto supinè animæ salutem neglexisse. Vera hæc Domini nota est, vt & animæ, & corporis salutem quęrat si contingat suorum aliquem eâ destitui. Contra plerumque à plerisque agitur, nam non solum curant vt serui probi sint, malos eos tum exemplo efficiunt, tum imperio.

202 *Puer meus iacet*: Græcè ὁ παῖς μου βέβληται, *seruus meus lecto decumbit*, seu, vt vertit Franciscus Lucas Brugensis. *Proiectus est*, scilicet in lecto, quasi cadauer. Hoc idem verbum apud Græcos significat etiam ædificare; Liceat diuersas hasce notiones inter se hîc assuere: Qui iacet, lectouè morbo vexatus decumbit, ædificet etiam adstantes patientia, alijsque virtutibus, quæ maximè in infirmitatibus elucent, & qui lecto affixus iacet spiritualem fabricam studeat erigere, absit, vt erectam deijciat, quod multi impatientiâ præstant.

F *Malè torquetur*; Græcè δεινῶς βασανιζόμενος; *Vehementer afflictus*. Franciscus Lucas, *vehementer vexatus*. Arias Montanus, *Vehementer discruciatus*. βασανίζειν est tormentis interrogare, & veritatem cruciatibus extorquere, quod in iudicijs fieri solet. Rectè hoc verbum hîc adhibetur, vbi de graui morbo agitur, vt disceremus, infirmitates, ac morbos ferè nos Dei prouidentiâ cruciare, ac torquere, vt appareat an vera virtus ea sit, quæ in nobis esse videtur, an verè Deũ diligamus, vel secus. Prodit infirmitas veritatem, quæ latebat.

Malè torquetur; Ex vehementi G hoc cruciatu aliqui nõ alienè colligunt, subitam hanc fuisse paralysim, nam lentæ paralyses tormento carent. Subita fuit, & fors ad hoc à Deo immissa, vt Centurionis virtus appareret. Statim ac paralysis torquere seruum cœpit, ad Christum se confert Centurio, indicãs in corporis morbis, & magis in animæ ægritudine ad Deum statim eundum, nec moras nectendas esse.

Puer meus iacet; tunc magis suus H cum iacet, quàm quùm non iaceret; Charitas, ac sollicitudo verè suum prodiderat, suus non fuisset, si eius neglexisset salutem. Seruus ille Ægyptius de Domino suo Amalecita conquerebatur. 1. Reg. 30. 13. *Puer Ægyptius ego sum seruus viri Amalecitæ; dereliquit me Dominus meus, quia ægrotari cœpi nudius tertius*. Quæri de Centurione hic seruus non poterat, qui ab eo non derelinquitur dum iacet. Post Domini Amalecitæ in seruũ duritiam, Amalecitas à Dauide occisos ibidem refertur. Vbi pietas & charitas erga iacentes exulat seruos, expectari Dei manus, Dei supplicium debet.

1. Reg. 30.

SE-

SECTIO III.

Ait illi Iesus, ego veniam, & curabo eum.

AIT illi Iesus. Signatè, illi. Centurionem ipsum Christus alloquitur, qui alios miserat, se ipsum indignũ reputans, qui ante Christum se sisteret: quò quis de se humilius sentit, eò magis Christum ad se allicit, qui nostrâ humilitate maximè delectatur. 203

I Illud, *ego*, emphasim magnam habet, ego licet Dominus ad seruum tuum pergam, quem perfectæ valetudini restituam. Iesus it, & Iesus languenti factus est. *Veniam*, inquit, non mittam contra illos sacerdotes, & Præsules, qui suos per alios curant, per alios visitant.

K Iturum se ad Centurionis seruum dicit, qui ad Reguli filium non iuit Ioan. 4. Egit hoc ne seruilem conditionem spernere videretur, & exemplo suo doceret non spernendam.

L Non iuit ad Reguli filium, ne diuitias honorare videretur, quæ contemnendæ æternarum rerum amatori sunt.

M Iturum se spondet Christus ad Centurionis domum, non ab re, nam hic centurio, domos, & Synagogas Iudæis ædificauerat. Luc. 7. v. 5. *Et synagogam ipse ædificauit nobis*. qui synagogam Dei populo ædificans Deum honorauerat, eius domus Christi aduentu iurè honoratur.

N *Ego veniam, & curabo*; Hoc non

postulauerat Centurio, infirmitatem tantùm serui exposuerat. Fors vehementiùs postulauit, quia non postulauit; & faciliùs serui curationem obtinuit, quia in re temporali nihil determinatè quæsiuit.

Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.

204 DIgnum se præstitit, cum indignum se putat, indignum se dicit; hac humilitate magis Christum attraxit. Sed cur indignum se dixit? Vniuersè ob humilitatem. Sed fors, quia quum militiæ addictus esset sanguinem fuderat, ac si diceret: Miles sum gladio accinctus, sanguinem fundens ad prælium exiens, ac propterea, non sum dignus vt intres sub tectum meum, qui princeps pacis es, & pacem, atque concordiam in ijs amas, ad quos te confers, & in domo vbi fuerit filius pacis pax tua requiescit.

O *Non sum*, inquit, *dignus, vt intres sub tectum meum*; cum centurio esset non amplæ domus, magnique palatij, quod inhabitabat, meminit, sed tecti, quia nullus domorum magnificentiam iactare debet. Nempè qui Christum colit, palatij nobilem structuram nihili facit; arguit illorum amentiam, qui se, qui sua laudant, & verbis extollunt.

P Ampla quælibet domus vix tecti nomen meretur, si eam subire Christus velit: ad cordis palatium istuc transferamus; videatur perfecta, ornata cordis domus, nudum tectum censeri debet, cum venturus Christus est sub Eucharistiæ velamine; scilicet magnus quilibet apparatus ad sacram Eucharistiam nullus ferè censeri dēt, si Sacramenti huius ratio habeatur si eius excellētia expēdatur.

Vel tectum domum suam vocat, quia nobile non inhabitabat palatium, nec superfluis superbisque ædificijs delectabatur, quidni suam illi Christus præsentiam spoponderit dicens, *ego veniam, & curabo eum?* vt ita disceremus quam superbarum domorum neglectus Christo placeat, cura, studiumque displiceat. Q

Terreni ædificij exigua, aut postrema Centurioni cura; nil mirum, maxima erat spiritualis ædificij, fabricæ spiritualis. Ferè qui altis domibus extruendis student structuræ spiritualis obliuiscuntur, & contra qui spirituale ædificium curant erigere, terreni solent obliuisci. 205

Denique *tectum* domū suā vocat, quia humilis, ac rudis, & ab omni superbiâ aliena erat: *nec palatium puto eum habuisse*, ait B. Albertus Magnus hîc. Palatium sibi non ædificauit, cùm posset, nil mirum; nam Dei honoris magis sollicitus erat, quàm sui commodi, suæ gloriæ, synagogam quippè vbi Deus laudaretur Hebræis ædificauit, sic enim seniores Iudæorum quos ad Christum miserat fatentur Luc. 7. v. 5. *Synagogam ipse ædificauit nobis*. quod igitur palatium sibi non ædificauerit, auaritiæ non fuit, fuit pietatis: sumptus quos alius insumeret in domesticis fabricis ipse sacris ædibus erigendis de- R Luc. 7.

destinabat. digna res quæ in exemplum eat.

Et sequentibus se dixit: Amen dico vobis non inueni tantam fidem in Irael.

206 QVæri hic potest, cur sequentibus se dixerit: *non inueni tantam fidem in Israel*, seu vt cum maiori emphasi ex Græco legitur. *Nè in ipso Israel quidem tantam fidem inueni*. Coram se sequentibus, Centurionem laudat, quo eos ad imitationẽ alliceret, sciebat quippè quanta exempli boni vis ad bonum esset.

S *Sequentibus se dixit*, hoc est vt multi interpretes explicant, discipulis, sed cur promiscuè coram tota multitudine Cẽturionis virtutes Christus non extulit? An quia si hoc Iudæi audiuissent liuore correpti turbati fuissent, eò quòd gentilis fidem eorum fidei Christus prætulisset; facilè inuidus offenditur, & aliorum laudes opprobriũ suum putat.

T Fidẽ Centurionis extollit Christus, cur non charitatem, quam erga iacẽtem seruum ostenderat? Laudat fidem, quæ informis non est, sed charitate, alijsque virtutibus animatur, alioquin cadauerosa fides est, quæ sine operibus, sine virtutibus.

V Quare laudatur Centurio, non laudatur leprosus? An quia non erat æquale Iudæum credere, ac Gentilem? Centurio Gentilis erat, erat enim centurio; hoc autem magnum, & magna admiratione dignũ, ac laude; non ita Iudæum in lege eruditum in Christum credere.

Non inueni tantam fidem in Israel. 207
Aliena negotia agens, alterius sanitatem quærens, tàm magna laude cumulatur, charitas, quæ non quærit quę sua sunt, acquirit sæpè quæ non quærit; qui aliorũ commodis magis vacant, quàm suis, magna apud Deum laude digni sunt; Non legimus quicquam pro se postulasse Centurionem hunc; sui scilicet oblitus serui discrimen exponit Christo; sed Christus eius non obliuiscitur, qui obliuiscitur sui.

Laudat fidem, & admiratur, fors quia militiæ vacantem, quæ malitiæ cognata est, hæc præstare insolens ferè sit, ac peregrinum; solent milites sub iniquitatis vexillo militare, admiratione dignum fuit, centurio nam hunc virtutis insignẽ ad aliorum exemplum extulisse. X

Centurionis fidem laudat Christus, militiæ desertionem non imperat, innuens in quouis statu posse quemlibet, sub Christi, ac sanctita is, vexillo militare. Y

Nemo si bonus non est statum causetur, sed torporem suũ, suamque segnitiem, vbique sanctitas, & virtus hospitatur, & vt in Centurionis mentem se recepit, vt appareat, quemlibet posse sanctum euadere, cuiuslibet status, & conditionis sit. Hominum discrimina nescit virtus, à vitijs tãrùm abest, quæ si auferantur, omnes sine vllâ differentiâ adit.

Et

Et sanatus est puer in illa hora.

Z CVr non priùs in centurionis domum se confert, quàm seruum eius sanet? In medio eum curat itinere, fors ne id ob virium imbecillitatem, non ob humilitatem fieri putaretur. Non cum Centurione tantum agebat, sed etiam cum inuidis Iudæorum senioribus, qui ad eum perrexerant, eorum calumnias anteuertit; in via à domo absens puerum sanat, ne si domi id præstitisset, id ob impotentiam factum Iudæi dictitarent, miraculi magnitudinem inuidia correpti elidentes.

SECTIO IV.

Animorum nobilitatem quærit Christus, non domorum. 208
Non facile ad illud redeundum, quod Christi amore reliquimus. A
Infirmitates iustos ferè comitantur. B
Quò quis sanctior, eò libentius infirmitatis molestias sustinet. 209
Sanitate in Dei obsequio vti debemus. C
Pietatis opera in Christum referenda. D
In Christi seruis Christo seruiendum. E
Nullus locus à Dei misericordia immunis. F
Vbi prosperitas temporalis deficit, tunc Iesus mente suscipitur, dæmon abit. 210
Fœdus cum dæmone non est feriendum. G
Corporis valetudo tandiu quærenda, quandiu animæ saluti prodest. 211
Corporis infirmitates peccati ferè pœna. H
Gloriam suam Christum sequens nullus quærat. I
Auaritia valde saluti obest. K
Difficile docti conuertuntur ad Christum. 212
Obedientia Deo placet, displicet arrogantia. L

Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem, & febricitantem, & tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

PISCATORVM tuguriolum subit Christus, 208
non amplas diuitum ædes quærit, non palatia nobilium, animorum amplitudinem, ac nobilitatem quærit, non domorum.

Domum Petri cum audis, non A
subeat mentem, Petrum, qui reliquerat omnia, vt Christum sequeretur, domum habuisse. Petri igitur domus dicitur non quia esset, sed quia fuisset, aut quia eius cognati domum possidebant olim cum ipso communem, nec enim ad illud redeundum, quod Christi amore reliquimus.

Etiam in domo quæ erat Petri B
iacens, & febricitans inuenitur, morbi, & infirmitates iustos ferè comitantur, & iustorum amicos.

Sed obserua quòd hîc febre cor- 209
reptá mulier pro obtinenda sanitate Christum non orat, licet alij pro ea rogauerint, vt apparet Marc. 1. 34. nempè quo quis sanctioris vitæ genus init, eò libentius in-

infirmitatis molestias sustinet, nec auferri sibi postulat qui Petri socrus, aut cognatus iustorum est; fors istuc à Petro Petri socrus didicerat.

C Sanitati restituta statim surrexit, & Christo ministrauit; nempè sanitate, cęterisque à Deo acceptis donis, in Dei seruitium, & obsequium vti debemus. Abit qui in eius offensam abutitur.

D *Ministrabat eis.* Græcè, *διηκόνει αὐτῷ ministrabat ei*, scilicet Iesu Cur ergò noster habet *eis*, Iesu nempè, & discipulis? Non caret suo pondere hæc varietas; Omnibus ministrabat, sed quia ministerium suũ in vnum Christum referebat, eiusque solius causa illud præstabat, idcirco, *ei ministrabat*, dictum est, quia obsequium alijs præstitum in Christum resiliebat.

E Præterea & omnibus ministrabat, & vni Christo, quia in discipulis Christum cogitabat, & in Christi seruis Christo seruiebat, qui iustorũ mos, hi enim obsequiũ quod hominibus præstant, Christo se exhibere putant; sciunt quippè Christi verba esse. *Quod vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis*, Matth. 25. (Mat. 25.)

F Extra Ciuitatem leprosum sanat, in ciuitate Centurionis puerum, in domo Petri socrum nullus locus à Dei misericordia immunis.

Vespere autem facto obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eijciebat spiritus verbo.

210 TEmpus quo eijciuntur Dæmones vtile monitum exhibet, vespere, & moriente sole id factum, nempè cum prosperitas temporalis, quam sol significat, deficit, quũ temporalia nimis non amantur, tunc Dæmonia exeunt, & Iesus mente suscipitur. Hinc & Lucæ vltimo: *Mane nobiscum Domine, quoniam aduesperascit, & inclinata est dies*, vbi felicitatis dies inclinat, declinat ad nos Christus.

Eijcit verbo, non legimus obsessos tetigisse, sicut fecit in socrum Petri & in leprosum, vt tacitè nos doceret fœdus cum Dæmone non esse feriendum, nec amicitiæ signum exhibendum, quod manus porrectione fit. G

Ipse infirmitates nostras accepit, et ægrotationes nostras portauit.

QVod ab Isaia de peccatis dictum erat, Euangelista ad morbos corporis transfert, quia scilicet Christus corporis morbos non nisi propter morbos animi curabat, vnde corporis valetudo tamdiu quærenda, quamdiù animæ saluti prosit; si officiat quærenda non est; hinc non facilè aliquem reperies, cui sanitas à Christo exhibita impedimento spirituali perfectui fuerit. 211

Præterea quod de peccatis Propheta dixit, ad corporis ęgrotationes accommodat Euangelista, innuens corporis morbos sæpè peccati pœnam esse, & plerumque ex morbis animi nasci. Debet igitur infirmus quilibet, qui sanari desiderat, peccata auferre, à quibus ferè corporis infirmitates emanant. H

Et accedens vnus scriba, ait illi: Magister sequar te quocunque ieris.

I Scriba iste occidentis litteræ seruus erat, gloriæque mancipium, sequi Christum volebat, quia eius miracula viderat, & patrare similia eius virtute cupiebat, vt gloriam sibi apud homines, nomenque, ac famam indipisceretur: non mirum si Christum in eo non potuit caput reclinare, eūque tam asperè reiecit. Disce, sequens Christum gloriam nullius quære.

K Hic scriba sequi volebat Christum, vt de eius miraculis aliquid lucraretur, non suæ saluti consulere volebat, sed auaritiæ, ac cupiditati: non meretur audiri, qui sui cura neglecta ceterarum rerum cura tangitur, & amore.

212 Difficiliùs docti conuertuntur ad Christum, nimiæ litteræ plerunque saluti impedimento sunt, si humilitate non ambiantur, ac veluti informentur. Surgunt indocti, & Cœlorum regnum rapiant, scribæ ac doctores salutis viam quam alijs indicant, se nescire ostendunt, dum non premunt.

L *Sequar te*, inquit, *quocumque ieris.* Arrogantiæ plena hæc promissio est; cautius dixisset, *sequar te quocumque iusseris*, vt nec pedem moueret sine Christi iubentis imperio. Placet Deo promptè parentis submissio, displicet arrogans oblatio, quæ à proprio sensu est, nec obedientiam sapit.

SECTIO V.

minet, quam à maris fluctibus. 218
Etiam dormiens Christus suorum curam habet. D
Amat Christus sua beneficia innotescere suis, nec alijs tribui. E
Torpor excutiendus cum aliquid in Dei obsequium peragendum. F

Vulpes foueas habent & volucres Cæli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet.

213 CRIBAM eius discipulum esse voléte his verbis deterret Christus, sciebat quippè eum non perfectionis, sed lucri, aut gloriæ causa venire, ideoque proposita paupertate terret; hæc namque facilè prodit, an verè quis Christi discipulus sit, aut ex animo se velle esse pronuntiet.

M Existimabat hic scriba mollem, & amœnam viam Christum ambulare, nec quicquam corporalis commoditatis ei defuturum si Christum sequeretur. Christum autem nullum commodum temporale à se aut haberi, aut quæri respondet, adeo vt nec habeat, vnde caput fessus reclinet, quo responso omnes docet, suorum commodorum, rerumque temporaliũ studio addictos minimè idoneos esse, qui Christi discipuli sint, Christum sequantur.

N Pende huius scribæ malitiam, ac subdolam mentem, vbi extremam Christi paupertatem audiuit, non addidit, vt debebat, pauper te pauperé sequi paratus sum, & eò libentius te sequar, quò non terrenas, ac perituras diuitias non offers, sed cœlestes, & immarcessibiles. Scilicet paupertas lucri cupidos, ac diuitiarum mancipia à virtutis studio deterret, & auocat.

Filium hominis se Christus vocat, cum esset etiam Dei; hominum superbiam arguit, qui à nobilioribus appellari volunt. In nouo Testamento nnnquam aliquis Christum Filium hominis appellat, sed solus ipse se ita vocat, quod & ob humilitatem factũ, & vt hac appellatione Incarnationis mysterium significaret, suamque in nos charitatem ostenderet. O

Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum.

HOc ei non primum esse debuir, sed secundum, terrenus pater qui mori potest, & iam mortuus erat, cœlesti postponendus erat patri, qui mori non potest, & veræ vitę auctor est. P

Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

NOn auocat à pio sepeliendi patris officio, sed occasionem ad sæculum redeundi aufert, nam occasione testamenti ad negotia terrena tractanda vocatus esset: qui Christum sequi vult, à terrenarum rerum tractatione se subducat. A tumulo auocat, quia Q

non deerant qui hoc munus obire possent.

214 Non displicet, quod plerisque, & primæ notæ interpretibus placuit, idcirco Christum prohibuisse, ne filius ad sepeliendum patrem iret, quia pater infidelis erat, à vera fide alienus. Non merebatur impius pater pium hoc obsequium, nec filius attaminare se improbi patris adspectu debebat. Impij etiam cum vitâ functi fugiendi, inficere mentes possunt dum videntur.

R Vis Christum sequi, & patrem sepelire? Mente sepeli, ac cogitatione, vt Patris, domusque paternæ obliuiscaris.

Et ascendente eo in nauiculam secuti sunt eum discipuli eius. Ecce motus magnus factus est in mare, ita vt nauicula operiretur fluctibus; ipse verò dormiebat.

215 Vbi miraculorum ostensio fit etiam plebs adesse permittitur, vbi tempestas & fluctuatio Apostoli à turbis auocantur; nempè quò maior sanctiorque quisque est, eò ad maiora discrimina vocatur, & qui magis amantur, in maiora pericula conijciuntur, & varijs calamitatibus exponuntur, vt eorum virtus probetur.

S Quùm turbis beneficia contulisset, sanando eorum languores, ac infirmitates, videbantur discipuli nullo affecti beneficio. Magnum igitur contulit: Sed quodnam? vt possent pro eo pati; in demersionis periculum incidunt, ac demum mirabiliter eripit; Dignum Apostolorum beneficium est, quod discrimen, ac aduersitatem secum habet; scilicet singularis beneficij loco haberi debet in varias calamitates incidere, à quibus nos Dei prouidentia liberabit.

Nec Apostolorũ nauicula à fluctibus est immunis, felix qui in huius mundi mare vndis, æstuque percellitur, tantùm secum habeat Christum; perire non potest, non potest mergi mentis nauis, in qua Christus adest. Nauis fluctuat, & tempestate iactatur, in qua Christus, & Christi discipuli; nimirum cum aduersitatum fluctibus percellimur, tunc signum maximè est, nobiscum esse Christum: eius præsentia vt meriti, ac gloriæ mater est, ita tribulationem, & aduersitates aduenire finit. T

Athletas orbis terræ, orbisque doctores timore, ac tentationibus exercere vult Christus, ideo tempestatem excitari permittit. V

Solus cum discipulis nauem intrat Christus, vt explicatur à Lucâ cap. 8. v. 22. egit istuc vt Apostolorum famæ consuleret, nam eos ob diffidentiam arguiturus erat: noluit alios adesse, qui increpantem discipulos audiret, ne eorum reuerentia, honorque minueretur: vt hinc discas, quàm sollicitè aliorum nomen tueri debeas, dum aliorum labes ex officio arguis. 216 Luc. 8.

Dormit inter procellas Christus, nempè nescio quid diuinum est, inter fluctus mente non fluctuare, & alta pace in tribulationibus, & aduersitatibus frui. X

Etiam in mari ventis concuti, Y

ac

ac fluctibus naviculam finit, vt sedata tempestate eum non solum terræ, sed etiam maris Dominum cognoscerent, & vbique auxiliarem eius manum experirentur.

Z Permittit tempestatem, vt periculo imminenti Apostoli ad eum orandum vrgentur, vult rogari Christus, & plerumque tribulationes immittit, vt orationem quæ illi tam grata, à nobis eliciat.

A Dormiente Christo tempestas insurgit, vt indicaret, quod superioris vigilantia vbi desideratur, magnum imminet subditis periculum.

B Surgẽs Christus imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna; diuinæ potentiæ est, superæque virtutis, magnam tempestatem in magnam tranquillitatem commutare, & ex ingentibus aduersitatum fluctibus, ingentem mentis pacem, ac quietem colligere.

Domine salua nos perimus.

217 IN præsenti periculo præsens remedium quærunt, ad Christum se conferũt, orationem sternunt: non eunt ad nauis gubernatorẽ eumque vt rectè nauem dirigat admonent, humanã opem nõ quærunt, quærunt diuinam, vt non mirum si eximi ab illo discrimine meruerint: nimirum in magnis periculis diuinum auxilium maximè quærendum.

C Ad Christum currunt, non nauem exonerant, vt fieri in tempestatibus solet; quî exonerarent, qui rerum terrenarum vacui erãt, qui onerosas merces secum non habebant? nihil habebant, quod reijcerent, pauperes discipuli; quidni adfuerint in eorum auxilium paupertatis amator Christus?

Quid timidi estis modicæ fidei?

PRius discipulos increpat, quàm mare, magis à discipulorum diffidentia timebat, quàm à maris fluctibus. Deo facilius est maris vndas compescere, quàm hominum mentes ad æquitatis, iustitiæque legem reuocare. 218

Modicæ fidei arguuntur Apostoli, & tamen in tempestatis periculo ad eum confugiunt: quid illi qui ne confugiunt quidem, sed fidunt viribus? Modicæ fidei dicuntur, quia credebant quod posset saluare vigilando, non dormiendo; etiam cũ dormiret Christus suorum curam habebat. D

Surgens imperauit ventis.

ETiam iacens sicut dormierat poterat imperare ventis, fluctusque solo nutu compescere, sed surrexit, vt magis miraculum appareret & ostenderet ab eo sedatam tempestatem, de aliquis dubitare poterat, si iacuisset, nihilque dixisset. Amat Christus sua beneficia innotescere suis, ne alij quàm ipsi tribui studetne auctori eximantur. E

Surrexit, non iacuit, vt nos eius exemplo disceremus statim surgere, cum aliquid in Dei obsequium peragendum est. F

SECTIO VI.

Occurrerunt ei duo habentes dæmonia de monumentis exeuntes, sæui nimis, ita vt nemo posset transire per viam illam.

HABITABANT in sepulchris, qui à sepulchris exeunt, quod quî fieri potuerit, ex veterum sepulchorum forma intelligitur, erant enim sepulchra cauernæ aut in rupibus excisæ, aut lapideo, vel lateritio opere cameratæ, vt ex Christi sepulchro manifestum est, quod excisum erat in petra cap. 27. v. 60. & in quod Ioannes, & Petrus intrarunt Ioan 20. v. 6. 219

G Sed cur hi dæmoniaci habitabant in sepulchris? An factum id à Dæmonibus, vt nempe in eum errorem homines inducerent, vt mortuorum animas in Dæmones commutari putarent? An in sepulchris versantur Dæmones, vt odio generis humani mortuorum corporibus illuderent? nempè satanicum est, etiam in mortuos, vitâque functos desæuire, & Sanctorum ossa, cineresque persequi.

220 Sed mirum illud, cur sæui à sepulchris exeunt; in hac schola deponere animos homo solet, hìc enim mortis suæ monetur citò futuræ, & hac cogitatione sæuire desinit. Hic contrà fit; quia homines à Dæmonibus corripiuntur: ex sepulchris, exque mortuorum conspectu qui melior, humiliorque non fit, satanico se spiritu obsideri demóstrat; qui inflatos superbiâ animos

mos mortis memoriã non ponit, Dæmoni ferè par censeri potest.

H Tàm sæui hi dæmoniaci erant, vt nemo per viã illam transire posset: scilicet impedire alios conabãtur, ne ad Christum irent, perque salutis viam incederent; si per illam viam ad spectacula, ac torneamenta homines iuissent, non eos impediuissent Dæmones, quorum hoc studium vt à Christo homines arceant, ad terrena spectacula, ac noxia totis viribus alliciant.

Nihil priùs Dæmoni est, quàm vt hominibus noceat, sed studet per homines istuc agere, vt genus humanum exosum Deo reddat; In homines per homines sæuit, vt eadem opera plures infestet, eos nempè qui molestiam inferunt, & eos quibus infertur.

Quid nobis, & tibi Iesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos.

221 PEnde sæuitiam Dæmonum, & ingens eorum in homines odium, conqueruntur se tortos, cum homines torquere inhibentur. Sæuissimè torquetur Dæmon, cum homini nocere non potest.

K *Venisti torquere nos*. Græcè, ἦλθες βασανίσαι ἡμᾶς *Venisti ad cruciandum nos*; Vnde crucientur, vnde torqueantur, quæ tormenti causa, quæ cruciatus? Superbus tunc grauiter torquetur, cum alterius imperio cedere cogitur, & cum eos relinquere cogitur, quos possidet.

L Sed quàm iniusta Dæmonum querela! *venisti*, inquiunt, *ante tempus torquere nos*. Hic cuiusque mali mos est, vt in eo, in quo ipse peccat, alios arguat. De tempore sic queruntur Dæmones, quasi ipsi cũ tempore fecerint, vt ante mortem viuos homines condiderint in sepulchris. Et non erat ante tempus viuentes mortis cubiculo adijcere? Erat. Cur ergò queruntur, Christum ante tempus venisse, vt eos torqueret? Vt scires Diabolici spiritus esse, alienis notam inurere, atque carpere, propria non videre, non corrigere, & in eo alios arguere, in quo arguens maximè peccat.

Dæmones autem rogabant eum dicentes; si eijcis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

NOlebant Dæmones in abyssum mitti, potius in porcos mitti postulant, ne scilicet omninò ab hominibus, quibus nocere tàm sollicitè student, separarentur; etiam in immundis animantibus vexare, ac molestia aliqua afficere homines poterant, quod in infernum detrusi facere non potuissent; idcirco in abyssum mitti timent. M

Cur mitti non postulant in alios homines? Non audet istuc à Christo petere, quum videant tàm ardenter amari homines à Christo; hac postulatione grauiùs se tortos iri timere poterant. In homines se mitti non quærunt, quia eum, cuius virtute torquebantur humanam speciem gestare videbant; satis hoc Dæmonibus, non satis plerumque hominibus qui homines aggrediuntur, & in illos irruunt, N

licet

licet sciant, & credant, humanam naturam à Dei filio assumptam.

222 *Mitte nos in gregem porcorum*; Græcè paulò aliter, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων; *Permitte nobis abire in gregem porcorum*. Tàm promptus ad nocẽdum Dæmon est, vt permissio præcepti loco illi sit, & permitti Dæmonem in porcos abire tantundem illi sit, ac si mitteretur.

O *Si eijcis nos hinc mitte nos in gregem porcorum*; Non absolutè mitti petunt in porcos, sed posito quod eijciantur discedere enim si liberum eis esset, ab hominibus nollent, quos cruciant.

P *Mitte nos in gregem porcorum*. Cur in oues mitti non postulant, quæ munda animalia sunt? nec istuc ausi Dęmones, quia oues ex lege in templo offerebantur; etiam animalia ipsa, quæ in templo offeruntur, auersatur Diabolus: quantò magis homines, si frequenter ac deuotè in Dei domo se Deo dicauerint, & obtulerint? Explicari non potest quàm vtilis templi frequentatio sit.

Q In porcos mitti quærunt Dæmones, vt eos in aquis sepelirent, sicque eorum Domini tristarẽtur, & ingenti irâ corriperentur, contra Christum, & contra eum sæuirent. In omnibus hominum perniciem Dæmon quærit, quærit ruinam.

223 Vt in porcos mittantur petunt Dæmones. Sed qui, inquies, porci illic esse poterant, quibus nefas esset Iudæos vesci? Erant, sed contra legem; & hinc fors natum, vt in eos ingredi Dæmones cupierint; nempe satanæ placet illud, quo Dei lex violatur.

Non mirum si Christus id permittat Dæmonibus, quod petunt, R hinc enim salutis occasio facta, nam ciues illi in porcorum iactura didicerunt porcis contra Dei legem non vti; sic ferè quæ in nostri perniciem Dæmon excogitat, magnam vtilitatem nobis Deo disponente parturiunt.

Et ecce tota ciuitas exijt obuiam Iesu: & viso eo rogabant, vt transiret à finibus eorum.

Rogabant eum; non expulerunt S exacerbati, sed rogabant perculsi tum religione, tùm accepti damni dolore. Petunt vt à finibus eorum discederet; agnouerunt virum sanctum, & omni veneratione dignum, sed tamen dimittunt, ne facultates suas amitterent; nihil est quòd ita à salute reuocet, quàm nimius rerum terrenarum amor. Pluris suas diuitias faciunt, quàm Christi pręsentiam, & suarum animarum salutem.

Fors dimittunt Christum, indi- T gnos se eius pręsentia existimantes; sciebant se peccatores, & timebant, ne peccatis eorum exigentibus grauioribus plagis plecterentur; etiam Petrus ob reuerentiam, & humilitatem dixit: *Exi à me Domine, quia homo peccator sum* Luc. 5.

Vul-

CAPVT IX. MATTHÆI.

Verſ.1.

ET aſcendens in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam.

ET aſcendens. *Pagn. Cum inſcendiſſet. Syr. Et conſcendit.*
In nauiculam. *Caſt. In nauem.*
Transfretauit. *Pagn. Traiecit.*
Suam. *Fr. Luc. Propriam.*

Verſ.2.

Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Offerebant. *Pagn. adduxerunt. Vat. attulerunt. Syr. Obtulerunt.*
Confide. *Pagn. Fiduciam habe. Vat. bono animo eſto. Syr. Æquo animo ſis. Auct. Animum ſume.*
Remittuntur. *S. Hier. Dimittuntur. Fr. Luc. Remiſſa ſunt.*

Verſ.3.

Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra ſe: Hic blaſphemat.

Dixerunt. *Pagn. Dicebant.*
Intra ſe. *Fr. Luc. In ſeipſis. Syr. In anima ſua.*

Verſ.4.

Et cum vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

Cum vidiſſet. *Syr. Sciens.*
Dixit. *Syr. Dixit eis.*
Mala. *Tert. Nequam.*
In cordibus veſtris? *Syr. in corde veſtro?*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Vers. 5.

Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere; Surge, & ambula?

Quid est. *Fr.Luc. Quid est enim.*
Peccata tua. *Quidam Codd. Peccata.*
Surge. *Ar.M. Erigere.*

Vers. 6.

Vt autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tūc ait Paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Potestatem. *Auct. Ex Syr. Dominium. Ar.M. Auctoritatem.*
Surge. *Pagn. cum surrexeris. Ar.M. Erectus.*

Vers. 7.

Et surrexit, & abijt in domum suam.

Et surrexit. *Ar.M. Et erectus.*

Vers. 8.

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deū, qui dedit potestatem talem hominibus.

Glorificauerunt. *S.Hil. Honorificauerunt. Syr. Laudibus euexere.*
Qui dedit. *Pagn. Qui dedisset. Ar. M. Dantem.*
Talem. *S.Hil. Tantam.*

Vers. 9.

Et, cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in te-

Cum transiret inde. *Fr.Luc. Cum digrederetur. S.Ioan. Chrys. Cum transisset. Præteriens inde. Euth. pergens.*
Sedentem. *Vat. desidentem.*

Vul-

lonio, Matthæum nomine. Et ait illi: sequere me. Et surgens secutus est eum.

In Telonio. *Caiet. Ad telonium. Syr. in ædibus telonariorum.*
Matthæum nomine. *Fr. Luc. Qui dicebatur Matthæus. Ar. M. Matthæum dictum.*
Surgens. *Pagn. Cum surrexisset.*

Vers. 10.

Et factum est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.

Discumbente. *Pagn. Accumbente.*
Ecce. *Euth. Ecce etiam.*
Venientes. *Fr. Luc. Qui venerant.*
Discumbebant. *Pagn. simul accubuerunt.*

Vers. 11.

Et videntes Pharisæi dicebant discipuli eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?

Videntes. *Franc. Luc. Cum vidissent. Auct. Quùm animaduertissent.*
Dicebant. *Pagn. Dixerunt.*
Et peccatoribus. *Syr. Flagitiosisque.*

Vers. 12.

At Iesus, audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.

Ait. *Caiet. Ait illis.*
Valentibus. *S. Cyp. Sanis. Pagn. ij qui validi sunt.*
Medicus. *S. Gaud. Medico.*
Sed malè habentibus. *S. Aug. Sed ægrotantibus. Syr. Sed ij qui malè affecti sunt.*

Vers. 13.

Euntes autem, discite, quid est: Misericordiam volo & non sacrificium. Non enim veni

Euntes. *Pagn. Profecti. Fr. Luc. Abeuntes.*
Quid est. *Euth. Quid sibi velit.*
Misericordiam volo, & non sacrificium. *S. Pau. Misericordiam malo quàm sacrificium.*
Volo. *Fr. Luc. Diligo.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

vocare iustos, sed peccatores.

Et non. *Fr. Luc. Plusquam.*
Vocare. *Fr. Luc. Vt vocem. Auct. Inuitare.*
Sed peccatores. *Arab. & S. Gaud.* addit. *Ad poenitentiam.*

Vers. 14.

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes: Quare nos & Pharisaei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant?

Accesserunt. *Caiet. Accedunt. Ar. M. Adierunt eum.*
Ieiunamus frequenter. *Syr. Multum ieiunamus. Vat. Ieiunamus plerumque.*

Vers. 15.

Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt.

Filij sponsi. *Syr. Filij thalami.*
Lugere. *Syr. & S. Ioan. Chrys. Ieiunare.*
Auferetur. *Arab. Subleuabitur. Pagn. Tolletur. Vat. Sublatus fuerit.*

Vers. 16.

Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem eius à vestimento: & peior scissura fit.

Nemo immittit com. p. r. i. v. v. *Tert. Noua plagula non assuitur vestimento veteri. S. Ambr. Nemo additamentum panni rudis assuit vestimento veteri. Pagn. assumentum panni rudis in veste veteri. S. Hier. Nemo assumet. Ar. M. Nemo inijciet iniectionem.*
Panni rudis. *Caiet. Panni impoliti. Fr. Luc. Panni impexi.*
Tollit. *Ar. M. Aufert.*
Plenitudinē. *Pagn. supplementum.*
Peior. *Syr. Maior.*
Scissura. *Pagn. ruptura. Fr. Luc. Ruptura.*

Vul-

Verſ.17.

Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt: & ambo conſeruantur.

Mittunt. *Syr. Inijciunt.*
Vinum nouum. *Syr. Vinum recens.*

Verſ.18.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modo defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam & viuet.

Princeps. *Vat. primas. Syr. Princeps quidam.*
Acceſſit. *Vat. Venit.*
Adorabat. *Vat. adorauit.*
Impone. *S. Hil. Pone.*

Verſ.19.

Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius.

Surgens. *Fr. Luc. Quum ſurrexiſſet*
Sequebatur e. *Quidam Codd. ſecutus eſt eum.*

Verſ.20.

Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius.

Quæ ſanguinis fluxum patiebatur. *Pagn. Quæ ſanguinis profluuio laborauerat. Ar. M. Sanguifluа.*
Retro. *Pagn. à tergo.*
Fimbriam. *Fr. Luc. O am.*
Veſtimenti. *Fr. Luc. Pallij.*

Verſ.21.

Dicebat enim intra ſe: Si teti-

Intra ſe. *Syr. In anima ſua. Ar. M. In ſeipſa.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

tigero tantum vestimentum eius: salua ero.

Salua ero. *Syr. Sanabor ego. Pagn. Seruabor Vat. Salutem consequar. Auct. Incolumis ero.*

Vers. 22.

At Iesus conuersus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora.

Et videns. *Fr. Luc. Vbi vidisset.*
Dixit. *Syr. Dixit ei.*
Confide. *Syr. Bono sis animo.*
Filia. *Syr. Filia mea.*
Saluam fecit. *Vat. Saluam reddidit. Syr. Seruauit. Fr. Luc. Sanauit.*
Ex illa hora. *Pagn. à tempore illo.*
Salua facta est. *Euth. curata est. Vatab. Sanitati restituta est. Ar. M. Seruata est.*
Ex hora illa. *Ar. M. Ab hora illa. Al. A tempore illo.*

Vers. 23.

Et cum venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat.

Et cum venisset. i. d. *S. Petr. Chrys. Ingressus domum. Syr. Venitque.*
Et vidisset tibicines. *S. Pet. Chrys. Vidit symphoniam.*
Et turbam. *Syr. & turbas.*
Dicebat. *Pagn. Dicit. Quidam Cod. dixit ad eos.*

Vers. 24.

Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

Recedite. *Pagn. Secedite.*
Puella. *Pagn. Puerula. Vat. Adolescentula.*
Deridebant. *Syr. Subsannabant.*

Vers. 25.

Et cum eiecta esset turba: intrauit, & tenuit manum eius. Et surrexit puella.

Turbas. *Syr. Turbam.*
Tenuit m. e. *Ar. M. Apprehendit manum eius. Multi libri* addunt. *Et dixit puella surge.*
Puella. *Vat. adolescentula.*

Vul-

Verſ.26.

Et exijt fama hæc in vniuerſam terram illam.

Exijt fama hæc. *Pagn. Egreſſus eſt rumor hic. Fr.Luc. Dimanauit fama hæc.*

Verſ.27.

Et tranſeunte inde Ieſu, ſecuti ſunt eum duo cęci, clamantes, & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.

Tranſeunte. *Pagn. Cum diſcederet.*

Verſ.28.

Cum autem veniſſet domum, acceſſerunt ad eum cæci. Et dixit eis Ieſus: Creditis, quia hoc poſſum facere vobis? dicunt ei, Vtique, Domine.

Vtique. *Vat. Etiam.*
Domine. *Syr. Domine noſter.*

Verſ.29.

Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis.

Secundum. *Vat. iuxta.*

Verſ.30.

Et aperti ſunt oculi eorum: & comminatus eſt illis Ieſus, dicens: Videte ne quis ſciat.

Aperti ſunt. *Syr. ſtatim aperti ſunt. Quid. Codd. M.S. Illico aperti ſunt.*
Comminatus eſt. *Pagn. Acriter comminatus eſt. Vat. Intermi natus eſt. Auct. minanter mandauit.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.31.	
Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum in tota terra illa.	Diffamauerunt eum. *Pagn. Diuulgauerunt famam. Syr. Famam eius ſparſerunt.* Terra. *Vat. Regione.*
Verſ.32.	
Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.	Egreſſis. *Fr. Luc. Egredientibus.* Obtulerunt. *Vat. adduxerunt.* Dæmonium habentem. *Ar. M. Dæmoniacum.*
Verſ.33.	
Et eiecto dæmonio, locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael.	Sic. *Vat. Tale quid.*
Verſ.34.	
Phariſæi autem dicebant: In principe Dæmoniorum eijcit Dæmones.	In principe Dæmoniorum. *Syr. Per principem Dæmoniorum.*
Verſ.35.	
Et circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella: docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.	Circuibat. *Vat. Obibat. Syr. Perluſtrabat.* Caſtella. *Pagn. vicos.* Omnem infirmitatem. *Syr. Omnes dolores. Pagn.* addit *in populo.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.36. Videns autem turbas, miſertus eſt eis: quia erant vexati, & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem.	Miſertus eſt eis. *Pagn. Affectus eſt miſericordia erga illos. Vat. intimè miſertus. Fr.Luc. Commotus eſt viſceribus.* Eis. *Fr.Luc. Super eis.* Vexati, & iacentes. *Pagn. Deſtituti ac diſperſi. S.Hil. Quod erant vexatæ, & iacentes. Syr. Quòd eſſent fatigatæ, ac diſperſæ. Fr.Luc. Diſſipati, & diſiecti.*
Verſ.37. Tunc dicit Diſcipulis ſuis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci.	Multa. *Pagn. Copioſa.*
Verſ.38. Rogate ergo Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.	Rogate ergo Dom. meſ. *Ar. M. ſupplicate ergo Domino meſſis.* Mittat. *Pagn. emittat. Quidam Codd. Eijciat. Theoph. Extrudat.*

CAPVT IX.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Præſentiam ſuam expeti Chriſtus vult. 224
Iuſto vbique patria. A
Ad Chriſti patriam ſpectat, qui ægritudines libenti animo patitur. B
Chriſti præſentia quàm nobis vtilis. C
Verè Dei filius, qui libenter infirmitates ſuſtinet. 225
Ferè corporis morti ab animæ ægritudine naſcuntur. D
Infirmi ad peccatorum confeſſionem inhortandi. E
Homines corporalis valetudinis magis ſolliciti, quàm ſpiritualis. F
Aegros perfectè Chriſtus ſanat, vt perfectam ſanitatem animæ quæreremus. 226
Ab inanis laudis amore abeſſe debemus. G
Qui infirmis fideliter inſeruiunt magna mercede donabuntur. H
Inuidus vehementer cruciatur eius aſpectu cui inuidet. 227

In

Et ascendens in nauiculā transfretauit, & venit in ciuitatem suam.

224 ENIT in ciuitatem suam, à qua discesserat, vt absentiâ suâ omnium desideria acueret, & excitaret, ardentiùs quippè ea desideramus, quibus diu caruimus. Præsentiam suam expeti summis votis Christus vult, non remissè negligi, eam plerumque negat, ne vilescat; quod in anima non rarò præstat, se quippè sæpè subducere videtur, vt vehementius desideretur.

A *Venit in Ciuitatem suam*, Græcè, ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, *venit in propriam Ciuitatem*. Capharnaum .s. vbi domicilium id temporis habebat. Bethlehem cunis suis nobilitauit, Nazareth educatione reddidit celebrem, Capharnaũ commoratione editisque inibi miraculis veluti adoptauit in patriam. Disce; Iustus vbique patriam habet, nec solo, vbi natus, nimis adhæreścit. Locum illum sibi adoptat in patriam, vbi edit signa virtuti; snescit locorum spatijs virtus coerceri, nec patriæ limitibus, vbi in cunabula fuere, includi.

Et ecce offerebant eum paralyticum iacentem in lecto.

NEc Christi ciuitas infirmis, & infirmitatibus, caret nullo in hoc gaudet priuilegio, quin rectè sentienti ad Christi ciuitatem, patriamque spectat, qui ægritudines libenti animo patitur. B

Lapsus in peccata, & idcirco in paralysim fuerat hic qui Christo oblatus dicitur; fors ab vtroque liber, & immunis fuisset, si Christi præsentia minimè caruisset; nec adeo grauiter deliquerat, nec paralysim fors patiebatur, cũ Christus præsens esset. Explicari non potest, quàm vtilis, atque proficua nobis Christi præsentia sit. Colligant hinc Præsules, quàm noxium ouibus sit pastorum suorum præsentia destitui. C

Confide fili remittuntur tibi peccata tua.

FIlij nomine paralyticum insignit, *confide*, inquit, *fili*. Mira Christi humilitas, mira dignatio, despectum hominem, & quem sacerdotes non dignabantur attingere, filium vocat; nec enim corporis ægritudo ab hoc tàm illustri titulo nos auocat, quin si libenti animo eam patimur; tunc 225

verè

verè Dei filij sumus, cum lætitia magna infirmitates excipiuntur, & in corporis languore mentis firmitas, sanitasque apparet.

D Prius dimittit peccata, postea sanat, vt morbi causa sublata, sanitas restituatur, ferè enim corporis infirmitates ab animæ ægritudine nascuntur, peccata enim paralytico remittit, cum non peccatorum remissionem, sed corporis curationem ille quæreret, vt morbi originem, & indicaret, & tolleret, solent enim plerunque morbi pœna esse peccati.

E Hoc exemplo Christi discere medici debent, suum munus esse ægros ad pœnitentiam, ac peccatorum confessionem inhortari, vt faciliùs etiam corporis sanitatem consequantur.

F Tùm corpus, tùm anima huius paralytici sua infirmitate premebatur, solum tamen corporis sanitatem quærunt, animæ obliuiscuntur; qui eum Christo offerunt sic enim ferè fit, vt homines corporalis valetudinis magis sint solliciti, quàm spiritualis, quod tacitè arguit Christus, dum animam prius sanat, quàm corpus; docens prius animarum, quàm corporum quærendam esse salutem.

Tunc ait paralytico surge & tolle lectum tuum & vade in domum tuam.

226 Paralyticus iubetur lectū suum tollere; vt lectus qui infirmitatis testis fuerat, esset & sanitatis, hocque esset signum perfectissimè temperatæ valetudinis, adeo vt non solum sanus, sed etiam robustus redditus esset paralyticus. Aegros perfectè Christus sanat, vt perfectam animæ sanitatem quærere disceremus.

G Sed cur in domum sanatū paralyticum dimittit? Ne eius præsentia laudem sibi conciliare Christus videretur; à cænodoxia se alienum ostendit, & à iactantiæ vitio immunem, dum ab se domum ablegat quem sanauerat.

H Præterea domum remittit, vt testes redditæ sanitatis fierent, qui oculati morbi testes exstiterant, vtque ipsis fidei occasio esset, quibus molestus in infirmitate fuerat. Fors & domesticorum præmiare sedulitatem ac charitatem erga paralyticum voluit; vt lætitiæ, salutisque occasionem domesticis præberet, qui ei dum morbo premeretur fideliter inseruierant.

Cum transiret inde Iesus vidit hominem sedentem in Telonio Matthæum nomine, & ait illi sequere me, & surgens secutus est eum.

Cum transiret inde; Græcè, καὶ παράγων ἐκεῖθεν. *Inde digrediens*: Euthymius, *Præteriens inde*. 227 Quæri potest, cur post editum tam ingens miraculum se ab illorum oculis subduxerit, qui illū calumniabantur, quum virtutem suam mirabili paralytici curatione prodidisset, statim nulla ibi morâ factâ discessit, ne eius aspectu scribæ maiori inuidia æstuarent, nimis solo eius visu inuidi torquebantur, & grauissimum cruciatum Christi præsentia Iudæis inuidiæ

æstu laborantibus inferebat: scilicet, tàm infelix inuidia est, vt solo illius visu vehementissimè crucietur, quem magnum, celebremque apud alios esse conspicit.

I Recedit Christus, vt eorum turbationem mitigaret, vt inuidia paulatim minueretur: id nobis quoque faciendum est; nec enim debemus in eos, qui nos, & nostra calumniātur, insurgere, sed eorum vlceribus cedentes, recedentesque mederi, vt eorum dolor mitigetur.

K Vidit in telonio, & cum in telonio sederet ad se vocauit; cur ita? Vt virtutem vocantis ostenderet, qui è medio malorum pelago Matthæum publicanum abstraxit. Nullius tàm desperata salus, qui saluari Christo manum porrigente non possit.

L *Matthæum nomine.* Honorificētius erat cognomen Leui, quàm nomen Matthæi; ob id se ipsum semper Matthæum appellat, alij etiam Leui, quod honoris cognomen est; modestiæ, & humilitatis causa id fecit, nempè aliorū Doctor futurus modestiæ exemplar se præbet.

M *Surgens secutus est eum.* Magnum istuc, insolensque prodigium; grande, Christi miraculum, hominem pecuniæ inhiantem vocare, & sequentem habere non solum, sed etiam obsequentem. Non adeo magnum piscatores vocanti Christo respondere statim, quàm tributa colligentem, & nummis addictum.

N Matthæum publicanum ad se Christus vocat & his verbis inuitat *sequere me.* Non initio vocauit, sed post multa miracula, & sparsam Christi famam, sic enim eum ad obedientiam aptiorem Christus sciuit; nempè qui lucra seculi per negotia sectantur, difficile à negotijs, luctisque abducuntur, vt Christum sequantur.

Sequere me; Græcè, ἀκολούθει μοι, *sectare me, me imitare.* Verbum ἀκολουθεῖν non solum significat sequi, sed etiam imitari; vt ab hic notione colligeremus, quòd ille verè Christum sequitur, qui eum tanquam exemplar imitatur, ndè gressibus sequi non satis est, nisi sequamur moribus, & vitâ. 228

O Præterea ἀκολουθεῖν significat, etiam obsequi, obtemperare; Benè Christum sequitur, qui obsequitur Christo, eius præceptis, atque consilijs promptè paret; Frustra est, qui sequi se putat saluatorem, & salutis consilia negligit.

SECTIO II.

Nesciunt Christi serui sua iactare. 229
Etiam perditissimi homines aliorum exemplo conuertuntur. P
Magistri exemplum discipulorum regula est. Q
Discipuli à Christo discedere nesciebant. R
Fugit Christus iactantiam & fugiendam docet. 230
Scripturarum imperitia multorum malorum causa. S
Desperata ferè eorum salus, qui cum perditè viuant, probos se existimant. T
A bonis operibus occasionem se laudandi plerique arripiunt. V
Subditorum defectus ferè ex superiorum

Et factum est discumbente eo in domo ecce multi publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.

229 ACCVMBIT Iesus mensæ, magis peccatorum salute delectatur, quàm ferculis. Accumbit *in domo.* Quæri potest, in cuius domo mẽsæ Christus accubuerit: ex Marco, & Luca perspicuè colligitur in Matthæi domo discubuisse. Sed cur nomen suum suppressit Matthæus ipse? Modestiæ causâ id præstitit, ea reticens, quæ à se digna laude facta sunt. Nesciunt Christi serui se, suaque iactare, silentio ea premere student, in hoc maiore laude digni, quia laudari nolunt.

P *Ecce multi publicani, & peccatores venientes.* Matthæi exemplo multi ad Christum se conferunt, & plures post se incipit trahere Gentium Apostolus, Doctorque futurus; etiã perditissimi homines aliorũ exemplo conuertuntur, quod facilè nudis verbis præstitum non fuisset; suas in hominũ mentes vires exemplum exerit, monita infirma ferè, si monita duntaxat.

Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester.

PAulo aliter rem narrat Sanctus Lucas cap. 5. v. 30. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis & bibitis?* Arguuntur apud Lucam discipuli, apud Matthæũ magister. cur ita? An consequẽs erat, vt quod magister ageret, agerent & discipuli, vt tantundem sit, *cum peccatoribus manducat magister,* &, *cum peccatoribus manducatis?* Magistri exemplum discipulorum regula est. Q

Manducat magister vester cum peccatoribus. Et vos ab ipso edocti idem agitis, quod facilè intelligebatur, vbi enim Christus ibi & discipuli eius, qui ab eo discedere nesciebant. R

Euntes discite quid est: misericordiam volo, & non sacrificium; non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

VIde Christi humilitatem, & 230
patientiam, cum illi objiceretur, quod cum peccatoribus versaretur, poterat respondere, non vidistis me paralytici membra firmasse, & peccatorum eius nexus dissoluisse? cum peccatoribus comedo, vt eorum eluam peccata.

Nihil tale dixit; omittit quod in eius honorem gloriamque resiliebat, obuijs, communibusque vtitur, dicens quod sani medico non indigent, indigēt ægri, animarum se, corporumque medicum ostendens; deinde sacræ Scripturæ auctoritate rem firmat inquiens: *Discite quid est misericordiam volo, & non sacrificium.* Fugit Christus iactantiam, & fugiendam docet.

S Sacræ Scripturę auctoritatem in medium affert, vt eorū imperitiam coargueret, qui paruam Scripturarum notitiam habebant à quo velut à fonte hæ iniustæ in Christum calumniæ oriebantur.

T Quærat hîc iurè aliquis, cur Christus nō venerit iustos vocare; cum & omnes vocet, & nullus iustus sine ipso sit. Sed respondendum est, quod non venit vocare iustos, idest eos, qui se iustos esse existimabant, non quid ille vocare nollet, sed quòd illi etiam si vocaret venire nollent; ex quo vides, quàm desperata ferè eorum sit salus, qui quum perditè viuant, probos se iustosque existimant.

Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter discipuli autem tui non ieiunant?

V HOmines opinione sui inflati se laudāt, & ieiunium suum iactant, & Christum, Christique discipulos tanquam intemperantes accusant. Pharisæorum hoc ieiunium est, ab eo occasionem alios vituperandi sumere, quod fecit etiam ille Pharisæus, cum dixit, *Ieiuno bis in Sabbato* Luc. 18.

Notare magistrum malitiose volunt, & discipulorum intemperantiam arguunt, sciunt quippè subditorum defectus ferè ex superioris exemplo descendere, & intemperātes discipulos nonnisi intemperantem habere potuisse magistrum, ad hunc locum alludens Christus cap. 11. v. 19. ait: *Venit Filius hominis manducans, & bibens, & dicunt ecce homo vorax, & potator vini.*

X *Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter;* Primum se, deinde Pharisæos posuerunt. Humilitas ordinem inuertisset. Iactantia, atque superbia ordinem nescit, quē ponit humilitas, vt nos & nostra alijs postponamus.

Nunquid possunt filij sponsi lugere quamdiù cum illis est sponsus?

Y QVando pro alijs loquebatur nempè publicanis acrius in exprobratores insurrexit, vt eorum animos vulneratos mitigaret, nūc cum ipsum, atque discipulos suos carperent, humillimè occurrit, vt suo nos exemplo doceret, calumnias quæ in nos iaciuntur æquius ferendas esse, quàm quæ in alios.

Z *Filij sponsi*; Græcè est: *οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος filij thalami, aut cubiculi nuptialis*; filij autem thalami, aut cubiculi nuptiarum sponsi familiares dicuntur, quales erant Apostoli.

A Lugere sponsi familiares nequeunt, quamdiù sponsum in thalamo vident, cuius præsentia longè plus proficit, quàm temporalis abstinentia. Hinc videas, quàm

quàm vtilis Christi præsentia sit.

B Lugere hoc loco non significat lachrymas fundere, sed tristem esse, & in luctu sordibusque versari, & non ieiunium solum comprehendit, sed omnes alias luctus species. Alludit vt plerisque placet ad veterem morem lugendi mortuos adhibito ieiunio, solent enim qui lugent cibo abstinere.

232 Filij sponsi esse debent qui lugent, qui ieiunant, alioquin si vitijs madidus sis non filius sponsi eris, sed Dæmonis: Christis, qui sponsus est, sit domesticus, ac familiaris per vitæ sanctimoniam, qui ieiunium init.

Venient dies cum auferetur ab eis sponsus.

C NOn dixit cum ab illis discesserit, sed cum ablatus fuerit, significans à Iudæis de medio tollendum, quod factum in eius passione est.

Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus. neque mittunt vinum nouum in vtres veteres.

233 PAnni rudis commissura asperum vitæ, & abstinentiæ genus est, nec mirum cum vestis metaphora etiam Propheta regius ieiunium significauerit cum dixit: *Operui in ieiu... o a ...imam meam*. Vestis ieiunium dicitur, quia totum hominem operire debet. *Ps. 68. v. 11.*

D Vini, & vestis similitudine in ieiunij vsu vtitur, non ab re; Vino intus reficimur, veste extra tegimur, vnde colligere possumus & extra à cibis abstinere nos debere, & intus animam virtutibus replere. Plenum hoc ieiunium est, atque perfectũ, quod & corpus ambit, & animam ornat, ac replet.

Vinum nouum in vtres veteres E non mittitur, alioquin si mittatur rumpuntur vtres; transferri hoc ad Eucharistiam potest. Vter vetus est qui veteris hominis habet vitia, vinum nouum est Christi sanguis, quem sumimus, rumpitur ergo qui veterem hominem non exuit, & Christi sanguinem bibit, vter vetus erat Iudas, accepit sacratissimam Eucharistiam; sed statim post *suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius.* Act. 1. 18. Iudæ vestigia ne premat, qui Iudæ exitum timet, simileque exitium. *Act. 1. v. 18.*

SECTIO III.

In minimis Deo obsequi, non minimum est. 234
Beneficij accepti memor quilibet sit. F
Sancti precibus adeundi. G
...ζ...αι quid. Qui sanitati restituitur ad bonam frugem redeat, deserat vitia. 235
Tibicines in funere olim adhibiti. H
Terrenæ voluptates ad sepulchrum ducunt. I
Adulatores mortem inferunt. K
In charorum morte lachrymæ comprimendæ. L
Ementita pietatis officia non probat Christus. M
Tumultus vitandus præsertim in Dei templo. N

A bo-

Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis; accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius.

234 IMBRIAM tangere est aliquod minimum mandatum implere; placet hoc Christo, & sanitatem consequitur mulier, quæ hoc præstat; nempè in minimis Deo obsequi non minimum est.

F Perpetuò accepti beneficij memores esse debemus: mulier hæc, quæ sanguinis fluxum patiebatur à Christo sanata, Christi statuam ante domum suam posuit accepti beneficij monimentum, digna res, quæ in exemplum abeat, & in imitationem.

Dicebat enim intra se, si tetigero tantum vestimentum eius salua ero.

PIa hæc mulier eam conceperat de Christi sanctitate opinionem, vt sibi persuaderet, se sanitatem consequuturam, si aliquid eius tangeret. Religiosè Christi vestimenta nunc quoque possumus contingere si eius seruos humiliter veneremur, qui eius vestimentum dicuntur iuxta illud: *His omnibus velut ornamento vestieris*; Isaiæ 49. v. 18. Qui aliquo laborat morbo sanctos adeat, & oratione veluti contrectet, facilè per eos animæ sanitatem consequetur & etiam corporis si expedierit. G

Salua ero. Græcè σωθήσομαι *seruabor sanabor*, seu vt nos vertimus, *Incolumis ero*; verbũ σώζεσθαι non solum significat sanari sed etiam ad bonam frugem redire; Discat qui sanitatem à Deo accipit, vitia deserere, probũ vitæ genus inire, vt dum sanatur ad bonam frugem reuertatur, veteri vitã repudiata, improbis, quibus infectus erat, moribus damnatis. 235

Et cum venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem.

MOrum antiquum hæc verba dicant; prisco enim æuo funere tibicines aduocabantur in hinc illud ex Ethnico Poeta. H

Can-

Ouid.4. Fast. *Cantabat mæstis tibia funeribus.*

Ab hoc more discere possumus,
I cantus, choreas, terrenasque voluptates, quas tibia significat, mortis cognatas esse, & ad sepulchrum ducere, dum mulcent.

K Tibicines quoque sunt adulatores, qui cum suauiter canere videantur, mortem non tàm significant adesse, quàm inferunt, & ignorantiæ sepulchro claudunt, quos decipiunt.

L In funere adhibebantur tibicines, vt lachrymas audiētibus cantatis nænijs allicerent; plerumque fictus luctus est, & simulatæ lachrymæ, quas non mors defuncti amorque in ipsum elicit, sed tibicines. Sed non tibia eliciendæ in charorum morte lachrymæ, sed prudentia, atque ratione comprimendæ.

M Fors & hac de causa noluit Christus discipulum adesse paternis exequiis. *Matth.* 8. quia prophanis luctibus noluit interesse, ne fictas, & simulatas lachrymas, ementita pietatis officia probare videretur. (Matt. 8.)

N Turbam tumultuante foras eiecit, quòd turba indigna esset, quæ miraculum videret cum tumultuaretur; strepitum, & tumultum fuge præsertim in Dei templo, ne eiici merearis.

Et deridebant eum, & cum eiecta esset turba intrauit.

236 Licet Dominus derideatur à proposito, tamen nō destitit, vitæ mortuam puellam restituit, suo exemplo nos erudiens, ne à bono opere auocemur, licet feriati homines, nos irrideant.

Secuti sunt cum duo cæci clamantes & dicentes miserere nostri fili Dauid; Cum autem venisset domum accesserunt ad eum.

Obserua sæpè ægros non sanare Christum nisi rogetur, ne scilicet putaretur captandi honoris gratia eum miracula fecisse. Hac eadem de causa non in itinere cæcos curat, sed prius mum abit, docens iactantiam in bonis operibus fugiendam. O

Ait cæcis Christus, *Quæritis quia possum hoc facere vobis?* Respondent, *vtique Domine*. Nunc Dominum vocant, quem prius Dauidis filium, ab eius interrogatione in fidei celsitudinem subleuati; explicari non potest quantum ex Christi verbis atque præsentia quisque proficiant. P

Addit, *videte ne quis sciat.* Inuidus omnia in peiorem partem rapit. Animaduertimus de solis mortuis suscitatis, & curatis cæcis, Christum ne id sciretur vetuisse, vnde nunc ait: *Videte, ne quis sciat.* ratio est, quia ceteri morbi curabiles videri poterant; vitam & visum nemo ignorabat non posse semel amissa reuocari; Igitur ad vitandam Pharisæorum calumniam inhibet Christus hæc miracula vulgari; Leproso quem mundauerat cap 8. v. 4. non absolutè dixit, ne cui diceret, sed ne antequam sacerdotibus se ostendisset. 237

Videns

Videns autem turbas misertus est eis, quia erant vexati & iacentes sicut oues non habentes pastorem.

Q EX quo vides, quòd quoties vexatio ouibus acciderit culpa est pastorum, & magistrorum vitium.

R Qui vexatur vt ouis, humilis, & mansuetus sit, Dei misericordiam exspectet, nam turbis miseretur, quæ erant sicut oues, non ita si fuissent sicut lupi.

Messis quidam multa operarij autem pauci.

S NOn ad arandi seminandique laborem eos mittit, sed ad messem segetis iam paratam, vt in modestia, & humilitate his verbis eos contineret, ne sibi ipsis attribuerent, atque arrogarent quæ faciebant.

T Præterea non ad excolendam terram eos vocat, sed ad maturas segetes demetendas, vt ostenderet iam magnos labores præcessisse; promptiores redderet, & alacriores. Prompti alacres sint qui pro Christo laborant.

238 Operarios Prædicatores, & Doctores vocat, vt disceres eorum munus esse non tantum loqui, & effundere verba, sed facta promere, & operari; operarii nomen non meretur, qui otio, ac desidiâ torpet, licet ad opus, laboremque verbis alios vocet.

V Multi erant scribæ, multique legis doctores, sed hi titulos iactabant, operariorum officio minimè fungebantur, nec opere exercebat, quod præferebant nomine; & idcirco paucos esse operarios Christus affirmat.

Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

ROgate, Græcè, δεήθητε, *supplicate*. Sed cur rogandus Dominus? & non ipsi satis curæ messis sua est? est; quis enim homines magis amat quàm ipse? quis maiori sollicitudine de eorum salute tenetur? Sed discipulos his verbis instruit, vt Deum pro errantibus deprecentur, seque impares existiment, qui messi demetendæ sufficere possint. X

Circuibat Iesus omnes in ciuitates, & castella docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni.

VIx recensuerat Sanctus Matthæus Pharisæorum calumniam, quam euomuerant in Christum dicentes: *In Principe Dæmoniorum eycit Dæmones*, cum statim subiicit, eum nihil maleuolorum calumnia motum ciuitates, & castella circuiuisse, vt Euangeliũ regni prædicaret. Vera hæc patientiæ nota, veræque magnitudinis character, maledictis impiorum à munere suo non auocari. Vir iustus quò magis à maledicis proscinditur maledictis, eò ardentius omnium salutem quærit, ac calumniis ipsis beneficiis, donisque respondet. 239

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT X. MATTHÆI.

Verſ.1.

ET conuocatis duodecim diſcipulis ſuis, dedit illis poteſtatem ſpirituũ immundorum vt eijcerent eos, & curarẽt omnem languorem, & omnem infirmitatem.

Conuocatis. *Pagn. accerſitis. Fr. Luc. Aduocatis. Syr. & Vocauit. Auct. Aſciſcens.*
Spirituum immundorum. *Syr. Contra ſpiritus inquinatos. Pagn. aduerſus ſpiritus immundos.*
Et curarent. *Vat. Sanarent. S. Hil. curandæque cuncta infirmitatis.*
Omnem languorem. *Fr. Luc. Omnem morbum. Syr. Omnem dolorem.*

Verſ.2.

Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius.

Qui dicitur. *Pagn. Qui vocatur.*

Verſ.3.

Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus.

Matthæus publicanus. *Pagn. Matthæus qui fuerat publicanus. Fr. Luc. Matthæus publicanus ille.*
Thaddæus. *Pagn. Lebbæus qui vocabatur Thaddæus.*

Verſ.4.

Simon Chananæus, & Iudas Iſcariotes, qui & tradidit eum.

Chananæus. *Pagn. Chananites.*
Tradidit. *Pagn. Perdidit. Vat. prodidit.*

Verſ.5.

Hos duodecim miſit Ieſus: præcipiens eis, dicens: in viam

Miſit. *Pagn. Emiſit.*
Præcipiens ei. *Pagn. Quibus emandauit. Vat. Poſtquam præcepit.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Ar. M. Denuntians ei.
Dicens. *Multi libri Et dicens.*

gentium ne abientis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.

In viam gentium. *S. Cyp. In viam nationum. Syr. In viam prophanorum.*
Ne abieritis. *S. Hier. Ne ieritis.*
Ne intraueritis. *S. Hier. Ne intretis. Pagn. ne ingrediamini.*

Vers. 6.

Sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel.

Sed potius. *S. Hier. Sed magis.*
Quæ perierunt. *Tert. Perditas.*
Domus Israel. *Syr. Ex Domo Israel.*

Vers. 7.

Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit regnum Cœlorum.

Euntes. *Pagn. Profecti.*
Appropinquauit. *Tert. Quod appropinquauerit. Euth. Instat.*
Regnum Cœlorum. *Tert. Regnum Dei.*

Vers. 8.

Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eijcite: gratis accepistis, gratis date.

Curate. *Pagn. Sanate.*
Gratis. *Vat. Gratuito.*

Vers. 9.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris.

Nolite possidere. *Vat. ne comparetis. Fr. Luc. Nolite comparare. Auct. Ne acquiratis. Pagn. Ne possideatis.*
Neque pecuniam. *Pagn. Neque æs.*
In zonis vestris. *Syr. in Marsupijs vestris. Vat. In Zonas vestras. Fr. Luc. ex Syr. In crumenis vestris. Euth. Ad zonas vestras.*

Vers. 10.

Non peram in via, neque duas

In via. *Pagn. ad iter. Fr. Luc. In viam.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo.	Neque virgam. *Quidam Codd. Neque virgas.* Cibo suo. *Franc. Luc. Alimento suo.*
Vers. 11.	
In quancumque autem ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis.	Castellum. *Pagn. Vicum.* Interrogate. *Pagn. Exquirite. Auct. Studiosè inquirite.* Manete. *Auct. Persistite.* Donec exeatis. *S. Ioan. Chrys. Donec exieritis.*
Vers. 12.	
Intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: Pax huic domui.	Salutate eam. *Syr. Postulate pacem domus.*
Vers. 13.	
Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.	Veniet. *Fr. Luc. Veniat. Quidam Codd. ingrediatur.* Reuertetur. *S. Hil. Reuertatur.* Ad vos. *Syr. Super vos.*
Vers. 14.	
Et quicumque non receperit vos, neque audient sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris.	Receperit. *Pagn. Exceperit.* De domo. *Vat. Ex ædibus.* Vel ciuitate. *Syr. Vel ciuitate illa.* De pedibus vestris. *Pagn. Pedum vestrorum.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Vers.15.

Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quam illi ciuitati.

Amen dico v. Tol.e.t.Sod. *Syr. Equidem ego dico vobis terram Sodomorum futuram tranquilliorem.*
Illi ciuitati. *Vat. Cum ciuitate illa.*

Vers.16.

Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ.

Mitto. *Pagn. Emitto.*
Oues. *S.Aug. Agnos.*
Prudentes. *S.Aug. Astuti.*
Simplices. *Fr.Luc. Innocentes,&,absque cornibus. Adam C. Non mixti, non adulterati. Idem ex Syr. Perfecti. Quid. Codd. simplicissimi.*

Vers.17.

Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in concilijs, & synagogis suis flagellabunt vos.

Cauete. *Pagn. Attendite.*
Ab hominibus. *Pagn. Ab hominibus illis.*
In Concilijs. *Tert. In consessus. Pagn. In cõcilia. Syr. In domũ iudiciorum.*
Synagogis. *Vat. Conciliabulis.*
Flagellabũt. *Pagn. flagellis cædẽt. Enth. verberabũt. Al. flagris cædẽt uos.*

Vers.18.

Et ad præsides,& reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus.

Ducemini. *S.Cyp. Ante reges & præsules stabitis. Tert. Perducemini. Ar.M. Agemini. Syr. Sistent vos.*
Propter me. *Tert. Mei caussa.*

Vers.19.

Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini.

Nolite cogitare. *Arab. Ne solliciti sitis.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ. 20.

Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Qui loquimini. *Fr. Luc. Qui loquemini. Euth. Illi loquentes.*
Sed ſpiritus Patris veſtri. *S. Aug. Sed Spiritus ſanctus.*

Verſ. 21.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient.

Tradet. *Euth. Prodet.*
Fratrem. *Syr. Fratrem proprium.*
Filij. *Fr. Luc. Liberi. Ar. M. Nati.*
In parentes. *Pagn. Aduerſus parētes.*
Morte eos af. *Tert. Mortificabunt eos. Fr. Luc. Morte affici eos curabunt.*

Verſ. 22.

Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Eritis odio. *Pagn. Eritis odio habiti. Fr. Luc. Eritis exoſi.*
Omnibus. *Quidam Codd.* addunt *Hominibus.*
Perſeuerauerit. *S. Cyp. Suſtinuerit. Tolerauerit. Ar. M. Permanens in finem.*
In finem. *Euth. Ad finem.*
Saluus erit. *Pagn. Saluus fiet. Vat. Salutem conſequetur. Syr. Ipſe ſeruabitur. S. Cyp. Saluabitur.*

Verſ. 23.

Cum autem perſequentur vos in ciuitate iſta, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſrael, donec veniat Filius hominis.

Fugite in aliam. *Quidam Cod.* addit. *E ſi ex hac exegerint vos fugite in aliam.*
Non conſumabitis. *Pagn. Non perambulando finietis. Fr. Luc. Non abſo ueritis.*
Donec veniat. *Pagn. Quin iam venerit.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 24.

Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum.

Non est disc. sup. mag. *Syr. Non est discipulus præstantior magistro suo. Pagn. Super præceptorem.*

Vers. 25.

Sufficit discipulo, vt sit sicut magister eius: & seruo, sicut dominus eius. Si Patrem familias Beelzebub vocauerunt: quanto magis domesticos eius?

Vt sit. *Euth. Vt fiat.*
Sicut. *S. Hier. Quasi.*
Domesticos eius. *Syr. Filios domus ipsius.*

Vers. 26.

Ne ergo timueritis eos: Nihil enim est opertum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non scietur.

Opertum. *Pagn. tectum. Fr. Luc. Coopertum.*
Reuelabitur. *Pagn. Retegendum. Fr. Luc. Discooperiendum. Quidam Codd. Reueletur.*
Occultum. *Ar. M. Abditum. Syr. Absconditum.*
Scietur. *Quidam Codd. Sciatur.*

Vers. 27.

Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

Quod dico. *S. Aug. Quæ dico.*
In lumine. *Pagn. In luce.*
Quod in aure. *S. Aug. Quæ in aure. Theoph. Quod in aurem. Syr. Quod in aures vestras.*
Super tecta. *Pagn. in tectis. Quid. ap. Fr. Luc. Super domos.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ. 28.

Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.

Nolite timere. *Fr.Luc. Ne timeatis.*
Occidunt. *S.Hier. Interficiunt.*
Perdere. *S.Cyp. Occidere.*
In gehennam. *Arab. In ignem gehennæ. S.Aug. In gehenna ignis.*

Verſ. 29.

Nonne duo paſſeres aſſe veneunt: & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro?

Paſſeres. *Pagn. Paſſerculi.*
Aſſe veneunt. *Vat. Minuto aſſe veneunt. Euth. pa'uulo aſſe veneunt.*
Cadet. *S.Cyp. Cadit.*
Super terram. *S.Cyp. In terram. S.Io. Chryſ. In laqueum.*
Sine Patre veſtro. *S.Cyr. Ier. ſine voluntate patris veſtri.*

Verſ. 30.

Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt.

Veſtri autem capilli cap. *Syr. Quin etiam pili capitis veſtri. Al. Veſtri verò pili capitis.*

Verſ. 31.

Nolite ergo timere, multis paſſeribus meliores eſtis vos.

Timere. *Tert. Metuere.*
Meliores eſtis. *Tert. Antiſtatis. Fr. Luc. Præſtatis. Auct. Præſtantiores eſtis.*

Verſ. 32.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis eſt.

Omnis e. q. confit. me. *S.Cyp. Quicunque in me confeſſus fuerit.*
Me. *Euth. In me.*
Eum. *Fr.Luc. In illo.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 33.

Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in Cœlis est.

Qui autem negauerit me. *Tert. Et omnis qui confusus super me.*
Coram hominibus. *Tert. Penes homines.*
Negabo & e.e. *Tert. Et ego confundar super illo.*
Coram Patre meo. *Tert. Penes patrem meum.*
Qui in cœlis est. *S. Cyp.* addit *Et coram angeli eius.*

Vers. 34.

Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium.

Nolite Arbitrari. *S. Hier. Nolite putare. Pagn. ne arbitremini. Euth. Ne putetis.*
In terram. *S. Hier. super terram.*
Non veni pacem mittere. *Euth. Non veni pacem missurus. Ar. M. Non veni iacere pacem.*
Sed gladium. *Tert. Sed Macharam. Euth. Sed & gladium.*

Vers. 35.

Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filium aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam.

Separare. *Tert. Diuidere. Caiet. Dissidere faciam.*
Hominem. *S. Hier. Virum.*
Aduersus. *S. Hier. Contra.*
Patrem suum. *S. Hier. Proximum suum.*

Vers. 36.

Et inimici hominis, domestici eius.

Domestici. *Syr. Filij domus. Pagn.* addit *erunt.*

Vers. 37.

Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut

Qui amat patrem, aut matrem pl. me. *Tert. Qui patrem aut matrem mihi prætulerit. S. Cyp. Qui diliget patrem aut matrem super me.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

filiam super me, non est me dignus.

Qui amat filium aut filiam super me. *S.Val. Qui plus amauerit filium, aut filiam, quam me.*

Vers.38.

Et qui nõ accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

Qui non accipit. *Arab. Portat. S. Ambr. Nisi quis tulerit. Ar. M. Qui non capit. Syr. quicunque non baiulat.*

Et sequitur me. *Fr.Luc. Sequitur retro me. Auct. Et me imitatur.*

Non est me dig. *S.Cyp. Non est meus discipulus.*

Vers.39.

Qui inuenit animam suam, perdet illam: & qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.

Inuenit. *Tert. Lucri habuerit. Pagn. inuenerit.*

Perdet illam. *Theoph. Perditurus est eam.*

Perdiderit. *Tert. Amiserit. S.Cyp. Foderit.*

Propter me. *Tert. pro nomine meo. Pagn. mea causa.*

Vers.40.

Inueniet. *S.Prosp. Conseruabit.*

Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit.

Recipit. *S.Aug. Accipit.*

Vers.41.

Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti mercedem iusti accipiet.

In nomine. *Euth. Nomine. Adam C. In nomen.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers.42.	
Et quicunque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.	Potum dederit. *Pagn. Propinauerit. Vat. ad bibendum dederit.* Calicem aquæ frigidæ. *Syr. Calicem frigidæ. Pagn. Poculum aquæ frigidæ.* Minimis. *Pagn. Pusillis.*

CAPVT X.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

T conuocatis; Græcè, καὶ προσκαλεσάμενος, accersens, aduocans, inuitans verbum προσκαλοῦμαι est etiam socium ad bellum quempiam euocare, vt statim discerent Apostoli se à Christo vocatos, non vt in vmbrâ otio torpescerent, sed vt ad pugnam cum ipso contra inuisibiles, visibilesque hostes irent. 240

A De pilis hoc verbum dicitur, qui è cute vocantur, & eliciuntur: Ac si mundo, ac carni mortui esse de-

debeant, qui Christum sequuntur, & Orbi salutem prædicatione allaturi sint; non secus ac pili cum è cute, & carne abstracti fuerint.

B *Conuocatis duodecim discipulis.* Certo, & insigni hoc numero Christus Apostolos, elegit, ne quisquam per fraudē in Apostolorum numerum irreperet, nihil enim est, quod ambitio non tentet, & temeritas, plures gradus ac dignitatis magis cupidi, quā sanctitatis vocari Apostoli voluissent, sed præclusus aditus posito certo nomine, appositisque nominibus; hoc enim consilio Apostolorum nomina ponit Euangelista, ne quis se nobis pro Apostolo venditaret.

D *Dedit eis potestatem spirituum immundorum*, idest eijciendi spiritus immundos, vnde & Syrus sic habet; *Dedit eis potestatem contra spiritus inquinatos.* Immundos autem vocat non quod ipsi per se immundi sint, sed quod rebus immundis delectentur, ad easque potissimum homines incitent. Et ferè hoc nomen in sacris litteris sortiuntur; vt similis Dæmoni sit, qui immundarum rerum cogitationes nutrit, immunda cogitat, immunda loquitur.

E Missurus Apostolos, vt homines conuerterent, dat eis potestatem eijciendi dæmonia, vt disceremus perditionis nostræ causam ferè Dæmones esse, & ægrè ad mentis mundiciam vocari nos posse, nisi spiritus immundi eijciantur.

241 Prius Christus suos Apostolos doctrina instruxerat, & quales esse deberent monuerat, munit nunc eos potestate: hoc ordine docens doctrinam, vitæque probitatem potestati huic miracula faciendi substruendam esse, & illa prius quærenda, quàm istam. Præstat vitæ sanctitate miraculum aliis esse, quàm nuda potestate miracula efficere.

Matthæus publicanus.

PVblicanum se vocat hic Euangelista, vt se deiiceret, & Christi gratiam prædicaret: Græca lectio suam emphasim habet, quæ negligenda non est. *ὁ τελώνης, ille publicanus*, scilicet publicus, & omnibus notus. Iustorum mos est malæ vitę mores sine velamine humiliter prodere, & exaggerare, vt Dei misericordia magis extollatur. F

In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues, quæ perierunt domus Israel.

APostolos ad Gentes non mittit Christus, sed ad Iudæos, quia Iudæi filii regni erant, & illis facta fuerat regni promissio. Vt videant quàm præposterè illi agant, qui suorum obliti aliorum salutem quærant, cum curanda prius nostrorum salus, quàm externorum. Ad Iudæos dirigit Christus Apostolos, ne vllam haberēt Iudęi excusationem, si Christum non recepissent, dicētes eum ad Gentiles, & hostes suos misisse Apostolos. G

In viam gentium ne abieritis; ite 242

potius ad oues quæ perierunt domus Israel. Ac si apertè diceret, ne putetis animum meum ab ipsis auersum, quia contumelias mihi ingerunt, onerant me conuiciis, & Dæmonium me habere dicunt; hæc me ab eorum salute quærenda non auocant, excitant potius; ope magis indigent, quò magis in me sæuiunt, ite igitur ad illos, eisque regnum Cœlorum prædicate; diuinæ vindictæ genus quoddam est beneficiis maledicta compensare, & calumniatores donis obruere, gratiis cumulare.

H *Ite potius ad oues quæ perierunt domus Israel*. Ad Iudæos Apostolos dirigit Christus, vt ostenderet, se iniuriarum oblitum, quas à Iudæis acceperat: vera hæc charitatis nota, & quæ Christi spiritum sapit, si sollicitiùs eorum salutem quæras, qui te perdere, aut opprimere tentant, aut damnum aliquod inferre conati sunt.

I Ad Iudæos priùs mittit, vt in Iudæa exercerentur, priùs quàm ad agones orbis terrarum intrarent; qui grandia molitur paulatim pergere debet, vt maiora post minora aggrediatur.

K Oues Iudæos Christus vocat, & tamen lupi, viperæque in Christũ fuerunt; nil mirum tantus erat in eo patiendi amor, vt luporum rabies, viperarumque seuitia, ouis mansuetudo visa illi fuerit.

L Tanquam agnus mãsuetus Christus erat, huic viperæ, & lupi dicuntur oues, & videntur, quia qui agnus mansuetudine est sæuos homines ad modum luporum mites vt oues putat; contra impatiens, & delicatus agnos ipsos, ouesque lupos esse putat. Igitur armato patientiâ pectori mitis quælibet sæuities est; imbecilli, & impatienti etiam mansuetudo dura, & sæua videtur.

Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, &c.

NOlite possidere; Græcè, μὴ κτήσησθε; *Ne vobis comparetis, ne acquiratis*; verbum κτᾶσθαι non solum significat acquirere, & possidere, sed etiam vexari, vt κλᾶσθαι συμφορᾷ *calamitate vexari, ac premi*. Vix alibi melius hæc notio cohæreat, quàm hîc vbi de auri, argentiue possessione agitur, ferè enim ita accidit, vt qui pecuniam opesque terrenas possidet, assidue vexetur, ac veluti torqueatur; vt vexari, & possidere in idem recidant, sicut vtraque notio in idem verbum cadit. 243

Pręterea hoc idem verbum non de opibus tantum dicitur, sed etiam de odiis, ac discordijs; vnde Platoni κτήσασθαι ἔχθραν est *odia suscipere*. Optimè hæc vis hîc quoque quadrat; ferè enim qui aurum, & argentum possidet inuidiam, odiumque aliorum prouocat, & in se alios acuit, vt odia cum diuitiis multiplicentur, & augeantur. M

Auro, & argento, omnique pecuniâ vult Christus suos carere discipulos, quia scilicet alios ad rerum terrenarum cõtemptum hortari debebant; exemplo præstant, ægrè opes, & diuitias contemnere. N

aliis

aliis persuadet, qui sibi non persuasit, & ineptus paupertatis laudator est, qui diuitiis onustus incedit. Disce, quod docere alios volueris, ipse prius præsta.

O Aurum, & argentum possidere apostolos Christus inhibet, ne si hæc haberent, viderentur causa lucri prædicare, non salutis hominum. Nihil turpius quàm doctorem auri cupiditate teneri, dum lucrari animas videtur. *Nolite*, inquit, *possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam;* qui auidè aurum possidet tandem ab auro possidetur, nec suus iam est, sed diuitiarum.

244 Paupertas ob Christi amorem custodita hoc præmio donatur etiam in terris, vt plerumque augustiùs, ea quis possideat, quæ grandi animo spreuerat; sine auro, & argento, omnique pecuniâ incedunt Apostoli, magistri sui vocem audientes; sed quid postea accidit? Accidit, quòd fideles ad Apostolorum pedes agrorum pretia deponerent, fors id minimè facturi, si diuitiarum amore Apostoli tenerentur; ergò qui diuitias contemnit diuitiarum verè Dominus est, & diues Christi paupertas fit, dùm negligit peritura. Offeruntur diuitiæ contemnentibus eas, & ab illis surripiuntur, qui sectantur.

SECTIO II.

Malorum hominum consortium fugiendum. P
Hospitalitatis cultus. Q
Singulare beneficium est hospitio Dei seruos recipere. 245
Inconstantiæ vitium vitandum. R
Caueat doctor, ne delicias quærere videatur, dum animas videtur. S
Pax omnia bona secum deuehit. 246
Cautio in impijs, & ijs, quæ impiorum sunt vitandis. T
Christi sanguis contra nos testimonium dicit. V
Ardua qualibet suscipienda, dum Christus nos mittit. X
Innocentia fortis armatura est. Y
Patientia quasi centrum immobile contra omnes iniurias. 247
Euangelicus doctor ouem patientia referat. Z
Quilibet in seipsum & in sua vt serpens sæuiat, in alios & in aliena sit vt columba. A
Qui alios erudit veterem exuat hominem, induat nouum. 248
Prudentes simus in aliorum salute quærenda, & in extollenda virtutis cruce. B
In tribulationibus, & iniurijs vita vetustas exuenda. C
Iniuriarum obliuisci debemus. D
A'κέραιος quid, & vnde ducatur. *Malitia doctoris animus non adulterandus.* E
In synagogis vbi lex legebatur legis transgressores puniebantur. F
Sanior quacunque fera ferus homo est. 249

In quamcunque ciuitatem, & castellum intraueritis, interrogate, quis in ea dignus sit.

HOspes eligendus est, qui bono sit nomine, ne prædicatoris dignitas suscipientis infamia detur- P

deturpetur; scilicet illorum consortium fugiendum est, qui improbis suis moribus Doctori notam inurrere possunt.

Q Cuius domus eligenda sit præcipitur, non tamen hæc cautio receptori mandatur, ne dum hospes eligitur, hospitalitas minuatur. Hospes omnis recipiendus est, quia in eo Christus ipse recipitur. Non perit merces, etiamsi recipiatur indignus.

245 Interrogare iubentur Apostoli, quis dignus sit eos recipere, quasi eâ in re beneficium darent, non acciperent; singularis enim beneficij loco habendum est, cum apud nos hospitium habere Dei serui dignantur: Nouerit ergo receptor, gratiam magis se accipere, quàm dare, quùm quempiam Dei nomine domo sua hospitio recipit.

Et ibi manete, donec exeatis.

R Sensus est, donec in illa ciuitate fueritis ne mutetis hospitium; ne scilicet inconstantes, & leues esse viderentur, neue exemplo suo alij à Deo recederent, & in bono inconstãtię notâ laborarent. Dedecet Doctorem inconstantiæ signa vel leuiter exhibere.

S Monet præterea, ne hospitium mutent, ne delicati viderentur, qui ijs, quæ apponerentur in primo hospitio non contenti, meliora in alio quærerent. Aegrè ad dura, asperaque alios vocare potest, qui delicias quærit, vel quærere videtur.

Intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

Non vult eos exspectare, vt salutentur ab hospite, sed vult præuenire salutationis officio. 246
Dicentes pax huic domui. Cur non iubet, aliam felicitatem domui imprecandam, alia bona? Pacis tantùm meminit, quia pax cuncta animi bona secum deuehit, & bonorum omnium fons, & origo, quę si à domo absit, vera felicitate destituitur, veris bonis. Hinc illud Apostoli Rom. 10. v. 15. *Quam speciosi pedes Euangelizantium pacem, euangelizantium bona.* Respicit ad verba Prophetæ Nahum cap. 1. v. 15. *Ecce super montes pedes euangelizantis & annuntiantis pacem.* Nõ dixit annuntiantis bona, sicut Apostolus, sed pacẽ tantum annuntiat omnia bona, quia in ipsa pace omnia bona cõtinentur, & ab ipsa velut ab vtero fluũt. Rom. 10. Nah. 1.

Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros exeuntes foras de domo, vel ciuitate illa excutite puluerem de pedibus vestris.

Impiorum cõsuetudo omni studio fugienda est, adeo vt non ipsi tantum vitentur, sed etiam ea quæ ad ipsos, ne nobis malum aliquod affricent; hinc excutere puluerem iubentur Apostoli, vt declararent, etiam eorum puluerem esse impium, ideoque nolle se eum habere: quod si impiorum puluis reijciendus, quanto magis vitandi ipsi impii? T

Excutitur puluis, vt ostenderent V

rent illum ipſum puluerem, quem ex itinere collegiſſent in die iudicij teſtem contra eos futurum, qui ſe recipere noluiſſent. Mos enim Iudæorum erat, vt aliquid notabile præſtarent, quod teſtimonium eſſet rei factæ, ſiue lapi-
Ioſ.24. dem erigere, vt *Ioſue 24. v. 26.* ſiue lapidum aceruum, vt
Gen.31. Gen.31.v.47. ſiue veſtem abſcin-
Mat.26. dere, vt *Matth.26.v.65.* Quid erit cum non puluis excutietur in duritiæ noſtræ ſignum, ſed Christi ſanguis, & Apoſtolorum effuſus oſtendetur? Pende hæc lector, & ſi ſapis conſule rebus tuis, duritiam exue, exue impietatem, Apoſtolorum verba audi, Chriſtique præceptis pare, ne eius ſanguis contra te teſtimonium dicat.

Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum.

X Quaſi dicat, vos ego mitto qui liberare ab omnibus periculis poſſum; nullum opus tàm arduum eſt, quod forti, halacrique animo ſuſcipiendum non ſit, dummodo Chriſtus ipſe nos mittat.

Y Oues Apoſtolos appellat, non tantum quia innocentes, ſed quia inermes, & ab omnibus humanis præſidijs imparati. Fortis ſola innocentia armatura eſt, firmumque contra hoſtes omnes munimen.

247 In medio luporum oues ſunt, ac ſi Apoſtolorum patientia ſit quaſi centrum immobile ad omnes iniurias, & illata damna ſuſcipienda.

Z Sicut ouis in medio luporum Euangelicus Doctor eſt, cum ab omni parte mordetur, & vellicatur, & tamen ouis patientiā eſt.

Eſtote ergo prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Serpentis prudentiam imitatur Euangelicus Doctor, ſi impiorum fraudes intelligat, columbæ ſimplicitatem habet, qui ignoſcit iniurias. Prudens vt ſerpens eſt, qui ſua punit, & in ſeipſum ſæuit, ſimplex vt columba, qui aliorum defectus minimè videt, ſerpens in ſe ipſum, columba in alios. A

Serpens exuuiem ponit, & veterem exuit pellem, ſic & qui alios erudit, & ad perfectionem vocat, terrenum prius hominem exuere debet, & induere nouum. Vnde illud Apoſtoli: *Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem.* ægrè vitæ nouitatem alijs perſuadebit, qui prius ſibi ipſi non perſuaſerit. 248 *Epheſ.4.*

Eſtote prudentes ſicut ſerpentes. Serpens hominem decepit, & ſeruitutis iugo ſubdidit, lignum vitæ laudans, vos ſitis prudentes non ad decipiendum, ſed ſaluandum, laudauit ille lignum, vos laudate crucis virtutem. B

Serpentis prudentia nobis imitanda eſt, quo tribulationibus preſſi & iniurijs laceſſiti morum vetuſtatem exuamus nouum vitæ genus inſtituentes, ſicut & ſerpens per locum anguſtum, perque ſpinas tranſiens ſe leberide, pelleque ſua ſpoliat, & robuſtior fit. C

Et ſimplices ſicut columbæ. Non ſufficit mala pati, ſed nec turbari debemus dum ea patimur, hoc enim D

enim columbæ est, ideo ficut columbæ simplices esse iubemur, vt iniurijs lacessiti non turbemur; quin iniuriarum obliuisci statim debemus, ficut & columbæ, cum pulli eis auferuntur, malorum non meminerunt, nec in eos sæuire sciunt, qui abstulerunt.

E *Simplices*, Græcè *ἀκέραιοι innocentes*, & ad verbum, *absque cornibus*. Translatio sumpta est à placidis animalibus, quę natura nullis cornibus armauit ad iniurias depellendas, aut inferendas. Sunt qui deducant à *κεράννυσθαι* quod est miscere; itaque vult esse non mistos, non adulteratos malitia.

In synagogis suis flagellabunt vos.

F IN synagogis, vbi lex legebatur, & exponebatur, legis transgressores puniebantur; nam vt plerique notauere, consueuerant Iudæi in synagogis suis eos flagellare qui peccassent in legem. Ita actum est licet iniustè cũ Apostolis Act 5. v.40. & cum Paulo 2.Cor.11. 24. Mos improbandus non est, si verè transgressores puniuissent; & legis zelo id factum, non inuidiâ, & odio in innocentes.

Cauete autem ab hominibus.

249 NOn dixit, cauete à feris, atque serpentibus, sed ab hominibus, sæuior n. quacunque fera ferus, impiusque homo est, magis homo homini nocet, quam serpens, quam fera quælibet. Nunquam monuit Christus vt à feris caueremus, monuit sæpè vt ab hominibus, quia facilius est feras vitare, quàm homines, hi enim nocere etiam solent cum blandiuntur, & vnaquæque bestia corpori tantum nocet; hominis sæuitia etiam animam impetit. Igitur præ omnibus malis homo maximum malum est, maximèque cauendum.

SECTIO III.

No-

Nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini.

G NOlite cogitare, Græcè est, *μὴ μεριμνήσητε*, *ne solliciti, & anxij sitis*, non omnem præcedentem meditationem vetat, sed eam, quę diffidentiam diuinæ prouidentiæ, & opis habeat, quæque nimio motu, timore, ac sollicitudine impediatur. Tunc enim maximè in Dei auxilio sperandum est, cum humanum deficit, & homines in nos crudeliter sæuiunt.

H Perhibentur etiam cogitare quomodo, aut quid loquantur, ne scilicet de ornatu, elegantique dicendi modo tunc essent solliciti. Satis ornatus quilibet sermo est, quùm bona quis agit, & mala patitur; fortis eloquentia est, quum non solum lingua, sed totum corpus loquitur & ad patientiam inspectores inhortatur.

I Qui sollicitus est quid loquatur, suæ sapientiæ fidit, quę præcipua ruinæ causa est; non ita fortes in suis certaminibus fuissent Apostoli, si spem in se vllam collocassent; firma quælibet imbecillitas est, quæ sui confidentia vidua, diuini auxilii spe fulcitur, & animatur.

Qui autem perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit.

250 QVi *perseuerauerit*, Græcè *ὁ δὲ ὑπομείνας*, *Tolerans*, seu, vt vertit S. Cyprianus *qui sustinuerit*; Græcum verbum *ὑπομένειν* significat propriè hostilem impetum sustinere; Igitur tanquam strenuus miles stationem suam nemo deserat, vulnera patiatur, & sustineat.

Quum autem persequentur vos in Ciuitate ista fugite in aliam.

K FVgam consulit, non vt pericula declinent dumtaxat, sed vt Euangelii semina alibi felicius spargant; neque enim illis permittitur in latebras fugere, vt otio torpeant, sed vt munere suo fungerentur, & maiori fructu Euangelium aliis ciuitatibus enunciarent.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus confitebor & ego eum coram patre meo.

L QVi *confitebitur in me*, Græcè, *ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ*; *qui confitebitur in me*; etiã Euthymius, Theophylactus, & ex Græco ita vertit Arias Montanus, & ex Latinis Sanctus Cyprianus epist. 37. ita legunt. Sed cur potius ait, *qui confitebitur in me*, quam, *qui confitebitur me?* An ex Sacræ Scripturæ phrasi idem est *in me*, ac, *me confitebitur?* sic enim & Psal. 43. v. 9. *Psal. 43* dictum est: *& in nomine tuo confitebimur in seculum*. Sed *in me* dictum etiam est, id est mea virtute, nullus quippe Christum corã hominibus ingenuè, ac constanter fateri potest à Christo non adiutus.

Confitebor & ego eum; Græcè hoc eadem phrasi ac superius explica- 251

tur, sic enim legitur, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ *confitebor & ego in illo*, idest illum, vel, vt superiori sensui hic quoque insistamus, *à gratitudine ipsius motus*; sic exponit Euthymius hic. Explicari non potest quanta nobis à liberali Dei manu beneficia veniant, si Deus gratitudine prouocetur, & quodammodo moueatur.

Timete eum qui potest & animam, & corpus perdere in Gehennam.

M IN gehenna Deus animam, & corpus, idest totumque hominem perdit, cum eum à se, & Caelesti suo regno separatum aeternis adijcit supplicijs, & nunquam morituris adiudicat flammis. Gehennam cum audis cruciatus infernales cogita, qui semper reuiuiscunt, poenas cogita nunquam morituras. Nomen ipsum Gehēnae huc nos ducit, vt cum γεννᾶν, seu, γεννᾶσθαι quod verbum significat nasci, cognationem quandam habeat, vt nimirum disceremus adeo infernales poenas non defecturas, vt semper rediuiuo partu renascantur, vt etiam Theophylactus huc flexerit ad haec verba dum ait: *Gehennam cum dicit significat perpetuam poenam. Gehenna dicitur à semper nascendo.* Hanc poenarum eternitatem considera, ne experiri contingat, sanctas cogitationes meditatio ista parturiet, & ferè qui poenae diuturnitatem considerat ab illis abstinet, quibus haec poena debetur.

Non veni pacem mittere, sed gladium, veni enim separare hominem aduersus à Patrem suum.

NOxium cognatorū affectum abscindere, & euellere studet Christus, & carnalem amorem, qui spiritualis venenum est, auferre, & hac de causa dixit, se in terras venisse; non vt pacem mitteret, sed gladium. Sed opponet his verbis aliquis illud Regij Prophetae Psal. 71. *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*; & illud Apostoli: Ephes. 2. *Ipse est pax nostra*. Quibus & Angelus succinit, dum nato Christo ait: *Gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus bonae voluntatis*. Qui ergò haec cohaerent? cohaerent, quia interna mentis pace fruitur, qui bellum carnalibus affectibus indicit; & verae pacis delicijs innatat, qui terrenum omnem amorem abscecat, & assiduum cum vitiis bellum habet. Nempe missum est bellum, vt rumperetur pax mala, & bona, quae animam possidet, firmaretur. N Psal. 71 Ephes. 2 Luc. 1.

Venit Christus hominem separare *aduersus patrem suum* non dixit, *à Patre*, quia non corporalem separationem iubet, sed spiritualem; carnalem scilicet affectum praescindere voluit, non habitatione eos seiungere. Proinde separatus aduersus patrem est qui licet eiusdem cum eo sit domus inquilinus, paterno tamen affectu Christi amorem non inficit, sicuti è conuerso qui à patre, & à parentibus corpore distat, inque sacram familiam nomen dedit, O

car-

carnali tamen affectu in patrem, in suos fertur, licet à patre, & à suis separatus sit, non tamen aduersus patrem suum, nec aduersus suos; id quod exigit à nobis Christus.

Qui non accipit crucem suam, & venit post me non est me dignus.

P Olim ad crucis supplicium damnati crucem suam portare cogebantur. Christianos vult sponte Crucem tollere Christus, quod de qualibet afflictione intelligendum est. Sponte nobis arripienda crux, & tanquam Christianæ vitæ signum in humeros attollenda, & libenti animo tanquam de manu Domini excipienda.

252 *Qui nō accipit*, Græcè ὃς οὐ λαμβάνει *qui non apprehendit*, Arias Montanus, *qui non capit*. Verbum λαμβάνειν plerumque de regni acceptione dicitur; nimirum qui ad regni onus vocatur, ad crucem, cruciatumque se vocari existimet, Regum supplicium regni cura est.

Q Nisi colligere velimus; crucem veluti sceptrum, regnique indicium accipiendam nobis esse. Qui sapit, Christi Crucem, & quamlibet afflictionem, quam illi Dei prouidentia destinauit, regnis, sceptrisque præfert, magisque in illa gloriatur, quàm in istis.

Quicunque dederit potum vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli non perdet mercedem suam.

Ad obtinendum regnum præparat Christus compendia, longioris moræ occasionem tollit; calicis aquæ frigidæ exhibitione regnum obtinemus; cur non addidit calidæ? Olim in deliciis aqua calida videtur fuisse. Vt compendio studeret, modum doceret, quo statim ius in Cœlorum regnum acquireremus. Moras aufert, & boni operis impedimenta, fors si aqua calida esset ad mercedem exhibenda, dum opus differtur, omitteretur. R

Præterea aquæ frigidæ porrectioni, quæ Christi nomine fiat, merces promittitur, vt nemo se ob inopiam excusaret, si calidam exhibendam monuisset, lignorum sumptus causans; vtque colligeremus, Deum opera magis ex operantis studio, quàm ex rei magnitudine æstimare, magisque ex affectu dantis, quàm ex doni pretio. S

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

CAPVT XI. MATTHÆI.

Verſ.1.

ET factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſijt indę vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorum.

Qvum conſummaſſet. *Pagn. Quum finem feciſſet. Ar.M. Quum finiſſet.*
Præcipiens. *Pagn. præcipiendi. Vat. mandandi. Ar.M. Conſtituens.*

Verſ.2.

Ioannes autem cum audiſſet in vinculis opera Christi, mittens duos de diſcipulis ſuis.

In vinculis. *Syr. in domo vinctorum. Arab. & S Hil. In carcere.*
Opera. *Pagn. facta.*
Mittens duos d.d.ſ. *Vat. miſſis duobus. S.Hil. Mittens ad eum diſcipulos ſuos. Syr. Miſit per diſcipulos ſuos. Alam C. ex Syr. Per manum diſcipulorum.*

Verſ.3.

Ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

Ait illi. *S.Ioan.Chryſ. Interrogabat eum, dicens.*
Quis venturus es. *Ar.M. Tu es veniens. Caiet. Ille venturus.*
Alium. *Syr. Alios. Vat. alterum.*

Verſ.4.

Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni, quę audiſtis, & vidiſtis.

Euntes. *Fr.Luc. Redeuntes.*
Renuntiate. *Arab. Docete.*
Quæ audiſtis & vidiſtis. *Syr. & S. Ioan.Chryſ. Quæ auditis & videtis.*

Verſ.5.

Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi au-

Vident. *Vat. viſum recipiunt. Fr.Luc. Reuident. Auct. Suſpiciunt.*
Claudi ambulant. *S.Ioan.Chryſ. ſt. Rectè ambulant. Ar.M. Circumambulant. Auct. Deambulant.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

diunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur.

Resurgunt. *Pagn. Excitantur. Euthym. Resuscitantur.*
Pauper. euang. *Syr. Pauperibus euangelizatur. Pagn. accipiunt Euangelium. Vat. lætum accipiunt Euangelij nuntium.*

Vers.6.

Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Non fuerit scand. *Syr. Non impegerit. Pagn. non fuerit offensus per me.*

Vers.7.

Illis autem abeuntibus, cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

Illis abeuntibus. *Syr. Cum abiissent.*
De Ioanne. *Syr. Super Ioannem.*
In desertum. *S. Hil. In deserto.*
Videre. *Fr. Luc. Spectare.*
Arundine. *S. Hier. Calamum.*
Vento agitatam. *S. Hil. Vento moueri. Quidam ap. Fr. Luc. vndantem, fluctuantem.*

Vers.8.

Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

Mollibus. *Tert. Teneris. Caiet. mollibus vestibus.*
Vestitum. *Pagn. Amictum.*
Qui mollibus vestiuntur. *Pagn. qui mollia gestant.*
In domibus. *Syr. in Aulis.*

Vers.9.

Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.

Etiam. *Fr. Luc. Certè.*
Plusquam Prophetam. *Pagn. Excellentiorem Propheta. Syr. Præstantior quàm Propheta. Adam C. Amplius est, quàm Propheta.*

Vers.10.

Hic est enim, de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum

Ante faciem tuam. *Fr. Luc. Ante te.*
Qui præparabit. *Syr. Qui parabit.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas*.

meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Quid. Codd. Inspiciet. Quidam ex Hebr. complanabit, verret, emundabit.
Vicem tuam. *Syr. Viam.*
Ante te. *Fr. Luc. A fronte tua.*

Verſ. 11.

Amen dico vobis: non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſta: qui autem minor eſt in regno Cœlorum, maior eſt illo.

Non ſurrexit. *S. Aug. Nemo exurrexit. Adam C. Non ſuſcitatus eſt.*
Inter natos. *S. Aug. in natis. Vat. Inter eos qui naſcuntur è mulieribus.*
Mulierum. *Tert. Fœminarum.*
Baptiſta. *Tert. Baptizatore.*

Verſ. 12.

A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum Cœlorum cum patitur, & violenti rapiunt illud.

Vim patitur. *Syr. Cum violentia accipitur. S. Ambr. Cogitur.*
Violenti. *S. Amb. Cogentes. S. Paul. Qui vim faciunt. S. Hil. Vim faciunt. S. Hil. Vim facientes.*
Rapiunt. *S. Hier. Diripiunt.*

Verſ. 13.

Omnes enim Prophetæ, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.

Prophetarunt. *Syr. Vaticinati ſunt.*

Verſ. 14.

Et ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat.

Si vultis recipere. *Syr. Si vultis, recipite.*
Venturus eſt. *Pagn. venturus erat.*
Audiendi. *Arab. audientes.*

Verſ. 15.

Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam?

Cui ſimilem æſtimabo. *Pagn. Cui aſſimilabo generationem. Vat. nationem.*

Vul-

Verſ.16.

Similis eſt pueris ſedentibus in foro: qui clamantes coæqualibus.

Foro. *Pagn. foris.*
Qui clamantes coæqualibus. *Pagn. Et acclamant ſodalibus ſuis. S.Hil. & clamantibus inuicem.*

Verſ.17.

Dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis.

Dicunt. *Fr.Luc. Et dicentibus.*
Cecinimus. *Pagn. Tibia cecinimus.*
Lamentauimus. *Pagn. Lamentationes cecinimus. Vat. lugubria cecinimus. S.Io.Chryſ. Lamentati ſumus.*

Verſ.18.

Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens & dicunt: Dæmonium habet.

Dæmonium habet. *Syr. Dæmonium eſt illi.*

Verſ.19.

Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.

Vorax. *Pagn. edax. Vat. Comedonem.*
Potator. *Pagn. Bibulus. Vat. Potorem.*
Iuſtificata eſt. *Fr.Luc. Laudata eſt.*
A filijs ſuis. *Syr. A ſeruis ſuis. Quadam exemplaria. Ab operibus ſuis. S.Aug. Ab omnibus filijs ſuis.*

Verſ.20.

Tunc cœpit exprobare ciuitates, in quibus factæ ſunt plurimæ virtutes eius, quia non egiſſent pœnitentiam.

Quia non egiſſent pœnitentiam. *Vat. Quod non reſipuiſſent.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 21.	
Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida: quia, ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egiſſent.	Virtutes. *Ar.M. Efficacitates.* In Cilicio. *Pagn. In ſacco.* Et Cinere. *S.Gaud.* addit *ſedentes.* Pœnitentiam egiſſent. *Ar.M. Pœnituiſſent.*
Verſ. 22.	
Veruntamen dico vobis. Tyro, & Sidoni remiſſius erit in die Iudicij, quàm vobis.	Remiſſius erit. *Pagn. tolerabilius erit. Syr. Tranquilliores futuras.* Volis. *Vat. Vobiſcum.*
Verſ. 23.	
Et tu Capharnaum, nunquid vſque in cœlum exaltaberis? vſque in Infernum deſcēdes: quia, ſi in Sodomis factæ fuiſſent virtutes, quæ factæ ſunt in te, forte manſiſſent vſque ad hanc diem.	Nunquid u. ad Cæl. exalt. *Pagn. Quæ eſt vſque ad cælum exaltata. S.Gaud. Quæ vſque in cælum extolleris.* Deſcendes. *Pagn. Detraheris. S.Gaud. Demergeris. Adam C. Deduceris. Fr. Luc. Deprimeris. Auct. Deijcieris. Ar.M. Demitteris.* In Sodomis. *S.Gaud. Sodomis.* Virtutes. *Ar.M. Efficacitates.* Fortè. *S.Gaud. Vtique.* Manſiſſent. *Syr. Stetiſſet.* Ad hanc diem. *Gaud. In hodiernum diem.*
Verſ. 24.	
Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remiſſius erit in die Iudicij, quam tibi.	Veruntamen. *Ap. Fr. Luc. Ideo. Quinetiam.* Remiſſius. *Pagn. tolerabilius.* Quam tibi. *S.Gaud. Quàm vobis.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 25.	
In illo tempore reſpondens Ieſus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.	Confiteor. *Vat. Gratias ago.* Pater. *Syr. Pater mi.* Domine cœli. *S. Hil. Domine Cælorum.* Abſcondiſti. *Vat. Celaris.* Et prudentibus. *Fr. Luc. Et intelligentibus.* Paruulis. *Syr. Puerulis. Arab. Infantibus.*
Verſ. 26.	
Ita Pater, quoniam ſic fuit placitum ante te.	Ita Pater. *Syr. Etiam Pater mi. Pagn. Certè Pater. Vat. ſane Pater.* Si placitum fuit. *Sic fuit bona voluntas ante te. Caiet. Sic beneplacitum fuit ante te.*
Verſ. 27.	
Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo nouit Filium niſi Pater: neque Patrem quis nouit niſi Filius, & cui voluerit filius reuelare.	Nouit filium. *S. Cyp. Scit filium. S. Aug. Agnoſcit filium.* Quis. *Al. Quiſquam.* Et cui. *Al. Et cuicunque.*
Verſ. 28.	
Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.	Laboratis. *Syr. Defeſſi eſtis. Arab. Labore attriti. Adam C. Laſſi. Auct. Fatigati. Fr. Luc. Qui moleſtiam patimini.* Et onerati eſtis. *Adam C. Grauati.* Et reficiam vos. *Syr. Et præbebo vobis requiem. S. Cyp. Vos requieſcere faciam. Pagn. recreabo. Vat. requiem præſtabo. Caiet. Refocillabo vos. Fr. Luc. Faciam vt vos requieſcatis.*
Verſ. 29.	
Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis	Tollite. *Syr. Baiulate. Auct. Euehite, imponite.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.	Mitis. *S.Paul.* addit. *Dulcis.* Animabus veſtris. *Theop. Animarum veſtrarum.*
Verſ.30. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.	Suaue. *S.Cyp. Bonum. S.Euch. Leue. Fr.Luc. facile. Auct. Commodum. Ar.M. Blandum.* Et onus m. *S.Cyp. & S. Aug. Et ſarcina mea.*

CAPVT XI.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Cum conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim diſcipulis ſuis transijt inde.

ABIT à diſcipulis ſuis Chriſtus, vt in ſuæ miſſione verſarentur; agit illuc, ne ſua præſentiâ illorum auctoritas minueretur, & claritatem miraculorũ ipſe præſens obſcuraret. Tãti ſuos Doctores facit Chriſtus, tantique vult ab alijs fieri. Abeũt ab hac mente qui Doctores paruipendunt, eorumque doctrinam. 253

A Nullus gloriam ſuam quærat, quærat aliorum ſalutem. Exemplum in Chriſto habes, qui à diſcipulis ſuis diſcedit, vt in animarum ſalute laborare poſſent, & honor, ac reuerentia ab alijs eis exhi-

exhiberetur, quod Christo præsente non ita facilè factum fuisset, omnes quippè relictis discipulis ad magistrum accurrebāt. Data opera Christus se subtraxit, quia non gloriam suam quærebat, sed animarum salutem, quas etiam per Apostolos lucrari volebat.

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi.

B IN vinculis Ioannes, à vinculis solutus Herodes; sanctorum priuilegium est pro Christo pati, istuc impij non merentur. Sed vinculis quoque suis non carebat

Isa. 5. Herodes, nam *quasi vinculum plaustri peccatum trahebat*. rectè vinculum plaustri, vt bruti animantis fungatur officio, qui scelera sceleribus addit.

C Bonus nexus Ioannis, & vinculorum; Ioannes gratiam significat, quæ notio cohæret cum vinculis, quia ingentis gratiæ ac beneficijs loco haberi debet pro Christo vincula pati, vnde illud Apostolus Act. 26. 29. *Opto omnes fieri tales, qualis & ego sum exceptis vinculis his*. tantum de vinculis gloriabatur Apostolus. Ostenditur præterea hoc nexu gratias pro vinculis, omnibusque tribulationibus esse Deo agendas.

254 Sampsonis virtus eluxit, quin
Iud. 16. vincula rupit *Iud. 16. v. 9.* Ioannis fortitudo, & nulli cuiuslibet in hoc sita est, vt vinctus vincula seruet, non frangat, libensque vinculis se adstringi ob Christum patiatur.

D Quærebatur per Ieremiam Dominus dicens: *A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea & dixisti; non seruiam*. cap. 2. v. 20. Ier. 2.
Non rumpit vincula Ioannes, sed ipsis lætus constringitur, in suæ seruitutis, suique obsequij signum, & etiam tacens clamat: *seruiam*.

In vinculis opera Christi audit E
Ioannes. Nunquid non ante etiam audiuit, cum extra vincula? Audiuit, sed hoc tacitè nobis innuitur, tribulationem hoc in nobis præstare, vt attentiùs Dei opera, imo & verba audiamus. In nocte voces meliùs exaudiuntur, quàm interdiù, eadem ratione in aduersitatis nocte Dei voces attentius excipiuntur, & eo tempore aures illis monitis præbemus, quibus antea clauseramus. Iurè scriptum est: *sola vexatio dat intellectum auditui*. Isaiæ 28. Opportunè Is. 28.
igitur tunc diuina cogitanda, Deique verba & excipienda & mente versanda, cum tribulationum vinculis obstringimur.

In vinculis erat Ioannes; satis F
erat si in carcerem conijceretur, nec enim fugisset, etiamsi posset; singularis beneficij loco habuit Ioannes in carcerem conijci, vt castitatem defenderet. Dei spectaculum factus Ioannes dum vinculis se obstringi in Dei gloriam sinit. In vinculis est Ioannes; fallor vinciri Dei seruus nequit, torques vincula sunt, ornatur illis potiùs, quàm crucietur.

Innocens vincula sustinet, in G
aliorum exemplum, vt ab ipso patientiam disceremus, vtque animi eius fortitudo ita omnibus innotesceret.

Vinciri iustus potest, vinci non H
potest,

poteſt, animus magis ſoluitur vt in Cęlum in Cœleſtia migret, quò magis corpus ſtringitur, & ligatur. Ligari Ioannis corpus vinculis potuit, non potuit animus, qui magis liber erat, quo magis caro vinciebatur; diuinis tandem rebus attentior in vinculis fit.

SECTIO II.

Mittens duos de diſcipulis ſuis, ait illi.

Ittens duos, Græcè, πέμψας δύο, *Miſſis duobus*: 255
Duos mittit honoris Chriſti cauſa, & vt eorum quæ viſuri, & audituri erant teſtes legitimi eſſent, nam in ore duorum aut trium teſtium ſtat omne verbum; tandem vt certiùs reſponſum referrent, & maiorem apud alios fidem reperirent.

I Duos ex diſcipulis ſuis Ioannes ad Chriſtum mittit, fors quia nouerat hos faciliùs quam cæteros, perſuaderi. Ad Chriſtum dirigendus eſt, qui non durus lapideuſque ſit, ſed flexibilis, & qui doceri facilè poſſit. Præterea veriſimile eſt, eos miſiſſe, qui quùm eſſent indolis optimę exactius, & ſincerius referrent, quæ opportebant.

K Iurè ad Chriſtum hi diſcipuli mittuntur: iſtuc meruerunt, quùm magiſtrum in carcerem coniectum non deſeruerint. Probos ſe diſcipulos probant, quum in aduerſis à ſuo doctore non abeunt, nec in carcere, vinculiſque poſitum derelinquunt.

Vnde quàm vtile in carcerem coniectos viſitare.

L Mittit non quia ipſe Ioannes dubitet, an Chriſtus verus Meſſias eſſet, ſed vt diſcipulorum dubitationem tolleret, qui ſaltem Chriſti operibus, ac miraculis crederent, qui Ioanni non crede-

diderant. Misit autem quasi ipse dubitaret, quia quandoque superior velut medicus vt sanet ægrotum se fingit ægrotare.

256 Mittit discipulos duos ad Christum, vt à Christo informentur, quod ipse longa instructione consequutus non fuerat, Christi præsentia, & mirabilium operum exhibitione se consequuturum sperabat; nimirum operis vox vehementior est, quàm ea, quæ à docentis ore prodit.

M Misit vt à Christo instruerentur discipuli, simulat se dubitare, vt discipulorum dubitationem tolleret; Mittit tanquam sua causa ageretur, cum ageretur discipulorum; quod præstitit, ne ire cunctarentur; veriti enim fuissent, Christum suo ipsorum nomine adire, ne forte vt parum ipsi fuerant Christi studiosi, ita vicissim Christum durum experirentur, & hoc timore aut non irent aut rem diù producerent. Hoc impedimentum vt aduertit ita anteuertit Ioannes, & discipulos ad Christum dirigit, ac si res sua ageretur. Hoc doctorum munus, ac superiorum esse debet, vt omnes difficultates auferre studeant, quibus discipuli, & auditores, à bono auocari possint, & impediri.

N Subditorum errores superioribus tribuuntur, sciuit hoc Ioannes, & ideo discipulos ad Christum mittit vt ab ipso informarentur, ne magister ipse ob discipulorum ignorantiam malè audiret.

O In vinculis positus Ioannes tunc maximè suorum discipulorum saluti consuluit, quia hominis verè perfecti est, in quibuscunque tribulationibus, alienis commodis studere, ac si sui oblitus, in proximi salutem totus rapiatur.

P In carcere instruit, in carcere docet, templum carcer Ioanni fit. Mirari quispiam posset, quod in carcere clausus Christum suis discipulis intimaret, sed nil mirum in carcere istuc egisse Ioannem, cum in vtero matris clausus eundem Dominum gestibus prædicarit: quòd initio quis didicit, non facilè postea negligit, aut dimittit.

257 Ad Christum mittit non misit ad Herodem, à quo coniectus in vincula fuerat, vt liberationem obtineret, non enim qui Christum amat solui quærit, & vincula fugit, sed æquo, libentique animo patitur ob eius gloriam. Ioseph in vinculis ait ei cuius somnium fuerat interpretatus: *Memento mei vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere.* Gen. 40. vt ob id Dei iudicio per duos annos in eo manserit. Non ita Ioannes, ad Christum mittit discipulos, non ad Herodem, nec liberationem sui tentat, sed aliorum salutem quærit. Gen. 40.

Q Ioannes matris ventre veluti carcere clausus ad Christi præsentiam exiliuit, ac si effringere carcerem vellet, tanquam iniustam custodiam matricem qnatiebat, egredi volebat vt Christum veneraretur, & adoraret; hîc in carcerem verè coniectus, egredi non curat, non postulat solui; nil mirum, sciebat quippè Christum magis

gis Ioānis carcere venerari, quàm si eius pedibus accidisset.

R Quò quis morti vicinior, eò magis alienæ saluti studeat; Docet hoc Ioannes, qui cum mortem subire deberet, effugium nullum quærat, sed de suorum profectu sollicitus, ad Christum discipulos dirigit, nō vt liberationem ei imprecibus obtinerent, sed vt ipsi ab infidelitatis vinculis absoluerētur.

Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

S TV *es qui venturus es;* Græcè, *σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος*, *tunc es ille venturus*, qui prophetarum vaticinijs promissus exspectatur? Non ait: *Dic nobis si tu es qui venturus es;* fors quia Ioannes nouerat, Christum rebus potius, quàm oris affirmatione discipulos conuicturum, constitutumque à Deo consilium, vt Dei filius non tàm verbis, quam operibus à patre declararetur.

258 Ad Christum discipulos Ioannes dirigit, vt instruantur, & eorum error proderetur, quo Ioannem ipsum Messiam existimabant. Sed hìc aliquis sciscitabitur; Cur Ioannes ipse suos discipulos non docuit? cur ab eorum mentibus hunc errorem non abrasit? Docuerat, & errorem auferre tentauerat, se ipsum deprimendo; sed eò magnificentius de ipso sentiebant discipuli, quò magis se deijciebat; vnde videns, quòd nihil se deijciendo efficeret, ad Christum discipulos adlegat: Disce, vt magnus etiam apud homines habearis; non tui, rerumque tuarum iactantia, sed humilitate, & deiectione id consequeris. Superbus, vanus æstimatur, & vilis fit qui se extollit, qui se iactat.

SECTIO III.

Increduli non verbis sed factis persuadentur & conuincuntur. T

Fortior rerum quàm verborum vis. V

Aliorum defectus publicæ notitiæ quantum nobis licet eximendi. X

Ἀναβλέπειν quid. Benè oculis vtitur, qui eos in Cœlum eleuat, & terrena respicere dedignantur. 259

Εὐαγγελίζεσθαι quid. Obediat Euangelio qui Euangelium enunciat. Y

Animarum salus præcipuè quærenda, & ad eam omnia dirigenda. 260

Christi modestia, & iactantiæ fuga. Z

Dignitatis titulus factis potius, quàm sermone probandus. A

Non meretur accipere quod postulat, qui fictè accedit, & ad ostentationem aliquid postulat. B

Laude digna calumnijs non proscindenda. C

Quò grandiora præstitimus, eò magis cogitare debemus non morituros. 261

Vitandum adulationis signum. D

Tanto quis laudari potest cum in aduersitatibus firmus in Dei obsequio manet. E

Suorum famæ Christus consulit. F

Excusatur à Christo, qui se non excusat. G

Temerè iudicare alios non debemus. 262

Finis & intentio in actione pensatur. H

Leues & inconstantes qui vestitus, & ferculorum delicias sectantur. I

A gra-

A gratia, non à natura iusti dignitas & magnitudo. K
Laudatur qui se demittit. L
Christus pacis auctor vel leuem dissidij suspicionem aufert.
Singularis Ioannis abstinentia. M

Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis, & vidistis.

T
VR non disertè quæstioni respondet, dicendo se esse Christum, præsertim cum mulieri Samaritanæ etiam
Ioan. 5. non interroganti id dixerit? *Ioan.* 5. *v.* 33. & 36. An quia homines increduli non verbis, sed factis persuadentur, & conuincuntur; Pia Samaritana facilè erat eius verbis creditura, scilicet difficiliùs viri increduli veritatem excipiunt, quàm mulieres.

V Vides ex his, quàm fortior rerum, quàm verborum sit vis, & nihil esse, quo magis homines alliciantur quàm factis, & operibus. Vt bonum alicui persuadeamus opera non verba videantur, manus potiùs operetur, quàm lingua.

X *Renuntiate*, inquit, *Ioanni, quæ audistis, & vidistis*, sciebat Christus non Ioannem sed eius discipulos dubitasse esset ne ille qui venturus erat; cur igitur ait: *Renuntiate Ioanni?* cur discipulorum dubitationem non aperit, non arguit, non tollit? Noluit significare, ne eos incredulitatis, & simulationis insimularet, & eorum peccatum reuelaret, quo facto docuit, aliorũ defectus aliorum notitiæ publicè non esse exponendos, sed quantum nobis licet subducendos,

Cæci vident claudi ambulant, Pauperes Euangelizantur.

Cæci vident; Græcè, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, *cæci sursum respiciunt*, ἀναβλέπειν est suspicere, oculosque attollere; ac si cæci qui visum à Christum receperant terram respicere dedignarentur cœlum respicerent, in sublime oculos tollerant, cœlestibus inhiarent. Ritè oculis vtitur, qui eos in Cœlum eleuat; nam de impijs scriptum est: *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Psal. 16. v. 11. Insti in cœlos erigunt, cœlestem patriam suspirantes. 259 Psal. 16

Y *Pauperes Euangelizantur*. Græcè est εὐαγγελίζονται, quod actiuè sumi potest, quasi dicat, pauperes prædicant Euangelium. sed commodior sensus euadit, & contextui cohærentior, si passiuè sumatur hoc verbum, vt sit sensus, pauperes Euangelium audiunt, & recipiunt. vt ad Isaiæ Prophetiam fiat allusio, quæ cap. 61. habetur: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, ad annuntiandum mansuetis*, seu vt alij habēt *pauperibus misit me* Quod hîc præstitum legimus. Nobis fas sit diuersas eiusdem verbi notiones nectere, pauperes Euangelizantur, idest & audiunt Euangelium, & prædicant etiam, quod pauperes Apostoli præstitere, quo nexu tacitè significatur, obediendum priùs Euangelio, quàm illud alijs enuntiemus.

Sed obserua quod apud Isaiam 260
præ-

prædicationis fit mentio, sed quòd mortui resurrecturi sint, & claudi ambulaturi, & leprosi munditiem indepturi non dicitur; nempè tacitè significatur hæc omnia miracula, quibus corpus sanatur ad animarum salutem, quæ Euangelij prædicatione quæritur, dirigenda, adeo vt hæc ferè nihil à Deo putentur, si animarum saluti comparentur.

Z *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur.* Noto in his verbis Saluatoris modestiam; Poterat & verè dicere, cæcis visum tribui, claudos ambulare feci, surdos audire, & mulos loqui, sed abstinuit ab hoc loquẽdi modo, sed tãtum ait, *cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur*, vt non iactantiam modo, sed & eius vmbram fugere videatur. Tumidi ac superbi ab alijs facta narrat ac si facta à se fuisset, verus humilis quæ à se præstita, tanquam aliena recenset.

A *Cæci vident, claudi ambulant.* Discipulorum quæstioni non respondit Christus verbis, respondit operibus, vt superiores instrueret, muneris, & dignitatis titulum factis potius probãdum, quàm sermone.

B Exhibet Christus miracula Ioannis discipulis, qui aliàs Pharisæis petentibus efficere noluit; nam discipuli bono, minimèque simulato accedebant animo, sicut Pharisæi; non meretur accipere quod postulat, qui ficto accedit animo. Ioannis discipulis miracula exhibentur, quod negatum Pharisæis, quia non in profectum suique salutem fieri postulabant; sed ad ostentationem dumtaxat; Ioannis discipuli informandi, & in fide erudiendi erant.

C Pharisæi miracula petebant, vt ea calumniarentur, hoc à Ioanne, Ioannis discipuli non didicerant, narrare, & celebrare laude digna nouerunt, non calumnijs proscindere; ideo coram ipsis tàm insignia Christus edidit miracula.

Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

POst tot miraculorum mentionem suæ mortis memoriam refricat, cum ait *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*, cum, scilicet me mortuum viderit, aut audierit, nam infidelium scandalum in eo pertulit, quum post miracula mori eum vidit. Mira faciebat Dominus, sed mors eius menti insidebat, ostendens in magnarum rerum exhibitione cogitandum nos morituros. Inter miracula mortem interserit, quia Christi mors omnium miraculorum summa, atque compendium est. Scilicet tunc maximè de morte cogitandum, quum magna aliqua præstamus. 261

Illis autem abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.

QVare non ante laudauit? cur non coram Ioannis discipulis Ioannem extulit? ne adulari videretur; vitãdus laudatori adula- D

la-

latiionis non solum nota, sed & signum.

E Nunc maximè laudat Christus Ioannem, cum in vinculis est; quia tunc tutò quis laudari potest, cum aduersitatibus obseptus firmus in Deo obsequio manet.

F Ioannem qui erat in carcere laudibus Christus extulit. Præconem verum verus Iudex exaltat, ne ob culpam captiuum detineri crederetur. Suorum nomini Christus consulit, consulit famæ.

G Extollit Christus Ioannem, vt eius probaret innocentiam. Nil mirum, excusatur à Christo, qui se non excusauerat.

Quid existis in desertum videre arundinem vento agitatam?

262 QVid existis in desertũ videre, Græcè est θεάσασθαι, *spectare*, Sed quæri hic potest, quare non arguit Discipulos Ioannis, qui de Messia dubitauerãt, arguit verò tàm acriter Iudæos, qui malè de Ioanne sentire videbantur? quia temerariè quempiam iudicare non debemus, hoc enim maximè Deo displicet, nam plerique audientes interrogationem Ioannis, putabãt Ioannem dubitare de Christo, & hominem inconstantem esse, quod arguit Christus, ostendens malè de nullo leui argumento sentiendum.

H Non arguit discipulos Ioannis, quia non ex malitia, sed ex ignorantia interrogationẽ Christo exposuerunt. Tantùm interest, quo fine aliquis in actione aliqua ducatur.

Quid existis videre, hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.

CHristus in Ioannis laudibus hoc spectauit, vt probaret eũ hominem minimè leuem fuisse, nõ inconstantem, qui ad quamlibet occasionem vacillet, nutet, mutetque sententiam. Sed cur à vestium delicijs, à ciborum luxu eum abhorruisse affirmat? hæc quippè cohærere cum primaria eius intentione non videntur. Cohærent tamen, quia hi quibus cordi mollis, splendidusque vestitus, qui ferculorum delicias sectantur, & superfluis indumentorum delectantur paraturis, Inque aulis, regumque domibus degunt, leues ferè inconstantes sicut & assentationis labe infecti censendi sunt. Ab omni sententiæ incõstantiã Ioannes aberat, & in signum eum cibi, vestitusque delicias fugisse affirmat Christus. I

Amen dico vobis non surrexit inter natos mulierũ maior Ioanne Baptista.

QVod ait, *non surrexit*, Græcè est, οὐκ ἐγήγερται, *Non suscitatus*, seu, *excitatus est*, vt ostendatur Dei eligentis, ac mittentis, non humanæ naturæ hoc beneficium exstitisse. Non potuit huc naturâ suis viribus Ioannem euehere, vt cæteris præferretur, potuit gratia, vnde & à gratia nomen habuit, Ioannes dictus est. K

Tàm magnis effert laudibus Christus Ioannem, qui ipse se ad eius pedes demittebat, cum indignum L

ſe putaret, qui calceamenta eius ſolueret. Ioānis humilitati magna hæc laus reſpondet; putabatur Ioannes quòd Chriſtus eſſet, & in humilitatis limites ſe coercuit, hinc altius extollitur à Chriſto, quò profundius ſe in tanta laude demiſerat.

Nunc præcipuè laudat, oannem Chriſtus, ne adſtantes diſcipulorum Ioannis interrogationem audientes, putarent diſſidia inter Ieſum, & Ioannem nata huic cogitationi occurrit Chriſtus, & cum pacis auctor ſit, vel leuem diſſidij ſuſpicionem aufert.

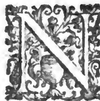
Venit Ioannes non manducans, neque bibens.

M Singularis fuit Ioānis abſtinentia, vt exemplo ſuo Iudæos ad Chriſtum alliceret, explicari non poteſt, quantam in hominum animis vim habeat Doctoris abſtinentia, & deliciarum neglectus. Ioannes magna mentis acie præditus eſſe debebat, vt agnum videret, & alijs eum oſtēderet, vt igitur tantæ lucis capax mens eius eſſet abſtinentiam adeo coluit, vt vix comedere aut bibere videretur.

SECTIO IV.

Chriſti hoſpitio quàm anima nobilitetur in ſacra Eucharistia. 263
Qui maioribus beneficijs cumulatur grauius plectitur niſi proficiat. N
Verbi reſpondendi *vis. Eius profectui cum quo loquimur reſpondere debemus vtilia proferentes.* O
Ἀπεκρι quid, quid ἀποκριθεὶς, concoquenda meditationis calore, quæ loquimur. 164
Confiteri *pro laudibus celebrare. Dauidi lux facta.* P
Chriſti in nos amor facit, vt beneficia nobis à Patre exhibita ſua putet. Q
Chriſti excellentia à noſtra ſalute quærenda eum non auocat ſed excitat. 265
Amari magis vult Chriſtus, quàm timeri. R
Reficere humanæ mentis laſſitudinem nullus alius infra Deum poteſt. S
Labores Chriſtus non aufert, ne auferat meriti occaſionem. 266
Requiem ſuis tribuit Chriſtus. T
Amor omnia dura mollia efficit, & leuia quæ grauia. V
Fidelium vnio, & concordia ſub Euangelicis præceptis. 267
Aἴρειν quid. Diuitiæ onus graue. X
Euangelium tanquam lex diuina venerandum, non temerè diſcutiendum eſt. Y
Mitis, & humilis ſuperior ſit.

Et tu Capharnaum nunquid vſque in Cœlum exaltaberis?

NVNQVID *vſque ad Cœlum exaltaberis?* Syrus, *quæ ad Cœlos vſque es euecta*; Pagninus; *Quæ es vſque ad Cœlum exaltata*. Sed qui vſque ad Cœlum exaltari potuit? Chriſti hoſpitio; Habitauit in ea Chriſtus, ob id vſque ad Cœlum euecta eſt. Pende quàm ſublimis euadat mēs, quæ Chriſti hoſpitio tàm frequenter in Sanctiſſimo Eucharistiæ Sacra- 263

cra-

cramento nobilitatur.

N *Vsque in infernum descendes*. S. Gaudentius. *Demergeris*. Pagninus, *Detraberis*. Adamus Conzen, *Deduceris* Franciscus Lucas. *Deprimeris*, Nos, *Deijcieris*; omnia hæc fert verbum Græcũ καταβιβασθήσῃ. Porrò noster Interpres cum transtulit, *descendes*, legisse videtur, καταβήσῃ. Pronunciat Christus, eò magis horrendam pœnam ipsi Capharnaum instare, quò maioribus Dei beneficiis cumulata erat, quibus vitæ mutatione non respondit: nimirum grauiter plectetur, qui Dei dona accipiens in peccatorum sordibus demergitur.

Respondens Iesus dixit: Confiteor tibi Pater Domine Cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus & reuelasti ea paruulis.

O RESpondens dixit. Cum nulla interrogatio præcesserit, cur respondisse Christus dicitur? An familiari sacræ scripturæ phrasi respondere est cogitatam, & opportunam orationem proferre, aut intermissum sermonem prosequi, ac velut nouum subiicere, ac ordiri? An respondere dicimur dum loquimur, quia licet in sermonibus aliorum sciscitationi non satisfaciamus, respondere tamen indigentiæ, & vtilitati, ac profectui eius, cum quo loquimur, debemus; vt talia proferamus, quibus opportunè eius necessitatibus respondeamus, cum quo sermonem serimus, adeo vt nec inutilia, neque noxia, nihilque profutura adducamus in medium.

Respondens, Græcè, ἀποκριθεὶς 264
quod significat, non solum, respondere, sed etiam digerere, vnde vocabulum ἀποκρίσεως, vt notanit etiam Euthimius hîc, non tam *responsionem* significat, quàm *digestionem*; quo nobis insinuatur, dum loquimur damusque alijs responsum digerenda prius esse verba, & veluti concoquenda meditationis calore, nec cruda, sine vlla animaduersione euomenda esse, vt prudens, apta, ac salutaris nostra responsio sit.

Confiteor tibi Pater; Verbum *confiteri* hîc propriè significat laudibus celebrare, gratias agere, sicut & apud Hebræos verbum הודה hinc illud Psal. 48. v. 19. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei*, quod vertit Marinus Brizianus *celebrabit te.* P

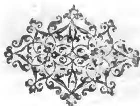
Laudat Christus patrem, & gratias ei agit, quia supera humiles discipulos sapientia Pater perfuderit; ac si collata hominibus beneficia sibi conferentur; adeo nostri ardet amore Christus, vt patri pro nobis gratias agat, quum donum nobis celeste exhibet, tanquam ipse in nobis beneficio afficiatur. Agit gratias credentium nomine, vt ita amorem suum in suos significaret. Q

Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

VIx exposuerat diuinatis suæ 265
magnitudinem, ne putaretur homines contemnere, omnes humanissimè inuitat. Vix dixerat. *Nemo nouit filium nisi pater, neque*

Euangelicam; *super vos*, non *subtus*; nec, *iuxta vos* suscipite, contemnendo, tanquam legem humanam, sed tanquam legem diuinam venerando, Euangelium super se tollit, qui non discutit, qui non despicit, sed tanquam aliquid diuinum veneratur, quique intellectum in Christi obsequium captiuat, quod præstare impij hæretici nolunt.

Quia mitis sum, & humilis corde. Z
Vtrunque in superiore, Præsuleque requiritur, vt mitis exterius sit, humilitatem intus habeat, vno si careat, à vera superioris nota abit?

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

CAPVT XII. MATTHÆI.

Verf.1.

IN illo tẽpore abijt Iefus per fata Sabbato: difcipuli autem eius efurientes cœperunt vellere fpicas,& manducare.

IN illo tempore. *Adam C. Per id tempus.*
Abijt. *Vat. Ibat. Pagn. Ambulauit. Fr. Luc. Iuit, iter fecit.*
Per fata. *S. Hil. Per fegetes.*
Sabbato. *S. Hil. Sabbatis.*
Efurientes. *Pagn. Efuriebant. Ar. M Efurierunt.*
Manducare. *Vat. Comedere.*

Verf.2.

Pharifæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce difcipuli tui faciunt quod non licet facere Sabbatis.

Videntes. *Syr. Cum afpexiffent eos.*
Dixerunt. *Syr. Dicunt.*
Sabbathus. *Pagn. In Sabbato.*

Verf.3.

At illis dixit eis: Non legiftis quid fecerit Dauid, quando efurijt, & qui cum eo erant.

Quando efuriit. *Pagn. Quum efuriret.*

Verf.4.

Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propofitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nifi folis Sacerdotibus?

Intrauit. *Vat. & Pagn. Ingreffus fit.*
In domum Dei. *Pagn. In ædem.*
Panes propofitionis. *Syr. Panem menfæ Domini.*

Verf.5.

Aut non legiftis in lege, qua Sabbatis Sacerdotes in Tem

Violant. *Pagn. Prophanant.*
In templo. *Ar. M. In facro.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

plo Sabbatum violant, & sine crimine sunt?

Sine crimine. *S.Hier. Absque culpa. Pagn. Insontes sunt. Ar.M. Et inculpati sunt.*

Vers.6.

Dico autem vobis, quia templo maior est hic.

Quia templo. *Ar.M. Quod sacro.* Maior est. *Pagn. Maius est.* Hic. *Fr.Luc. In hoc loco.*

Vers.7.

Si auem sciretis, quid est: Misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam condamnassetis innocentes.

Nunquam. *Pagn. Nequaquam.* Innocentes. *Vat. Insontes. Auct. Crimine vacantes. Ar.M. Inculpatos.*

Vers.8.

Dominus enim est Filius hominis etiam Sabbati.

Vers.9.

Et cum inde transisset, venit in synagogam eorum.

Et cum i.tr. *Pagn. Et progressus illinc.*

Vers.10.

Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes: Si licet Sabbatis curare? vt accusarent eum.

Interrogabant. *Vat. Interrogauerunt.* Si licet. *Pagn. Licet ne.*

Vers.11.

Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat

Quis erit. *Syr. Quis est.* Habeat. *Pagn. Habebit.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
ouem vnam, & si ceciderit, hæc Sabbatis in foueam nonne tenebit, & leuabit eam?	Ceciderit. *Fr.Luc. Inciderit.* Tenebit & leu.e. *Pagn. Apprehendet illam & eriget? Vat. Apprehendat & erigat.*
Vers.12.	
Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere.	Quam magis melior est homo oue? *Pagn. Præstat homo oui. Vat. Præstantior est.* Benefacere. *Vat. Dare beneficium.*
Vers.13.	
Tunc ait homini. Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.	Homini. *Fr.Luc. Homini illi. Ar.M. Homini exiccatam habente manum.* Sanitati. *Pagn. Sana. Fr.Luc. Viua, vegeta.* Sicut altera. *Syr. Sicut socia sua.*
Vers.14.	
Exeuntes autem Pharisæi, consiliũ faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.	Exeuntes. *Fr.Luc. Egressi.* Consilium faciebant. *Pagn. Consilium ceperunt. Fr.Luc. Consilium inierunt. Ar.M. Consilium capiebãt.* Quomodo p.e. *Vat. Vt illũ perderẽt.*
Vers.15.	
Iesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes.	Sciens. *Pagn. Vbi nouisset. Fr.Luc. Cognoscens.* Recessit inde. *Pagn. Secessit illinc.* Multi. *Fr.Luc. Turba multa.* Curauit. *Vat. Sanauit.*
Vers.16.	
Et præcepit eis ne manifestum eum facerent.	Præcepit eis. *Pagn. Interminatus est illis. Fr.Luc. Increpauit. Auct. Additis minis interdixit.* Eum. *Pagn. Se.*

Vul-

Verſ.17.

Vt adimpleretur quod dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem.

Dictum. *Ar.M. Pronuntiatum.*

Verſ.18.

Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ: ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nũciabit.

Puer m. *Pagn.& Mald. Seruus meus. Euth. Filius meus.*
Quem elegi. *Syr. In quo mihi complacui.*
Bene complacuit animæ meæ. *Syr. Acquieſcit anima mea. Ar.M. Delectata eſt anima mea.*
Animæ m. *Pagn. Anima mea.*
Nunciabit. *Pagn. Annunciabit. Fr. Luc. Prædicabit. Mald. Proferet.*

Verſ.19.

Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.

Non contendet. *Syr. Non litigabit.*
Clamabit. *Vat. Clamitabit.*

Verſ.20.

Aundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eijciat ad victoriam iudicium.

Quaſſatam. *Pagn. Comminutam. Vat. Contritam. Tert. Contuſam.*
Linum fum. *Syr. Lucernam prope extinguendam. Arab. Lucernam ad extinctionem tendentem.*
Eiiciat. *Vat. Eiecerit.*

Verſ.21.

Et in nomine eius gentes ſperabunt.

In nomine eius. *Ar.M. Nomini eius.*

Verſ.22.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret.

Oblatus eſt ei. *Pagn. Adductus eſt ad eum.*
Dæmonium hab. *Pagn. Qui dæmonio agitabatur.*
Videret. *Vat. cerneret.*

Verſ.23.

Et ſtupebant omnes turbæ, &

Stupebant. *Vat. Obſtupuerunt. Auct. extra ſe rapiebantur.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
dicebant: Nunquid hic est filius Dauid?	Nunquid h.e.f.d. *Pagn. Num hic est Christus filius Dauid? Vat. Hic est ille filius Dauid?*
Vers. 24. Pharisæi autem audientes, dixerunt. Hic non eijcit Dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.	Audientes. *Pagn. Cum audissent.* Dixerunt. *Pagn. Dicebant.* In Beelzebub. *Vat. & Syr. Per Beelzebub. Al. Præsidio Beelzebul.* Principe Dæmoniorum. *Syr. Caput Dæmoniorum.*
Vers. 25. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se, non stabit.	Diuisum c.s. *Vat. Secum ipsum dissidens.* Contra se. *Pagn. Aduersus sese. S. Prosp. In semetipsum. Syr. Contra animam suam.* Dessolabitur. *Vat. Desolatur. Auct. Vastatur.*
Vers. 26. Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius?	Aduersus se. *S. Prosp. In semetipsum.* Stabit. *Syr. Stat.*
Vers. 27. Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.	In quo. *Euth. Per quem.* Eijciunt. *S. Prosp. Expellunt. Quidam Codd. Eijcient.* Ideo. *S. Prosp. Propterea.* Iudices vestri erunt. *Al. Ipsi iudicabunt de vobis.*
Vers. 28. Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei.	In spiritu Dei. *Syr. Per spiritum Dei.* Igitur. *Vat. Vtique.* Peruenit in vos. *Fr. Luc. Occupauit vos.*
Vers. 29. Aut quomodo potest quispiam	Aut. *Pagn. Alioqui. Ap. Fr. Luc. Nam.*

Vul-

Vulgata Editio: | Lectionum Varietas.

intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem ?] & tunc domum illius diripiet.

Quispiam. *Pagn. Aliquis.*
Fortis. *Vat. Potentis. Syr. Strenui.*
Alligauerit. *Euth. Vinxerit.*
Fortem. *Theoph. Potentem. Syr. Strenuum illum.*
Et tunc d.i.d. *Vat. Vt tunc domum illius diripiat.*

Vers. 30.

Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit.

Contra me. *S. Cyp. Aduersus me.*
Congregat. *Syr. Colligit.*
Dispergit. *Syr. Omnino dispergit.*

Vers. 31.

Ideo dico vobis: omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur.

Omne peccatum. *Syr. Omnia scelera.*
Blasphemia. *Vat. Conuicium. Syr. Blasphemia.*
Spiritus a.b. *Syr. Blasphemia vero in spiritum. Vat. Conuicium in spiritum.*
Non remittetur. *Ar. M. Non remittetur hominibus.*

Vers. 32.

Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Quicunque dixerit verbum. *Syr. Quicunque locutus fuerit sermonem.*
Qui a.d.cont.Sp.S. *Syr. Quisquis autem in Spiritum sanctum obloquetur.*
Neque in hoc seculo. *Al. Neque in præsenti seculo.*

Vers. 33.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

Arborem bonam. *Ar. M. Arborem pulchram.*
Fructum eius bonum. *Syr. Fructus eius bonos. Ar. M. Et fructum eius pulchrum.*
Malam. *Pagn. Putrem. Vat. Vitiosam. Ar. M. Cariosam.*
Et fructum eius malum. *Syr. fructus eius malos. Ar. M. Et fructum eius cariosum.*
Ex fructu. *S. Aug. Ex fructu. Syr. A fructibus suis.*
Agnoscitur. *S. Aug. Cognoscitur.*

prædicationis fit mentio, sed quòd mortui resurrecturi sint, & claudi ambulaturi, & leprosi munditiem indepturi non dicitur; nempè tacitè significatur hæc omnia miracula, quibus corpus sanatur ad animarum salutem, quæ Euangelij prædicatione quæritur, dirigenda, adeo vt hæc ferè nihil à Deo putentur, si animarum saluti comparentur.

Z *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur.* Noto in his verbis Saluatoris modestiam; Poterat & verè dicere, cæcis visum tribui, claudos ambulare feci, surdos audire, & mutos loqui, sed abstinuit ab hoc loquẽdi modo, sed tãtum ait, *cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur*, vt non iactantiam modo, sed & eius vmbram fugere videatur. Tumidi ac superbi ab alijs facta narrat ac si facta à se fuisset, verus humilis quæ à se præstita, tanquam aliena recenset.

A *Cæci vident, claudi ambulant.* Discipulorum quæstioni non respondit Christus verbis, respondit operibus, vt superiores instrueret, muneris, & dignitatis titulum factis potius probãdum, quàm sermone.

B Exhibet Christus miracula Ioannis discipulis, qui aliàs Pharisæis petentibus efficere noluit; nam discipuli bono, minimèque simulato accedebant animo, sicut Pharisæi; non meretur accipere quod postulat, qui ficto accedit animo. Ioannis discipulis miracula exhibentur, quod negatum Pharisæis, quia non in profectum suique salutem fieri postulabant; sed ad ostentationem dumtaxat; Ioannis discipuli informandi, & in fide erudiendi erant.

C Pharisæi miracula petebant, vt ea calumniarentur, hoc à Ioanne Ioannis discipuli non didicerant, narrare, & celebrare laude digna nouerunt, non calumnijs proscindere; ideo coram ipsis tàm insignia Christus edidit miracula.

Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

Post tot miraculorum mentionem suæ mortis memoriam refricat, cum ait *Beatus qui non fuerit scandalizatus in me*, cum, scilicet me mortuum viderit, aut audierit, nam infidelium scandalum in eo pertulit, quum post miracula mori eum vidit. Mira faciebat Dominus, sed mors eius menti insidebat, ostendens in magnarum rerum exhibitione cogitandum nos morituros. Inter miracula mortem interserit, quia Christi mors omnium miraculorum summa, atque compendium est. Scilicet tunc maximè de morte cogitandum, quum magna aliqua præstamus. 261

Illis autem abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.

D Qvare non ante laudauit? cur non coram Ioannis discipulis Ioannem extulit? ne adulari videretur; vitãdus laudatori adula-

lationis non solum nota, sed & signum.

E Nunc maximè laudat Christus Ioannem, cum in vinculis est; quia tunc tutò quis laudari potest, cum aduersitatibus obseptus firmus in Deo obsequio manet.

F Ioannem qui erat in carcere laudibus Christus extulit. Præconem verum verus Iudex exaltat, ne ob culpam captiuum detineri crederetur. Suorum nomini Christus consulit, consulit famæ.

G Extollit Christus Ioannem, vt eius probaret innocentiam. Nil mirum, excusatur à Christo, qui se non excusauerat.

Quid existis in desertum videre arundinem vento agitatam?

262 QVid existis in desertũ videre, Græcè est θεάσασθαι, *spectare*, Sed quæri hic potest, quare non arguit Discipulos Ioannis, qui de Messia dubitauerãt, arguit verò tàm acriter Iudæos, qui malè de Ioanne sentire videbantur? quia temerariè quempiam iudicare non debemus, hoc enim maximè Deo displicet, nam plerique audientes interrogationem Ioannis, putabãt Ioannem dubitare de Christo, & hominem inconstantem esse, quod arguit Christus, ostendens malè de nullo leui argumento sentiendum.

H Non arguit discipulos Ioannis, quia non ex malitia, sed ex ignorantia interrogationẽ Christo exposuerunt. Tantùm interest, quo fine aliquis in actione aliqua ducatur.

Quid existis videre, hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.

CHristus in Ioannis laudibus hnc spectauit, vt probaret eũ hominem minimè leuem fuisse, nõ inconstantem, qui ad quamlibet occasionem vacillet, nutet, mutetque sententiam. Sed cur à vestium delicijs, à ciborum luxu eum abhorruisse affirmat? hæc quippè cohærere cum primaria eius intentione non videntur. Cohærent tamen, quia hi quibus cordi mollis, splendidusque vestitus, qui ferculorum delicias sectantur, & superfluis indumentorum delectantur paraturis, Inque aulis, regumque domibus degunt, leues ferè inconstantes sicut & assentationis labe infecti censendi sunt. Ab omni sententiæ incõstantiã Ioannes aberat, & in signum eum cibi, vestitusque delicias fugisse affirmat Christus. I

Amen dico vobis non surrexit inter natos mulierũ maior Ioanne Baptista.

QVod ait, *non surrexit*, Græcè est, ἐγήγερται, *Non suscitatus*, seu, *excitatus est*, vt ostendatur Dei eligentis, ac mittentis, non humanæ naturæ hoc beneficium exstitisse. Non potuit huc naturã suis viribus Ioannem euehere, vt cæteris præferretur, potuit gratia, vnde & à gratia nomen habuit, Ioannes dictus est. K

Tàm magnis effert laudibus Christus Ioannem, qui ipse se ad eius pedes demittebat, cum indignum L

se putaret, qui calceamenta eius solueret. Ioānis humilitati magna hæc laus respondet; putabatur Ioannes quòd Christus esset, & in humilitatis limites se coercuit, hinc altius extollitur à Christo, quò profundius se in tanta laude demiserat.

Nunc præcipuè laudat, oannem Christus, ne adstantes discipulorum Ioannis interrogationem audientes, putarent diffidia inter Iesum, & Ioannem nata huic cogitationi occurrit Christus, & cum pacis auctor sit, vel leuem diffidij suspicionem aufert.

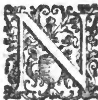
Venit Ioannes non manducans, neque bibens.

M Singularis fuit Ioānis abstinentia, vt exemplo suo Iudæos ad Christum alliceret, explicari non potest, quantam in hominum animis vim habeat Doctoris abstinentia, & deliciarum neglectus. Ioannes magna mentis acie præditus esse debebat, vt agnum videret, & alijs eum ostēderet, vt igitur tantæ lucis capax mens eius esset abstinentiam adeo coluit, vt vix comedere aut bibere videretur.

SECTIO IV.

Christi hospitio quàm anima nobilitetur in sacra Eucharistia. 263
Qui maioribus beneficijs cumulatur grauius plectitur nisi proficiat. N
Verbi respondendi vis. Eius profectui cum quo loquimur respondere debemus vtilia proferentes. O
Ἀποκρι quid, quid ἀποκριθεὶς, *coquenda meditationis calore, quæ loquimur.* 164
Confiteri *pro laudibus celebrare. Dauidi lux facta.* P
Christi in nos amor facit, vt beneficia nobis à Patre exhibita sua putet. Q
Christi excellentia à nostra salute quærenda eum non auocat sed excitat. 265
Amari magis vult Christus, quàm timeri. R
Reficere humanæ mentis lassitudinem nullus alius infra Deum potest. S
Labores Christus non aufert, ne auferat meriti occasionem. 266
Requiem suis tribuit Christus. T
Amor omnia dura mollia efficit, & leuia quæ grauia. V
Fidelium vnio, & concordia sub Euangelicis præceptis. 267
Αἴρειν quid. Diuitiæ onus graue. X
Euangelium tanquam lex diuina venerandum, non temerè discutiendum est. Y
Mitis, & humilis superior fit.

Et tu Capharnaum nunquid vsque in Cælum exaltaberis?

NVNQVID *vsque ad Cælum exaltaberis?* Syrus, *quæ ad Cælos vsque es euecta*; Pagninus; *Quæ es vsque ad Cælum exaltata.* Sed qui vsque ad Cœlum exaltari potuit? Christi hospitio; Habitauit in ea Christus, ob id vsque ad Cœlum euecta est. Pende quàm sublimis euadat mēs, quæ Christi hospitio tàm frequenter in Sanctissimo Eucharistiæ Sacra- 263

cra-

cramento nobilitatur.

N *Vsque in infernum descendes*. S. Gaudentius. *Demergeris*. Pagninus, *Detraheris*. Adamus Conzen, *Deduceris* Franciscus Lucas. *Deprimeris*, Nos, *Deijcieris*; omnia hæc fert verbum Græcū καταβιβασθήσῃ. Porrò noster Interpres cum transtulit, *descendes*, legisse videtur, καταβήσῃ. Pronunciat Christus, eò magis horrendam pœnam ipsi Capharnaum instare, quò maioribus Dei beneficiis cumulata erat, quibus vitæ mutatione non respondit: nimirum grauiter plectetur, qui Dei dona accipiens in peccatorum sordibus demergitur.

Respondens Iesus dixit: Confiteor tibi Pater Domine Cœli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus & reuelasti ea paruulis.

O RESpondens dixit. Cum nulla interrogatio præcesserit, cur respondisse Christus dicitur? An familiari sacræ scripturæ phrasi respondere est cogitatam, & opportunam orationem proferre, aut intermissum sermonem prosequi, ac velut nouum subiicere, ac ordiri? An respondere dicimur dum loquimur, quia licet in sermonibus aliorum sciscitationi non satisfaciamus, respondere tamen indigentiæ, & vtilitati, ac profectui eius, cum quo loquimur, debemus; vt talia proferamus, quibus opportunè eius necessitatibus respondeamus, cum quo sermonem serimus, adeo vt nec inutilia, neque noxia, nihilque profutura adducamus in medium.

Respondens, Græcè, ἀποκριθεὶς 264
quod significat, non solum, respondere, sed etiam digerere, vnde vocabulum ἀποκρίσεως, vt notauit etiam Euthimius hîc, non tam *responsionem* significat, quàm *digestionem*; quo nobis insinuatur, dum loquimur damusque alijs responsum digerenda prius esse verba, & veluti concoquenda meditationis calore, nec cruda, sine vlla animaduersione euomenda esse, vt prudens, apta, ac salutaris nostra responsio sit.

Confiteor tibi Pater; Verbum *confiteri* hîc propriè significat laudibus celebrare, gratias agere, sicut & apud Hebræos verbum הודה hinc illud Psal. 48. v. 19. *Confitebitur tibi cum benefeceris ei*, quod vertit Matinus Brizianus *celebrabit te*. P

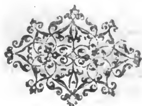
Laudat Christus patrem, & gratias ei agit, quia supera humiles discipulos sapientia Pater perfuderit; ac si collata hominibus beneficia sibi conferentur; adeo nostri ardet amore Christus, vt patri pro nobis gratias agat, quum donum nobis celeste exhibet, tanquam ipse in nobis beneficio afficiatur. Agit gratias credentium nomine, vt ita amorem suum in suos significaret. Q

Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

VIx exposuerat diuinatis suæ maguitudinem, ne putaretur homines contemnere, omnes humanissimè inuitat. Vix dixerat. *Nemo nouit filium nisi pater, neque* 265

Euangelicam ; *ſuper vos*, non *ſubtus*, nec, *iuxta vos* ſuſcipite, contemnendo, tanquam legem humanam, ſed tanquam legem diuinam venerando, Euangelium ſuper ſe tollit, qui non diſcutit, qui non deſpicit, ſed tanquam aliquid diuinum veneratur, quique intellectum in Chriſti obſequium captiuat, quod præſtare impij hæretici nolunt.

Quia mitis ſum, & humilis corde. Z
Vtrunque in ſuperiore, Præſuleque requiritur, vt mitis exterius ſit, humilitatem intus habeat, vno ſi careat, à vera ſuperioris nota abit?

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
plo Sabbatum violant, & ſine crimine ſunt?	Sine crimine. *S.Hier. Abſque culpa. Pagn. Inſontes ſunt. Ar.M. Et inculpati ſunt.*
Verſ.6.	
Dico autem vobis, quia templo maior eſt hic.	Quia templo. *Ar.M. Quod ſacro.* Maior eſt. *Pagn. Maius eſt.* Hic. *Fr.Luc. In hoc loco.*
Verſ.7.	
Si auem ſciretis, quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium: nunquam condamnaſſetis innocentes.	Nunquam. *Pagn. Nequaquam.* Innocentes. *Vat. Inſontes. Auct. Crimine vacantes. Ar.M. Inculpatos.*
Verſ.8.	
Dominus enim eſt Filius hominis etiam Sabbati.	
Verſ.9.	
Et cum inde tranſiſſet, venit in ſynagogam eorum.	Et cum i.tr. *Pagn. Et progreſſus illinc.*
Verſ.10.	
Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes: Si licet Sabbatis curare? vt accuſarent eum.	Interrogabant. *Vat. Interrogauerunt.* Si licet. *Pagn. Licet ne.*
Verſ.11.	
Ipſe autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat	Quis erit. *Syr. Quis eſt.* Habeat. *Pagn. Habebit.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
ouem vnam, & si ceciderit, hæc Sabbatis in foueam nonne tenebit, & leuabit eam?	Ceciderit. *Fr.Luc. Inciderit.* Tenebit & leu.e. *Pagn. Apprehendet illam & eriget? Vat. Apprehendat & erigat.*
Vers.12.	
Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet Sabbatis benefacere.	Quam magis melior est homo oue? *Pagn. Præstat homo oui. Vat. Præstantior est.* Benefacere. *Vat. Dare beneficium.*
Vers.13.	
Tunc ait homini. Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.	Homini. *Fr.Luc. Homini illi. Ar.M. Homini exiccatam habente manum.* Sanitati. *Pagn. Sana. Fr.Luc. Viua, vegeta.* Sicut altera. *Syr. Sicut socia sua.*
Vers.14.	
Exeuntes autem Pharisæi, consiliũ faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.	Exeuntes. *Fr.Luc. Egressi.* Consilium faciebant. *Pagn. Consilium ceperunt. Fr.Luc. Consilium inierunt. Ar.M. Consilium capiebãt.* Quomodo p.e. *Vat. Vt illũ perderẽt.*
Vers.15.	
Iesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes.	Sciens. *Pagn. Vbi nouisset. Fr.Luc. Cognoscens.* Recessit inde. *Pagn. Secessit illinc.* Multi. *Fr.Luc. Turba multa.* Curauit. *Vat. Sanauit.*
Vers.16.	
Et præcepit eis ne manifestum eum facerent.	Præcepit eis. *Pagn. Interminatus est illis. Fr.Luc. Increpauit. Auct. Additis minis interdixit.* Eum. *Pagn. Se.*

Vul-

Vers.17.

Vt adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem.

Dictum. *Ar.M. Pronuntiatum.*

Vers.18.

Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ: ponam spiritum meum super eum, & iudicium gentibus nũciabit.

Puer m. *Pagn.& Mald. Seruus meus. Euth. Filius meus.*
Quem elegi. *Syr. In quo mihi complacui.*
Bene complacuit animæ meæ. *Syr. Acquiescit anima mea. Ar.M. Delectata est anima mea.*
Animæ m. *Pagn. Anima mea.*
Nunciabit. *Pagn. Annunciabit. Fr. Luc. Prædicabit. Mald. Proferet.*

Vers.19.

Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.

Non contendet. *Syr. Non litigabit.*
Clamabit. *Vat. Clamitabit.*

Vers.20.

Aundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eijciat ad victoriam iudicium.

Quassatam. *Pagn. Comminutam. Vat. Contritam. Tert. Contusam.*
Linum fum. *Syr. Lucernam prope extinguendam. Arab. Lucernam ad extinctionem tendentem.*
Eiiciat. *Vat. Eiecerit.*

Vers.21.

Et in nomine eius gentes sperabunt.

In nomine eius. *Ar.M. Nomini eius.*

Vers.22.

Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret.

Oblatus est ei. *Pagn. Adductus est ad eum.*
Dæmonium hab. *Pagn. Qui dæmonio agitabatur.*
Videret. *Vat. cerneret.*

Vers.23.

Et stupebant omnes turbæ, &

Stupebant. *Vat. Obstupuerunt. Auct. extra se rapiebantur.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
dicebant: Nunquid hic est filius Dauid?	Nunquid h.e.f.d. *Pagn. Num hic est Christus filius Dauid? Vat. Hic est ille filius Dauid?*
Verſ. 24. Pharisæi autem audientes, dixerunt. Hic non eijcit Dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.	Audientes. *Pagn. Cum audissent.* Dixerunt. *Pagn. Dicebant.* In Beelzebub. *Vat. & Syr. Per Beelzebub. Al. Præsidio Beelzebul.* Principe Dæmoniorum. *Syr. Caput Dæmoniorum.*
Verſ. 25. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se, non stabit.	Diuisum c.s. *Vat. Secum ipsum dissidens.* Contra se. *Pagn. Aduersus sese. S. Prosp. In semetipsum. Syr. Contra animam suam.* Dessolabitur. *Vat. Desolatur. Auct. Vastatur.*
Verſ. 26. Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius?	Aduersus se. *S. Prosp. In semetipsum.* Stabit. *Syr. Stat.*
Verſ. 27. Et si ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.	In quo. *Euth. Per quem.* Eijciunt. *S. Prosp. Expellunt. Quidam Codd. Eijcient.* Ideo. *S. Prosp. Propterea.* Iudices vestri erunt. *Al. Ipsi iudicabunt de vobis.*
Verſ. 28. Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei.	In spiritu Dei. *Syr. Per spiritum Dei.* Igitur. *Vat. Vtique.* Peruenit in vos. *Fr. Luc. Occupauit vos.*
Verſ. 29. Aut quomodo potest quispiam	Aut. *Pagn. Alioqui. Ap. Fr. Luc. Nam.*

Vul-

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem ?| & tunc domum illius diripiet.

Quispiam. *Pagn. Aliquis.*
Fortis. *Vat. Potentis. Syr. Strenui.*
Alligauerit. *Euth. Vinxerit.*
Fortem. *Theoph. Potentem. Syr. Strenuum illum.*
Et tunc d.i.d. *Vat. Vt tunc domum illius diripiat.*

Vers. 30.

Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, dispergit.

Contra me. *S. Cyp. Aduersus me.*
Congregat. *Syr. Colligit.*
Dispergit. *Syr. Omnino dispergit.*

Vers. 31.

Ideo dico vobis: omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemia non remittetur.

Omne peccatum. *Syr. Omnia scelera.*
Blasphemia. *Vat. Conuicium. Syr. Blasphemia.*
Spiritus a.b. *Syr. Blasphemia vero in spiritum. Vat. Conuicium in spiritum.*
Non remittetur. *Ar. M. Non remittetur hominibus.*

Vers. 32.

Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro.

Quicunque dixerit verbum. *Syr. Quicunque locutus fuerit sermonem.*
Qui a.d.cont.Sp.S. *Syr. Quisquis autem in Spiritum sanctum obloquetur.*
Neque in hoc seculo. *Al. Neque in præsenti seculo.*

Vers. 33.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum; aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

Arborem bonam. *Ar. M. Arborem pulchram.*
Fructum eius bonum. *Syr. Fructus eius bonos. Ar. M. Et fructum eius pulchrum.*
Malam. *Pagn. Putrem. Vat. Vitiosam. Ar. M. Cariosam.*
Et fructum eius malum. *Syr. fructus eius malos. Ar. M. Et fructum eius cariosum.*
Ex fructu. *S. Aug. Ex fructu. Syr. A fructibus suis.*
Agnoscitur. *S. Aug. Cognoscitur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.34.
Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui; cum ſitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur.

Bona. *Syr. Benè.*
Cum ſitis mali. *Ar.M. Mali exiſtentes.*
Ex *S.Cyp. De.*
Os loquitur. *S.Cyp. Os emittit.*

Verſ.35.
Bonus homo de bono theſauro qrofert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala.

De bono Theſauro. *S.Fulg. De bono theſauro cordis ſui. Syr. è theſauris bonis.*
Profert. *S.Cyp. Emittit. Pagn. Expromit. Vat. depromit. S.Fulg. Proferet. Ar.M. Eijcit.*
De malo the. *Syr. De theſauris malis.*
Profert. *Pagn. Depromit.*

Verſ.36.
Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicij.

Reddent rationem. *Arab. Dabunt reſponſum.*

Verſ.37.
Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Et. *Fr.Luc. Vel.*
Ex verbis tuis. *S.Cyp. De ſermonibus tuis. Vat. Ex dictis tuis.*

Verſ.38.
Tunc reſponderunt ei quidam de ſcribis & Phariſæis, dicentes: Magiſter volumus à te ſignum videre.

Reſponderunt ei. *Pagn. Interrogauerunt eum.*
Magiſter. *Syr. Doctor.*
Volumus. *Syr. Velimus.*

Verſ.39.
Qui reſpondens ait illis: Generatio mala, & adultera ſignum quærit: & ſignum non

Generatiò. *Vat. Natio.*
Mala. *S.Amb. Nequam. Pagn. Praua.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ.

Quærit. *Fr.Luc. Requirit. Auct. Inquirit. Ar.M. Appetit.*

*Vers.*40.

Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

Tribus d. & t.n. *Pagn. Tres dies & tres noctes.*
In corde t. *Vat. In Penetrali terræ.*

*Vers.*41.

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plusquam Ionas hic.

Surgent. *Fr.Luc. Resurgent.*
Condemnabunt eam. *Syr. Ream peragent eam.*
Pœnitentiam eg. *Vat. Quod ipsi resipuerint. Ar.M. Pœnituerunt.*
In prædicatione. *Fr.Luc. Ad prædicationem.*
Hic. *Syr. Hic est. Pagn. Hoc loco.*

*Vers.*42.

Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiã Salomonis. Et ecce plusquam Salomon hic.

Surget. *S.Prosp. Exurget. Ar.M. Excitabitur.*
A finibus terræ. *Syr. Ab vlteriori terrâ.*
Plusq. Sal. hic. *S. Paul. Ecce maior Salomone hic.*

*Vers.*43.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit.

Ambulat. *Pagn. Perambulat. Syr. Perlustrat.*
Arida. *Fr.Luc. Inaquosa. Theoph. Arentia.*

*Vers.*44.

Tunc dicit, reuertar in domum

Vacantem. *Syr. Vacuam.*

Vul-

Vulgata Editio.

meam, vnde exiui. Et veniens inuenit e. in vacantem, scopis mundatam, & ornatam.

Scopis mundatam. *Ar.M. Scopis purgatam.*
Ornatam. *Syr. Præparatam. Pagn. Purgatam.*

Verſ. 45.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

Vadit. *Pagn. Abit.*
Assumit. *Pagn. Adiungit.*
Nequiores. *Pagn. Peiores. Fr.Luc. Sceleratiores.*
Habitant. *Fr.Luc. Inhabitant.*
Nouissima. *Arab. Nouissimum. Fr. Luc. Postrema.*
Peiora pr. *Arab. Peius principio.*
Pessimæ. *Syr. Scelerata. Arab. Malæ. Theoph. Peruersæ. Ar.M. Nequam.*

Verſ. 46.

Adhuc eo loquente ad turbas ecce mater eius, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

E fratres eius. *Syr. Et frater eius.*
Ei. *S.Hier. Cum eo.*

Verſ. 47.

Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes te.

Quærentes te. *Syr. Quærunt te alloqui. Pagn. & Caiet. Quærentes tibi loqui.*

Verſ. 48.

At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

Quæ est m.mea. *Tert. & S.August. Quæ mihi mater.*

Verſ. 49.

Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei.

Extendit manum. *Arab. Annuit manu sua.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.50.
Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cœlis eſt: ipſe meus frater, & ſoror & mater eſt.

Quicunque fecerit. *Syr. Quiſquis exequitur.*
Soror. *Syr. & Arab. Soror mea.*
Mater. *Syr. Mater mea.*

CAPVT XII.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Curam carnis negligit, qui ſequitur Chriſtum. 268
Nihil à Chriſto nos ſeparare debet. A
Qui Chriſti verbis paſcitur fere corporalis cibi obliuiſcitur. B
Ei, qui Chriſti conſortio fruitur, vel cibus inſipidus ſuauis. C
Deliciæ Chriſti ſeruo minimè quærendæ. D
Inuidi alios obſeruant, vt carpant. 269
Diſcipulorum error Magiſtro fere tribuitur. E
Culparum, quas ſubditi committunt, ſuperiores rationem reddent. F
Scientia tumidi arguuntur, vt detumeſcant. G
Cur Dauid in exemplum adductus. H
Reges non minus legi Dei parere debent, quam ſubditi. 270
Calumniatores argutias ſemper commiſcuntur. I
Panes propoſitionis *qui, & cur ita vocarentur.* K
Gratiæ Deo continuè agendæ quod nos alat. L
Largitas in pauperes commendata. M

Diſcipuli eſurientes cœperunt vellere ſpicas & manducare.

A DEO occupati erant, vt nec veſcendi haberent locum, idque cum Ieſum ſequerētur; rectè, qui enim Ieſu adhæret, quærit quæ Ieſu Christi ſunt non quæ ſua, curam carnis negligit: & adeo in bonis operibus occupatur, vt edendi plerunque nec locus, nec tempus ſuppetat. 268

A Pende quanto ardore Chriſtum ſequerentur Apoſtoli, vt nec tantillum vehemens fames eos ab illo ſepararet; famem potiùs pati volunt, quàm ciborum quærendorum cauſa ab ipſo diſcedere. Abiit ab hoc affectu qui nihil pati vult, & Chriſtum ob recularum amorem deſerit.

B *Cœperunt vellere ſpicas, & manducare.* Non ſibi proſpexerant de rebus corpori neceſſarijs; harum exi-

exigua, aut nulla illos cura tangebat; cum Christi verbis, ac sermonibus intus pascerentur, ferè corporalis cibi obliuiscebantur.

C Euellunt, & manducant spicas, non præparatos, sed simplices quærunt cibos; ei qui Christi consortio, atque colloquio fruitur, gratum quodlibet, & suaue; & durus, insipidusque cibus dulcis euadit, quum Christum nobiscum habemus, qui ferculorum omnium spiritale condimentum est.

D Poterat facilè Christus discipulos fame pressos pascere, poterat pretiosis edulijs eos recreare, sed noluit, vt & ferendæ fami assuescerent, & discerent modicis, obijsque esse contenti; & vt discipulorum fame nostram reprimeret gulam, & spicarum euulsione nostras delicias damnaret.

Pharisæi autem videntes dixerunt ei; ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis.

269 PHarisæi videntes; qui videre potuerunt, quod obiter, & ambulantes à discipulis factum est? Quia Pharisæi inter reliquam turbam Christum comitabantur, non vt vtile quidpiam, ac salutare ab illo discerent, sed vt obseruarent illius dicta, & facta, haberentque quod caperent, & minutissima quæque in calumniam raperent perfidi calumniatores. Inuidi vel Christi scholam obseruant, vt carpant.

E Acutè maligni vident, nec aliquid est, quod impiorum oculos fugiat, quo innocentium opera calumnientur. Vellunt discipuli spicas, & vellicat Pharisæi magistrum. *Ecce*, inquiunt, *discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis*. Ita discipulos reprehendunt, vt præceptorem in primis notent. *Discipuli tui*, quos tu erudis, & informas, quorum error tuam doctrinam exprimit, ex quorum operibus intelligere liceat, quid tu doceas. Hoc sibi impij Pharisæi volunt, dum Christi discipulos apud Christum accusant.

Sed cur Christum, non Apostolos interrogant? Sanctus Lucas cap. 6. v. 2. scribit id Pharisæos dixisse discipulis. Potuerunt vtrisque dicere, primùm discipulis, deinde Christo, aut tantùm Christo, sed Lucas ideo dixit dixisse discipulis, quia quod magistro dicitur, id discipulis ipsis dixisse videbantur. Porrò discipulorum opus in magistrum reijciunt, vt tacitè ostenderetur, malorum quæ subditi, & inferiores agunt, superiores, ac magistros rationem reddituros. F

Non legistis, quid fecerit Dauid, quando esurijt, & qui cum eo erant.

NOn legistis; scientiæ opinione inflati erant Pharisæi, legisque peritia; optimè ergo legis ignorantiam eis obijcit, vt scientia tumidi icti detumescant. Vtile ijs qui sibi sapientes esse videntur, si plerunque erroris, ac ignorantiæ arguantur. G

Quid fecerit Dauid. Dauidem adducit in exemplum, quòd eius multa esset apud Hebræos gloria, neue auderent in discipulis calumniari H

niari, quod à tàm Magno Rege, ac propheta factum fuerat.

270 Sed opponere aliquis posset, Dauid Rex erat, & ideo soluere sabbatum illi licitum. Plerique ex nostris istuc non verbis, sed operibus dicunt: sed fatua euasio, Reges magis Dei legi parere tenentur, quàm subditi, quum in aliorum exemplum super alios sint.

I *Et qui cum eo erant;* Non Dauidis tantùm exemplum affertur, sed etiam eorum, qui cum ipso erant, vt pharisæorum calumniæ occurreretur, dicerent enim, licuisse Dauidi, quia erat propheta, comedere panem sanctum; eluditur hoc effugium, cum adiungitur, eos quoque, qui cum ipso erant, comedisse. Captiosa calumnia est, & argutias comminiscitur, vt innocentiam oppugnet.

Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis comedit.

K Panes propositionis, Græcè, ἄρτους τῆς προθέσεως. Hebraica phrasis est, quod Latinè diceretur *panes propositi*, siue vt aliqui explicant, *panes appositiuj*. Nominis ratio est, quod essent panes perpetuò appositi in conspectu Domini, vt scilicet nunquam deessent: ponebantur autem in mensa aurea huic rei consecrata, sita in priori tabernaculi parte ad latus Aquilonare.

L Porrò huius mensæ non alius erat vsus, quam vt duodecim panes semper contineret, iugis conuiuij significatione, & forma; qua re duodecim tribus Israel testabantur, se à Deo continuè nutriri, & ali; sicque gratias Deo agerent quòd tàm prouidè ab eo sustentarentur.

Locati super mensam panes M monebant etiam Iudæos, vt perpetuam Deo in pauperes eleemosynam offerrent, adèo vt sicut à Deo pascebantur, ipsi vicissim pauperes pascerent, ac nutrirent.

SECTIO II.

Maiora beneuolentiæ signa erga calumniatores exhibenda. 271
Calumniatores innocentia non timet. N
Inuidi opus plerunque damnant antequam fiat. O
Quam Christus facilis ad benefaciendum. 272
Christus omnium salutem quærebat. P
Christus tum maxima quiete fruitur, cum animas lucratur, easque erudit. Q
Pharisæorum astutiam Christus vt eluderet. R
Auaritia religionem omnem tollit, & scrupulum. 273
Qui morbo aliquo corripitur ouis patientia fit. S
Quanta sollicitudine nostris passionibus mederi Christus studeat. T
Christus beneficentiæ suæ limites porrigit, non coercet. 274
Perditissimæ est mentis Christi sermonibus non proficere, sed in deteriora labi. V
Ira, & inuidia ceteræque passiones nisi coerceantur maiores fiunt. 275
Inuidiæ sæuities. X
Desidia nostra Dæmon fortis fit. Y
Peiores beneficijs mali fiunt. Z

Excutere superbi cuiuslibet imperium satagunt. 276
Qui conuitijs non turbatur, adulatione facile non delinitur. A
Cautè adulationis verba vitanda. B

Et cum inde transisset venit in synagogam eorum.

271
Ix pharisæorum calumniam ob spicarum euulsionem Christus eluerat, quum iterum alia via lacessitur; Pende, conuictis Pharisæis, in eorum synagogam se postea contulit, tanquam illatæ calumniæ oblitus fuisset, exemplo suo docens, maiora beneuolentiæ signa in eos exhibenda, qui nos, & nostra vellicant, & damnant, qui nos maledictis proscindunt, iniurijs onerant.

N A Pharisæis calumnijs impetitus, vbi eas propulsauit, eorum synagogam adijt Christus. Notanda bonæ conscientiæ fiducia; non veretur in eorum conspectum prodire, quos expertus erat tàm sæuos calumniatores, vt dicta, factaque ipsius in peiorem partem raperent. Impauidè etiam inuidorum hominum, & calumniatorum cuneos irrumpit innocentia, quæ impeti maledictis potest, vinci, sternique non potest.

Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum dicentes: si licet Sabbatis curare? vt accusarent eum.

O Aderat homo quidam emortuam manum habens, & ad omne opus inutilem, & ineptam. Sed inquisitione dignum est, cur Pharisæi interrogent an Sabbatis curare liceat: nunquid ad benefaciendum misero prouocare Christum student? Minimè, sed cum inuidia laborarent, auocant potiùs, & absterrent, & opus damnant, etiam antequam perpetraretur, Sabbati religionem in medium adducunt, ne ipsi per miraculum auctoritas accresceret. Adeo sæuit inuidia, vt non opera tantum facta impetat, impetat & quæ fieri possunt.

Sed hinc colligere Christi benignitatem, & ad benefaciendum pronitatem possumus. Vident Pharisæi coram Christo hominem manum aridam habentem, statim impedire curationem curant, & Christi opus calumniosa interrogatione anteuertunt. Sed quis eis dixerat Christum infirmum curaturum, quodnam futuri miraculi signum perspexerant, quod indicium habuerant? Nullum. Sed cum scirent, Christum facilem esse data opportunitate ad opem miseris ferendam, pronumque esse ad omnium miserias subleuandas, ex hominis istius qui manum habebat emortuam coram Christo præsentia, à Christo sanatum iri facilè coniecerunt. 272

P *Dicentes, si licet Sabbatis curare?* obseruationi dignū est, Christū, præcipue in Sabbatis docuisse, & magna signa præstitisse ob frequentiam .s. populi, quærens omnium salutem.

In sabbatis operatur Dominus, qui quandam hoc die ab opere quieuit, quod patrarat; vnde & quietis nomen habet, vt colligeremus

geremus Christum tunc maximè quiete frui, cum animas lucratur, alios erudit, & nostram salutem quærit. Idem superiores omnes præstent, sit ipsis dies quietis, cum ob animarum lucra laborant.

Tunc ait homini; extĕde manum tuam, & extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

R VT aridam huius hominis sanaret Christus manum, non vtitur luto, non eam contrectat, alloquutione vtitur, & imperio. Cur ita? Vt Pharisæorum astutiam eluderet, nec haberent, quod in hoc miraculo calumniarentur. Curat solo verbo, solo iussu, nihil exterius agit, vt nec speciem accusationis, quòd Sabbatum violasset, effingere possent.

Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam & si ceciderit hæc sabbatis in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam.

273 VIde quàm opportunè exemplo ex oue desumpto eos arguat, & perstringat; nec crudelitatis, ac inuidiæ tantum eos insimulat, sed & auaritiæ; nam cum ouem quæ in foueam ceciderat sabbato eruerent homines iuuari nolebant, nec illis manum à Christo porrigi, quia possessionum potius, quàm hominum amatores erant, adeo vt iumentis parcentes, hominum non misererentur. Ita plerumque accidit, vt religio quæ mentem in alijs rebus tenet, penitus abeat, cum de rerum possessione agitur, auaritia quippè scrupulum omnem aufert.

Quis erit ex vobis homo, qui habeat S
ouem vnam. Ouis potiùs, quàm alterius animantis exemplum adducit in medium, vt tacitè significat, eum qui aliquo morbo corripitur, vt ouem esse debere, ob patientiam, & mititatem.

Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet sabbatis benefacere.

QVis exemplo illorum ora obturauit, T
& rectè conclusit, licere etiam sabbatis homines morbo aliquo pressos curare. Sanctus *Marcus cap. 3.* & Sanctus *Lucas 8.* addūt, Christum in medium illum hominem statuisse, qui manum aridam habebat, & interrogasse, vtrum liceat sabbatis benefacere, an malefacere? In medium autem illum statuit, vt miserabili eius aspectu dissolueret cordis illorum duritiam, vtque ad misericordiam eos flecteret, eisque persuaderet, vt inuidiam abijcerent. Vide, quanta sollicitudine nostris passionibus mederi Christus studeat.

Itaque licet sabbatis benefacere. 274
Non conclusit licere curare, quod Pharisæi interrogauerant, dicentes: *si licet sabbatis curare*; sed licere benefacere, sicut ipse Pharisæos interrogauerat, vt colligitur ex Marco cap. 3. v. 4. Vt hinc disceremus, Christum vbique beneficentiæ limites extendere, non parcè aut auarè coercere; Magis est, & plura comprehendit benefacere, quam curare, curantur qu infirmi sunt, benefacimus etiam sa-

sanis, & qui curat benefacit, benefacere quis potest, licet non curet.

Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.

V Synagogam egrediuntur Pharisæi viso miraculo, & Christi verbis confusi, nec enim habebant quid responderent, quid objicerent. Ferre eius præsentiam inuidi nequeunt, quem vident tot miraculis illustrem. Consilium ineunt, qua ratione eum è medio tollerent, & occiderent; non ferebant inuidi gloriam Iesu, eiusque doctrina deteriores redditi virulentiam suam magis magisque profundunt. Perditissimæ mentis indicium est, Christi præsentia, sermonibus non proficere, sed in deteriora labi.

275 Superiùs cum Christi discipulos ob spicarum collectionem arguerent Pharisæi, & audiuissent Christum eorum calumniam exemplis, & rationibus elusisse, non adeo ira incensi fuerunt non tanta exarserũt immanitate, vt de eo occidendo consilium agitarent. Cur hunc post manus aridæ curationem prolapsi sunt, vt Christum perdere cogitent, & occidere? An vt disceremus iram, inuidiamque, & similes passiones nisi coerceantur maiores vires semper sumere, & ad magis pœnitenda ducere, quos possident?

X Aliter huic quæstioni occurrere possumus in hunc ferè modum. Cum primam illam in discipulos calumniam depulisset Christus, non adeo Pharisæi in Christum sæuiunt, sicut hic, vbi ingens hoc miraculum fit. Ab eorum hoc natum inuidia est. Cum nihil magnum, atque sublime fit, quietiores sunt; cum autem sanitatem hominibus vel solo verbo præstari conspiciunt quasi feroces bestiæ perturbati in Christum ipsum insiliunt, vitam ei auferre cogitant.

Quomodo potest quis intrare in domum fortis?

Y Fortis dicitur Diabolus, idque à Christo, quis ergo non timeat vinci? Fortis est, quia desidia nostra fortitudinem acquirit, imbecillis esset, si nos fortes essemus; fortis est, quia sumus imbecilles.

Tunc responderunt ei quidam de Scribis, & Pharisæis dicentes: Magister volumus à te signum videre.

Z Tunc responderunt: Signatè ait, *tunc*, quãdo scilicet tot signa viderant, tot miracula; Tũc quando obstupescere & admirari oportebat, quando saltem confusi decedere debebant, tunc in malignitate, & pertinacia improbè perseuerant. Mali plerumque beneficijs peiores fiunt, sæuiuntque magis in benefacientem.

Magistrum vocat cur non Dominum? Excutere superbi cuiuslibet imperium satagunt, nec Domini nomen audire volunt, qui suæ voluntati famulantur. 276

Magi-

A Magister; putarunt assentatiunculâ hac ipsum delinire, ac delinitum allicere. sed qui eorum conuicijs, blasphemisque verbis nō est commotus, nec deceptus eorum adulatione est: nimirum qui maledicas linguas sustinet non facilè laudibus capitur, quas adulatio in fraudem nectit.

B Cum Pharisæi asperè, atque contumeliosè interrogant, mansuetè ac leniter respondet Christus; cum verò adulatur, tunc non mediocri vtitur acrimonia, seuerè eos increpat, omni se perturbatione superiorem ostendens; ac docēs, quàm cautè adulationis verba vitanda sint. Patienter tulit, cum blasphemas illas voces emitterent, quòd in principe Dæmoniorū eijceret dæmonia, hic autem cum magistri titulo in honorē donatur asperè eos reprehendit, acriter arguit. Scilicet ostendere voluit, quàm illi adulatio displiceat, & ferenda æquo animo esse conuitia, adulationis verba admittenda non esse, ne illis animus molliatur, & alliciatur ad mala.

SECTIO III.

Vera nobilitas non sanguinis sed virtutis. 277

Christus misericordiæ recordatur cum irascitur. C

Paternæ gloriæ studiosus Christus, & Christi imitator. 278

Qui superbè petunt exaudiri à Deo non merentur. D

Facere Christus non videtur, quod in nostram vtilitatem non vergit. E

Pœnitentiæ operibus diuinæ iustitiæ obuiam eundum. F

Omnes ad pœnitentiam Christus inuitat. G

Prauorum hominum contumaciam patienter ferre extra consueta sanctitatis metas esse videtur. 279

Omnis extra hominem habitatio ingrata Dæmoni est. H

Dæmon cum nocere potest quiescere aliquo pacto illi videtur. I

Expulsus Dæmon magis sæuit.

Peccatis onustus infernus quidam, quædam gehenna. L

Generatio mala, & adultera signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ.

IVDAEORVM genus Deus extulerat, & ab eo Christus originem duxerat; nunc tamen generationem malā, adulteramque Scribas, & Pharisæos vocat, vt indicaret in genealogijs non carnis, sanguinisque serationem habere sed virtutis, & sanctitatis. Nobilis illa generatio est, quæ à probitate non est aliena, alioquin generis nobilitas nulla est, quæ sanctitatis nobilitate caret. 277

Pēde hîc Christi misericordiam, C acriter scribas reprehēdit, & Pharisæos, & cum verbis addere pœnas deberet, quibus eorum temeritatem puniret, ait signum Ionæ ei exhibendum. Per Ionam supplicia Niniuitis minatus est, sed minatus dumtaxat, misericordiæ suæ diui-

diuitias in eos effudit. Nempè cum irascitur misericordiæ recordatur.

278 *Generatio mala & adultera*. Cur adulteram vocat? Vt proderet, quàm illi displiceret suum patrem contemni, reijcique, adultera dicitur hæc generatio, quæ Deum patrem non nouerat, quæ ab eo desciuerat, ac si diceret, quod tam malè me tractatis, me calumnijs impetitis, & conuitijs patienter fero, sed grauis mihi patris mei offensa, quem vt patrem non agnoscitis, & idcirco generatio adulterina vos estis. Vides quàm paternæ gloriæ studiosus Christus sit, quam ægrè patrem suum contemni ferat? Idem præstet, qui Christum sequitur.

D *Signum non dabitur ei*. Quæri hîc solet, quomodo dicat Christus, *signum non dabitur ei*, cum multa postea ab eo miracula facta sint. Responderi potest, non esse illis dandum signũ hoc est illis petentibus atque rogantibus, quia malo animo, & tentandi causa quærebant, quod vel ex eorum verbis apparet, non enim rogant, sed quodammodo imperãt, *volumus*, inquiunt, *ante signum videre*. qui tàm superbè petunt, exaudiri non merentur.

E Præterea rectè dictum, *signum non dabitur ei*, quia signa quæ postea à Christo exhibita potius contra ipsos, quàm ipsis data fuerunt, eorum quippè malitiam, impietatem duritiemque testabantur. Tandem illis data signa non sunt, qui ex signis, ac miraculis nihil profecerunt, alijs fuere data, qui fructum ex illis erant percepturi; Ac si facere Christus non videatur, quod in nostram vtilitatem profectumque non vergit.

Signum Ionæ suis calumniatoribus exhibet, cur non aliud? Ne Iudæi veniam desperarent, & pœnitentiæ operibus diuinæ comminationi occurrerent, & vitæ mutatione Dei iustitiam anteuerterent, quod Niniuitæ perfectissimè ad Ionæ prædicationem præstiterunt. F

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ, & ecce plusquàm Ionas hic.

Niniuitarum exemplo eos ad pœnitentiam vocat, & allicit. Fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, deinde ad Niniuitas prædicauit, vt pœnitentiam agerent, quam eius verbis moti inierunt. Christus in cordæ terræ tribus diebus, & tribus noctibus fuit, deinde surrexit, vt omnes ad pœnitentiam inuitaret. G

Ecce, inquit, *plusquam Iona hic*, 279
In omnibus Ionæ præferendus Christus, sed maximè in prædicatione. Niniuitæ audientes Ionam, statim crediderunt, alioquin abijsset, nec ferre eorum duritiem potuisset. Isti variam à Christo, ac profundissimam doctrinam audierant, nec tamen ei crediderunt; insuper & calumniarunt. Plusquam Ionas Christus exstitit, quia prauorum hominum cõtumaciam patienter ferre eximium quid ex, ac singu-

singulare, ac extra consuetæ sanctitatis metas esse videtur.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit.

H AMbulat per loca arida, Græcè, διέρχεται δι' ἀνύδρων τόπων, *ambulat per loca inaquosa*, aquis carentis, ac proinde sterilia, deserta, & ad habitandum inepta; idest quocunque Dæmon pergat, omnis extra hominem habitatio ingrata est, & triste exiliũ putat ab homine abesse; Loca alioquin culta, & deliciis plena desertum Dæmoni videntur, si ab hominũ corde, corporeque eijciatur, tantum in homines sæuire amat, & eorum sceleribus adeo delectatur.

Quærens requiem. Qui requiem quærere Dæmon curat, cum sciat se ea æternum cariturum? Quando nocere potest quiescere aliquo modo sibi videtur; tormentis nostris delectatur, refrigerium putat suum dolores nostros. Quamdiu nos torquet, cruciat, & infestat, tandiu quiete aliqua frui sibi videtur.

Tunc dicit: reuertar in domum meam vnde exiui.

K SEmper studet Diabolus mala nobis inferre, omnem lapidem mouet, omnia versat, vt in domicilium, à quo pulsus, iterum irruat; vt enim superbissimus est, expulsus magis rabiem acuit, ac nocendi libidinem, dolore ex amissa semel præda concepto. Igitur vbi quis se Christi auxilio ab eius laqueis explicuerit acrius sæuientem exspectet, & illi spiritualibus armis forti, alacrique animo occurrat.

Reuertar in domum meam. Proh quàm misera hominis conditio, Diaboli per peccatũ domicilium fit, qui Dei per Dei gratiam esse debet. Et non infernus Dæmonis domus est? est; sed peccatis onustus infernus quidem est, quædam Gehenna. L

SECTIO IV.

Tunc

Tunc dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui.

280 EVERTAR; Græcè, ἐπιστρέψω. *Redibo, Reuertar.* verbũ ἐπιστρέφειν significat etiam *corrigere, & emendare*, hinc illud: ἐπιστρέφειν ῥᾳθυμίας οἰκετῶν, *socordias famulorum corrigere*. Etiam satanæ reditus huc collineat, vt ignauiam suam atque socordiam corrigat, qua tàm facile exiuit, & abiit. Vtinam qui ad Christum redeunt hoc eodem animo redirent, vt ignauiam suam emendarent, fortioresque in pugna contra satanam essent.

M *Vnde exiui.* Dixisset, *vnde pulsus sum;* non vult id superbus agnoscere, exiisse se dicit, non eiectum; victum se præ superbia fateri non vult. Hoc modo se animat, & vires colligit, ad certamen, miserique hominis oppugnationem se iterum excitat, ac si hominis virtutis non fuerit, quòd abierit, sed suæ stoliditatis, suæ socordiæ.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi.

N ALios septem spiritus ad nocendum promptiores assumit; timuit ingredi, ne tanquam solus, ac imbecillis rursus eiiceretur. Septem posuit Hebraica phrasi pro multis, vel vt septem Spiritus sancti donis septem spiritibus se opponeret.

Abit lætus, & socios sibi assumit 281 inuitatos habitationis commoditate; non legimus Dæmonem hos septem nequam spiritus multis rogasse, vt secum in domum, à qua eiectus erat, venirent; quid necesse est Dæmoné ad nocendum homini rogare, cum ad hoc natura sua propensissimus sit? satis est vt sæuiendi occasio detur, non opus est precibus, non imperio.

Nequiores se; sceleratiores, no- O centioresque quàm ipse sit. Adiungit sibi Dæmon socios, quà vt domũ sibi muniret, nec facilè iterum expelleretur, quà vt nocẽdi libidinem in eum à quo pulsus, explere posset. Disce, qui semel Diabolo ereptus, ipsius Christi gratia exciderit, amplius Diabolo fit obnoxius, & in iustam perfidiæ, seu ignauis pœnam sæuiorem satanicum hostem experitur.

Ecce mater tua, & fratres tui foris stant.

ECce mater tua; vnde huic hęc P sollicitudo, vt Christi matrem adesse Christum moneat? non charitatis fuit hæc monitio, liuoris fuit, fuit inuidiæ: cupiebat malus iste auditor, Christi sermonem qui eius mentem ob inuidiam lacerabat, interturbare, Christumque perstringere quod ex paupercula natus tàm alta, & sublimia doceret.

Ecce mater tua, & fratres foris stãt; Q
Ma-

Matris licentia in auditores non irrumpit Virgo, quin humilis inter auditores ſtabat Chriſti mater, & attentè filij excipiebat verba; non eius ſermonem interrumpit, ne priuato commodo communem vtilitatem impediret.

Cupiebat inuidus iſte Chriſti ſermonem interturbare perſtringere Chriſtum quod ex paupercula natus eſſet, & tam alta ſublimiaque doceret.

Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

R CHriſtus hîc ſuorum executor eſt præceptorum, dicturus enim ceteris, qui non reliquerit patrem, aut matrem ſuam non eſt me dignus, huic ſententiæ ſe primus ſubdidit, non quia tantæ matris refutet pietatis obſequia, ſed vt paternis ſe myſterijs magis debere, quàm maternis affectibus ſignificet.

S *Quæ eſt mater mea;* non abnegat matrem, aut propinquos ſed docet non eſſe interrunpendam diuinæ doctrinæ tractationem ob humana parentum negotia, reſque diuinas humanis eſſe preferendas. Arguitur ingratitudo noſtra, qui carnis vota Chriſto præferimus, nec parentes relinquimus, vt plenè Chriſto adhæreamus.

Ecce mater mea & fratres mei.

NOn negat conſanguinitatem carnis, ſed præponit ei, quæ ſecundum virtutem eſt; Nec virgini Dei matrem fuiſſe profuiſſet, niſi virtutibus fuiſſet inſignita; cui ergo alteri proderit viri ſancti cognatum eſſe, ſi virtutem non habeat? 282

Ecce *Mater*. Cur etiam mater? Matrem eos dicit quaſi doctrinæ verbum in ſpiritali animæ vtero ſuſciperent, & bonorum operum fructus parturirent. Mater Chriſti audire non debet, qui ſpiritales fœtus non edit in lucem.

Nn Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

CAPVT XIII. MATTHÆI.

Verſ.1.

IN illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare.

IN illo die. *B.Beda. In illo tempore.*
Exiens. *Fr.Luc. Egreſſus. Auct. Prodiens.*
Sedebat. *Syr. Seditque.*
Secus mare. *Syr. Iuxta littus maris Adam C. ex Græco. ad mare., Idem ex Syr. Super manum* ſeu, *littus maris. Ar.M. Secundum mare.*

Verſ.2.

Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcendens ſederet: & omnis turba ſtabat in littore.

Congregatæ ſunt. *Syr. Congregauerunt ſe.*
In littore. *Adam C. Super littus.*

Verſ.3.

Et locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce exijt qui ſeminat, ſeminare.

In parabolis. *Pagn. Per ſimilitudines. Mald. Per parabolas.*
Exijt. *S.Hier. Egreſſus eſt.*
Qui ſeminat. *Syr. Seminator. Pagn. Qui ſeminabat. Mald. Seminans.*

Verſ.4.

Et dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cœli & comederunt ea.

Dum ſeminat. *Mald. In ſeminando.*
Secus viam. *Syr. Secus manum viæ.*
Vener. voluc. *Syr. Venit auis.*
Comederunt. *Syr. Deuorauit.*

Verſ.5.

Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam: & continuo exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ.

Alia a. c. in p. *Syr. Aliudque cecidit ſuper petram.*
Et cōtinuo. *Syr. Et eodem momento.*
Exorta ſunt. *Syr. Apparuit.*
Altitudinem. *Pagn. Profunditatem.*

Verſ.6.

Sole autem orto æſtuauerunt:

Aeſtuauerunt. *Pagn. Exuſtæ ſunt.*

Vul-

& quia non habebant radicem eruerunt.

Vat. Exaruerunt. Syr. affectum est calore.
Aruerunt. *Ar.M. Exaruerunt.*

Verſ.7.

Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ & ſuffocauerunt ea.

Creuerunt. *Pagn. Inſurrexerunt. Vat. Surrexerunt. Fr. Luc. Aſcenderunt. Auct. Aſſurrexerunt.*

Verſ.8.

Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimũ, aliud trigeſimum.

Aliud centeſimum.a. ſex. al. trig. *Theoph. Ille quidem centum, alius autem ſexaginta, alius verò triginta. Ar.M. Hoc centum, hoc autem ſexaginta, hoc autem triginta.*

Verſ.9.

Qui habet aures audiendi, audiat.

Qui h.a.a.aud. *Syr. Qui habet aure ad audiendum audiat.*

Verſ.10.

Et accedentes diſcipuli dixerũt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

Et acced. *Pagn. Et adeuntes.*
In parabolis. *Al. Per parabolas.*
Loqueris. *Syr. Colloqueris.*

Verſ.11.

Qui reſpondens, ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria regni Cœlorum: illis autem non eſt datum.

Noſſe. *Tert. Cognoſcere.*
Myſteria. *Syr. & Tert. Arcana.*

Verſ.12.

Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

Abundabit. *Syr. Abundabit ſibi Pagn. reddetur abundantior.*
Auferetur. *Pagn. Tolletur.*

Vulgata Editio:	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 13. Ideo in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.	Videntes n.u. *Arab. Vident, & non vident.*
Verſ. 14. Et adimpletur in eis Prophetia Iſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.	Et adimpletur. *Quid. Codd. Vt adimpleatur. Ar. M. Readimpletur.* In eis. *Adam C. Super ipſos.* Videntes videbitis. *Ar. M. Intuentes intuebimini.* Et non videbitis. *Caiet. Non Perſpicietis. Int. Euth. Non cernetis.*
Verſ. 15. Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos.	Incraſſatum eſt. *Syr. Nube offuſum eſt. Fr. Luc. Pingue factum eſt.* Audierunt. *Syr. Audiunt.* Clauſerunt. *Pagn. Occluſerunt.* Et conuertantur. *Syr. Vt conuertantur.*
Verſ. 16. Veſtri autem beati oculi, quia vident, & aures veſtræ quia audiunt.	Beati oculi. *Syr. Felices ſunt oculi.* Quia. *S. Gaudentius Qui.* Vident. *Ar. M. Intuentur.* Quia. *S. Gaud. Qua.*
Verſ. 17. Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ, & iuſti cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.	Cupierunt. *S. Gaud. deſiderauerunt. S. Aug. Voluerunt.* Quæ videtis. *Arab. Quod vidiſtis.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 18.	
Vos ergo audite parabolam ſeminantis.	Seminantis. *Syr. Seminis.*
Verſ. 19.	
Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt.	Omnis. *Vat. Quiuis.* Et rapit. *Syr. Et rapit verbum.* Seminatus eſt. *Pagn. Seminatus fuit.*
Verſ. 20.	
Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic eſt qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud.	Super pe.ſe.e. *Vat. In petricoſa ſemen iactum exceperat.* Continuò. *Syr. Eodem momento.* Accipit. *Syr. Excipit. Ar.M. Sumens.*
Verſ. 21.	
Non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis: facta autem tribulatione & perſecutione propter verbum, continuo ſcandalizatur.	Temporalis. *Pagn. Temporarius eſt.* Facta a.t. *Vat. Cum inciderit afflictio.* Et perſecutione. *Ar.M. Aut perſecutione.* Scandalizatur. *Pagn. Offenditur.*
Verſ. 22.	
Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt, qui verbum audit & ſolicitudo ſæculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur.	Solicitudo. *Pagn. Cura. Ar.M. Anxietas.* Fallacia. *Pagn. Deceptio. Fr Luc. Seductio. A.Et. Fraus, error.* Sine fr.effic. *Pagn. Infrugifer fit. Fr. Luc. Infructuoſus. Theoph. Sterilis fit.*
Verſ. 23.	
Qui vero in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt qui audit	In terram bonam. *Ar.M. In terram pulchram.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum aliud vero trigesimum.	Verbum. *Syr. Sermonem meum.* Affert. *Pagn. Reddit. Vat. Gignit.*
Vers.24. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum Coelorum homini, qui seminat bonum semen in agro suo.	Simile factum est r. Coel. *S. Zeno. Simile est regnum Cœlorum.* Bonum semen. *Ar.M. Pulchrum semen.*
Vers.25. Cum autem dormirt homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizania in medio tritici, & abijt.	Superseminauit. *Vat. Seminauit.* In medio tritici. *Pagn. Inter triticum. S.Zeno. In triticum. Fr.Luc. Per medium tritici.*
Vers.26. Cum autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.	Creuisset. *Syr. Germinasset.*
Vers.27. Accedentes autem serui patrifamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?	Domine. *Syr.* addit, *noster.* Seminasti. *Vat. Seminaueras. Theoph. Seminabas.*
Vers.28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit: Serui autem dixerunt	Vis, imus & col.ea. *Pagn. Vis igitur*

Vul-

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

ei, Vis, imus, & colligimus ea?

vt profecti colligamus ea? Vat. Abeamus & colligamus ea.

Verſ.29.

Et ait: Non: ne forte colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.

Ne forte. *Caiet. Ne quando.*

Verſ.30.

Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem,& in tẽpore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primum zizania,& alligate ea in faſciculos ad comburendum,triticum autem congregate in horreum meum.

Sinite vtraque creſcere. *Theoph. Sinite pariter vtraque creſcere.*
Ad comburendum. *Tert. Ad cremandum. Ar. M. Ad comburendum ea.*
Triticum. *Syr. Tritica.*
Congregate. *S. Aug. Recondite.*
In horreum meum. *Syr. In horrea mea.*

Verſ.31.

Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt regnum Cœlorũ grano ſinapis,quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo.

Propoſuit. *Euth. Adiecit.*
Accipiens. *Euth. Acceptum.*

Verſ.32.

Quod minimũ quidem eſt omnibus ſeminibus: cum autem creuerit maius eſt omnibus oleribus,& fit arbor: ita vt volucres cœli veniant,& habitent in ramis eius.

Omnibus ol. *Vat. Inter olera.*
Habitent in ramis eius. *Arab. Obumbrentur ſub ramis eius. Vat. Nidulentur in ramis illius. Euth. Nidificent in ramis eius. A. M. Et vmbracula facere in ramis eius.*

Verſ.33.

Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum Cœ-

Acceptum. *S. Aug. Accepit.*
Satis. *S. Hil. Menſuris.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
lorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.	Donec. *S. Aug. Quoadusque.* Fermentatum eſt. *S. Aug. Fermentaretur.*
Verſ. 34. Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis nō loquebatur eis.	Et ſine parabolis. *Vat. Sine parabola.* Non loquebatur eis. *Vat. Nihil locutus eſt illis.*
Verſ. 35. Vt impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meū, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.	Abſcondita. *Fr. Luc. Occultata.* A conſtitutione. *Arab. Ante fundationem. Syr. Quæ fuerunt ante conſtitutionem.*
Verſ. 36. Tunc, dimiſſis turbis, venit in domum: & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri.	Dimiſſis. *Int. Theoph. Relictis.* In Domum. *Vat. In ædes;* addit *Ieſus.* Ediſſere. *Syr. Explica. S. Aug. Enarra. Fr. Luc. Declara.* Zizaniorum agri. *Syr. Zizaniorum, & agri.*
Verſ. 37. Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen eſt filius hominis.	Bonum ſemen. *Ar. M. Pulchrum ſemen.*
Verſ. 37. Ager autem, eſt mundus. Bonum vero ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam.	Nequam. *Syr. Illius mali.*

Val-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

*Verſ.*39.
Inimicus autem, qui ſeminauit ea,eſt Diabolus. Meſſis vero conſummatio ſæculi eſt. Meſſores autem Angeli ſunt.

Eſt diabolus. *Syr. Eſt ille ſatanas.*

*Verſ.*40.
Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi.

Sæculi. *Syr. Mundi huius.*

*Verſ.*41.
Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala,& eos, qui faciunt iniquitatem.

Mittet. *Vat. Emittet.*
De regno. *Fr. Luc. E regno.*
Scandala. *Pagn. Offendicula.*
Qui faciunt iniquitatem. *S.Ioan. Chryſ. Qui faciebant iniquitatem. Mald. Qui iniquitatem exercent.*

*Verſ.*42.
Et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus,& ſtridor dentium.

Mittent. *Syr. Proijcient.*
In caminum. *Adam C. In caminum illum. Syr. in fornacem ignis.*

*Verſ.*43.
Tunc iuſti fulgebunt ſicut Sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

Fulgebunt. *Syr. Splendeſcent.*
Qui h.au.au.au. *Syr. Qui habet aures ad audiendum audiat. Ar.M. Habens aures audire audiat.*

*Verſ.*44.
Simile eſt Regnum Cœlorum theſauro abſcondito in agro: quem,qui inuenit homo,abſcondit, & præ gaudio illius vadit,& vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.

Abſcondito. *S.Hil. Abſconſo.*
Qui inuenit h. *Pagn. Quem quum reperiſſet. Vat. & Int.Orig. Quem repertum.*
Abſcondit. *Pagn. Abſcondidit.*
Gaudio illius. *S.Hier. Gaudio ſuo.*
Vadit. *Fr.Luc. Subducit ſe.*
Emit. *Pagn. mercatur.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.45.

Iterum ſimile eſt regnum Cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

Iterum. *Int.Orig. Rurſum.*
Homini neg. *S.Chrom.Homini negotianti.*
Bonas margaritas. *Pagn. Pulchras margaritas. S.Chrom. Bonam margaritam.*

Verſ.46.

Inuēta autem vna pretioſa margarita, abijt, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

Pretioſa. *Fr.Luc. Multi pretij.*
Quæ habuit. *Pagn. Quæcunque poſſidebat.*
Et emit eam. *Int.Theoph. Et mercatus eſt illam.*

Verſ.47.

Iterum ſimile eſt regnum Cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti.

Iterum. *Int.Orig. Rurſum.*
Sagenæ. *S.Amb. Reti. Pag. Verriculo.*
Miſſæ. *Fr.Luc. Iactæ.*
Ex omni genere piſcium cong. *Theoph. Quæ ex omni genere.*
Congreganti. *Vat. Contrahenti. S.Aug. Quæ cōgregat. Ar.M. Cogenti.*

Verſ.48.

Quam, cum impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.

Educentes & ſ.l. *Pagn. Subduxerunt in littus. S.Aug. Educentes traxerunt illam ad littus.*
Elegerunt. *Pagn. Collegerunt.*
Bonos. *Euth. Bona. Ar M. Pulchra.*
In vaſa. *Ar.M. In receptacula.*
Malos autem. *Pagn. Quæ verò putria. Euth. Praua verò.*
Foras miſerunt. *Pagn. Foras abiecerunt. S.Aug. Foras proijciunt.*

Verſ.49.

Sic erit in conſummatione ſæculi: exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.

In conſummatione. *S.Aug. In fine.*
Separabunt. *Pagn. Segregabunt.*

Verſ.50.

Et mittēt eis in caminum ignis: ibi erit fletus, & ſtridor dentiū.

Et mittent. *Syr. Et proijcient.*
In caminum ignis. *Int. Chryſ. In fornacem ignis.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.51.
Intellexiſtis hæc omnia? dicunt ei: Etiam.

Intellexiſtis. *Syr. Ait illis Ieſus, intelligitis.*
Etiam. *Arab. Vtique Domone.*

Verſ.52.
Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in Regno Cœlorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera.

Doctus in Reg. Cœl. *Arab. Qui docet pro regno Cœlorum. Pagn. Doctus ad regnum Cœlorũ. S. Zeno. Doctus de regno Cœlorum. Euth. Edoctus ad regnum Cœlorum.*
Qui profert. *Syr. Qui depromit. Arab. Qui Educit. S. Zeno. Proferenti. Ar. M. Qui eijcit.*
De theſauro ſuo. *S. Zeno. De theſauris ſuis.*

Verſ.53.
Et factum eſt, cum conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſijt inde.

Cum conſummaſset. *Pagn. Cum finiſſet. Fr. Luc. Cum Abſoluiſſet.*
Tranſijt inde. *Pagn. Digrederetur illinc. Fr. Luc. Tranſtulit ſe.*

Verſ.54.
Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes?

In Patriam. *Syr. In Prouinciam.*
In ſynagogis. *Fr. Luc. In ſynagoga.*
Mirarentur. *Pagn. ſtuperent. Fr. Luc. Obſtupeſcerent. Auct. Percellerẽtur.*
Sapientia. *Tert. Doctrina.*
Et virtutes. *Arab. & S. Petr. Chryſ. Et virtus. Tert. Et ſigna iſta. Ar. M. Et efficacitates.*

Verſ.55.
Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & frater eius, Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas.

Fabri filius. *Vat. & Theoph. ille fabri filius.*
Fabri. *Arab. Fabri lignarij.*

Verſ.56.
Et ſorores eius, nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta?

Sorores eius. *Al. Sorores illius.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 57.

Et scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est Propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua.

Scandalizabantur in eo. *Mald. Impingebant in eum. Pagn. Offendebantur.*
Non est sine honore. *Arab. Non habetur vilipendio. Fr. Luc. Expers honoris. S. Hil. inhonorabilis. Interp. Orig. Inhonoratus. Syr. Vilis despectus.*
In Patria. *Arab. In Ciuitate. Syr. In prouincia.*

Vers. 58.

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

Virtutes multas. *Ar. M. Efficacias multas.*
Incredulitatem. *Arab. Paruitatem fidei.*

CAPVT XIII.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

In

In illo die exiens Iesus de domo sede bat secus mare.

283

EXit de domo, matrem, agnatosque relinquit, ad mare se confert., sciebat quippè copiosam ad eius verba excipienda turbam aduolatutam; nec matris affectu contineri domi potuit, quin in multorum vtilitatem exiret. Cognationis videtur obliuisci, cum animarum quærenda sunt lucra; nec mirum cùm ob id homo ex Virgine sit factus.

A *Exiens*, Grecè, ἐξελθὼν *Prodiēs*, seu vt vertit Franciscus Lucas Brugensis *Egressus*; verbum ἐξέρχομαι, propriè significat exire in expeditionem, & ad pugnam contra hostes. Sed quibus hostibus occurrit exiēs Christus, qui ad littus se confert turbis prædicaturus? An monetur prædicator Deique verba tractans, vt cogitet contra inuisibiles hostes se arma sumere, & contra immundos spiritus se pugnare, quos eijcere ab auditorum suorum animis debet? Proba magni illius Ecclesiastæ censio fuit, qui Euangelici concionatoris hoc esse institutum dixit, vt in concionibus suis hoc curaret, vt auditores qui malitia Dæmones accesserant, Angeli domos suas redirent. (Io. Auila.)

B Præterea exire dicitur prædicator tanquam contra hostes, quia contra vitiorum agmina armare se debet, & vitia omnia ab auditorum suorum animis eijcere. Hoc pacto non exit, qui blandia, & suauia verba effundit, qui verborum lenociniis, ac delicijs delinire auditorum aures studet, vitia impetere duris, asperisque increpationibus velut telis, & arietibus non curat.

Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt nauiculam ascendens sederet, & omnis turba stabat in littore.

CVr non prædicat in littore? ne à multitudine opprimeretur, & audiri non posset. Curæ magis doctori esse debet vt audiatur Dei verbum, quàm vt in obsequij signum diuina prædicatio impediatur. In mare prædicat, non in littore stans, contrariâ ac fieri soleat ratione, è mari Iesus iecit in terram rete, vt homines piscaretur. C

Ascendit in nauiculam, vt omnes auditores suos ante conspectum, & in se intentos haberet, nullique dorsum obuerteret & hac ratione videntes se videri à Christo, & attentiores, & magis modesti essent. Tantum Christo placet attētio in eius verbis excipiendis. D

Non casu factum, quod Christus non in cathedris in scholis, & synagogis tātùm docuerit, deque spiritualibus rebus disseruerit, sed modo in montibus, modo in via, nūc è mari quoque turbas docet, quę in littore stabant. Nimirū docere voluit ad solas cathedras, ac templa alligatum non esse Dei verbū, sed in omni loco in agro, in montibus E

in

in naui, in littore miscenda de diuinis rebus colloquia esse.

284 Sed volens in mari turbas docere, poterat vndas calcare, nec nauicula vti; & hoc miraculo in admirationem, ac stuporem turbas rapuisset, atque adeo maiori veneratione tum ipse, tum eius doctrina apud ipsas fuisset. Poterat sed noluit, nam gloriam suam non quærebat, sed audientium vtilitatem. Si turbæ aquis insidentem Christum vidissent, adeo rei nouitate stupore essent perculsæ, vt attentæ rebus, quæ dicebantur, minimè fuissent; ob id abstinuit Christus, vt innueret maxima attentione Dei verba excipienda, & Doctorem debere magis auditorum saluti, quàm suæ gloriæ studere; à quo abeunt, qui admirationi populis in concionando esse student, neglecta audientium vtilitate.

F E nauicula turbas docet, turbæ in littore stant, Deique verbum summa auiditate audiunt, loci incommiditas non impedit, quin attentè Christi excipiant verba; arguunt hæ turbæ æui nostri teporem, ac rerum spiritualium nauseam; plerique & in summa locorum commoditate venire ad audiendum detrectant, ac si nescirent, Christum in suis doctoribus nunc quoque loqui.

Ecce exijt qui seminat seminare.

G EX parabolæ contextu habes plures inutiliter Dei verbum excipere, quàm qui cum fructu; diligens tamen seminator officio suo minimè deest; in quo docet discipulos, ne desides sint, si etiam multi audientium pereant.

Exijt qui seminat seminare. Ali- H
qui codices addunt: *Semen suum:* quò tacitè monemur ne alienum semen terræ mandemus; quod fit, quum alijs prædicamus quod in terra cordis nostri non fuerit prius seminatum; suum semen seminat, qui doctrinæ semen per intellectum, & affectum, imo & operis exhibitionem suum fecit.

Semini supera doctrina compa- I
ratur, quia vt semen optimæ terræ mandatum resurgit multiplicatum, ita Dei verbum in culti cordis homo receptum in bonorum operum multitudinem assurgit; adeo vt plura opere essent præstanda, quàm aute excipiantur.

Quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres Cœli & comederunt ea. Alia ceciderunt in petrosa.

Signatè ait, *ceciderunt,* quia pri- K
maria industrij seminatoris intentio non fuit semen secus viam, & super petram, spinasque proijcere, sed in terram fructiferam, sed semen cecidit secus viam, & in petrosa. Doctor rectum sermonem docet, & probum iacit, sed diuersimodè verbum cadit in audientes, vt quidam eorum viæ comparentur, quidam petræ, & spinis.

Præterea etiam in spinas, ac pe- 285
tram semen iacitur; quia etiam petræ, & spinæ in terram, bonam verti Cœlestis seminis bonitate, ac virtu-

virtute possunt, quod semen terrenum efficere nequit: hinc illud: *Potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ:* nempè Dei verbum quod in petris seminatum fuerat in terram bonam vertit petras, & spinas in flores, fructusque. Denique cum homo terra libera sit potest Dei gratia ex sterili fertile solum effici, si se ipsum excolat, loliaque extirpet.

L *Volucres Cœli comederunt ea.* quia tegi semen, fouerique terra non potuit, volucres aduolarunt, & rapuerunt; per volucres Dæmones intelliguntur, qui aereæ potestates dicuntur, quemadmodum verę aues in aere dominium quoddam, habitationéque sortitæ sunt. Sed pende Dæmonis in nocendo sedulitatem; statim ac semen secus viam cecidit statim aduolat, vt comederet, & absumeret. Non distulit, nec expectauit granum aliquod in spicam exsurgere. Promptus ad nostra damna Dæmon accurrit & cum nocere nobis statim potest, moras non nectit; eādem nos sedulitatem bonis operibus incumberemus.

M *Venerunt volucres Cœli*; Venerūt, & comederunt quia semen in extimâ superficie erat; si Dei verba altè menti insiderent, & profundè cordis humo immissa custodirentur, non facilè à Cœli volucribus à Dæmonibus eriperentur. Volucres semina non comedunt terrâ operta, nec Dei verba Dęmonis præda fiunt, si altè cordis humo immittantur.

286 *Volucres Cœli comederunt.* Tacitè hominum incuria, & oscitantia damnatur, & perstringitur; non enim ab hominibus, aut porcis, alijsuè beluis eripi semen, thesaurusque spiritualis dicitur; sed à volucribus, quorum natura imbecillis, & meticulosa est, quæque vel sonitu ipso, leuique strepitu, ac clamore facilè abiguntur; Tales Dæmones sunt, absterreri facilè possunt, abigique; extremæ negligentiæ, atque socordiæ signum est harum volucrum prędæ patere, quæ sonitu solo abigi possunt.

N Adeo meticulosum animantium genus volucres sunt, vt non sonitu tantùm à segetibus, ab arboribus arceantur, sed plerumque vmbraculis, infarctisque paleis vestibus, quæ hominem repræsentēt. Disce, fugiet Dæmon si vel hominis vmbram præseferas; non est quod vires eius arguas cum eius prædæ pates; debes torporē tuum, segnitiemque redarguere, quæ te tam meticulosi hostis prædam fecit.

SECTIO II.

bus irruit, vigilantes fugit. T
Dæmon fraudes suas veritati studet immiscere. V
In magna scelera traducere homines Dæmon satagit. 289
Acrius in homines Dæmon sæuit, vbi Dei verba exceperint. X
Aliena damna Dæmon lucra sua computat. Y
Discordiam & dissidia serere studet Satanas. Z
Iustos maximè decipere Dæmon curat. 290
Non hominem, sed hominis ruinam quærit Dæmon. A

Alia ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, et aliud trigesimum.

287 ENDE, minimum fructum tricesimum esse, tàm ferax quippè, fertilisque humani cordis terra est, vt verbi Dei semine suscepto pro vno ad minus triginta reddat: tàm copioso scilicet fœnore quod accepit hæc terra restituit, si probè excolatur. Vt terræ fertilitati, seminisque bonitati respondeamus plura nobis re præstanda essent, quàm nobis verbis efficienda ostenderentur, sed nostra incuria fertile hoc cordis solum adeo sterilescit, vt vix vnum pro trigesimo reddamus.

Qui habet aures audiendi audiat.

AVres audiendi habere nihil aliud est, quàm habere attentas, dociles, obedire paratas, vt prouerbialis locutio sit qua rei magnitudo, & necessitas declaratur; excitatur auditor, vt in rem ad quam excipiendam hîc sensus datus à Deo est, diligenter incumbat. Aures ad audiendum habet qui auribus vtitur ad id, ad quod institutæ à Deo sunt, quod vtique est audire ea quæ salutaria, & auditu digna sunt eo animo ac mẽte, quâ audire oportet, & desiderio ea implendi, quæ vacuis excipimus auribus. O

Audiendi, Græcè, ἀκούειν ad verbum, *audire*, idest, *ad audiendum*. Ἀκούειν non solum significat audire sed etiam obtemperare, parere; vtilia enim,& salutaria monita ita audire debemus, vt monenti obtemperemus, pareamus; audire non videtur, qui non paret, & audita non obseruat.

Multi Prophetæ, & iusti cupierunt videre, quæ vos videtis.

SAnctus Lucas, pro iustis, Reges habet cap. 10. v. 24. *multi*, inquit, *Prophetæ, & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis*; ac si idem esset iustus, ac Rex, & à Regis nota abiret, qui iustitiæ non habet characterem. P

Regis nomen, ac iusti inter se cohæret, quia iustus quilibet Rex est, cum se, & suos affectus regat, quod magis faciendum est, quàm populis præesse. Possumus etiam respon- Q

respondere Matthæum Reges, Luca iustos prætermisisse.

Et accedentes discipuli dixerũt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

288 Non dixerunt Apostoli, quare loqueris nobis sub parabolarum tegumento, sed quare populis loqueris, & turbis? dolentes, quòd populus non intelligeret, & talium verborum ædificatione frauderetur, quia nempe non solum suam, sed aliorum quoque salutem quærebant: quo facto indicant, quàm solliciti de aliorum salute esse debeamus. Non sui tantum rationem discipuli habét, sed alijs etiam volunt consultum, quumque parabolam ipsi non intelligerent, facilè arbitrabantur & turbis obscuram esse.

Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud.

R Hic tantùm, qui petram refert, cum gaudio accepisse Dei verbum dicitur, in quo tamen radicem exceptum non emisit: *cum gaudio* dixit, vt significaret hominis leuitatem, nulli enim minus constantes auditores esse solent, quàm qui initio maximum ardorem præseferunt; id sæpè in spiritali profectu vsu venit.

Sollicitudo seculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

Fallacia diuitiarum, idest fallaces diuitiæ; Græcè, *ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου Deceptio, seductio*, seu, *fraus diuitiarum*. Ἀπατᾶν est *seducere*, seu, *extra viam ducere*, ita vt à via quis aberret; quod aptè diuitijs conuenit, dum enim nimis expetuntur, & amantur, facilè possessores suos, & amatores à recta salutis via abducunt. S

Cum dormirent homines venit inimicus eius & superseminauit zizania in medio tritici & abijt.

Cum dormirent homines adest suis fraudibus hostis. Insidiator egit hoc intempesta nocte, scilicet vigilantes fugit, dormientes appetit. Maximè infirmitatis est dormientibus irruisse. Non est ausus vigilantes aggredi, adeo imbecillis, & infirmus satanicus hostis est. T

Superseminauit zizania. Dubitari potest cur Diabolus prius zizania non seminauerit, antequam Deus triticum humanæ mentis terræ commiserit? An ne sinudus error, solaque zizania apparerent statim euellerentur, fraudes suas veritati studet immiscere, ac boni similitudine homines decipere. V

Sinit Diabolus diuinorum præceptorum triticum in mentis humo seri vt zizania falsitatis superseminans maiora inuehat damna, in grauiora scelera traducat. Nec primum hominem tentauit nisi post præceptum à Deo datum de non comedendo fructu arboris scientiæ boni, & mali. 298

Hinc colligimus tunc acriùs in X

 homi-

homines Dæmonem sequire, & fraudolentiùs eos aggredi, quum Dei excipiunt verba, & diuinis præceptis imbuuntur. Tunc igitur cauendæ magis eius astutię, cauenda eius vaframenta. Vbi primum Dei semen corde exceptum fructificare conspicit, tunc vehementer efferatur.

Y Seminat inimicus homo in alieno agro, non in suo. Cur tàm stultus, vt & laborem, & semen perdat, & operam in re non profutura ludat? Satis illi erat, vt Domini messis deperiret. Sed hoc quid ad eius lucrum, quid ad eius vtilitatem? Nihil, sed, qui inuidiæ laborat morbo aliena damna lucra computat sua, & quod alteri perierit, hoc se putat acquisiuisse. Quò dementiæ inuidia eos adigit, quos possidet?

Z Præterea dormientibus seruis messem inimicus adulterat, vt inde luerent serui fideles pœnam, vnde laudem, palmamque sperauerant. Fors discordiam inter seruos, & Dominum serere hac fraude inimicus curabat, satis hoc illi, si vel leui dissidio domûs pacem interturbasset. Discordiæ amicus inimicus hominis est.

290 *Superseminauit zizania in medio tritici*; Cur non zizania seminauit in altera terra? Non zizania quærit, quærit tritici ruinam; non vt reos capiat, sed vt innocentes euellantur sæuus hostis satagit. Non peccatores quærit capere, quos subiugatos tenet sed vt iustos suæ subdat seruituti studet

A Superseminauit Diabolus zizania, & abijt, malum Diaboli semen Diaboli præsentiam supplet. Abijt quia nō tàm hominem quærit, quàm hominis ruinam, & interitum, satis illi si fefellerit, si strauerit. Hominem non curat habere curat perdere.

SECTIO III.

Serui innocentes nihil latere dominum volunt. B
Bona non nobis, sed Deo adscribere debemus. C
Diabolus cur dicatur homo. 291
Dæmonis astutia quàm magna.
Sæpè homo malitia Dæmon fit. D
Vetus Dei seruus vehementer dolet, cum dominum videt iniuria affici. E
Nihil propria voluntate tentandum. 292
Impios finit Deus viuere bonorum causa. F
Nemo facilè alios iudicet, ne decipiatur. G
Impij in malitia semper adolescunt. H
Peccata, quæ pœnitentia non delentur, multiplicantur. I
Boni inter malos probiores, sanctioresque fiunt. 293
Promptior Deus ad misericordiam quàm ad iustitiam. K
Impiorum libertas tandem punietur. L

Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo vnde ergo habet zizania?

LIVNDE Dominum scire quod acciderat serui non sinunt, ne à reatu immunes, de silentio accusari possent, & suspecti redde- B

redderentur. Innocens vt se purget stimulat cognitorem, nec latere noxam cupit, cupit auctorem quæri.

C *Domine*, inquiunt, *nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* Seminasti, non seminauimus cum fors & eorum ministerio Dominus vteretur, ac si dicerent, nihil nobis tribuimus, sed totum adscribimus tibi. Ita loqui & nos Deo debemus, vt nostra opera bonorum omniũ auctori assignemus, non nobis.

Et ait: Inimicus homo hoc fecit.

291 HOmo Diabolus dicitur, quia hominẽ deuicit; homo quia humanæ rationis similitudine decipit. Denique homo, quia tanta eius astutia est, vt eius comparatione homo brutum esse videatur.

D Sæuus hominis hostis satanas homo vocatur, quia sæpè etiam homines eò malitia deueniunt vt Diaboli nomen sortiri possint; Diabolus hominis nomine circumscribitur, quia sæpè homo iniquitate satanæ pariatur.

Serui autem dixerunt vis imus, & colligimus ea? Et ait non: Ne forte colligentes zizania eradicetis simul cum eis, & triticum.

E DIsplicet seruis zizania in medio tritici seminata; In hoc se fideles Domini sui seruos probant, quod Domini sui damna, atque iniurias magis sentire videntur, quàm Dominus ipse. Hæc vere serui Dei nota est, vehementer dolent iusti cum vident quotidie Dominum suum hominum peccatis offendi.

Aegrè ferũt serui zizania tritico commisceri. Sed cur non statim zizania colligunt? Cur Dominum consulunt? *Vis, inquiunt, imus, & colligimus ea?* Stomachati sunt, quidem videndo zizania, & doluerunt bonæ segeti permixta, sed tamen consilium, ac præceptum Domini expetiuerunt, quia si vel in ipsis zizanijs euellẽdis aliquid sua sponte, ac sua voluntate fecerunt, ipsi zizanijs annumerarentur. Disce nihil propria voluntate aggredi, magis bono virtutum semini propria voluntas nocet, quàm zizania ipsa. 292

F *Ne fortè*, inquit, *colligentes zizania eradicetis simul & triticum*. Vides, cur impios ferat Deus, bonorum id causa facit, non malorum, totum in iustorum bonum vertitur, quòd sinantur mali viuere inter iustos.

G *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum*. Adeone imperiti cultores erant, adeo ignari agriculturæ serui, vt euellere zizania non possent nisi & triticum eradicarent? Nunquid discriminare à zizanijs triticum facilè non erat? cur itaque rem seruorum diligentiæ, atque notitiæ Dominus non committit? cur vsque ad messem differt? An id factum, quia qui hodie zizania cras in triticum verti potest & qui hodie improbus est, crastina die iustus esse potest? Nemo ergo in alijs dijudicandis iudicio suo fidat, nemo oculis suis credat, sed totum diuini iudicij examini relinqua-

-quatur. Cras Ioannes esse potest, qui modo Iudas, sicut & contra.

Sinite vtraque crescere.

H Signatè, *vtraque*, crescunt zizania, crescit & triticum. Hic impiorum hominum mos, quò magis probos in virtute adolescere vident, eò magis ipsi in malitia crescunt.

I Zizania inter triticum seminata semper crescunt; scilicet peccata quæ pœnitentia non delentur, magis multiplicantur, & scelera sceleribus adduntur dùm contritione non euelluntur.

293 Crescit etiam inter zizania triticum, quia boni inter malos probiores, sanctioresque fiunt, augetur impiorum malitia bonorum virtus, tàm abest vt malo eorum exemplo de sanctitate quidpiam diminuant. Impiorum prauitas bonorum profectui non officit, sed prodest, adeo vt iustorum sanctitas aliorum improbitate veluti imbre perpluatur vt magis crescant. Imber impetere, & deijcere triticum videtur, sed tamen reipsa efficit, vt magis adolescat, idem in bonos mali sua malitia præstant.

In tempore messis dicam messoribus; Colligite primum Zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.

K Pende hîc Dei amorem, per se seminat, per alios punit: proptior quippè ad misericordiam est, quàm ad iustitiam.

L *Alligate ea in fasciculos.* Iurè alligari impij iubentur, vt eorum libertas puniatur; alligantur, qui diuinæ legis vincula ruperunt.

SECTIO IV.

Mulieris est domi se continere, non foras prodire. 294
Benè alios docet, qui docenda opere se didicisse ostenderit. M
Μαθητεύειν *& docere significat, & discere.* 295
Qui docet paratus sit etiam discere.
Ad Cælum vt mentes euehat doctor in verborum flosculis nō immoretur. N
In patria docet Christus, ne suos negligere videretur. O
Nullus Dei verba contemnat, ne Dei iudicium subeat. P
Εκει ἀπιστίαν *quid. Inuidis aliena excellentia ingentis calamitatis loco est.* 296
Dei verba audire & non proficere extremæ calamitatis prognosticum. Q
Inuidia vbi mentem corripuerit nihil boni producit. R
Filius facilè ebibit mores Patris. S
Τέκτων *de quo fabro soleat dici, Christus fabri lignarij filius. Crucem assiduè mente voluebat.* 297
Grande malum inuidia, quæ & beneficia aspernari facit. T
Cur pauca in sua patria miracula Christus ediderit. V

Simile est regnum Cælorum fermento quod acceptum mulier, abscondit.

Cvr mulieris hic mentio, potiùs quam viri? quia sincere magis muliebre officium 294
est, quàm virile. Postea verò quum thesauro abscondito in agro Regum

gnum Cœlorum comparatur, hominem eum inuenire refertur: *Simile, inquit, est regnum Cœlorū thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo*. Scilicet officium quod domi fit mulieri tribuitur, res quæ in agro accidit, viro, vt vel sic mulier moneretur, domi se continere, nec foras passim prodire.

Omnis Scriba doctus in regno Cœlorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera.

M SCribæ docto Doctores orbis, & sacrarum litterarum enarratores censentur. *Doctus*; Græcè, μαθητευθεὶς, qui doctus Christo docente effectus est, est enim non nomen, sed participium, ex discipulo doctus factus, vt Doctoris nomen, munusque sustinere aptè possit. Tacitè monemur, nullum huc temeritatis venire debere, vt alios doceat, quæ ipse, cum non didicerit, ignorat; Benè alios edocet, qui quæ docenda didicerit, prius, & opere se didicisse confirmet.

295 *Doctus*, μαθητευθεὶς, verbum Græcum μαθητεύειν significat & docere, vt Matth. 28 v. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes*, Græcè, μαθητεύσατε, & simul etiam discipulum esse, vt Matth. 27. v. 57. *Qui & ipse discipulus erat Iesu*; in fonte, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε τῷ Ἰησοῦ. Nectere has diuersas nationes possumus, & ab earum nexu, & colligatione colligere, docentis esse discere; ferè enim ita accidit, vt cum docemus alios simul etiam pleraque nobis ignota intelligamus.

Præterea qui docet, se ita gerat, vt humiliter se discipulum noscat, & multa esse cogitet, quæ eius notitiam fugiunt. Tandem, qui alios instruit & docet, se simul tanquam discipulū exhibeat, paratus ab alijs edoceri; & præsertim ab omnium magistro Christo erudiri.

Doctus in regno Cœlorum; plerique vertunt *ad regnum Cœlorum*, N
Etiam Syrus ita habet, Arias Montanus. *In regnum Cœlorum*; S. Zeno: *doctus de regno Cœlorum*. Arabica versio, *quid dicet pro Regno Cœlorum*. Vt obiectum, de quo agere doctor debeat, & finis in quem dirigere sermonem sit regnum Cœlorum adeo vt circa res minimas, terrenasque, & nihil profuturas non versetur. Doctus ad regnum Cœlorum dici nō poterit, qui totus in verborum flosculis est, in inutilium rerum narratione, quæ non ad Cœlum mentes euehunt, sed auocant potius.

Et veniens in patriam suam docebat eos in synagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent: Vnde huic sapientia hæc, & virtutes?

IN patriâ sua Nazareth vbi educatus fuerat, tandem docet, ne suos aut despicere, ac negligere videretur. Parta iam rebus alibi gestis auctoritate, tunc in patriam redit: inuidia quippè popularium suorum superior factus videri poterat. O

Ita vt mirarentur. Mirantur, non tamen conuertuntur; nec grati sunt cum ciuem ipsi suum colere, & amare debuerint. Itaque & P

nunc

nunc Vrbs illa desijt, nec vnquam deinde nomen habuit; dignior omnibus Vrbibus, ac diuturnior esse debebat quia in ea educatus, & enutritus Christus fuerat, sed quia eum, eiusque doctrinam contempsit, solo æquata nec nomen perennare potuit. Nullus sibi de nomine blandiatur, etiam Christi patria quia Christi verba contempsit, deletur, & minus nobis: nostris vrbibus parcetur, si, quod auertat Christus verba, legemque contemnamus.

296 *Ita vt mirarentur*, Pagninus, *stuperent*, nos, *percellerentur*, Græcè est; ὥστε ἐκπλήσσεσθαι, quod verbum significat & cum stupore admirari, & etiam percelli, & dicitur, vbi quis graui aliqua calamitate premitur. Plutarchus in Camillo ἐκπεπληγμένους ὑπὸ τῆς συμφορᾶς, idest *calamitate perculsos*. Sed cur hoc verbum hic adhibetur, vbi nulla calamitas, afflictio nulla? Imò summæ felicitatis res narratur, Christum nempè in patriam suam redijsse, & vitę verbis suos ciues instruisse. Nullius igitur hîc calamitatis signum. Nullius? Imo maximæ. Inuidis, & liuore plenis aliena excellentia ingentis calamitatis loco est, percellebantur itaque tanquam graui aliqua calamitate premerentur, quia Christi auctoritatem, quam sibi tot editis miraculis pepererat, inuidis oculis intuebantur.

Q Nisi velimus dicere, Dei verba audire, & nullum ex eis fructum colligere, hoc ingentis calamitatis prognosticum fuisse. Qui Dei verba miratur, sed miratur dumtaxat, extremam omnium calamitatem super se ventura timeat, aut ne veniat, aliam mentem induat, admirationem in opera conuertat.

Vt mirarentur, ἐκπλήσσεσθαι dicitur etiam de arboribus, quæ tabuerunt. Hi quoque, qui Christi verba audiebant arbores referebant, inuidiæ, liuorisque tabe infectas, adeo vt nullum boni operis fructum produxerint; Vbi liuor, & inuidia mentem corripuerit, nihil boni sperare possumus. R

Nonne hic est filius fabri?

Hic filius fabri dicitur, apud Marcum *cap.* 3. *v.* 6. fabrum eum vocant. Vtrunque igitur dixerunt & fabri filium, & fabrum, quia fabrilem cum patre artem exercuit. Id & in moribus ferè accidit, vt filius à patre mores discat, quos viderit in patre, facilè filius eam artem exercet, quam exercere patrem conspexerit, eademque rudimenta ebibit. S

Qualis faber fuerit Iosephus solet dubitari. Probabilior censio, fuisse lignarium, nam quamuis τέκτων generale sit, solet tamen accipi pro fabro tignario cum absolutè, ac fine addito ponitur; sic Xenophon Cyropęd. lib. 5. χαλκέας τε καὶ τέκτονας vbi χαλκέας appellat fabros ferrarios, τέκτονας lignarios, tignarios. A nobis est etiam Arabica versio quæ sic se habet. *Nonne hic est filius fabri lignari?* Habet fabrilis ars cum arbore in qua peccatum, & qua peccatum expiatum est cognationem, & analogiam. Ac si ars Christi fuerit pec- 297

cati

cati occasionem abscecare, & circa crucem, quæ vitæ, & salutis causa assiduè versari.

Iesus autem dixit eis: Non est Propheta sine honore nisi in patria sua.

T GRande malum inuidia est, ciues fere ciuibus inuident. Vicinæ prospectus felicitatis vrit & cognatæ virtutis odio maximè conterranei premuntur. Ringuntur ciues cum vident se à conciue suo superari; quod tanti superbis videtur, vt & beneficia aspernentur, quòd indicarent inferiores eos esse, qui ea accipiunt.

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem eorum.

MVltas virtutes, multaque signa in patria sua Christus minimè fecit, ne grauiori damnationi, cum nihil ex illis proficerent, obnoxios redderet; aliqua tamen fecit, ne patriæ contemptor videretur: neue dicere possent, quia odio nos habet idcirco eos non curat, qui apud nos sunt, facilè quippè impia hæc verba effutiuissent, si nulla apud eos signa Christus præstitisset; eorum igitur calumniam aliqua miracula faciens anteuertit. V

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XIV. MATTHÆI.

Verſ. 1.

IN illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu.

Verſ. 2.

Et ait pueris ſuis: Hic eſt Ioannes Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.

Verſ. 3.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui.

Verſ. 4.

Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.

Verſ. 5.

Et volens illum occidere, timuit populum: quia ſicut Prophetam eum habebant.

Verſ. 6.

Die autem natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

IN illo tempore. *Syr. Illo vero tempore.*

Pueris. *Pagn. Famulis. Syr. Seruis.*
Hic eſt Ioan. Bap. *S. Ioan. Chryſ* addit, *quem ego interfeci.*
A mortuis. *Syr. E demo mortuorum.*
Virtutes. *Ar. M. Efficacia.*
Operantur. *Pagn. Agunt. Vat. Vim ſuam exerunt. Fr. Luc. Vigent.*

Tenuit. *Pagn. Cum cepiſſet. Fr. Luc. Poſtquam tenuiſſet. Auct. Cum apprehendiſſet. Int. Orig. Captum.*
Alligauit. *Pagn. Vinxit. Fr. Luc. Ligauit. Auct. In vincula coniecit.*
In carcerem. *Syr. In domo vinctorum. Fr. Luc. In cuſtodia.*
Vxorem fratris ſui. *Syr. Vxorem Philippi fratris ſui.*

Habere eam. *Syr. Eam habere vxorem.*

Populum. *Pagn. Multitudinem. Ar. M. Turbam.*
Sicut prop. *Vat. Pro Propheta.*

Die autem natalis. *Syr. Cum autem eſſet domus natiuitatis. Fr. Luc. Quùm autem natalitia agerentur.*
Saltauit. *Fr. Luc. Tripudiauit. Theoph. ſaltabat.*
In medio. *Syr. Cum aſſeſſoribus, ſeu, coram aſſidentibus.*
Placuit Her. *Arab. Admiratione affecit Herodem.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.7.

Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcumque poſtulaſſet ab eo.

Pollicitus eſt ei.d.q.p. *Arab. Et dixit: Ego dabo ei quodcunque petierit. Fr.Luc. Spopondit ei.*
Quodcunque. *Ar.M. Quæcunque.*

Verſ.8.

At illa præmonita à matre ſua, Da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.

Præmonita. *Pagn. Prius inſtructa. Syr. Edocta. Adam C. Inducta Incitata. Fr.Luc. Perſuaſa. Auct. Subornata. Mald. Impulſa, inſtigata. Ar.M. Præinſtructa.*
In diſco. *Syr. In Paropſide. Vat. In patina. Int. Euth. in lance.*

Verſ.9.

Et contriſtatus eſt Rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, iuſſit dari.

Contriſtatus eſt. *Pagn. Dolore affectus eſt. Vat. Indoluit. Auct. Angore correptus eſt. Int. S. Chryſ. Timuit.*
Propter iur. autem. *Fr.Luc. Sed propter iuſiurandum. Ar.M. Propter verò iuramenta.*
Recumbebant. *Pagn. Accumbebãt.*

Verſ.10.

Miſitque, & decollauit Ioannem in carcere.

Miſitque. *Vat. Miſſis carnificibus.*
Decollauit. *Vat. Amputauit caput Ioannis. Ar.M. Decapitauit.*
In carcere. *Syr. In domo vinctorum. Ar.M. In cuſtodia.*

Verſ.11.

Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ.

In diſco. *Syr. In Paropſide.*
Datum eſt. *Arab. Porrexerunt illud.*
Attulit. *Pagn. Obtulit.*

Verſ.12.

Et accedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud: & venientes nunciauerunt Ieſu.

Accedentes. *Pagn. Profecti.*
Tulerunt. *Pagn. Suſtulerunt.*
Corpus. *Syr. Truncum.*
Et venientes. *Pagn. Egreſſique.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers. 13. Quod cum audisset Iesus secessit inde in nauicula, in locum desertum seorsum, & cum audissent turbæ secutę sunt eum pedestres de ciuitatibus.	In nauicula. *Vat. Nauigio.* Seorsum. *Syr. Solus. Ar.M. Priuatim.* Turbæ. *Vat. Multitudo.* Pedestres. *Syr. Per aridam. Ar.M. Pedibus.* De ciuitatibus. *Pagn. Relictis vrbibus.*
Vers. 14. Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum.	Turbā multam. *Syr. Turbas multas.* Misertus est eis. *Vat. Intime misertus est. Theoph. Miseratus illam. Ar.M. Et visceribus affectus est erga eos.* Languidos. *Pagn. Infirmos. Ar.M. Aegrotos.*
Vers. 15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: desertus est locus, & hora iam præteriit, dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas.	Desertus est locus. *Ar.M. Solitarius est locus.* Et hora. *Syr. Et tempus.* Dimitte turbas. *Orig. Dimitte itaque turbas. Ar.M. Absolue turbas.* Euntes. *Int. Orig. Abeuntes.* Castella. *Pagn. Vicos.* Emant. *Ar.M. Mercentur.* Escas. *Int. Orig. Cibaria.*
Vers. 16. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.	Non habent necesse. *Ar.M. Non vsum habent.* Ire. *Fr.Luc. Abire.* Manducare. *Syr. Ad comedendum.*
Vers. 17. Responderunt ei: Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.	Responderunt ei. *Fr.Luc. Ipsi verò dicunt ei.* Panes. *Syr. Placentas.*
Vers. 18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.	Qui ait eis. *Syr. Dixit eis Iesus.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.19.

Et cum iuſſiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum, acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum benedixit, & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis.

Turbam. *Caiet. Turbas.*
Diſcumbere. *Fr.Luc. Reclinari. Int. S.Ioan. Chryſ. Recumbere.*
Super fœnum. *Pagn. Super herbas. Vat. Super gramina. Syr. Super terram. Int.Chryſ. In fæno. Ar.M. Super fœna.*
Quinque. *Fr.Luc. Illis quinque.*
Aſpiciens. *Ar.M. Suſpiciens.*
Et fregit. *Fr.Luc. Et cum fregiſſet. Ar.M. Et frangens.*

Verſ.20.

Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

Saturati ſunt. *Syr. Expleti ſunt.*
Tulerunt. *Syr. Suſtulerunt.*
Reliquias. *Fr.Luc. Quod ſuperfuerat. Ar.M. Redundans.*

Verſ.21.

Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis.

Quinque millia. *Theoph. Fermè quinquies mille. Mald. Quaſi quinque millia.*
Exceptis. *Fr.Luc. Abſque.*
Excep.mul.& paruulis. *Pagn. Præter mulieres ac Pueros.*

Verſ.22.

Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum tranſfretum, donec dimitteret turbas.

Compulit. *Fr.Luc Coegit.*
Aſcendere in nau. *Int. Orig. Ingredi nauem.*
Transfretum. *Pagn. In ripam vlteriorem.*
Dimitteret. *Ar.M. Abſolueret.*

Verſ.23.

Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi.

Solus. *Fr.Luc. Seorſum, priuatim.*
Veſpere autem facto. *Syr. Cum autem ingruiſſent tenebræ.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.24. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.	Nauicula. *Fr. Luc. Nauis.* In medio mari. *Syr. Iam receſſerat à terra ſtadijs multis.* Iactabatur ſ. *Pagn. Vexabatur. Vat. Agitabatur. Int. Theoph. Affligebatur. Ar. M. Vexata.* Fluctibus. *S. Euch. Multis fluctibus. Pagn. Ab vndis. Vat. A fluctibus.* Contrarius. *Int. Theoph. Aduerſus. Syr. E regione.*
Verſ.25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare.	Venit ad eos. *Fr. Luc. Abijt. Ar. M. Abijt ad eos Ieſus.* Ambulans. *Ar. M. Circumambulans.*
Verſ.26. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt.	Super mare. *Syr. Super aquas.* Ambulantem. *Ar. M. Circumambulantem.* Phantaſma. *Syr. Viſio mendax. Pagn. Spectrum.* Clamauerunt. *Pagn. Exclamauerunt.*
Verſ.27. Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere.	Statimque. *Fr. Luc. Statim autem. Syr. Eodem momento.* Habete fiduciam. *Arab. Eſtote fortes. Pagn. Confidite. Vat. bono animo eſtote. Ar. M. Confidite.* Nolite timere. *Pagn. Ne terreamini. Ar. M. Ne metuatis.*
Verſ.28. Reſpondens autem Petrus dixit: Domine, ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas.	Domine. *Syr. Domine mi.*
Verſ.29. At ipſe ait: veni. Et deſcendens Petrus de nauicula, am-	At ipſe ait. *Syr. Ieſus verò dixit ei.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

bulabat super aquam vt veniret ad Iesum.

Super aquam. *S. Gand. Super aquas.*
Vt ven. *S. Gaud. Vt perueniret.*

Vers. 30.

Videns vero ventum validum timuit: & cum cœpisset mergi, clamauit, dicens: Domine, saluum me fac.

Timuit. *Pagn. Territus est.*
Mergi. *Pagn. Demergi.*
Clamauit. *S. Aug. Exclamauit.*
Domine. *S. Aug. Domine pereo.*
Saluum me fac. *S. Aug. Libera me. Theoph. Serua me.*

Vers. 31.

Et continuo Iesus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?

Continuo. *Syr. In ipsius hora puncto.*
Extendens. *Gaud. Extendit.*
Modicæ fidei. *Pagn. Exiguam fidem habens. Fr. Luc. Parum fidelis, parum credens. Int. Theoph. Paruæ fidei.*
Quare. *Fr. Luc. Ad quid.*
Dubitasti? *Pagn. hæsitasti? Int. Theoph. Formidasti.*

Vers. 32.

Et cum ascendissent in nauiculam, cessauit ventus.

Et cum ascendissent nau. *Ar. M. Et ascendentibus illis nauigium.*
Cessauit. *Pagn. Conquieuit. Fr. Luc. Quieuit.*

Vers. 33.

Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

Venerunt. *Pagn. Accesserunt.*

Vers. 34.

Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesar.

Cum transfretassent. *Vat. Cum traiecissent.*

Vul-

Vulgata Editio:	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 35. Et cum cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes.	Miſerunt. *Vat. Emiſerunt.* In vniuerſam regionem illam. *Fr. Luc. In totam circumiacentem regionem. Ar. M. In vniuerſam circumuiciniam illam.* Obtulerunt. *Ar. M. Attulerunt.*
Verſ. 36. Et rogauerunt eum vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.	Rogauerunt *Vat. Obſecrabant. Ar. M. Appellabant.* Salui facti ſunt. *Fr. Luc. Seruati ſunt. Syr. Sanati ſunt. Ar. M. Perſeruati ſunt.*

CAPVT XIV.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Res piæ ferò ad reges, ac principes deferuntur. 298
Vtuia maturè p ecipienda. A
Tunc magis in vinea Dei laborandum cum in operarios magis ſæuit dæmon, ſæuiunt mali homines. B
Iuſtos timere, ac reuereri, quàm vtile. 299
Inuidia mentem obcæcat, quam corripit. C
Peccatorem ſcelus torquet & laniat. D
Κρατεῖν quid. Iuſti maiori amore eos complectuntur, quos crudeliores ſentiunt. 300
Carcer cuſtodia *dicitur, quia plerumque ad cuſtodiam eſt & ad tutelam.* E
Iratæ mulieris quanta ſæuitia. F
Facile à iuſtitia deuiat, qui hominum non Dei timore regitur. G
Vir maximè reprehendendus, ſi muliebrem, induat mentem. 301
Facilè reſipiſcit mulier, ſi reſipiſcat vir. H
Impius hoc eſt viuere in luxu ſepeliri. I
Mali regis exemplum ad malum alios prouocat. K
Qualis mater, talis ferè & filia. L
Ὀρχέομαι vnde ducatur. Ebrius Bacchi victima. M

In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu.

QVAERI hic poteſt, quî fieri potuerit, vt non prius Chriſti famam Herodes audierit. Res ſanctæ, ac piæ ferò ad Regum, Principumque virorum 298

rorum aures perueniunt. Hic aulicorum mos est, vt mala Regi deferant, bona, & quę ad pietatem spectant, supprimant.

A Notatur hic negligentia, & superbia Tyranni, qui non à principio didicerit Christi virtutem, sed post multum tempus, vnde contigit, vt nihil profecerit. Ferè idem in ijs accidit, qui vsque ad vltimum ætatis salutis negotium producunt, ea quæ prosunt intelligere negligunt, dum possunt. Huiusmodi fermè sunt, qui in principatibus viuunt; nam quoniam rerum fastu plurimum sibi arrogant, cetera paruifacientes, ea sero, sed vtinam seriò, perdiscunt.

B Porrò Ioannis decollatio, vt aliqui ex *Luca 9.* & *Marci 6.* colligunt, incidit in illud tempus, quo discipulos ad prædicandum ablegauit, sic enim Dæmoni itum obuiam est, missis multis in vineam operarijs pro vno occiso, tunc quippè magis & ardentiùs in vinea laborādum, cum in operarios sæuit Dæmon, sæuiunt mali homines.

Hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.

299 QVanto terrori iustus impijs est! etiam defunctum Ioannem formidat Herodes, & timet quem occidit. Iusti virtus mori non potest licet moriatur iustus. Pende, quàm ingentes habeat virtus vires; Herodes hic adeo Ioannem perhorruit mortuum, vt præ nimia formidine de resurrectione philosopharetur. Si tantùm seruilis timor potuit, quid reuerentia in Ioannem fecisset?

Vide quid inuidia in hominis C mēte præstit, quam occupat. Ioannem potuisse resurgere fatetur hic alienigena, Iudæi ex inuidia de Christo negant.

Mira Dei vindicta, inter vincu- D la securus Ioannes erat, sed vinctum Herodias timet, Herodes mortuum; Tyranni animum scelus exagitat, & licet illecebris indormiret Herodes, conscientia tamen malefacti torquetur, foditur, laniatur. Peccatis obsepto etiam illecebræ vertuntur in spinas.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum & posuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris tui.

TEnuit, Postquam iniecta manu tenuisset, & satellitum ministerio comprehendisset; Græcè est κρατήσας, à verbo κρατέω, quod apprehendere significat, & capere. Quandoque κρατεῖν est ad amorem impellere vt aliqui Grecè periti notauerunt. Etiā Herodes dum Ioannem apprehendi iubet vincirique, sua inhumanitate, ac sæuitiā hoc fecit, vt maiori amore eum Ioannes complecteretur; nimirum iusti, perfectique viri eò vehementius malos amant, quò crudeliores eos experiuntur; pœnæ, iniuriæ, calumniæque amoris augent flammas. 300

In carcerem. Græcè, ἐν φυλακῇ in E *custodia.* Carcer mihi vocabulo à custodia atque tutela nomen apud

apud Græcos habet; & plerumque ita accidit, vt non tàm pœna carcer, quàm præsidium sit, atque custodia.

Et volens illum occidere timuit populum.

F MArcus cap. 6. v. 19. & 20. videtur contrarium indicare, nempe Herodiadem Ioannis sanguini insidiatam; Herodem verò, quia Ioannem reuerebatur, impediuisse. sic enim habet: *Herodias insidiabatur illi, & volebat, occidere eum, nec poterat: Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum, & sanctum, & custodiebat eum.* Cur ergò hîc dicitur, eum voluisse occidere? vtrumque verum; Prius Herodes in carcerem coniecit Ioannem, vt eum ab Herodiadis insidijs liberaret, eam placans, sed contrà accidit, nam Herodiadis victus precibus occidere eum voluit, qui saluare volebat. Tanta iratæ mulieris sæuitia est, vt vel eius animum ad iram prouocet, qui mulieris iram sedare tentabat.

G *Timuit populum.* Qui Dei timorem excusserat, populum timet. Facilè à iustitia deuiat, qui hominum non Dei timore regitur. Multitudinem timuit Herodes, Dei iudicium contempsit, nil mirum si in tàm grauia scelera miser lapsus est æternis pœnis luenda.

Dicebat enim illi Ioannes; non licet tibi habere eam.

301 CVr virum Ioannes alloquitur, non mulierem? Cur Herodem arguit, non Herodiadem? An quia principalior vir est & cum maiori prudentia præditus sit, maiori reprehensione dignus est, si virum exuat, mulierem induat mentem?

Præterea monetur vir, quia si H ipse resipiscat, facilè resipiscet & mulier. Rapitur ad malum facilè exemplo viri mulier, atque facilè suadetur, sed etiam facilè ad bonam frugem redit, si redire virum videat.

Die autem natalis Herodis saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

IN die natali, & cum natalitia I agerentur, voluptatibus innatat Herodes; nimirum cum gratiæ Deo essent agendæ, quod vitæ huius luce eum donauerit, tunc delicijs immersus à se abijt; hoc nempè impijs est viuere in vitijs, in luxibus sepeliri: tunc se natalem diem agere putant, quum delicijs obruti, vix viuere videantur.

Saltauit filia Herodiadis in medio; K quis puellam vocauit, quis inuitauit ad tripudium? An aulæ herodianæ disciplina omnem, pudorem, & verecundiam absorbuerat? Conuiuio se ingerit puella, saltat, licet nullus vocet; obtrusit eam eius impudentia, lasciuam saltatriculam inuitauit lasciui Herodis aspectus, & mollities, qui regium pectus exuerat, induerat muliebrem. Tantùm mali Regis exemplum ad malum potest.

Sed quò tàm impudens esse potuit hæc puella, vt se non inuita-

ta

conuiuio ingereret, & saltaret? Potuit, & ratio redditur, cum dicitur *filia Herodiadis*, qualis nempè mater talis filia, quam ad mores suos ita mater efformauerat, vt primo statim ingressu se eius filiam lasciuis motibus proderet. Mater impia lasciua adultera crudelis puellam sibi similem affingit, & instituit.

M *Saltauit*, ad regiam scilicet mensam, Græcè est, ὀρχήσατο *tripudiauit, choreas egit*; ὀρχέομαι ducitur ἀπὸ τῶν ὄρχων à vinearũ ordinibus in quibus inter vindemias primitias Baccho offerentes choreas agebant. Quidni & hic puella tripudiare perhibeatur, cum in Herodis conuiuio Baccho litarent ebrietate? Potuit velut in re Baccho sacra hic puella choreas ducere, cum regius animus vino ferueret, & Herodes nimio potu Bacchi victima esset.

SECTIO II.

Προβιβάζειν de qua instructione dicatur. Improbæ matres infanda scelera ita filias edocent, tanquam si eas in Dei lege erudirent. 302
In Diaboli schola moras in malo tollendas docetur, in bono nectendas. N
Vindicta sapidi cibi loco impiæ mulieri est. O
Improbæ & impudicæ mulieres argui ob scelera nolunt. P
Iusti fortes & infracti in impijs arguendis. Q
Ἐλυπήθη quid. Regis est ob iniqua promissa tristari, à Regis nota abit, qui scelus scelere cumulat. 303
Extimè tantum rex est, qui externè tantum ob scelus contristatur. R
In bono constantiam seruent reges, non in malo. S
Non meretur ab hominibus corrigi, qui hominum intuitu admittere scelera non veretur. T
In conuiuijs ægrè reperitur, qui castitatis partes tueatur. 304
Malus rex bonorum consortium vitat, malorum amat. V
Qui toto corde Christum sequitur terrenarum rerum curam euomit. X
Quod diuinitus factum in inferiores causas non est reijciendum. Y
Christi miracula erectis animis consideranda. Z
Etiam in magnis iactantiæ vel leue signum vitandum. A

At illa præmonita à matre sua; Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.

TANTI refert quales quis parentes natus sit. Impia, & crudelis mater sceleribus onusta nonnisi scelera filiam edocet. *Præmonita à matre*. Syrus, *edocta*, Pagninus, *prius instructa*, Adamus Conzen, *inducta incitata*, Franciscus Lucas, *Persuasa*, Nos, *subornata*, hæc omnia fert vox προβιβασθεῖσα à verbo προβιβάζω quod verbum in sacris litteris de ea instructione maximè dicitur, qua parentes filios Dei verba, Dei legem docent, eosque de rebus diuinis informant; Hinc Deut. 6. v. 7. *Deut. 6.* 302

Rr Nar-

Narrabis ea filijs tuis, Græcè, ἀποβλέψεις αὐτὰ τοῖς σου. Huc ergo tùm istius, tùm vniuersè improbarum matrum impietas euadit, vt infanda scelera ita filias doceant, tanquam si in Dei lege eas erudirent; eamque diligentiam, quam in filijs in Dei lege informādis adhibere debent, adhibēt, vt satanicis eos legibus imbuant, filiarum proditores, non matres.

N *Da mihi hic.* Vide mulieris malitiam, ac dolum, in eodem loco vbi saltauerat, vbi conuiuæ & spectatores, & testes aderant dari sibi petit Ioannis caput, timebat, ne forte Herodes resipiscens postea pœnitudine duceretur, propterea moras aufert, rem vrget, *da mihi*, inquit, *hic*. A Diaboli schola hæc cautio est, in malo moras tollendas studet, in bono nectendas docet.

O *Da mihi in disco; ἐπὶ πίνακι, in patina*, in qua cibi mensæ apponuntur, ac si diceret in patinis mensæ tuæ cibos, ferculaque tām sapida non exstant, quæ me aut exsaturare aut oblectare queant, vt cibus iste, caput nimirum Ioannis. Hic missus diuitis conuiuij loco impudicæ mulieri fuit. Vindicta sapidi cibi loco impiæ mulieri est.

P *Caput Ioannis Baptistæ.* Corrigi, & argui improbæ mulieres nolunt; caput Ioannis Herodias quæsiuit, vt in sua potestate eam linguam haberet, quæ eius scelus arguerat, ne arguere amplius posset; caput petijt, vt illi linguæ illuderet, quæ eius pellicatui aduersabatur. Voti cōpotem factam linguam mentiri nesciam acu discriminali confodisse plerique testantur.

Caput Ioannis postulare filiam docet Herodias. Cruciabat impudicę mentem viri sanctissimi castitas, & pudicitia; nihil illi optatius Ioannis morte, non ob vindictam dumtaxat, sed ob repudij metum, quo vrebatur; tanta quippè inerat Ioannis verbis vis, & efficacia, tàmque liberè arguebat Herodem; vt timeret mulier, ne, si pergeret Ioannem audire Herodes, ipsa tandem repudium pateretur inuisa scortatori, & nulli grata. Non minis Ioannem mulier deterret non muneribus lenire studet, Ioannis animus minis flecti nescit mulieris donis; eius iubet cædem peti aut non aliter se posse rata absque metu luxuriari, nisi Ioannis morte. Q

Et contristatus est Rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, iussit dari.

Contristatus est, non simulatè, sed verè ob datam fidem; suæ leuitatis pœnitet, quòd virum sanctum salticæ puellæ præmium concesserit. *Contristatus est*, ἐλυπήθη, quod vertit Pagninus, *Dolore affectus est*, Vatablus, *Indoluit*; Nos, *angore correptus est*. Regis nomine hic vtitur Euangelista, superiùs cum in carcerem conijci Ioannem iussit, Herodem tantum vocat; *Herodes*, inquit, *tenuit Ioannem, & alligauit*; quòd scilicet hoc verè Regis esset ob iniqua promissa tristari; sed à regio animo abiuit, à regia dignitate, dum scelus maiori scelere cumulauit, quando rem petitam concessit, & Ioannis caput 302

put lasciuæ puellæ tanquam saltationis lucar dari iussit.

R Vel contristatus est Rex ac si nō, Herodes, qui Ioannis necem quærebat, quia exteriori signo tantùm contristati regis officium egit, adeo, vt sicut in extima superficie, exteriorique dumtaxat habitu regis personam sustinebat, sic externè tantùm ob scelus contristabatur; alioquin si verè contristatus Herodes esset, ab impio scelere abstinuisset.

S Manum à cæde non retraxit Herodes, irritum fieri noluit, quod semel protulerat, ne apud conuiuas clarissimos inconstantiæ notam sustineret, quasi facinus retractare turpius sit, quàm temerè, stulteque promittere. Nulla re magis dignitatem suam stabiliri principes putant, quàm dictorum promissorumque constantia; ac si pium sit in impio, nefarioque opere persistere. Aliam induant mentem Reges, virique Principes, in bono constantiam seruent, non in malo.

T Apud Conuiuas indoluit Herodes, & tristitiæ fluctibus absorbetur, sed conuiuarum causa retractare quod concesserat non putat sibi honestè licere; Non religio constringit Herodem, sed ambitio præcipitem egit. Sed dignum animaduersione est, quòd inter conuiuas nec vnus fuit, qui regem ab infando scelere vel verbulo reuocaret, quum tristitia, quam vultu præferebat, opportunitatem monendi Regis suggereret. Nimirum non meretur ab hominibus doceri, ac corrigi, & ab ijs in viam rectam duci, qui solo hominum intuitu impia quæque scelera admittere non veretur, quod fecit Herodes.

Præterea nullus ex conuiuan- 304
tibus Herodem admonet vt à Ioānis cæde abstineret; nimirum ægtè in conuiuijs, vbi luxus, crapula, & ebrietas innatant, reperitur qui castitatis partes tueatur, qui Ioannem puritatis defensorem, & pudicitię, eximere à morte tentet; in delicijs omnes in castitatem arietant, tuentur luxuriæ partes, libidini famulantur.

Tandem nullus conuiua Hero- V
dem à Ioannis cæde reuocat, quia ad conuiuium inuitati Ioannis necem desiderabant. Non bonos, iustosque ad mensam malus Rex inuitasset, inuitauit malos, & qui eisdem ferè quibus ipse sceleribus obsiderentur.

Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas vt euntes in castella emant sibi escas.

TAntus erat populi feruor, X
tantus amor, vt sui oblitus nulla cibi cura tangeretur, adeo vt necesse fuerit, Apostolos huius rei curam suscipere, ne pressi necessitate deficerent; scilicet qui toto corde Christum sequitur terrenarum rerum curam euomit, etiam earum, quæ vitæ traducendæ necessariæ sunt.

Desertus est locus, vbi nullus sup- Y
petit cibus; aptus locus edendo miraculo. In desertum exijt Chri-

 stus,

ſtus, panes diuinitus multiplicaturus, ne quis ſuſpicaretur panes aliunde ex vicino aliquo oppido allatos. Facilè ſolent homines,quæ à Dei virtute miraculosè ſunt facta, in inferiores, naturaleſque cauſas reijcere.

Z *Hora iam præterijt*; vincebat amor famis anguſtias, nec fames diuellere à Chriſto Chriſti amatores potuit. In hoc tempus diſtulit Dominus miraculum edere, vt diſcipuli eſſent ad eius conſiderationem animis magis erectis,vtque turbæ eſurientes maiore miraculi ſenſu mouerentur, & miraculi magnitudo eò magis appareret, quò copioſiore cibo opus erat ad ſedandam maiorem famem.

Date illis vos manducare.

A NOn dixit; *ego illis cibum dabo*, ſed *date vos illis manducare*, ne arroganter de ſe loqui,& miraculum iactare videretur;nos exemplo ſuo docens,vt in ijs,quæ acturi ſumus, licet magna ſint, iactantiæ vel leue ſignum nullum demus.

SECTIO III.

Chriſti ſeruus nihil minus, quàm corporis delicias cogitat. 305
Apoſtoli quàm à rerum terrenarum ſollicitudine alieni. B
Hoſpitibus & egenis etiam quæ nobis neceſſaria largienda. C
Quæ à Chriſto fiunt, Chriſti potentiæ non ſunt ſubducenda. D
In Cælum cur Chriſtus reſpiceret in panis multiplicatione. E
Suos diſcipulos honorat Chriſtus,& ab alijs honorandos docet. 306
Suorum meritum augere Chriſtus ſtudet. F
Dei beneficia alta obliuione ſepeliri non debent. G
Ingratitudo abeſſe ab ijs debet, per quos beneficia ad alios perueniunt. H
Quo quis imperfectior, eò facilius ſibi illa tribuit,quæ per ipſum Deus præſtat. 307
Deus plura tribuit, quàm tribuere videatur. I
Dei liberalitas laudanda. K
Suarum deliciarum veritatem probare Deus ſtudet; Diabolus & mundus contra.
Delicias minime redũdare Deus vult. L
Cur mulierum ac puerorum numerus hic non recenſeatur. M
Quod virile & perfectum eſt Deo placet.

Non habemus hic niſi quinque panes & duos piſces

XIGVA eis,aut 305
ferè nulla de victu ſollicitudo; contemptibilia eis erant corpora,cum enim eſſent duodecim quinque tantum panes habebant, vt nec vilibus, & obuijs abundarent. Qui Chriſti verus diſcipulus eſt nihil minus, quàm corporis delicias cogitat; maior ei de animæ cibo cura, quàm carnis.

B Quid? quod quinque hi panes, ac duo piſces Apoſtolorum fors non erant, ſed venales, non quòd Apo-

Apostoli dicunt, *non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces*, non significat fuisse ipsorum, sed in tota illa multitudine nonnisi quinque panes, & duos pisces reperiri potuisse.

Qui ait eis: afferte mihi illos huc.

C VTile nobis documentum hic datur, vt nempè hospitibus, & egenis etiam quæ nobis necessaria sunt, liberaliter elargiamur, sic enim fiet vt panis nobis crescat, & alia quę tribuimus, quod hic à Christo factum.

D Poterat nouos panes, ac pisces absque vlla preuiâ materia creare; sed tunc credere populus poterat, è Cœlo missos, quomodo & manna è Cœlo cecidisse nouerant, atque ita istud miraculum Christi potentiæ tributum non fuisset, quod Christus anteuertit, vt doceret, quæ ab ipso sunt, non esse ab eo subducenda.

E In Cęlum respicit, vt ostenderet vnde nobis in omnibus rebus petendum essent auxilium, & vt intuentium animos ad Deum prouocaret.

Dedit discipulis suis panes.

306 VBique discipulos suos honorat Christus, hac enim de causa panes eis exhibuit, vt in eorum manibus multiplicarentur, & miraculi magnitudo etiam ad discipulos pertineret, & vt per eos tanquam per ministros miraculum fieret. Panes discipulis suis tradit Christus, vt miraculi gloriam à se in discipulos transferret; Discere superior debet non totam sibi gloriam retinere, sed suam quoque suis tribuere.

Nec discipulorum gloriam, ho- F
noremque dumtaxat quæsiuit hoc facto Christus, sed meritum etiam, voluit quippè discipulos turbis panes distribuere, vt obsequio ac diligentia multum apud Deum mererentur.

In manus discipulorum panes G
dantur, vt certiores testes miraculi essent, quod suis manibus tetigissent, vel vt altius eorum memoriæ insideret, quod manibus contrectassent, scilicet Dei beneficia alta obliuione sepeliri non debēt.

Ingratitudinis vitium maximè H
eos dedecet, qui super alios sunt, & maiora quàm alij accipiunt beneficia, hinc est quod panes & in Apostolorum manibus ponuntur, & duodecim plenas cophinos accipiunt, vt ipsi præ alijs exhibiti beneficij recordarentur, quod maioris culpæ fuisset, quàm si turbæ obliti fuissent.

In manibus Apostolorum pa- 307
nes multiplicantur, vt communis sententia fert, cur non in comedentium ore, aut manibus? Ne sibi quodammodo homines satiati miraculum tribuerent; nempè quo quis imperfectior, eò facilius sibi tribuit illa, quæ per ipsum Deus præstat.

Panis, & cibi mentio fit, non I
vini, non potus. Putant aliqui hanc virtutem panibus piscibusque Christum indidisse, vt sitim extinguerent. Dues Dei misericordia est, plura semper tribuit,

quam

quam tribuere videatur, mundus quę exhibet, ostentat, & multiplicata apparere studet, & in multis nihil ferè probi succi est. Sunt, qui putent sitim ex vicino mari, qui dulcem, potabilemque aquam exhibebat, cõniuas illos extinxisse.

Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos.

K NOn ab re fragmenta supersunt, Primò, vt & absentes miraculum discerẽt, & Deum laudarent; & liberalitatem amarent, quæ dispendia non nouit. Deinde, vt ex reliquiis veros fuisse panes appareret. Suarum deliciarum, suorumque beneficiorum veritatem, ac firmitatem probare Deus studet; Diabolus, & mundus illecebras suas, falsaque bona deceptionis operit pallio, aut intuentium oculos, ne illorum falsitatem, & fictam apparentiam videat, obtegit.

L Cur piscium fragmenta collecta non fuerint, sed panum aliquis hîc quærere potest. An multum etiam ex piscibus superfuit, licet id Euangelista non expresserit? An voluit panes potius, quam pisces superare, quia cibus est omnium vsitatissimus; nempè vult Deus panes, idest res necessarias abunde nobis suppetere, pisces verò idest delicias minimè redundare.

Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum exceptis mulieribus, & paruulis.

M MVlierum, ac puerorum nulla hic mentio, quorum tamen magnus numerus affuisse credendus est, siue quia religiosiores viris fœminæ, siue quia curiosiores. Viri tantùm Hebræorum consuetudine numerantur, Hebręi enim solùm ferè viros numerabant, quemadmodum fecisse legimus Mosem in libro numeri. Scilicet nec numerum numerosæ mulieres facere videntur. Hæc mulierum omissio non caret mysterio, indicatur quippè nihil apud Deum recenseri, & vllo in numero esse, nisi quod virile sit, atque perfectum.

SECTIO IV.

Quan-

Quanta prouidentia tribulationibus suos Deus probet. 311

Et statim compulit Iesus discipulos ascendere in nauiculam.

308 Ecte dictum, *Compulit*, indicatur enim recessisse inuitos, nolebant enim à Domino separari, tunc præcipuè, cum ingens illud miraculum panum multiplicatione præstiterat. Arguunt Christianorum ingratitudinem, qui angelico pane vix acceptó statim Christum relinquunt, & in exteriora se effundunt.

N Discipulos autem compulit, vt se relicto prænauigarent, quia sciebat fore, vt turba veniret, vt se reperet, ac regem faceret. Volebat enim expeditus esse & ab Apostolis, & à turba, vt cum periculum immineret momento temporis per aera permeans discipulos consequeretur, quod postea fecisse credendum est, vt probæ notæ interpretes notauere. Indicans vel alas nobis sumendas, vt oblatos fugiamus honores, delata vitemus diademata.

309 Pende quàm à superbo satanæ spiritu abeat Christus, & quàm abire debeat Christi seruus; Diabolus per aera in montem Christum detulit, vt regna terræ illi offerat eorumque gloriam; *ostendit ei omnia regna mundi*, Matth.4. & vt honorem ab illo exsculperet, *hæc omnia*, inquit, *tibi dabo, si cadens adoraueris me*. Christus contra per aerem deuolat, vt honores, oblatumque regnum fugiat. Qui Christi spiritum se habere putat, induat, si fieri potest, alas, vt fugiat, cùm honores offeruntur, & dignitates. Alas indit Diabolus, vt ad culmina, sceptraque euolemus; à dignitatibus auolandum docet Christus, dum in regem quæsitus volat per aera, ac si non satis esset, pedibus ire.

Matt.4.

Compulit à se discedere discipulos, & fretũ transire, vt fragmenta panum, quæ superfuerant secum portarent, ac soli inter se præteritum miraculum recognoscerent. Quàm studiosè Dei beneficia pensanda sunt, non satis ea communiter cum alijs expendere, ac considerare, amplius à perfectionis, ac sanctitatis amatoribus exigitur, quò enim quis sanctior, eò accuratius Dei munera, ac beneficia expendit. O

Et dimissa turba ascendit in montem solus orare.

Hic humilitatis doctor docet vitandam multitudinis gloriam, crucifixoribus occurrit, sed ab eis fugit, qui eum honorare volebant, vt simus parati ad aduersa, cauti ad blanda; hominum laudes vitet, qui Deo placere studet. P

Dimittit turbam, vt in montem oraturus ascendat, nempè humilitas, & honorũ, culminumque neglectus veræ orationis comes est; hominum laudantium voces audire Q

dire

dire negligamus, vt Deus orationes nostras audiat.

R Post tàm grande miraculum ad orationem abit, vt suo exemplo indicaret, quò maiora, & admiratione magis digna in hominum oculis præstamus, eò nobis orationis auxilium magis necessarium.

Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus.

310 Post grande illud panum miraculum in mare discipulos Christus misit, vbi contrario vento orto nauicula fluctibus percelleretur, Discipuli verò ingenti timore. Non casu id factum, sed ne vel leuis superbiæ motus discipulorum mentes inuaderet, aut si fors inuasisset, auferretur. Extolli animo poterant, quod multiplicatio illa etiam in eorum manibus esset diuinitus facta, nam dum panes turbis distribuerent augebantur; ne igitur aliquid sibi tribuerent, neuè iactantia, ac superbia eorum mentes morderet, ingenti hoc periculo premi eos sinit.

S Hoc discrimen euasere discipuli nec vndis sepeliuntur; nil mirum in mare eos Christus compellerat, idem auxilium præbet, vndis exemit: contra Ionæ accidit, non Dei iussu, sed sua voluntate se mari commisit & ventis, vt iure in mare eijci meruerit, & vndas subiens ceti inquilinus fieri.

Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans super mare.

T Discipulorũ afflictio Christum traxit, vt eis opem ferret, nullus eam postulat, nullus quærit? quærebant, dum patienter ferrent; altè apud Deum clamat, qui in tribulationibus positus æquo, fortique animo sustinet, & spe diuina pascitur.

Ambulans super mare venit ad illos; plerumque Deus ab ea parte suis subuenit, à quâ minus auxilium expectari poterat. V

Venit ad eos, cum nauicula fluctibus quateretur, à discipulis suis Christus aberat. Pende quantâ prouidentia suis tribulationes aduenire Christus permittat, quàm sese illorum viribus accommodet, nec statim grauioribus opprimat. hic tempestatibus agitur Apostolorũ nauicula: etiam antea *cap.* 8. idem eosdem passos refertur, sed cum hoc discrimine, quod prima vice in nauicula erat Christus, cum fluctibus quateretur, secunda verò à suis discipulis aberat, soli in nauicula erant, naufragio expositi; cum essent imperfectiores abesse noluit: nunc, quia fortiores euaserant, firmioreque fide pleni erant soli in fluctibus esse sinuntur; vt magis eorum fides in tanto discrimine probaretur, vtque ad maiorem eos Christus proueheret, & vt colligeremus supra id quod possumus non tentare nos Deum, nec aduersis premere. 311

SECTIO V.

Adhærere Christo Petrus cupit, non se ostentare. X

Maioris exemplum quantas in subditis iures habeat. 312

Euangelici spiritus est ad Christum ire sine

sine vllo rerum temporalium amore. Y
Quò quis magis tribulationibus premitur, eò auidius Christo adhærere cupit. Z
Sæpè accidit, vt qui in magnis se strenuè gessit, in minimis succumbat. A
Dei præsentia quàm vtilis. 313
Periculum imminet cum rectà ad Christum non itur. B
Quò quis sanctitate proximior Christo, eò maiori periculo obnoxius est, nisi sibi caueat. C
Christus ob oculis habendus, ne pereamus. D
Tunc in Dei via periclitamur, cum pergere negligimus. E
In periculis statim Deus inuocandus. F
Charitas in proximum quàm Deo grata. 314
Vel vnius mulieris exemplum magnas in aliorum mentibus vires habet. G

Iube me ad te venire super aquas; & ipse ait, veni.

X
B Christi amorem, non propter ostentationẽ id quærit Petrus, alioquin non dixisset *iube me ad te venire super aquas*, sed, *iube me ire super aquas.* Christo adhærere cupiebat, non super aquas tantùm ambulare.

312 Sed fors hic aliquis quærat, cur super vndas ambulare Petrus tentauerit, idque à Christo petierit; Exsculpsit hoc à Petro Petri in Christum amor, vt diximus, sed non amor tantum, sed etiam magistri sui, quod ante oculos habebat, exemplum; nam vix dixerat Euangelista: *Videntes eum (Christum) super mare ambulantem*, cum statim adijcit, Petri idem petẽtis verba. Fors nõ ausus esset hoc Petrus petere, nisi in Christo illud vidisset; nimirum ad grandia quælibet, ac difficilia magistri, ac superioris exemplum discipulos, & subditos prouocat.

Descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquam, vt veniret ad Iesum.

MOyses, non calcauit aquas, sed per medium illarũ transiuit *Exod.* 14. Calcat Petrus quia nempè Euangelici spiritus est ad Christum sine vllo rerum temporalium amore ire. Y

Ambulabat super aquam; tanto desiderio tenetur Christum adeundi, vt aquis se Petrus commiserit, & ad illum perrexerit; nimirum ex præcedenti periculo Apostoli, & præcipuè Petrus Christũ magis desiderabat: nempè hoc efficere tribulationes, & aduersitates debent, vt auidius Christo optemus adhærere, velociusque ad eum etiam super difficultatum vndas pergamus. Z

Videns verò ventum validum timuit; & cum cæpisset mergi clamauit dicens: Domine saluum me fac.

VIdens ventum validum timuit, Ita plerumque accidit, vt qui in magnis durisque strennè, fortiterque se gesserat, in minoribus, A

bus, ac facilioribus succumbat. Petrus mare minimè timuit cum fureret, & de iubentis potentia confisus audacter super vndas ambulat, vento autem terretur, ne fortè circumagendo eum euerteret. Non timuit Mare, à quo magis timendum, & timuit ventum, à quò minus: plerumque accidit, vt in difficilioribus omnem difficultatem superemus, in facilioribus, ac magis obuijs succũbamus.

213 Ventum timet Petrus, qui mare quod inambulabat non timebat; ac si maior à vento, quàm à mari periculum immineret: Ventum timuit, ne eum circumageret, & euerteret, quod notauit Euthymius hic: vt nec videre, nec pergere ad Christum posset. Christi enim aspectus, & itio ad illum alas quodammodo Petro addebat, vitæ suæ timuit, si vento impellente ita circumageretur, vt nec videre Christum posset, nec ad eum ire; & licet adhuc fiduciam in Christi verbis, & auxilio habere debuisset, per hoc tamen tacitè innuitur, quantas in spiritali profectu vires habeat, Deum præsentem intueri, & ad ipsum mentis gressus dirigere.

B Tandem vento valido Petrus deterritus est, ne ventorum impetu impediretur rectà ad Christum pergere, & extra rectam viam fieri venti violentia cogeretur; cùm autem ad Christum non rectè itur, magnum nobis imminet periculum, quod in spiritali mentis incessu maximè verum est; licet in hoc quoque sperare in Christi ope Petrus debuerit.

C Cùm vicinus Christo esset Petrus, tunc vento valido obsidetur, & incipit mergi; ex quo colligere possumus, nullum locum tutum à discriminibus esse, & quò quis sanctitate proximior Christo est, aut esse se putat, eò maiori periculo obnoxium esse, nisi sibi caueat.

D Timet Petrus videns ventum validum; auertit oculos à magistro, qui eum vocauit, respexit ventum, si conspici ventus potest, qui eum premebat, ideo timet; non timuisset si oculos à Iesu non auertisset; Christum ob oculos habere vt valde prodest, ita multum officit non habere.

E Fors tunc incipit mergi, cũ super vndas timore correptus stetit, & incedere desiuit, tunc enim in Dei via periclitamur, cum pergere, aut currere negligimus.

F Statim cum incipit mergi Petrus ad Christum clamat, eiusque implorat auxilium, quo facto nobis ostendit, in periculis Deum inuocandum, nec periculorum extremum exspectandum, quod præstanr, qui in vitæ termino Christi opem poscunt, cum eam integro vitæ curriculo contempserint.

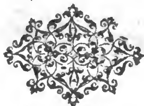
Venerunt in terram Genasar; & cum cognouissent eum viri loci illius miserunt in vniuersam regionem illam, et obtulerũt ei omnes malè habẽtes.

314 *Miserunt*, scilicet nuntios in vniuersam regionẽ illam, nõ contenti priuata Christi fruitione volunt illũ & vicinis omnibus esse communem, & ideo per vniuersam

ſam illam regionem mittunt, qui Ieſum adeſſe nuntiarent, vt adducerent omnes quos haberent ægrotos: qua in re ſingularem in proximum charitatem declararunt, quæ Chriſto gratiſſima eſt, vt non mirum, ſi promptè eis Chriſtus ſuam præſentiam in ſalutem, & conſolationem exhibuerit, omneſque eorum ægrotos reſtituerit ſanitati; nimirum facilè à Deo beneficia obtinet, qui beneficus in ſuum proximum eſt, & charitatem erga alios habet.

Et rogabant eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent, & quicunque tetigerunt ſalui facti ſunt.

X Qvàm magna iſtorum fides? Non rogant, vt manus infirmis, & languentibus imponat, non petunt, vt eorum domos adeat, ſed excelſius, ac longè diuinius ſalutem accerſunt, fimbriæ tantum tactum quærunt, credentes hunc ad curationem ſatis eſſe. Sed vnde illis tantus profectus? An quæ ſanguinis profluuio laborauerat, fimbriamque tangens curata eſt Matth 8. ſuo exemplo huc eos vocauerat, & vt rectè philoſopharentur erudierat? Explicari non poteſt, quantum vel vnius mulieris exemplum in omnium mentibus poſſit.

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT XV. MATTHÆI.

*Verſ.*1.

TVnc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis Scribæ & Phariſæi, dicentes.

Acceſſerunt. *Fr. Luc. Accedunt. Auct. Pergunt. Syr. Adierunt.*

Ab Ieroſolymis. *Fr. Luc. Qui ab Ieroſolymis. Int. Theoph. Ieroſolymitani ſcribæ.*

*Verſ.*2.

Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cum panem manducant.

Traditiones. *Arab. Mandatum. Syr. Traditionem.*

Seniorum. *Fr. Luc. Presbiterorum.*

*Verſ.*3.

Ipſe autem reſpondens ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit:

Tranſgredimini. *S. Hier. Prateritis. Auct. Violatis.*

Propter *quid. ap. Fr. Luc. Per.*

Dixit. *Fr. Luc. Mandauit. Caiet. Præcepit.*

*Verſ.*4.

Honora patrem, & matrem: & qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

Patrem, & matrem. *Syr. Patrem ſuum, & matrem ſuam.*

Morte moriatur. *Ar. M. Morte finiatur.*

*Verſ.*5.

Vos autem dicitis: quicunque dixerit patri vel matri: Munus quodcũque eſt ex me, tibi proderit.

Munus. *Syr. Oblatio. Pagn. Ex domo. Fr. Luc. Donum.*

Quodcunque eſt ex me tibi proderit. *Ar. M. Si ex me iuueris. Vat. Tu iuuaberis. Pagn. Augeberis. Syr. Quocumque ex me iuueris. Int. Theoph. Quicquid doni à me profecturum erat, id tuum vertetur in commodum.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.6.

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

Honorificabit. *Int.Euth.Honorabit.*
Irritum feciſtis. *Fr.Luc. Antiquaſtis, abrogatis.*

Verſ.7.

Hypocritæ benè prophetauit de vobis Iſaias, dicens.

Hypocritæ. *Syr. Acceptores vultus.*
Benè. *Ar.M. Pulchrè.*
De vobis. *Arab. Contra vos.*
Prophetauit. *Pagn. Prædixit. Syr. Vaticinatus eſt.*

Verſ.8.

Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe eſt à me.

Populus h.l.m.h. *Pagn. Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labijs me honorat.*
Longe eſt. *Fr.Luc. Longe abeſt. Syr. Valde elongatum eſt à me.*

Verſ.9.

Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

Sine cauſa. *S.Hier. Fruſtra. Fr.Luc. Vanè, inaniter.*
Et mandata hominum. *Syr. Quæ ſunt præcepta hominum.*

Verſ.10.

Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

Conuocatis ad ſe turbis. *Fr.Luc. Aduocata ad ſe turba. Int.S.Ioan. Chryſ. Cum aduocaſſet turbas.*

Verſ.11.

Non quod intrat in os coinquinat hominem: ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

Quod intrat. *Fr.Luc. Quod ingreditur.*
Coinquinat. *Pagn. Inquinat. Fr.Luc. Communicat. Int.Euth. Impurum reddit. Int.Theoph. Impurat. Ar.M. Communem facit.*
Quod procedit. *Fr.Luc. Quod egreditur. Ar.M. Egreſſum.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers. 12.	
Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt?	Dixerunt ei. *Syr. Et dicunt ei.* Audito u.h.s.s. *Pagn. Quum audierint sermonem hunc offensi fuerint.*
Vers. 13.	
At ille respondens ait: Omnis plantatio, quam non plantauit Pater meus cœlestis, eradicabitur.	Plantatio es. *Tert. Plantam quam non plantauit pater eradicat.* Eradicabitur. *S.Leo. Radicitus auferatur. Syr. Euelletur.*
Vers. 14.	
Sinite illos: cœci sunt, & duces cœcorum. cœcus autem si cœco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt.	Sinite i. *Pagn. Omittite illos.* Cœci sunt & d.c. *Pagn. Duces sunt cæci cæcorum.* Ducatum præstet. *Fr.Luc. Prąierit. Ar.M. Per viam ducat.* Cadunt. *Fr.Luc. Incident.*
Vers. 15.	
Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.	Edissere. *Syr. Interpretare. Arab.& Int.Orig. Expone. Int.Theoph.Dic. Ar.M. Explica.*
Vers. 16.	
At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?	Sine intellectu estis? *Pagn. Intelligentia caretis. Fr.Fuc. Expertes intelligentiæ estis. Int.Chrys. Amentes estis? Ar.M. Inintelligentes estis.*
Vers. 17.	
Non intelligitis quia omne, quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?	Non. *Fr.Luc. Nondum.* Intrat. *Fr.Luc. Ingreditur.* Vadit. *Fr.Luc. Cedit.* In secessum. *Fr Luc. In latrinam.* Emittitur. *Fr.Luc. Eijcitur.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.18.

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem.

Quæ autem. *Syr. Id autem.*
De corde. *Fr. Luc. Ex corde.*
Exeunt. *Ar. M. Prodeunt.*

Verſ.19.

De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ.

Cogitationes m. *Arab. Cogitatiò mala. Ar. M. Ratiocinationes malæ.*
Homicidia. *Pagn. Cædes. Quidam ap. Fr. Luc. Inuidiæ.*
Adulteria. *Syr. Adulterium.*
Fornicationes. *Vat. Stupra. Fr. Luc. Scortationes.*
Furta. *Syr. Furtum.*
Blaſphemiæ. *Vat. Conuitia.*

Verſ.20.

Hæc ſunt quæ coninquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Coinquinant. *Vat. Impurum reddunt. Int. Theoph. Impurant.*
Manducare. *Int. Theoph. Cibum capere.*

Verſ.21.

Et egreſſus inde Ieſus ſeceſſit in partes Tyri, & Sidonis.

Et egreſsus. *Al. Digreſſus.*
Inde. *Al. Illinc.*

Verſ.22.

Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa clamauit, dicens ei. Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur.

Egreſsa. *Vat. Quæ à finibus illis venerat.*
Clamauit. *Euth. Clamabat ad eum.*
Mei. *Syr. Super me.*
Malè à D. *Arab. Habet Dæmonium malum. Vat. Miſerè. Int. Orig. Grauiter.*
Vexatur. *Pagn. Agitatur. Int. Orig. Torquetur. Ar M. Dæmonizatur.*

Verſ.23.

Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius rogabant eum dicentes, Di-

Dimitte illam. *Vat. Omitte illam. Ar. M. Abſolue. Al. Amitte.*
Quia. *Syr. Quæ.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
mitte eam, quia clamat post nos.	Post nos. *Arab. In vestigijs nostris.*
Vers.24. Ipse autem respõdens ait: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.	Non sum missus. *Ar.M. Non legatus sum.* Quæ perierunt. *Syr. Quæ aberrarunt à domo. Arab. Errantes. Pagn. Perditas.* Domus Isr. *Vat. Domus Israelitica.*
Vers.25. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me.	At illa venit. *Int.Euth. Porrò illa cum accessisset.* Adiuua me. *Vat. Succurre mihi. Auct. Auxiliare mihi.*
Vers.26. Qui respondens ait; Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.	Non est bonum. *Syr. Non est decorum. S.Amb. Non licet. S.Hier. Non oportet. Ar.M. Non est pulchrum. Vat. Non est honestum. Fr. Luc. Non est æquum. Mald. Non est decẽs. Auct. Non est conueniens.* Sumere. *Tert. Auferre. S.Amb. accipere. S.Hier. tollere. Mald. Eripere.* Filiorum. *Fr.Luc. Liberorum.* Mittere. *Syr. Obijcere. Mald. Proijcere.* Canibus. *S.Amb. Catulis. Pagn. Catellis.*
Vers.27. At illa dixit: Etiam Domine: Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.	Etiam. *S.Aug. Ita. Pagn. Certè.* Nam &. *Fr.Luc. Etenim.* Catelli. *S.Aug. Canes.* De mensa. *Syr. A mensis.* Dom. suorum. *Syr.* addit, & viuunt.
Vers.28. Tunc respondens Iesus, ait illi:	Sanata est. *Int.Chrys. Saluata est.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

Ex illa hora. *Fr.Luc. Ab illa hora. Al. Ex eo tempore.*

Vers.29.

Et cum transisset inde Iesus, venit secus Mare Galilææ. & ascendens in montem sedebat ibi.

Cum transisset. *Fr.Luc. Digressus. Ar.M. Transiens. Al. Progressus.*
Secus. *Fr.Luc. Iuxta. Syr. Iuxta crepidinem.*
Ascendens. *Fr.Luc. Cum ascendisset. Al. conscenso.*

Vers.30.

Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos.

Et accesserunt ad eum. *Ar. M. Et adierunt eum.*
Habentes secum. *Ar.M. Habentes cum se ipsis. Al. Ducentes secum.*
Debiles. *Fr. Luc. Mancas. Auct. Mutilatos.*
Proiecerũt. *Auct. Exposuerunt, Sparserunt. Al. Abiecerunt. Syr. Obiecerunt.*

Vers.31.

Ita vt turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel.

Cæcos videntes. *Pagn. & alij Codd.* addunt, *& mutilos sanos.*
Magnificabant. *Arab. Glorificauerunt. Quid. libri. Glorificabant. Syr. Laudibus euexere.*

Vers.32.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent: & dimit-

Misereor turbæ. *Syr. Ego misericordia comoueor erga turbam hanc. Pagn. Miseret me turbæ. Vat. Intimè miseret me turbæ. Ar.M. Visceribus commoueor super turbam.*
Super turbam. *S.Hil. Turbæ huic.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

tere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.

Perseuerant. *Pagn. Expectant. Fr. Luc. Permanent mecum, adhærent mihi. Ar. M. Admanent mihi.*
Mecum. *Int. Theoph. Apud me.*
Et dimittere. *Ar. M. Et absoluere.*
Ne deficiant. *Fr. Luc. Ne exsoluantur. Syr. Ne fortè præ lassitudine deficiant.*

Vers. 33.

Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam?

In deserto. *Vat. In solitudine.*
Panes tantos. *Ar. M. Panes tot. Al. Panes tam multi.*

Vers. 34.

Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

At ille dixerunt. *Al. At illi dicunt.*
Et paucos pisc. *Syr. Et modicam piscium minutorum.*

Vers. 35.

Et præcepit turbæ, vt discumberent super terram.

Et præcepit. *Vat. Et iussit.*
Turbæ. *Syr. Turbis.*
Vt discumberent *Ar. M Recumbere*
Super terram. *Al. In terra.*

Vers. 36.

Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

Et accipiens. *Al. Et sumpsit.*
Gratias agens. *Syr. Laudauit. Vat. Actis gratijs.*
Et discipuli. *Fr. Luc. Discipuli autem. Ar. M. Et discipuli.*
Populo. *Fr. Luc. Turbæ.*

Vers. 37.

Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

Quod superfuit. *Ar. M. Redundantiam.*
De fragmentis. *Fr. Luc. Fragmentorum.*
Tulerunt. *Int. Theoph. sustulerunt.*
Sportas. *Pagn. Sportulas.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.38. Erant autem qui manducauerunt, quattuor millia hominum, extra paruulos & mulieres.	Qui manducauerunt. *Ar.M. Veſcentes.* Hominum. *Exempl. Brugenſe m.s. Virorum.* Extra. *Fr.Luc. Abſque. Int.Chry. Sine.*
Verſ.39. Et dimiſſa turba aſcendit nauiculam: & venit in fines Magedan.	Et dimiſſa turba. *Ar.M. Et abſoluens turbam.* Aſcendit. *Fr.Luc. Inſcendit.* Nauiculam. *Fr.Luc. In nauim. Ar.M. In nauigium.* In fines. *Mald. In terminos.*

CAPVT XV.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Tunc acceſſerunt ad eum ab Ieroſolymis ſcribæ & Phariſæi, dicentes.

TEMPVS deſignat Euangeliſta, vt maxima eorum nequitia cognoſcatur, tûc enim venerunt, quum plurima ſigna, ac miracula operatus eſſet Ieſus, quum fimbriæ contactu im- 315

firmos curauerat. Proiectæ impudentiæ hoc est, tūc magis Deum offendere, cum maiora ipse beneficia exhibet.

A *Tunc accesserunt;* quid est tunc? quum magna Christus præstitisset, tunc enim inuidia æstuabant, quæ ipsos contra Christum exstimulauit. Magnus inuidiæ impetus est, vis magna.

B Nec suo pondere caret, quòd ab Ierosolymis scribæ, ac Pharisæi referantur ad Christum accessisse; sic enim illorum malitia redarguitur, quia veniebant de loco sancto, vbi Deus specialiter colebatur, & sanctitatis omnis expertes erant. Vt disceremus iniquitatis cumulum esse in loco sancto non sanctè viuere, quod ecclesiastici, ac Religiosi viri seriò expendere debent.

316 Scribæ, & Pharisæi per varias vrbes erant disseminati, sed Ierosolymitani omnium pessimi, & arrogantissimi erant, quòd in principe habitarent Ciuitate, & omnium sapientissimi haberentur, solet enim scientiæ, & peritiæ opinio in superbiam huiusmodi homines erigere.

C Præterea peiores hi erant, qui Ierosolymis degebant, quia maiore honore fruebantur, vt videas quam periculosum sit honoris onus sustinere.

Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?

D NOn sunt ausi Christum accusare, nec dicunt *quare tu non lauas manus*, cum fors nec ipse lauaret: discipulos accusantes mordaciùs arguere magistrum videbantur, cum quicquid deliquit discipulus culpa magistri, doctorisque censeatur, qui probè suos discipulos non instituit.

Sed dignum hic est, quod quæra- 317
tur, cur discipulos apud Christum arguunt, non discipulos ipsos. Negligunt scilicet correctionis ordinem, si id ex charitate fecissent, prius discipulos monuissent. Huc accusatio ista tendit, vt inter Christum ac discipulos eius discordiam seminarent, vnde & magistrum ipsum apud discipulos etiā accusant cap. 9. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?* Satanicus hic spiritus est discordias inter homines serere, vnde non mirum si tam acriter eos arguit Christus.

Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.

IVdæi cum cibum sumerent, manus religiosè abluebāt, ne fortè inter varia vitæ negotia ex contractu rei cuiusuis immundæ vel per incogitantiam immundi redditi, cibum quem contrectaturi erant immundum, & se ipsos etiam eius esu redderent immundos. In hoc autem se ridiculè maleuolos ostendunt, & morosissimos calumniatores, quòd de re tàm leui discipulos accusant, neglectæque lotionis tàm acriter insimulant. Sed dum notam inurere Christi familiæ inuidi hi censores student, eius innocentiam probant, & ostendunt, nam dum lotionis neglectum E

ctum reprehendunt, indicant se non potuisse aliud culpæ obnoxium reperire. Nimirum tàm innocens, & à culpa immunis debet esse qui Christum sequitur, Christo adhæret, vt maiora ei errata obijcere nec inuidus & maleuolus possit, quàm lotionis neglectum, & similia, quæ ab omni culpa aliena sunt.

F *Non enim lauant manus;* Non gulæ, & intemperantiæ vitium opponere audent, cum sobrij, & abstinentes fuerint discipuli, & licet in aliquo reprehensibiles fuerint, non facilè reperias intemperantiæ insimulatos, quod factum, si indicium aliquod in eis Pharisæi obseruassent: quo exemplo docemur, quàm longè à luxu esse debeat, qui Christi discipulus audire vult.

318 Sed quid est, quod Christi discipuli comedentes manus non lauarent? Lauabant aliquando; sed hic calumniantium mos, vt quod semel non fit, nunquam fieri dicant, & alios rei alicuius insimulantes rem semper augeant, quod plerumque ab impijs fit, dum innocẽtes accusant. Visi sunt discipuli à Pharisæis non lotis manibus manducare, quia plerumque id prætermittebant Apostoli, quia nempè discipulorum Christi studium erat virtuti vacare, sicut illos instruxerat Christus, de abluendis manibus, tanquam de re, quę nullius esset momenti, non cogitauerunt.

G Ad spiritualem munditiam, bonaque spiritualia cogitantes Apostoli, corporalis munditiei obliuiscuntur, contra qui totus, aut nimius in exterioris hominis cultu est, spiritualis cultus, ac puritatis solet obliuisci.

Non enim lauant manus cum panem manducant; An ante cibum lotionem neglexerint discipuli, an vero inter edendum lotionem non repetiuerint, solet quæri. Varia interpretũ censio est; verior eorum est, qui putãt, nec ante, nec in prandio manus lauisse discipulos, & idcirco ab his calumniatoribus reprehensos; vt hinc discipulorum parsimoniam colligamus, cum nec mensam in longum producerent, & pane atque vno obsonio ferè contenti vixerint: multorum ferculorum attactu inter prandẽdum vt non inquinabantur, sic nec necesse erat eos mundari. H

Cum panem manducant, hoc est cibum sumpturi; panis nomine quilibet cibus significatur, quod frequens in sacris litteris est; quo tacitè indicatur, quàm abesse à conuiuijs nimia ferculorum copia debeat, cum à pane, velut à præcipua re conuiuia denominentur. I

SECTIO II.

Alio-

Aliorum infirmitates quasi nostras sentire debemus. O

Parentes ob spiritualem filiorum salutem solliciti sint.

Mariæ dolor in filij sui passione. P

Matris indulgentia ferè filia delinquit. Q

Δαιμονίζεσθαι quid. Dæmonis est eum vexare, quem corripit. 321

Sanctorum intercessio quàm nobis vtilis. R

Humilitatem fouet Christus. S

Petentium fidem, ac constantiam in aliorum exemplum vult Christus apparere. T

Desiderium petentis Christus acuit, dum differt concedere postulata. V

Christus etiam quum durus videtur, suauissimus, placidissimusque est. 322

Hypocritæ benè prophetauit de vobis Isaias: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

319 YPOCRITAS vocat, vt redarguationis originem ostēdant, Christi enim discipulos arguūt non solū ex inuidia, sed vt sanctiores se ostenderent, & vt alienorum erratorum reprehensione populo se commendarent. Hic multorum mos, alienæ sanctitatis labefactione, propriæ laudis ædificium struere.

K *Benè prophetauit de vobis Isaias.* Prophetæ auctoritatem inducit Christus, vt innueret eorū peccata minimè leuia esse in cōspectu Dei, cum illa multo ante tempore in spiritu viderit Isaias. Disce, peccatorum grauitatem verbis non reddere leuem, sed ad emendationem exaggerare.

Non loquebatur Isaias de scribis tantum, & Pharisæis, sed de populo vniuerso, Christum Prophetæ verba ad Scribas, & Pharisæos coercet, quia nempè ex Doctorum impietate omne malum in cæteros transfunditur, & omnium perniciesmala docētium vita est, nam facilè agit populus, quod agere Doctores videt, vt non immerito Christus vniuersi populi peruersitatem in Pharisæorum, & Scribarum impietate concluserit. L

Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri, & Sidonis.

SEcessit Christus latendi gratia, seu etiam quiescendi, in partes, finesque Tyri, & Sidonis se cōtulit. Sed hic aliquis non absurdè quærat, cur has Gentilium Ciuitates Christus adierit, cum ipse vniuersè inhibuerit, ne discipuli in viam gentium irent, Matth. 10. Sed respondere potest primo legislatorem sua lege non teneri, & esse supra ipsam. Præterea in partes Tyri, Sidonisque venit, non ibi prædicauit, quod supra prohibuit, & idcirco in vias gentium, gentiumque ciuitates iuisse nō videtur, quia Gentibus non prædicauit; ac si Doctor ibi esse non videatur, vbi prædicationis verbo animas Deo non lucratur, aut lucrari studet. 320 Matt. 10

Por-

M Porrò etsi prædicandi Euangelij causa harum gentium partes Christus non adijt, quia tamen iam tempus instabat, quo à Iudæis reiectus ad Gentes transferretur, se continere non potuit, quin huius rei quædam præludia ederet, vt hinc quanto desiderio Gentilium saluandorum teneretur colligeremus.

Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamauit, dicens ei: Miserere mei fili Dauid filia mea malè à Dæmonio vexatur.

N Nihil pro se petebat mulier hæc Chananæa, petebat pro filia, tamen adeo filiam amabat, vt beneficium filiæ collatum putaret sibi côferri; & gratias ita Christo ageret, ac si ipsa accepisset; vbi & ardens parentum in filios amor cernitur, & gratus in benefactorem huius mulieris animus.

O *Mei*, inquit, *miserere*, vt nos doceret aliorum infirmitates quasi nostras sentire: hæc vera charitatis nota, quod magis in animæ malis faciẽdum est: hinc illæ Apostoli voces. (1.Tim. 5.) *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror?* Filiæ malum suum mater ducit, vt eius charitas hinc probetur, & simul parentes doceantur, quàm efficaciter pro spiritali filiorum salute orare debeãt.

P Filia iacet, & mater sui misereri Christum postulat, quia nempe, vtriusque & suum & filiæ sentiebat dolorem.

Pende, quid passa virgo Maria fuerit, cum iuxta filij crucem staret, cum miles lancea Christi latus aperuit; tunc enim & suum, & filij dolorem sensit.

In animæ morbis id sæpè accidit, vt dum iacet filia, misericordiam petere mater debeat, quia ferè matris indulgentia filia delinquit; ageret suum officium mater, ageret & filia. Q

Malè à Dæmonio vexatur; Græcè est δαιμονίζεται, *à Dæmonio obsidetur corripitur*; vel vt vertit Benedictus Arias Montanus *dæmonizatur*, sed rectè interpres vertit, *à Dæmonio vexatur*, quia tàm sæuus in homines Dæmon est, vt vexari nõn cesset, quos possidet, vt idem sit Dæmonem quempiam corripere, ac vexare, quia vexat dum corripit, & quantum in illo est, dum in homine est se continere non potest, quin homini noceat. 321

Accedentes discipuli eius rogabant eum.

Quæri hic potest, cur Apostolos pro muliere rogare voluerit Christus. R Primò id factum, vt nobis innueret Sanctorum orationes nobis necessarias esse, adeo vt ad ipsos recurrere debeamus. Porrò obserua, quod prius ad mulierem non respondit Christus, sed postea à discipulis rogatus respondit, vt quid illorum intercessio possit colligeremus.

Rogatores intercedunt discipuli, S vt mulieris humilitas foueretur, ne putaret scilicet sibi à Christo fuisse respõsum ab clamorem, suamque constantiam, sed quia discipuli pro eo rogauerunt.

Sed

Sed cur non vrgent discipuli, sed statim tacent? Ne, si vrgerent, & concederet, quod quærebant, mulieris fides, & constantia non appareret. Voluit Christus huius mulieris virtutem alijs in exemplum esse, ideo permisit discipulos post primam postulationem tacere; ne beneficij, & gratiæ consecutio, discipulorum precibus tantum, non mulieris virtutibus tribueretur.

Qui non respondit ei verbum.

322 CVr Verbum nullum respondit verbum? Cur non solatur, erigitque hanc mulierem? An vt eius fides, atque constantia magis appareret. Rogatus Christus, dissimulat, non vt misericordiam negaret, sed vt petentis mulieris desiderium acueret, & augeret.

Non respondit extra verbum, sed intus eam donis cumulabat, foris asper videbatur, intus benignior, ac suauior, adeo vt quò durior in verbis, & in gestibus foris erat, eò benignior intus per occultam operationem erat, ac per inspirationem, & internam illustrationem.

SECTIO III.

Humilis laudatur dum se demittit. 323
In Dei cultu, & obsequio semper aliquid adijciendum. X
Cœlestia & spiritualia quò magis contrectamus, eò maiori honore à nobis habentur, contra in rebus perituris, & mundi honoribus. 324
Βοήθει quid. Y
Eximia res alienas laudes audire, nec inuidia corripi. 325
Constantia, & firmitas in muliere vix reperitur. Z
Fiducia in petitionibus præcipuè requiritur. A
Vera fides alias virtutes comites habet. B
Humilitatem ferre Dæmon superbus nequit. 326
Christi requies omnibus benefacere. C
Feruentiores in Dei obsequio semper esse debemus, & ad laborem promptiores. D
In virtutibus sublimior semper petendus gradus. E
Christi clementia, & pietas. F
Πτωχοὶ quid. Qui morbis conflictantur, & patienter ferunt, vt stellæ in Cœlo erunt. 327
Infirmi debilesque nobilis ac diues Christi thesaurus. G
Diues tunc sibi Christus videtur quum diuitias spargit. H

At illa venit, & adorauit eum dicens, Domine adiuua me.

AT *illa venit*, interpres Euthymij, *porrò illa quum accessisset*; adeo humiliter de se sentiebat hæc mulier, vt indignam se reputaret, quæ se in Christi conspectum daret, Christi oculis obijceret, vnde & Apostoli dixerunt: *dimitte eam, quia clamat post nos*. Reijci tanta humilitas non potuit, plenè quod postulauit obtinuit, 323

tinuit, singulari insuper à Christo laude donata feruens hæc mulier, quia tàm demissè de se sentiebat, vt indignam se putaret, quæ ante Christum se sisteret.

X Ordinem nota, prius ista mulier Christum *filium Dauid*, vocat, deinde, *Dominum*, ad extremum *vt Deum* adorat; scilicet in Dei cultu, & obsequio semper aliquid adijciendum, semper magis celebrandus, laudibusque Deus euehendus.

324 Res terrenas, dignitates, & quæ magna putantur quo magis contrectamus vilescunt magis, magis depretiantur; cœlestia ac spiritualia quò frequentius contrectamus, maiori honore habentur à nobis, maiori reuerentia suspiciuntur. Ita in hac muliere accidit quę quò diutius cum Christo versatur, eò maiori reuerentia eum celebrat.

Y *Domine adiuua me*, Græcè, *κύριε βοήθει μοι*, *Domine succurre mihi, seu, ad vim arcendam accurre*: Verbum Græcum propriè significat ad vocem alicuius accurrere auxilij ferendi causa, & ad vocem periclitantis, & quiritantis opitulandi gratia celeriter se conferre; quæ vis, & notio hic optimè cadit.

Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum.

325 QVàm prudēs mulieris responsio, quàm infractus animus, minimèque muliebris? Non dolet canibus se pariari, non offensa tàm asperis Dei verbis est. Quid? Eximium quid in his verbis elucet; aliorum non inuidit laudibus; filios Iudæos dici audit; non corripuit eam inuidia; nil mirum si obtineat, quod postulat, & tàm magnis laudibus à Christo euehatur. Magna, superaque laude dignum alienas audire laudes, nec inuidia tabescere.

O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, & sanata est filia eius in illa hora.

OMulier; sexũ exprimit, vt constantiam eius extolleret; mulierem esse, ac tàm duris asperisque responsis non moueri, animo non deijci, non turbari vix inter se cohærent. A

Magna est fides tua. Cur nudam fidem laudat, ceteras omittit virtutes quibus mulier hæc fuit insignita? nam fuit prudens, sapiens, patiens, humilis, vt eius verba probant. An fidei tantùm meminit, quia hęc in petitionibus pręcipua, per fidem enim obtinemus quicquid petimus, ita vt credenti nihil sit impossibile.

Deinde fidem extulit, quæ vera, quæ viua, talis autem comites alias virtutes habet, alioquin si sola, cadauerosa est. B

Obtinet quod tanta fide, tanta humilitate postulauit, *fiat*, inquit Christus, *tibi sicut vis*; Sanctus Marcus sic extulit. *Vade, propter hunc sermonem exijt Dæmonium à filia tua*. Propter sermonem, quem dictauerat fides, quem formauerat humilitas, cum dixit: *Etiam* 326 Mar. 7. 25.

Vu *Domi-*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
mitte eam, quia clamat post nos.	Post nos. *Arab. In vestigijs nostris.*
Vers.24. Ipse autem respōdens ait: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel.	Non sum missus. *Ar.M. Non legatus sum.* Quæ perierunt. *Syr. Quæ aberrarunt à domo. Arab. Errantes. Pagn. Perditas.* Domus Isr. *Vat. Domus Israelitica.*
Vers.25. At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me.	At illa venit. *Int.Euth. Porrò illa cum accessisset.* Adiuua me. *Vat. Succurre mihi. Auct. Auxiliare mihi.*
Vers.26. Qui respondens ait; Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.	Non est bonum. *Syr. Non est decorum. S.Amb. Non licet. S.Hier. Non oportet. Ar.M. Non est pulchrum. Vat. Non est honestum. Fr. Luc. Non est æquum. Mald. Non est decēs. Auct. Non est conueniens.* Sumere. *Tert. Auferre. S.Amb. accipere. S.Hier. tollere. Mald. Eripere.* Filiorum. *Fr.Luc. Liberorum.* Mittere. *Syr. Obijcere. Mald. Proijcere.* Canibus. *S.Amb. Catulis. Pagn. Catellis.*
Vers.27. At illa dixit: Etiam Domine: Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.	Etiam. *S.Aug. Ita. Pagn. Certè.* Nam &. *Fr.Luc. Etenim.* Catelli. *S.Aug. Canes.* De mensa. *Syr. A mensis.* Dom. suorum. *Syr.* addit, & viuunt.
Vers.28. Tunc respondens Iesus, ait illi:	Sanata est. *Int.Chrys. Saluata est.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora.

Ex illa hora. *Fr.Luc. Ab illa hora; Al. Ex eo tempore.*

Vers. 29.

Et cum transisset inde Iesus, venit secus Mare Galilaeae. & ascendens in montem sedebat ibi.

Cum transisset. *Fr.Luc. Digressus. Ar.M. Transiens. Al. Progressus.*
Secus. *Fr.Luc. Iuxta. Syr. Iuxta crepidinem.*
Ascendens. *Fr.Luc. Cum ascendisset. Al. conscenso.*

Vers. 30.

Et accesserunt ad eum turbae multae, habentes secum mutos, caecos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos.

Et accesserunt ad eum. *Ar. M. Et adierunt eum.*
Habentes secum. *Ar.M. Habentes cum seipsis. Al. Ducentes secum.*
Debiles. *Fr. Luc. Mancas. Auct. Mutilatos.*
Proiecerũt. *Auct. Exposuerunt, Sparserunt. Al. Abiecerunt. Syr. Obiecerunt.*

Vers. 31.

Ita vt turbae mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, caecos videntes: & magnificabant Deum Israel.

Caecos videntes. *Pagn. & alij Codd.* addunt, *& mutilos sanos.*
Magnificabant. *Arab. Glorificauerunt. Quid. libri. Glorificabant. Syr. Laudibus euexere.*

Vers. 32.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbae, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent: & dimit-

Misereor turbae. *Syr. Ego misericordia comoueor erga turbam hanc. Pagn. Miseret me turbae. Vat. Intimè miseret me turbae. Ar.M. Visceribus commoueor super turbam.*
Super turbam. *S.Hil. Turbae huic.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

tere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.

Perseuerant. *Pagn. Expectant. Fr. Luc. Permanent mecum, adhærent mihi. Ar.M. Admanent mihi.*
Mecum. *Int.Theoph. Apud me.*
Et dimittere. *Ar.M. Et absoluere.*
Ne deficiant. *Fr.Luc. Ne exsoluantur. Syr. Ne fortè præ lassitudine deficiant.*

Vers.33.

Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam?

In deserto. *Vat. In solitudine.*
Panes tantos. *Ar.M. Panes tot. Al. Panes tam multi.*

Vers.34.

Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

At ille dixerunt. *Al. At illi dicunt.*
Et paucos pisc. *Syr. Et modicum piscium minutorum.*

Vers.35.

Et præcepit turbæ, vt discumberent super terram.

Et præcepit. *Vat. Et iussit.*
Turbæ. *Syr. Turbis.*
Vt discumberent *Ar.M Recumbere*
Super terram. *Al In terra.*

Vers.36.

Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

Et accipiens. *Al. Et sumpsit.*
Gratias agens. *Syr. Laudauit. Vat. Actis gratijs.*
Et discipuli. *Fr.Luc. Discipuli autem. Ar.M. Et discipuli.*
Populo. *Fr.Luc. Turbæ.*

Vers.37.

Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

Quod superfuit. *Ar.M. Redundantiam.*
De fragmentis. *Fr Luc. Fragmentorum.*
Tulerunt. *Int.Theoph. Sustulerunt.*
Sportas. *Pagn. Sportulas.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers.38. Erant autem qui manducauerunt, quattuor millia hominum, extra paruulos & mulieres.	Qui manducauerunt. *Ar.M. Vescentes.* Hominum. *Exempl. Brugense m.s. Virorum.* Extra. *Fr.Luc. Absque. Int.Chry. Sine.*
Vers.39. Et dimissa turba ascendit nauiculam: & venit in fines Magedan.	Et dimissa turba. *Ar.M. Et absoluens turbam.* Ascendit. *Fr.Luc. Inscendit.* Nauiculam. *Fr.Luc. In nauim. Ar.M. In nauigium.* In fines. *Mald. In terminos.*

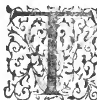
CAPVT XV.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Proiectæ impudentiæ est Deum offendere cum maiora exhibet beneficia. 315
Magnus inuidiæ impetus. A
Iniquitatis cumulus in sancto loco non sanctè viuere. B
Scientiæ opinio in superbiam homines erigit. 316
Quàm periculosum honoris onus sustinere. C
Discipulorum culpa magistro tribuitur. D
Impij aliorum correctionem nolunt, sed discordias seminare student. 317
Immunis à culpa Christi seruus sit, vt nec inuidus censor in eo graue aliquid quod reprehendat inueniat. E
Sobrius, & abstinens Christi seruus sit. F
Calumniatores aliorum semper culpam augent. 318
Spiritualis munditiæ magis solliciti esse debemus, quàm corporalis. G
Quàm pauper, & à luxu alieno seruorum Christi mensa. H
Panis quid. *Ferculorum copia à mensa absit.* I

Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis scribæ & Pharisæi, dicentes.

EMPVS designat Euangelista, vt maxima eorum nequitia cognoscatur, tūc enim venerunt, quum plurima signa, ac miracula operatus esset Iesus, quum fimbriæ contactu m- 315

 fit n.os

firmos curauerat. Proiectæ impudentię hoc est, tūc magis Deum offendere, cum maiora ipse beneficia exhibet.

A *Tunc accesserunt;* quid est tunc? quum magna Christus præstitisset, tunc enim inuidia æstuabant, quæ ipsos contra Christum exstimulauit. Magnus inuidiæ impetus est, vis magna.

B Nec suo pondere caret, quòd ab Ierosolymis scribæ, ac Pharisæi referantur ad Christum accessisse; sic enim illorum malitia redarguitur, quia veniebant de loco sancto, vbi Deus specialiter colebatur, & sanctitatis omnis expertes erant. Vt disceremus iniquitatis cumulum esse in loco sancto non sanctè viuere, quod ecclesiastici, ac Religiosi viri seriò expendere debent.

316 Scribæ, & Pharisæi per varias vrbes erant disseminati, sed Ierosolymitani omnium pessimi, & arrogantissimi erant, quòd in principe habitarent Ciuitate, & omnium sapientissimi haberentur, solet enim scientiæ, & peritiæ opinio in superbiam huiusmodi homines erigere.

C Præterea peiores hi erant, qui Ierosolymis degebant, quia maiore honore fruebantur, vt videas quam periculosum sit honoris onus sustinere.

Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?

D NOn sunt ausi Christum accusare, nec dicunt *quare tu non lauas manus,* cum fors nec ipse lauaret: discipulos accusantes mordaciùs arguere magistrum videbantur, cum quicquid deliquit discipulus culpa magistri, doctorisque censeatur, qui probè suos discipulos non instituit.

Sed dignum hic est, quod quęratur, cur discipulos apud Christum arguunt, non discipulos ipsos. Negligunt scilicet correctionis ordinem, si id ex charitate fecissent, prius discipulos monuissent. Huc accusatio ista tendit, vt inter Christum ac discipulos eius discordiam seminarent, vnde & magistrum ipsum apud discipulos etiā accusant cap. 9. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manduca Magister vester?* Satanicus hic spiritus est discordias inter homines serere, vnde non mirum si tam acriter eos arguit Christus. 317

Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.

IVdæi cum cibum sumerent, manus religiosè abluebāt, ne fortè inter varia vitæ negotia ex contractu rei cuiusuis immundæ vel per incogitantiam immundi redditi, cibum quem contrectaturi erant immundum, & se ipsos etiam eius esu redderent immundos. In hoc autem se ridiculè maleuolos ostendunt, & morosissimos calumniatores, quòd de re tàm leui discipulos accusant, neglectæque lotionis tàm acriter insimulant. Sed dum notam inurere Christi familiæ inuidi hi censores student, eius innocentiam probant, & ostendunt, nam dum lotionis neglectum E

ctum reprehendunt, indicant se non potuisse aliud culpæ obnoxium reperire. Nimirum tàm innocens, & à culpa immunis debet esse qui Christum sequitur, Christo adhæret, vt maiora ei errata obijcere nec inuidus & maleuolus possit, quàm lotionis neglectum, & similia, quæ ab omni culpa aliena sunt.

F *Non enim lauant manus;* Non gulæ, & intemperantiæ vitium opponere audent, cum sobrij, & abstinentes fuerint discipuli, & licet in aliquo reprehensibiles fuerint, non facilè reperias intemperantiæ insimulatos, quod factum, si indicium aliquod in eis Pharisæi obseruassent: quo exemplo docemur, quàm longè à luxu esse debeat, qui Christi discipulus audire vult.

318 Sed quid est, quod Christi discipuli comedentes manus non lauarent? Lauabant aliquando; sed hic calumniantium mos, vt quod semel non fit, nunquam fieri dicant, & alios rei alicuius insimulantes rem semper augeant, quod plerumque ab impijs fit, dum innocẽtes accusant. Visi sunt discipuli à Pharisæis non lotis manibus manducare, quia plerumque id prætermittebant Apostoli, quia nempè discipulorum Christi studium erat virtuti vacare, sicut illos instruxerat Christus, de abluendis manibus, tanquam de re, quę nullius esset momenti, non cogitauerunt.

G Ad spiritualem munditiam, bonaque spiritualia cogitantes Apostoli, corporalis munditiei obliuiscuntur, contra qui totus, aut nimius in exterioris hominis cultu est, spiritualis cultus, ac puritatis solet obliuisci.

Non enim lauant manus cum panem manducant; An ante cibum lotionem neglexerint discipuli, an vero inter edendum lotionem non repetierint, solet quæri. Varia interpretũ censio est; verior eorum est, qui putãt, nec ante, nec in prandio manus lauisse discipulos, & idcirco ab his calumniatoribus reprehensos; vt hinc discipulorum parsimoniam colligamus, cum nec mensam in longum producerent, & pane atque vno obsonio ferè contenti vixerint: multorum ferculorum attactu inter prandẽdum vt non inquinabantur, sic nec necesse erat eos mundari. H

Cum panem manducant, hoc est cibum sumpturi; panis nomine quilibet cibus significatur, quod frequens in sacris litteris est; quo tacitè indicatur, quàm abesse à conuiuijs nimia ferculorum copia debeat, cum à pane, velut à præcipua re conuiuia denominentur. I

SECTIO II.

Alio-

Aliorum infirmitates quasi nostras sentire debemus. O

Parentes ob spiritalem filiorum salutem solliciti sint.

Mariæ dolor in filij sui passione. P

Matris indulgentia ferè filia delinquit. Q

Δαιμονίζεσθαι quid. Dæmonis est eum vexare, quem corripit. 321

Sanctorum intercessio quàm nobis vtilis. R

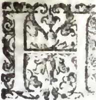
Humilitatem fouet Christus. S

Petentium fidem, ac constantiam in aliorum exemplum vult Christus apparere. T

Desiderium petentis Christus acuit, dum differt concedere postulata. V

Christus etiam quum durus videtur, suauissimus, placidissimusque est. 322

Hypocritæ benè prophetauit de vobis Isaias: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.

319

HYPOCRITAS vocat, vt redargutionis originem ostēdant, Christi enim discipulos arguūt non solū ex inuidia, sed vt sanctiores se ostenderent, & vt alienorum erratorum reprehensione populo se commendarent. Hic multorum mos, alienæ sanctitatis labefactione, propriæ laudis ædificium struere.

K *Benè prophetauit de vobis Isaias.* Prophetæ auctoritatem inducit Christus, vt innueret eorū peccata minimè leuia esse in cōspectu Dei, cum illa multo ante tempore in spiritu viderit Isaias. Disce, peccatorum grauitatem verbis non reddere leuem, sed ad emendationem exaggerare.

Non loquebatur Isaias de scribis tantum, & Pharisæis, sed de populo vniuerso, Christum Prophetæ verba ad Scribas, & Pharisæos coercet, quia nempè ex Doctorum impietate omne malum in cæteros transfunditur, & omnium pernicies mala docētium vita est, nam facilè agit populus, quod agere Doctores videt, vt non immerito Christus vniuersi populi peruersitatem in Pharisæorum, & Scribarum impietate concluserit. L

Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri, & Sidonis.

SEcessit Christus latendi gratia, seu etiam quiescendi; in partes, finesque Tyri, & Sidonis se cōtulit. Sed hic aliquis non absurdè quærat, cur has Gentilium Ciuitates Christus adierit, cum ipse vniuersè inhibuerit, ne discipuli in viam gentium irent, Matth. 10. Sed responderi potest primo legislatorem sua lege non teneri, & esse supra ipsam. Præterea in partes Tyri, Sidonisque venit non ibi prædicauit, quod supra prohibuit, & idcirco in vias gentium, gentiumque ciuitates iuisse nō videtur, quia Gentibus non prædicauit; ac si Doctor ibi esse non videatur, vbi prædicationis verbo animas Deo non lucratur, aut lucrari studet. 320 *Matt. 10*

Por-

M Porrò etsi prædicandi Euangelij causa harum gentium partes Christus non adijt, quia tamen iam tempus instabat, quo Iudæis reiectus ad Gentes transferretur, se continere non potuit, quin huius rei quædam præludia ederet, vt hinc quanto desiderio Gentilium saluandorum teneretur colligeremus.

Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamauit, dicens ei: Miserere mei fili Dauid filia mea malè à Dæmonio vexatur.

N NIhil pro se petebat mulier hæc Chananæa, petebat pro filia, tamen adeo filiam amabat, vt beneficium filiæ collatum putaret sibi cōferri; & gratias ita Christo ageret, ac si ipsa accepisset; vbi & ardens parentum in filios amor cernitur, & gratus in benefactorem huius mulieris animus.

O *Mei*, inquit, *miserere*, vt nos doceret aliorum infirmitates quasi nostras sentire: hæc vera charitatis nota, quod magis in animæ malis faciēdum est: hinc illæ Apostoli voces. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror?* Filiæ malum suum mater ducit, vt eius charitas hinc probetur, & simul parentes doceantur, quàm efficaciter pro spiritali filiorum salute orare debeāt.

1.Tim. 5.

P Filia iacet, & mater sui misereri Christum postulat, quia nempe, vtriusque & suum & filiæ sentiebat dolorem.

Pende, quid passa virgo Maria fuerit, cum iuxta filij crucem staret, cum miles lancea Christi latus aperuit; tunc enim & suum, & filij dolorem sensit.

In animæ morbis id sæpè accidit, vt dum iacet filia, misericordiam petere mater debeat, quia ferè matris indulgentia filia delinquit; ageret suum officium mater, ageret & filia. Q

Malè à Dæmonio vexatur; Græcè est δαιμονίζεται, *à Dæmonio obsidetur corripitur*; vel vt vertit Benedictus Arias Montanus *dæmonizatur*, sed rectè interpres vertit, *à Dæmonio vexatur*, quia tàm sæuus in homines Dæmon est, vt vexari non cesset, quos possidet, vt idem sit Dæmonem quempiam corripere, ac vexare, quia vexat dum corripit, & quantum in illo est, dum in homine est se continere non potest, quin homini noceat. 321

Accedentes discipuli eius rogabant eum.

QVæri hic potest, cur Apostolos pro muliere rogare voluerit Christus. Primò id factum, vt nobis innueret Sanctorum orationes nobis necessarias esse, adeo vt ad ipsos recurrere debeamus. Porrò obserua, quod prius ad mulierem non respondit Christus, sed postea à discipulis rogatus respondit, vt quid illorum intercessio possit colligeremus. R

Rogatores intercedunt discipuli, vt mulieris humilitas foueretur, ne putaret scilicet sibi a Christo fuisse responsum ab clamorem, suamque constantiam, sed quia discipuli pro eo rogauerunt. S

Sed

tinuit, singulari insuper à Christo laude donata feruens hæc mulier, quia tàm demissè de se sentiebat, vt indignam se putaret, quæ ante Christum se sisteret.

X Ordinem nota, prius ista mulier Christum *filium Dauid*, vocat, deinde, *Dominum*, ad extremum *vt Deum* adorat; scilicet in Dei cultu, & obsequio semper aliquid adijciendum, semper magis celebrandus, laudibusque Deus euehendus.

324 Res terrenas, dignitates, & quæ magna putantur quo magis contrectamus vilescunt magis, magis depretiantur; cœlestia ac spiritualia quò frequentius contrectamus, maiori honore habentur à nobis, maiori reuerentia suspiciuntur. Ita in hac muliere accidit quę quò diutius cum Christo versatur, eò maiori reuerentia eum celebrat.

Y *Domine adiuua me*, Græcè, κύριε βοήθει μοι, *Domine succurre mihi, seu, ad vim arcendam accurre*: Verbum Græcum propriè significat ad vocem alicuius accurrere auxilij ferendi causa, & ad vocem periclitantis, & quiritantis opitulandi gratia celeriter se conferre; quæ vis, & notio hic optimè cadit.

Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum suorum.

325 QVàm prudēs mulieris responsio, quàm infractus animus, minimèque muliebris? Non dolet canibus se pariari, non offensa tàm asperis Dei verbis est. Quid? Eximium quid in his verbis elucet; aliorum non inuidit laudibus; filios Iudæos dici audit; non corripuit eam inuidia; nil mirum si obtineat, quod postulat, & tàm magnis laudibus à Christo euehatur. Magna, superaque laude dignum alienas audire laudes, nec inuidia tabescere.

O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, & sanata est filia eius in illa bora.

OMulier; sexū exprimit, vt constantiam eius extolleret; mulierem esse, ac tàm duris asperisque responsis non moueri, animo non deijci, non turbari vix inter se cohærent. A

Magna est fides tua. Cur nudam fidem laudat, ceteras omittit virtutes quibus mulier hæc fuit insignita? nam fuit prudens, sapiens, patiens, humilis, vt eius verba probant. An fidei tantùm meminit, quia hęc in petitionibus pręcipua, per fidem enim obtinemus quicquid petimus, ita vt credenti nihil sit impossibile.

Deinde fidem extulit, quæ vera, quæ viua, talis autem comites alias virtutes habet, alioquin si sola, cadauerosa est. B

Obtinet quod tanta fide, tanta humilitate postulauit, *fiat*, inquit Christus, *tibi sicut vis*; Sanctus Marcus sic extulit. *Vade, propter hunc sermonem exijt Dæmonium à filia tua*. Propter sermonem, quem dictauerat fides, quem formauerat humilitas, cum dixit: *Etiam* 326 Mar. 7. 25.

Vu *Domi-*

Domine nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa Dominorum. Tantam humilitatem ferre superbus Dæmon non potuit, victus à filia discessit. Quantum humilitas Christo placet, tantum Dæmoni displicet.

Ascendens in montem sedebat ibi, & accesserunt ad eum turbæ multæ habentes secum mutos cæcos, claudos, debiles, & alios multos.

C SEdet in monte, non laboris causa, sed vt ad se confugientes exspectaret, & paratum se omnibus, expositumque præberet, vt omnes sibi beneficijs deuinciret; *sedebat ibi*, ac si eius requies esset omnibus benefacere.

D *Accesserunt ad eum turbæ multæ.* Super cap. 5. cum ascendisset Iesus in montem non turbæ sed discipuli ad eum accessisse perhibentur, hic accedunt, nimirum vt turbarum deuotio creuit beneficijs nutrita, quæ si feruentiores ad laborem erant, promptioresque, vt omnes difficultates superarent; in Dei via qui feruentius semper non incedit, indignus est qui Dei seruus audiat.

Proiecerunt eos ante pedes eius.

E NOn quærunt, quod ab alijs prius factum, vt permitteretur eis Christi fimbriam tangere, ad maiorem fidei gradum peruenerunt, crediderunt enim quod sine vllo contactu sanare eos poterat Christus, ideo ad eius tantum pedes languidos, & infirmos turbæ proijciunt; nempè in virtutibus altior semper petendus gradus est, & in bono semper aliquid adiicere debemus.

F Ante Christi pedes malo correptos proiiciunt, eorum non petunt sanitatem, Christi Iesu oculis obiiciunt tãtum, vt ab ipso cõspicerentur, sciebant tantam esse eius clementiam, ac pietatem vt vel solo visu commoueretur, & conspectis mederetur.

Proiecerunt eos ante pedes eius; 327
Græcè, καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ; *& abiecerunt eos ad pedes eius*, seu, vt nos vertimus, *exposuerunt aut*, *sparserunt eos ad pedes Iesu*. Verbum ῥίπτειν, quod hic habetur spargere significat, & de stellis dictum reperimus, quæ passim toto cęlo spargũtur. Quidni & cum infirmis, grauique morbo correptis sermo est, idem verbum adhibeatur, cum Christi sensu huiusmodi tanquam lucentes stellæ sint, & plerumque hi, qui morbis conflictantur ex iis futuri sint, qui tanquam stellę lucebunt in perpetuas æternitates? Dan. 12. v. 3.

G Debiles, claudos, aliisque infirmitatibus captos ad Christi proiiciunt pedes, tanquam scilicet nobilem, diuitemque thesaurum. Ad Apostolorum pedes possessionum venditarum pretium, auri argentique copias olim collocabant Act. 4. Etiam Christi pedes oblatis thesauris nobilitantur; proiiciunt igitur infirmos, debilesque tanquam hi diuitis thesauri loco Christo essent. Act. 4.

H Sed reponat aliquis, qui hi miseri, & grauibus morbis conflictati

ti Christi thesaurus dici possunt, cum potiùs in eos suarum diuitiarum copiam Christus effuderit? Sed diues tunc sibi videtur Christus cum diuitias suas effundit, tūc eius mente ditescit, cum misericordiæ suæ opes aliis communicat, diues quippè *in misericordia dicitur,* *& diues in omnes, qui inuocant illum;* diues dum diuitias spargit; secus ac auari, qui diuites se putāt, dum colligunt, pauperes fieri timent, dum diuitias effundunt.

Eph. 2. 4. Rom. 10. 12.

SECTIO IV.

Superioris est ad sublimiorem virtutum, ac perfectionis gradum suos prouocare. 328

Cur durum se Chananææ Christus exhibuerit, turbis facilem. I

Cur turbæ in admirationem raptæ. K

Post diuina beneficia Dei laudes effundere lingua debet. 329

Gratias agere debent, qui beneficijs à Deo cumulati. L

Etiam minores consulere superiores aliquando debent. M

Diuina beneficia altè memoriæ insidcant. 330

Inanis gloriæ amore nihil faciendum. N

Quò magis proficimus, eò magis Dei prouidentiam cognoscere ac venerari debemus. O

Perseuerantia, & patientia in carnis angustijs perferendis laudata. P

Gaudio ob aliena commoda perfundi debemus. 331

Nostri curam eò magis Deus habet, quò magis nos corporis curam negligimus. Q

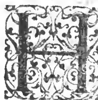
Rerum terrenarum contemptus in ijs, qui Christum sequuntur. R

Dona sua maximè tunc Deus nobis communicat, cum humanum auxilium defuerit. S

Amat Deus sua munera non contemni. T

Indignus est, qui Christum sequatur, qui ob temporalia sequitur, non spiritualis profectus causa. 332

Et curauit eos ita vt turbæ mirarentur.

Os languidos solo verbo curauit Christus absque vllo contactu, nec id sine ratione factum, nam si tāgere vellet, data turbis occasio esset minus credendi, ad maiorem autē fidei gradum eos allexit, cum absque eo quod infirmos tangeret infirmos curauit. Ex quo colligimus superioris esse suos ad maiora allicere, & ad sublimiorem virtutum gradū prouocare. 328

I Sanauit eos Christus sine vlla difficultate, & qui tam difficulter Chananeæ mulieris filiam curauerat, hic sine vlla petitione tot ægros suæ sanitati restituit. Cur ita factum? Ne si cum magna difficultate sanaret, putarent eum non posse facilius agere, vel non habere à seipso potestatem, sed aliunde expectare, vtrunque autem & pietatis Christi contrarium est, & eius dignitati, quippè qui æqualem cum Patre potestatem habeat. Difficilem se cum Chananæa exhibuit, vt eius virtutem osten-

ostenderet,& ne Iudæis calũniandi occasionem daret, conquesti enim fuissent, quòd pares eis gentiles fecisset, quum pari facilitate omnes exaudiret.

K Sed cur hic turbæ in admirationem rapiuntur? Fors miratæ sunt, quia non vnum languentem sanauit Christus, sed multos, qui varijs infirmitatibus tenebantur. Etiam sanationis facilitas eis admirationis occasio fuit, quum subito, & solo verbo eos curauerit.

Videntes mutos loquentes debiles sanos, & magnificabant Deum Israel.

329 VT miraculi veritas probaretur signa curationis exhibentur; statim muti loquuntur ad miraculi ostensionem, idem à cæteris actum; vt ita tùm adstantes, tum sanati Deũ laudarẽt. Christi virtute mutos loquutos fuisse scribitur, quid loquuti fuerint, tacetur. Conijci ex re ipsa id potest, nam credendum est eos verba protulisse, quæ Dei laudem, ac gratiarum actionem continerent; quid enim aliud post consecuta Dei beneficia effundere lingua debet?

L Hinc subditur, *& magnificabant Deum Israel*, quod tàm de spectatoribus intelligitur, quàm de infirmis, qui sanati erant, nam si turbæ Deum magnificabant, & ei gratias agebant, cur non id potius sanati præstitissent? Fors turbæ hic miratæ referuntur, & Deũ magnificasse, sed de sanatis id subticetur, quia licet non exprimatur, subintelligitur tamen, nec enim dubitari poterat gratias pro accepto beneficio exhibuisse, cum id turbæ præstiterint, quæ sanitatem non acceperant.

Iesus autem conuocatis discipulis suis dixit.

CHristus magister discipulos suos cõuocat, vt cum eis consilia sua communicet, exemplum nobis exhibens, quòd etiam cum minoribus nostra consilia conferre possumus: illorum superbiam arguit, qui tanquam soli rerum peritiam habeant, cum nullo de rebus agendis agere dignantur. M

Conuocat discipulos, vt cum illis discuteret, qui pascendæ turbæ essent sicque fieret vt quanto magis hoc factum discuteretur inter Christum, & Apostolos, tanto magis eorum memoriæ imprimeretur; nempè hoc amat Christus, ne facilè eius beneficia ab hominum memoria deleantur, sed cupit altè mentibus insidere. 330

De satiandis turbis consulit discipulos, vt constaret, quod miraculum istuc non ex sola voluntate, aut inanis gloriæ amore, sed necessitate quadam faciebat, quia grauis vrgebat inopia. N

Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quid manducent.

ADmiranda turbarum perseuerantia, triduo sustinent Christum, & cum vitæ necessariæ defecissent, indigẽtiam suam non exponunt; sed cur ipsi discipuli tacent, nec [illegible] vt alias in simi- O

li

li necessitate dixerunt: *Dimitte turbas, vt euntes in castella emant sibi escas*, Matth. 14. v. 15.? Ab his, similibusque verbis abstinent, melius, sublimiusque de Christi in turbas prouidentia sentientes, quàm priùs, & ne viderentur de eius in turbas cura dubitare, quod longe ab omnium mente abesse debet.

P Præterea subticent discipuli, quia videbant turbas perseuerantes, ac magno gaudio delibutas summaque lætitia exilientes, nec famem penitus sentientes, ne igitur iniuriam tantæ perseuerantiæ facerent dimitti turbas non petunt, nec necessaria pro illis postulant. Sed cur tanto exultant gaudio turbæ, vt eo plenæ cibi obliuiscantur? Ob infirmorum, quos secum duxerant sanitatem. Quidni earum tãtam curam Christus habeat, cum alieni commodi, alienæ curationis conspectu ab omni inuidia immunes tanta lætitia perfundantur?

Q *Misereor turbæ*. Turbæ Christus miseretur, quia turba non miseretur sui, victu egent, nec vllus à Christo panem petiit, nullus discedendi facultatem poscit, non mirum si Christus eorum miseretur, cum eò maiorem nostri Deus habeat curam, quò minus corporis curam nos agimus, vt eum sequamur.

R Panibus egent turbæ, nam omnia quæ secum tulerant consumpserãt, nullus tamen à Christo panes postulat; eorum nimiam sollicitudinem arguentes, qui semper timent, ne sibi necessaria desint; Qui pio, ac deuoto corde Christum sequitur terrena quærere dedignatur, quæ spiritualibus adijcientur.

Non primo, aut secũdo die turbas panum multiplicatione pascit Christus, sed tertio, quia tunc omnia quæ secum detulerant absumpserant; nempè tunc plenè Deus beneficia, & dona sua nobis exhibet, cum aliunde non suppetunt. S

Panes non prius multiplicat, quàm alia quæ attulerant deficerent, & egerent, vt in necessitate constituti maiori desiderio exciperent, quæ illis Christus largiebatur; amat quippè sua munera nõ contemni, sed ingentis desiderij sinu excipi. T

Obseruandum porrò est, quòd Christus non quotidie, aut sæpè turbas saturabat, sed rarò & vrgente necessitate, ne scilicet viderentur cum sequi, vt pascerentur ab eo. Indignus est qui Christum sequatur, qui sequitur tantùm vt pascatur, & ob temporalia lucra, non spiritualis profectus causa, quo vitio multi laborant. 332

SECTIO V.

Ia

In rebus quæ agimus hominum plausus fugiendus. Z
Nihil terrenorum amore in Dei obsequio à nobis peragendum. A
Honor Christi exemplo fugiendus. B
Magna opera laudis amore non insicienda. C
Humana laudis fuga laude digna. 335
Hominum post accepta à Deo beneficia ingratitudo. D

Et dimittere eos, ieiunos nolo, ne deficiant in via.

V NOLO inquit eos domum impransos, incœnatosque ablegare, ne in via deficiant. Miror, nô timuisse Christum, ne aliquis ex turbis, quæ iam triduo eum sustinuerant, fame victus, deficeret, illis tantum timet dimissis, & domum abeuntibus: nimirum vbi quis Christi consortio, præsentia, ac sermonibus fruitur, adeo pascitur, fouetur, recreatur, vt deficere non facilè possit, quod in spiritali profectu maximè verum est, & experiuntur, qui Christum amant, Christo adhærent.

Quot panes habetis? at illi dixerunt septem & paucos pisciculos.

333 CVm in solitaria loca se conferrent cum suo Magistro discipuli, vbi nullus cibus nec pretio venalis suppeteret, in more habebant secum aliquid cibi deferre; sed vides quàm parci, quam frugalis. Id autem ex Christi monitu faciebant, vt plerique notauere, tàm aliena à carnis cura erant discipuli, vt de rebus vitæ necessarijs essent monendi, fors nihil laturi nisi moniti.

Panes, ac pisces secum deferre X præsertim cum in deserta loca ituri essent, consueuerant, non reperimus carnes, aliaque pretiosiora fercula habuisse, vt ostenderent, Christum sequuturo vix necessaria paranda, delicias & illecebras fugiendas. Pisces pani addunt, quia eo cibo pauperes vtebantur in illa regione, vilis enim erant pretij.

Et accipiens septem panes, & pisces.

ALia vice quinque panes fuerât, & duo pisces, hic septem Y panes sunt; & pisces aliquot, certè plures, quàm duo: nimirum non adstringitur rei alicui Christi vis, ac potentia, nec refert parumne aliquid coram ipso fit, vel multum, quo suos pascat.

Septem panes, & pisces. In pa- 334
num, pisciumque numero, quin & in fragmentorum quæ superfuerût quantitate miraculum istuc ab eo quod capite superiori narratur differre Christus voluit; nam in hoc septem sportas superfuisse, & à discipulis collectas dicitur, in illo duodecim cophinos. Quæri hic potest, cur duo hæc miracula in re simili edita paria in omnibus non fuere? Cur dispar piscium numerus, dispar piscium, quin & fragmentorum, quæ post conuiuium collecta? Diuino id consilio, diuina-

uinaque prouidentia accidit; ne scilicet piscium, panum, ac reliquiarum par numerus duo hæc miracula confunderet, & alterius adduceret obliuionem: indelebilem vtriusque signi vult Christus memoriam remanere, vult distinctè beneficia sua cognosci, cogitari, & idcirco adiunctorum diuersitate similia miracula discriminat, ne apud nos confunderentur, & vnius memoria deperiret. Vides quàm studeat Deus, ne sua beneficia à nostra memoria aboleantur.

Et dimissa turba ascendit in nauiculam.

Z CVr turbam, quàm miraculosè pauerat, dimittit? vt populi plausum vitaret, turbarumque laudes, quas illæ satiatæ obtulissent. Docet in rebus maximis quæ agimus fugiendas hominum laudes, adeo vt quo maius illud est, quod egimus, eò cautiùs humanas laudes vitemus.

A Præterea turbam dimittit, ne si apud ipsum mansisset, similem refectionem expectare posset, nam erat ibi locus desertus, nec cibus facilè haberi aliunde poterat. Dimittit ergò ne turba ob cibum sequi Christum videretur; nempè à Christi cultore vel vmbra terreni affectus abesse debet; adeo vt nihil terrenorum amore agat, sed solius Christi.

B Statim post cibationẽ dimittit turbas, quia præuidebat fore, vt eũ in Regem eligerent, quod alias tentauerunt, vt patet Ioan. 6. Honorem fugit, & gloriam, qui Patris honor, & gloria est. Nos eadem premamus vestigia.

C Ab omni se laude, ac honore, quem turbæ oblaturæ erãt, se subducit Christus, ne videretur tàm ingens miraculum fecisse, vt laudem à turbis aucuparetur; qui grandia præstat laudis amore opus non inficiat. Turbat omnia qui laudem à turbis venatur.

Ascendit in nauiculam, vt trans- 335
fretaret; poterat super aquas ambulare, sed noluit, ne honorẽ, quẽ dimittens turbam, à se reiecerat, ambulans super mare, quærere videretur, & hominum laudes, non animarum salutem venari.

D In nauem ascendit, vt turbas desereret, nam si pedes abijsset, sequerentur eum turbę, nec possent ab illis recedere; nam quę beneficium acceperant, tàm facile eum relinquere, à quo acceperant, nequibant; in quo multorum ingratitudinem arguunt, qui acceptis à Christo beneficijs, statim à Christo abeunt, & ab eo prauis vitæ moribus recedunt.

Vul-

CAPVT XVI. MATTHÆI.

Verſ.1.

ET acceſſerunt ad eum Phariſæi,& Sadducæi tentantes: & rogauerunt eum vt ſignum de cœlo oſtenderet eis.

ET. *Fr.Luc. Tunc.*
Et aues ad e.Ph. *Pagn. Et aggreſſi Phariſæi. Fr.Luc. quùm acceſiſſent ad eum Phariſæi. Int.Orig. Accedentes.*
Rogauerunt. *Pagn. Rogabant. Int. Orig. Poſtulabant.*
De cœlo. *Fr.Luc. Ex Cælo.*
Eis. *Pagn. Sibi.*

Verſ.2.

At ille reſpondens,ait illis: Facto veſpere dicitis: Serenum erit, rubicundum eſt enim cœlum.

Serenum erit. *Fr.Luc.Serenitas.Int. Theoph. Serenitas erit.*
Rubicundum eſt.n.Cœlum. *Ar. M. Rubet enim Cælum.*

Verſ.3.

Et mane: Hodie tempeſtas, rutilat enim triſte cœlum.

Et mane. *Syr. Mane verò dicitis.*
Tempeſtas. *Syr. Tempeſtas erit.*
Rutilat. *Pagn. Rubet. Fr.Luc. Rubicundum eſt.*

Verſ.4.

Faciem ergo cœli dijudicare noſtis: ſigna autem temporum non poteſtis ſcire? Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Et relictis illis abijt.

Faciem. *Pagn.*præmittit *Hypocritæ.*
Dijudicare noſtis. *Fr.Luc. Diſcernere noſtis. Mald. Faciem Cæli cognoſcitis. Syr. Scrutari.*
Temporum. *Syr. Temporis huius.*
Scire. *Syr. Diſcernere.*
Generatio m. *Pagn. Natio praua.*
Quærit. *Ar.M. Inquirit.*
Niſi ſignum. *Fr.Luc. Niſi illud ſignum.*

Verſ.5.

Et cum veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere.

Obliti ſunt p.ac. *Int.Theop. Per obliuionem non acceperunt panes.*
Panes. *Syr. Panes.*
Qui dixit illis. *Mald. Ieſus autem dixit illis.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.6. Qui dixit illis: Intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum.	Intuemini. *Pagn. Videte.* Et cauete. *Fr.Luc. Et attendite.*
Verſ.7. At illi cogitabant intra ſe dicentes: quia panes non accepimus.	Cogitabant. *Pagn. Reputabant. Mald. Diſceptabant, conſultabant. Ar.M. Ratiocinantur.* Intra ſe. *Quid. Codd. Inter ſe. Syr. In animis ſuis. Ar.M. In ſe ipſis.* Accepimus. *Pagn. Sumpſimus.*
Verſ.8. Sciens autem Ieſus,dixit:Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habetis?	Intra vos. *Syr. Apud vos.* Cogitatis. *Ar.M. Ratiocinamini.* Panes.n.h. *Syr. Panem non ſumpſiſtis. Caiet. Panes non accepiſtis.*
Verſ.9. Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis?	Neque record. quinque panum. *Fr.Luc. Neque meminiſtis quinque illos panes.* Sumpſiſtis. *Pagn. Suſtuleritis. Fr. Luc. Acceperitis.*
Verſ.10. Neque ſeptem panum in quattuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis?	In quinque millia. *Quæd.M.S. Et quinque millia.* Sumpſiſtis. *Pagn. Acceperitis.*
Verſ.11. Quare non intelligitis,quia non de pane dixi vobis: Cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum?	Quare n.int. *Vat. Qui fit vt non intelligatis. Fr.Luc. Quomodo.* Intelligitis. *Syr. Intellexiſtis.* Cauete. *Ar.M. Attendere.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 12.
Tunc intellexerunt, quia non dixerit cauendum à fermento panum, ſed à doctrina Phariſæorum & Sadducæorum.

Cauendum. *Ar.M. Attendere.*
Panum. *Syr. Panis.*

Verſ. 13.
Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi: & interrogabat diſcipulos ſuos, dicens: Quem dicunt homines eſſe Filium hominis?

In partes. *Syr. In regione.*
Philippi. *Pagn. Quæ cognominatur Philippi.*
Interrogabat. *Pagn. Interrogauit.*
Quem dicũt. hom. *Syr. Quid dicũt de me homines. S. Greg. Thaum. Pagn. Quem me dicũt homines. Ferr. Quem me eſſe dicunt homines filij hominis.*
Eſſe f.h. *Pagn. Eſſe illum filium hominis.*

Verſ. 14.
At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptiſtam, alij autem Eliam, alij verò Ieremiam, aut vnum ex Prophetis.

Ex Prophetis. *Vat. De numero Prophetarum. Ar.M. Vnum Prophetarum.*

Verſ. 15.
Dicit illis Ieſus: Vos autem quem me eſſe dicitis?

Dicit. *Syr. Dixit.*

Verſ. 16.
Reſpondens Simon Petrus dixit: Tu es Chriſtus Filius Dei viui.

Chriſtus. *Pagn. Chriſtus ille.*
Dei viui. *Fr. Luc. Dei viuentis.*

Verſ. 17.
Reſpondens autem Ieſus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in Cœlis eſt.

Beatus es. *Syr. Felix es.*
Bar Iona. *Arab. Fili Ionæ.*
Reuelauit. *S. Hier. Reuelauerunt.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 18.

Et ego dico tibi: Quia tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduerſus eam.

Et ego d.t. *Vat. Et ego viciſſim tibi dico. Mald. Sed & ego dico tibi.*
Inferi dico tibi. *S. Cyp. Inferorum.*
Non præual. *S. Cyp. Non vincent eam. Mald. Non ſuperabunt.*
Aduerſus eã. *S. Cyr. Iero. Ei. Vat. illi.*

Verſ. 19.

Et tibi dabo claues regni Cœlorum. Et quodcunque ligaueris ſuper terram erit ligatum & in Cœlis: & quodcunque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cœlis.

Regni Cœl. *Tert. Regni cœleſtis.*
Quodcunque. *S. Aug. Quæcunque*
Ligaueris. *Vat. Alligaueris.*
Super terram. *S. Aug. In terra.*

Verſ. 20.

Tunc præcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent, quia ipſe eſſet Ieſus Chriſtus.

Præcepit. *Fr. Luc. Edixit.*

Verſ. 21.

Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Ieroſolymam, & multa pati à ſenioribus & Scribis, & principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere.

Exinde. *Adam C. Ex eo tempore.*
Oſtendere. *Vat. Indicare.*
Ire. *Pagn. Abire.*
Reſurgere. *Pagn. Reſuſcitari. Fr. Luc. Suſcitari. Ar. M. Excitari.*

Verſ. 22.

Et aſſumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Abſit à te Domine: non erit tibi hoc.

Et aſſumens. *Fr. Luc. Apprehendens.*
Increpare. *Int. Euth. Reprehendere. Auct. Corripere. Syr. Obiurgare.*
Abſit à te. *Syr. Propitius tibi eſto. Pagn. Propitius tibi ſis. Ar. M. Clemens tibi Domine.*
Nõ erit tibi *hoc. S. Aug. Ne fiat iſtud.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.23. Qui conuerſus, dixit Petro: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi: quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominum.	Vade poſt me. *S. Aug. Redi retrò Satanas. Adam C. Abſcede poſt me.* Scandalum e. *Pagn. Offendiculo mihi es. Vat. Obſtaculo es mihi.* Hominum. *Syr. Hominis.*
Verſ.24. Tunc Ieſus dixit Diſcipulis ſuis. Si quis vult venire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.	Venire p.m. *Vat. Me ſubſequi.* Abneget ſemetipſum. *Syr. Abneget animam ſuam.* Et tollat. *Syr. Baiulet.* Sequatur me. *Auct. Imitetur me. Paul. de Pal. Sectator meus ſit.*
Verſ.25. Qui enim voluerit animã ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.	Saluam facere. *Fr. Luc. Seruare.* Qui autem. *Vat. Rurſus qui.* Propter me. *S. Cyp. Pro nomine meo.*
Verſ.26. Quid enim prodeſt homini ſi mundum vniuerſum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua?	Quid enim prodeſt homini. *S. Cyp. Quid proderit tibi. Vat. Quid enim profuerit. Int. Orig. Quid proficit homo. F. Lu. Quid iuuatur homo. Auct. Quid emolumẽti conſequitur homo.* Si vniu. mundum. *S. Cyp. Si Totum orbem. S. Aug. Si Totum mundum.* Lucretur. *Syr. Poſſideat. S. Hier. Lucrifecerit.* Anima u.ſ.d.p. *S. Hier. Et Anima ſua damnum habuerit? Pagn. Damnum intulerit? Mald. Anima verò ſua multetur. Int. Euth. Anima verò ſuæ iacturam fecerit?* Aut q.d.h.c.p.a.ſ. *Vat. Aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam ſuam.* Commutationem. *Pagn. Permutationem. Mald. Compenſationem.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.27. Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundum opera eius.	Cum Angelis ſuis. *S.Chryſ. Cum ſanctis Angelis ſuis.* Reddet. *Syr. Rependet. Auct. Perſoluet, Referet.* Opera eius. *S.Hier. Opus ſuum. Pagn. Iuxta actionem ipſius. Int. Euth. Iuxta id quod operatus eſt. Int.Theoph. Iuxta facta ipſius.*
Verſ.28. Amen dico vobis ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo.	Stantibus. *Int.S.Chryſ. Adſtantibus.* In regno ſuo. *Syr. In regnum ſuum.*

CAPVT XVI.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Impij plerumque diſcordias ponunt, vt bellum Chriſto inferant. 336
Ceteris nequiores qui ſcientia tument. A
Inuidiæ virus quid præſtet. B
Inuidi exitium ſuum vel neſcientes poſtulant. 337
Rebus ſpiritualibus intentos temporalium inuadit obliuio. C
Modicam carnis curam habet, qui Chriſto adhærere cupit. D
Apoſtolorum liberalitas, & rerum terrenarum neglectus. E
Quàm noxia prauorum hominum colloquia. 338
Chriſti mititas in arguendo. Correctio opportunè fiat. F
Superbia intumeſcit qui ſæculi ſcientia imbuitur, ſecus qui diuina. G
Tunc mali maximè cauendi cum ſanctitatem ſimulant, & ad Chriſtum accedere ſe fingunt. 339
Iuſti aliorum vitam curioſè non explorant, ſed ſuas cogitant labeculas. H

Acceſſerunt ad eum Sadducæi, & Phariſæi.

ONTRARII ac maximè erant Phariſæorum, & Sadducæorũ ſectę, & immortales inter ſe inimicitias gerebant, ſed vna ſunt mente, vt Chriſtum impugnent. Huc hominum 336

nimium impietas euadit, vt discordiam ponant, Christo bellum inferentes. Etiam Herodes, & Pilatus cum inimici essent, vt Christum irriderent, amici facti sunt.

A Accedunt, vt Christum tentent, legis fiducia insolentes, dedignātes opera virtutum: sic ferè fit, vt qui diuinę legis studio non proficiunt, dum eius peritia inflantur nequiores ceteris sint, magisque calumniæ dediti.

Et rogauerunt eum, vt signum de Cœlo ostenderet eis.

B Signum de Cœlo subdolè quærebant, vt ea miracula infirmarent, quæ in terris faciebat. Volebant Pharisæi, miracula è Cœlo fieri, vt Deo tribuerentur, non Christo, ne scilicet tantam auctoritatem apud plebem indipisceretur. Ab inuidiæ, liuorisque sinu hæc postulatio fluxit, vt non mirum, si tàm seuerè eos Christus arguat.

337 Vide quàm noxia sibi inuidia & præsumptio sit, signum de cœlo quærunt inuidi Pharisæi, nempè iudicij, supplicijque tempus aduenire postulant, nam Iudicij magni tempore signa in Cœlo fient, quum scilicet *Sol obscurabitur, & Luna non dabit splendorem suum, & stellæ de Cœlo cadent*. Matth. 24. v. 29. signa tunc in Cœlo erunt, vt ait Sanctus Lucas cap. 21. v. 25. *Erunt signa in sole luna, & stellis*. Ergò quum inuidia tacti signum de Cęlo quærunt, Dei iudicium super se venire clamant, tunc quippè erunt signa in sole, luna, & stellis.

Mat. 24.

Huc liuor, & inuidia homines adigit, vt exitium suum vel nescientes postulent.

Cum venissent discipuli transfretum obliti sunt panes accipere.

C Ad discipulorum laudem hæc obliuio est, tantum à deliciarum amore aberant, vt vel necessariorum obliuiscerentur; nulla illis de ferculis cura, nulla de corporis illecebris; rebus nempè spiritualibus intentos temporalium rerum inuadit obliuio: quod illos arguit, qui cum Christum sequi se credant, delicijs, & saginando corpori plus æquo student.

D Sed pende, quod tunc maximè discipuli panes accipere, obliuiscūtur cum ad Christum pergunt, nam ardens desiderium Christum videndi, eiusque præsentia fruendi, omnem terreni cibi memoriam aboleuit. Sic ferè accidit, vt modicam carnis curam habeat, qui cum Christo esse, & Christo adhærere vehementer desiderat.

E Sed qui obliuisci potuerunt, quum paulo ante *cap. 15. v. 37.* septem sportas plenas facto miraculo collegerint? Sed has septem sportas fors in pauperes distribuerunt, vt hinc discipulorum liberalitas appareat. Sed licet panes habuerint; obliti tamen sunt panes accipere, quia rebus alijs intenti erant.

Ca-

Cauete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum.

338 CVr non simpliciùs dixit: cauete à doctrina Pharisæorum & Sadducæorum? magnam vim habet hæc loquutio, vt ostenderet, quàm noxia prauorum hominum verba sunt, quantaque mala inuehat malorũ doctrina fermenti vtitur metaphora, nam sicut modicum fermentum totam massam corrumpit, sic & hæreticorum verba, & vniuersè impiorum hominum error licet modicus, ac leuis videatur ingentia affert damna, & multos, grauesque parturit errores.

1.Cor.5.

Præterea fermenti nomine hic vtitur, vt esset discipulis dubitandi occasio, & non intelligendi, & sic errarent circa panes, & daretur Christo locus eos arguendi, nolebat enim eos sine causa arguere; quo facto & Christi pietas, ac mititas elucet, & simul ostenditur, quàm ab temeraria increpane abesse debeant, qui alios regũt, præsertim quum subditi ob imperfectionem ferre graues increpationes sine causa nequeant.

G Fermentum prauorum doctrinam vocat, quæ hominem inficit, non emendat, inflatque mentem, à qua recipitur, non secus ac fermentum totam massam. Tumescit qui sæculi scientia imbuitur, aliosque superbus contemnit, omnia inflatus despicit: Christus è cõtrà doctrinam pani azymo comparat: *azymum*, inquit, *sinceritatis, & veritatis*, 1.Cor.5.8 quia scilicet ab omni tumore, atque superbia aliena est.

339 Sed cur nunc præcipuè monet apostolos, vt sibi à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum caueant? nam alio tempore, & occasione dicere id poterat. Poterat, sed opportuniùs hic factum, qua vt daretur increpandi discipulos occasio, quam quærebat Christus, quod & factum, quà quia tunc erat illi cum Pharisæis, & Sadducæis conuersatio aliqua, nam vtrique ad Christum accesserunt tentantes eum. Nempè tunc mali maximè cauendi cum Christo fictè, ac subdolè appropinquant, & fingunt se Christianos esse, qood nostri temporis hæretici, malique homines faciunt.

H Pende discipulorum humilitatem, ait illis Christus, *cauete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum*. Sed quid hic ipsi? rem prodit Euangelista: *At illi cogitabant inter se dicentes, quia panes non accepimus*. Alius exquisiuisset Pharisæorum, & Sadducæorum nequitiam, & errores, vt causam sciret cur caueri deberent; Apostoli aliorum scelera minimè quærunt, sed labeculas suas statim explorant, si quas habent, ideo statim recordantur, quod panes accipere obliti sint, quod negligentiam quandam sapit. Hæc illorum virorum nota, vt aliena vitia scire non curent, nec curiosè inuestigẽt, suas labeculas dum alios argui audiunt, diligenter considerent, & se in se recipiant. Digna res, quæ in exemplum eat, & illorum mentibus insideat, qui diligenter aliorum errata non solum intelligere,

sed

verumetiam euertere, vt ita dicam, student.

SECTIO II.

Quid cogitatis inter vos modicæ fidei?

340 IGNVM hic est, quod quæratur, cur Christus suos discipulos arguat, imo & arguendi occasionem quæsierit, quod superius non fecit superiori capite, cum modicam fidem ostenderint dicentes; *Non habemus hic nisi quinque panes & duos pisces.* Modica vtrobique fides, hic tamen arguuntur, non illic. Non casu id factum, nam Christus id fecit. Non redarguit ibi, quia Christus coram turbis erat, hic aberat à turbis, ne igitur discipuli malè apud turbas audirent, & minus à turbis fierent, abstinuit ab eorum redargutione Christus; vt ostenderet, quàm cautè correctio fieri debeat, ne aliena fama lædatur.

Alia huius rei suppetit causa; hic eos arguit, quia magis reprehensibiles, quia nunc viderant bis saturasse turbas Christus; tunc verò vnicam saturationem viderant tantùm; ex quo colligis, quòd eò quis grauiùs peccat, & arguendus magis est, quo plura exempla habet, quibus auocari à lapsu potest. I

Nondum intelligitis neque recordamini quinque panum?

Displicet Christo sua beneficia obliuioni tradi; ideo tàm acriter discipulos reprehendit; disce, quo quis sanctior, & Christo proximior, eò magis reprehendendus est, si diuinorum beneficiorum obliuiscatur. Non tàm seuerè vnum de turbis arguisset. K

De panibus hic mentio fit, & de virorum numero, ac fragmentorum copia, cur non & de piscibus? An non erat necesse singula ijs narrari, qui miraculo interrerant, vt miraculi memoriam refricaret L

caret fatis erat, si de panibus loqueretur. An pisces præterit, vt intueret necessariorum cura tangi debere, eorum quæ deliciarum quandam speciem habent, posse nos obliuisci.

Quem dicunt homines esse filium hominis?

M Non est ab re, quod Christus discipulos suos interrogat, quid de eo turbæ sentirent, docere quippè nos voluit, vt nos quoque, quid de nobis homines sentiant, quæreremus, licet aliorum dicta sequi non debeamus, si quid tamen mali de nobis opinantur, huius opinionis occasiones præcidendæ sunt; quod Præsules maximè præstare debent, quorum vita aliorum exemplar esse debet. Hi igitur malè de se opinandi occasionem minimè dent, aut an dederint exquirant aliquando.

341 Hominum testimonium quærit Christus, *quem dicunt*, inquit, *ho- homines esse filium hominis?* per homines turbas intelligit, vt Pharisæos, Sadducæos, & scribas excluderet, hi hominis nomen non merebantur cum Christum in Principe Dæmoniorum dæmonia eijcere, & similes blasphemias effutirent. Qui Deum blasphemat, qui maledicta euomit in innocentes hominis nomen mereri non videtur.

N Hos præterit, & horum testimonium non requirit, quia Christi famam obscurare studebant & pleni dolo, ac iniquitate sincerè iudicium ferre non poterant; turbæ, vilesque homines sincerius opinionem suam produnt. Testes Pharisæi esse non poterant, quia inuidi ac maligni.

Vel per *homines* omnes homines intellexit; proferuntur autem opiniones quæ Christi laudem cōtinebant, nam quid sentirent iniqui Pharisæi probè ille nouerat, & prætermittunt discipuli narrare. Nimirum censionis inuidorum nulla habenda ratio, contemnendum prorsus est, quod inuidi sentiunt, ac maligni.

Sed cur Christus de se, tanquam de alio loquitur dicens: *quem dicunt homines esse filium hominis?* Poterat apertiùs dicere: *quem dicunt homines me esse?* An ita loquitur, ne de se iactanter loqui videretur, sciebat quippè eorum sententias proferendas, quæ eius laudem continebant, ne ergo videretur laudem quærere, de se, tanquam de alio loquutus est, & vocans se filium hominis tanta humilitate oblatæ laudi occurrit; scilicet quò quis magis laudatur, & extollitur ab alijs, eo se deprimere debet magis: aliqui codices Græci interserunt τό me, sic; *quem me dicunt homines esse filium hominis?* Syrus: *quid dicunt super me homines me esse filium hominis?* Sed filij hominis titulus ob Christi humilitatem non omittitur. O

Populi de Christo iudiciū quæritur, & exhibetur, non sine causa id factum, hæc inter præcipuas, vt videatur discipulorū confessio à plebis mente disiuncta, P

nam si solùm discipulorum poneretur censio, existimari poterat, quod illam ex plebis sensu hauserant, & ex his quæ vulgo audierunt, quo fieret, vt eorum confessio minimè solida esset. Indicare voluit Christus discipulorum eius esse supra plebem sapere, & doctrinam ex Cœlo excipere, non ex plebis cęno premere.

Q Prius turbarum sententia ponitur, deinde discipulorum, vt quasi gradatum ad maiorem Christi laudem veniretur; vt disceremus semper diuinæ laudi adijciendum aliquid, & maiora semper præstanda, vt Deus magis à nobis laudetur.

R Turbarum laus ponitur, & discipulorum, vt quid inter vtrosque discriminis sit apertè videatur, vt colligeremus, quàm deceret, vt discipuli melius pleniusque Christum laudent, quàm turbę; scilicet quò quis Christo dignitate, & culmine proximior, eò maiorem ei laudem exhibere deberet, quod hic, vt vides, à discipulis factum, & tamen sæpè cōtra accidit, quum pauperes, ignobiles, ac idiotæ homines plerumque melius Christum vita, & verbis laudent, quàm Præsules, quàm Doctores, & eruditi.

SECTIO III.

In rebus fidei vnitas, & consensu probatur. 342
Eò amplius à nobis Christus laudandus, quò magis se pro nobis demisit. S
Honoratur qui se demittit. T
Dum extollimur vtilitatis nostræ memores esse debemus. 343
Honoris titulus post labores, non ante admittatur. V
Præsules, ac Principes suorum potiùs saluti consulant, quàm suæ gloriæ. X
Pusillorum scandalum vitetur. Y
A proba vita labi, & iterum ad eam redire difficile. 344
Iustus etiam inter conuitia, & flagella pacem reperit. Z
Grauius peccant qui alijs præsunt, & exemplo alijs praire in bono debent. A
Peccandi occasionem alijs prabere quàm Christo displiceat. B

Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei viui.

MNES discipulos Christus interrogauerat, quid de se sentirent, *Vos autem*, inquit, *quē me esse dicitis?* 342
Cur ergo vnus Petrus respondet? An quia eadem erat & aliorum mens, vnde etiam pro alijs responsum dedit? Vnus pro multis loquitur, vt in rebus fidei vnitas & consensio probaretur. In hoc Catholica fides ab hæresi differt, quòd hanc multi in multas discerpunt partes, in plures diffindunt errores. Catholica, Romanaque fides ita vt vna est, vt licet omni ęuo multi eam prædicauerit, vnus tamen loquutus videatur, quum in hominum varietate cēsionum varietas

rietas non sit, nec dispares sententiæ.

S Christus se filium hominis dicit, Petrus vocat eum filium Dei viui. Verbum Dei commendat humilitatem suam, homo Domini sui claritatem cognoscit. Quò magis humiliauit se Christus propter nos, eò magis nos eum glorificare debemus.

T Se filium hominis vocat Christus, & statim Dei Patris inspiratione eum Dei filium Petrus appellat, vt hinc colligeremus maiorem gloriam, honoremque ei exhiberi, qui demissiùs de se humiliusque sentit.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro, & sanguis, non reuelauit tibi.

343 BEatus es Simon Bar-Iona. Bar Syris filius dicitur, Iona columba, proprium est nomen Patris Petri, quod quidam putant ex Iohanna contractum, aut deprauatum, & sæpè Simon Ioannis appellatur Petrus. Porrò opponit Christus Simon Bar-Iona voci Beatus, vt memor humilis conditionis, ignobilisque originis suæ & felicitatis suæ magnitudinem melius cognosceret, & vilitatis suæ cogitatione in tanta laude non intumesceret.

Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.

V NVnquam Christus ante passionem suam Apostolis præcepit, vt se filium Dei esse prædicarent, inhibuit potius, vt hic videre est, nempè honoris titulum non vult nisi post labores, ac passiones, contra ac hominibus in more fit, qui speciosos titulos amant, labores fugiunt, qui comitantur honores.

Non vult tanquàm messias prędicari, ne eius passio impediretur, nam si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, sicque redempti minimè fuissemus. Qua re docentur Præsules, Principesque, vt suorum potiùs saluti consulant, quàm gloriæ suæ & honori. X

Præterea id fecit ob pusillorum scandalum, si enim Iesus prædicaretur Messias, & talis creditus esset ac postea occideretur, infirmi scandalizarentur, qui putabant Messiam non moriturum; magis curæ Christo fuit pusillorum salus, quàm sui nominis gloria.

Alia huius rei causa reddi potest, nempè, ne si prædicaretur tanquam Messias, in eum credentes quum postea viderēt eum flagellari, ac demum crucifigi, fidem amiterent, essetque nimis difficile eos ad sanam fidem iterū reuocare; ex quo colligis quàm ardua res sit post probæ vitæ profectum labi, & ad bonam frugem iterum redire. 344

Quia oportent eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus Sacerdotum.

NOmen vrbis, in qua multa passurus erat Christus ob- Z

 ser-

serua. Ierusalem visio pacis interpretatur; iustus etiam ibi pacem videt, & magna pace fruitur, vbi graue illi à malis bellum indicitur. Nihil est quod turbare eius mentem possit, nihil quod eius pacem auferre. Vbique pacem reperire possumus, licet flagella præparentur, calumniæ nobis obijciantur, quia hæc ipsa quietis, & pacis materia esse possunt, dummodo pacem prius nobiscum habeamus.

A Recenset hic Christus eos, à quibus passurus est, seniorum, Scribarum, & Principum Sacerdotum meminit, sed cur non & plebis, quæ clamabat: *Crucifige, Crucifige eum?* Cur non militum, qui coronam spineam capiti eius imposuerũt, ac demum affixerunt Cruci? An innuere voluit, hos silentio supprimẽs, eos grauiùs in Christum peccare, qui alijs exemplo esse debent, quorum munus est ceteros in Dei lege erudire?

B Peccauit populus, peccauerunt scribæ, seniores, & Principes Sacerdotũ, sed horũ meminit Christus, non illius, ac si à senioribus, & scribis tãtùm passus esset, hi enim suo exemplo, suisque verbis plebem ad tantum scelus committendum prouocauerũt. Adeo illorum peccatũ, qui alijs peccãdi occasionem dant, Christo displicet, vt ab illis tantùm se passurum esse denũtiet.

SECTIO IV.

Post reuelationes nemo facile, ac liberè ea effundat, quæ humana dictat ratio. 345

Ἐπιτιμᾶν *quid. Quanto impetu Christus ad passionem, crucemque ferretur.* C

Vnius admonitio reliquorum etiam sit. D

Satanæ officium exercet, qui à duris, asperisque alios auocat. E

Audiendi minimè sunt, qui vt nobis parcamus, suadent. F

Extollenda quæ laude digna, vt reprehensione digna sine reprehensione non abeant. G

Qui sibi parcere crucis, & mortificationis fuga student, minus parcunt, magis patiuntur. 346

Sui abnegatio, & mortificatio ob Dei gloriam. H

Abstinentiæ, ac mortificationis operibus vitam contrahi falsò homines putant. I

Εὐφίσκειν *de quibus dicatur. Laboris ratio in vita æterna habetur.* K

Anima thesaurus omnibus nobilior thesauris. L

Arrogantia Christi exemplo vitanda. M

Ἀποδίδωμι *quid. Præmium expectet, qui Dei legem seruat.* 347

Et assumens eum Petrus, cæpit increpare illum dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc.

PETRVS reliquis ardẽtior, & Domini sui amantior, libertate etiam sumpta ex reuelatione sibi facta, & ex laudibus, quibus eum Christus extulerat, in medium prosilit, & cæteris perturbatis, & hæsitantibus 345

nou

non obiurgantis auctoritate, sed amantis, & miserantis affectu Christum increpat, eumque à passione tanquam Dei filio indigna studet auocare. Ignorabat quippè aduentus Christi rationem, Cęlestis Patris voluntatem, crucis, necessitatem, redemptionis mysterium, idcirco incautus quem Dei viui filium didicerat, à morte dehortatur. Cautio hic nobis datur, ne post reuelationes, post reserata nobis diuinitùs arcana, liberus ea, quæ nobis humana ratio dictat, effundamus, neue sensui nostro nimium credamus, sic enim obuium erit cum Petro aberrare.

C *Cæpit increpare illũ*, Gręcè ἤρξατο ἐπιτιμᾷν αὐτῷ, *cæpit illum reprehendere, seu à sententia sua dimouere*, eam explodens, ac reijciens. Ἐπιτιμᾷν significat etiam coercere, ac refrænare, quo sensu supra cap. Matt. 8. 8. v. 26. sumptum est, quum de Christo dicitur: ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ *surgens increpauit*, seu, *coercuit, ac refrænauit ventos, ac mare*. Hic vbi Petrus à passione, ac morte Christum auocat, hoc idem verbum adhibetur, ac si eodem impetu Christus ad tormenta, ad crucẽ iret, quo venti feruntur, marisque vndæ, vt præ patiẽdi desiderio quiescere posset.

Qui conuersus dixit Petro; Vade post me Satana, scandalum es mihi, quia non sapis ea quæ Dei sunt sed quæ hominum.

D Mar. 8. QVi conuersus: Sanctus Marcus cap. 8. v. 33. addit: *& videns discipulos suos*: In omnes discipulos coniecit Christus oculos, vt ipsi quoque Petri redargutionem audirent, & in Petro omnes arguerentur, quum omnes idẽ quod Petrus paterentur, licet non tanto ardore corriperentur, vt in reprehensionis verba exilirent, vt fecit Petrus; Vult igitur vnius admonitionem omnium esse. E

Petrum passionem, mortemque inhibentem retundit, consilium eius reijcit, & facessere è suo conspectu si hæc suadeat, iubet. *Vade*, inquit, *post me Satana*. Aduersarium vocat eum, qui se conabatur amicum ostendere. Satanæ, & aduersarij nomen merentur, qui à duris, asperisque nos auocant, & ea consulunt, ad quæ caro ipsa inclinat.

Vade post me satana, scandalum F *es mihi*; Græcè, σκάνδαλόν μου εἶ, *scandalum meum es*; idest offensionis, ac ruinę causa mihi es, dum à passione ac cruce quantũ in te est, me conaris auertere, ac à patris mei obedientia reuocare. Quod si Christus in quo lapsus periculum nullum erat, blandientem Petrum tam acriter retudit, quid nos agere oportet, quum amicos audimus, qui vt nobis carnique parcamus consulunt, qui ad delicias, ac voluptates nos aduocant, à carnis macerationibus, asperaque crucis, ac mortificationis via nos auocãt? Reijciendi Christi exemplo sunt, & omnis amicitia damnanda est, quæ nos ab obedientia diuinæ voluntatis auertere studet.

Vade post me satana; quem Chri- G stus paulo ante beatum dixerat,

bea-

beatus es, inquiens, Simon Bariona: nunc tàm seuerè quia malè consuluerat, increpat. Cum rectè loquutus est, summis extulit laudibus, cum malè, tàm acriter eum arguit Christus; docens ita in hominibus extollenda, quæ laude digna, vt sine reprehensione non abeant, quæ damnanda; quod aulici, & adulatores præstare nesciunt, dum omnia probant etiam quæ improbanda.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere perdet eam, qui autem perdiderit animam suam propter me inueniet eam.

346 QVi *voluerit animam suam saluam facere;* Græcè, σῶσαι *Saluare, seruare;* scilicet in hoc mundo; seipsum seruare iuxta Christi mentem quærit, qui crucem sibi à Deo impositam abijcit, sibique parcit & indulget, blandia, & suauia eligit, dura asperaque fugit. Sed pende, quod non ait; *qui animam suam saluam faciet*, crucis fuga, voluptatum delectu, vt verborum antithesis requirere videbatur, nam in secunda sententiæ parte, quæ primæ respondet, ait; *Qui autem perdiderit animam suam:* Non caret hic loquendi modus sua vtilitate; Innuitur, opinor, Crucem fugere, à duris, asperisque se eximere voluntatis, ac voti rem potius esse, quàm euentus, affectus non effectus, adeo vt plerique se à cruce, ac mortificationis amaritudine subripere studeant, & quærant, pauci possint, quin quò magis sibi parcere Crucis, & asperitatum fuga volunt, minus parcunt, grauiori premuntur cruce, duriora sustinent, amariora deglutiunt. Rectè igitur dictum: *Qui voluerit animam suam saluam facere;* quum hoc voti, ac desiderij sit, non rei; & velle crucem fugere, velle delicijs frui multorum sit, reipsa illam fugere & istis frui, paucorum: nimirum magis cruce premitur qui crucem excutit, & abhorret, quàm qui occurrit Cruci, Cruci adhæret.

Qui perdiderit animam suam propter me. H Non satis est perdere sui abnegatione, & Crucis amplexu, nisi id propter Christum fiat, in Christi obsequium, in Christi confessionem, ac gloriam.

Qui perdiderit. Animam perdere I est vitam in Dei obsequium impendere, sed non est propriè perdere, sed hominum opinione; sic ferè vsu venit, vt vbi quempiam carnis macerationi, & abstinentiæ, ac mortificationis operibus addictum homines viderint, statim eum sanitatem, & vitam amissurum dicant; & cum imitari eum deberent, dehortantur.

Inueniet eam, Græcè εὑρήσει αὐτήν; K Verbum εὑρίσκειν de illis dicitur, quæ labore comparantur; vt sciamus in æterna vita laboris etiam nostri precium, & recompensationem esse.

Inueniet eam. Dixisset qui ani L mam suam ob Christi confessionem effuderit, diuitem thesaurum inueniet; nulla hic thesauri mentio. Nulla? Imo maximi, animæ scilicet, quæ diuitijs omnibus omnibus thesauris præponderat.

Filius

Filius hominis venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vnicuique secundum opera eius.

M FIlius hominis venturus est. Vtitur tertia persona de se loquens ad euitandam arrogantiæ opinionem, vtque suo nos exemplo doceret, ne nos & nostra superbè iactaremus.

347 *Tunc reddet vnicuique*; Græcè, τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ. *Tunc rependet, seu persoluet vnicuique*. Verbum ἀποδίδωμι *præmij vice rependere* significat, sed aliquãdo ad eũ porrigitur qui exhibitã legẽ obseruat. Hinc illud Plat. de leg. ὦ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὰ περὶ ταῦτα νόμιμα, *qui se optimè gerit in his legibus obseruandis*, si ad diuinam legem rem transferamus, vtraque notio optimè inter se cohæret; nam illi præmium Christus persoluet, qui suam obseruauerit legem; alioquin pœnam expectet, eamque perennaturam.

Secundum opera eius, Græcè, κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, *Iuxta actionem ipsius*, vt vertit Pagninus; vel, *iuxta opus suum*, vt legit S. Hieronymus. Indicat hæc varietas, bonorum esse ita bona opera continuare, vt vnum tantum opus efficere ipsa continuatione videantur; malorum esse peccata peccatis nectere, vt vnum opus tantum præstare videantur.

Præterea iusti ita multis operibus incumbunt, quæ in Dei obsequium exhibent, ac si vni tantum operam darent, tàm sedulò, & accuratè id efficiunt. Idem agunt & mali in malo.

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT XVII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius,& ducit illos in montem excelſum ſeorſum.

Et. *Fr.Luc. Autem.*
Aſſumpſit. *Pagn. Aſſumit. S.Proc. Aſſumptis Petro & Iacobo, & Ioanne.*
Duxit. *Pagn. Adducit. Vat.Subducit. Dionyſ.Alex. Aſcendit in montem. S.Proc. Aſcendit Dominus in montem. Adam C. Surſum duxit.*
Seorſum. *Syr. Solos. Ar.M. Priuatè.*

Verſ. 2.

Et transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſicut Sol: veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.

Transf.eſt. *Syr. & S.Hier. Transformatus eſt.*
Ante eos. *Pagn. Coram illis. Fr.Luc. In conſpectu eorum.*
Reſplenduit. *S.Aug. Splenduit.*
Facies eius. *S.Aug. Vultus eius.*
Alba ſicut nix. *Syr. Candida vt lux. Arab. Alba ſicut lux. S.Amb. Refulxerunt ſicut nix. Pagn. Candida ſicut lumen.*

Verſ. 3.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes,& Elias cum eo loquẽtes.

Apparuerunt. *Pagn. Viſi ſunt. S.Proc. & Vat. Conſpecti ſunt illis.*
Loquentes. *Pagn. Colloquentes.*

Verſ. 4.

Reſpondens autem Petrus, dixit ad Ieſum: Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyſi vnum,& Eliæ vnum.

Bonum eſt. *Adam C. Decorum, pulchrum eſt. Fr.Luc. Iucundum.*
Si vis. *Syr. Et ſi vis.*
Faciamus. *Syr. Faciemus.*
Tabernacula. *Fr.Luc. Vmbracula, tentoria.*

Verſ. 5.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et

Ecce nubes lucida. *S.Aug. Nubes lucida venit. S.Proc. ob orta eſt nubes.*

Vul-

Vulgata Editio. Lectionum Varietas.

ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite.

Et ecce vox. *S. Aug. Et sonuit vox.* *S. Proc. Et ecce vox extitit de nube.*
De nube. *Fr. Luc. Ex illa nube.*
Dilectus. *S. Cyp. Dilectissimus.*
Benè complacui. *Tert. Benè sensi* *S. Gaud. In quo bene placui. S. Proc In quo acquieui.*

Vers. 6.

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

Et audientes. *Fr. Luc. Et vt audiuerunt.*
Ceciderunt. *Pagn. Prociderunt.*
Timuerunt. *Vat. Territi sunt.*
Valde. *Pagn. Vehementer.*

Vers. 7.

Et accessit Iesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

Accessit. *Pagn. Progressus.*
Tetigit eos. *S. Aug. Porrexit manum.*
Nolite timere. *Fr. Luc. Ne timeatis.* *Ar. M. Ne metuite.*

Vers. 8.

Leuantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Iesum.

Leuantes. *Fr. Luc. Quùm sustulissent.*

Vers. 9.

Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem donec Filius hominis à mortuis resurgat.

Nemini dixeritis. *Syr. Coram nemine dixeritis.*
Visionem. *Vat. Visum. Fr. Luc. Hanc visionem.*
Resurgat. *Vat. Ressurexerit.*

Vers. 10.

Et interrogauerunt eum discipuli, dicentes: Quid ergo Scribæ dicunt quod Eliam oporteat primum venire?

Discipuli. *Syr. Discipuli sui.*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Vers. 11.

At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

Venturus est. *Pagn. Venit prius. Orig. Venturus est primùm.*
Restituet. *Arab. Docebit vos omnia. Auct. Instaurabit.*

Vers. 12.

Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.

In eo. *Caiet. Ei.*
Passurus est ab eis. *Syr. Vim passurus est ab eis. Ar.M. Futurus est pati ab eis.*

Vers. 13.

Tunc intellexerunt discipuli, quia de Ioanne Baptista dixisset eis.

Dixisset eis. *Ar.M. Dixit eis. Syr. Verba ipsis fecisse.*

Vers. 14.

Et cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicēs: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & male patitur: nam sæpè cadit in ignem, & crebro in aquam.

Et cum venisset. *Caiet. Et cum venissent.*
Genibus prouolutus. *Syr. Procidens super genua sua. Caiet. Genua flectens ei. Fr.Luc. Ad genua accidens illi.*
Lunaticus est. *Fr.Luc. Lunationibus afficitur.*
Malè patitur. *Vat. Misere affligitur. Auct. Malè opprimitur.*
Sæpè. *Int.Orig. Aliquoties. Int.Euth. frequenter.*
Crebrò. *Vat. Sepè. Int.Orig. Aliquoties.*

Vers. 15.

Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

Et obtuli. *Ar.M. Et attuli.*
Curare. *Int.Orig. Eijcere. Int.Theoph. Sanare.*

Vul-

Verſ.16.

Reſpondens autem Ieſus, ait: O generatio incredula, & peruerſa, quouſque ero vobiſcum? vſquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

Peruerſa. *Pagn. Diſtorta.*
Quouſque ero vobiſcum? *Fr.Luc. Quouſque tandem ero vobiſcum?*
Vſquequò patiar vos. *Fr.Luc. Quouſque tandem tolerabo vos? Int. S.Chryſ. Vſquequò ſuſtinebo vos?*
Afferte. *Syr. Adducite. Ar.M. Ferte.*

Verſ.17.

Et increpauit illum Ieſus, & exijt ab eo dæmonium, & curatus eſt puer ex illa hora.

Increpauit illum. *Mald. Imperauit illi. Euth. Præcepit. Auct. Interminatus eſt.*
Ex illa h. *Pagn. A tempore illo.*

Verſ.18.

Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum?

Secretò. *Caiet. Seorſum. Fr.Luc. Priuatim.*
Eijcere illum. *Syr. Eum ſanare.*
Illum. *Int.Theoph. Illud.*

Verſ.19.

Dixit illis Ieſus: Propter incredulitatem veſtram. Amen quippè dico vobis, ſi habueritis fidem, ſicut granum ſinapis dicetis monti huic: Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.

Si habueritis. *Fr.Luc. Si habeatis.*
Dicetis. *Syr. Diceretis.*
Tranſi. *Vat. Demigra.*
Et tranſibit. *Fr.Luc. Et demigrabit.*
Nihil impoſſibile erit vobis. *Syr. Nihil præualeret vobis. Adam C. Ex Syr. Aliquid non erit potentius vobis.*
Vobis. *Int.Theoph. In vobis.*

Verſ.20.

Hoc autem genus non eijcitur niſi per orationem, & ieiunium.

Non eijcitur. *Caiet. Non Egreditur.*
Per orationem. *Pagn. Per deprecationem. Vat. Per precationem.*

Verſ.21.

Conuerſantibus autem eis in

Conuerſantibus a. eis. *Syr. Quum*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Galilæa, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominnm.	*autem conuersaretur. Ar.M. Versantibus autem eis.*
Vers.22. Et occident eum,& tertia die resurget. Et cōtristati sunt vehementer.	Tertia die. *Int.Orig. Post tertium diem.* Resurget. *Fr.Luc. Suscitabitur. Ar. M. Excitabitur.* Contristati sunt. *Pagn. Dolore affecti sunt. Vat. Mærore affecti sunt vehementi.*
Vers.23. Et cum venissent Capharnaum accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma?	Qui accipiebant. *Pagn. Qui accipiunt. Int.Orig. Qui Exigebant. Int. Theoph. Qui solent accipere. Ar.M. Sumentes.* Didrachma. *Syr. Binas zuzim argenti capitatim.* Non soluit. *Cyr. Non tradit.*
Vers.24. Ait: Etiam. Et cum intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis?	Cum intrasset. *Syr. Eum ingressus esset Petrus.* Præuenit. *Syr. Praeocupauit.* Reges terræ. *S. Aug. Reges mundi.* A quibus. *Syr. A quo.* Tributum. *Ar. M. Tributa.* Vel censum. *Syr. Pecuniam capitatim.* An ab alienis. *Int. Orig. An ab extraneis?*
Vers.25. Et ille dixit: Ab alienis. dixi illi Iesus: Ergo liberi sūt filij.	Ab alienis. *Syr. Ab extraneis.*
Vers.26. Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: &	Scandalizemus. *Pagn. Offendamus. Vat. Ne simus illis offendiculo Ar. M. scandalizetis.* Vade ad m. *Pagn. Progressus ad mare. Fr.Luc. Profectus ad mare.* Mitte *Fr. Luc. Iace.*

aper-

aperto ore eius, inuenies staterem illum sumes, da eis pro me, & te.

Ascenderit. Pagn. Prodierit. S. Aug. Surrexerit.
Illum sumens. Int. Theoph. Illum accipe.
Aperto ore eius. S. Aug. Aperi os eius.
Da. Syr. Offer.

CAPVT XVII.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Et post sex dies assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius.

CVR non statim transfigurauit se Christus? an vt his diebus intermedijs pararent se qui erant visuri? Dixerat; *sunt quidem de hic stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno suo;* respiciens ad transfigurationis mysterium, quod per hos dies distulit, vt ei parati occurrerent, & ita innueret gloriam regni cœlestis non segnibus, & dormientibus dari, sed illis, qui parati, & deuoti fuerint. 348

A Distulit præterea transfigurationem, vt discipulorum desiderium acueret; amat sua beneficia desiderari Christus, non contemni. Differt ne paruo aut nullo nostro

ſtro labore Dei dona exhibita vileſcerent.

B Vide in Chriſto profectus noſtri curam. Transfigurationem ſuam quibuſdam promiſit; *ſunt quidam*, inquit, *de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant filium hominis*. Non explicat quinam eſſent, qui hac gratia donandi, vt ſcilicet omnes illũ diem expectarent, ſe omnes pararent, & per feruentia deſideria promptos ſe exhiberent, nullum deſignat, nullum nominat, quia omnium profectum deſiderabat. Hęc eadem ſit cæterorum ſuperiorum mens, vt quantùm poſſunt ſuorum ſanctitatem, ac perfectionem augeant.

349 Sed quæri hic poteſt, cur non omnibus diſcipulis hæc tranſfiguratio oſtenſa? An quia non omnes erant digni, erat enim inter illos Iudas, qui arcendus erat? Atqui poterat oſtẽdere alijs; poterat ſed fors; non expediebat, Iudas ſi ſe ſolum videret excluſum deterior factus eſſet, & acriorem ſumpſiſſet animum Chriſtum tradendi. Etiam Iudæ conſulit Chriſtus, & ne in peius labendi occaſionem arripiat ſummopere ſtudet.

C Porrò hos tres dumtaxat elegit, quia ceteris feruentiores, ac magis diſpoſiti, vt horum exemplo alij ad maiorem perfectionem allicerentur, & tales ſe exhiberent, vt ipſi quoque ſimilia mererentur; nẽpè prouidi Paſtoris eſt aliorum exemplo alios ad ſublimius vitę genus prouocare.

D Petrum aſſumpſit Chriſtũ, non aſſumpſit Iacobum Alphæi, qui erat ei cognatus, vnde & frater Domini dicitur ad Galatas 1. per quod oſtẽdit in donis diſtribuendis ſanctitatis habendam rationem eſſe non ſanguinis, non cognationis, quod ferè fieri ſolet. Galat. 1

Et duxit illos in montem excelſum ſeorſum, et tranſfiguratus eſt ante eos.

IN monte transfiguratus eſt Chriſtus, ſed qualis mons fuerit non ſcribitur, quod tamen factum de monte vbi crucifixus, nomen enim montis traditur, fuit enim Caluariæ; locum mortis deſignat, non deſignat gloriæ, vt nobis innueret, dum ſumus in hac vita non gloriam eſſe quærendam, ſed tribulationes potiùs, & aduerſitates, nihil refert licet transfigurationis locum neſciamus, dummodo ſciamus paſſionis, ad montem quippè myrrhæ cum ſponſa ire debemus, gloriæ delicias inueſtigare non eſt neceſſe. 350

Mons iſte fuit Thabor, in quem duxerunt Chriſtum, vt præcipitarent eum. *Luc*. 4. ſicut nonnulli notauere. Diſce Chriſti clementiam, iniuriarum oblitus ibi gloriam hominibus oſtẽdit, vbi mors eius quærebatur. E Luc. 4

In montem pergit, vt oſtenderet, ei, qui cœleſtia, ac diuina contemplari vult, terrena relinquenda eſſe, vt in voluptatum profundis minimè iaceat, ſed mente in ſuperna conſurgat. F

Antequam pateretur, crucíſque mortem ſubiret Chriſtus coram diſcipulis ſuis transfiguratus eſt; diuino conſilio id factum, 351

ctum, vt statim intelligeremus, Christum sponte mortem crucis obijsse. Tam enim facilè erat mortem euadere, quàm facile nube se se circundare, solis lucem vultu, facieque referre, & vestibus candorem inducere; quis enim hominum tanta maiestate fulgentem inuaderet? quis in eum manus inijcere aut posset, aut auderet? Ante passionem igitur suam Christus se coram discipulis transfigurat, vt quàm facile ei fuisset manus hominum euadere, crucisque supplicio se eximere probaret.

G In monte transfiguratur, quia in monte orare consueuerat Christus, hinc illud: *ascendit in montem solus orare*, & alibi: *exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei*. vbi orare solet, ibi transfiguratur, vt innueret hominem orationis fusu, ac frequentia in alterum commutari, alium vultum induere, aliam mentem, ac mores. Quid quod Lucas orationis meminit dum ait: *facta est dum oraret facies vultus eius altera*.

Matt. 14

Luc. 6.

Luc. 9.

H Mons iste fuit, vt Interpretibus placet, Thabor, vbi Melchisedech obuiam venit Abrahamo triumphanti de quinque Regibus; vbi quinque sensuum regnū, imperiumque excusserimus, tunc cœlestis gloriæ gustum quendam Deus nobis exhibebit.

352 Olim in Thabor speculatores erant, qui prætereuntes ad Idolorum allicerent cultum, hinc illud Oseæ 5. v 1. *Rete expansum est super Thabor*. Alia Christi mens, aliudque rete expandit, vt omnes capiat ad vitam ad salutem, gloriam suam demonstrāt, vt omnium animos hac læta visione veluti expanso rete comprehendat.

I *Et transfiguratus est ante eos*. Cur in conspectu illorum transfiguratur? Ne alterum esse suspicarentur, neue oculis suis illusum putarent, & phantasma esse, quod viderent. Aberrandi occasiones Christus aufert, cauetque, ne bona quæ nobis exhibet & ostendit fictitia, aut personata videantur, quod mundus, & Dæmon facit.

SECTIO II.

A Chri-

A Christi praesentia abire non potest, qui Christum amat.
Vera gloria non est, quae interturbari ab hominibus potest. V
Fiducia, & spes in hominibus minime ponenda. X
In Religione quidam caelestis gloriae sapor. 357
Perstricti qui creaturas pariant Creatori, imo anteponunt. Y

Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes.

353

Vaeri hic potest, cur hi duo potissimum electi? An ob insignem vtriusque sanctitatem? An quia hi duo etiam viuentes immortale quoddam viuendi genus repraesentarũt. Moyses enim quadraginta diebus sine cibo mansit Exod. 32. & Deut. 9. & totidem diebus Elias, nam sumpto pane subcineritio sine alio cibo ambulauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus 3. Reg. 19. Nulli autem in veteri testamento tam longũ tempus ieiunarunt. Ergo quod hi apparuerint in gloria ieiunij priuilegium est, vt ita disceremus ieiunium ad gloriam viam sternere, & ad beatitudinem suos ducere.

K Hi duo in transfiguratione apparent, vt Iudaeorum calumnia tolleretur, qui dicebant Christum legem soluere, & prophetas, nam hi apparent qui legem, & prophetiam praeferebant, non fuisse illis contrarium apertè constabat. Ex quo colligimus superioris esse vt verae solidaeque gloriae splendore fulgeat omnem violatae legis maculam & suspicionem abolere. Haec summae gloriae summa est.

Hi duo adfuerunt tãquam sanctitatis Christi testes, alioquin si Dei legem Christus, vt calumniabantur Iudaei, violasset Dei legislator Moses non affuisset, si verò Dei filius verè non fuisset, Elias non astitisset, quin diuinae gloriae zelo tactus abijsset, nec illi paruisset qui sibi quod non haberet, vindicaret. Nimirum veri Dei serui nec tantae gloriae consortio adduci potuissent, vt eorum praesentia aliquid cõtra Dei legem fieri probare viderentur. Pende quanto diuinae legis zelo corripi debeat, qui Dei seruus audire vult. L

Testes Moyses, & Elias apparent, vt ostenderet Christus se vitae Dominum esse, ac mortis, ideo hi adducti, nam Moyses mortuus fuerat, Elias adhuc viuit, nempè mortis, & vitae potestatem habet, cui Moyses, & Elias famulantur. M

Isti duo Christo adstantes de Christi passione loquebantur, de excessu nempe, quem completurus erat in Ierusalem, ideo ergò hi aduocantur, qui pro Deo morti se exposuerant. Moyses enim Pharaoni se opposuit, Elias autem Regi Achab, nempè de Christi passione, ac morte, probè loquitur, qui mortem subire pro Deo non dubitat. 354

Dixerat Christus capite superiori Petro, & alijs discipulis, vt ponerent animam suam pro eo, id vt magis suaderet inducit loquen- N

loquentes de passione sua illos, qui animam pro Dei gloria ponere nō dubitauerant, vt eorū exempla, & gloriam discipuli sequerentur, & eisdem animis morti occurrerent; ex quo apparet, quantam bonorum exempla vim ad bonum habeant.

O Moyses, & Elias adducuntur, vt qui Dei gloriam sperat legem seruaret & Prophetiæ crederet. Imo vt horum exemplo, mites vt Moyses essemus, zelantes sicut Elias.

P Inter hos Christus videtur quia scilicet & zelus Christum respicere debet, & mititas Christum spectare, alioquin & ille crudelitas euadit, & ista remissio, & indulgentia.

Q Dum Christus gloriam suam ostēdit etiam de passione sua cum Moyse, & Elia loquitur, vt ostenderet ad gloriæ culmen nisi per passiones, & aduersitates non perueniri. Hinc illud: *per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei* Act. 14.

Domine bonum est nos hic esse, si vis faciamus hic tria tabernacula tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnū.

355 GLoriæ meditatio impigros, & laboris cupidos reddere nos debet. Docet hoc suo exemplo Petrus, qui gloriæ dulcedine captus, tanquam impiger operarius ministerium suum pollicetur, & ait, *faciamus hic tria tabernacula*, non ait, diuina virtute, vel ab alijs operarijs fiant, sed faciamus, laborem enim subire gloriæ amore non defugiebat. Ergo qui gloriam amat, labores non defugiat, non torpeat, non iaceat, nec otio absumatur.

Laborem suum, ac ministerium in tabernaculis ædificandis R Petrus pollicetur, nec cogitat corporali illa ædificatione gloriæ dulcedinem abrumpendam; fors credebat non interrumptam iri; quo indicatur etiam in vilibus ministerijs frui nos Dei visitatione posse, & cælestibus delicijs perplui, quod frequenter accidere puræ animæ in se ipsis experiuntur.

Visa ad horā humanitas Chri- S
sti transfigurata tanta affecit dulcedine Petri mentem, vt rebus alijs omnibus spretis sola illius fruitio ipsi sufficeret, honores non quæreret Ecclesiæ primatum non ambiret, quid faciet gloriæ mare, si gutta mentem obruit? Qui cœlestem gloriā exspectat culmina, & omnia terrena contemnit.

Faciamus tria tabernacula. Cur 356
& suum sibi, alijsque discipulis tabernaculum Petrus non assignat? Sui nulla cura tangitur, qui Christi amore feruet, & gloriæ potiunde ardet desiderio.

Deinde non vult tabernacula T
sibi, duobusque discipulis exædificari Petrus, quia semper cum Christo manere volebat in eodem tabernaculo, idemque ab aliis discipulos factum iri putabat; nam qui gloriæ desiderio tenetur à Christi præsentia abire non potest, tabernaculis disiungi non vult.

Mosem, & Eliam adesse volebat V
Petrus, quibus tabernacula struerentur; sed cur? vt montem ab insidiatoribus tutarentur, nam ita se-

ſecum cogitabat, ſi quis audax adire montem voluerit, & nos aggredi, aderunt Moſes, & Elias qui vlciſcātur, nam ille plurimas gentes deuicerat, hic verò ignem ſuper quinquagenarios de Cœlo detraxerat? Errabat Petrus, gloriæ nomen, ac quietis non meretur, quæ ab hominibus interturbari poteſt, quæque in ſui cuſtodiam hominum auxilijs indiget.

X Petrum in Moſis & Eliæ auxilio fiduciam collocaſſe diſplicuit Chriſto, vt ſtatim vtrumque abire iuſſerit, ſolusque remanſerit, vt diſceremus in eo ſolo ſpem figere, fiduciamque locare.

357 In hoc monte factum eſt quod Petrus voluit, licet non ſicut ille petebat, nam tria monachorum clauſtra hic poſtea facta perhibentur, quæ ibi diù manſerunt; Vt ita colligeremus Religioſorū monaſteria Chriſti tabernacula eſſe, legiſque diuinæ, & prophetiæ, & in monaſterijs quātum fieri poteſt cœleſtis gloriæ guſtum exhiberi. Ita eſt.

Brocardus lib. de ſitu terræ Sāctæ.

In hoc errauit Petrus, quum tria vellet tabernacula fabricari, & in eodem ordine Moyſem & Eliam cum Chriſto collocat. Pariari Domino ſerui non debent. Plerique putauere ob tria hæc tabernacula, quæ fieri Petrus poſtulauit exæquans ſeruos Domino, Deum permiſiſſe, vt ter eum in paſſione negaret. Quàm pœnam ſubire illi merentur, qui impiè creaturas præferunt Creatori? Petrus neſciebat quid diceret, & permittitur labi, peccatores ſciunt ſe non pariare modo iuſtos Dei ſeruos Chriſto, ſed falſas voluptates vero Deo. Quàm pœnam ob ſcelus iſtuc ſint ſubituri ipſi viderint.

SECTIO III.

Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui ipſum audite.

HIc eſt filius meus dilectus. Etiam dum in cruce eſſet Filium 358
Dei

Dei se dixit, nam patrem alloquẽs ait: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum;* scilicet tàm filius in gloria, ac maiestatis ostensione dicitur, quàm in opprobriis, in calumniis, in passione, in cruce; vt Dei filius tu quoque audias, eundem te & in prosperis, & in aduersis exhibe. Disce, hominum calumniæ dignitatem, excellentiam, aut sanctitatem supprimere nequeunt.

Z *In quo mihi benè complacui.* idest. *In quo acquieui*, sic enim vertit Sanctus Proclus, & sic exponunt S. Chrysostomus, Euthymius, & Theophylactus. Requiescit in ipso pater, quia eiusdem est penitus voluntatis; non enim quia genuit idcirco tantummodò diligit, sed etiam quia vnam volũtatem cum patre habet, & ab eo non dissentit. Et nos etiam vt Filij Dei audiamur Dei voluntatem ita perficiamus, vt in nobis quodammodo quiescere videatur.

A Filium suum dilectum, & in quo requiescat, & oblectetur Christum esse Pater affirmat, ne Petrus audiens moriturum turbaretur; ac si diceret Pater, hic Filius meus dilectus est, in quo requiesco, quod si amatur, ne metuas, nemo perdit, quem amat, noli turbari Petre, audiens illum de morte loquutum mortem subiturum; non potes tu magis diligere quàm à patre diligatur, ego amans patior vt patiatur ac moriatur, patere tu quoque.

B *Ipsum audite*: non dicitur, *ipsum videte*, sed, *ipsum audite*, nam qui gloriosam Christi faciem in Cœlis æternum videre desiderat, debet hic eius vocibus obtemperare, ad beatitudinem quippè via Christo obedire.

Signatè ait, *ipsum*, non enim ad legem veterem, quæ per Moysem significata est, nec ad prophetarũ ænigmata, quæ per Eliam, spectandum erat, sed ad Christum, in quo omnia complebantur; hic audiendus, huic parendum erat, ac si dictum fuisset, legis vmbræ recedant, recedant prophetiæ typi, solum splendidum Euangelij lumen intuemini. C

Sed quæri hic potest, cur in trãsfiguratione hęc verba adiecta sint, *ipsum audite*, quod in baptismo minimè factum est, vbi omnia alia verba audita fuere. An quia cum in Iordane de Cœlo diceretur, *hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, licet multi audirent nullus tamen ibi aderat Christi discipulus, ideo dictum non est, *ipsum audite*; hic verò tres Christi dilecti discipuli aderant, ideo Christum audire iubentur; nempè quò quis Christo magis adhæret, eò magis eius verba audire debet, & opere complere, quod audit. 359 Matt. 4.

Putant aliqui, idcirco in baptismo additum non fuisse, *ipsum audite*, quia nondum Christus ieiunauerat, vt statim disceremus prædicationis munus exercere non debere, qui per vitæ austeritatem prius alijs non prædicauerit. D

Nec mysterio vacuum est, quod indefinitè dicitur, ipsum audite, nec aliqua determinantur, in quibus obediri Christi discipuli Christo debeant, quia in omnibus ei parere par est. E

360 *Ipsum audite*, ei obtemperate, nullus contradicat; vniuersè in rebus omnibus id intelligitur, sed maximè in re, de qua loquutus fuerat cum Mose, & Elia, de passione scilicet, & cruce. Scitè Sanctus Chrysostomus hic: *Ipsum audite, quare si crucis patibulum sustinere vult, non contradicas*. In hoc maximè audiri filium pater iubet, in quo salus nostra sita erat. Paria ferè Theophylactus hic. *Docet quoque illum audiendum, etiamsi crucifigi voluerit, ne obluctemini*: Vnde hinc aliam rationē colligere possumus, cur post baptismum, cum diceret Pater: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, non addiderit hæc verba; *ipsum audite*, quod hic fecit, quia de passione, & morte loquebatur, quam impediri nolebat, quod non erat necesse tunc prima illa vice monere, cum de passione nulla esset mētio facta.

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

F CVr cadunt? ex reuerentia quadam, & quodam timore; sed cur tanto timore consternuntur? an quia discipuli cognouerant se errasse, idque præcipuè in Petri petitione de tribus tabernaculis ædificādis, de quo & dictum, quod nesciret quid diceret. Iusti ob leuem labeculam Dei vocem audiētes timore corripiuntur: quid erit impijs in die iudicij cum irati iudicis faciem viderint, vocē æterno igni eos adiudicantis audierint?

G Viderunt discipuli Christum quodam celestis gloriæ splendore fulgentem, nullus tamen hic regni dexteram, aut sinistram postulat, quod alibi factum; nempè verè gloriæ gustus ambitionis medicina est. Matt.2

H Quod duo discipuli sedes digniores vellent occupare alij decem indignati sunt, hic nulla contentio, nulla indignatio orta, quia gloria, quam viderant in monte Thabor, vitam alteram respiciebat, quæ omnium vota explere potest, quod terrenum regnum, terrena gloria non potest. Matt.20

Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis; surgite & nolite timere.

361 VBi vox patris personuit, vbi Christi gloria, atque maiestas à Patre manifestata est, tunc ad discipulos accedit, vt eos erigeret & animaret; scilicet non inflatus laudibus viles discipulos dedignatur: Hæc veræ, solidæque magnitudinis nota, in laudis gloriæque culmine aliorum non obliuisci.

I *Tetigit eos*: Non solo sermone discipulos animat, sed & tactu cōfirmat, vt omnem discutiat metum, ne fortè spectrum suspicentur. non vult Christus suis adesse videri dumtaxat, sed sine vlla suspicione deceptionis auxilij sui manum se porrigere testatum omnibus esse cupit.

K Instruere discipulos Christus volebat, ne cui hoc quod viderant dicerēt, sed prius timorem eos iubet euomere, prius timor expellitur, vt postea doctrina tribuatur,

ne

ne ſcilicet ex timore Chriſto obtemperarent, ſed ex amore, amat quippe Chriſtus ex amore obſequium deſcendere, non ex ſeruili timore.

SECTIO IV.

Chriſti gloriam enuntiaturus ſupera repleatur gratia. 362
Paſſionem ſuam Chriſtus impediri non vult. L
Ad gloriam niſi per labores, crucemque eundum. M
Ieiuniorum vis, & virtus. N
Qui contra ieiunium pugnat ieiunij ictus ſentit. 363
Tribulationes frequentius, quàm gaudia cogitanda. O
Quanto patiendi deſiderio Chriſtus teneretur. P
Gloriæ cœleſtis cogitatio homines in Deum quodammodo transformat. 364
Maiori, aut certè molliori affectu matres in liberos feruntur, quam patres. Q
Per creaturas iniuria affici Creatorem Dæmon ſtudet. R
Πάσχειν quid. Iniuriæ, & oppreſſiones ingentis beneficij loco habendæ. 365
Dæmoni ſatis eſt ſi quis pereat, quo pereat non curat. S
Dei erga nos prouidentia. T
Dæmonis in nocendo pertinacia. V

Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.

362 Nempè adhuc inepti erant Apoſtoli, qui Chriſti gloriam prædicarent, poſt Chriſti reſurrectionem, atque adeo Spiritus ſancti aduentum hoc vulgandum illis erant, cum eſſent Spiritu ſancto repleti, quia ſcilicet Chriſti gloriam enuntiaturus, ſupera gratia repleri debet, & igneas linguas accipere.

L Id inhibuit etiam Chriſtus, ne ſcilicet eius paſſio, ac mors impediretur, ſi enim hæc res in vulgus ſpargeretur, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

M Hæc gloriæ viſio niſi poſt Chriſti paſſionem, mortemque prodenda erat, & euulganda, vt tacitè nobis hoc ſilentio innueret, ad gloriam non niſi per labores, paſſiones Crucemque eundum. Poſt mortem Chriſti hæc viſio alijs aperienda, non ante, vt quod ſciri ante mortem crucemque nolebat ante crucem, paſſionemque nullus ambiret.

Hoc genus non eijcitur, niſi per orationem & ieiunium.

N Pende quanta ſit ieiuniorum virtus, vt id facere ieiunia valeãt, quod Apoſtoli nequiuerant.

363 Ieiunio fugatur Dæmon, qui contra ieiunium pugnat, & tollere à fidelium caſtris calidus ſtudet. Iuſtè id agitur, vt qui Chriſtum tentans à ieiunio auocare lapidum in panes conuertendorum exhibitione tentauerat, de ſua paratura repercuſſus ab obſeſſis corporibus ieiunij virtute eiiceretur. Qui contra ieiunium pugnat ieiunii ictus ſentit. Timeat fidelis, ne qui ieiunio velut armis vti nõ vult ieiu-

ieiunium velut hostem sustineat; ieiunium quippè dum seruatur, ad custodiam est, dum non seruatur hostis euadit, & nos à Dei consortio eiicit.

O Semel gloriam suam in transfigurato corpore discipulis exhibuisse legimus, frequens verò passionis meminit; quia scilicet dum hic sumus magis tribulationes, quam gaudia cogitare debemus.

P Sæpe suę passionis meminit Christus, vt ostenderet quanto patiendi desiderio teneretur, nam de ijs frequenter loquimur, quæ valde amamus, & altè menti insident.

Et cum venisset ad turbam accessit ad eum homo.

364 *Cum venisset*, scilicet Iesus; Græcè, καὶ ἐλθόντων αὐτῶν *cum venissent*, Iesus scilicet, & tres eius discipuli, qui testes eius transfigurationis fuerant; Etiam Syrus plurali vtitur numero, *Quumque venissent*; & Arias Montanus ex Græco transfert, *& venientibus eis*: Cur igitur Latinus interpres singulari numero extulit, & tanquam de solo Iesu loqueretur dixit, *cum venisset?* An quia post mirabilem illam visionem ita Apostoli Christo adhærebant, vt in eum mente quodammodo immigrasse viderentur, vt vnum cum ipso iam essent affectu, & voluntate? Tantum in hominum animis gloriæ gustus quidam potest, vt eos in Christum gloriæ auctorem rapiat ac veluti transformet.

Domine miserere filio meo, quia lunaticus est & malè patitur, nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.

Q *Domine miserere filio meo*; Magis pathetice Chananæa, quæ pro filia rogans dixit. *Miserere mei fili Dauid, filia mea malè à Dæmonio vexatur*; Matth. 15. v. 22. Vt Mat. 15.
sui misereretur postulat mater, filię malum suum putans; Pater iste misereri non sibi, sed filio petit. Maiori in filios matres feruntur affectu, quàm ferantur patres, aut saltem teneriori, molliorique.

R *Quia lunaticus est*, Græcè, ὅτι σεληνιάζεται, *lunationibus afficitur*, in lunæ innouatione Diaboli fraude patiebatur. Hoc tempus Dæmon obseruabat, vt odibilem faceret Creatorem, qui creaturas produxerit, quę nocerent. Cum ex creaturis & cognoscendus, & laudandus Deus sit, per creaturas iniuria affici creatorem subdolè tentat Dæmon.

Et malè patitur, Græcè, καὶ κακῶς πάσχει, *Misere affligitur*. πάσχειν 365
dicitur etiam de beneficiis, quę accipiuntur. Herod. πεισομένοι ἀγαθὰ *beneficia accepturi*. Et Demosth. ἀγαθὰ παθὼν *beneficijs affectus*; Congruè verbum, quod de iniuriis, cõtumeliis, & tribulationibus dici solet, etiam ad beneficia porrigitur, vt statim disceremus iniurias, & oppressiones, quas patimur, ingentis beneficii loco nobis habendas esse.

S *Nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.* Contrariis elementis in filii perniciem Dæmon vtebatur; hoc sæpè ille præstat, cum deliciis ali-

aliquem sternere non potest, contrariis etiam vtitur, nimia scilicet abstinentia, nimiis vigiliis. Satis illi vt quis pereat, & decipiatur, quo pereat non curat.

T Sæpè cadit in ignem. Proprium Dæmonis est, vt perdat homines in quos aliquid acceperit facultatis, nisi illius conatum Deus impediat, consilium frangat. Vide hic quanta in homines Dei prouidétia sit; hic puer toties in ignem, & in aquam iniectus, ab vtrisque manifesta Dei cura, & prouidentia seruatus exiuit, moriturus proculdubio nisi seruaretur.

V Sæpè cadit, semper liberatus: vt diuina prouidentia hic elucet, sic, & Dæmonis sæuities, & in nocendo pertinacia; licet iste puer semper liberaretur, non desistebat tamen Dæmon, quin in ignem eum coniiceret, & in aquam, sperans futurum, vt semel tandem aut ab illo absumeretur, aut suffocaretur in illa. In spiritali pugna idem præstat, licet nihil tentando efficiat, à tentatione non facilè abstinet, spe victoriæ tandem consequendæ.

SECTIO V.

Facilè homines culpam in alios reijciunt, à qua ipsi non immunes. 366
In correctione aliorum nomini, ac famæ consulendum. X
Quàm noxia subditis Pastoris absentia. Y
Difficilè curari morbus potest, qui radices emiserit in animo. Z
Peccatum peccatum trahit. 367
Quàm noxia inuidia sit. A
Ilitis quid. Fides humilis, sed vehemens. B
Iusti quò magis comprimuntur, ac terrantur, eò maiorem fiduciam habent. C
Viri apostolici est animarum lucris inhiare, non pecuniis. 368
Doctor lucri cupidus, paucos prædicationis rete ferè trahit. D
Prompta etiam in difficilibus obedientia. E
Prælati communibus Ecclesiæ bonis ad priuata commoda, & minus ad proprias voluptates ne abutantur. F

OBTVLIT *eum discipulis tuis*; cum Christus abesset, & in monte moraretur vbi se coram tribus discipulis se transfigurauit, obtulit iste pater filium discipulis, qui remanserant, sanandum; sed curare nequiuerunt. *Non potuerunt*, inquit, *curare eum*. Quod suæ culpæ potius, aut certè non minus erat, id discipulis adscribit; frequens id, & hominibus familiare, vt culpam, à qua ipsi non sunt immunes, facilè in alios transferant, & in eo alios arguant, in quo ipsi maximè sunt arguendi. 366

Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus propter incredulitatem vestram.

SVperius Lunatici patrē, aliosque incredulitatis insimulauit, arguit nūc discipulos, quibus perfecta X

fecta fides deerat: sed obseruandum est, quod illos, quorum peccatum manifestum omnibus erat, Christus coram omnibus arguit, discipulos quorum defectus notus non erat, publicè non reprehendit, sed vt colligitur ex *versic.* 19. *κατ' ἰδίαν, secreto, seorsim, priuatim,* sicut ad eum accesserunt Apostoli; id autem fecit, vt eorum consuleret auctoritati, doceretque in iis qui delinquunt corrigẽdis, eorum famæ, nominique, si res occulta sit, esse consulendum.

Y *Propter incredulitatem vestram;* Vt minorem fidem quàm debebant, & necessaria erat præstando miraculo Apostoli habuerint, non tamen fidem penitus perdiderũt. Oblatus est discipulis hic adolescens, vt aliqui notauere, dũ Christus cum tribus discipulis in monte versaretur; vt vel hinc coniiceremus, quàm noxia discipulis magistri, quàm noxia ouibus pastoris absentia sit, licet pastor gloriam intueatur, & mente in paradisum euolet.

A *Propter incredulitatem vestram;* Ob morbi diuturnitatem, quo puer corripiebatur, difficilem curationem futuram putabant Apostoli, atque adeo fides, ac fiducia in illis deferbuit, quæ erat necessaria: Dæmonem etiam ab incunabulis puerum obsedisse, vel Apostolos deterruit. Explicari non potest, quàm difficile curari morbus possit, qui à teneris annis mentem corripuit.

367 Sunt qui putent idcirco Apostolorum fiduciam elanguisse, vt adolescentem curare nequiuerint, quia inuidia eos inuaserat, & quidam turbationis motus eos oppresserat, videntes tres illos discipulos assumptos, & se relictos à Christo; Quod si verum est, hinc colligis, vnum peccatum aliud trahere, & vnius passionis motum, nisi comprimatur, alium gignere; adeo fœcunda peccati natura est: Signatè habes, quàm noxia inuidia sit menti, quam occupat.

Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis.

SI *habueritis fidem, ἐὰν ἔχητε πίστιν, si habeatis fiduciam;* Fides, quam hic saluator, & passim exigit & fidem complectitur, & fiduciam. *sicut granum sinapis;* ac si diceret fidem habeatis humilem quidem, minimèque se ostentantem, sed viuam, acrem, vehementem, feruidamque. B

Sicut granum sinapis: Talis iustorum fides est, ac fiducia ad morbum se grani sinapis habeat, quò magis comprimuntur, conteruntur, ac tribulationibus, iniurijs tunduntur, eò magis virtutem suam, suæque fiduciæ exerunt iusti vim, sicut & sinapis granum contusum, ac contritum, quanti feruoris, & virtutis sit maximè ostendit. C

Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem.

ANte concesserat Petro Dominus, vt pisces tot caperet, 368
quæ

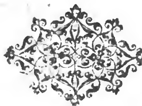
quæ posset, adeo vt præ piscium multitudinem rete frãgeretur, sed nunc vnum tantum capere voluit. Cur ita factum? Illa piscium multitudo animas significat, quas Christo piscabatur Petrus, & ideo tam ingens fuit piscium copia, quia multos Christo lucratus est Petrus. Hic de piscatione pecuniæ agitur, vnum igitur tantum piscem capit, in quo inuenit staterem, vt ita proderetur, viri Apostolici esse animarum lucris inhiare, non pecunijs, rerumque terrenarum possessioni.

D Si stater in ore piscium fuisset, & Petrus nummorum amore piscatus fuisset, non tantam piscium cæpisset copiam. Ita enim fit vt Doctor lucri cupidus, quique pecuniam animarum saluti præfert, paucas animas, aut nullas Deo lucretur, ad Deumque prædicationis rete ducat.

Illum sumens da eis pro me, & te.

GRande Petri priuilegium Christo in tributi solutione pariari, sed magna etiam eius fides, ac obedientia exstitit, qui ad rem ita natura incredibilem ilico domino paruit, vt absque vlla discussione piscem, qui staterem in ore haberet, iret piscaturus. E

Illum sumens da eis. Obserua, quòd Christus quamuis communes loculos haberet penes Iudam, noluit tamen communibus vtj ad proprium, personaleque tributum persoluendum; exemplum præbens prælatis, ne communibus Ecclesiæ bonis ad propria commoda, & minus ad proprias voluptates, abutantur. F

CAPVT XVIII. MATTHÆI.

Vers. 1.

IN illa hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis putas, maior est in regno Cœlorum?

IN *illa hora. Mald. Sub idem tempus. Ar.M. Et in illa hora.*
Accesserunt ad Iesum. *Int.S.Chrys. Adierunt Iesum.*
Quis p.m.e. *Pagn. Quis maximus est. Mald. Quis tandem maximus futurus est. Fr.Luc. Quisnam maximus erit.*

Vers. 2.

Et aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum.

Et aduocans. *Int.Orig. Et accipiens. Fr.Luc. Quùm aduocasset. Int.Euth. Et accersito puero.*
Paruulum. *Pagn. Puerulum. Vat. Puellum. Int. Orig. Puerum.*

Vers. 3.

Et dixit: Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum Cœlorum.

Et efficiamini. *Int.Orig. Et facti.*
Sicut paruuli. *S.Amb. Sicut puer iste. S.Hier. Sicut infans, & quasi vnus de pueris. Fr. Luc. Sicut pueruli. Syr. Sicut puerulus. Al. Sicut pueri.*

Vers. 4.

Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in Regno Cœlorum.

Humiliauerit. *Vat. Demiserit. Auct. Depresserit, summiserit.*
Se. *Int.Theoph. Seipsum.*
Hic maior est. *Caiet. Hic maximus est. Fr.Luc. Hic est ille maior. Int. Theoph. Hic est ille maximus.*

Vers. 5.

Et qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.

Susceperit. *Int.Orig. Acceperit. Syr. Exceperit. Auct. Receperit.*
Suscipit. *Auct. Recipit. Syr. Excipit.*

Vers. 6.

Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in

Vnum de pusillis. *S.Paul. Vnum ex modicis. Fr.Luc. Vnum paruorum istorum.*
Expedit ei. *Syr. Satius ei fuerit. Ar.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

me credunt, expedit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

M. Confert ei.
Vt suspēdatur. *Syr. Vt suspenderetur.*
In collo. *Vat. De collo. Fr.Luc. In collum.*
Demergatur. *S.Paul. Præcipitetur.*
In profundum. *Syr. In profunditatibus. Fr.Luc. In profundo. Ar.M. In pelago maris.*

Verſ.7.

Væ mundo à scandalis. Necesse est enim vt veniant scandala: veruntamen væ homini illi, per quem scandalum venit.

A scandalis. *Int.Theoph. Ab offendiculis.*
Vt veniant. *Fr.Luc. Venire, nasci.*
Venit. *Syr. Venient.*
Scandalum venit. *S.Hier. Veniunt scandala.*

Verſ.8.

Si autem manus tua, vel pes tuus scandalizat te: abscinde eum, & proijce abs te: bonum tibi est ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

Scandalizat te. *Int.Theoph. Obstaculo tibi fuerit. Int.Euth. Tibi est offendiculo. S.Chryſ. Te scandalizauerit.*
Abscinde eum. *Int.Orig. Excide eum. Syr. Amputa eum. Ar.M. Abscinde ea.*
Proijce. *Syr. Abijce. Ar.M. Iace.*
Bonum est tibi. *Int.Euth. Melius est tibi. Ar.M. Pulchrum tibi est.*
Ad vitam. *Fr.Luc. In vitam.*
Debilem. *Caiet. Mancum. Int.Euth. Mutilum.*
Mitti. *Syr. Ruas. Int.Euth. Proijci. Ar.M. Iaci.*

Verſ.9.

Et si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te: bonum tibi est cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

Scandalizat te. *Int.Theoph. Offendit te.*
Erue. *Syr. Effode.*
Bonum est tibi. *Vat. Melius est tibi.*
Cum vno oculo. *Fr.Luc. Vnoculum. Vat. Vt luscus.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Vers. 10.

Videte ne contemnatis vnus ex his pusillis: dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in Cœlis est.

Videte. *Ar.M. Attendite.*
Ne contemnatis. *S.Hier. Nolite contemnere. Ar.M. Videte ne despiciatis.*
Ex his. *S.Hier. de istis.*
Semper. *S.Hier. Quotidie. Ar.M. Per omne.*
Vident. *Ar.M. Aspiciunt.*

Vers. 11.

Venit enim Filius hominis saluare quod perierat.

Saluare. *Vat. Seruatum. Al. Seruare.*
Quod perierat. *Fr.Luc. Perditum.*

Vers. 12.

Quid vobis videtur? si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis: nonne relinquit nonagintanouem in montibus, & vadit quærere eam, quæ errauit?

Alicui. *Adam C. Ex Græc. & Syr. Alicui homini.*
In montibus. *Arab. In monte. Caiet. & B. Alb. M. In deserto. S.Chrys. In montem profectus.*
Eam, quæ errauit? *Fr.Luc. Illam errantem. Syr. Eam quæ aberrat. Al. Eam quæ errauerat.*

Vers. 13.

Et si cōtigerit, vt inueniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet super eam magis, quam super nonagintanouem, quæ non errauerunt.

Si contigerit. *Fr.Luc. Si fiat.*
Gaudet. *Syr. Gaudio afficietur.*

Vers. 14.

Sic non est voluntas ante Patrem vestrum, qui in Cœlis est, vt pereat vnus de pusillis istis.

Ante patrem vestro. *Syr. Coram patre vestro.*
Vt pereat. *Fr.Luc. Vt perdatur.*
Vnus de his pusillis. *Ar.M. Vnus paruulorum horum.*

Vers. 15.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum in-

Peccauerit. *Syr. Errauerit.*
Corripe. *Int. Theoph. Argue. Auct. Argumētis, & rationibus conuince.*

Vul-

ter te, & ipſum ſolum: ſi te audierit lucratus eris fratrem tuum.

Inter te & i.ſ. *Vat. Solus ipſe ſolum.*
Lucratur eris. *S. Aug. Lucratus es.*

Verſ.16.

Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum.

Si autem te n.aud. *S. Aug. Si autem contempſerit.*
Adhibe. *Fr. Luc. Aſſume. Auct. Accipe.*
Adhuc vnum vel duos. *S. Aug. Duos, vel tres.*
Stet. *Arab. ſtabit. Pagn. conſiſtat. Syr. conſtet.*

Verſ.17.

Quod ſi non audierit eos: dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit: Sit tibi ſicut Ethnicus, & publicanus.

Quod ſi non a. eos. *S. Aug. Si autem & ipſos contempſerit. Ar. M. Si autem neglexerit eos.*
Dic Eccleſiæ. *S. Aug. Refer ad Eccleſiam.*
Si Eccleſiam non audierit. *Int. S Chryſ. ſi Eccleſiæ non obedierit. Ar. M. Si & eccleſiam neglexerit.*
Tibi. *Arab. apud te.*
Ethnicus. *S. Paul. Extraneus.*

Verſ.18.

Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in Cœlo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in Cœlo.

Quæcunque. *S. Aug. Quæ Syr. Quicquid.*
Super terram. *Syr. In terra.*
Erunt ſoluta. *S. Aug. ſoluta ſunt.*

Verſ.19.

Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in cœlis eſt.

Si duo ex vobis conſenſerint. *S. Cyr. Si duobus ex vobis conuenerit. Syr. Si duo ex vobis vnanimes fuerint.*
Super terram. *Fr. Luc. In terra.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas:

Vers.20.

Vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum.

Congregati. *S. Cyp. Collecti. Ar. M. Coacti.*
In nomine. *Vat. Nomine.*
In medio eorum. *Syr. Inter eos.*

Vers.21.

Tunc accedēs Petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vsque septies?

Dimittam. *Pagn. Remittam.*
Peccabit. *Syr. Si errauerit.*

Vers.22.

Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsque septies: sed vsque septuagies septies.

Non dico: *Tert. Non dicam.*
Non septies, sed u.s. s. *S. Aug. Non solùm septies, sed etiam vsque septuagies septies.*

Vers.23.

Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis.

Homini Regi *Syr. Viro Regi.*
Qui voluit. *Syr. Volenti.*
Rationum ponere. *Fr. Luc. rationem conferre.*

Vers.24.

Et cum cœpisset rationem ponere, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta.

Rationem ponere. *Caiet. Rationem conferre. Fr. Luc. Inire supputationem. Syr. Recipere.*
Qui debebat. *Fr. Luc. Debitor.*

Vers.25.

Cum autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venudari, & vxorē eius,

Cum autem non ab. v. red. *Fr. Luc. Non valētē autem eo reddere. Syr. eumque eis non haberet vnde solueret. Al. Cū is non esset soluendo.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
& filios, & omnia quæ habebat, & reddi.	Et reddi. *Int. Euth. Et fieri solutionem. Syr. Vt solueret.*
Verſ.26. Procidens autem ſeruus ille, rogabat eum, dicens: patiëtiam habe in me, & omnia reddam tibi.	Autem. *Fr. Luc. Ergò.* Rogabat. *Syr. Adorabat. Arab. Adorans. quid. codd. Orabat.* Patientiam habe. *Syr. Longanimis eſto. Int. Euth. Patiens, ac lenis eſto erga me.* Et om. reddam tibi. *Arab. Vt reddam tibi quodcunque tuum eſt. Syr. & omnia tibi rependam.*
Verſ.27. Miſertus autem dominus ſerui illius, dimiſit eum & debitum dimiſit ei.	Miſertus. *Vat. Intimè autem miſertus. Fr. Luc. Miſericordia commotus. Auct. Miſericordiæ affectu tactus.* Dimiſit eum. *Int. Euth. Abſoluit eũ.* Debitum. *Fr. Luc. Mutuum illud Int. Euth. Aes alienum.* Dimiſit. *Fr. Luc. Remiſit. Auct. Condonauit.*
Verſ.28. Egreſſus autem ſeruus ille inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios: & tenens ſuffocabat eum dicens: Redde quod debes.	Egreſſus. *Syr. Exijt.* Suffocabat. *Pagn. Obtorto collo ſuffocabat. Vat. præfocabat.* Redde. *Int. Euth. Solue.* Quod debes. *Ar. M. ſi quid debes.*
Verſ.29. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.	Ex procidens. *Fr. Luc. Procidens igitur.* Conſeruus eius. *Syr.* addit, *ad pedes eius.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ. 30.

Ille autem noluit: ſed abijt, & miſit eum in cancerem, donec redderet debitum.

Et miſit. *Ar. M. Et coniecit.*
In carcerem. *Fr. Luc. In cuſtodiam.*

Verſ. 31.

Videntes autem conſerui eius, quæ fiebant, contriſtati valde: & venerunt & narrauerunt domino ſuo omnia, quę facta fuerant.

Videntes. *Syr. Cum vidiſſent.*
Quæ fiebant. *Syr. quod factum fuerat. Ar. M. Facta.*
Contriſtati. *Pagn. Indoluerunt. Syr. Ægrè tulerunt.*
Narrauerunt. *Vat. Expoſuerunt. Int. Euth. Manifeſtauerunt. Ar. M. Declarauerunt Al. Aparuerunt.*
Omnia, q. facta f. *Int. Euth. cuncta quæ fiebant.*

Verſ. 32.

Tunc vocauit illum dominus ſuus, & ait illi ſerue nequam omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me.

Vocauit. *Int. Euth. Accerſiuit.*
Serue nequam. *Aug. Serue male. Vat. Serue. Scelſte.*
Omne debitum. *Pagn. Totum debitum illud.*
Dimiſi. *S. Cyp. Donauit. Pagn. Remiſi. Quidam ap. Fr. Luc. Dimiſeram.*
Quoniam rogaſti me. *Int. Euth. Quia obſecraſti me. Int. Theoph. Quum obſecraſſes me. Ar. M. Quoniam aduocaſti ne.*

Verſ. 33.

Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?

Miſereri. *Syr. Miſericordia commoueri.*
Miſertus ſum. *Int. Theoph. Miſertus eram.*

Verſ. 34.

Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoaduſque redderet vniuerſum debitum.

Et iratus. *Syr. Perinde excanduit.*
Redderet. *Int. S. Chryſ. Perſolueret.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ. 35.
Sic & pater meus cæleſt is faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

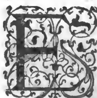
Pater meus. *S. Aug. Pater veſter.* Cœleſtis. *S. Aug. Qui in cœlis eſt.* Fratri tuo. *Arab. Fratribus ſuis.* De cordibus veſtris. *S. Chryſ. De corde veſtro.* Addit, *Peccata ipſorum. Pagn. Delicta illorum. Syr. Errata eius. Ar. M. Lapſus eorum.*

CAPVT XVIII.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

In illa hora acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes quis putas maior eſt in regno Cælorum.

TIAM Apoſtolorum animos inuadit ambitio; quis ab huius vitij infectione immunẽ ſe futurum putet, cum Chriſti diſcipuli non fuerint, à quo nihil aliud niſi humilitatis odor ſpirabat, humilitatis verba fluebant, humilitatis exempla manabant? Quid ſi vel leue ambitionis ſignum in magiſtro apparuiſſet? Explicari non poteſt, quàm facilè hominum animos etiam eorum qui locũ alijs vitijs non dederunt, tenet ambitio, faſtus, honoris, ac dignitatis amor. 369

A *Quis putas maior eſt in regno Cælorum?* Cum erubeſcerent loqui de primatu inter ſe, quæſtionem quodammodo palliant, & quodam

dam prudentiæ tegmine vestiunt; non dicunt, *quis est maximus inter nos?* sed vniuersè, *quis in regno Cælorum futurus maximus est*; generalem quęstionem proferunt, vt peccatum suum obtegerent, tanquam qui non de se solis, sed de omnibus quæsiuisse viderentur; nimirum ambitiosi tales videri nolunt, tales cognosci erubescunt.

Aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, & dixit Amen dico vobis nisi efficiamini sicut paruuli.

B VT discipulis humilitatē Christus persuadeat paruulum in medium aduocat; cur ita factum cum suorum verborum vis præstare istuc plenè potuerit? Non ab re hoc facit Iesus, vt nempè ostenderet maximam exemplorum vim esse, faciliùs homines exemplis erudiūtur quàm verbis; quod si exemplis verba adijciātur, tunc facilè quod suadetur persuadetur.

C Paruulum aduocat, vt disceremus Christū in nobis virtutum augmentum quærere, sicut enim paruulus sēper adolescit, & maior fit, sic & nos in virtute qualibet crescere debemus.

370 *Statuit in medio eorum; ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, collocauit eum in medio eorum*. Cur in medio? Vt ab omnibus conspiceretur. In medio ponitur, qui humilitatis exemplum electus est, vt vel situ disceremus, virtutum omnium centrum humilitatem esse, quod respicere, & ad quod tendere omnes debēt, velut lineæ.

D Non præcipitur Apostolis, vt ætatem habeant paruulorum sed innocentiam, vt quod pueri per annos possident, illi possideant per industriam. Portò sicut paruuli innocentiam, & humilitatem habent, & se habere nesciunt, huiusmodi iusti sint, virtutes plenè possideant, & se eas possidere nesciant.

E Signatè verò ait, *nisi efficiamini sicut paruuli*, vt ostenderet quod labor quoque noster hic requiritur, vt secundum virtutem operemini.

Quicunque ergò humiliauerit se sicut paruulus iste.

F QVicunque humiliauerit se, Gręcè, ὅστις ταπεινώσῃ ἑαυτὸν, *quicunque se demiserit, depresserit*; ad animi modestiam hoc pertinere videtur; signatè addit, *se*, non satis est caput, genuauè demittere, & inclinare, demittendus animus est, vt ab intimo corde nascatur humilitas, non fictè in corporis duntaxat appareat habitu.

Et qui susceperit paruulum talem in nomine meo me suscipit.

G QVi susceperit paruulum talem. Pende quanti faciat humilitatem; non solum inquit oportet vos humiles esse, sed si alios humiles propter me in honore habueritis, idem erit ac sine reciperetis, & honore persequeremini.

Hospitium hic laudat, & suadet, sed cur paruuli, non etiam viri meminit? De paruulo loquutus 371

tus

tus est ob præsentiam eius, adhuc; enim erat in medio discipulorum, & fors vt ostenderetur, hominibus ob gratitudinem, ac mercedem non esse benefaciendum, sed propter Dei gloriam, & amorem; nam paruuli etsi recipere beneficium possunt, hospitioque recipi, gratias tamen agere nesciunt, & reddere nequeunt; non igitur mercenaria beneficentia fit, sed tantum à diuino amore proficiscatur, nulla recipiendæ mercedis ratione habita.

H Grandis est illa merces, quę illis clauditur verbis: *me suscipit*; supra cap. 10. *qui accipit*, inquit, *iustum mercedem iusti accipiet*. Hic nulla mercedis expressa mentio, sed tantum, *me suscipit* ait: quod omnem mercedis magnitudinem excedit.

Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt.

I Signatè ait, *qui scandalizauerit vnum de pusillis istis*, nam qui magnus est non facilè scandalizatur, sed paruus; quò quis sanctior, eò minùs ob aliorum scelera scandalizatur, minùs offenditur.

SECTIO II.

Christi summi pastoris amor in ouem quamlibet. 372

De vniuscuiusque salute quàm sit sollicitus Christus. K

Affectus, & cura Christi in suas oues. L

Quòd Christi oues simus superbire non debemus. M

Ex amore fuit quod ad nos saluandum venerit Dei filius. N

Peccatum stultitiæ *meretur nomen.* O

Qui alium corripit medicum agat, culpæ grauitatem cognoscere studeat. P

Læsum in lædentem non sæuire diuinum quiddam est. 373

Iniuriæ illatæ obliuisci debemus, non culpæ, qua qui nos læsit tenetur, vt eum absoluamus. Q

Ἐλέγχειν *quid. Correctio non conuitijs facienda, sed rationibus, & argumentis.* 374

In correctione aliorum famæ consulendum, & cauendum, nec is qui corrigitur pudorem omnem exuat. R

Si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne relinquit nonaginta nouem in montibus?

Vod vnius ouis errātis meminit, non plurium, sine pondere non est; & in primis hinc ostenditur magnus pastoris amor; si plures errauissent, & alijs in mōtibus relictis eas quæreret non adeo magnum; sed vnam quærere, & tot labores pro vna subire magni amoris argumentum est. 372

K Vnius ouis mentio fit, non plurium licet plures pereant, quia noster pastor ita de vnius salute sollicitus est, ac si vnam tantum haberet, & pro vna agit, quod pro pro omnibus præstitum est.

L Præterea vna ouis errasse per-

hibetur, vt amoris in eam affectus proderetur, quia vt habetur Luc. 15. ouis perdita pastoris humeris imponitur, & ad gregem reducitur, si plures ægrè deferre omnes posset.

M Per vnam ouem humanum genus intelligitur, & per hoc pastoris opulentia colligitur; diues pastor est, cuius omnes nos centesima portio sumus, ac per hoc non superbiamus, quasi nos simus totum bonum, quod Deus possidet.

N Tandem per hoc ostenditur, quod Christum ad nos redimendum ex solo amore venerit, non propter suam vtilitatem; si enim maior pars eius possessionis fuissemus, existimari poterat, quod idcirco veniret, ne tàm graue rerum suarum damnum, si nos peccaremus, subiret, sed cum centesima simus sui gregis portio, nullum ferè damnum, ac diminutionem grex vniuersus vnius ruina sentiret; quod igitur venerit ad nos saluandum, ex amore fecit, sicque fit, vt multum ei debeamus, quia propter nos egit.

Si peccauerit in te frater tuus vade & corripe eum inter te & ipsum solum.

O SI *peccauerit in te*; Græcè, ἐὰν ἁμαρτήσῃ εἰς σε, qui errore, ignorantia, vel humana infirmitate peccauerit, id enim propriè tum Græcum verbum fert, tùm syriacum *secal*, vt aliqui notauere; liceat extendi etiam facile possit ad facinus, quod fastu malitia, & proposito concipitur; & *secal* apud Syros & stultè agere, errare, delinquere, vnde & peccatum stultitię meretur nomen, quid enim stultius, quàm bono infinito, & perennaturo falsum, & caducum præferre?

Si peccauerit in te, corripe eum; P quia peccatum in te admissum tibi notius est, quàm cuilibet alteri, vt proinde & aptius, meliusque corripere delinquentem possis, & medicum in eum agere, cum morbi grauitas probè tibi nota sit; nimirum eorum, quæ nos tangunt, grauitatem diligenter expendimus; sed eò cautiùs monendus est qui peccat, non vt nos vindicemus, sed quia quò maior eius culpa est, eò maiori affectu moueamur ad eius salutem qui in nos deliquerit procurandam.

Si peccauerit in te corripe eum; 37
vim maximam, maximam energiam correptio habebit, qua peccatorem quis benignè corripit in se peccantem, nam si quis pœnas ab eo petere posset is de salute ipsius laborat, maximè omnium poterit eum placare, & ad meliorem mentem reuocare; efficax illius monitio est & diuinum quiddam præfesert, quùm læsus in lædentem non irruit, nec sæuit in illum qui ei nocuit, sed propriæ iniuriæ oblitus, vulnus fratris curare satagit, dum corripit.

Vade, & corripe; non exspectes Q vt prius ipse ad te veniat, te ad illum confer, & correptionis opportunitatem quære; sed dicat hic aliquis, & non perfectius esset, si iniuriæ alterius oblitus alterius peccatum silētio supprimatur? Obliui-

uiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui, non illud quo l nocendo inflixit tibi, sed quod nocendo accepit, non sinas silentio tuo fratrem tuum deperire, ne cum pereunte tu pereas quoque.

374 *Corripe*, Græcè, ἔλεγξον, *argue*, seu vt nos vertimus, *argumentis, & rationibus conuince*, hoc enim propriè significat verbum Græcum ἐλέγχειν, vt non insultu, & conuitijs res agatur, sed rationibus, & argumentis, vt appareat eum qui corripit non vindictam suam spectare, sed peccantis emendationem.

Inter te, & ipsum solum.

R Plus remotis arbitris, testibusq. corripi fratrem tuum iubet, vt famæ ipsius consulatur, consulatur pudori; si quod alijs ignotum est coram alijs corrigeres non esses corrector, sed proditor. Corripiendus est etiam seorsum frater, ne si semel verecundiam amiserit, pudorem exuerit, in peccato amissa emendationis spe permaneat; desperata ferè plaga est, cum ea semel exposita ruborem omnem is qui ea afficitur, posuit, ac verecundiam.

SECTIO III.

Συμφωνεῖν quid. Concordia in oratione fundenda. 375

Dei liberalitas, & benificentia. S

Olim debitor qui soluendo non erat vendebatur, quin eius vxor, & filij. T

Mulierum luxus, & superflua ornamenta domorum ruina. V

Μακρόθυμος quis dicatur; patiens magnanimus audire potest. 376

Dei pietas, & clementia quàm magna. X

Omnia in Dei gloriam dirigenda. Y

Σπλαγχνισθεὶς quid. Intimo cordis affectu alijs misereri debemus. Z

Peccantes Deus erigit, & ne nimis pudore confundantur facit. A

Non gloriæ tantum suæ, sed vtilitati etiam nostræ consulit Deus dum nobis ignoscit. 377

Orantium vota non exæquat tantùm Deus, sed superat. B

Ad humilitatem nos allicit Christus. C

Grati Deo esse debemus, & gratiarum eius magnitudinem expendere. D

Iterum dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo qui in Cælis est.

Q*VIA si duo ex vobis consenserint;* Græcè, ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν, *quia si duo ex vobis cōcordes fuerint.* Sanctus Cyprianus epist. 8. legit, *si duobus e. vobis conuenerit;* verbo Græco elegans subest metaphora, συμφωνεῖν de musico vocum concentu, harmonicoque sono dicitur, tāquam si diceretur, non minus gratam esse Deo concordem plurium orationem, quàm concentus musicus hominum auribus sit gratus. Concordia itaque hic probatur non quælibet, sed quæ ad modum musici concentus, & symphoniæ se habeat,

beat, adeo vt nihil abſonum audiatur, concors ſit & verborum, & quod magis eſt, voluntatum modulamen.

Ideo aſſimilatum eſt regnum Cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis.

375 HOmini Regi; optimus nexus hominis, & Regis, vt ſtatim cogitet Rex ſe ita ſuper homines eſſe vt etiã homo ſit, nec nimis intumeſcat, & faſtu extra ſe rapiatur, vt hominem ſe eſſe obliuiſcatur; quò dementiæ aliqui ſtolidè rapti. Vel regnum Cælorum homini Regi comparatur, id eſt Chriſto qui rex & eſt homo & etiã Deus. Homo tandem Regi iungitur, vt Rex humanitatis recordaretur.

S *Voluit rationem ponere*, Græcè ἠθέλησε συνᾶραι λόγον, *voluit rationem conferre computationem inire*. Cur iſtuc Rex per miniſtros non fecit? cur per ſe ipſum rationem confert, computum init? Dimittere ipſe debitum cogitabat, voluit igitur rationes conferre; nam ſi id per miniſtros egiſſet, non facilè fuiſſet reperire, qui vel debiti partẽ remittere voluiſſet ne dum totum debitum, Dominus vt diuitijs omnes ſuperat, ſic etiam liberalitate, atque beneficentia.

Iuſſit eum Dominus eius venundari & vxorem eius, & filios & omnia quæ habebat & reddi.

T ANtiqua hæc erat conſuetudo, vt cum debitor ſoluendo non eſſet, poſſet creditor vendere ipſum debitorem vxoremque eius, & filios. Hinc illud 4. Reg. 4. vbi vxor Prophetæ cuiuſdam demortui ait Eliſæo: *Et ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi.*

Cur & vxor, vt debitum Domino ſoluatur, iubetur vendi? quia V
fors cõtracti debiti præcipua cauſa vxor. ſic enim ferè fit, vt ob vxorum ſuperfluum cultum, veſtimenta, monilia aere alieno viri premantur, & familiæ.

Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

PAtientiam habe in me, Græcè, 376
μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί. *Longanimis eſto erga me*, patientia erga me vtere, ne iræ indulgeas; μακρόθυμος magnanimus dicitur, & patiens, animique impetum cohibens; magni quippè animi eſt, iracũdiam cohibere, patientiam habere, nec illatis iniurijs vinci; vera magnanimitas patientia eſt.

Et omnia reddam tibi. Non habe- X
bat ſeruus iſte vnde redderet, aut vnde ſperaret ſe poſſe reddere, & tamen fidenter pollicebatur, ſe omnia redditurum, & vnde huic tanta fiducia? à Domini ſui clementia, ac pietate; cognoſcebat quippè, quàm clemens Dominus eſſet qui placatus modò humilitatis officiis, omnia facilè poſtea eſſet cõdonaturus; hanc itaque Domini ſui clementiã, ac longanimitatem ingentis theſauri habebat loco, vnde ſoluere Domino debitum poſſet, addita prompta volun-

luntate, quam ipse esset exhibiturus.

Y Qui pœnitet, & à peccatis resipiscit, omnia reddere quæ debet Deo proponat, & firmè statuat, omnia reddit, qui singulas operationes in Dei gloriam dirigit, nihilque agit siue magnum illud sit, siue exiguum, quod Deo non offerat, Deo non sacret.

Misertus Dominus serui illius dimisit eum & debitum dimisit ei.

Z MIsertus Græcè, σπλαγχνισθεὶς *misericordia commotus*, intimum miserantis affectum hoc verbum claudit, cum de visceribus dicatur, vnde & σπλάγχνα exta & viscera dicuntur; Totis igitur, visceribus commotus Dominus serui qui se humiliauerat, & ante eius pedes prociderat, misertus est, vt nos interim doceret, intimo cordis affectu alijs misereri, non extimè tantùm misericordiam fingere.

A *Misertus est Dominus serui illius.* Videns Dominus serui humilitatem, & eius supplicationem audiens misericordia commotus omne debitum illi dimisit; cur non dimisit antequam procideret, antequam rogaret? Vt cum videretur aliquid quoque ipsum fecisse nõ maiori confunderetur rubore, sed erigeretur potius, & ad conseruo ignoscendum flecteretur.

377 Ab initio Dominus debitum non dimisit, sed postquam se seruus dimiserat, & humilitatis plenam orationem fuderat, vt donum non modo ignoscentis Domini, sed etiam se demittentis serui quodammodo videretur, vtque seruus procidens, & flagitans mereretur; non gloriæ suæ tantùm Dominus studet, sed etiam nostræ vtilitati consulit, compendijs nostris.

Omne debitum dimisi tibi. Quantus amor Dei, plus dat quam petitur, seruus inducias tantùm petebat, vt debitum soluere posset, Dominus penitus omne debitum dimisit, nescit Dei pietas vinci; nec orantium tantum vota exæquat Dei beneficentia, sed etiam superat. B

Sed si dimittere seruo omne debitum iste Rex disponebat, cur venundari eum iussit, vxoremque eius & filios, & omnia quæ habebat, vt debitũ solueretur? Non à seueritate, ac duritie fuit, sed à clementia, terrere tantùm seruum voluit, & ad humilitatem, submissionemque traducere, vt debiti magnitudine cognita, Domino genua flecteret, eiusque humanitatis sinum postularet, in quo reciperetur. C

Præterea iussit vendi debitorem Dominus omnia dimissurus, ne si valde facilè omnium remissionem percepisset seruus, gratiæ magnitudinem non cognosceret, nec gratus benefactori suo esset. Denique in hanc necessitatem redigitur seruus, vt absolutus conseruo compateretur proprijs edoctus calamitatibus. D

SECTIO IV.

Facilè labitur qui à Dei præsentia facilè se subducit. 378

A Dei

A Dei clementia & benignitate quàm distent homines. E
In malorum profundum mersus est, qui diuinæ misericordiæ memoria alijs non miseretur. F
Quàm seuerè eos puniat Deus, qui duri in proximos suos sunt. G
Seueri in Dei iniurijs vlciscendis simus, facile ijs quæ nobis inferuntur ignoscamus. H
Misericordiam nos edocet Deus dum nobis ignoscit. I
Hominum in homines crudelitas, & duritia. 379
In die iudicij peccati excusatio cessabit. K
Qui misericordes non sunt, & alijs non ignoscunt, Dei filij dici non merentur. L
Vindictæ cupiditas quam noxia. M

Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & tenens suffocabat eos dicens: Redde quod debes.

378 GRESSVS, à facie scilicet, è conspectu Regis, ac Domini sui recẽtem beneficij magnitudinem ob oculos adhuc habens, conseruum inuadit, eumque conatur suffocare: fors nec regiam adhuc exuerat, exuerat tamen omnem pietatis, ac misericordiæ sensum, & tàm durus in conseruum fit, qui tàm citò à Domini sui præsentia se subducit, tàm citò labitur. Hinc collige, quàm vtilis Dei præsentia sit, quanta inuehat commoda coram Domino stare; è contra quibus discriminibus, ac sceleribus sit obnoxius, qui Deum præsentem non cogitat, non reueretur. Fors tàm facile lapsus hic seruus non esset, si tam citò à Domini sui se conspectu nõ exemisset.

Tenens suffocabat eum; Dominus prius cum eo rationes contulit, ac subduxit, ipse in debitorem irruit, computum non præmisit, nec respondendi tempus conseruo concessit; tantùm à Dei clementia, ac bonitate homines distant. E

Et procidens conseruus eius, rogabat eum dicens, patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

IIsdem, totidemque verbis conseruum obsecrat, quot iste Dominum obsecrauerat, vt illi in memoriam reduceret, & præteritum discrimen, & Domini misericordiam, & vtriusque considetatione ad pietatem flecteretur, sed humanitatis omnes expers flecti ad misericordiam noluit, nec verba veritus est, quibus salutem fuerat consecutus. In malorum iam profundum mersus est, qui diuinæ misericordiæ memoriâ in proximos misericors non est. F

Serue nequam, omne debitum dimisi tibi quoniam rogasti me; nonne ergò & te oportuit misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?

&

& iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus.

G DOmini misericordiam hic pende, facilè debitum dimisit, quod ipsi debebatur, vbi alterius iniuria arguenda est, seuerus, & durus est. Cum in se peccatum est ad nudas tantum preces omnia remittit; cum autem in conseruum, liberalitatem suam reuocat.

H Studeamus & nos par Domino rependere, vt quæ in nos committuntur facilè ignoscamus, seueriores in Dei iniurijs vlciscendis simus. Contrà ferè accidit. In eos qui nos lædunt Leones sumus, in eos qui Deum, Deique legem contemnunt agnis mansuetiores.

I *Nonne ergò te oportuit misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?* Vide quò Domini clementia collineauerit, non dimisit huic seruo debitum, vt liberalis prædicaretur, & populi laudem venaretur, sed vt ad ignoscendum conseruo seruū alliceret, ac veluti cogeret, quātas adhibet Deus artes, vt nos misericordiam doceat?

379 *Nonne ergò & te oportuit misereri conserui tui*, non dixit, *nonne ergo & te oportuit misereri conserui tui & debitum ei condonare*, quod ipse in eum præstiterat; satis illi fuisset si vel serui misertus fuisse, & patientiam in eo haberet, omnia suo tempore recepturus. Sed serui istius sæuitia, atque crudelitas apparet, qui nec misereri cōseruo debitori voluit. Huc ferè hominum crudelitas in homines euadit, humanitatis omnis expertes, omnis misericordiæ.

Nullum responsum dedisse hic K
seruus legitur; statim obmutuit, nec excusare crimen suum ausus est; per quod ostenditur, quòd cum Deus in die iudicij peccatores accusauerit, atque damnauerit, omnis excusatio peccati cessabit, nec tàm audax aliquis futurus est, qui effugium vllum, aut excusationem coram tanto iudice comminiscatur.

Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

SIc & pater meus: nō dixit, *pater* L
vester, sed, *pater meus*, vt innueret, qui misericordes non sunt, & aliena peccata alijs non ignoscūt, indignos penitus esse, qui Deum habeant patrem, cum seuerum iudicem habituri sint.

De cordibus vestris, de cordibus vult remitti, non de ore duntaxat. Hic verò cogita, quantum malum crudelitas, & sæuities sit, ac vindictæ cupiditas, quum donationem Dei reuocet, & quodammodo irritet.

Vulgata Editio. — Lectionum Varietas.

CAPVT XIX. MATTHÆI.

Vers. 1.

Et factum est cum consummasset Iesus sermones istos, migrauit à Galilæa, & venit in finem Iudææ trans Iordanem.

Cum consummasset. *Syr. Cum absoluisset. Fr. Luc. Cum finiuisset.*
Migrauit. *Pagn. Demigrauit. Adam f. ex Syr. Leuauit,* C. pedes. *Ar. M. Transtulit se.*

Vers. 2.

Et secutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi.

Secutæ sunt eum. *Syr. Veneruntque post eum.*
Turbæ multæ. *Syr. Catus multi.*
Curauit. *Auct. Sanauit.*

Vers. 3.

Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: si licet homini dimittere vxorem suam, quacunque ex causa?

Dimittere. *Vat. Diuortium facere. Fr. Luc. Absoluere, Auct. repudiare.*
Quacunque ex causa. *Syr. Ex qualibet occasione. Ar. M. iuxta omnem causam.*

Vers. 4.

Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia qui fecit hominē ab initio, masculum, & feminam fecit eos? & dixit.

Qui fecit hominem ab initio. *Euth. Qui fecit ab initio. Mald. Creator. Auct. Opifex. Ar. M. Faciens.*

Vers. 5.

Propter hoc dimittit homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna.

Dimittet. *Vat. Deseret. Syr. Relinquet.*
Homo. *Syr. Vir.*
Adhærebit. *Syr. Adiunget sese. Pagn. Agglutinabitur. Auct. conglutinabitur.*
In carne vna. *Mald. In carnem vnam, & ad carnem vnam. Syr. Vna caro.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.6. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.	Vna caro. *Syr. Vnum corpus.* Quod ergò Deus coniunxit. *S. Cyp. quos Dominus iunxit. S. Amb. Quæ Deus.* Coniunxit. *Pagn. Copulauit. S. Chrom. Coniunxit in vnum S. Fulg. Iunxit. Er. Luc. Coniugauit.* Non ſeparet. *Syr. Ne disiungat.*
Verſ.7. Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere?	Dare. *quid. Codd. Dari.* Libellum repudij. *Ar. M. libellum diſceſſionis.* Et amittere. *Syr. Et dimittere eam. Int. Theoph. & amittere eam. Ar. M. Et abſoluere eam.*
Verſ.8. Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic.	Ad duritiam. *Arab. Propter duritiē.* Permiſit. *S. Chrom. Scripſit. Syr. Conceſſit.* Cordis v. *Arab. Cordium veſtrorum.* Dimittere. *Pagn. Repudiare. Ar. M. Abſoluere.* Non fuit ſic. *Int. Euth. Non ita factum eſt.*
Verſ.9. Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.	Dimiſerit. *Pagn. Repudiauerit. Ar. M. Abſoluerit.* Ob fornicationem. *Vat. Ob ſtuprum. Ar. M. Super fornicatione.* Et dimiſſam. *Al. Repudiatam.* Mœchatur. *Int. Euth. Adulterium committit.*
Verſ.10. Dicunt ei diſcipuli eius: ſi ita eſt	Si ita eſt cauſa. *S. Hier. Si talis eſt cauſa. Mald. Si ita eſt negotium Al. Si ad iſtum modum habet cauſ.* Hominis. *Mald. Viri. Syr. Inter virum.*

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

causa hominis cum vxore, non expedit nubere.

Non expedit. *Ar. M. Non confert.*
Nubere. *Int. Theoph. Contrahere matrimonium.*

Vers. 11.

Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

Non omnes cap. *Syr. Non quilibet sufficienter capit. Fr. Luc. Non omnes accipiunt.*
Sed quibus. *Syr. Sed cui.*

Vers. 12.

Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere capiat.

De matris vtero. *Fr. Luc. Ex matris ventre.*
Qui facti sunt. *Fr. Luc. Eunuchizati sunt.*
Se ipsos castrauerunt. *Int. Orig. se ipsos eunuchos fecerunt Fr. Luc. Eunuchizauerunt se ipsos. Syr. Eunuchos fecerunt animas suas.*
Capere capiat. *Arab. Portare portet.*

Vers. 13.

Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: Discipuli autem increpabant eos.

Tunc oblati sunt ei. *Syr. Tunc obtulerunt ei.*
Paruuli. *Pagn. Pueri. Vat. Pueli Fr. Luc. Pueruli. Mald. Infantes.*
Vt manus. *Syr. Vt manum suam.*
Increpabant. *Mald. Prohibebant. Syr. Obiurgabant.*

Vers. 14.

Iesus vero ait eis: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

Sinite paruulos. *Syr. Sinite puerulos venientes ad me.*
Nolite eos prohibere. *Fr. Luc. Ne impediatis eos.*

Vers. 15.

Et cum imposuisset eis manus, abijt inde.

Et cum imposuiset. *Syr. & Ar. M. Et imponens.*
Manus. *Syr. Manum suam.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.16.

Et ecce vnus accedens, ait illi: Magiſter bone, quid boni faciam vt habeam vitam æternam?

Vnus. *Mald. Quidam.*
Quid boni faciam. *S. Proſp. Quid faciens.*
Habeam. *S. Proſp. Conſequar.*

Verſ.17.

Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Deus eſt bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

Quid me i. de bon. *Pagn. Cur me dicis bonum. Mald. Quid me dicis bonum.*
Bonus. *Pagn. Nullus eſt bonus, niſi vnus Deus.*
Ingredi. *S. Amb. & S. Aug. Venire.*
Ad vitam. *S. Aug. In vitam.*
Mandata. *S. Aug. Mandatum.*

Verſ.18.

Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices.

Non homicidium facies. *Fr. Luc. Non occides.*
Non adulterabis. *Fr. Luc. Non mœchaberis.*
Non facies furtum. *Fr. Luc. Non furaberis.*

Verſ.19.

Honora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut teipſum.

Teipſum. *Syr. Vt animam tuam.*

Verſ.20.

Dicit illi adoleſcēs: Omnia hæc cuſtodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deeſt?

Cuſtodiui. *Syr. Obſeruaui. Al. ſeruaui.*
A Iuuentute. *Syr. A Pueritia.*
Quid adhuc mihi deeſt. *Syr. In quo defectuoſus cùm Ar. M. Quid adhuc deficio.*

Verſ.21.

Ait illi Ieſus: ſi vis perfectus eſſe, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis

Quæ habes. *Syr. Poſſeſſionem tuam. S. Hier. & S. Paul. Omnia tua. Fr. Luc. Ea quæ ſunt ſibi. Ar. M. Tuam ſubſtantiam.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
thesaurum in cœlo, & veni, sequere me.	Et habebis thesaurum in Cœlo. *S. Zeno* hæc omittit, & hæc substituit. *Et tolle crucem tuam.*
Vers. 22. Cum audisset autem adolescens verbum, abijt tristis, erat enim habens multas possessiones.	Cum audisset. *Int. Orig. Audiens.* Adolescens. *Pagn. Adolescentulus.* Verbum. *Fr. Luc. Hunc sermonem.* Multas poss. *Arab. Multa bona. Auct. Multas facultates. Syr. Possessionem multam.* Tristis. *Fr. Luc. Tristis factus. Auct mœrore captus. Int. Euth. Contristatus. Syr. Aegrè ferens.*
Vers. 23. Iesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum.	Diues difficile intrabit in R. Cœl. *S. Chrys. Difficile in regnum Cœlorum diuites intrabunt.*
Vers. 24. Et iterum dico vobis: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum.	Et iterum. *Fr. Luc. Iterum autem.* Facilius. *Fr. Luc. Leuioris laboris.* In regno Cęlorum. *S. Euth. In regna Caiet. In regnum Dei.*
Vers. 25. Audiştis autem his discipuli, mirabantur valde, dicentes. Quis ergo poterit saluus esse?	Mirabantur. *Pagn. Expauerunt. Fr. Luc. Percellebantur. Auct. Obstupescebant. Int. Euth. Exterriti.* Quis poterit saluus esse. *Fr. Luc. Quis potest seruari? Al. quis potest saluus fieri?*
Vers. 26. Aspiciens autem Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt.	Aspiciens. *Fr. Luc. Intuitus. Syr. Intuitus est eos.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.27.

Tunc reſpondens Petrus, dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis?

Relinquimus. *S. Aug. Dimiſimus.*
Erat nobis. *Arab. Prope eſt vt ſit nobis.*

Verſ.28.

Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cū ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.

In regeneratione. *S. Gaud. In reſurrectione. Syr. In ſæculo nouo.*
In ſede. *Int. S. Chryſ. In Throno.*
Maieſtatis. *Arab. Gloriæ.*
Et vos. *S. Gaud. Et ipſi.*
Sedes duodecim. *S. Hier. Duodecim ſolia. S. Gaud. duodecim thronos.*

Verſ.29.

Et omnis, qui reliquerit domū, vel fratres aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

Reliquerit. *S. Proſp. Dimiſerit.*
Domum. *Syr. Domos.*
Aut filios. *Fr. Luc. Aut liberos.*
Aut agros. *S. Proſp. Aut agrum.*
Propter n. m. *S. Proſp. Cauſa nominis mei. Int. S. Chryſ. Gratia nominis mei.*
Centuplum. *S. Proſp. Multiplicit. Caiet. Centupla. Fr. Luc. Centuplicia.*
Poſſidebit. *Pagn. Hæreditate accipiet. S. Proſp. Conſequetur. Fr. Luc. Iure hæreditario poſſidebit.*

Verſ.30.

Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.

Multi a. erunt primi nouis. *Syr. Multi autem primi erunt nouiſſimi.*

CA

CAPVT XIX.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Non legistis, quia qui fecit hominem, ab initio masculum & fœminam fecit eos?

380 ON discendi studio, sed carpendi Christum Pharisæi interrogauerant, num homini liceret vxorem dimittere quacũque ex causa; Qui non acriter eos reprehendit, sed leuiter respondet, vt cuncta nos mansuetè ferre exemplo suo doceret.

Non legistis; Legis imperitiam eis obijcit, qui peritiam profitebantur; nec statim ait, quauis ex causa non licere vxorem dimittere, ne statim tãquam pervicaces tumultus, & contentionis occasionem arriperent, sed antequam sententiam ipse suam diceret ad eludendam aduersariorum fraudem, retũdendamque malitiam ex sacris litteris sententiam apertissimam profert, quam sine impietatis notâ illi impugnare non auderent, ex qua postea quid de proposita quęstione sentiendum colligeret. In qua re ostẽdit, quàm in quotidianis sermonibus, qui cum alijs feruntur contentio, & tumultus vitari debeat, quamque à verborum dissidijs, & veluti digladiatione abesse debeamus. A

Qui fecit hominem, Græcè non additur *hominem*, Sic enim legitur: ποιήσας, *Qui fecit*, Maldonatus vertit, *Creator*, Franciscus Lucas Brugensis, *Opifex*, *Nos*, *factor*, vt Summi opificis, & Creatoris fit periphrasis; sed cur vulgata editio *hominem adijcit?* Et non & omnium aliarum rerum Creator Deus est? Est, sed tam nobilis creatura homo est, vt huius præcipuè se factorem glorietur Deus; adeo vt *Qui fecit hominem*, Creatoris sit circumscriptio, summique opificis circumloquutio, ac si alia quæ infra hominem nihil faceret, & hominis tantùm se gloriaretur opificem esse conditoremque. B

Ma-

C *Masculum, & fœminam fecit eos;* vnum scilicet masculum, & vnam fœminam. Cur ex vno viro plures fœminas non eduxit? An non plures poterat, qui vnam? Poterat, sed noluit, vt vnus vir vnam haberet vxorem, nec relinquere hanc posset, aliasque ducere; plures non formauit, vt non repudiaret quam habebat.

Et dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.

D VErba hæc Adam olim protulit, hic tamen Deo tribuuntur, vt intelligeremus verba quæ seruis suis, ac Prophetis Deus inspirat, non hominum esse sed Dei, neque tanquam humana recipienda, sed tanquam diuina.

381 *Adhærebit vxori suæ*, Græcè, *προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, adglutinabitur*, seu, *conglutinabitur vxori suæ*; verbo à *κόλλα*, idest glutino deriuato, vt arctissima viri & vxoris coniunctio significetur.

Dicunt illi: quid ergo Moyses mandauit dari libellum repudij.

E NOn mandauit Moyses, sed permisit; concessit non imperauit. Hic fraudolenti hominis mos, vt quod ob eius imbecillitatem ei permittitur, imperatum sibi esse iactet. Sed simpliciùs dici potest, mandare hic nihil aliud esse, quā permittere; vnde Christus statim addit Pharisæorum responsionem referens: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.* & aperciùs Sanctus Marcus cap. 10. v. 4. vbi hæc eadem sententia ponitur; sic enim habent Pharisæi: *Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere*; ergò mandare hic nihil aliud est, quam permittere.

Cur autem repudij libellus scriberetur plures causæ fuerunt, in primis vt vxoris famæ consuleretur, dabatur enim illi libellus, quem ostendere posset, alioquin si transiret ad alium virum adultera censeri poterat. Deinde ne facilè mulier repudiaretur, nam dum liber à scribis, seu sacerdotibus scriberetur, dum res tantisper differretur, cessare odium poterat, aut mitigari, quo vir ad repudiandam vxorem vrgebatur. Interposita enim mora poni dissidium poterat, & animus ad iram præceps libelli scriptione cohiberi. F

Etiam ceremoniis, quæ in scribendo libello repudij religiosè ab Hebræis seruabantur, hāc moram, cunctationemque fouebant, inter alias hæ referuntur, vt scriberetur libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis, ita vt vna aliam non attingeret, ne quod scripturæ vitium irreperet. Præterea, vt si inter scribendum aliqua atramenti guttula in chartam decideret libellus auctoritatem non haberet, aliusque denuo scriberetur. Tertiò ne in scriptura vllum rasuræ vestigium appareret, alioquin libellus vitij suspectus erat. Quartò vt omnes testes qui aderant suum quisque sigillum adhiberant. Hæc illi, & alia plura, G

quæ tempus dum exactè fierent producebant.

382 Libellum repudij scribæ, seu sacerdotes scribebant, non alijs id præstare licebat, hi autem concordiam, ac pacem inter coniuges debebãt suadere, & à repudio quantum poterant reuocare, & ideo eos adire necesse erat, vt frænum huic separationi inijceretur, & scribarum, ac sacerdotum reuerentia à repudio abstinerent: nempè sacerdotum est lites inter alios componere, dissidia, atque discordias tollere, non seminare, quod magis nostris conuenit, quàm Hebræorum.

H Obseruandum autem est, quod apud Hebræos vir dimittere vxorem poterat, non vxor virum; fors muliebris inconstantiæ ratio habita est, quæ cum leuior, & sæuior viro sit, minusque iratum animum componere soleat, facilior ad dissidia sit, faciliùs etiam, & leui quacunque ex causa libellum repudij viro dedisset, quod non tàm obuium in viris, quos prudentia, & sedatior animus coercere ab his actibus solent, quæ instabilitatem, & leuitatem quandam redolent, qualis est ductæ vxoris dimissio.

I Porrò hic repudij libellus mulieri dari non consueuerat nisi post cõsummatum matrimonium; quod factum, quia non erat verisimile ante cognitam vxorem tàm graue iter coniuges odium intercedere, vt dimittere eam maritus cogeretiar; post vxoris cognitionem, & postuqam ali quantisper cum viro conuersata fuerat, quia ex conuersatione oriri odia, & altercationes solent, & primi illi amoris, & beneuolentiæ æstus minui, tunc licebat vxorem repudiare: plerumque quo feruentiùs se in nuptiarum initio amant sponsi, in maiora postea incurrunt odia.

Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.

Non spontè libellum repudij dari permisit Moses, sed propter Iudæorum duritiam, ne scilicet propter intemperantiam, volentes alijs coniungi primas vxores occiderent, nam quum essent inhumani, vxores occidissent, si coacti fuissent eas seruare, nec dimittere vnquam possent. Nihil adeo, immane, quod luxuria, & intemperantia sæuitiæ iũcta non tentet. K

Ad duritiam cordis vestri; cur non ait, *patrum vestrorum?* Vt scirent se nihil meliores patribus suis esse, sed prorsus similes, adeo vt qui filios nominet patres nominasse censendus sit. Ita plerumque accidit, vt malorum parentum malitia in filios deriuet, & referant filij patrum mores, qui exemplo in ipsos transfunduntur. 383

SECTIO II.

Verus ille pater, fidusque nutritius qui Christo filios sistit. L

Castitas & munditia valde Christo placet, quæ ferè à Iudaico populo exulabat. M

Filij à viris sanctis benedicendis. Hebræorum in hac re mos. 384

Cur Christi manus filijs suis imponi patres peterent. N
Accedere nullus ad Christum debet qui eius monita excipere non velit, eius virtutem recipere non valeat. O
Christi humilitas nullum contemnendum docet. 385
Munditia quærenda est, quæ à virtute est. P
Doctrinæ monita non disceptando, sed obediendo excipienda sunt. Q
Parentes magnam paruulorum liberorum curam habeant. R
Sancti effici Eucharistiæ sumptione deberemus. 386
Ita deuotio fouenda est, vt error auferatur. S

Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: Discipuli autem increpabant eos.

L BLATI sunt ei paruuli, seu vt ex Græco colligitur pueruli,& infantes, παιδία infantes dicuntur; oblati sunt, sed à quibus? haud dubium quin à parentibus,& nutritijs. Verus ille pater, fidusque nutritius, qui Christo suos filios sistit, non malorum hominum exponit familiaritati.

M Dominus de castitate loquutus fuerat, castitatem laudauerat, quod quidam audientes, obtulerunt ei infantes castitate mundissimos, tanquam gratum illi munus,& quo maximè delectaretur; obtulerunt infantes,nam viros cælibes, castosque reperire haud facilè erat,cum castitas virginalis ab illo rudi populo exularet.

Vt manus eis imponeret, & oraret; benedictionis descriptio hæc est, volebant ergo à Christo puerulos benedici. Acceperant hunc morem à patribus Iudæi, vt viris sanctitatis, ac virtutis famâ illustribus manuum impositione benedicendos offerrent, sic Ioseph obtulit Iacobo patri filios suos Ephraim, & Manassen, vt benedictionem illis impertiret, quod factum est Gen.48. Digna res, quæ in exemplum eat, nec rarò huiusmodi benedictionem Dei fauor, ac benedictio subsecuta est. 384

N Præterea paruulos Christo offerentes quærunt,vt manus illis imponeret,quia viderant manibus à Iesu ægrotis, & dæmoniacis impositis dæmones & morbos frequentes pulsos; confidunt itaque parentes, infantes à malis huiusmodi tutiores futuros,si Christi manibus subijciantur.

O *Discipuli autem increpabant eos.* Obiurgabant,& prohibebant eos qui paruulos offerebant. Existimabant discipuli magistri sui auctoritate, ac dignitate indignum cum pueris agere. Si paruuli isti fuissent ægroti, fors eos discipuli non repulissent, sed quia in sanis nullo illis apparebat occasio declarandæ virtutis diuinæ,& infantes nullius erãt doctrinæ capaces, non videbant cur Christo sisti deberẽt; ac si iuxta Apostolorũ mentem accedere nullus ad Christum debeat, qui eius monita non reci-

piat, eiusque virtutem non exciperet.

Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire, talium est enim Regnum Cælorum.

385 PRodit hic humilitatem suam Christus, tàm humilis enim fuit, vt nullum ad se venientem reijceret, ideo & paruulos, qui ob ætatem nullius reuerentię esse videbantur, recipit. Quo facto discipulos, nosque instruit, vt nullum contemnamus. Discipuli prohibebant paruulos Christo offerri ob Christi dignitatem, ac reuerentiam; saluator qui hoc nouerat, inhibet, erudiens eos vt humiliter de se sentirent, & tumorem humanum conculcarēt, ideo pueros recipit, eisque prænunciat regnum Dei. Magnus paruulos recipit, tacitè maiores monens, vt minorum vtilitatibus condescendant, & se in omnibus demittant, quo omnes lucrentur, proficiant omnibus.

P Excipit pueros, quia munditiam diligit, quæ in pueris per ætatem est, vt nos disceremus, ad Christū accessuri eam munditiam quęrere quæ à virtute est. Hinc est quòd subdit: *talium est enim Regnum Cælorum*; non dixit, *istorum*, sed, *talium*, ne aliquis putaret Regnum Cœlorum paruulis tantùm dari, datur omnibus, qui tales per innocentiam & industriam sunt, quales pueri per ætatem.

Q Paruuli laudantur, & eorum nos imitatores esse iubemur, non ob humilitatem duntaxat, sed quia paruuli doctrinæ documenta suscipiunt, & obediunt, non disputant, nec altercantur, sic & nos fidei doctrinam non arguendo sed obediendo recipere debemus.

Discant hinc parentes magnam paruulorum liberorum sollicitudinem gerere, quùm audiant tàm gratos esse Christo. R

Et cum imposuisset eis manus, abijt inde.

IMposuit Christus paruulis manus, & occulta quadam virtute eos Patri veluti consecrauit. Felices infantes illi, quos suæ benedictionis gratia Christus auxit; Aliqui nō alienè putant, hos omnes in viros sanctos, atque perfectos euasisse. Tàm efficax benedictio ista extitit: nos sancti non euadimus, non perfecti licet non super nos manus tātùm extēderit, quod fecit in cruce, sed cor, pectusque nostrū Christus ipse subeat, quod tàm frequenter in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento præstat. 386

Cum imposuisset eis manus: non addit Euangelista, *& cum orasset*, quod parātes postulauerant, quia ab errore natum erat, putabant quippè ipsum Deum non esse, sed Dei amicum; fouere errorem noluit, sed tollere nimirū ita nutrienda aliorum deuorio est, vt error auferatur, si accidat. S

SECTIO IV.

Plerique laudibus, & adulatione vtuntur vt obtineant quod cupiunt, secùs laudes in tristitiam vertunt. 387

Qui

Qui terrenis adhæret ferè æternorum obliuiscitur. T
Auarus vix æterna quærere potest. V
Vera, solidaque bonitas in solo Deo est: hæc sola quærenda, & amanda est. 388
Magistri bonitas sine Deo error est. Verè bonus non est qui doctrinæ tantum, & non vitæ bonitatem præfert. X
Doctores caueant ne laudibus capiantur. Y
Qui veritatem quærit adulationibus non vtatur. Z
Vita quæ verè vita sola æterna, temporalis vitæ nomen nō meretur. 389
Salutis impedimenta citò molienda. A
Perfectionis amator delicijs non diffluat. B
Benè locantur diuitiæ cum pauperibus erogantur. C
Omnia Christi amore relinquenda licet pauca sint. D
Eleemosyna prouide, ac prudenter iuxta exigentiam eroganda. 390
Diuitiæ contentionum fons. E
Etiam rerum minimarum affectus perfectioni impedimento est. F
De nostris, non de alienis facienda eleemosyna. G
Mora, & cunctatio omnis tollenda, dum de re salutis agitur.
ὑπάρχοντα, quæ dicantur: subiecta nobis diuitiæ sint, non nos diuitijs. 391
Diuitiarum amator diuitiarum verarum oblatione alliciendus est. H

Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?

387 M*Agister bone*; bonum magistrum vocat antequam eius doctrinam de omnibus relinquendis audiret; cum audiuit, non amplius magistrum bonum appellat, sed tristis discessit. Hic multorum mos, vt alios laudibus euehant, & honorificè de eis loquātur, vt quæ desiderant vel adulatione exsculpant, vbi euentus illorum votis non respondet, tristes abeunt, nec laudant amplius: Iuuenis iste magis laudare Christū debebat post auditam doctrinam è Cœlo delatam; Sed non præstitit, quia quod audiuit ei non arridebat.

Mirantur interpretes, qui fieri potuerit, vt iuuenis iste vitam æternam quæsierit, qui rebus terrenis adhærebat, & possessionum amore tenebatur: quia nempè qui præsentium amore ligatur, ferè æternorum obliuisci soleat. Sed quæsiuit tantum, & cum de relinquendis omnibus audisset, tristis abijt. T

Insolens est auarum æternam vitam quærere, qui terrena tantum cogitat, sed iuuenis iste non alienorum raptor fuit, suorum tantùm fuit tenax possessor. Demum cum æternam vitam quæsierit, non putauit omnia sibi relinquenda, alioquin minimè petiuisset, tàm misera terrena quærentium conditio est. V

Bonus magister Christum dicit hic iuuenis, & tamen à Christo increpatur, quū laudem potiùs mereri videatur, & sui dicti probationem. Increpat eum Christus, quia volebat totā bonitatem Deo tribui, ille autem putabat Christum esse purum hominem, & tamen eum bonum vocabat; vera, solida- 388

daque bonitas est quæ in Deo, vel quæ Deus est: tentator iste Princeps bonum magistrum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset; amat Christus eam bonitatem quę firma, stabilis, æterna.

Qui dixit ei, quid me interrogas de bono? Vnus est bonus Deus.

X Non bonitatis testimonium reijcit Christus, sed magistri absque Deo exclusit errorem; volebat bonus dici, tanquam Deus non tanquam magister, Magistri bonitas sine Deo error non bonitas est. Igitur increpat iuuenem, quia imperfectè bonus dicebatur ab eo; nam non absolutè bonus dicitur, sed cum addito, *magister bonus*, ac si non esset bonus simpliciter, sed bonus in doctrina, quæ nuda denominatio Christo non placebat; neque enim bonus verè est, qui doctrina tantùm non vita bonitatem præsefert. Quo eorum error arguitur, quibus nihil curæ est, nisi vt boni doctores, & magistri dicantur, vitæ bonitatem omninò negligunt. Falluntur, nec boni sunt, nec boni doctores.

Y Laudatione reiecit Christus, vt Doctores, magistrosque instrueret, ne laudibus in tradenda doctrina caperentur, vt adulationem reppellerent, quò liberius arguere auditores possint, qui laudibus delinitur, liberè in vitia inuehi nequit, timet eos offendere, à quibus laudatur.

Z Deinde iuuenis sententiam coercet Christus, addens, *Vnus est bonus Deus*, vt eum erudiret, quod veritatem quærens, adulationibus, vel ijs, quæ adulationem sapiunt, minimè vacaret; quo erudimur, quod cum aliquid cum alio conferimus, non debemus adulando conferre, sed ad veritatis radicem, quæ Deus est, respicere.

Si vis ad vitam ingredi serua mandata.

Iuuenis æternam vitam quæsierat, Christus vitam nudè pollicetur; an promissio minor postulatione est? Minimè; nam vita quæ verè vita est, est illa æterna, non hæc caduca, & fragilis, quæ vitæ vix nomen meretur; bene ergò ait si vis ad vitam ingredi, quia vera vita æterna est, pręsens hæc vita, vitæ nomine est indigna. 389

Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in Cælo.

Vade, inquit, *& vende*, ac si diceret, ne diù differas, periculum in mora est, nec diù pensites, vt multi tua vendas, sic enim multa impedimenta occurrerent, quæ à principali fine auocarent, hinc est, quod non ait plurimi vende, vt largiores eleemosynas facias, sed vende simpliciter quantum potes, dummodo te citò expedias, vt sit sensus vade, & vende, vt cito possis ad me venire. A

Notanda Christi verba sunt, non ait, vade & omnia in deli- B

cijs

cijs absume, sed vade & vende, nec enim ad perfectionem ituris conuenit delicijs diffluere, sed potius asperis se exercere priùs debent, & duris.

C Vendere docetur iuuenis sua, non donare, quia nullibi melius locantur diuitiæ, nullibi tutius, quàm cum pauperibus erogantur.

D *Vende*, inquit, *omnia*, non dixit, *multa*; nam si multa iuberet relinquere pauper id præstare nõ posset, qui multa non habet; satis erit si omnia dimittat, licet pauca quis possideat.

390 Sed quæri hic potest, cur non dixerit Christus, vt iuuenis sua bona pauperibus largiretur, absque eo quod vendere teneretur. Iurè hoc fecit, quia pauperibus iuxta exigentiam prouidendum est, quod opportunius pecunia fit, quàm rebus alijs. Deinde vt Eleemosynæ moderatæ fierent, nec vni, ac paucis omnia darentur.

E Tandem auferre contentionis occasionem voluit Christus, si enim possessio vna siue vna domus pluribus pauperibus erogata esset, dissidium inter illos ortum esset de ea partienda, tollere autem litigia pacis amator studet.

F *Vende*, inquit, *omnia*, ergone nihil reseruare iuuenis non poterat? Consulit iuuenis saluti Christus, sciebat quippe eum suis reculis addictum, atque adeo si vel minimas quasdam res sibi retinuisset, totũ in illas affectum implicasset, nec toto corde sequi Christum potuisset, & amorem, quo erga omnia ligabatur, in pauca illa habuisset, neque enim refert, an magnorum desiderio distẽdatur animus, an verò minimorum, nisi quod minimis animum occupari cœlestibus natum extremæ dementię, ac leuitatis indicium est.

Addit, *vende, quæ habes*: An G vendi possunt, quæ non habentur? Docere voluit de alienis rebus faciendam non esse eleemosynam. Deinde moras tollendas, aliqua enim nostra sunt, quæ ab alijs possidentur, qui illa extorserũt, & sine litigiis recuperari non possunt, hęc vendi non iubet Christus, sed quę habentur, & pacificè possidentur, ne scilicet dum litigamus diù res differatur, & redeundi ad Christum occasio prætereat, desiderium euanescat, quod sæpissimè fit.

Quæ habes, Græcè, *σοῦ τὰ ὑπάρχοντα; ea quæ sunt tibi*, idest *facul-* 391 *tates, & bona tua. ὑπάρχοντα* propriè dicuntur res partæ, res subiectæ, vt vel ipso facultatum nomine admoneamur nobis subiectas esse debere, non nobis dominari, quod fit cum diuitijs seruimus, vt auari præstant, nec nobis diuitiæ seruiunt.

Et habebis thesaurum in Cælo. Quia H diuiti loquebatur thesauri promissione eum allicit, diuitiarum amator, diuitiarum oblatione inuitat, sed verorum, nihil ita diuitiæ animum permouet quàm diuitiarum nomen; offeruntur veræ, & perennaturæ, quæ in Cœlo sunt, vt falsas, ac perituras relinquat.

SE-

SECTIO IV.

Qui diuitiarum amore tenetur earum contentum sibi persuaderi non vult. 392

Quam vtile Christi monita, & verba non spernere, licet non statim illa opere compleantur. O

Κτήματα de possessionibus, & mancipijs. Perstricti qui facultatum mancipia fiunt. 393

Cœlestium diuitiarum amor cum terrenarum diuitiarum amore non cohæret. P

Vera paupertas non tam in non possidendis rebus, quàm in non desiderandis sita est. Q

Doctores de hominum interitu doleant, & maximè diuitibus compatiantur. 394

Iustorum mos, vt audientes aliquem ob peculiarem defectum argui, statim cogitent se si non illo saltem alio obsideri. R

Rerum temporalium amor abscecandus. S

Etiam minima magni fiunt, si ex magno amore procedant. T

In nulla re, quæ infra Deum quiescere animus potest. 395

Christum sequatur perfectionis amator. V

Qui Christum verè sequitur, & amat, diuitias amare non potest. X

Christum verè sequitur qui solo illius amore non alterius rei illum sequitur. Y

Nullus contemnendus est. 396

Omnium salus quærenda. Z

Cum audisset autem adolescens verbum, abijt tristis; erat enim habens multas possessiones.

VENDENDA esse bona, & pauperibus eroganda, vt perfectus euaderet, audiẽs hic adolescens ingenti tristitia corripitur, tacitus, ac mœrens relinquit doctorem suum, nihil amplius interrogat, elinguis, & mutus fit. Sed cur statim discessit? Fors verebatur, ne pluribus ad diuitiarum neglectum, ac proiectionem eum Christus alliceret, ac tandem proiiciendas diuitias persuaderet. Qui diuitiarum amore possidetur, nec sibi eas contemnere persuaderi vult, tantum abest vt contemnere quærat. 392

Abijt tristis, Græcè, ἀπῆλθε λυπούμενος, *recessit mærore affectus*. Non obmurmurauit, nec Christi sermonem irrisit, aut calumniatus est, quod præstitissent Pharisæi, venerat enim discendi, & obtemperandi animo; sed audiens se moneri, vt diuitias abijceret tristis fit, & abit, rei difficultate territus, & verecundia affectus, quod ei promptitudini non responderet, quam accedens ad Christum secum detulerat. Cum Christi verba non spreuerit, nec irriserit, & rubore suffusus sit ea opere non complens, inclinant aliqui in hanc sententiam, vt dicant, fortasse hunc adolescentem meliorem mentem ebibisse, ad O

Chri-

Christi scholā reuersum, factumque vnum ex eius discipulis, quod licet incertum sit, non est tamen improbabile, prȩsertim cum dixerit se Dei mandata ab adolescentia sua custodiuisse, nisi cum annis crescens diuitiarum amor ipsum penitus tandem obruerit, & multis sceleribus sepelierit, quod fieri sæpè solet.

393 *Erat enim habens multas possessiones:* A possessionibus suis adolescens iste possidebatur, arctissimè diuitias diligebat, earūque amore tanquam vinculo tenebatur. *Possessiones,* Græcè, *κτήματα, facultates, bona.* Significantur quoque hoc nomine mancipia, & serui bello capti. Plerumque etiam diuitiæ litigijs, ac discordiis augentur, & capiuntur. Bonus nexus facultatum, & mancipiorum, vt statim qui diuitias, & facultates habet, admoneatur, vt illis tanquam mancipiis vtatur, nec tantum desipiat, vt mancipium ipse diuitiarum fiat, & miserè rebus terrenis seruiat, & famuletur.

Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum Cœlorum.

P NEmpè cœlestium diuitiarum amor cum terrenarum diuitiarum amore non cohæret. Sed obiiciat aliquis; iste iuuenis qui diues erat vsque ab adolescentia sua Dei præcepta custodierat, vt ipse de se affirmat, ergo etiam diues saluari potest, & ingredi Cœlorum regnum. Non malè aliqui opinantur, non diù fuisse, quod iste iuuenis diues esset factus, & fortè nouiter in bonorum possessionem successerat, defunctis parentibus quorum hæres erat, & ita diuitiarum mala expertus ante non erat; vbi cępit diuitias possidere, cœpit perfectionis impedimenta sentire, quia scilicet ardentiùs quàm par erat perituras diuitias amabat.

Discipuli mirabantur valde dicentes: quis ergò poterit saluus esse?

QVænam admirationis causa, Q quæ dubitationis ratio. De diuitib. loquebatur Christus, Apostoli; *quis ergo,* inquiūt, *poterit saluus esse?* inferendum videbatur ergò cum parui diuites, multi pauperes sint, nosque præcipuè, bene nobiscum erit, nos & multi alij saluari possumus, qui diuitias non habemus. Alio spectant Apostoli. Sibi & aliis pauperibus timent, quia intelligebanr omnes illos qui diuitias cupiunt, licet pauperes sint in diuitum numero habendos esse, ac proinde diuitiarum incommoda non aliter, imo sæpè magis, ac diuites sentire.

Præterea inferunt, *quis potest saluus fieri?* timentes non pro se, qui 394
pauperes erant, sed pro alijs; nam diuitibus compatiebātur, audientes quòd tàm difficile saluari poterant; nam veriùs pauperes diuitibus compati debent, quàm pauperibus diuites. Cęperant iam Apostoli non pro sua ipsorum tantùm, sed etiam pro aliorum salute esse solliciti, & Doctorum assumere viscera, valdeque de hominum interitu dolere. Discipuli

Fff quum

quum essent inopes pro aliorum salute turbantur, & dolent, Doctorum viscera assumentes, quorum est non alienis diuitijs inuidere, sed diuitibus compati.

R Tandem admirantur, & stupent Apostoli, sibi timent de sua salute solliciti, non quia diuites essent, aut esse cuperent, sed doctrinam Christi de diuitiarum amore ad alia eadem ratione transferentes, ita enim secum cogitabant, si qui diuitias possidet, & in illis confidit à Dei regno arcetur, ergo & qui honorum, qui coniugum, qui liberorum amore tenetur, qui iram, qui vindictam amat, licet diuitiarum affectu non possideatur, à Cœlorum regno pari ratione excludetur. Rectè arguunt, & rectè colligunt. Hic iustorum mos est, vt audientes alios ob aliquem peculiarem defectum argui, statim cogitent se alio premi, licet illo careant, ac proinde non efferuntur, sed timent, sed deprimunt sese.

Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit vobis?

S QVæ omnia, cum nihil ferè Apostoli possiderent? An omnia reliquerunt, quia cupiditatem rerum omnium abscecarunt? Multa enim apud Deum relinquit, qui licet pauca possideat, habendi desiderium dimittit.

T Tanquam de magno opere præmium quærunt Apostoli, eo quod sua reliquerint, quia licet exigua illa fuerint, & parua ex plenitudine tamen dilectionis illa minima reliquere. Magni apud Deum est meriti minimum quodlibet opus, dummodo magno erga eum amore, & charitate compleatur.

Quid ergo erit nobis? Reliquit om- 395
nia Petrus; sed nunquid non satis pro ijs quæ reliquit, accepit mercedis, non satis retributionis? Primus Apostolorum factus est, totius Ecclesiæ caput, tot insignium miraculorum operator, calcator maris; quid præterea ad præmium quærit, ad mercedem? Disce, in nulla re, quæ infra Deum quiescere animus potest, exigua hæc omnia sunt, amanti Deum, irritare animum hæc possunt non implere. Maiora quærit Petrus, & nobis quærenda docet; amens, & delirus sit, qui terrenis, ac perituris contentus maiora non quærit.

Vos qui sequuti estis me sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duobus tribus Israel.

V DVo dixerat Petrus, & se omnia reliquisse, & secutos fuisse Christum, Christus respondens, vnius meminit; *Vos*, inquit, *qui sequuti estis me:* non dixit, *qui reliquistis omnia*, ostendens quod perfectio huius operis in sequẽdo Christo sita est, omnia dimittere hoc ipso bonum, quia ad Christum res dirigitur; qui omnia dimittit, & Christum non sequitur sine præmio erit, sine mercede.

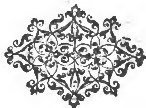
X Non dixit, *vos qui reliquistis omnia*, sed tantum, *vos qui sequuti estis me*. quia istuc satis erat, in hoc quippè vno etiam aliud continebatur; qui enim verè Christum se-

quitur, opes diuitiasque amare non potest, quæ à Christi amore nos auocant.

Y *Vos*, inquit, *qui sequuti estis me*; cur rem ad discipulos coercet? Nonne plerique alij Christum sequebantur? Sequebantur, nam Ioan. 6. dicitur: *Sequebatur eum multitudo magna*. Soli tamen Apostoli verè Christum sequuntur, qui eius tantum amore illum sequebantur, non alterius rei intuitu, quod in illâ magnâ multitudine vix in omnibus poterat reperiri.

Z Obserua hic, quod Christus omnes discipulos alloquitur, cum Petrus tantum eum interrogauerit. Fecit istuc, quia Petrum pro omnibus interrogauerat; secundo ne si Christus ad solum Petrum sermonem dirigeret, alij qui aderant viderentur contemni; nullum autem contemni vult Christus, & exemplo suo ostendit, quanti fieri pauperes debeant, quamque cauere debeamus, ne inopes contemnamus.

Docemur præterea, ita vnius salutem quærendam, vt eadem opera, si fieri potest multos moneamus, multos Deo lucremur.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XX. MATTHÆI.

Verſ. 1.

Simile eſt Regnum Cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo mane conducere operarios in vineam ſuam.

Simile eſt. *Syr. Simile eſt enim.*
Homini Patrif. *Syr. Viro Domino domus.*
Primo mane. *Pagn. Statim diluculo.*
Conducere. *Fr. Luc. Mercede conducere.*
In vineam ſuam. *Syr. Pro vinea ſua.*

Verſ. 2.

Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, miſit eos in vineam ſuam.

Conuentione a. f. *Vat. Pactus. Ar. M. Conueniens.*
Ex den. d. *Pagn. Denario dietim. Vat. Denario in diem.*

Verſ. 3.

Et egreſſus circa horam tertiam, vidit alios ſtantes in foro otioſos.

Et egreſſus. *Syr. Et exiens.*
Stantes in foro otioſos. *Syr. Stantes in platea, & otioſos.*

Verſ. 4.

Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iuſtum fuerit dabo vobis.

In vineam meam. *Syr. In vineam*
Ite. *Ar. M. Abite.*
Quod iuſtum f. *Arab. Quod vobis conuenit. Syr. Quod oportuerit.*

Verſ. 5.

Illi autem abierunt: Iterum autem exijt circa ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter.

Exijt circa ſex. & n. h. *Syr. Et egreſſus ſexta, & nona hora.*
Similiter. *Fr. Luc. Itidem.*

Verſ. 6.

Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios ſtantes, & dicit

Stantes. *Syr. Stantes, & otioſos. Fr. Stantes otioſos.*
Quid. *Pagn. Cur.*

Vul-

illis: Quid hic statis tota die otiosi?

Statis. *S.Aug. Facitis.*
Tota die. *Pagn. Totum diem.*
Otiosi. *Syr. Et otiosi.*

Vers.7.
Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit: Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

Conduxit. *Syr. Conducit. Ar.M. Nos mercede conduxit.*
Ite. *Pagn. Abite.*
In vineam meam. *Pagn. In vineam;* addit vero. *Et quicquid fuerit iustum, accipietis. Syr. In vineam, & quodcunque oportuerit accipietis. Ar.M. Et quod fuerit iustū sumetis.*

Vers.8.
Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos.

Cum sero a.f.e. *Pagn. Cum autem vespera facta esset. Vat. Quum autem aduesperauisset.*
Procuratori suo. *Syr. Præfecto domus suæ.*
Redde illis mercedem. *Syr. Da eis mercedem eorum.*
Incipiens. *Vat. Exorsus.*
A nouissimis. *Vat. A postremis.*

Vers.9.
Cum venissent ergo, qui circa vndecimam horam venerāt, acceperūt singulos denarios.

Cum venisent ergò. *Ar.M. Et venientes.*
Acceperunt singulos denarios. *Ar.M. Acceperūt singuli denariū.*

Vers.10.
Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

Venientes. *Syr. Et cum venissent.*
Arbitrati sunt. *Syr. Sperabant.*
Plus accepturi. *Syr. Se plus reportaturos.*
Singulos den. *Pagn. Singuli denarium.*

Vers.11.
Et accipientes murmurabant aduersus patrefamilias.

Accipientes. *Fr.Luc. Quùm accepissent.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas:*

*Verſ.*12.
Dicentes: Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei, & æſtus?

Vna hora fecerunt. *Pagn. Spatio vnius horæ. Vat. Vnam horam fuerunt in opere. Syr. Vnam horam operati.*
Portauimus. *S. Aug. Suſtinuimus. Syr. Pertulimus. Ar. M. Portantibus.*
Pondus diei. *S. Aug. Ardorem diei. Vat. onus.*
Et æſtus. *Pagn. Et æſtum.*

*Verſ.*1.
At ille reſpondens vni eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam: nonne ex denario conueniſti mecum?

Amice. *Syr. Miſocie. S. Aug. Sodalis.*
Non f. tibi in. *Arab. Non iniquè egi tecũ. S. Aug. Non feci tibi iniuriam.*
Ex den. con. mecum. *Vat. Denario pactus es mecum.*

*Verſ.*14.
Tolle quod tuum eſt, & vade: volo autem & huic nouiſſimo dare ſicut & tibi.

Tolle. *Syr. Accipe.*
Vade. *Fr. Luc. Abi.*

*Verſ.*15.
Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum?

Aut. *Caiet. An.*
Quod volo f. *Pagn.* addit *In rebus meis. Fr Luc. In meis. Int. S. Chryſ. In his quæ mea ſunt.*
Nequã. *Pagn. Malus. Vat. Malignus.*
Quia. *Euth. Sed.*
Bonus ſum. *Vat. Benignus ſum.*
Sum. *Pagn. Sim.*

*Verſ.*16.
Sic erunt nouiſſimi primi & primi, nouiſſimi: multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

Multi enim ſunt. *Syr. Multi ſunt.*
Pauci verò. *Syr. Et pauci.*

*Verſ.*17.
Et aſcendens Ieſus Ieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſecreto, & ait illis.

Aſcendens. *Syr. Aſcenſurus.*
Aſſumpſit. *Mald. Aggreſſus eſt eos alloqui.*
Secreto. *Pagn. Seorſim in via. Syr. Inter ſe & ipſos in via.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

*Verſ.*18.

Ecce aſcẽdimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis, & condẽnabunt eum morte.

Et condemnabunt eum morte. *Syr. Et addicent eum morti.*

*Verſ.*19.

Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum & crucifigẽdum, & tertia die reſurget.

Ad illudendum. *S.Pet.Chryſ. Ad deludendum. Int.Euth. Vt illudatur.*

Et flagellandum. *Int.Euth. Vt flagelletur.*

*Verſ.*20.

Tunc acceſſit ad eum mater filiorũ Zebedæi adorans eum filijs ſuis, adorans, & petens aliquid ab eo.

Adorans. *Mald. Inclinans ſe, aut genua flectens.*

*Verſ.*21.

Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dextram tuam, & vnus ad ſiniſtram in Regno tuo.

Dic. *Vat. Iube.*

Ad dexteram. *Vat. Tibi à dextra.*

*Verſ.*22.

Reſpondens autem Ieſus, dixit: Neſcitis quid petatis. Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum? Dicunt ei: Poſſumus.

Neſcitis quid petatis. *Arab. Quid vultis, quid petitis?*

Calicem. *Pagn. Poculum.*

Quem ego bibiturus ſum. *Caiet. Quem ego bibo? S.Chryſ. Quem ipſe bibo. Pagn.* addit. *Et baptiſmate quo ego baptizor baptizari. Arab. Et tintura, qua tingar tingemini.*

Vul-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.23.

Ait illis: calicem quidem meum bibitis: ſedere autem ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo.

Sedere. *Tert. Adſiſtere.*

Ad dexteram meam, vel ſiniſtram. *Caiet. A dextris mei, & ſiniſtris mei.*

Dare vobis. *Pagn. Dare. Pagn. omittit.*

Sed quibus. *Euth. Sed ijs continget, quibus paratum.*

Verſ.24.

Et audientes decem, indignati ſunt de duobus fratribus.

Et audientes. *Fr. Luc. Cum autem audiſſent.*

Indignati ſunt. *Int. Orig. Contriſtati ſunt. Fr. Luc. Ægrè tulerunt. Auct. Grauiter ſtomachati ſunt, Indoluerunt.*

De duobus fratribus. *Syr. Aduerſus illos duos fratres.*

Verſ.25.

Ieſus autem vocauit eos ad ſe, & ait. Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores ſunt poteſtatem exercent in eos.

Vocauit. *Fr. Luc. Cum aduocaſſet. Ar. M. Aduocans.*

Dominantur e. *Pagn. Dominentur illis. Vat. Dominari ipſis.*

Eorum. *Mald. In eos.*

Maiores. *Pagn. Magni.*

Auctoritatem exercent. *Fr. Luc. Auctoritate vtuntur quidam ap. eund. Licentia vtuntur in eos.*

In eos. *Pagn. in eas. Vat. In ipſas. Ar. M. Eorum.*

Verſ.26.

Non ita erit inter vos: ſed quicũque voluerit inter vos ma-

Non ita erit inter vos. *Vat. Non ita res habebit. Fr. Luc. Verùm non ita erit. Ar. M. Non ita verò erit in vobis.*

Quicunque v. i. v. *S. Hier. Qui voluerit in vobis.*

Maior fieri. *S. Hier. Magnus eſſe. Caiet. Magnus fieri. Syr. Maximus fieri.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
ior fieri, ſit veſter miniſter.	Sit. *S.Hier. Fiat, Caiet, Erit,* Veſter. *Syr. Vobis.*
Verſ.27.	
Et qui voluerit inter vos primus eſſe, erit veſter ſeruus.	Inter vos. *Ar.M. In vobis.* Erit v.s. *S.Hier. Sit omnium ſeruus. Syr. Fiat vobis ſeruus.*
Verſ.28.	
Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & dare animam ſuam, redemptionem pro multis.	Miniſtrari. *Int.Theoph. Vt ſibi miniſtraretur.* Redemptionem. *Fr.Luc. Redemptionis pretium.*
Verſ.29.	
Et egredientibus illis ab Iericho, ſecuta eſt enim turba multa.	Et egredientibus illis. *Syr. Cum exiret Ieſus.*
Verſ.30.	
Et ecce duo cęci ſedentes ſecus viam, audierunt, quia Ieſus tranſiret: & clamauerunt, dicentes: Domine miſerere noſtri, fili Dauid.	Audierunt. *Pagn. Cum audiſſent. Ar.M. Audientes.* Tranſiret. *Vat. Præterire. Int.Orig. quòd tranſit.* Domine. *Syr. Domine.*
Verſ.31.	
Turba autem increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine miſerere noſtri, fili Dauid.	Turba autem. *Syr. Turba autem.* Increpabat. *Syr. Obiurgabant.* Domine. *Syr. Domine noſter.*
Verſ.32.	
Et ſtetit Ieſus & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciam vobis?	Et ſtetit. *Vat. Et cum reſtitiſſet. Ar. M. Et ſtans.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 33. Dicunt illi: Domine vt aperiantur oculi nostri.	Domine. *Syr. Domine noster.*
Vers. 34. Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum: & confestim viderunt, & secuti sunt eum.	Misertus autem. *Vat. Intimè autem affectus miseratione. Ar. M. Visceribus commotus.* Et confestim. *Syr. Et eo momento.* Viderunt. *Caiet. Visum receperunt oculi eorum. Syr. Aperti sunt oculi eorum. Ar. M. Respexerunt eorum oculi.*

CAPVT XX.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Quid hic statis tota die otiosi? Dicunt ei, quia nemo nos conducit; dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

HI qui conducuntur à Patrefamilias extra vineã erant, & peccatores significant, qui carnis voluptatibus vacant; otiosos tantùm vocat, aliud crimen nõ obijcit, quia qui otio torpet, cum operari debeat, iam intelligitur in omnia vitiorum genera fœdè, facilèque labi.

Otio-

A Otiosos vocat & quos hora nona conducit arguit otiositatis, *quid hic*, inquit, *statis tota die otiosi?* & tamen huc venerant, vt operam suam locarēt, & laborarent: quàm seuerè illi arguendi, qui ita otio marcescunt, vt laborare detrectent, operamque suam minimè offerant?

B *Quid hic statis tota die otiosi?* Matth. 11. omnes inuitat Christus, & ait: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis*. Cum omnes laboremus, cur nunc ait, *quid hic statis tota die otiosi?* An magis laborant qui non laborant, & otio torpent. Onus erat otiositas ipsa, & labor non laborare.

C Non vocat otiosos eos, quos hora prima conduxit, quia nempe nulla pars temporis transierat, in qua operari deberent; licet nihil agerēt, otiosi tamen dici non poterant, quia primo mane vigilauerant, vt conducerentur & laborarent; ex quo vides quanti apud Deum sit vigilandi studium.

398 Obseruandum verò est, quòd arguit, quos tamen nondum conduxerat, nec in vinea sua adhuc erāt; quid de nobis dicetur, quam seueriùs iustiusque reprehēdi nos possumus si iam conducti, & in vinea Dei, in eiusque Ecclesia stantes otiosi inueniamur? nullus excusare se poterit dicens, nemo me conduxit, nam conduxit nos Christus, & nos operam nostram, laboremque sumus polliciti, dum eius seruituti addicti sumus.

D Quare his, quos vndecima hora vocauerat non dixit Paterfamilias: *ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis*, quod alios inuitans præstiterat? Non allicit postremos mercedis promissione, nudè in vineam mittit. An magna merces, quod ab otio malorum omnium causa quis auocetur? An quia primi qui vocati fuerant erant Iudæi, postremi Gentiles, Iudaicus populus tanquam terrenus, & durus spe mercedis alliciendus ad laborem erat. Gentilis ad laborem venit, sed perfectiori modo obsequiū suum Deo exhibiturus allici terrenæ mercedis pollicitatione non indiget.

Sed aliam causam huius discriminis adijcio. Iudaico populo qui in præcedentibus horis vocatus fuerat nūquam Cœlum, nunquam cœlestis gloria apertè promissa fuit, & ideo ad laborandum inducitur promissione mercedis. Populo Gentili, qui vndecima hora vocatus est cœleste premium repromissum est, & idcirco nō opus fuit aliqua alia mercede inuitari; Vt ita disceremus præmij cœlestis spe omnes labores promptè, libenterque subeundos, licet aliam hic mercedem non obtineremus: frustra alijs rebus allicitur ad laborem, qui cęlestis gloriæ oblatione non allicitur. E

Qui sine vlla mercedis conditione, ac pacto ad laborem pergunt, hi sunt qui solo Dei amore tacti diuino se cultui mancipant, imo sacrant. Si à Deo aliam mercedem non postulant nisi Deum, meruerunt primisqui diù laborauerant pariari, vt disceremus affectum, amoremque in seruis suis 399

Deum potius ſpectare, quàm operis, laboriſque diuturnitatem, quam mercedis ſpes foueat, & animet.

F Tandem tanta eſt excellentia, atque ſublimitas Chriſtianæ perfectionis, vt etiãſi nulla eſſet merces propoſita, nullum præmium nec æternùm quidem, adhuc tamen Chriſtiani Deũ colerent, Dei cõmãdata ſeruarent. Proh quàm felix illa mens, quã Deo plena, quæ in Dei obſequio retributionem nullam ſpectat, nullum præmium, ſeruit tantùm vt placeat!

G *Ite & vos in vineam meam.* Non ducit conductos operarios in vineam, ſed mittit, vt liberiùs irent, & cogi non viderentur, ſemper quippè noſtræ libertati Deus conſulit, qui ſpontaneum obſequium quærit, non coactum.

Hi nouiſſimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis feciſti, qui portauimus pondus diei, & æſtus.

400 Ita conqueruntur, qui diù in vinea laborauerant, videntes ſibi eos pariari, qui exiguo præ illis tempore operi ſe dederant, ſed quæri hic poteſt cur pares fecerit? An quia primi negligentes erant, & ſocordes, adeo vt longa exſpectatio torpentes eos in laborando reddiderit? Ferè qui diuturnum ſibi vitæ promittit ſpatium in bonis operibus ſegnis euadit, & negligentiâ, atque deſidiâ torpet.

Circa vndecimam verò exijt, & inuenit alios ſtantes, & dicit illis, quid hic ſtatis tota die otioſi?

Magna patrisfamilias elucet hic ſollicitudo, quæſiuit operarios etiam cum vix vna diei hora ſupereſſet; cur vocationem in ſequentem non diſtulit diem? cur eodem die qui penè abierat eos in vineam mittit? An vt doceret ſe non temporis, ſed operis, feruoriſque rationem habere? Volebat eos temporis coarctatione ita vrgere, vt vel temporis quod ſupererat breuitas operarios ad laborem exſtimularet. Amat Deus ſeruos ſuos cum feruore laborare, quod fors non fecerant illi primi. H

Præterea ad ſollicitudinis cumulum etiam vndecima diei hora operarios vocat, non tàm vt vineæ culturæ conſuleret, quàm vt operarijs ipſis, ne ſcilicet integrum diem in otio tranſigerent, nulloque bono opere eum conſignarent; nimirum nullus ſine linea abire dies debet, nullus non aliquo opere, laboreque cumulari, ne totus pereat. Nihil tàm ſollicitè quærere ſuperior debet, quàm ne aliquis otio torpeat, laborandi occaſione deſtitutus. I

SECTIO II.

Magis arguendi, qui ſtrepitu, ac clámore ſuperbiam ſuam produnt. 401
Seuerè increpandus, qui alijs ad malum exemplo eſt. K
Amicus qui corripit, hoſtis qui adulatur. L
Inuidus, quod alijs conceditur ſubtractum ſibi putat. M
Cautè aliena peccata obtegenda, ne aliorum lædatur fama. 402

Du-

Amice non facio tibi iniuriam.

401 Mnes illi primi murmurabant, quòd pares eis nouissimos faceret, & tamen paterfamilias vni tantùm respondet, vnum increpat. Cur ita? An quia licet omnes murmurarent, vnus tamen altiùs inclamabat, & contra istum loquitur paterfamilias, magis quippè arguendi, qui verborum strepitu, ac tumore superbiam suam produnt.

K An iste vnus, quem increpat paterfamilias ceteris murmurandi auctor exstiterat, & alios exemplo suo inhortatus fuerat? solus ergò increpatur, quia qui alijs mali occasio est, solus peccasse videtur, aut certè vnus omnes infecit.

Amicum vocat vt benignitatem, & clementiam suam prodat, correctio enim veri amici nota est. L
Amicum eum dicit, & tamen durè increpat, nam vera amicitia correctionis munus non respuit. verè enim amat, qui seuerè corrigit, cum opus correctione est, inimicus & hostis est qui adulatur, atque blanditur.

Non facio, inquit, *tibi iniuriam.* M
Inuidus quod alijs exhibetur subtractum sibi putat & non minus dolet si ipse sua mercede fraudetur, quam si alij ampliùs quàm mereantur accipiant; aliorũ quippè lucra inuidi damna sunt.

Assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait illis.

Cur secretò assumpsit? An ab itinere declinauit, vt nomini, ac famæ discipulorum consuleret? Sciebat quippè quod ventura Mater filiorum Zebedæi cum filijs suis esset, vt ea peterent quæ petierunt, & ea audirent, quæ audierunt; ambitionem suam ostenderũt, vt grauiter arguẽdi à Christo fuerint, secretò ergò eos assumpsit, ne discipulorum infirmitas alijs proderetur, atque eorum defectus ab aliorum notitia subduceret, ne postea contemnerentur; Discimus quàm cautè aliena peccata tegenda sunt, vt aliorum nomini consulatur, alienæ famæ. 402

Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

N OFfert se Christus persecutionibus, non eas fugit, nos suo exemplo edocens, vt grandi animo duris, & aduersis occurramus.

O In Ierusalem Christus persecutiones, calumnias, & opprobria patitur, indicans vel loci nomine hæc omnia pacis sibi materiam exhibuisse; Ierusalem visio pacis interpretatur, & hic traditur Christus, hic illuditur, ostendens quod iusto calumniæ, & persecutiones pacis loco sunt, in illis enim pacem suam habet, quã auferre aduersa nulla possunt, cum augeant potiùs.

P Duodecim Apostolis suã Christus passionem prædicit, quod sæpè fecit. Sed cur solum illis, non etiam alijs discipulis? An quia pretiosior thesaurus pretiosioribus vasis includitur? Sanctior cęteris esse debet, cui passionis mysterium reuelatur. Alijs futuram suam passionem Christus non manifestat, ne nimis ob fidei imbecillitatem turbarentur.

403 Mulieribus non legimus passionem suam Christum reuelasse, licet primæ eius resurrectionem intellexerint. Nil mirum. Silentio supprimenda futura Christi passio erat, & in omnes annuntianda resurrectio; iurè igitur ad hoc electæ mulieres, quæ rebus vulgãdis idoneæ; ab illo exclusæ, quia vix secreta supprimere nouerunt. Deinde mulieres tanquam molliores audita Christi passione totæ in lachrymas solutæ essent, & licet lingua tacuissent, oculus tamen mysterium propalassent.

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filijs suis, adorans, & petens aliquid ab eo.

ILlud, *accessit*, vtile nobis monitum exhibet, mulierum scilicet consortium viris fugiendum. Q
Accessit ad Christum mulier, quæ longo interuallo ab eo aberat, neque enim credibile est mixtas cum ipso ambulasse mulieres. Puritatis, ac castitatis magister mulierum fuga docet castitatem, ac puritatem seruandam, igni proximus aut vritur flamma, aut fumo denigratur.

Confidenter hæc mater accedit, R
confidenter petit, timorem expulit, fiduciam auxit propinquitas, quam cum Dei matre habebat, ac si ob istum titulum repulsam pati non posset: Iustiùs, veriùsque id de Virgine ipsa existimãdum, confidenter enim Virgo pro nobis postulat, nec repulsam timet, quin exauditur ipsa quoque pro sua reuerentia.

Per mulierem res agebatur, con S
tulit enim se Diabolus ad arma consueta, vt sicut Adam per mulierem spoliauerat, sic & istos per matrem; eos à Christi seruitute regni petitione eximere tentans.

Dic

Dic vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.

PRimas regni sedes hi duo discipuli ambiebant, sed cur non petunt ipsi, absque eo quod matris officio ad hoc vterentur? Per matrem petunt, quia ipsa facilius exaudiretur, solent enim viri matronas honorare, maximè si honestæ sint, & piæ, qualis ista mater erat. Deinde matres solent efficaciùs postulare.

404 *Dic*, inquit, *vt sedeant hi duo filij mei vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.* Cur non alicui signatè dexteram assignat, sinistram alteri, in hunc modum, dic vt Ioannes ad dexteram sedeat, Iacobus ad sinistram, vel è contra? Poterat, sed abstinuit, ne litem, atque dissidium inter filios seminaret, vterque enim dexteram ambiebat. Prouidæ matris est discordiæ segetem in filiis succidere, & concordes eos seruare. Hinc habes culmina quærentis animum nunquam satiari, & facilè in dissidia ruere, vt cum de honore agitur, nec frater fratri parcat.

X Audacem mulierem hanc fecerit maternus affectus. Erant ei hi duo filij Ioannes, & Iacobus, & fors alios non habebat, ideo nimio erga eos affectu tenebatur, & ideo quicquid ad eorum honorem, ac dignitatem pertinet non dubitat mater petere. Vide quò nimius affectus parentum in filios parentes trahat, vt ea quærant, quæ reprehēsioni subiiciēda sunt.

SECTIO III.

In honoribus distribuendis non sanguinis, sed meritorum ratio habenda. 405
Quanto honore Dei mater habenda. Y
Magis reprehendi debent qui accepta Christi doctrina peccant.
Nescit quid petat, qui honores, & res temporales postulat. Z
Ambitiosi plerumque damnationem suam quærunt. 406
Nullus ferè minus crucifixo compatitur, quàm ambitiosus. A
Ingentis amoris signum, cum tribulationis calicem nobis Deus bibendum porrigit. B
Quàm magno patiendi desiderio Christus teneretur. 407
Non superbis, sed humilibus Cæli regnum datur. C
Virtus non propinquitas in cælesti regno obtinendo respicitur. D
Humilitate ad humilitatem alij vocandi. E
Ambitio detestanda, non æmulandi ambitiosi sunt. F
Ambitiosus non dolet ob ambientium errorem, sed quia alius inuadit, quod ipse quærit. G
Deseuire ambitionis vitium vix potest. H

Nescitis quid petatis.

MATER postulat, 405
filij redarguūtur, quia scilicet matris petitio ex filiorum volūtate descenderat. Tàm durè Christus respondit, vt eorum ambitionem coerceat: vt ostenderet

deret in honoribus distribuendis non sanguinis rationem habendam, sed meritorum. Hi duo filij, quia Christo propinquiores alijs erant, nam eorum mater cognata erat Mariæ putabant se cognationis titulo hunc honorem consecuturos; alia Christi mens; eos increpat vt ostenderet, nō cognationis habendam esse rationem sed virtutis, vnde subijcit: *potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?*

Y Sed quæri hic potest, cur mater, quæ pro filijs postulauerat immunis à reprehensione sit. An vt honorem huic mulieri deferret, quia nempè suæ matris propinqua erat? Qua re ostendit, quanto honore Dei mater habenda sit. An quia hæc mulier Christi doctrina imbuta non erat, sicut discipuli, qui sæpè Christi exceperāt verba, Christi exemplum viderāt, quoad humilitatem alliciebātur.

Z *Nescitis quid petatis*. Nesciunt quid petant, quia nihil spirituale quærebant, sed regni temporalis loca potiora. ferè nescit quid petat, qui spiritualium bonorū oblitus, postulat temporalia, honores, ac dignitates.

406 Ad dexteram, & sinistram sedere hi discipuli quærebant, quidni illis obijciatur, *nescitis quid petatis?* nam ad Christi sinistram erūt damnandi. Huc scilicet euadit ambitionis insania, vt eâ infecti plerumque culmina quærant, quæ damnationis causa futura.

A Instabat tempus passionis, & cum morituro Christo compati deberent, honores quærunt; ita fit; nullus ferè minus crucifixo compatitur, quàm qui ambitionis vitio tenetur.

Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?

B Calicem passionē vocat, quem se bibiturum dixit, vt hac communione auidiores eos redderet. Nathan Propheta, vt exprimeret, quam esset in delicijs mulier viro, in parabola illa ouis ait: *& de calice eius bibens*, 2.Reg. 12.v.3. in signum scilicet singularis affectus. Idem hic fit, dum Christi calix nobis porrigitur, dum aliquid pro eo pati possumus ingentis id amoris indicium est, quo nos tanquam oues complectitur. Calix passio dicitur, quia ingenti ad eam siti currere debemus, & non secus sitientes vini calicem amplecti & ori admouere. 2.Reg. 12.

Sanctus Marcus cap. 10. v. 38. hanc sententiam sic effert: *Potestis bibere calicem, quem ego bibo*. Imo Caietanus hunc Matthæi locum ita extulit; *potestis bibere calicem, quem ego bibo*, & Sanctus Ioannes Chrysostomus hic Hom. 66. *quem ego ipse bibo?* Aliud est *bibo*, aliud, *bibiturus sum*: sed in Christo vtrumque verum; nam ita bibiturus erat, vt etiam biberet; tanto patiēdi desiderio tenebatur, ac tam altè passionis memoria eius menti insidebat, vt semper pati videretur. Quid? eius vita perpetua quædam passio exstitit. 407

Se-

Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis.

C Signatè ait *vobis*, in hunc sensum, non est meum primas sedes concedere vobis, qui superbiam, & ambitionem ostenditis, est meum dare humilibus.

D Vel non est meum dare vobis tanquam cognatis, non pertinet ad me hoc pacto dare vobis primas regni mei sedes, virtutis, non propinquitatis hic habetur ratio.

E Denique non est meum dare vobis, secundum humanitatem; secundum formam serui hic discipulis loquitur, vt vel sic eorum superbiam reprimeret, & suo exemplo ad humilitatem alliceret; qui ad humilitatem alios inhorttatur, similis ipse sit, & humilitatis exempla det.

Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus.

F Malum malum gignit; cum audissent ceteri Apostoli, quid duo per matrem postulassent, molestè tulerunt, nec indignati sunt, eò quòd illorum ambitionem detestarentur, sed quod ipsi quoque ambitione tacti eminere in Christi regno vellent, non minùs quàm duo fratres. Misereri duobus oportebat, & tanquam malo correptis compati, nō in eos indignari. Misera ambitiosi conditio est, ambitione ambitiosos detestatur.

G Indignati sunt, Græcè, ἠγανάκτησαν, *Molestè tulerunt, grauiter offensi sunt,* quòd illi duo voluerint omnibus præponi; non insurgunt in mulierem, quæ primatum filijs postulauit, sed in filios primas sedes ambientes, quia non ægrè ferunt peccatum, aut ignorantiam, sed grauiter tulerunt primas sedes occupari, & se postponi. Ambitiosus non dolet ob ambientium errorem, sed quia sibi auferri timet, quod alius quærit.

H Indignantur discipuli, nec placati sunt ea repulsa, quam duo fratres tulerant; quantò magis commoti fuissent, si duo qui primas sedes postulauerant, voti compotes facti fuissent? Desæuire ambitionis vitium vix potest, tantas in mente quam possidet vires ambitio exerit.

SECTIO IV.

Ecce duo cæci sedentes secus viam.

408

NEc incessus Domini inutilis erat, in via cęcos sanat, documentum nobis exhibens, vt in omnibus simus proficui, & nihil sit in nobis otiosum, nullibi à bonis operibus vacemus, vbique iuuare alios studeamus.

I Obseruatũ est aliquibus, quod Christus plura, ac maiora præstitit miracula, quò magis ad mortem, & ad vrbem Ierosolymam accedebat; indicans nobis, quod quò propiores morti sumus eo magis in Dei obsequium, & gloriam laborare debemus.

K Quò propiùs Christus ad vrbem Ierosolymam accedebat, eò maiora beneficia per maiora miracula hominibus conferebat, vt innueret, maiora beneuolentiæ ibi edenda esse signa, vbi maiora tormenta sustinere debemus, & magis indignis iniurijs & calumniis petimur.

Turba autem increpabat eos, vt tacerent, at illi magis clamabant.

CAecorum voces turbæ interturbant, eosque obiurgant; videntes Iesum ad eorum clamorem non statim respondere, suspicantur hunc illi esse molestum; quum contra esset, tacebat enim Christus, vt magis cęcorum fides, & ardor innotesceret, & in aliorum exemplum perspicua eorum fiducia fieret, & deuotio; non cæcorum clamor molestus Christo erat, sed magis turbarum increpatio. L

At illi magis clamabant; Obiurgati cęci à turbis non solum nihil clamorem remittebant, sed altiùs clamabant, vt ostenderent, se his increpationibus minimè cedere, vt supra turbæ strepitum à Christo exaudiri possent. Egregium constantiæ, ac fortitudinis, animique infracti in his cęcis habemus exemplum. Constans, ac fortis animus tentationibus non succumbit, hominum à bono auocantium dictis non frangitur. quò magis vetatur, eò altiùs prouehitur, & quò plures obices Mundus, Dæmon, ac caro opponit, tantò constantiùs in bono incepto sistendum nobis est; adeo vt à difficultate sumamus vires, animosque, 410

Stetit Iesus, & vocauit eos.

POterat iter suum prosequi, sed noluit; stetit & exspectauit, vt cæci accederent, ex quo eius bonitas, & benignitas colligitur, qui non est dedignatus homines pauperes, M

peres, & mendicos expectare, & gradum sistere; superbos homines arguens, qui se abiectis hominibus demittere nolunt, & notam suæ dignitati inuri putant, si pauperibus vel minimum obsequium præstent.

N Stetit, quia via illa lapidibus plena erat, foueis, rupibus; ne ergò cæci Christum sequentes aliquid incommodi paterentur exspectat eos; innuens quàm sollicitè pauperum necessitatibus, & discriminibus consulendum, vbi aliquod periculum imminet, vrget necessitas aliqua.

Quid vultis, vt faciam vobis?

O VT quid interrogat, cum probè sciret? nunquid qui lumen reddere poterat, quid cęci vellent, ac petituri essent ignorabat? Minimè. Ad hoc ergò requirit vt petatur, & cor ad orationem excitet. Placet oratio Christo, quam vel ista arte elicit.

411 Deinde interrogat non quia nesciret, sed quia nesciebant turbæ, nam aliquis existimare poterat, quod cęci non lumen, sed pecuniam quærerent, sicut & ille qui ad speciosam portam templi stabat, à Petro & Ioanne non sanitatem, sed eleemosynam expectabat, atque ita orationis efficacia ita non pateret. *Act. 3.*

Confestim viderunt, & secuti sunt eum.

TEtigit eorum oculos Dominus, & statim visum receperunt. Non distulit curationem Dominus nec moras nexuit, vt nos quoque ab eo disceremus, cunctationem omnem in eius obsequio tollere. P

Non legimus munus aliquod cæcos sanitati restitutos Christo obtulisse. Sed ingentis muneris loco fuit, quòd statim eum secuti sunt. Nihil gratius accidere Christo poterat. nempè gratum ob accepta beneficia munus offert, ac sacrificium qui Christi vestigia sequitur, vitamque moresque eius vita exprimit, ac moribus. Q

Secuti sunt eum, quod antea facere ob cęcitatem non poterant. Euidens signum recepti visus non corporalis tantùm, sed etiam spiritualis, si Christi sequamur vestigia. Non ad sua redeunt cęci visu donati, sed gratos se exhibentes se Christo comites præbuerunt, qua quia discedere vix possent à suo benefactore, quà vt alij præsentes eos videntes, in quibus recens Christi virtus enituerat, in maiorem Christi amorem raperentur. Iusti & beneficiorum, benefactorisque sunt memores, & amant alios per beneficia quæ ipsi accipiunt & in virtute proficere, & in Dei laudibus occupari. R

CAPVT XX. MATTHÆI.

Verſ.1.

ET cum appropinquaſſent Ieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad Montem Oliueti: tunc Ieſus miſit duos diſcipulos,

Appropinquaſſent. *Syr. Appropinquaſſet.*
Ad montem. *Syr. Iuxta verticem montis.*
Olueti. *Vat. Oliuarum.*

Verſ.2.

Dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.

Dicens eis. *Syr. Et dixit eis.*
In Caſtellũ. *Pagn. In oppidum. Vat. in Vicum.*
Contra vos. *Adam C. Ex aduerſo. Mald. E regione. Fr. Luc. Ex oppoſito veſtri eſt.*
Alligatam. *Fr. Luc. Ligatam.*
Soluite & adducite. *Ar. M. Soluentes adducite.*

Verſ.3.

Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confeſtim dimittet eos.

Dicite. *Vat. Dicetis.*
Dominus. *Syr. Domino noſtro.*
His opus habet. *S. Hier. Eos neceſſarios habet. Syr. requiruntur. Ar. M. Eorum vſum habet.*
Dimittet. *Theoph. Emittit.*

Verſ.4.

Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem.

Quod dictum. *Ar. M. Effatum.*

Verſ.5.

Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam, & pullum filium ſubiugalis.

Dicite filiæ Sion. *S. Aug. Noli timere filia Sion.*
Manſuetus. *S. Aug. Mitis. Auct. Placidus, facilis. Syr. Humilis.*
Sedens ſuper aſinam. *S. Aug. Et ſedet ſuper iugalem. Ar. M. Inſidens. Pagn. Cum aſcendiſſet.*
Subiugalis. *Vat. Subiugis.*

Vul-

Verſ.6.

Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præcepit illis Ieſus.

Fecerunt. *Ar.M. Et facientes.*
Sicut præcepit. *Fr.Luc. Sicut præceperat. Auct. Sicut iniunxit, imperauit. Ar.M. Sicut præordinauit.*

Verſ.7.

Et adduxerunt aſinam, & pullum: & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt.

Impoſuerunt. *Int.Theoph. Collocarunt.*
Super eos. *Syr. Pullo.*
Deſuper ſedere fecerũt. *Pagn. Eum ſuper illa collocauerunt. Quædam exempl. Super eum inſedit. Syr. Et equitauit ſuper eum. Ar.M. Et inſedit ſuper eos.*

Verſ.8.

Plurima autem turba ſtrauerũt veſtimenta ſua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & ſternebant in via.

Plurima autem turba. *Syr. Plurima autem turba.*
Veſtimenta. *Pagn. Pallia.*

Verſ.9.

Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant, dicentes: Hoſanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini: Hoſanna in Altiſſimis.

Quæ præcedebant. *Syr. Quæ præcedebant eos. Ar.M. Præcedentes.*
Benedictus qui venit. *Syr. Benedictus ille qui venit. Ar.M. Benedictus veniens.*

Verſ.10.

Et cum intraſſet Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic?

Et cum intraſſet. *Ar.M. Et intrante eo.*
Dicens. *Syr. Dicebantque.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas:*
Vers. 11.	
Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ.	Populi autem. *Syr. Turba verò.* Propheta. *Fr.Luc. Ille Propheta.*
Vers. 12.	
Et intrauit Iesus in templũ Dei, & eiiciebat omnes vendẽtes, & ementes in templo,& mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.	Ementes. *Ar.M. Mercantes.* Numulariorum. *Syr.Trapezitarum. Vat. Mensariorum. Int. Theoph. Collybistarum.* Euertit. *Vat.Subuertit. Fr. Luc. Disiecit.*
Vers. 13.	
Et dixit eis: scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum.	Domus orationis. *Int.Theoph. Domus deprecationis.*
Vers. 14.	
Et accesserunt ad eum cœci, & claudi in templo: & sanauit eos.	Et accesserunt ad eum. *Syr.Et adierunt eum.*
Vers. 15.	
Videntes autem principes Sacerdotum,& Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hosanna filio Dauid: indignati sunt.	Videntes. *Fr.Luc. Quum vidissent.* Et Scribæ. *Syr. Et Pharisæi.* Et pueros. *Syr. Et puerulos.*
Vers. 16.	
Et dixerunt ei: Audis quid isti	Et dixerunt ei. *Syr. Et dicunt.* Vtique. *Int.Theoph. Quidni?*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
dicunt? Iesus autem dixit eis: vtique: nunquam legiſtis; quia ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem?	Infantium. *Fr. Luc. Paruulorum.* Perfeciſti laudem. *Syr. Direxiſti laudem. Arab. Paraſti laudem. Mald. Perfectam laudem conſequutus es. Adã C. Aptaſti, cõcinnaſti laudem.*
Verſ 17. Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam: ibique manſit.	Abiit f.e.c. *Pagn. Exijt è Ciuitate.* Ibique manſit. *Pagn. Et pernoctauit illic. Fr. Luc. Diuerſatus eſt ibi. Int. Euth. Demoratus eſt.*
Verſ.18. Mane autem reuertens in ciuitatem, eſuriit.	Reuertens. *Syr. Cum reuerſus fuiſſet.*
Verſ.19. Et videns fici arborem vnam ſecus viam venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantum, & ait illi: Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum: & areſacta eſt continuo ficulnea.	Fici arborem. *Pagn. Ficum.* Secus viam. *Fr. Luc. In via.* Nunquam. *Pagn. Ne poſthac. Caiet. Non vltra.* Ex te fructus naſcatur. *Syr. Non erunt in te amplius fructus. Ar. M. Fructus fiat.*
Verſ.20. Et videntes Diſcipuli mirati ſunt, dicẽtes: Quomodo continuo aruit.	Et videntes. *Syr. Quod cum vidiſſent.* Continuo. *Syr. In momento.* Aruit. *Syr. Exaruit ficus.*
Verſ.21. Reſpondens autem Ieſus, ait eis: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic	Et non hæſitaueritis. *Mald. Et non diſceptaueritis. Fr. Luc. Non dijudicaueritis. S. Chryſ. Si in oratione confidere volueritis.* Non ſolum de ficulneà. *Mald. Non ſolum quod in ficu factum eſt.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
dicentes: Tolle, & iacta te in mare, fiet.	Tolle. *Vat. Tollitor. Fr. Luc. Tollere.* Et iacta te. *Pagn. Et proijce. Vat. Mittitor. Fr. Luc. Iactare. Syr. Et cade.*
Verſ.22. Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.	Et omnia quæcunque. *Syr. Quicquid.* In oratione. *Syr. Oratione.* Credentes. *Syr. Et credideritis.*
Verſ.23. Et cum veniſſet in templum acceſſerunt ad eum docentem, principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes: In qua poteſtate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem?	Et cum veniſſet. *Ar. M. Et veniente.* In qua poteſtate. *Int. Theoph. Qua auctoritate.* Hanc poteſtatem. *Pagn. Auctoritatem iſtam.*
Verſ.24. Reſpondens Ieſus dixit eis: Interrogabo vos & ego vnum ſermonem: quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua poteſtate hæc facio.	Vnum ſermonem. *Vat. Quiddam.* Hæc facio. *Pagn. Hæc faciam.*
Verſ.25. Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cœlo, an ex hominibus? At illi cogitabãt inter ſe, dicentes.	Cogitabant. *Fr. Luc. Reputabant, diſceptabant. Auct. Ratiocinabantur.* Inter ſe. *Syr. In animabus ſuis. Ar. M. Apud ſe ipſos.*
Verſ.26. Si dixerimus, è cœlo, dicet nobis: quare ergo non credidi-	Habebant. *Fr. Luc. Habent.*

Vul-

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

ſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus timemus turbam: omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam.

Verſ.27.

Et reſpondentes Ieſu, dixerunt: Neſcimus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.

Et reſpondentes Ieſu. *Syr. Et reſponderunt ei.*
In qua poteſtate. *Ar.M. In qua auctoritate.*

Verſ.28.

Quid autem vobis videtur? Homo quidã habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

Homo quidam. *Syr. Vir quidam.*
Duos filios. *Ar.M. Natos duos.*
Ad primum. *Pagn. Ad priorem.*
Fili. *Syr. Fili mi.*
Operare in vinea mea. *Syr. Cole vineam.*

Verſ.29.

Ille autem reſpondens, ait: Nolo. Poſtea autem pœnitentia motus, abijt.

Pœnitentia motus. *Syr. Reſipuit. Ar.M. Pœnitentia affectus.*

Verſ.30.

Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens, ait: Eo, domine, & non iuit.

Eo. *Vat. Faciam Domine. Fr.Luc. Ego Domine.*
Domine. *Syr. Domine mi.*
Et non iuit. *Ar.M. Et non abijt.*

Verſ.31.

Quis ex duobus fecit voluntatem Patris. Dicunt ei: Primus. Dicit illi Ieſus: Amen dico vobis, quia Publicani &

Quis. *Pagn. Vter.*
Ex duobus. *Fr.Luc. Ex his duobus.*
Patris. *Syr. Patris ſui.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
meretrices præcedent vos in regnum Dei.	Præcedent. *Quid. Codd. Et Euth. Pracedunt. Ar.M. Pracunt.*
Verſ. 32.	
Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei, publicani autem, & meretrices crediderũt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei.	In via iuſtitiæ. *Syr. In die rectitudinis. Pagn. Per viam iuſtitia.* Nec pœnitentiam habuiſtis. *Fr. Luc. Non reſipuiſtis.* Vt crederetis ei. *Ar.M. Ad credendum ei.*
Verſ. 33.	
Aliam parabolam audite. Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt.	Homo. *Ar.M. Homo quidam.* Circumdedit. *Int. S.Chryſ. Circum poſuit. Syr. Obuallauit.* Sepem. *S.Hier. Maceriam.*
Verſ. 34.	
Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt acciperent fructus eius.	Miſit. *Ar.M. Legauit.* Acciperent. *Vat. Caperent.*
Verſ. 35.	
Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius alium cæciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt.	Alium cęciderunt. *Syr. Alium percuſſerunt.* Occiderunt. *Syr. Trucidarunt.* Lapidauerunt. *Syr. Lapidibus obruerunt.*
Verſ. 36.	
Iterum miſit alios ſeruos plures	Miſit. *Vat. Emiſit. Ar.M. Legauit.*

prioribus, & fecerunt illis similiter.

Fecerunt ipsis similiter. *Vat. Tractarunt illos similiter.*

*Vers.*37.
Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens: verebuntur filium meum.

Filium meum. *Syr. Propter filium meum:*
Verebuntur. *S.Hier. Reuerebuntur,* & addit *Forsitan. Syr. Iam erubescent.*

*Vers.*38.
Agricolæ autem videntes filiũ, dixerunt intra se: Hic est hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.

Videntes. *Fr.Luc. Quum vidissent.*
Et hab.hær.eius. *S.Prosp. Et nostro erit hæreditas. Pagn. Et occupemus hæreditatem eius. Fr.Luc. Obtineamus hæreditatem eius.*

*Vers.*39.
Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.

Et apprehensum. *Ar.M. Et sumentes.*
Extra vineam. *Pagn. Ex vinea.*

*Vers.*40.
Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

Quid faciet. *Syr. Quid facturus est?*
Illis. *Syr. Istis.*

*Vers.*41.
Aiunt illi: Malos male perdet: & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

Malè. *Syr. Malè malè.*
Locabit. *S.Hier. Dabit.*
Fructum. *Syr. Fructus.*
Temporibus suis. *Syr. In tempore suo. Ar.M. In temporibus suis.*

*Vers.*42.
Dicit illis Iesus: Nunquam legistis in scripturis. Lapidem quem reprobauerunt ædifi-

Ædificantes. *Mald. Aedificatores.*
Factum est istud. *Mald. Facta est hæc. Euth. Factus est hic.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
ficantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.	Mirabile. *Euth. Mirabilis.*
Vers. 43. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei: & dabitur Genti facienti fructus eius.	Auferetur. *Ar.M. Tolletur.* Facienti. *Syr. Editura.*
Vers. 44. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.	Et qui ceciderit. *S.Aug. Quicunque offenderit in lapidem illum. Ar.M. Et cadens.* Confringetur. *S.Aug. Conquassabitur.* Super q.v.ceciderit. *S.Aug. Super quem verò venerit.* Conteret. *Syr. Dissipabit. Adam C. Comminuet. Fr.Luc. Ventilabit.*
Vers. 45. Et cum audissent principes Sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius, cognouerũt quod de ipsis diceret.	De ipsis. *Syr. De seipsis.* Dicere. *Syr. Loqui.*
Vers. 46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.	Et quærentes. *Syr. Et quærebant.* Eum tenere. *Vat. Illi manus injicere, Int. Euth. Eum apprehenderunt.* Turbas. *Vat. Multitudinem.*

CA-

CAPVT XXI.

Expenditur & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam.

412 ROXIMVS Ierusalem asinā, qua veheretur, quæri iubet, cur non ante cum magis distaret? vt intelligeremus Christum non suo commodo seruire, sed mysterio, non corporis lassitudini consulit, sed adimplendæ prophetiæ studet. Spiritualis magister spiritualia sectatur, corporis postrema cura, aut nulla; qua re nos edocuit quid in re simili agere debeamus.

Duos discipulos mittit honestatis, & disciplinæ causa, vt vnus alteri testimonium perhiberet, ne qui iumentum soluturi ierant, ipsi aliquo crimine ligarentur, quod plerumque si soli religiosi viri incedant contingere solet. A

Euntes autem discipuli fecerunt, sicut præcepit illis Iesus.

VIdes quàm obsequentes discipuli sint, sine cunctatione implent, quod illis à magistro iussum, nec tàm vile, humileque detrectant ministerium. Arguunt teporem nostrum, arguūt nostram in parendo tarditatem, arguunt superbiam, qui in officijs sublimibus obsequi Deo volumus, in vilibus detrectamus. B

Euntes discipuli, Græcè πορέυοντες μαθηταὶ, *profecti discipuli:* qui fuerint hi duo discipuli subticetur, inter præcipuos autem fuisse auctorum censio est, & licet vile hoc ministerium videatur, nec primoribus imponendum, tamen quum obsequium Christo præstandum est vile quodlibet ministerium honorificum fit, vnde ingentis honoris loco habuere hi discipuli, ad asinam ducendam missos esse. Quo nos instruimur infima quæque & vilia opera præstare, hoc cogitantes quod quicquid Dei intuitu 413

tuitu fit paruum non est, licet esse hominum oculis videatur.

Plurima autem turba sternebat vestimenta sua in via.

C Discipuli illi duo super asinam, ac pullum strauerunt vestimenta, id est pallia, extimasque vestes, plurimi è turba discipulorum exemplum, quo fuerant prouocati non solum imitantur, sed superāt, in via vestes suas consternunt, qua pergendum Christo erat, quod erat summi honoris, ac reuerentiæ maximum argumentum, Regibus ferè solitum exhiberi: explicari nō potest, quàm facilè ad bonum bonorum superiorum exemplo plebs prouocetur, & alliciatur.

D Honorat Christum multitudo, donec corrupta non fuit, vbi à Scribis, & Pharisæis seducta alias edidit voces, alia præstitit, vt hinc colligatur, quàm facilè primorum impietatem simplex populorum turba ebibat, vbi impietatis calix religionis prætextu ei offertur. Ima plebs religiosa, & pia esse solet, nisi primorum vitijs, vocibus inficiatur.

E Vilia, minimeque pretiosa hæc turbarum vestimenta erant quæ in via sternuntur, sicut nec illa quæ pullo strauerunt Apostoli, pretiosarum vestium amator fors hoc obsequium Christo non præstitisset.

F Non finit se à nobis in humilitate vinci humilitatis magister; humilis turba vestimenta in Christi obsequium strauit; huic obsequio vt responderet Christus sua quoque vestiméta posuit, cum scilicet suorum discipulorum pedes lauit; nempè maiora nobis exhibet Christus, quàm ei exhibeamus. Vera hæc magnitudinis nota in humilitatis obsequijs contendere. *Ioan. 13. v. 4.*

414 Sternuntur in Christo triumpho pauperum vestes, qui viles, minimique pretij. Diuitum vestibus, quas pretiosas ad luxum, ad iactantiam deferunt, non Christus insidet, sed Diabolus, quod non semel etiam visum, caudæ vestis cuiusdā mulieris luxui deditę Satan tanquam triumphans insidere visus. Itaque pretiosæ vestes, & exquisito cultu paratæ in Diaboli triumphum sunt, pauperes ac viles Christi triumpho deseruiunt.

Alij autem cędebant ramos de arboribus.

Oliuarum, & palmarum rami adhibiti in Christi triumpho fuerunt. rectus nexus, oliua misericordiam signet, palma victoriam; quia qui misericors est victoriam sperare potest. G

Palma victoriam, ac triūphum notat, sed palmas turbæ deferunt non Christus, vt innueret hæc omnia Christū pręstare, & ad mortem ire, vt nos triumphare possemus. H

Turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur clamabant dicentes, Hosanna filio Dauid.

Breui ignominiosissimam mortem Dominus passurus, patitur nunc gloriosissimâ pompâ excipi, I

cipi,

cipi, vt intelligant qui pompas, & triumphos ambiũt, quam sit summum decus summo dedecori vicinum.

K Probus honorem Christo deferendi modus, prius opere honorãt Christum, vestes in via sternendo, & ramos de arboribus præcidendo, deinde vocis testimonium exhibent: nempè qui Christum plenè laudare vult, laudet operibus, laudet vita, deinde vocibus, & verbis, imperfecta laus est, quæ ab ore tantum nascitur, à labijs tantùm profluit.

SECTIO II.

Omnia ad Dei gloriam referenda. 415
Christus Regis honorem admisit vt homines ad Deum patrem adduceret.
Diuina prius curanda, quã tẽporalia. L
Desinere in Dei cultum terrena omnis pompa debet, omnis honor. M
Diuina ope maximè indigemus cũ humanis laudibus extollimur. N
Templi contemptus, & rerum diuinarum neglectus omnium malorum fons, & origo. O
Sacerdotum, & Ecclesiasticorũ quantum cæteris noceant si mali, quantum proficiant si probi. 416
Quò magis ab hominibus laudibus quis extollitur, eò magis Dei gloriam quærere debet. P
Seuerius argui debet qui post suam, vel aliorum correctionem in peccatum labitur. 417
Omnia discrimina negligit auarus, omnique verecundia viduus ferè est. Q
Templum orationis domus, non inutilium colloquiorum. S
Quæ in Dei cultum fiunt orationis naturam induunt. T
Apud Deum vocari & esse idem est. Mundus nudis nominibus suis imponit. V
Negotiatio sæpè cum auaritia, & latrocinio. X
Nihil magis inimicum orationi, quàm lucris inhiare. 418
Perstricti qui templum Dei violant. Y
Animæ puritas Deo placet, displicent qui eam polluunt. Z

Et intrauit Iesus in templum.

NON arcem Sion aut regiam petit Iesus, ne terrenum agere regem videretur, sed ad Dei templum se contulit, domum scilicet sui patris, vt gloriam sibi attributam in patrem referret, monstraretque eò tendere, quem admiserat Regis titulum, vt homines ad Deum, Deique cultum adduceret. Finit in templo Christi triumphus, ac si Dei patris cultus, qui in templo fit, esset eius triumphi consummatio. 415

L Vt in vrbem introiuit statim in templum se recipit, antequam ad alia diuerteret, vt nobis ostenderet, quòd semper diuina magis curanda, quàm temporalia. Non declinat Christus in hospitium, sed in templũ it, diuini cultus maior illi cura, quàm sui commodi.

M In triumpho ad templum pergit, quia sacrorũ locorum deuota frequentatio triumphi, ac victoriæ perfectio est; & desinere in Dei cultum terrena omnis pompa dẽt.

Dum

N Dum ab hominibus laudatur Christus, in templum, quod locus orationis est se recipit, vt tacitè nobis innuat, diuina ope tunc præcipuè nos indigere cum humanis laudibus extollimur.

O Venerat Christus in Ierusalem tamquam medicus animarum, ad templum statim it, vt morbi originem sicut periti medici solet statim tangeret, origo autem mali, quo tota penè vrbs obsidebatur, erat templi, & rerum diuinarum neglectus; medicina igitur huic morbo adhibenda, vt morbus omnisin alijs tolleretur; nempè vbi Dei cultus in Dei templo negligitur, ægrè curari reliqui morbi possunt, cum ab hoc ferè originem ducant. Figant istuc menti, qui templis reuerentiam non exhibent, sed suis sceleribus maculant.

416 Præterea ad templum it, vt totam vrbem curaturus à sacerdotibus, & Pharisæis qui in templo erant, curationem inciperet; sicut enim à Sacerdotibus, & viris diuino cultui deditis morbus ferè omnis in alios serpit, ita si hi sanitati restituantur, cœterorum inualetudo facilè auferetur. Ex quo vides, quanti momenti Sacerdotum probitas ad probitatem sit, & quanti iniquitas ad iniquitatem, si Sacerdotes integrè viuant tota floret Ecclesia; si impiam vitam traducant, sequuntur alij prauum Sacerdotum exemplum.

P Pergit ad Templum, vt templi violatores argueret, non enim plausus, magnificaque adgratulatio dissimulandi causam Christo præbuit, nec triumphus effecit, vt ad infames in templo negotiationes oculos clauderet. Vix acclamantium cessauerat vox, cum diuinæ gloriæ zelo tactus eijcit de templo vendentes, & ementes. Nempè quò magis ab hominibus laudibus quis extollitur, eò studiosius Dei gloriam quærere debet; Digna res, in quam mentis oculos Principes, Reges, Præsulesque conijciant, sic enim fiet, ne adulantium assentationibus aures vacuas exhibentes iustitiæ aciem sinant hebescere; quin laudibus prouocati vitijs castigandis, & extirpandis incumbent.

Eijciebat omnes vendentes, & ementes in templo.

ETiam in principio suæ prædicationis vendentes eiecit è templo, vt Ioannes habet cap. 2. 417
Sed nunc seuerius cum illis agit: quia maiori increpatione dignus est, qui post suam, vel aliorum correctionem, correptionemque labitur in peccatum.

Sed vendẽtes, & ementes audien Q
tes Christum aduenisse cur à templo non abeunt lucra relinquentes, ne scilicet eandem confusionem paterentur, quam passi illi primi, quos è templo prius eiecit Christus, nam tantæ rei fama ad omnes transmissa erat? Auaritiæ æstus hoc fecit, vt verecundiam potius vellent sustinere, & turpiter à templo reijci, quam turpem illam negotiationem quę lucra magna pariebat, relinquere. Nihil magis auaritia timet, quàm lucro carere; lucri spes aliqua sit, incommoda

moda omnia deuorat, omnia discrimina negligit auarus.

Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

S QVod fecerat ex diuinis litteris probat Christus, ne sine causa in vendentes, & ementes in templo sæuire videretur. *Scriptum,* inquit, *est;* scilicet Isaiæ 56. v.7. *Quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.* Templum domum orationis vocat, hoc est domum ad orationem consecratam, ac deputatam, adeo vt licet vbique Deo oratio sterni possit, proprius tamen orationis locus templum sit; alioquin si infructuosæ sermocinationes, inutilia colloquia misceantur, orationis domus dici Dei templum haud poterit.

T *Domus orationis.* Et non alia etiam fieri in templo ritè possunt? Possunt, sed quæ in Dei cultum, & obsequium fiunt, orationis ferè naturam induunt. Præterea sub oratione comprehenditur gratiarum actio, laus, sacrificium, omnisque legitimus Dei cultus.

V *Vocabitur,* idest erit; parum proderit, si vocetur, nisi sit. Sanctus Lucas rem eãdem ita extulit cap. 19. v.46. *Domus mea domus orationis est;* apud Deum non vocatur aliquid tale, nisi tale sit; Mundus inanibus nominum titulis vtitur, & nuda nomina vsurpat rebus vidua; apud Deum vocari significat esse, vt statim qui honorabile, sanctumque aliquod nomen sustinet, illi reipsa respondere moneatur.

Vos autem, quantum scilicet in vobis est, *fecistis eam speluncam latronum,* quia scilicet negotiationem in templo exercebant, quæ sæpè cum auaritia, sæpè etiam cum latrocinio, fraude, ac oppressione coniuncta est, quod maximè hic factum fuisse verisimile est. X

Negotiationem, quæ cum auaritiâ exercebatur orationi opponit, quia nihil magis inimicũ orationi est, quàm lucris inhiare, & rerum terrenarum amore mentem occupare, quæ vt aptè orationem Deo sternat, ab omni rerum peritu rarum amore libera esse debet, ab omni auaritiæ sorde protsus immunis. 418

Tumultuosam & auaritiâ infectam negotiationem à templo reijcit Christus, & tàm seuere in ementes, vendentesque insurgit, & tamen templum illud citò ruiturum erat, & cum suis ritibus interiturum, vindicat tamen quod in eo peccatum; quàm graues à Christianis exiget pœnas, si similibus, maioribusque peccatis templum, in quo sanctius Deus colitur, & in quo magis singulari modo suam præsentiam Deus exhibent, violauerint? Y

Tumultum, & negotiationem à materiali, ac cito ruituro templo ablegat Christus, quanto maiorem templi animati, cuius ipse artifex est, puritatem nobis commendat? quàm acriter in spiritualis templi violatores sæuict! Z

Kkk SE-

SECTIO III.

Templi iniuriam vindicat Christus, & iustam vindictam miraculis confirmat. 419
Prius grauioribus malis occurrendum, quàm alijs. A
Quanta orationis vtilitas. B
Templi honorem, ac reuerentiam augeri studet Christus. 420
Notati qui animæ cæcitatem in templo templi contemptu contrahunt. C
Hominum laudibus rebus, & operibus respondendum. D
Humanis laudibus non intumescere debemus, sed ad magna vrgeri. D
Inuidi alijs vt detrahant quibus artibus studeant. E
Facilè parentum, & maiorum exemplo filij, ac pueri prouocantur. 421
Pueri, & infantes ad Dei laudes celebrandas informandi. F
Inuidi alios nec laudare volunt, nec laudari ferunt. G
Opinio vana gloriæ Christi exemplo vt declinanda. H
Christi lenitas, & modestia in calumniatoribus arguendis imitanda. 422

Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo, & sanauit eos.

419 ISVM cæcis, gressum claudis integrè restituit Christus postquam ementes vendentesque eiecerat è templo, nimirum ne auctoritas illa, quam sibi præter vsitatum morem vsurpauerat, calumniæ pateret & temeritatis suspecta foret, miraculis adstruitur, probatur signis; tantum Christus studet, vt eam actionem qua in templi violatores desæuierat, à calumnijs omnibus vindicaret, vt ita deinceps tẽplum violare auderet nullus, cum templi vindicta vel miraculorũ editione confirmata sit.

Aliquis hîc quærat cur non A prius cæcos, claudosque sanauit, quam mensas nummulariorum euerteret, ementes ac vendentes eijceret è templo? An quia tunc solum accesserunt ad Christum, & non antea: viso quippe, & audito miraculo eiectionis tunc accesserunt, vt sanarentur? Præterea prius vendentes, & emẽtes eiecit, deinde cæcos claudoque curauit, quia priùs grauioribus malis, morbisque occurrendum, & maximè ijs, quæ ad Dei cultum & honorem spectant, quàm alijs.

Fors ad orationem veniebant B isti cæci, & claudi; nec negotiationem aliquam exercebant, vt ergò negotiatores expulsi, ita qui oraturi aduenerant sanantur; vt videas quãta orationis vtilitas sit.

Sed cur in templo sanantur à 420 Christo, cum possent etiam extra? Ideo tunc sanauit, quia si differret in alium locum, vel tempus putaretur, quod non semper haberet eandem potestatem, sed ad tempus duntaxat. Deinde hoc præstitit vt templi honorem, ac reuerentiam augeret, in templo enim fecit miracula, vt Templum reuererentur.

Quod si in templo cęcos, clau- C dosque sanat Christus, vt templo maior reuerentia haberetur. Quid hic

hic illi, qui animæ cæcitatem in templo templi contemptu, & alijs peccatis contrahunt? tantum abest vt visum recipiant.

Post turbarum plausus, acclamationes, & laudes tàm magna Christus efficit miracula, vt quod turbæ verbis clamauerant Dominus factis ostenderet, & suo exemplo doceret, hominum laudibus rebus respondendum esse. Fatuus est, qui nuda sibi laude blanditur operibus viduus laude dignis.

D Præterea post hominum acclamationes tàm mira Christus præstitit ementium ac vendentium eiectione, & cæcorum claudorumque curatione, vt ostenderet, hanc vtilitatem ab humanis laudibus percipiendam, vt ad magna præstanda vrgeamur, adeo vt quò magis laudibus euehimur, eò ardentiùs ob Dei gloriam laboremus. Indignus omni laude est, qui laudibus auditis torpet, & inani gloria inflatus sola encomiorum aura pascitur.

Videntes Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes Hosanna filio Dauid, indignati sunt, & dixerunt. Audis quid isti dicunt?

E PRincipes Sacerdotum, ac scribæ longè amplius indignati fuerant quùm viderant admiranda illa, quæ prius gesserat Christus, quam cum audirent pueros clamantes Hosanna; sed tunc diuino metu perculsi, & à multitudine concordis populi, & à rerum maiestate incusso, ne hiscere quidem ausi fuerant, nunc verò vbi feruor populi videbatur remissus in inuidiæ plena verba erumpunt, & dicunt; *Audis quid isti dicunt?* tacitè cenodoxiæ notã Christo inurentes, quod à pueris, quos facilè verbo poterat compescere, permitteret se laudari, extollique. Vides, quas artes inuidi comminiscantur in eum, qui inuidia superior erat. Hic nimirum inuidia tabescentis mos est, vt cum carpere aliqua non potest, alia arguat vt priora eleuet, & condemnet.

Et pueros adhuc clamantes. Quod audierant pueri à maioribus acclamatum Christo acclamare non cessant etiam cum maiores in templo tacerent; facilè parentum, maiorũque exemplo prouocari pueri solent, quæ a patrum ore fluunt ebibunt filij, & quæ prodire à patribus audiunt loquuntur & filij; vt hinc discant parentes, puerorumque nutritores ea loqui, quæ loqui filios volunt, & ab ijs abstinere, à quibus abstinere filios amant. 421

F *Pueros clamantes Hosanna.* Discimus hinc teneram ætatem mox vt loqui incipit formandam ad Dei laudes celebrandas, etiamsi quæ loquitur non intelligat.

G *Audis quid isti dicunt?* Insignis horum malitia; non solum à Christi laudibus ipsi inuidia correpti abstinent, sed nec ferunt vt ab alijs laudetur; & de signis quæ viderant nihil dicunt, calumniam autem struunt ex puerorum acclamatione; quæ ad aliorum laudes faciunt, nec leuiter verbis tan-

gere inuidi volunt, ne eorum commemoratione laus accrescat auctori.

Iesus autem dixit eis. Vtique. Nunquam legistis quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

H INuidorum calumniam sacræ Scripturæ producens verba diluit Christus. volebant ipsi tanquam vanam ac puerilem puerorum laudem à Christo reiici, Christus ad maiorem Sacerdotum, & Scribarum confusionem, puerorum acclamationem sacræ Scripturæ auctoritate confirmat, vt ostenderet, simplicissimos illos pueros ab omni prauo affectu alienos impulsos à Deo esse, vt Christo acclamarent. Sic igitur responsum suum temperat, vt & declinet à se opinionem vanæ gloriæ, & aduersarios grauiter tanquam Dei inimicos arguat, & perstringat.

422 *Nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?* Sumpta sunt hæc verba ex
Psal. 8. *Psalmo* 8. *v.*3. iuxta Lxx. versionem. Sed obseruandum est, quod post adducta verba statim hæc ibi subijciūtur: *Propter inimicos tuos, vt destruas inimicum, & vltorē*, quæ hic opportunè recitare Christus poterat in inuidorum confusionem, cur ergo ea suppressit? Ob modestiam, & innatam suam lenitatem, ne exacerbare eos vehementer videretur, tacuit postremum istuc, relinquens alijs recolendum; ne ira Principes, & Scribæ efferarentur. Imitemur Christi exemplum, dum calumniis ab inuidis impetimur.

SECTIO IV.

Mali cum resipiscere nolunt relinquendi. I
Multa in inuidorum mentibus mala inuidia fouet. K
Ferè reijcitur qui adulari non nouit. 423
Humana laus in nuda verba desinit. L
Mundi plausibus nullus fidat, qui decipi non vult. M
Iniuriarum quæ nobis inferuntur obliuisci debemus. 424
Cœlestium rerum meditatione animus pascendus. N
Feruenter aliorum salus quærenda.
Peccata excusationis velamine minimè obtegenda. O
Quam immensa eos maneat pœna, qui ex Christi laboribus, & passionibus non profecerunt. 425
Quàm clemens, & benignus in homines Christus fuerit. P

Et relictis illis abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam.

ELINQVIT Christus scribas, & Pharisæos, quia incorrigibiles, & eius verbis, ac miraculis nihil profecerant. I

Mali cum resipiscere volunt relinquendi sunt.

Quùm aduenisset vespera à ciuitate discessit ne sui calumniatores suspicarentur, eum noctu velle aliquid moliri, & de occupan- K

panda vrbe agere, ac terreno regno ineundo, hucque plausum, quo exceptus fuerat, collineare; talia quippè malignis hominibus in mentem veniebant; timoris, & suspicionis occasionem aufert Christus dũ extra vrbem fit, alioquin his suspicionibus moti noctè illa quiescere vix ciues potuissent; tanta in inuidorum mentibus mala inuidia fouet.

423 Discedit, & extra vrbem se confert, vt apud aliquem hospitaretur, & cibum sumeret. Mirum in tàm ampla vrbe, vbi tàm ingentes ei laudes exhibitæ nullus Christus inuitat, nullus hospitio recipit: nempè nulli adulatus fuerat nullum hospitem reperit.

L Hæc fermè hominum laus euadit, vt nudam laudem exhibeant, nihil præterea; quod in Christo factum, vt eius exemplo instrueremur hominum plausibus, & acclamationibus non fidere, quæ præter verba, rei nihil amplius habent.

M Habes hic quoque mundanarum vicissitudinũ exemplar; nunquam Christo tantus honor delatus fuerat, sicut in hoc triumpho, & tamen adeo abiectus, vilisque apparuit, vt nemo illi cibum vellet porrigere, nemo ad hospitium inuitaret, vt oportuerit eum extra vrbem ire. Quod cautioni antequam patiamur similia, & cõsolationi cũ patimur esse potest.

Mane autem reuertens in Ciuitatem esuriit.

424 HEsternæ oblitus iniuriæ vrbem summo mane Christus ingreditur, vt populum doceret, & licet ingratum, & refractarium alliceret ad Deum, ac veluti attraheret: nimirum dum de animarum lucris agitur iniuriarum omnium obliuisci debemus, angusti animi est illatis iniuriis ab illorum, qui illas intulerunt, profectu auocari.

Esuriit; fors incænatus noctem illam insumpsit rerum cœlestium meditatione animum pascens, & animarum salutem patri commendans. Vel hac corporis fame animi famem testari voluit, quà ardentissimè illius populi salutem expetebat. N

Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam & nihil inuenit in ea nisi folia tantum, & ait illi nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum.

NOn mirum si ficulneam maledicat, quæ folia tantum habebat; recole ficum folia primo parenti exhibuisse, qua se tegeret, nempè odit Christus ficulneum iniquitatis velamen, & in arboris maledictionem excusationum velamenta damnat. O

Sed quid necesse erat vt ad arborem veniret, cum etiam absens probè sciret eam omni fructu carere? An vt esset aliquis maledicendi color, volebat maledicere ad aliquid significandum accedit, & fructum non inuenit, & pro labore quem frustra susceperat eundo ad illam, iustam maledicendi causam nactus est. Pende hîc mihi. exiguus ille labor, quo paulu- 425

lum

lum à via diuertit iusta causa habitus est tam sæueræ maledictionis infligendæ; quid erit cum totius vitæ laborem, totque fatigationes, tot itinera producet Christus quæ frustra pro nostra salute suscepit; quam seueram maledictionem timere debemus? illam scilicet: *Ite maledicti in ignem æternum:* vnde non mirum, si tempore iudicii arescere homines ac si arbores essent præ timore dicantur.

P Apparet in hac maledictione Christi pietas, & clementia volebat enim discipulis suæ potestatis aliquod signum exhibere, cum posset infructuosos homines maledicere, & perpetuæ ariditati damnare, noluit, sed in ficu exercuit, quod poterat in hominibus, vt vel sic eum timere disceremus. In homines vt charitatis suæ exempla edat, beneficia contulit, homines curauit, sed vt nocendo potestatem suam ostenderet, arborem maledicit, in quo diuinæ bonitatis argumentum reperimus.

SECTIO V.

Dei amor in homines. 426
Ad pœnitentiam vel honorificis titulis homines Deus flectit. Q
Ad labores filios suos hortentur parentes, nec sinant otio torpescere. R
Maiores natu fratres ceteris in bono præire debent. S
Peccata ad laborem, bonaque opera vrgere nos debent. T
Patres ita vnius filij curam habeant, vt alios non negligant. 427
Obsequio maximè non nudis titulis parentes à filijs honorandi. V
Qui tanquam Dei filius laborũ nullam ab ipso mercedem possit nisi ipsum. X
Inuidi & mali frequenter contra se sententiam ferunt. 428
In contrarium vertit Deus malorum consilium. Y
Mala conscientia & cruciat, & prodit. Z
Impij eos timent, quibus timori esse poterant. A

Homo habebat duos filios.

ER hũc hominem Deus intelligitur. Non ab re Deus homo dicitur, quia tanta est eius erga hominem pietas, tantus affectus & amor, vt vel hominis nomen sortiatur, ac si in ipsum hominem immigrarit. Homo Deus vocatur, quia verus hominum amator. 426

Habebat duos filios. Adeo mitis, ac mansuetus Christus est, vt Iudæos adeo peruicaces, inobedientes, & refractarios Dei filios vocet, quo tàm honorifico titulo eos flecteret, & ad pœnitentiam alliceret. Q

Et accedens ad primum dixit, fili vade, hodie operare in vinea mea: Ille autem respondens ait, Nolo: Postea autem pœnitentia motus, abijt.

OPtimum se patrẽ probat, qui ad maiorem filium accedẽs, eum ad laborem inuitat, in vineã mittit, nõ ad theatra, ac spectacula ducit, quod plures indigni patris nomine præstant, hostili, non paterno in filios affectu: qui verus pa- R

pater est, non sinat filios otio torpescere, rebus ludicris occupari, laboris, & cum fructu temporis absumendi, det filijs occasionem.

S Ad filiũ natu maiorem se prius pater contulit, vt eum ad vineam mitteret, rectè id factum, vt maioris exemplo minor, & natu secundus erudiretur, ac ad laborem prouocaretur, quod renuens præstare, excusatione careret.

T *Postea autem pœnitentia motus, abijt.* In vineam filius iste iuit, vt eam coleret, ac responsionis suæ contumaciam labore corrigeret, pœnitentia tactus ad operandum pergit error, quem proteruè patri respondens commiserat, feruentiorem eum in laborando reddidit. Hoc in nos agere commissa peccata debent, vt magis ad laborem, bonaque opera vrgeant.

Et accedens ad alterum, dixit similiter, at ille respondens ait, eo Domine, & non iuit.

427 PAter post primum natu minorem adit, qui, cum pœnitentis fratris exemplum præ oculis haberet, promptus ad parendum esse debebat; non tamen fuit, vtrumque filium in vineam mittit pater, vtrumque ad laborem vocat, eos patres arguens, qui non parem filiorum curam habent, & hos strictis disciplinæ vinculis coercent, alios otio, ac delitijs sinunt diffluere, ac liberè quo volunt se conferre; in primos parentis munere funguntur, in secundos hostis potius, quam genitoris; nullius filij cura negligenda est.

At ille respondens, ait: eo Domine: V
si verba spectes, patrem magis honorare hic secundus filius videtur, quàm ille primus, patrem quippè maioris honoris causa *Dominum* appellat, quod primus ille non legitur præstitisse; sed re ipsa minus honorauit, quia patri obedire noluit. Disce; non honorifica tantum nominis appellatione honorandi parentes sunt, sed obsequio, & promptæ parētiæ cultu.

In vineam vtrũque filium mit- X
tit pater, sed neutri præmium spondet, neutri mercedem; ille paterfamilias vocans operarios condixit se eis mercedem daturum. *Matth. 20.* Hic nulla præmij mentio fit. Nil mirum, hic filij mittuntur in vineas, ibi operarij. In vinea patris tanquam in re sua laborare filij debebant, cessura illis vindemia erat, alia merces illis promittẽda non erat. Præterea ita factum, vt significaretur, eos qui tanquam Dei filij laborant in Dei vinea tales esse debere, vt licet nulla esset præmij spes, adhuc tamen ob patris cælestis amorem labori incumberent.

Malos malè perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

HVc peccatoris, huc inuidi 428
cæcitas euadit, vt contra se sententiam ferat; ipse sibi vulnera infligat, ipse se confodit, ipse se condemnet.

Malos malè perdet; Malos colo- Y
nos perdet, non vineam, quin aliis fidelioribus agricolis locabit. In con-

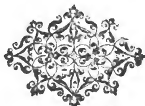
contrarium vertit Deus malorum conſilium. Impij cultores vt poſſiderent hæreditatem hæredem occiderunt, ſed Dei iudicio quia occiderunt hæredem perdiderunt hæreditatem.

Et quum audiſſent Principes Sacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt, quod de ipſis diceret.

Z MAla illorum conſcientia parabolas interpretabatur, ſe parabolarum inuolucris depictos cognouerunt: diſcipuli dicebant *ediſſere nobis parabolam.* hi non quærunt ſibi exponi aut explicari, mala quippè conſcientia vt eos ſæuiſſimè cruciabat, ſic tàm aperte prodebat, vt nec ſub parabolarum integumentis latere potuerint.

Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut Prophetam eum habebant.

NEc ſacris ſcripturis cedunt, A
nec tàm iuſta increpatione emendantur, imo deteriores, efferatioreſque facti, tenere monitorem ſuum ſtudent, ſtudent perdere. *Timuerunt turbas*; impia conſcientia ſua eos adegit, vt eos timeant, quibus timori eſſe debebant. Turbas timent, non Deum, nec diuinum quod illis imminebat iudicium.

CAPVT XXII. MATTHÆI.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 1. ET reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis, dicens.	IN parabolis. *Int. Theoph. Per parabolas.*
Verſ. 2. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.	Simile factum eſt. *Fr. Luc. Aſſimilatum eſt.* Nuptias. *Syr. Conuiuium.*
Verſ. 3. Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire.	Miſit. *Pagn. Emiſit.* Inuitatos. *Fr. Luc. Vocatos.* Nolebant. *Fr. Luc. Noluerunt.*
Verſ. 4. Iterum miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias.	Tauri mei. *Arab. Vituli mei ſaginati.* Altilia. *S. Hil. Saginata.* Occiſa ſunt. *Pagn. Mactata ſunt.* Et omnia parata. *Ar. M. Et omnia expedita.*
Verſ. 5. Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in villam ſuam alius verò ad negotiationem ſuam.	Neglexerunt. *Vat. Neglecta re. Fr. Luc. Quum neglexiſſent. Auct. Nihil curarunt.* In villam. *Vat. In agrum. Auct. In proprium agrum.* Ad negotiationem ſuam. *Auct. Ad mercaturam ſuam.*
Verſ. 6. Reliqui verò tenuerunt ſeruos	Tenuerunt. *Fr. Luc. Poſtquam apprehendiſſent. Ar. M. Prehendentes.* Contumelijs affectos occiderunt.

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

eius, & contumeliis affectos occiderunt.

Fr.Luc. Contumelijs affecerunt, & occiderunt. Auct. Indignè tractarunt, & occiderunt. Syr. Opprobrio affecerunt, & trucidarunt.

Vers.7.

Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit.

Iratus est. *Syr. Excanduit.*
Succendit. *Syr. Concremauit. Ar.M. Incendit.*

Vers.8.

Tunc ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni.

Nuptiæ paratæ sunt. *Syr. Conuiuium paratum est. Ar.M. Nuptiæ expeditæ sunt.*
Qui inuitati erant. *Auct. Sed vocati.*
Non fuerunt digni. *Fr.Luc. Non erant digni.*

Vers.9.

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis, vocate ad nuptias.

Ad exitus. *Fr.Luc. In perexitus, permeationes.*
Quoscunque. *Caiet. Quotquot. Syr. Quemcumque.*

Vers.10.

Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes, quos inuenerunt malos, & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

Serui eius. *Fr.Luc. Serui illi.*
Quos. *Auct. Quotquot.*
Impletæ sunt nuptiæ. *Syr. Impleta est domus conuiuij.*
Discumbentium. *Pagn. Discumbentibus.*

Vers.11.

Intrauit autem Rex vt videret discumbentes & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

Intrauit. *Fr.Luc. Ingressus.*
Vt videret. *Auct. Vt spectaret.*
Et vidit. *Pagn. Vbi vidit.*
Non vestitum veste nup. *Syr. Non indutum vestimentis conuiualibus Ar.M. Non vestitum indumentum nuptiarum.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ. 12. Et ait illi: Amice, quomodo huc intraſti non habens veſtem nuptialē? At ille obmutuit.	Amice. Paul. de Pal. Socie. Veſtem nup. Syr. Veſtimenta conuiuialia. Arab. Non eſt tibi veſtis nuptiarum. Int. Orig. Nuptialia indumenta. Obmutuit. Fr. Luc. Capiſtratus eſt. Auct. Freno coercitus eſt. Int. Theoph. Obticuit. Ar. M. Ore occlusus eſt.
Verſ. 13. Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.	Ligatis. S. Aug. Ligate illi manus. Vat. Vinctum pedibus, &c. Mittite. S. Aug. Proijcite. Vat. Eijcite. Caiet. Tollite eum, & iacite. Vbi erit. S. Aug. Vbi eſt. Et ſtridor dentium. Ar. M. Et fremitus dentium.
Verſ. 14. Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.	Multi enim. Quid. Codd. Multi autem.
Verſ. 15. Tunc abeuntes Phariſæi, concilium inierunt vt caperēt eum in ſermone.	Inierunt. Fr. Luc. Ceperunt. Vt. Vatab. Quo pacto. Caperent. Syr. Aucuparentur. Pagn. Illaquearent. Auct. Irretirent. In ſermone. Pagn. Sermone.
Verſ. 16. Et mittunt ei Diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de	Et mittunt. Int. Theoph. & emittunt. Cum Herodianis. Syr. Cum ijs qui de domo Herodis. Verax es. S. Hier. Ex Deo es. Pagn. Verax ſis. Doces. Int. Euth. Doceas. Et non eſt t.c. S. Hier. Et quod ad te non pertinet de hominibus. Vat. Neque curare quemquam. Int. Euth. Et non curas quemquam. Reſpicis. S. Hier. Vides. S. Proſp. Accipis.

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
aliquo: non enim respicis personam hominum.	Personam hom. S.Hier. In faciem hominum.
Vers.17. Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?	Licet censum dare. Syr. Licet dare pecuniam capitatim. Dare. Al. Dari.
Vers.18. Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?	Nequitia. Vat. Malitia.
Vers.19. Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium.	Ostendite mihi. S.Prosp. Adferte mihi. Numisma census. Syr. Denarium argenti capitis.
Vers.20. Et ait illis Iesus: cuius est imago hæc, & superscriptio?	Superscriptio. Pagn. Inscriptio.
Vers.21. Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.	Dicunt ei. Syr. Dicunt. Reddite. Syr. Date.
Vers.22. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.	Mirati sunt. S.Chrys. Obticuerunt inuiti. Relicto eo. Pagn. Omisso eo. Int. S. Chrys. Dimittentes eum.
Vers.23. In illo die accesserunt ad eum	

Vul-

Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum.

Non esse resur. mort. *Syr. Nulla est viuificatio mortuorum.*

Verſ. 24.

Dicentes: Magiſter, Moyſes dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo.

Non habens filium. *Syr. Quum non habeat liberos. Ar. M. Non habens genitos.*
E tſuſcitet. *Ar. M. Et ſuſcitabit.*

Verſ. 25.

Erant autem apud eos ſeptem fratres, & primus, vxore ducta, defunctus eſt: & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo.

Erant autem. *Syr. Fuerunt autem.*
Primus vxore ducta. *Syr. Primus duxit vxorem.*
Et non habens ſemen. *Syr. Et quùm non habuiſſet liberos.*

Verſ. 26.

Similiter ſecundus, & tertius vſque ad ſeptimum.

Ad ſeptimum. *Fr. Luc. Ad illos ſeptem.*

Verſ. 27.

Nouiſſimè autem omnium & mulier defuncta eſt.

Nouiſſ. aut. om. *Fr. Luc. Poſt omnes autem.*
Defuncta eſt. *Fr. Luc. Mortua eſt.*

Verſ. 28.

In reſurrectione ergo cuius erit de ſeptem vxor, omnes enim habuerunt eam.

Habuerunt eam. *Syr. Duxerunt eam.*

Verſ. 29.

Reſpondens autem Ieſus, ait illis: Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei.

Neque virtutem. *Vat. Neque potentiam. Ar. M. Neque efficaciam.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

In Refurrectione. *S.Hier.* addit. *Mortuorum. Mald. Post resurrectionem.*

Verſ.30.

In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo.

Neque nubent. *Syr. Neque ducunt vxores.*
Neque nubentur. *S.Amb. Neque nuptui tradentur. Ar.M. Neque nuptui dantur. S.Aug. Neque vxores ducent. Vat. Neque elocantur. Int.Orig. Neque vxores accipient.*
Erunt. *Pagn. Sunt.*
Sicut Angeli. *S.Hier. Erunt ſimiles Angelis. S.Aug. Aequales Angelis.*

Verſ.31.

De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis.

Quod dictum eſt. *Ar.M. Effatum.*

Verſ.32.

Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.

Non eſt Deus mort. *Caiet. Non eſt Deus Deus mortuorum.*

Verſ.33.

Et audientes turbæ mirabantur in doctrina eius.

Mirabantur *Vat. Stupuerũt. Fr.Luc. Obſtupeſcebant. Auct. Percellebantur.*
In doctrina eius. *Syr. Ob doctrinam eius. Vat. Super doctrina eius. Al. De doctrina eius.*

Verſ.34.

Phariſæi autem audiẽtes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt in vnum.

Silentium imp. *Pagn. Obturaſſet os. Int. S.Chryſ. Ora obſtruxerit.*

Verſ.35.

Et interrogauit eum vnus ex eis

Legis doctor. *Fr.Luc. Legalis. Syr. Peritus legis.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
legis doctor tentans eum.	Tentans eum, *Syr. Cum tentaret eum.*
Verſ.36. Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege?	Magnum. *Fr.Luc. Maximum.*
Verſ.37. Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua,	Ex toto corde. *Caiet. In toto corde tuo.* In tota anima tua. *S.Zeno. Ex tota anima tua.* In tota mente tua. *Ar.M. In tota cogitatione tua.*
Verſ.38. Hoc eſt maximum & primum mandatum,	Maximum, *Caiet, Magnum.*
Verſ.39. Secundum autẽ ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum,	Sicut te ipſum. *S.Aug. Tanquam te ipſum. Syr. Sicut animam tuam.*
Verſ.40. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & prophetæ.	Vniuerſa lex. *S.Zeno. Omnis lex. Al. Tota lex.*
Verſ.41. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus,	Congregati. *Ar.M. Coactis.*
Verſ.42. Dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid.	Quid vobis videtur, *Syr. Quid dicitis.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

*Verſ.*43.
Ait illi: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens.

In ſpiritu. *Syr. Per ſpiritum.*
Vocat. *S. Aug. Dicit.*

*Verſ.*44.
Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?

A dextris meis. *Syr. A dextera mea.*
Donec ponam. *Int. Euth. Donec poſuero.*
Scabellum pedum tuorum. *S. Aug. Sub pedibus tuis. Vat. Subſellia pedum tuorum. Syr. Subter pedes tuos.*

*Verſ.*45.
Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt?

*Verſ.*46.
Et nemo poterat reſpondere ei verbum: neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum amplius interrogare.

Neque pot. reſp. ei verbum. *Syr. Nemo poterat ei reddere rationem.*
Verbum. *Vat. Quicquam.*

CAPVT XXII.

Expenditur & illuſtratur.

SECTIO PRMA.

Clemens, & pius Rex ſit. 429
Qui ſuper homines eſt hominem ſe cogitet. A
Dilationes, & moræ in bono auferendæ. B
Euangelici ſpiritus eſt ſuauiter non aſperè ad fidem alios vocare. C
Θύειν de ſacrificijs propriè dicitur: Ad conuiuium transfertur quia ad illud velut ad ſacrificium accedendum, adeo vt gulæ mactetur appetitus. 430
Solemnia conuiuia à ſacrificijs olim auſpicabantur. D
Ἀμελεῖν quid. extremum malorum quùm Dei dona, & beneficia quis negligit, & ſecurum ſe putat. E
Res noſtræ peſſimè ſe habent, cum res ſpi-

spirituales non negligimus tantum, sed fastidimus. F

Malorum nos tunc maximè terrenis occupantur, cum salutis offertur occasio. 431

Nullus magis Dei donis indignus, quam qui ea contemnit. G

Simile factum est regnum cælorum homini Regi qui fecit nuptias filio suo.

429 ONVS nexus hominis & Regis; quo ostẽditur clementem, ac pium Regem esse oportere, ac suos subditos humanum, sęuus atque crudelis vt Rex nudè sit, homo Rex esse non videtur.

Hominem Regi nectit, vt licet super homines Reges sint, homines tamen se esse sciant, nec Deos se esse putent, quo dementiæ Reges aliqui peruenerunt, vt se Deos, Iouisque filios, aut Solis fratrè se tumidè nuncuparent. Abijciat Rex quilibet fastum cum homo sit; ad cœlorum Regnum Rex non pertinet, nisi tumorem ponat, & hominem se esse fateatur.

Ecce prandium meum paraui, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata.

B CVr nude ad nuptias non inuitat, absque eò quod conuiuij iam parati mentionem faceret, non caret hæc res mysterio; actum prudenter istuc est, vt eorum qui inuitandi erant excusationibus occurreretur, & moræ, ac dilationes tollerentur, nam inuitati fors dixissent nunc venire non possumus, in aliam diem conuiuium differatur, & veniemus; hæc diuerticula abstulit, cum dixit omnia iam parata, nec differri aduentum posse. Scit quippè Deus, quanti referat statim eius inuitationi respõdere. Amat Rex cœlestis dilationes omnes, omnesque moras tolli; statim eundum ad nuptias est, cum inuitamur, rerum temporalium negotijs omnino neglectis.

His verbis ad nuptias alliciunt C serui, qui secundo loco missi referuntur, quæ verba primos dixisse non dicitur, sed tantùm simpliciter inuitasse: Hi secundi serui Apostolos, apostolicosque viros referunt, qui dulciùs ac suauius ad Christũ homines vocãt, quàm legis veteris tempore factum sit; vt hinc Euangelici ministri discant omnibus clementiæ generibus vti, omnib. suauitatis modis, vt homines ad Christi fidem tandem ducant.

Altilia occisa sunt. Græcè, σίτιστα τεθυμένα, *altilia mactata.* θύειν de sacrificijs propriè dicitur, sed ad conuiuia etiam transfertur, ac si ad epulas tanquam ad sacrificium accedere debeamus; certè mactare gulę appetitum in conuiuio per mortificationem possumus. 430

Præterea in epulis, & conuiuijs D sacrificiorum verbũ adhibetur, vt respiciatur ad antiquum morem, quo veteres solemnia conuiuia sacrificijs auspicabantur.

Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in vineam suam, alius verò ad negotiationem suam.

E. Vocati venire contempserūt, & regias nuptias floccifecerunt, illis non pariarunt tantum propria negotia, quæ intermitti, tantisper potuerunt, sed præposuerunt etiam. *Neglexerunt*, Græcè, *ἀμελήσαντες quùm neglexissent non curassent*. Verbum *ἀμελέω* non significat tantum negligere, ac contemnere, sed etiam securum esse. Extremum hoc malorum est, cum superi regis inuitationem, beneficia, dona impij negligunt, & terrenis negotijs vacant tanquam securi essent, & in tuto rem salutis locassent.

F Præterea *ἀμελεῖν* significat contemptum cum quodam fastidio: conclamata iam res est, quùm res spirituales, quęque ad salutem nostram pertinent, non nude negligimus, sed cum quadam nausea fastidimus.

431 I. *Et abierunt alius in vineam suam, & alius ad negotiationem*. Proh hominum stultitiam, ruris delicias, & mercaturæ lucra regijs prætulerunt nuptijs, regijs, diuinisque delicijs. Augetur horum culpa, quod quùm inuitantur, qui villam possidebat, in agri culturâ actu occupatus non erat, nec qui mercaturam exercebat, actu tractabat negotia, sed postea quam inuitati fuerunt, tunc abierunt, Hoc malorum ferè mos, tunc maximè terrenis rebus occupantur, & quærunt quæ mundi sunt, quùm inuitantur ad superas delicias, ad vera bona, cum salutis offertur occasio.

Nuptiæ quidem paratæ erant, sed qui inuitati erant non fuerunt digni.

His nuptijs, hoc conuiuio se G contemnēdo indignos præbuerūt, qui inuitati venire noluerunt, nec illi qui postea vocati referuntur digni fuerunt, gentiles enim ignorantiæ tenebris inuoluti per illos significantur; sed tamen ingratos maximè indignos iudicat iste rex; nullus quippè magis Dei delicijs, donisque indignus, quàm qui adeo ingratus est, vt ea oblata contemnat, posteriores licet indigni, non dicuntur indigni, quia nuptias non neglexerunt, & vocati statim se ad conuiuium contulerunt.

SECTIO II.

A terrenis commodis, ac delicijs ægrè ad Christum vocari homines possunt. 432

Facilius ad Deum conuertuntur, qui premuntur aduersis. H

Mortis memoria saluti maximè prodest. I

Qui à Deo vocantur statim respondeant, vt boni audiant, qui mali fuerant. 433

Aliorum mores non sunt temerè iudicandi. K

Bonorum exemplo conuerti mali debent. L

Quanto gaudio mens in Eucharistiæ mensa perfundatur. 434

Dei deliciæ sunt cum nos eius delicijs fruimur. M

Reges

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias.

432
CVR ad domos nō mittit, vt eos qui domi degebāt inuitarent? Conuiuij iam hora erat, si qui in domibus erant mensæ ferè insidebant, frustra ad nuptias vocarentur; sic enim fieri solet, vt qui commodè in domi degunt ire ad Christum velint; qui in vijs sunt & adhuc non comederāt facilius aduocati venirent; à mensa homines ad Christum ducere difficillimum, à delicijs terrenis ad spirituales, auocari vix possunt.

H Per viarum exitus infortunia etiam intelliguntur, & defectus in actionibus; vt merito vocati iubeātur, qui ad exitus viarum sunt, quia ad Deum facilius conuertuntur, quos fortunæ aduersitas persequitur; vię actiones sunt, exitus viarum actionum defectus, quia illi plerumque facilè ad Deum veniunt, quæ in terrenis actionibus prospera nulla comitantur.

Præterea ad exitus viarum esse I dicuntur, qui mortem suam iugiter prospiciunt, exitumque ab hac vitâ assiduè cogitant, quique se credunt quotidiè morituros. Tales idonei sunt, qui ad Christi nuptias inuitentur, nam qui mortis recordantur hi patientes, continentes sunt, & obedientes, omniumque virtutum ornamento decorantur.

Et egressi serui eius in vias congregauerunt omnes, quos inuenerunt bonos, & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

EGressi sunt serui iuxta Domini sui mandatum, vias omnes perlustrant adducunt quot reperiunt ad nuptias: *bonos & malos*. Sed quinam boni fuerunt antequam vocarentur; cum gentiles in ignorantiæ tenebris, & idololatriæ erroribus ad vnum omnes ferè viuerent? Bonos hîc nō dicit Saluator, quod tales essent quando vocabantur; sed quòd statim ac vocati sunt boni euaserint, seque ad Deum conuetterint nouam vitam ineuntes relicta veteri. Verè nuptijs regijs digni sunt, qui à Deo vocati statim respondent, & malis moribus repudiatis, probos induunt. 433

K *Bonos & malos*. Cur & malos adducunt serui ad Regis conuiuium, ad Sacrosanctas hasce nuptias? Noluit Dominus seruis committere, vt iudicarent quinam boni essent, & qui mali; iudicium istuc Domino ipsi reseruatur; quia scilicet malos cognoscere non est omnium, & humana simplicitas falli in alijs iudicandis potest. Mittuntur ergo serui, nec iubentur penitius perscutari quos inuitant, vt disceremus alios seuerè non discutere, sed iudicium cordium scrutatori committere, ne aberremus.

L *Bonos, & malos*. Non qui aperti mali erant, sed qui conuersionem simularunt, & inconstantes, qui relapsi in malo perseuerarunt, nam qui ne signum quidem conuersionis dederunt, adducti à fidelibus seruis minimè fuerunt. Fors & mali adducuntur sed cum bonis, vt bonorum exemplo, quod non semel accidit conuerterentur.

Intrauit autem Rex vt videret discumbentes.

434 INtrat Rex vt nuptias honoraret præsentia sua, & lætitia epulantes perfunderet, ne si ab inuitatis se subduceret, eos contemnere videretur. Solius Regis aspectus exhilarare inuitatos potuit. Quid poterit Christus in Eucharistica mensa, in qua se fidei oculis & spectandum exhibet, & comedendum? Quis dignè gaudiũ explicat, quo ad conuiuiũ hoc spiritale inuitati perfunduntur?

Se epulantium oculis Rex ingerit, nec tamen epulatur cum eis; nempè nostri Regis delicię, epulæque sunt, si suos lætos videat, & epulantes in mensa sua. M

Rex inter conuiuas non epulabatur, vt regiam scilicet dignitatem seruaret, non enim decebat, vt inter subditos suos epularetur; quo exemplo monentur Reges, ne regiã maiestatem vnquam exuãt. N

Amice quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem?

AMice quomodo huc intrasti. Nõ cõtumeliosè eum increpat, nec acriter in eum inuehitur sed blandè interrogat, vt factum ipse damnaret, & veniam deprecaretur. Docuit quoque nos, vt peccatores arguẽtes in vitia, non in homines sæuiamus, nec cõtumeliosè eos qui lapsi sunt reprehẽdamus. O

Hic ex inuitatis erat, & quia nuptiali veste caruit graues pœnas luit, quid si sponsa ipsa nuptiali veste caruisset? Hoc fit, quando Dei sponsa, animaque Deo dicata nuptias cupit, & nuptiali virtutum veste destituitur; quas pœnas ob temeritatem datura sit ipsa videbit. 435

Nuptialis hæc vestis charitatem significat, qua quia inuitatus caruit à nuptijs expellitur tanquam indignus, per fidem introierat, sed vestem charitatis non habens reijcitur, fides enim sine charitate Deo non placet. P

Vestem nuptialem ille non habet, qui gloriam sponsi quærit, sed suam, vt meritò qui huiusmodi est Q

in

in tenebras exteriores mitti mereatur.

At ille obmutuit: Tunc dixit Rex ministris ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

R Arguitur iste, sed obmutescit, rectè, quia se non excusauit; sed improbè, quia veniam nō postulauit, nec ob peccatum suum doluit. Iussit statim Rex vt ligatis manibus, & pedibus in tenebras exteriores mitteretur; fors vt dum ligaretur errorem suum fateretur, & veniam humiliter postularet, ad pœnitentiam quippè, & peccati confessionem delinquentes omnibus modis Deus allicit.

436 *Obmutuit*, Græcè, ἐφιμώθη, *capistratus est*, sic vertit etiam Franciscus Lucas Brugensis, nos, *fræno coercitus est*; occlusum est illi os, quasi capistro ac fræno, ac si brutum animal fuisset, ratione prorsus viduum. Impius, qui impudenter Dei nuptias sordidis audet moribus temerare, iumentis pariari debet, & iumentis insipientior est, qui ad Dei mysteria, & Sacramenta indignus accedit.

S Obmutuit, nec in excusationem suam quicquam protulit: Sed pende, quod non solum ipse qui deliquerat obmutuit, sed & alij qui sine culpa erant, tacuerūt, nec indulgentiam pro illo postularūt, cur nullus in tantâ multitudine eius, qui à Rege arguitur, causam defendit, cur nullus intercedit? Vt disceremus quod in extremo iudicio nullus Sanctorum peccatorum partes tuebitur, nullus impijs patrocinabitur.

SECTIO III.

Παγιδεύειν, quid. Impiorum sermones velut laquei vitandi. 437
In sermons aliquem capere facilè est.
Malorum magistrorum ferè mali discipuli. T
Cur coram Herodianis Christum Pharisæi tentarint. V
Impij dum probos laudant fraudes nectunt. 438
Adulatio & adulatores maximè cauendi. X
Impiorum conuersio sollicitè Christi exemplo quærenda. Y
Auri & argenti contemptor Christus. 439
Christi hostis auri ferè amicus, & diuitiarum. Z
Qui cœlestia tractat ita tractet terrena vt ignorare videatur. A
Qui sacrare se Domino vult, mundo plenè renuntiet. 440
Probarum virginum est non ire ad nuptias sed ad nuptias vrgeri. B
In nuptialibus gaudijs mors cogitāda. C

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt vt caperent eum in sermone.

TVNC, ideſt auditis parabolis, quibus eos compungi, ac conuerti oportuerat, ad fraudes se conferunt; consilium ineunt, *vt caperent eum in sermone*, Græcè ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ *quomodo illaquaerent seu irretirent eū in sermone*, sic enim propriè vertendum 437

dum est, nam παγιδεύειν significat illaqueare, irretire, sicut & πάγη rete, laqueus, seu nassa & cassis dicitur; nimirum impij sermonibus tanquam laqueis, retibusque capere innocentes studẽt, ex quibus non sic facilè se explicare possint. Hæreticorum hic mos est, quorum sermones tanquam Dæmonis laquei vitandi sunt.

In sermone; non enim poterant eum capere in malo opere. facilius autẽ est in sermone aliquem capere quam in opere, difficile quippè reperire est, qui aliquando in verbis non delinquet. Sed verbum in verbis capi non potuit.

Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis.

T MAlorum magistrorum mali discipuli sunt: Discipulos ad Christum mittunt tanquam Christo incognitos, vt liberius, & incautius coram ipsis loqueretur, nec vllam fraudem suspicaretur.

V *Cum Herodianis*, Syrus, *cum ijs qui de domo Herodis*, qui cum Domino suo Herode Romanorum fautores erant, & venatores gratiæ Cæsaris, vt si quid Christus, aduersus iura Romanorum diceret, & aduersus Cæsarem, & testes fierent, & mox vlciscerentur, Romanisque traderent.

Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo.

438 SVbdole Christum laudant, vt nempe laudatus mentem animumque suum illis aperiat; ad hoc enim improbi probos laudant, vt dum se illis simplex credit, faciliùs decipiatur.

Adulatione putant eum ita in- X
flare, & audacem reddere, vt contra institutas leges, & præsentem rerum statum quidquam dicat, quo ipse sibi principis iram mortemque arcesseret. Laudem ita texunt, vt ostendant Christum magis Deum timere, quam homines; quo scilicet huc eũ adigerent, vt non reddendum tributum Cæsari decerneret, & occasionem haberent eum accusandi.

Cognita autem Iesu nequitia eorum ait, quid me tentatis hypocritæ?

OBseruatione dignũ est, quòd Y
antequam directè ad quæstionem fraudolenter propositam Christus respondeat eorum consilia retegit, quod alibi etiam à Christo in re simili factum. Igitur priusquam responsum daret, diuinitatis suæ signum edidit, cordium se scrutatorem probans, vt statim eum vt Deum agnoscerent, resipiscerent, ac mentem mutarent: nimirũ magis studet malorum conuersioni, quam vt illorum interrogationi satisfaciat; istuc tamen hic non neglexit, ne eos negligere videretur, & vt in responsione haberent, quid ad sui informationem discerent.

Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium.

VIde quàm paupertatis ama- 439
tor Dominus sit, numisma sibi

sibi ostendi petit, nec ex proprio marsupio protulit quod non habuit, vt ita nos doceret aurum, & argentum contemnere, vt cœlestes diuitias possideamus. Præterea numisma ab illis, qui eum tentabant, petijt, vt apertiùs & efficaciùs illos conuinceret, ex pecunia scilicet quam deferebant.

Z Numisma statim proferunt, vt enim pecunias exemplo Christi non contemnebant, ita apud se deferebant: nimirum Christi hostis auri, ac diuitiarum amicus esse solet.

Et ait illis Iesus, cuius est imago hæc & superscriptio?

A QVid interrogat, quod cuilibet erat manifestum? An vt significet terrena ista non esse sibi curæ, qui cœlestia tractabat? An vt ipsimet qui eum capere in sermone volebant, suo sermone caperentur, & vt ex ipsorum verbis responsionem extorqueret, nec haberent quid amplius obijcerent?

Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

440 TAm Cæsari, quā Deo reddēda quæ sua sunt; sed cur ait Christus prius reddēdum Cæsari, quod Cæsaris est, quā Deo quæ Dei? An quia de Cæsaris tributo quæstio erat, & hæc prius soluitur; an aliquid dandum Deo Pharisæi non quærebāt, Christus adiicit. Cæsar mundi figuram gerit, benè igitur quæ Cæsaris sunt reddenda Cæsari Christus decernit, neque enim potest quis esse Domini, nisi prius renuntiauerit mundo. Priùs reddendum quod est Cæsaris, vt cum soluēdum est Deo quod Dei, nulla nos Cæsaris, nulla mundi cura tangat, & penitus à rebus alijs simus soluti.

In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt sicut Angeli Dei in Cœlo.

NEque nubent, neque nubentur, B
Græcè, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, quod vertimus, *Neque vxores ducunt, neque dantur ad nuptias*. dicuntur ἐκγαμίζεσθαι quas parentes nuptui tradunt. Vt probarum virginum sit ad nuptias vrgeri, & nuptijs tradi, non propria sponte nubere, aut viros eligere.

Sanctus Lucas cap. 20. v. 35. hāc C
eandem ita extulit: *Neque nubent, neque ducent vxores;* addit; *neque enim vltra mori poterunt;* ostendens quod nuptiæ propter mortem factæ sunt, vt mortuorum loco alij generentur. Si sponsi rectè saperent, in nuptialibus gaudijs mortem cogitarent, mortis enim cogitatione pompas coercerent, terminum luxui ponerent.

SECTIO IV.

Quantum in eos quos possidet inuidia sæuiat. 441

Tha-

Et interrogauit eum vnus ex eis legis doctor tentans eum, & dicens.

441

PHARISAEI videntes quod Sadducæos Christus vicerat, & silentium illis imposuerat aliorum exemplo cautiores minimè facti, sed inuidia perciti, ob gloriam quam cõsequutus Christus fuerat, Christum adoriũtur; & quamuis odissent Sadducæorum hæresim, quâ mortuorum resurrectionem negabant; non ferebant tamen æquo animo eam laudem, quam Christus ex huius hæresis damnatione reportauerat; Pungebat acriùs eorum animos inuidia, quàm vt gaudere ob falsitatis quam oderant, abolitionem possent. Tantum in eos, quos possidet inuidia sæuit.

Interrogauit eum vnus ex eis; ab ipsis scilicet Pharisæis missus ab ipsis subornatus; vnum mittunt, qui tentet Christum, vt si ille vincat, omnes victores habeantur, si vincatur solus erubescat. D

Magister quod est mandatum magnum in lege.

DE maximo mãdato hic legis peritus, interrogat, qui fors ne minimum quidem obseruabat; plerosque reperire est, qui sublimia, & perfectæ sanctitatis documenta intelligere satagunt, & obuia, minimaque incuriosè negligunt. E

Quod est mandatum magnum; id est maximum, nam Hebræi superlatiuis carent: postea v. 38. vbi interpres vertit, *hoc est maximum & primum mandatum* Græcè legitur μεγάλη *magnum*. Controuersum apud illos erat, quodnam præcipuum esset in lege mandatum. sed istuc in lege ipsâ cur nõ est declaratũ? Vt omnia Dei præcepta Iudæi seruarent, nulla negligerent, & etiam minima, quia Deus ea tradiderat, diligenter custodirent: Fors si Hebræis constitisset quæ maxima, quæ minora in lege mãdata fuissent, maiorum minorumque transgressores faciliùs fuis- 442

fuissent, quàm reipsa essent. Nihil negligi debet, quod Deus mandet, nihil contemni quod iubeat; nimirum in Dei lege non est minimum negligere minima.

F Præterea quodnam esset maximum mandatum interrogat, vt dicturus, *Diliges Dominum Deũ tuum*, aliquid de se ipso adderet, eò quòd se quoque Deum diceret, & ita occasionem eum calumniandi tanquam blasphemum impij arriperent.

Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

G Diliges, Græcè ἀγαπήσεις, verbum ἀγαπᾶν plus significat, quam φιλεῖν vt ingẽti affectu Deum amandum significetur.

443 Interdum verbum ἀγαπᾶν sumitur pro *contentus sum, acquiesco*. Probè hæ duæ notiones hîc cohærent, qui enim Deum ex toto corde diligit, contentus est, & penitus acquiescit, alioquin licet vniuersum possideret, nec contentus esse posset, nec acquiescere. solus Dei amor mentem satiat, vtpotè qui animam Deo vniat, qui solus explere eius capacitatem potest.

H *Diliges* Hebræorum more pro *dilige*; nisi dicere velimus, hic futurum amoris perseuerantiam significare, vt non satis sit semel Deum diligere, nisi assiduè diligamus.

I *Dominum Deum tuum*. Amoris causæ hic suggeruntur, cum *Dominus*, dicitur, significatur amore dignum esse ex propriâ naturâ; cum, *Deus tuus*, ex collatis donis, ac beneficijs, ita vt non tàm amari à nobis, quàm redamari postulet.

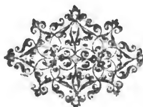
Ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Ad amoris vehementiam declarandam idem hîc sed diuersa ratione repetitum est; hoc autem præstitit, quò hominem tanto Dei amore flagrare debere demonstret, vt nihil prorsus in vllam animæ facultatem irrepere sinat, quod aliquo pacto Dei dilectionem excludat, inficiat, aut impediat. K

Hoc est maximum, & primum mandatum: secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Qvodnam maximum esset in Dei lege mandatum legis doctor ille à Pharisæis missus interrogauerat; quæsito respondet Christus, & addit: *hoc est maximum & primum*. Cur *primum* adiecit, cum id ille non quæsierit? An quia primum dignitatis, & perfectionis ordine est etiam maximum? Primum dixit, quò secundum quoque quod à primo diuelli nequeat, commodius inferat, & tacitè vel ipso ordine ostendat, quã magnus inter Dei proximiq. amorem nexus sit, vt enim secundum sine primo esse nequit, sic nec proximi dilectio sine Dei dilectione. Dei amorem non nudè maximum mandatum dicere voluit, ne amorem proximi tanquam aliquid minimum negligerimus, L

remus, & contemneremus: *primum* adiecit, vt ſecundum neceſſariò requiri colligeremus, primum enim qui primum eſt, ſecundum neceſſario infert, & requirit.

M *Diliges proximum tuum ſicut te ipſum.* Primum, maximumque mandatum ſcire legis doctor ille volebat; cur igitur & quodnam ſecundum ſit Chriſtus explicauit? An vt illos tacitè argueret, qui contra hoc præceptum agebant, Chriſtum quippè adeo non diligebant, vt inuidia correpti calumniis, & inſidiis impeterent.

CA-

CAPVT XXIII. MATTHÆI.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ.1.

TVnc Ieſus locutus eſt ad turbas & ad diſcipulos ſuos.

LOcutus eſt ad turbas. *Syr. Colloquutus eſt turbis.*

Verſ.2.

Dicens ſuper cathedram Moyſi ſederunt Scribæ, & Phariſæi.

Dicens. *Syr. Et dixit eis.*
Super cathedram. *S.Aug. Cathedram Moyſi. Pagn. In cathedra.*
Sederunt. *S.Aug. Sedent.*

Verſ.3.

Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate, & facite: ſecundum opera vero corũ, nolite facere dicunt enim, & non faciunt.

Dixerint. *Vat. Iuſſerint.*
Vobis. *Syr. ex Græc.* additur, *ſeruare.*
Seruate. *Auct. Cuſtodite. Fr.Luc. Obſeruate.*
Nolite facere. *Int.Orig. Ne faciatis. Fr.Luc. Ne facite.*

Verſ.4.

Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere.

Alligant. *Vat. Colligant. Fr.Luc. Ligant.*
Importabilia. *S.Chrom. Quæ portari non poſſunt. Pagn. Difficilia latu. Adam C. Portatu difficilia.*
Imponunt. *Auct. Superimponunt.*
Mouere. *Syr. & S.Chrom. Tangere.*
In humeros. *S.Aug. Super ceruices.*
Digito ſuo. *S.Aug. Vno digito. S. Pet.Chryſ. Minimo digito.*

Verſ.5.

Omnia vero opera ſua faciunt vt videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias.

Vt videantur. *Fr.Luc. Ad hoc vt ſpectentur.*
Dilatant enim *Mald. Dilatant aũt.*
Magnificant. *Syr. Producunt.*
Fimbrias. *Pagn.* addit *palliorum ſuorum. Int.Orig. Veſtimentorum ſuorum.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.6. Amant autem primos recubitus in cænis, & primas cathedras in Synagogis.	Amant. *S.Cyp. Diligunt.* Primos recubitus. *Adam C. Ex Syr. Caput accubitus. S.Cyp. Primum recumbendi locum.* Primas cat. *S.Cyp. Primam ſeſſionem. Vat. Primas ſedes. Adam C. Ex Syr. Caput ſedendi, ſeu caput ſeſſionum. Fr.Luc. Præſidentias. Int.Euth. Prima ſedilia.*
Verſ.7. Et ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.	Salutationes. *Syr. Salutationem.* In foro. *Fr.Luc. In foris.* Rabbi. *Ar.M. Rabbi Rabbi.*
Verſ.8. Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus eſt enim Magiſter veſter, omnes autem vos fratres eſtis.	Nolite vocari Rabbi. *S.Aug. Nolite vobis dicere magiſtrum in terra. Caiet. Ne vocemini Rabbi.* Vnus eſt.e..v.m. *Ar.M. Vnus enim eſt veſter doctor Chriſtus.*
Verſ.9. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim Pater veſter, qui in cælis eſt.	Et patrem nol.v.v. *S.Aug. Ne vobis dicatis patrem.* Super terram. *S.Aug. In terra.*
Verſ.10. Nec vocemini magiſtri: quia magiſter veſter vnus eſt, Chriſtus.	Magiſtri. *Syr. Rectores. Ar.M. Doctores.* Magiſter. *Syr. Rector. Ar.M. Doctor.*
Verſ.11. Qui maior eſt veſtrum, erit miniſter veſter.	Maior. *Pagn. Maximus.* Veſtrum. *Syr. Inter vos.* Erit. *Syr. Fiat.*
Verſ.12. Qui autem ſe exaltauerit, humi-	Qui. *Fr.Luc. Quicunque.* Se. *Fr.Luc. Seipſum.*

Vul-

liabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur.

Exaltauerit. *Syr. Efferet.*
Humiliabitur. *Syr. Deprimetur.*
Humiliauerit. *Syr. Depresserit.*
Exaltabitur. *Syr. Efferetur.*

Vers. 13.

Væ autem vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

Nec introeuntes. *Pagn. Nec aducnientes. Vat. Neque ingressuros.*

Vers. 14.

Væ vobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.

Orationes longas orantes. *Pagn. Huius prætextu prolixè orantes. Vat. idque prætextu vt qui prolixę precemini. Caiet. Prætextu longum orantes.*
Amplius acc. iud. *Pagn. Accipietis abundantiorem damnationem. Vat. Grauius iudicium subibitis. Ar. M. Accipietis abundantius iudicium. Al. Grauius puniemini. Syr. Subitari estis iudicium supremum.*

Vers. 15.

Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quam vos.

Circuitis. *Vat. Obitis. Syr. Perlustretis.*
Duplo quàm vos. *Mald. Duplicius quam vos. Syr. duplo super vos. Ar. M. Dupliciorem vobis.*

Vers. 16.

Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil est: qui autem iurauerit in auro templi, debet.

Quicunque iurauerit. *Syr. Quicunque iurat.*
Per templum. *Mald. In templo.*
In auro. *Int. Orig. Per aurum.*
Debet. *Vat. In noxia est. Int. Euth. Reus est.*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas:*

Verſ.17.

Stulti, & cœci: quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum?

Sanctificat. *Syr. Conſecrat.*

Verſ.18.

Et quicunque iurauerit in altari, nihil eſt: quicunque autem iurauerit in domo, quod eſt ſuper illud, debet.

In domo. *Syr. Per oblationem. Al. Per donum.*

Verſ.19.

Cœci, quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?

Cœci. *Syr. Stolidi, & cæci. Ar. M. Stulti & cæci.*
Donum. *Syr. Oblatio.*

Verſ.20.

Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt.

Qui iurat. *Al. Qui iurauerit.*
In altari. *Syr. Per altare.*

Verſ.21.

Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo.

In templo. *Pagn. Per templum.*

Verſ.22.

Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui ſedet ſuper eum.

Qui iurat. *Al. Qui iurauerit.*
In Cœlo. *Syr. Per cælos. Al. Per Cælum.*

Verſ.23.

Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi hypocritæ: qui decimatis men-

Qui. *S. Proſp. Quia.*
Et Cyminum. *S. Proſp.* Addit. *Et omne olus.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
tam, & anethum, & cyminum, & reliquistis, quæ grauiora sunt legis, iudicium, & misericordiam & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.	Et reliquistis. *Quidam, Relinquitis. Fr. Luc. Omisistis.* Grauiora. *S. Gaud. Fortiora.* Hæc opor. f. & il. n. om. *Vat. Hæc oportebat fecisse, & illa non omisisse.*
Verſ. 24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.	Excolantes. *Arab. Qui relinquitis. Fr. Luc. Defecantes. Int. S. Chryſ. Transcolantes.* Culicem. *Syr. Culices.* Camelum. *Syr. Camelos.*
Verſ. 25. Væ vobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod de fruis est calicis, & paropsidis: intus autem pleni estis rapina, & immunditia.	Quia mundatis q. d. ef. *Pagn. Quia purgatis exteriorem poculi, patinæque partem. Syr. Quippè qui emundetis exteriorem partem calicis, & quæ sunt anſæ.* Pleni estis. *Pagn. Plena sunt.* Immunditia. *Syr. Iniquitate. Pagn. Iniustitia. Vat. Intemperantia.*
Verſ. 26. Pharisæe cœce, munda prius quod intus est calicis, & paropsidis: vt fiat id, quod deforis est, mundum.	Pharisæe cæce. *Syr. Pharisæi obcæcati.* Munda. *Syr. Emundate. Auct. Purga.* Vt fiat id q. d. e. m. *Int. Theoph. Vt & exteriores horum partes puræ reddantur.*
Verſ. 27. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt	Dealbatis. *Fr. Luc. Gypso seu calce illitis.* Parent. *Fr. Luc. Apparent.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
ossibus mortuorum, & omni spurcitia.	Spurcitia. *Syr. Immunditia.*
Vers.28.	
Sic & vos à foris quidem paretis hominibus iusti intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.	Iusti. *Syr. Tanquam iusti.* Hypocrisi. *Pagn. Fictione.*
Vers.29.	
Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum.	Et ornatis. *Syr. An præpararetis.* Iustorum. *Aliqui codd. Ipsorum.*
Vers.30.	
Et dicitis: si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.	Non essemus. *Fr.Luc. Non fuissemus.* Socij. *Ar.M. Communicatores.*
Vers.31.	
Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt.	Testimonio eius. *Fr.Luc. Testamini. Syr. Testimonium perhibetis.* Vobismetipsis. *Syr. Aduersus vos ipsos.*
Vers.32.	
Et vos implete mensuram patrum vestrorum.	Et vos. *Syr. Vos quoque.*
Vers.33.	
Serpētes genimina viperarum,	Genimina. *Int.Orig. Generatio. Caiet. Gemina. Fr.Luc. Fœtus. Sanct. Progenies.*

Vlu-

quomodo fugietis à iudicio gehennæ?

Fugietis. a.i.g. *Pagn. Effugietis iudicium gehinnon.*

Verſ.34.

Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapientes & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem.

Ex illis. *Pagn.* addit *aliquot.*
Ex eis f. *Pagn. Ex illis nonnullos flagellabitis.*
De Ciu. in ciu. *Vat. De ciuitate alia in aliam.*

Verſ.35.

Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terrã, à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum & altare.

Vt veniat. *Vat. Vt redundet.*
Sanguis iuſtus. *Syr. Sanguis iuſtorum.*
Qui effuſus eſt. *Fr. Luc. Qui effunditur.*
Occidiſtis. *Syr. Trucidaſtis.*

Verſ.36.

Amen dico vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtam.

Venient. *Vat. Redundabunt.*
Super g.i. *Vat. In nationem iſtam.*

Verſ.37.

Ieruſalem Ieruſalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum galli-

Quæ occidis. *S. Hil. Quæ interficis Syr. Trucidans.*
Et lapidas. *Syr. Et lapidibus obruen[illegible]*
Ad te. *Fr. Luc. Ad ſeipſam. Syr. [illegible] eam.*
Et qui ad te miſſi ſunt. *S. Gaud. [illegible] qui ad te mittuntur. S. Zeno. M[illegible] ad te. Ar. M. Legatos.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
na cōgregat pullos suos sub alas,& noluisti?	Congregare. *S.Prosp. Colligere.* Quemadmodum g.c. *S.Prosp. Sicut gallina colligit.* Et noluisti. *Pagn. Et noluistis.*
Vers. 38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.	Relinquetur. *Syr. Relinquitur. S. Hier. Dimittetur. S.Zeno. Remittetur.* Deserta. *Arab. Destructa.*
Vers. 39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomin Domini.	Non me v. *Vat. Haudquaquam me videbitis.* Amodo. *Pagn. Posthac. Ar.M. A nunc.* Benedictus qui venit. *Syr. Benedictus ille qui venit.*

CAPVT XXIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi.

SCRIBAE ferè Sacerdotes erant, & Leuitæ, & Scribarum nomine Sacerdotes reprehēdit, ob Sacerdotis nem- 444

pè reuerentiam: vnde non ait: *ſederunt Sacerdotes, aut Pontifices*, ſed *ſcribæ, & Phariſæi*, ne ſacerdotalem ordinem contemnere videretur. Totum Euangelium volue, vix, aut ne vix quidem reperias, Chriſtum Sacerdotes, aut Pontifices arguendo, & reprehendendo nominaſſe, ſed Scribas, & Phariſæos; omnes exemplo ſuo inſtruens ne contra Sacerdotes, ac Eccleſiæ Præſules cum ordinis dedecore quidpiam loquantur.

Omnia ergò quæcunque dixerint vobis ſeruate, & facite.

A NOn vult Chriſtus contemni doctrinam ſanam propter corruptos doctorum mores, nec ob magiſtrorum vitia muneris auctoritati, aut dignitati quidpiam detrahi: vnde ait; *omnia ſeruate*, modò præcepta cathedræ Moſis diuinæ legi cōtraria minimè ſint *ſeruate*: Græcè τηρεῖτε *cuſtodite obſeruate*. Verbum τηρεῖν non ſignificat tantum ſeruare, ſed etiam animaduertere conſiderare; nectere has duas nationes adhunc modum poſſumus, vt diuinæ legis præcepta non incōſiderate & tanquam aliud agentes obſeruamus, ſed accuratè & cum quadam animaduerſione, & conſideratione.

Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem ſuo nolunt ea mouere.

B ALligant, Græcè δεσμεύσι, *ligant*, vt ſolent onera iumentis ligari, ne decidant. Huc multorum ſuperiorum ſuperbia euadit, vt inferiores non homines, ſed iumenta cenſeant, eoſque iumentorum more præceptis onerent ac grauent.

Importabilia, Græcè, δυσβάστακτα 445
hoc eſt *portatu difficilia*, vix portari poterant quæ iubebant, quia ſcilicet ſuo exemplo leuiora grauia onera promptioreſque ad ea ferenda homines non reddebant: Maiorum quippè exemplum leuius onus quodlibet ſubditis reddere conſueuit.

Et imponunt in humeros hominum. C
Phariſæorum iactantia, ac ſuperbia *imponendi* verbo ſignificatur, imperiosè quippè aliis leges imponebant, in hocque ſe iactabant, quod imperium in alios exercerent. Nos ex Græco vertimus, *ſuperimponunt*, quod maiorem emphaſim habere videtur, ac ſi onera oneribus adiicerent, & aliorum humeros grauarent.

Digito autem ſuo, Sanctus Au- D
guſtinus legit *vno digito*; S Petrus Chryſologus rem magis exprimit, & exaggerat, dum ad minimum digitum rem coercet, legit enim *minimo digito*: adeo molles, ac delicati erant, vt ne minimum quidem conamen obſeruandis præceptis, quibus alios onerabant, adhiberent. Hic malorum doctorum mos eſt, vt nimium ſibi indulgeant in alios acres, ac nimium ſeueri. Probi ſuperioris nota eſt, aliis indulgere, nulla in ſe vti venia, indulgentia nulla.

Nolunt ea mouere; Non dixit E
præ imbecillitate, aut infirmitate

non possunt, sed *nolunt*, voluntatis non virium defectus est: nolunt ea onera mouere, quæ alijs ferenda imponunt, vnde nec tentant quidem, an possint. Indignus est, qui alios doceat, alios regat, qui quæ docet agere non studet cum possit.

F *Nolunt ea mouere*, non dixit, *portare deferre* sed *digito mouere*, vt extremam illorum negligentiam, ac desidiam exprimeret, qui præceptis, quæ alijs implenda, imponebant, nec admouere quidem manum volebant, tantùm abest, vt portare vellent, ac sustinere.

Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

446 PHylacteria membranæ erant quibus decalogus, vt eius obseruatores viderentur, scribebant, has membranas fronti in modum coronæ circumferebāt; est quippè diuina lex corona, ac veluti diadema, quo in honoris signum, ac dignitatis homines rediminuntur.

G. Dicebantur autem illæ scriptæ membranæ *phylacteria*, idest *conseruatoria*, & quia illis diuina lex continebatur, & seruabatur, & quia ea gestabant in sui custodiam, & munimentum. Vel phylacteria dicebantur quod ab obliuione seruarent, ac protegerent; magnum autem ab diuinarum rerum obliuione discrimen imminet.

H. Non arguit Pharisæos Christus, quod phylacteria gestarent, hoc enim ferri poterat, & culpa caret, sed quia dilatarent, quia scilicet ad ostentationem, & vt sanctiores viderentur maiores chartulas gestarent, grandioribusque litteris scriptas.

In fimbrijs & spinas acutissimas ligabant, vt videlicet ambulantes, & sedentes ijs pungerentur, & hac commonitione ad legis custodiam, Deique seruitutem vrgerentur. Ex quo docemur, quod tribulationum spinæ a malo nos auocare possunt ad bonum allicere debent. Igitur qui spinis se pungi sentit statim Dei legisque diuinæ recordetur, vt Pharisæorum cæremoniam sanctius seruet & opportunius. 447

I *Dilatant philacteria, & magnificant fimbrias*; ante auditorum oculos ponere Pharisæorum, & Scribarum iactantiam, ac gloriæ amorem Christus voluit duobus minimarum rerum exemplis phylacteriorum, & fimbriarum, vt quales essent in rebus maximis ex his minimis intelligeremus; nam qui in fimbrijs, & phylacterijs gloriam captabant, quid in rebus maioribus facturi erant?

SECTIO II.

Non honores, & prima loca habere in culpa est, sed affectare, cupere. 448

Notati qui se totos luxibus, & corporis delicijs dant. K

Gulæ seruire, & ventri dedignatur, qui super alios est. L

Plerisque doctoribus potior cura de ferculis, quàm de doctrina est. M

Per-

Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis.

448 IGNATE ait, *amant*, non *habent*, nam affectus, & cupiditas, quæ ex inani gloria nascitur in culpa est; vt maiores alijs haberentur, primum conuiuij affectabant locum.

In Cœnis; rectè *in cœnis* dictum, & non *in prandijs*; antiquis in cœnis solemnia esse conuiuia consueuerant, quia tunc positis negotiorum curis longius in nocte cœnæ trahi poterant, absque alicuius negotij curæue molestia: in cœnis igitur totos se ferculis, vinoque dabant, totos gulæ totos ebrietati; vnde & illud Apostoli 1. Thes. 5. v. 7. *qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt*. Tacitè igitur etiam horum luxus notatur, qui mentem totam eum mensæ accumberent in patinis habebant.

Amant primos recubitus in cœnis. L
Non superbiæ tantùm præcipui loci ambitu seruiebant, sed etiam gulæ, nam cum in primo conuiuij loco, vbi sedent honoratiores lautiora, & delicatiora fercula poni solent, hi primos recubitus amabant, vt ventri famularentur.

Priùs dicuntur primos recubitus in cœnis amare, quàm primas cathedras in synagogis, quia potior illis de ferculis, & cibis cura, quàm de doctrina; in qua tamen tradenda superbiam suam ostendebant primas cathedras quærentes. M

Et primas cathedras in synagogis: N
scilicet in humilitatis schola superbiæ litant, & vbi docere alios humilitatem debebant, ibi ipsi maiori fastu corrumpebantur. Quod si solum amans primos accubitus, primasque cathedras condemnatur, quâ condemnatione erunt digni, qui non amant duntaxat, sed prima subsellia, honores præcipuos per fas, nefásque inuadere student, & omnia moliuntur, lapidem omnem mouent, nihil non tentant, vt voti compotes fiant? Ipsi viderint.

Vos autem nolite vocari Rabbi.

449 MVlta erant Pharisæorum scelera, à quibus cauere discipuli debebant, de inani gloria, ac superbia monentur duntaxat; ac si ab hac immunes reliqua vitare facilè possint, malorum enim omnium fons, & origo honoris ambitio est.

O Ab honoris appetitu eos reuocat, ad hoc quippè vitium faciles erant discipuli, vt patet ex eorum æmulatione, quis inter illos maior videretur, exque petitione Iacobi & Ioannis, qui dexteram & sinistram in Christi regno postulauerunt; oportuit ergò cautos ab hoc vitio discipulos reddere, cui obnoxij erant, nam à carnalibus vitijs, rerumque terrenarum concupiscentia alieni erant. Quæ res optimum exhibet superioribus monitum, vt suos de illis moneant, & cautos reddant, quibus vident eos esse propensos.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui clauditis regnum Cælorum.

450 SCribæ, & Pharisæi regnum Cælorum claudebant eius introitum impedientes. Sed quî, cum Dei legem populo interpretarentur? Claudebant malo exemplo, quod maiorem vim habet, quam habeant verba. Omnes qui mala conuersatione aliis peccandi occasionem præbent, hi cœlorum regnum claudunt, & intrare alios non siuunt, nec intrant ipsi, tantum in plebis animos Doctorum exemplum potest.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui comeditis domos viduarum orationes longas orantes.

NOn solum viduarum, sed a- P
liorum etiam facultates exhauriebant Scribæ, & Pharisæi, quorum hæc mens vt subiectam plebem deprædarentur. Viduarum meminit, quia mulieres proniores ad largiendas eleemosynas sunt, quàm viri. Deinde viduarum meminit, quia cum hæ à virorum potestate exemptæ sint largiores facere eleemosynas possunt. Viduæ recensentur, quia hæc deuotiores, religiosioresque esse solent, quàm aliæ mulieres, quod innuitur Luc. 21. vbi Christus respiciens eos qui mittebant munera in gazophylacium munus viduæ pauperis laudauit. Vt discant Christianæ viduæ nubere largitati, ac pietati, quæ viris amplius nubere laudabiliter nolunt.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

CIrcuitis mare, & aridam; idest Q
magnâ diligentiâ, ac labore quæritis omnem mouetis lapidem *vt faciatis vnum proselytum*, vt vnum à gentilitate ad iudaismum traducatis. Rectè, & laudabiliter id factum, nec in hoc à Christo reprehenduntur; summâ laude dignum animas lucrari, si quidem bono zelo hic labor suscipiatur, quod hic minimè factum euentus do-

docebat; non enim ad iudaismum conuersos cœlo afferebant, sed duplo faciebant filios gehennæ. Cur igitur tantos labores subibant? Et inanis gloriæ, & etiam auaritiæ causa, conuersionem quippè gentium superbè iactabant, & victimas, decimasque templo inferebant, animarum salutem minimè quærebant: nimirum tàm laudabilis industria qualis est in animarum salute laborare, iactantiæ, & auaritiæ veneno inficitur; vtrũque fugiat, qui hoc munus exercet.

451 *Facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos*. Filius gehennæ dicitur dignus gehennæ igne, sicut & *filius pacis* pace dignus. sed quomodo Pharisæi sceleftiorem ac proinde magis gehennæ ignibus addictum proselytum faciebant? Exemplo malo, malis moribus, improbos doctores plerũque discipuli superãt, & iis peiores fiunt, à quibus probæ doctrinæ monitis imbuuntur, sed vitæ malę veneno inficiuntur, tantùm in discipulorum mẽtibus Doctorum exemplum potest.

Væ vobis duces cæci, qui dictis quiquicumque iurauerit per templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro templi debet.

R Vide quid auri amor in homines possit, Pharisæi aurũ Dei templo præferunt, Putabant iuramentum exhibitum per templum nihil esse, quia Templũ Deus non est, per aurum autem tenere censebant, quia nẽpè cupidi, & auari tamquam Deum aurum venerantur.

Mens auri, argentiuè vinculis S adstricta semper aurum videt, semper argentum, sanctius ei aurum, quod ferè sanctitatis hostis, quàm templum, quod omnia sanctificat. tantùm auaritia potest, hucque dementiæ homines ducit.

Iudæi aurum, quo ipsi delecta- T bantur & dona quæ offerebantur sanctiora esse dicebant, quàm ipsum templum, & altare, vt homines promptiores facerent ad dona exhibenda, quàm ad fundendas preces in templo. Hæc malorum Sacerdotum nota est, qui nihil nisi lucra curant, animarum salutem post tergum iaciunt. Templum & altare ad Dei gloriam, hominumque salutem instituta sunt, aurum, & dona magis ad vtilitatem Sacerdotum; ideo hi aurum, & dona templo, & altari præferunt, quia sua quærunt, non quæ Dei.

SECTIO. III.

In omnibus iactantiæ, & inani gloriæ Pharisæi litant, & imitatores multos habent. 452
Minima in Dei obsequio, & cultu negligenda non sunt. V
Mali doctores sepulchris dealbatis cur similes. X
Mortis meditatio quam vtilis contra animæ malos medicina. 453
Inanis gloria laborum mercedem insepelit, & veluti decinerat. Y
Mali increpari à bonis non ferunt. Z
Suorum vitia tegenda sine causa non sunt. 454
Facilè alienos defectus homines cognoscunt, ægrè suos. A

Mi-

Malorum omnium extremum ex consuetudine peccare. B
Primas odij causa religionis prætexta plerumque velatur. C
Regiorum robur, ac fortitudo templa, Dique cultus. 453
Vrbium, & regnorum nobilitas templum. D
Vbi maior Dei notitia ibi culpa maiorem pœnam meretur. E

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham & anethũ, & cyminum.

452

Ervm minimarũ decimas soluũt quę maiora erant negligebant: sed cur potius menthæ anethi, & cymini meminit, quam aliarum rerum? Vt illorum inanem gloriam etiam in rebus minimis detegeret; hæc omnia quæ recenset, quendam spirant odorem, vt ergò statim proderetur Pharisæos decimas soluere, in ijs soluũt, quæ odorem emittunt, vt vel ipsis tacentibus quid in Dei obsequiũ præstitissent proderetur; scilicet vbique huiuscemodi homines inani gloriæ litant atque iactantiæ; vtinam nullos ex Christianis imitatores haberent.

Hæc oportuit facere, & illa non omittere.

V Cvr minima hęc non esse omittenda dixit? ne quis putaret Christum minimorum obseruationem reprehendisse, non reprehendit, sed probauit, magni quippè in Dei cultu refert minima non contemnere; non igitur vituperat minima seruantes, sed minimorum obseruatores se fingentes.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ quia similes estis sepulchris dealbatis.

Perversi magistri, qui aliud edocent, aliud agunt sepulchris dealbatis similes sunt verborum humilitatẽ foris demõstrant, candorem in extima superficie præseferunt, intus omni auaritia, atque libidine pleni sunt. Sepulchri vtitur similitudine propter mortuorum corpora quæ continent, nam corpus mortuum formam quidem humanam habet, vel homo nõ est, ita & hypocritæ videntur quidem iusti, sed cadauerosa eorum iustitia est. X

Sepulchris dealbatis eos comparat non vt argueret tantùm, sed vt à suis sceleribus mortis, sepulchrique meditatione auocaret, cineris, mortisque memoria vtilis morborum, quibus corripiebantur medicina esse poterat: nempè dealbata sepulchra si mentis oculis obuersentur dealbare mentem possunt, & omnem criminum nigrorem auferre. 453

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum.

Bonitatis opinione, & gloriæ in populo sepulchra ædificabãt pro- Y

prophetarum; in hoc q' o que inani gloriæ seruientes. Cohæret cum inani gloria sepulchrum, quia hoc vitium meritum omne, omnemque laborum mercedem insepelit, & bonum opus decinerat.

Z Hic Iudæorum mos erat, vt prophetas mortuos honorarent viuentes persequerentur ad mortem; hoc autem faciebant, quia prophetæ dum viuerent eorum increpant scelera, mortui nihil illis molestiæ inferebant. Tantùm malis bonorum increpatio displicet.

Et dicitis; si fuissemus in diebus Patrum nostrorum non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

454 VIde istorum malitiam, vt se pios ostendant, suorum scelera produnt, & deuelant. Iurè eos arguit Christus, quia suorum parētum vitia detegunt, cum tegere debuissent, & damnare videtur, grauiora tamen cōmiserūt.

A Aliena vitia detegunt; nempè alterius delicta quilibet facilè cognoscit, cæcus ad sua est; alterius culpam facilè homines cognoscunt, sed ægrè suam.

Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt.

B NOminis geminatio miserantis est, & valde diligentis. Homines hic non saxa plangit, at lapidibus duriores Iudæi exstiterunt, & scindi ad pœnitentiam noluerunt. *Quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt:* non dixit, *occidisti*, aut *lapidasti* sed, *occidis, & lapidas*, quia occidendi, & lapidandi consuetudinem habebat. Hoc extremum malorum omnium est ex consuetudine peccare.

Occidis, & lapidas hoc est, lapidando occidis; communiter enim Prophetæ lapidabantur, tanquam blasphemi, quum enim populus, aut aliquis princeps occidere Prophetam vellet, à quo arguebatur, aut quemlibet alium virum iustum, blasphemiæ notam ei inurebant, aut quod aliquid contra legem egisset calumniabantur, & tunc ei blasphemantis pœnam infligebant, scilicet lapidationem. Sic plerumque accidit, vt priuati odij causa religionis prætextu pallietur. C

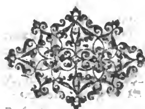
Ecce relinquetur domus vestra deserta.

IVdæorum domus erat Ierusalem, quæ in pęnam solo ęquanda erat. Sed quum peccatum fuerit totius gentis, cur sola Ierusalem deletur? An quia deleta Ierusalem, quæ metropolis erat totum regnum videbatur esse deletum. In Ierusalem Dei templum erat, quo deleto totum regnum corruere erat necesse, nam regnorum robur, ac fortitudo templum, Deique cultus est. 455

Ablato templo videbatur ablata tota illius gentis nobilitas, & excellentia, atque adeo ad destruendum gentis illius statum, Ierusalem debuit deleri. Regnorum nobilitas Dei templa sunt, templo- D

plorum cultus, ac reuerentia.

E In Ierusalem templum erat erãt Sacerdotes, Scribæ, hic totius Regni Principes; præcipuè ergo vltio de Ierusalem sumenda erat, quia maius eius peccatum, vbi maior Dei notitia, vbi Dei cultus magis vigebat, vbi templum & sacrificiorum frequentia. nempè maiorum pœnam peccatum meretur, quod cum Dei notitia, & cultu est. Quid hic illi, qui non vbi templum est delinquunt, sed in ipso Dei templo?

CA-

CAPVT XXIV. MATTHÆI.

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.1. ET egreſſus Ieſus de templo, ibat.& acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtenderent ei ædificationes templi.	ET egreſſus. *Syr. Et exijt.* De templo. *Pagn. à templo.* Ibat. *Pagn. diſcedebat.* Ædificationes. *Pagn. Structuras. Adam C. Subſtructiones. Fr.Luc. Aedificia. Syr. Aedificium.*
Verſ.2. Ipſe autem reſpondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.	Ipſe autem. *Caiet. Ieſus autem.* Videtis hæc omnia. *Mald. Nonne videtis hæc omnia.* Relinquetur. *S.Hier. Permanebit.* Qui non deſtruatur. *Pagn. Qui non deſtruetur. Vat. Qui non deſtruendus ſit. S.Zeno. Ar.M. Qui non diſſoluetur. Int. Euth. Qui non diruatur.*
Verſ.3. Sedente autem eo ſuper mõtem Oliueti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes: Dic nobis quando hæc erũt? & quod ſignum aduẽtus tui & conſumationis ſæculi?	Super montem Oliueti. *Fr.Luc. In monte Oliuarum.* Secreto. *Fr.Luc. Seorſum. Syr. Inter ſe & eum.* Aduentus tui. *Ar.M. Tuæ præſentiæ.* Seculi? *Arab. Temporis? Syr. Mundi.*
Verſ.4. Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat.	Videte. *S.Cyp. Cauete.* Seducat. *S.Cyp. Fallat. Syr. Inducat in errorem.*
Verſ.5. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.	Seducent. *S.Cyp. Fallent.*
Verſ.6. Audituri enim eſtis prælia &	Enim. *Mald. Autem.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
na cõgregat pullos suos sub alas, & noluisti?	Congregare. *S. Prosp. Colligere.* Quemadmodum g. c. *S. Prosp. Sicut gallina colligit.* Et noluisti. *Pagn. Et noluistis.*
Vers. 38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.	Relinquetur. *Syr. Relinquitur. S. Hier. Dimittetur. S. Zeno. Remittetur.* Deserta. *Arab. Destructa.*
Vers. 39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomin Domini.	Non me v. *Vat. Haudquaquam me videbitis.* Amodo. *Pagn. Posthac. Ar. M. A nunc.* Benedictus qui venit. *Syr. Benedictus ille qui venit.*

CAPUT XXIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi.

SCRIBAE ferè Sacerdotes erant, & Leuitæ, & Scribarum nomine Sacerdotes reprehẽdit, ob Sacerdotis nem- 444

pè reuerentiam: vnde non ait: *sederunt Sacerdotes, aut Pontifices*, sed *scribæ, & Pharisæi*, ne sacerdotalem ordinem contemnere videretur. Totum Euangelium volue, vix, aut ne vix quidem reperias, Christum Sacerdotes, aut Pontifices arguendo, & reprehendendo nominasse, sed Scribas, & Pharisæos; omnes exemplo suo instruens ne contra Sacerdotes, ac Ecclesiæ Præsules cum ordinis dedecore quidpiam loquantur.

Omnia ergò quæcunque dixerint vobis seruate, & facite.

A Non vult Christus contemni doctrinam sanam propter corruptos doctorum mores, nec ob magistrorum vitia muneris auctoritati, aut dignitati quidpiam detrahi: vnde ait; *omnia seruate*, modò præcepta cathedræ Mosis diuinæ legi cōtraria minimè sint *seruate*: Græcè τηρεῖτε *custodite obseruate*. Verbum τηρεῖν non significat tantum seruare, sed etiam animaduertere considerare; nectere has duas nationes adhunc modum possumus, vt diuinæ legis præcepta non incōsiderate & tanquam aliud agentes obseruamus, sed accuratè & cum quadam animaduersione, & consideratione.

Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere.

B *Alligant*, Græcè δεσμεύσι, *ligant*, vt solent onera iumentis ligari, ne decidant. Huc multorum superiorum superbia euadit, vt inferiores non homines, sed iumenta censeant, eosque iumentorum more præceptis onerent ac grauent.

Importabilia, Græcè, δυσβάστακτα 445 hoc est *portatu difficilia*, vix portari poterant quæ iubebant, quia scilicet suo exemplo leuiora grauia onera promptioresque ad ea ferenda homines non reddebant: Maiorum quippè exemplum leuius onus quodlibet subditis reddere consueuit.

Et imponunt in humeros hominum. Pharisæorum iactantia, ac superbia *imponendi* verbo significatur, imperiosè quippè alijs leges imponebant, in hocque se iactabant, quod imperium in alios exercerent. Nos ex Græco vertimus, *superimponunt*, quod maiorem emphasim habere videtur, ac si onera oneribus adijcerent, & aliorum humeros grauarent. C

Digito autem suo, Sanctus Augustinus legit *vno digito*; S Petrus Chrysologus rem magis exprimit, & exaggerat, dum ad minimum digitum rem coercet, legit enim *minimo digito*: adeo molles, ac delicati erant, vt ne minimum quidem conamen obseruandis præceptis, quibus alios onerabant, adhiberent. Hic malorum doctorum mos est, vt nimium sibi indulgeant in alios acres, ac nimium seueri. Probi superioris nota est, alijs indulgere, nulla in se vti venia, indulgentia nulla. D

Nolunt ea mouere; Non dixit præ imbecillitate, aut infirmitate E

non possunt, sed *nolunt*, voluntatis non virium defectus est: nolunt ea onera mouere, quæ alijs ferenda imponunt, vnde nec tentant quidem, an possint. Indignus est, qui alios doceat, alios regat, qui quæ docet agere non studet cum possit.

F *Nolunt ea mouere*, non dixit, *portare deferre* sed *digito mouere*, vt extremam illorum negligentiam, ac desidiam exprimeret, qui præceptis, quæ alijs implenda, imponebant, nec admouere quidem manum volebant, tantùm abest, vt portare vellent, ac sustinere.

Dilatant phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

446 PHylacteria membranæ erant quibus decalogus, vt eius obseruatores viderentur, scribebant, has membranas fronti in modum coronæ circumferebãt; est quippè diuina lex corona, ac veluti diadema, quo in honoris signum, ac dignitatis homines redimiuntur.

G. Dicebantur autem illæ scriptæ membranæ *phylacteria*, idest *conseruatoria*, & quia illis diuina lex continebatur, & seruabatur, & quia ea gestabant in sui custodiam, & munimentum. Vel phylacteria dicebantur quod ab obliuione seruarent, ac protegerent; magnum autem ab diuinarum rerum obliuione discrimen imminet.

H. Non arguit Pharisæos Christus, quod phylacteria gestarent, hoc enim ferri poterat, & culpa caret, sed quia dilatarent, quia scilicet ad ostentationem, & vt sanctiores viderentur maiores chartulas gestarent, grandioribusque litteris scriptas.

In fimbrijs & spinas acutissimas ligabant, vt videlicet ambulantes, & sedentes ijs pungerentur, & hac commonitione ad legis custodiam, Deique seruitutem vrgerentur. Ex quo docemur, quod tribulationum spinæ a malo nos auocare possunt ad bonum allicere debent. Igitur qui spinis se pungi sentit statim Dei legisque diuinæ recordetur, vt Pharisæorum cæremoniam sanctius seruet & opportunius. 447

Dilatant philacteria, & magnificant fimbrias; ante auditorum oculos ponere Pharisæorum, & Scribanum iactantiam, ac gloriæ amorem Christus voluit duobus minimarum rerum exemplis phylacteriorum, & fimbriarum, vt quales essent in rebus maximis ex his minimis intelligeremus; nam qui in fimbrijs, & phylacterijs gloriam captabant, quid in rebus maioribus facturi erant? I

SECTIO II.

Non honores, & prima loca habere in culpa est, sed affectare, cupere. 448

Notati qui se totos luxibus, & corporis delicijs dant. K

Gulæ seruire, & ventri dedignatur, qui super alios est. L

Plerisque doctoribus potior cura de ferculis, quàm de doctrina est. M

Per-

Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis.

448
SIGNATE ait, *amant*, non *habent*, nam affectus, & cupiditas, quæ ex inani gloria nascitur in culpa est; vt maiores alijs haberentur, primum conuiuij affectabant locum.

In Cœnis; rectè *in cœnis* dictum, & non *in prandijs*; antiquis in cœnis solemnia esse conuiuia consueuerant, quia tunc positis negotiorum curis longius in nocte cœnæ trahi poterant, absque alicuius negotij curæue molestia: in cœnis igitur totos se ferculis, vinoque dabant, totos gulæ totos ebrietati; vnde & illud Apostoli 1. Thes. 5. v. 7. *qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt.* Tacitè igitur etiam horum luxus notatur, qui mentem totam eum mensæ accumberent in patinis habebant.

Amant primos recubitus in cœnis. L
Non superbiæ tantùm præcipui loci ambitu seruiebant, sed etiam gulæ, nam cum in primo conuiuij loco, vbi sedent honoratiores lautiora, & delicatiora fercula poni solent, hi primos recubitus amabant, vt ventri famularentur.

Priùs dicuntur primos recubitus in cœnis amare, quàm primas cathedras in synagogis, quia potior illis de ferculis, & cibis cura, quàm de doctrina; in qua tamen tradenda superbiam suam ostendebant primas cathedras quærentes. M

Et primas cathedras in synagogis: N
scilicet in humilitatis schola superbiæ litant, & vbi docere alios humilitatem debebant, ibi ipsi maiori fastu corrumpebantur. Quod si solum amans primos accubitus, primasque cathedras condemnatur, quâ condemnatione erunt digni, qui non amant duntaxat, sed prima subsellia, honores præcipuos per fas, nefasque inuadere student, & omnia moliuntur, lapidem omnem mouent, nihil non tentant, vt voti compotes fiant? Ipsi viderint.

Vos autem nolite vocari Rabbi.

449 MVlta erant Pharisæorum scelera, à quibus cauere discipuli debebant, de inani gloria, ac superbia monentur duntaxat; ac si ab hac immunes reliqua vitare facilè possint, malorum enim omnium fons, & origo honoris ambitio est.

O Ab honoris appetitu eos reuocat, ad hoc quippè vitium faciles erant discipuli, vt patet ex eorum æmulatione, quis inter illos maior videretur, exque petitione Iacobi & Ioannis, qui dexteram & sinistram in Christi regno postulauerunt; oportuit ergò cautos ab hoc vitio discipulos reddere, cui obnoxij erant, nam à carnalibus vitijs, rerumque terrenarum concupiscentia alieni erant. Quæ res optimum exhibet superioribus monitum, vt suos de illis moneant, & cautos reddant, quibus vident eos esse propensos.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui clauditis regnum Cælorum.

450 SCribæ, & Pharisæi regnum Cęlorum claudebant eius introitum impedientes. Sed qui, cum Dei legem populo interpretarentur? Claudebant malo exemplo, quod maiorem vim habet, quam habeant verba. Omnes qui mala conuersatione aliis peccandi occasionem præbent, hi cœlorum regnum claudunt, & intrare alios non siunt, nec intrant ipsi, tantum in plebis animos Doctorum exemplum potest.

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi, qui comeditis domos viduarum orationes longas orantes.

NOn solum viduarum, sed aliorum etiam facultates exhauriebant Scribæ, & Pharisæi, quorum hæc mens vt subiectam plebem deprædarentur. Viduarum meminit, quia mulieres proniores ad largiendas eleemosynas sunt, quàm viri. Deinde viduarum meminit, quia cum hæ à virorum potestate exemptæ sint largiores facere eleemosynas possunt. Viduæ recensentur, quia hęc deuotiores, religiosioresque esse solent, quàm alię mulieres, quod innuitur Luc. 21. vbi Christus respiciens eos qui mittebant munera in gazophylacium munus viduæ pauperis laudauit. Vt discant Christianæ viduæ nubere largitati, ac pietati, quæ viris amplius nubere laudabiliter nolunt. P

Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum, & cum fuerit factus facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

CIrcuitis mare, & aridam; idest magnâ diligentiâ, ac labore quæritis omnem mouetis lapidem *vt faciatis vnum proselytum*, vt vnum à gentilitate ad iudaismum traducatis. Rectè, & laudabiliter id factum, nec in hoc à Christo reprehenduntur; summâ laude dignum animas lucrari, si quidem bono zelo hic labor suscipiatur, quod hic minimè factum euentus do- Q

docebat; non enim ad iudaiſmum conuerſos cœlo aſſerebant, ſed duplo faciebant filios gehennæ. Cur igitur tantos labores ſubibant? Et inanis gloriæ, & etiam auaritiæ cauſa, conuerſionem quippè gentium ſuperbè iactabant, & victimas, decimaſque templo inferebant, animarum ſalutem minimè quærebant: nimirum tàm laudabilis induſtria qualis eſt in animarum ſalute laborare, iactantiæ, & auaritiæ veneno inficitur; vtrũque fugiat, qui hoc munus exercet.

451 *Facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.* Filius gehennæ dicitur dignus gehennæ igne, ſicut & *filius pacis* pace dignus. ſed quomodo Phariſæi ſceleſtiorem ac proinde magis gehennæ ignibus addictum proſelytum faciebant? Exemplo malo, malis moribus, improbos doctores plerũque diſcipuli ſuperãt, & iis peiores fiunt, à quibus probæ doctrinæ monitis imbuuntur, ſed vitæ malę veneno inficiuntur. tantùm in diſcipulorum mẽtibus Doctorum exemplum poteſt.

Væ vobis duces cæci, qui dictis quiquicumque iurauerit per templum, nihil eſt; qui autem iurauerit in auro templi debet.

R Vide quid auri amor in homines poſſit, Phariſæi aurũ Dei templo præferunt, Putabant iuramentum exhibitum per templum nihil eſſe, quia Templũ Deus non eſt, per aurum autem tenere cenſebant, quia nẽpè cupidi, & auari tamquam Deum aurum venerantur.

Mens auri, argentiuè vinculis S adſtricta ſemper aurum videt, ſemper argentum, ſanctius ei aurum, quod ferè ſanctitatis hoſtis, quàm templum, quod omnia ſanctificat. tantùm auaritia poteſt, hucque dementiæ homines ducit.

Iudæi aurum, quo ipſi delectabantur & dona quæ offerebantur ſanctiora eſſe dicebant, quàm ipſum templum, & altare, vt homines promptiores facerent ad dona exhibenda, quàm ad fundendas preces in templo. Hæc malorum Sacerdotum nota eſt, qui nihil niſi lucra curant, animarum ſalutem poſt tergum iaciunt. Templum & altare ad Dei gloriam, hominumque ſalutem inſtituta ſunt, aurum, & dona magis ad vtilitatem Sacerdotum; ideo hi aurum, & dona templo, & altari præferunt, quia ſua quærunt, non quæ Dei. T

SECTIO III.

In omnibus iactantiæ, & inani gloriæ Phariſæi litant, & imitatores multos habent. 452
Minima in Dei obſequio, & cultu negligenda non ſunt. V
Mali doctores ſepulchris dealbatis cur ſimiles. X
Mortis meditatio quam vtilis contra animæ malos medicina. 453
Inanis gloria laborum mercedem inſepelit, & veluti decinerat. Y
Mali increpari à bonis non ferunt. Z
Suorum vitia tegenda ſine cauſa non ſunt. 454
Facilè alienos defectus homines cognoſcunt, ægrè ſuos. A

Ma-

Malorum omnium extremum ex consuetudine peccare. B
Priuati odij causa religionis praetextu plerumque velatur. C
Regnorum robur, ac fortitudo templa, Dei que cultus. 455
Vrbium, & regnorum nobilitas templum. D
Vbi maior Dei notitia ibi culpa maiorem poenam meretur. E

Vae vobis Scribae, & Pharisaei hypocritae, qui decimatis mentham & anethū, & cyminum.

452
ERVM minimarū decimas soluūt quę maiora erant negligebant: sed cur pocius menthae anethi, & cymini meminit, quam aliarum rerum? Vt illorum inanem gloriam etiam in rebus minimis detegeret; haec omnia quae recenset, quendam spirant odorem, vt ergò statim proderetur Pharisaeos decimas soluere, in ijs soluūt, quae odorem emittunt, vt vel ipsis tacentibus quid in Dei obsequiū praestitissent proderetur; scilicet vbique huiuscemodi homines inani gloriae litant atque iactantiae; vtinam nullos ex Christianis imitatores haberent.

Haec oportuit facere, & illa non omittere.

V CVr minima hęc non esse omittenda dixit? ne quis putaret Christum minimorum obseruationem reprehendisse, non reprehendit, sed probauit, magni quippè in Dei cultu refert minima non contemnere; non igitur vituperat minima seruantes, sed minimorum obseruatores se fingentes.

Vae vobis Scribae, & Pharisaei hypocritae quia simile estis sepulchris dealbatis.

PEruersi magistri, qui aliud edocent, aliud agunt sepulchris dealbatis similes sunt verborum humilitatē foris demōstrant, cando enim in extima superficie praeseferunt, intus omni auaritia, atque libidine pleni sunt. Sepulchri vtitur similitudine propter mortuorum corpora quae continent, nam corpus mortuum formam quidem humanam habet, vel homo non est, ita & hypocritae videntur quidem iusti, sed cadauerosa eorum iustitia est. X

Sepulchris dealbatis eos comparat non vt argueret tantùm, sed vt à suis sceleribus mortis, sepulchrique meditatione auocaret, cineris, mortisque memoria vtilis morborum, quibus corripiebantur medicina esse poterat: nempè dealbata sepulchra si mentis oculis obuersentur dealbare mentem possunt, & omnem criminum nigrorem auferre. 453

Vae vobis Scribae, & Pharisaei hypocritae, qui aedificatis sepulchra Prophetarum.

BOnitatis opinione, & gloriae in populo sepulchra aedificabāt pro- Y

prophetarum; in hoc q[?] o[?] que inani gloriæ seruientes. Cohæret cum inani gloria sepulchrum, quia hoc vitium meritum omne, omnemque laborum mercedem insepelit, & bonum opus decinerat.

Z Hic Iudæorum mos erat, vt prophetas mortuos honorarent viuentes persequerentur ad mortem; hoc autem faciebant, quia prophetæ dum viuerent eorum increpant scelera, mortui nihil illis molestiæ inferebant. Tantùm malis bonorum increpatio displicet.

Et dicitis; si fuissemus in diebus Patrum nostrorum non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

454 VIde istorum malitiam, vt se pios ostendant, suorum scelera produnt, & deuelant. Iurè eos arguit Christus, quia suorum parētum vitia detegunt, cum tegere debuissent, & damnare videtur, grauiora tamen cōmiserūt.

A Aliena vitia detegunt; nempè alterius delicta quilibet facilè cognoscit, cæcus ad sua est; alterius culpam facilè homines cognoscunt, sed ægrè suam.

Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas & lapidas eos, qui ad te missi sunt.

B NOminis geminatio miserantis est, & valde diligentis. Homines hic non saxa plangit, at lapidibus duriores Iudæi exstiterunt, & scindi ad pœnitentiam noluerunt. *Quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt:* non dixit, *occidisti,* aut *lapidasti* sed, *occidis, & lapidas,* quia occidendi, & lapidandi consuetudinem habebat. Hoc extremum malorum omnium est ex consuetudine peccare.

Occidis, & lapidas hoc est, lapidando occidis; communiter enim Prophetæ lapidabantur, tanquam blasphemi, quum enim populus, aut aliquis princeps occidere Prophetam vellet, à quo arguebatur, aut quemlibet alium virum iustum, blasphemiæ notam ei inurebant, aut quod aliquid contra legem egisset calumniabantur, & tunc ei blasphemantis pœnam infligebant, scilicet lapidationem. Sic plerumque accidit, vt priuati odij causa religionis prætextu pallietur. C

Ecce relinquetur domus vestra deserta.

IVdæorum domus erat Ierusalem, quæ in pęnam solo ęquanda erat. Sed quum peccatum fuerit totius gentis, cur sola Ierusalem deletur? An quia deleta Ierusalem, quæ metropolis erat totum regnum videbatur esse deletum. In Ierusalem Dei templum erat, quo deleto totum regnum corruere erat necesse, nam regnorum robur, ac fortitudo templum, Deique cultus est. 455

Ablato templo videbatur ablata tota illius gentis nobilitas, & excellentia, atque adeo ad destruendum gentis illius statum, Ierusalem debuit deleri. Regnorum nobilitas Dei templa sunt, tem- D

CAPVT XXIV. MATTHÆI.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.1. ET egreſſus Ieſus de templo, ibat.& acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtenderent ei ædificationes templi.	ET egreſſus. *Syr. Et exijt.* De templo. *Pagn. à templo.* Ibat. *Pagn. diſcedebat.* Ædificationes. *Pagn. Structuras. Adam C. Subſtructiones. Fr.Luc. Aedificia. Syr. Aedificium.*
Verſ.2. Ipſe autem reſpondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis non relinquetur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.	Ipſe autem. *Caiet. Ieſus autem.* Videtis hæc omnia. *Mald. Nonne videtis hæc omnia.* Relinquetur. *S.Hier. Permanebit.* Qui non deſtruatur. *Pagn. Qui non deſtruetur. Vat. Qui non deſtruendus ſit. S.Zeno. Ar.M. Qui non diſſoluetur. Int. Euth. Qui non diruatur.*
Verſ.3. Sedente autem eo ſuper mõtem Oliueti, acceſſerunt ad eum diſcipuli ſecreto, dicentes: Dic nobis quando hæc erũt? & quod ſignum aduẽtus tui & conſumationis ſæculi?	Super montem Oliueti. *Fr.Luc. In monte Oliuarum.* Secreto. *Fr.Luc. Seorſum. Syr. Inter ſe & eum.* Aduentus tui. *Ar.M. Tuæ præſentiæ.* Seculi? *Arab. Temporis? Syr. Mundi.*
Verſ.4. Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte ne quis vos ſeducat.	Videte. *S.Cyp. Cauete.* Seducat. *S.Cyp. Fallat. Syr. Inducat in errorem.*
Verſ.5. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent.	Seducent. *S.Cyp. Fallent.*
Verſ.6. Audituri enim eſtis prælia &	Enim. *Mald. Autem.*

opiniones præliorum: Videte ne turbemini; oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

Prælia. *S.Cyp. Bella.*
Opin. præ. *S.Cyp. Auditus belli. Int. Euth. Rumores bellorum. Mald. auditiones bellorum.*
Videte ne turbemini. *S.Cyp. Nolite tumultuari. Int. Orig. Videte ne terreamini.*
Hæc. *Pagn. Omnia.*

Vers. 7.

Consurget enim gens in gẽtem, & regnũ in regnum: & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

Consurget. *S.Cyp. Exsurget. Syr. Insurget. Ar.M. Excitabitur.*
In gentem. *S.Cyp. Super gentes.*
Regnum in regnum. *Tert. Regna regnis compulsabunt.*
Pestilentiæ. *Arab. Timor. Tert. Lues.*
Terremotus. *Arab. Perturbationes.*
Per loca. *Syr. In singulis locis. S. Cyp. Per singula loca. Vat. certis locis.*

Vers. 8.

Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

Initia. *Fr. Luc. Principium.*
Sunt. *Euth. Erunt.*
Dolorum. *S.Cyp. Parturitionum.*

Vers. 9.

Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

In tribulationem. *Syr. Oppressioni. Arab. in angustiam. Orig. In tribulationes. S.Cyp. in pressuram. Pagn. In afflictionem.*
Ocident. *S.Cyp. Interficient.*
Eritis odio. *S.Cyp. Eritis odibiles. Pagn. Eritis inuisi. Syr. Eritis exosi. Ar.M. Odio habiti.*

Vers. 10.

Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem.

Scandalizabuntur. *Pagn. Offendentur. Syr. Impingent.*
Inuicem. *Euth. Se inuicem.*

Vers. 11.

Et multi pseudoprophetæ sur-

Surgent. *Vat. Exorientur. Int. Orig.* In-

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

gent,& ſeducent multos.

Inſurgent. Ar.M. Excitabuntur.

*Verſ.*12.

Et quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.

Quoniam abundauit iniquitas. *S.Cyp. Eo quod facinus abundet. Syr. Propter multitudinem iniquitatis.*
Refrigeſcet. *Syr. Elangueſcet.*
Charitas. *Int.Euth. Dilectio.*

*Verſ.*13.

Qui autem perſeuerauerit, vſque in finem, hic ſaluus erit.

Perſeuerauerit. *Syr. Suſtinuerit. S.Cyp. Tolerauerit. Int.Orig. Permanſerit.*
Saluus erit. *Ar.M. Seruabitur.*

*Verſ.*14.

Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerſo orbe in teſtimonium omnib. gentibus: & tunc veniet conſummatio.

In vniuerſo orbe. *Ar.M. In vniuerſa habitata.*
Conſummatio. *Vat. Ille finis.*

*Verſ.*15.

Cum ergo videritis abominationem deſſolationis, quæ dicta eſt à Daniele propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligit.

Abominationem. *Syr. Portentum.*
Deſſolationis. *S.Cyp. Vaſtationis.*
A Daniele. *Fr.Luc. Per Danielem.*

*Verſ.*16.

Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes.

Ad montes. *Syr. In montem.*

*Verſ.*17.

Et qui in tecto non deſcendat tollere aliquid de domo ſua.

In tecto. *Fr.Luc. Super tectum.*
Aliquid de domo ſua. *Fr.Luc. Ea quæ ſunt ex domo ſua.*

*Verſ.*18.

Et qui in agro, non reuertatur

Non reuertatur. *Vat. Non reuertatur retro.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
tollere tunicam suam.	Tollere. S.Cyp. Auferre. Tunicam suam. S.Cyp. Vestimentum suum. Pagn. Vestes suas.
Vers.19. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.	Prægnantibus. Pagn. In vtero habentibus. Nutrientibus. Tert. Nutricantibus. S.Aug. Mammantibus. Ar.M. Et lactantibus.
Vers.20. Orate autem vt non fiat fuga vestra hieme, vel Sabbato.	Vel Sabbato. Pagn. Neque Sabbato. Ar.M. Neque in Sabbato.
Vers.21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque fiet.	Tribulatio, S.Cyp. Pressura. Int. Euth. Afflictio. Syr. Oppressio. Ab initio. Fr.Luc. A principio. Vsque modo. Fr.Luc. Vsque nunc. Neque fiet. Caiet. Nec futuro tempore. Fr.Luc. Neque omnino erit aliquando.
Vers.22. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.	Breuiati. Syr. Decurtati. Fr.Luc. Diminuti. Auct. Contracti. Non fieret salua. S.Hier. Nequaquam salua esset. Syr. Non viueret. Ar.M. Non fuisset seruata. Breuiabuntur. Int.Orig. Abbreuiabuntur. Al. Decurtabuntur. Auct. Contrahentur.
Vers.23. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere.	Nolite credere. Vat. Ne credatis. Fr.Luc. Ne credideritis.
Vers.24. Surgent enim pseudochristi: & pseudoprophetæ: & dabũt signa magna, & prodigia, ita-	Dabunt signa. Tert. Signa edent fallaciæ. S.Aug. Facient. Ita vt in er.ind. S.Prosp. In quibus seducantur. S. Aug. Vt fallant.

Vul-

ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

Si fieri potest. *S. Prosp. Si dici potest.*

Vers. 25.

Ecce prædixi vobis.

Prædixi vobis. *S. Cyp.* addit *omnia.*

Vers. 26.

Si ergo dixerint vobis: Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.

In deserto. *S. Cyp. In solitudine.*
Nolite exire. *Fr. Luc. Ne exieritis.*
In penetralibus. *S. Cyp. In cubiculis. Int. Orig. In domibus. Ar. M. In Conclauibus.*

Vers. 27.

Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vsque in occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis.

Fulgur. *S. Cyp. Coruscatio. Caiet. Fulgor.*
Ab Oriente. *Ar. M. Ab Orientibus.*
Paret. *S. Cyp. Apparet. Vat. Relucet.*
Et aduentus. *Ar. M. Et præsentia.*

Vers. 28.

Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Corpus. *S. Amb. Ruina. Pagn. Cadauer.*
Congregabuntur. *S. Cyp. Colligentur.*

Vers. 29.

Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commouebuntur.

Statim. *S. Cyp. Continuo.*
Tribul. *S. Cyp. Pressuram. Syr. Oppressionem. Al. Afflictionem.*
Obscurabitur. *S. Cyp. Tenebrescet. Int. S. Chrys. Obtenebrabitur.*
Virtutes. *Vat. Vires. Adam C. Potestates. Fr. Luc. Facultates. Ar. M. Efficacia.*
Commouebuntur. *S. Cyp. Mouebuntur. Adam C. Concutientur. Auct. fluctuabunt.*

Vers. 30.

Et tunc parebit signum Filij hominis in cœlo: & tunc plan-

Parebit. *S. Cyp. Apparebit.*
Plangent. *S. Cyp. Lamentabuntur.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
gent omnes tribus terræ: & videbũt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa & maiestate.	Omnes tribus. *Syr. Omnes generationes.* Virtute. *S.Cyr. Ier. Cum potestate. Pagn. Cum potentia. Ar.M. Cum efficacia.* Multa. *S.Cyp. Magna.* Maiestate. *Syr. Gloria multa. S.Cyp. Claritate. S.Cyril. Ier. gloria magna.*
Vers. 31. Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & cōgregabunt electos eius à quattuor ventis, à summis cœlorum vsque ad terminos eorum.	Et mittet. *Int.Theop. Et emittet.* Cum turba. *S.Cyp. Cum turba magna. Pagn. Cum tubæ voce magna. Syr. Cum clangore magno.* Et congregabunt. *S.Cyp. Et colligent.* A summis. *Syr. Ab extremo.* Vsque ad terminos. *S.Cyp. Vsque ad summitates.*
Vers. 32. Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas.	Ab arbore fici. *Orig. A ficu.* Parabolam. *Vat. Similitudinem.* Ramus. *Syr. Rami.* Fuerit. *Fr.Luc. Factus fuerit.* Nata. *Pagn. Erata. Ar.M. Germinauerint.* Est. *Pagn. Sit.*
Vers. 33. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia propè est in ianuis.	In ianuis. *Pagn. In foribus. Int. Orig. In limine.*
Vers. 34. Amen dico vobis, quia nō præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.	Præteribit. *Vat. Præterierit.* Generatio. *Pagn. Aetas.* Omnia. *Theoph. Omnia illa.* Fiant. *Vat. Facta sint.*
Vers. 38. Cœlum & terra transibunt, ver-	Transibunt. *S.Hier. Pertransibunt. Pagn. Præteribunt.*

Vul-

ba autem mea non præteribunt.

Non præteribunt. *Fr. Luc. Non transibunt.*

Vers.36.

De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cœlorum, nisi solus Pater.

Neque. Ang. Cœl. *S. Aug.* addit. *Neque filius.*
Nisi s.P. *Pagn. Nisi Pater meus solus.*

Vers.37.

Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis.

Nubentes. *Al. Contrahentes matrimonium.*

Vers.38.

Sicut enim erant in diebus ante d luuium comedentes, & bibe ites, nubẽtes, & nuptui trad entes vsque ad eum diẽ, quo intrauit Noe in arcam.

Sicut in diebus Noe. *Mald. Sicut dies Noe.*
In Arcam. *Arab. in Nauim.*

Vers.39.

Et non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis.

Donec venit. *Vat. Donec venisset.*
Et tulit omnes. *Vat. Et sustulisset vniuersos.*
Ita erit. *Vat. Ita erat.*
Aduentus. *Ar. M. Præsentia.*

Vers.40.

Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur.

In agro. *Syr. In villa.*
Assumetur. *Pagn. Assumitur.*
Relinquetur. *Caiet. Relinquitur.*

Vers.41.

Duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur.

In mola. *Syr. In pistrino.*
Assumetur. *Al. Assumitur.*
Relinquetur. *Al. Relinquitur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers.42.

Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

Venturus sit. *Ar.M. Venit.*

Vers.43.

Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique: & non sineret perfodi domum suam.

Si sciret. *Fr.Luc. Si sciuisset.*
Qua hora. *Syr. Quænam vigilia. Int. Orig. Qua custodia.*
Venturus esset. *Mald. Venit.*
Vigilaret. *Fr.Luc. Vigilasset.*
Non sineret. *Auct. Non siuisset. Int.Theoph. Non permisisset.*

Vers.44.

Ideo & vos estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

Qua hora nescitis. *Pagn. Qua hora non putatis. Int.Orig. Qua custodia non speratis. Arab. Qua hora non cogitatis. Int. S.Chrys. Qua hora non existimabis.*
Filius h.u.e. *Pagn. Filius hominis venit.*

Vers.45.

Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore?

Prudens. *Syr. Sapiens.*
Constituit. *Vat. Præfecit. Auct. Collocauit. S.Chrys. Constituet.*
Super familiam suam. *Pagn. Famulicio suo. Fr.Luc. Super famulitium suum. Syr. Super filios domus suæ.*
Cibum. *Vat. Alimentum.*
In tempore. *Arab. In tempore suo.*

Vers.46.

Beatus ille seruus quem cum venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem.

Beatus. *Syr. Felix.*
Inuenerit. *Pagn. Repererit.*

Vers.47.

Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

Super omnia bona sua. *Fr. Luc. Super omnia quæ sunt ipsius. Ar. M. Super omnibus substantijs suis.*

Vul-

Verſ.48.

Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo: moram facit Dominus meus venire.

Malus. *Syr. Nequam.*
Moram facit. *Pagn. Cunctatur. Fr. Luc. Tardat.*

Verſ.49.

Et cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis.

Cum ebrioſis. *Fr. Luc. Cum ebrijs. Syr. Cum temulentis.*

Verſ.50.

Veniet Dominus ſerui illius in die, qua non ſperat, hora, qua ignorat.

Non ſperat. *Arab. Non cogitat. Fr. Luc. Non exſpectat.*

Verſ.51.

Et diuidet eum partemque eius ponet eum hypocritis: Illic erit fletus, & ſtridor dentium.

Diuidet. *Pagn. Diſſecabit eum. Syr. Separabit.*
Fletus. *Al. Ploratus.*

CAPVT XXIV.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Etiam extra templum Chriſto adhærere debemus. 456

A templo diſcedentes ad ſecularia, & inutilia tractanda non redeamus. A

Externa ſanctitatis ſpecies parum prodeſt. B

Extima pulchritudo æſtimanda non eſt, ſed intima. C

Quanti Deus templi ſui reuerentiam faciat. 457

Malorum occaſio auferenda. D

Perſtricti qui in templo aliorum ruinam, & ſuam quærunt.

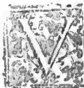
Doctoris, & ſuperioris eſt ijs primo occurrere, à quibus maius imminet ſuis periculum. 458

Noxius indiſcretus filiorum amor. E

Peccatores ſua ſcelera tegere non valebunt. F

Impedimenta quæ tollere nos poſſumus, vt diuinitùs auferantur ne quæramus. G

Et egressus Iesus de templo ibat, & accesserunt discipuli eius, vt ostenderet in ædificationes templi.

456

Era hæc Religionis nota, verus pietatis character, etiam extra templum ad Iesum accedere, & Sanctitatem vbique seruare. Plerique fidelium contra agunt, in templo Christo adhærere per externam sanctimoniam videntur, vbi exierint sanctitatem, ac pietatem exuunt, ad seculares mores redeunt, à Christo suo recedunt, cui in templo appropinquauerant. Apostolorum vestigia preme, Christo tuo adhære etiam cum egressus templum fueris.

A E Templo egressi statim cogitant de illis, quæ in templo audierant; vt nos quoque disceremus non statim ad secularia, ad leuia, & inutilia redire dum à sacris concionibus quæ fiũt in templo discedimus. Ostendunt discipuli Christo templi ædificationem, quod diruendum prædixerat, vt ad misericordiam eum flecterent.

Tam pulchrum, ac tanta arte B ædificatum templum erat, vt putarint eius intuitu flecti Christum posse, ne illud destrueret. Sed contra factum, nõ externo templi decore mouetur Christus, vt à destructione abstineat, vt statim disceremus, quod minus nobis parcet, si externam tantùm sanctitatem præferamus.

Non mouetur templi pulchritudine Christus, sed potius addit: C *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur*, vt innueret, externa, & corporalia non esse magnifacienda, sed cœlestia, ac spiritualia, extima pulchritudo æstimanda non est, sed intima, & animæ decor.

Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.

Cvr etiam templum ipsum perire vult? An quia superuacuum iam templum, cum ibi non amplius futuri Iudæi, qui in eo Deo sacrificia, & hostias Deo offerrent? Voluit potiùs funditùs destrui, quàm Romanorum impietati relinqui, qui illud falsorum Deorum cultu violarent. Tanti Deus suæ domus reuerentiam facit. 457

Destruit præterea, ne templo D peccandi occasio alicui tribueretur; nam si integrum postea remansisset in luce gratiæ, si quispiam illud vidisset, fortè cogitans quæ à Deo fuerant instituta, & à Pro-

Prophetis sanctificata paulatim à fidei veritate transiret ad Iudaismum. Disce quanta solicitudine aliorum scandalo occurrēdum sit. Christus ne per templum aliqui perirent templum diruit, plerique templo ipso vtuntur vt pereant ipsi, & aliorum exitium quærant; quod vtinam nostro æuo fieri non videremus.

Videte, ne quis vos seducat.

458 RESpondendi ordo mysterio non caret. Tria quæsierant Apostoli,& hoc ordine,de tempore euersionis Ierusalem, de Christi aduentu, denique de consummatione seculi. Christus verò primo loco secundæ quæstioni satisfacit; cur non primùm primæ? Quia voluit prius ad illud respondere, quod ad discipulorum vtilitatem, atque profectum magis spectabat, & hoc erat de falso Christi aduentu, plerique enim putabant Christum venturum esse, vt temporaliter regnaret. Hoc statim reijcit, discipulosque monet,ne decipiantur. De vrbis excidio postea loquitur, quia istuc scire, illiusque tempus discipulorum salutem non ita tangebat sicut non decipi de Christi aduentu. Vides Doctoris, & superioris esse ijs primo occurrere, à quibus magis suorum discrimen imminet; de illis primo loqui, quæ magis ad aliorum profectum spectant?

Væ prægnantibus, & nutrientibus.

PRægnantes onere prægrauatæ fugere nequeunt, sed quod impedimentum in nutrientibus? quia nutrientes detinet filiorum compassio, & affectus; hinc plerumque fit, vt extrema discrimina non vitentur indiscreto filiorum amore, cogitent hoc parentes, & videant, ne nimio filiorum amore ipsi cum filiis pereant; quia fugere cum filiis neglexerunt. E

Prægnantibus peccatores comparantur,quia vt prægnantes partum abscondere nequeunt, cum parturiendi tempus aduenerit, sic nec peccatores sua scelera ab aliorum oculis eximere nequibunt. F

Orate, vt non fiat fuga vestra in byeme, vel Sabbato.

IN altero prohibet duritia frigoris ad montes,ac solitudines pergere, in altero legis transgressio;arbitrabantur enim Iudæi non licere Sabbato nisi per vnum milliare ambulare, sed obserua quod non dixit: *orate vt non fiat fuga vestra existentibus vobis in agro, aut in tecto,* ne redirent domum, aut tollerent quæ domi erant,quia in eorum potestate erat hęc auferre impedimenta, non autem illa quę ab hyeme,& Sabbati obseruãtia pendebãt:nimirũ in his quę fieri à nobis facilè possunt, nõ debemus ita cunctari, tanquam id in nobis situm nõ esset, & impedimenta quæ auferre nos possumus, vt diuinitùs auferantur postulare non decet. G

Vbi-

Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.

459 PEr corpus, & cadauer passionẽ Christi significat, quam sancti respiciunt, qui Aquilæ sunt, & in veri Solis splendorem suos possunt figere obtutus. Aquilæ huc volant, quia nempè qui Christi passionem considerat volare tanquam aquila debet.

H Non dixit, vbicumque fuerit corpus, illuc congrebautur *vulturæ, corui*, sed *aquilæ*, vt ostenderet eos, qui crucifixum considerant regiam induere mentem debere regium animum.

I Præterea aquilæ proprium est vt renouetur, senectamque quodammodo exuat; hinc scriptũ est: *Renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua.* (Ps. 102. v. 5.) Quidni aquilæ comparentur qui ad passionem Christi meditandam accedunt, vt statim discant, omnem vitę vetustatem exuere, & nouum hominem induere, ac prorsus renouari.

K Vulturum non meminit, quia sunt tardi volatus, aquila velocissimi est, nempè qui ad Crucifixum it, tardus esse non debet, sed citus, ac velox tanquam aquila, quæ celeriter volat.

L De iustis scriptum est Isaiæ 40. *Qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ volabunt, & non deficient.* (Isa. 40.) ergò fortitudinem acquirit, qui Christi sui mortem considerat; fortis fit, qui ab oculos Christum Crucifixum habet.

SECTIO II.

Qui suæ salutis cura tenetur iudicium semper cogitet diuinum. 460
Genio indulgere, & delicijs obrui quam noxium, quam indecens. M
Gula, & ebrietas ingentium malorum fons. N
Τρώγειν de quibus dicatur, brutis similes gulosi. 461
Ab omnibus delicijs abhorret, qui diuinæ iustitię timore corripitur. Laudatur Noe continentia. O
Nemo malus bonorum consortio se securum putet. P
Semper vigilandum est, vt parati iudice occurramus. Q
Imparatos iudicij dies inueniet, quem imparatos offendet dies mortis. R
Semper parati esse debemus, mortis diem exspectantes. 462
Vita hæc nostra perpetua pænitentia sit. S
Extremus vitæ dies longius abesse non putetur. 463
Vita ista quam breuis. T

Sicut erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam.

NIVERSALEM cladem exemplo confirmat, vt quia apud multos futura nõ creduntur, præteritorum recensione credantur, & altè animo insideant. Nouissimus dies inexspectatus incredulis hominibus erit, & negligentibus suæ salutis, ta- 460

taleſque imparatos opprimet, ſicut in diluuio accidit; qui ſuæ ſalutis cura tenetur, iudicium ſemper cogitet, perpetuas excubias agat,& bonis operibus ſe paret.

M *Comedentes,& bibentes;* non ſimpliciter ediſſe,& bibiſſe intelligendum eſt, nam hoc vitio, criminique haud dandum, cum neceſſe ſit ad ſuſtentandam naturam id præſtare, ſed genio indulſiſſe, ac conuiuijs vacaſſe, ac demum carnis delicijs,ac voluptatibus obrutos fuiſſe; Ita edebant, & bibebant,vt nihil aliud agere viderentur, nec alium finem ſpectare, quàm cuticulæ curam.

N *Comedentes,& bibentes;* cur alia illius æui non recenſuit vitia, quæ plura & grauiſſima fuere,omnium quippè libidinum generibus ſe fędauerant, elueret magnum illud diluuium? An libidinis fontem, malorumque cauſam dixit, cum dixit *Comedentes, & bibentes*; vbi enim quis gulæ, & ebrietati ſe manciparit, in luxuriæ vitium miſer labitur, in libidinis cœno non facilè euaſurus volutatur.

461 *Comedentes*, Græcè, τρώγοντες. Apud Græcos τρώγω propriè de brutis dicitur, ſicut ἐσθίω de hominibus; cur igitur hic cum hominibus agitur, verbum quod brutis conuenit adhibetur? An quia ſe cibis ingurgitare, & genio nimis indulgere ita à ratione alienum eſt, vt brutalis hæc vita ſit,& brutum referat, qui ita viuit? Arrigant hic lurcones aures, arrigant qui toti in patinis ſunt, cogitentque ſe in hoc brutis pariari.

O *Nubentes & nuptui tradentes*, γαμοῦντες, καὶ ἐκγαμίζοντες, *vxores ducentes,& ad nuptias dantes.* Syrus. *Accipientes vxores, & dantes viris*; voluptatibus vitæ huius, rebuſque lætis vacabant, & tanquam nullo malo venturo laſciuientes perinde occupati in delicijs, ac ſi nihil timendum eſſet. Aliter Noe, eiuſque filij, qui ob oculos mundi excidium habentes nec in conuiuijs verſati ſunt, nec nuptijs voluptuosè vſi, nam quod diluuium exſpectans Noe cum ſuis à nuptiarum vſu abſtinuerit colligitur *ex Gen. 5. v. 31. & 7. v. 11. & 13.* vbi cum dicatur Noe quingenteſimo vitæ ſuæ anno tres filios genuiſſe, eiſque vxores dediſſe, non legitur tamen aut ipſe alias, aut filij ipſius vllos liberos generaſſe ante diluuium, quod accidit ſexcenteſimo anno vitæ ipſius,adeo vt centum annorum ſpatio vt diluuio occurrerent, ſe etiam à licito nuptiarum vſu abſtinuerint; vt nos exemplo ſuo docerent, ab omnibus delicijs abhorrendum eſſe,vt à diuinæ iuſtitiæ impetu nos eximere poſſimus.

Tunc duo erunt in agro vnus aſſumetur & vnus relinquetur.

NVlla conſortij habebitur ratio, nulla ſocietatis, nihil malo proderit inter bonos fuiſſe, nihil iuſto officiet vixiſſe cũ malis; ille perdetur, ſaluabitur iſte. Nemo igitur ſociũ exſpectet, vt Deo ſeruiat, ad Deum currat, ſed quiſque ſui ſollicitus liber & expeditus ad Deum euolet, nec quid alij agent P

agant intueatur, Dei quippe iudicium omnes discriminabit, ac mutuò etiam coniunctissimi separabuntur, modò discrepent meritis.

Vigilate ergò, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

Q QVia nouissimus dies, ac hora ignota omnibus, consultum erit omni die, & hora vigilare, ne nos ex improuiso nihil mali cogitantes opprimat. Non loquitur Christus de corporis, sed de animi, mentisque vigilia: vigilat qui vitiorum fuga, virtutum exercitio se assiduè præparat. *Vigilate*, γρηγορεῖτε *vigilantes estote, expergiscimini*, torpori, atque desidiæ nullus indormiat. Non vno, aut altero duntaxat die vigilare iubemur, sed indefinitè, dicēs, *vigilate*, nulla determinati temporis facta mentione, indicat assiduè vigilandum esse, & semper bonis operibus vacandum, vt parati simus, cum Domini dies aduenerit.

R Sed quæri hic potest, cur tantam vigilantiam in omnibus Christus requirat, cur paratos omnes esse velit, cum nouissimum illum diem pauci homines, si eos, qui præcesserint, respiciamus, visuri sint, & nullus ex ijs, quos Christus alloquebatur, cum iam obierint? An quod de extremo iudicij die dicitur, ad omnes quocunque seculo viuentes pertinet, quia sub nouissimo mundi die & ille intelligitur, qui vitæ vniuscuiusque nouissimus futurus est? Dies mortis, & dies illi iudicij pro vno eodemque habentur, quia mutuo quodam nexu necessario se consequuntur, & omnino sibi inuicem respondet, nam vt ait Sanctus Augustinus epist. 80. *In quo quemque statu inuenerit suus nouissimus dies, in hoc comprehendet mundi nouissimus dies, quoniam qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur*. Igitur vigilare debet omnis Christianus, ne Domini aduentus imparatum eum inueniat, imparatum autem extremi iudicij dies inueniet, quem imparatum vltimus huius vitæ dies inuenerit.

Ideo & vos estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis venturus est.

EStote parati, Græcè, γίνεσθε ἕτοιμοι, *estote prompti, alacres, paratique*. Non dixit: *Vigilate*, vt verborum contextus exigere videbatur, sed *parati estote*, sic interpretans quod sub quadam metaphora superius dixerat, *vigilate*: nam hic vigilare nihil aliud est quam paratum esse; Dixit autem, *parati estote*, ne si dixisset, *vigilate*, tempus præparationis intermitti posse quis putaret, semper quippè vigilare nemo potest, semper autem esse paratum minimè impossibile est, & idcirco dixit, *parati estote*, ne vllam temporis partem socordiæ, atque segnitiæ tribueremus. 462

Quia qua hora non putatis filius hominis veniet, si scirent homines, qua hora sunt morituri, eâ pœnitere studerent, & diligentiam omnem in tempus illud reijcerent, ne igitur illo duntaxat tempore sed per totam vitam pœnitentiæ vacemus S

mus operibus, & magno studio nos paremus & communem totius mundi finem, & eum qui cuique proprius est, fecit Deus vt ignoraremus, furisque instar se venturum dixit, quo vita hæc nostra perpetua esset pœnitentia.

463 *Venturus sit*, Græcè ἔρχεται, *venit*, sic etiam vertit Pagninus; cur in præsenti tempore venire dicitur, qui in futuro venturus est? An vt extremus vitæ dies, quo Christus ad nos venit, longiùs abesse non putetur? Ita venturus dies mortis cogitetur, vt iam aduenire credamus.

T Interpres Latinus dixit, *venturus est*, quod in Græco est, *venit*, quia tàm breuis hæc vita est, quam degimus, tamque mors vicina, vt quod futurum est iam ad esse videatur.

SECTIO III.

Rari sunt qui benè Ecclesiæ Dei præsint. 464
Seruum se non Dominum esse cogitet Præsul. V
Nec decipi nec decipere Præsul debet. X
Beatus, & felix Præsul, quem paratum Dominus inuenerit. Y
Perseuerantia in bono. Z
Non satis est bona cogitare nisi faciamus.
Et præmijs Christus allicit, & pœnis terret. A
Multos sibi huius vitæ dies promittere quàm noxium, præsertim ijs qui præsunt. 465
Misericordiæ viscera non exuat Præsul. B
Præsul suorum conseruum se esse sciat. C
Superior qui subditos ob iustam causam percutit, percutere non videtur. 466
In subditos plerumque sæuit qui non sæuit.
Iudicij dies omnibus occultus, vt ad illum omnes se præparent. D
Iudicij diem, & horam cur Angelos quoque latere Christus dixerit. E

Quis putas est fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?

NON ignorans dicit, *quis putas*, sed vt quod rarū est, ac multo honore dignum demonstraret; rari quippè sunt, qui benè Ecclesiæ præsint, qui populum Christianum fideliter, prudenterque regant; sed illi beati, qui tales sunt futuri. 464

Fidelis seruus & prudens; seruus Præsul est, non Dominus; se igitur seruum agnoscat, & pro domini voluntate, non pro suo libito populos suæ curæ commissos regat. V

Fidelis, & prudens; vtrumque necessarium; *Fidelis* sit, vt neminem decipiat, *prudens* vt à nullo decipiatur. X

Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem.

VErè ille felix, ac beatus, quem ipse Dominus paratum inueniet: Non est ille beatus, qui quod in culmine super Y

Rrr alios

alios fit, talis iudicatur ab hominibus, sed qui talis pronuntiatur à Domino, qui falli non potest.

Z *Sic facientem*. Non sufficit aliquando benè fecisse, nisi vsque ad finem in bono quis perseueret, vt cum in vitæ fine Dominus aduenerit, bonis operibus vacantes inueniat. *Sic facientem*, non, *sic cogitantem*, non satis est bona cogitare, sed cogitata in opus exire debent.

Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, moram facit Dominus venire.

A Vide Domini prudentiam, sedulamque in suos curam, non præmijs tantum allicit, sed pœnis etiam terret, & audientes corrigit; Mercedem iis qui fideliter præsunt promiserat, nunc è contra exitium præfectis malis minatur.

465 *Moram facit*, Græcè χρονίζει, *tardat, cunctatur*. Ingentium hoc malorum fons, & origo, quum multos sibi quis vitæ annos pollicetur, diemque illum, quo omnium reddenda ratio Deo est, longè abesse putat. Præsules vix suo funguntur munere, quum diuturnam sibi vitam promittunt. Longè alia illorum Præsulum mens, qui assiduè mortem, ac sepulchrum cogitabant quod inter alios singulariter faciebat Sanctus Ioannes Eleemosynarius, vt in eius vita apud Surium videre est.

Et cœperit percutere conseruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis.

Qvùm cibare debeat, ac pascere conseruos percutit, & iniuria afficit. Vbi misericordiæ viscera Præsul exuerit, non pastoris, sed lupi naturam induit, sæuit in subditos, eos opprimit, eos vexat. B

Et cœperit percutere conseruos: rectè conseruos, vt se quoque seruum cogitet, & eadem qua subditi conditione, præter hoc solum, quod superiorem obtineat locum. C

Cœperit percutere, verberibus afficere, pulsare. Sed cur istuc vniuersè damnatur, cum superior iustè suos possit percutere, ac cum merito verberare? Damnat Christus eum, qui iniustè percutit, qui autem propter iustam causam percutit percutere non videtur iusta percussio non est percussio, sed correctio; non semel in subditos sæuit, qui non sæuit, sed illorum conniuet peccatis. 466

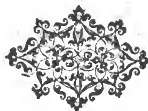
De die autem illa, & hora nemo scit neque Angeli Cœlorum, nisi solus Pater.

Ivdicij diem occultum omnibus esse voluit, vt cum nesciamus quando sit futurus semper nos ad eum paremus. *De die autem illa, & hora*. Diem & horam dicere maluit quam mensem, annum, aut lustrum, aut seculum, ne scilicet procul abesse crederetur. D

Dein-

Deinde quia annum ac mensem poterunt fortasse aliqui scire, ij nimirum qui signa iudicio præitura videbunt, non tamen diem, & horam iudicij extremi.

E *Neque Angeli Cælorum*. Etiam Angelis occultus dies iudicij est. Sed cur istuc addidit Christus? An ne discere homines vellent, quod Angeli nescirent, sicque ab inquisitione abstinerent? An ne illis esset molestum iudicij diem nescire? Conqueri nullus potest, cum Angelis se videt in hac re pariari; nimiæ temeritatis signum esset, homunculos molestè ferre, ea non intelligere quæ nec cælestes spiritus intelligunt.

CAPVT XXV. MATTHÆI.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 1. TVnc simile erit regnũ cœlorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obuiam sponso, & sponsæ.	TVnc simile erit. *S. Hil. Tunc similabitur. Fr. Luc. Tunc assimilabitur.* Quæ accipientes. *Fr. Luc. Quæ quùm accepissent. Int. Theoph. Quæ sumptis.* Exierunt. *Auct. op. Imp. Venerunt.* Obuiam. *Int. Theoph. In occursum.*
Vers. 2. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.	Prudentes. *Syr. Sapientes.* Sed quinque fatuæ. *Fr. Luc. Quæ fatuæ. Arab. Quinque insipientes. S. Amb. & S. Aug. Stultæ. Auct. Stolidæ.*
Vers. 3. Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, nõ sumpserunt oleum secum.	Non sumpserunt. *Int. Theoph. Non acceperant. Syr. Non assumpserant.*
Vers. 4. Prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.	Acceperunt. *Int. Theoph. Sumpserant.* Cum lapidibus. *Fr. Luc. Cum lampadibus suis.*
Vers. 5. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt.	Moram a. f. *Pagn. Tardante. Vat. Cunctante.* Dormierunt. *Int. Orig. Dormiebant. Int. S. Chrys. Conniuerunt. Auct. Obdormierunt. Fr. Luc. Nictarunt. Syr. Somno se dedere.*
Vers. 6. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit exite obuiam ei.	Obuiam ei. *Ar. M. In occursum eius.*

Vul-

Vers.7.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas.

Ornauerunt. *Int. Orig. Composuerunt. Int. Theoph. Apparauerunt. Auct. Ordinarunt. Syr. Præparauerunt.*

Vers.8.

Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro; quia lampades nostræ extinguuntur.

Fatuæ. *Syr. Illæ fatuæ.*
Quia. *Syr. Ecce.*
Extinguuntur. *Syr. Extinctæ sunt.*

Vers.9.

Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

Prudentes. *Syr. Sapientes.*
Ne forte. *Caiet. Ne quando.*
Ite potius. *Vat. Quin ite potius. Fr. Luc. Ite autem potius.*
Emite vobis. *Fr.Luc. Emite vobis ipsis.*

Vers.10.

Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erāt, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua.

Dum autem irent. *Auct.op. Imp. Abeuntibus autem eis.*
Ad nuptias. *Syr. In domum chori.*

Vers.11.

Nouissimè vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine aperi nobis.

Nouissimè. *Pagn. Postea. Caiet. Deinde. Ar.M. Posterius.*
Domine Domine. *Syr. Domine noster, Domine noster.*

Vers.12.

At ille respondens, ait: Amen dico vobis nescio vos.

Nescio vos. *Vat. Non noui vos. Auct. op. Imp. Nescio vos qui estis.*

Vers.13.

Vigilate itaque, quia nescitis

Diem. *Syr. Diem illum.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
diem, neque horam.	Neque horam. *Græcè* additur, *qua filius hominis veniet*.
Vers. 14.	
Sicut enim homo peregre proficiſcens, vocauit ſeruos ſuos, & tradidit illis bona ſua.	Seruos ſuos. *Ar.M. Proprios ſeruos.* Bona ſua. *S.Ambr. & S.Hil. Subſtantiam ſuam Fr.Luc. Facultates ſuas. Syr. Poſſeſſionem ſuam.*
Vers. 15.	
Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnũ vnicuique ſecundum propriam virtutem & profectus eſt ſtatim.	Secundum p.virt. *Arab. Iuxta poſſe virtutis ſuæ. Vat. Secundum ſuam facultatem. Adam C. Secundum propriam facultatem, ſeu dexteritatem. Fr.Luc. Secundum ipſius poteſtatem.* Et profectus eſt. *Vat. Et peregre profectus eſt.*
Vers. 16.	
Abijt autem qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia quinque.	Et operatus e. in e. *Pagn. Et negotiatus eſt eis. Vat. Negotiatus eſt per ea. Int. Theoph. Confecit altera quinque.* Lucratus eſt. *Vat. Confecit. Ar.M. Fecit.*
Vers. 17.	
Similiter & qui duo acceperat, lucratus eſt alia duo.	Qui duo acceperat lucratus eſt. *Syr. Qui negotiando lucratus eſt.*
Vers. 18.	
Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abſcondit pecuniam Domini ſui.	Abſcondit. *Arab. Sepeliuit.* Pecuniam. *Arab. Argentum.*
Vers. 19.	
Poſt multum verò temporis venit Dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationem cum eis.	Et poſuit. *Pagn. Et ponit. Vat. Subducit. Ar. Confert.*

Vul-

Verſ. 20.

Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque ſuperlucratus ſum.

Acceperat. *Ar. M. Accipiens.*
Obtulit. *Pagn. Attulit.*
Tradidiſti. *S. Amb. Dediſti.*
Superlucratus ſum. *Int. Theoph. Lucratus ſum per ea. Ar. M. Lucratus ſum ſuper illis.*

Verſ. 21.

Ait illi Dominus eius: Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cōſtituam, intra in gaudium Domini tui.

Euge. *Syr. Benè eſt.*
Super pauca. *S. Aug. In paucis. S. Proſp. in modico.*
Intra. *Ar. M. Ingredere.*
In gaudium. *S. Hier. In requiem.*

Verſ. 22.

Acceſſit autem & qui duo talenta acceperat, & ait. Domine, duo talenta tradidiſti mihi, ecce alia duo lucratus ſum.

Acceſſit. *Ar. M. Accedens.*
Lucratus ſum. *Syr. Lucratus ſum ſupra ea?*

Verſ. 23.

Ait illi dominus eius: Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te cōſtituam, intra in gaudium Domini tui.

Euge. *Ar. M. Benè.*
Intra. *Ar. M. Ingredere.*

Verſ. 24.

Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine ſcio quia homo durus es, metis vbi nō ſeminaſti, & congregas vbi non ſparſiſti.

Et accedens. *Arab. Venit autem ſeruus inutilis.*
Scio. *S. Aug. Sciebam.*
Quia homo durus es. *S. Aug. Te hominem moleſtum. Auct. Quia homo rigidus, & auſteri ses.*
Seminaſti. *Arab. Seminas.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ. 25. Et timens abij, & abſcondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum eſt.	Timens. *Pagn. Territus.* Talentum tuum. *Arab. Bona tua.* Ecce habes q.t.e. *S.Aug. Tolle quod tuum eſt. Fr.Luc. Habes tuum.*
Verſ. 26. Reſpondens autem Dominus eius, dixit ei: ſerue male, & piger, ſciebas quia meto vbi non ſemino, & congrego vbi non ſparſi.	Serue male. *S.Aug. Serue nequam.* Meto vbi non ſeminaui. *Pagn. Metam vbi non ſeminaui.* Vbi. *Ar.M. Vnde.*
Verſ. 27. Oportuit ergo te cõmittere pecuniam meam numularijs, & veniens ego recepiſſem vtique quod meum eſt cum vſura.	Committere. *Ar.M. Iacere.* Oportuit. *Fr.Luc. Oportebat.* Pecuniam meam. *Auct. Argentum meum.* Numulariis. *Syr. Menſæ. S.Hieronym. Ad menſam. Pagn. Menſarijs. Fr.Luc. Trapezitis.* Recepiſsẽ. *S.Aug. Exigerem. Fr.Luc. Recuperaſſem.*
Verſ. 28. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.	
Verſ. 29. Omni enim habenti dabitur, & abundabit; ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.	Abundabit. *Int.S.Chryſ. Superabundauit. Syr. Adijcietur ei. Ar.M. Augebitur.* Et quod videtur habere. *Syr. Id etiam quod habet.*
Verſ. 30. Et inutilem ſeruum eijcite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium.	Inutilem ſeruum. *Syr. Seruum otioſum.* Erit. *S.Aug. Eſt.*

Vul-

Verſ.31.
Cum autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.

In maieſtate. *S.Cyp. In claritate. Vat. In gloria.*
Et omnes Angeli. *Caiet. Et omnes Sancti Angeli.*
Super ſed. maieſtatis ſuæ. *S.Cyp. In throno claritatis ſuæ. Pag. & Mald. Super ſedem gloriæ.*

Verſ.32.
Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.

Congregabuntur. *S.Cyp. Colligentur. Ar.M. Cogentur.*
Separabit eos. *S.Cyp. Segregabit illos.*
Segregat. *Fr.Luc. Separat.*

Verſ.33.
Et ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.

A dextris ſuis. *S.Cyp. Ad dexteram ſuam.*

Verſ.34.
Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratũ vobis regnum à conſtitutione mundi.

A dextris eius. *Vat. A dextera ſibi.*
Venite benedicti. *S.Val. Venite filij.*
Poſſidete. *S.Cyp. Percipite. S.Aug. Accipite. Pagn. Hereditate accipite. S.Val. Poſſidete mecum. Mald. Hæreditatem regni capite. Int. S. Chryſ. Hereditate.*
Paratum. *S.Val. Promiſſum.*
A conſtitutione. *S.Cyp. Ab origine. Vat. A primordio. Int. Euth. Ab exordio. Ar.M. A fundamento.*

Verſ.35.
Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me.

Manducare. *Vat. Cibum.*
Dediſtis mihi b. *S.Cyp. Potaſtis me. S.Pet.Chryſ. Dediſtis mihi potum.*
Hoſpes eram. *S.Gaud. Peregrinus eram. S.Aug. Hoſpes fui.*
Eram. *S.Cyp. Fui.*
Collegiſtis. *S.Cyp. Adduxiſtis. S. Aug. Suſcepiſtis. Syr. Excepiſtis.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.36. Nudus & cooperuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me.	Cooperuiſtis. *S.Cyp.Texiſtis.Ar.M. Amiciuiſtis.* Infirmus. *Ar.M. Aegrotaui.* In carcere. *Syr. In domo vinctorum.*
Verſ.37. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te: ſitientem, & dedimus tibi potum?	Tunc reſpondebunt. *Syr. Tunc dicent.* Iuſti. *Syr. Iuſti illi.* Pauimus. *Fr.Luc. Aluimus. Auct. Nutriuimus.* Sitientem. *Fr.Luc. Aut ſitientem.*
Verſ.38. Quando autem te vidimus hoſpitem & collegimus te: aut nudum & cooperuimus te?	Collegimus. *S.Cyp. Adduximus.* Cooperuimus. *S. Cyp. Veſtiuimus. Ar.M. Amiciuimus.*
Verſ.39. Aut quando te vidimus infirmum: aut in carcere, & venimus ad te?	Aut quando. *S.Cyp. Quando autem.* Aut. *S.Cyp. Et.*
Verſ.40. Et reſpondens Rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu feciſti vni ex his fratrib. meis minimis, mihi feciſtis.	Amen. *S.Leo. Amen. Amen.* Quamdiu. *S.Aug. Cùm &, Quando. Pagn. Quatenus. S.Val. Quacunque. Int.Orig. Ex eo. Fr.Luc. In quantum.* Feciſtis. *S.Aug. Dediſtis.*
Verſ.41. Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt. Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.	Diſcedite. *Syr. Criminatori.* Qui par. eſt *S.Cyp. Quem parauit Pater meus. S.Hier. Quem praeparauit Deus. S.Aug. Praeparatus. Fr.Luc. Qui paratus fuerat.* Diabolo. *Syr. Criminatori.* Angelis eius. *Arab. Exercitibus eius.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers.42. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum.	Manducare. *Syr. Quod manducarem.* Non dedistis mihi potum. *Ar.M. Et non potestis me: Syr. Non propinastis mihi.*
Vers.43. Hospes eram & non collegistis me: nudus, & non cooperuisti me: infirm us,& in carcere, & non visitastis me.	Non collegistis. *Syr. Nec excepistis.* Non cooperuistis. *Pagn. Operuistis. Ar.M. Non amicuistis.*
Vers.44. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?	Domine. *Syr. Domine noster.* In carcere. *Syr. In domo cunctorum.*
Vers.45. Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis: Quandiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis.	Tunc. *S.Cyp. Et.* Vni de minoribus. *S.Cyp. Vni ex minimis. Auct.op.Imp. Vni horum fratrum meorum minimorum.*
Vers.46. Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.	Ibunt hi. *S.Cyp. Abibunt isti.* Supplicium æter. *S.Cyp.& S.Aug. In ambustionem æternam. Syr. In cruciatum æternum.*

CAPVT XXV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Tunc simile erit regnum Cælorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt sponso, & sponsæ.

467 PONSO & sponsæ virgines cum lampadibus occurrũt; prælucet suis facibus virginitas, & lampades non tantùm defert, sed lampas est, vt optimè virgines cum lampadibus cohæreant.

Probè sponsis occurrũt virgines, ne coniuges puritatis obliuiscantur, quin eam præ oculis habere debent, eam quantum ius maritale permittit obseruare. A

Moram autem faciente sponso dormitauerunt omnes, & dormierunt.

ETiam sponsa aberat, & expectabatur, nec tamen de illâ dicitur, *moram faciente sponsa*. At hoc satis intelligebatur, scimus quippè mulierum maximè sponsarum proprium esse moras nectere, vnde cum hoc de sponso dixerit, de sponsa non explicat. B

Omnes aut dormiunt, aut dormitant, etiam prudentes, nec enim contra prudentiam somnum, vbi necessitas vrget, & tempus permittit, capere. Porrò rectè prudentes dormire perhibentur, alioquin fatuas excitassent, vt ad parandum oleum surgerent, ne imparatæ essent cum sponsus veniret; vt discas prudentium esse, imprudentes, fatuosque instruere, & verbis, & exemplis ad bonum vocare. 468

Dormitare etiam prudentes referuntur, ne inuidia laborare viderentur, quod factum si vigilantes virgines fatuas nõ excitassent, vt solæ sponso occurrerent, solæ sponsum exciperent cum lampadibus suis; à prudentibus inuidia exulat, quę summæ imprudentiæ nota est. C

Dormiunt fatuæ, dormitãt prudentes, nec enim graui topore corri- D

corripiuntur sponsum exspectantes; dormire profundè nescit,quę sponsum amat. Sponsi cura prudentes excitabat, leuiter sopore corripiebantur,statim euigilabāt. Fatuarum est dormire,& in sponsi exspectatione profundo somno opprimi.

Media nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit, exite obuiam ei.

469 Cvr adeo intempestiuè sponsus aduenit; venisset prima nocte,aut in Solis ortum adnectum distulisset. Media nocte venit,quando grauissimus sopor homines opprimit; non casu id factum,nec sine mysterio. Media nocte venit, vt surgentes magis mererentur, & maior esset maioris laboris merces, præmiumque; quod non fuisset si prima nocte aduenisset, aut sub solis ortum.

E Non dixit præparate vos,vt exeatis, & sponso occurratis, sed ait *exite obuiam ei*, quia nempe paratæ esse virgines exituræ, nec longas trahere moras debebant, quod à prudentibus factum. Disce cum vocaris statim Deo respōdere, nec cunctari.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas.

F Etiam fatuæ surgunt,vt sponso occurrerent, torporem omnem statim excutiunt. Fatuæ tamen audiunt,quia oleo carebant; quam iustius fatuus audiet ac demens, qui à Deo vocatus nec surgit quidem, sed torpet, ac dormit, atque segnitiæ somno sopitur?

Fatuæ autem sapientibus dixerunt: date vobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.

470 Nefas erat inanibus,extinctisque lampadibus sponso occurrere,& ideo oleum virgines fatuæ quærunt à prudentibus; vt & ipsæ fatuæ prudentes videantur, quod oleum quærunt; sed cum nimis serò istuc factum ab ipsis sit eluere in eis fatuitatis, ac stultitiæ notam minimè inquisitio ista potuit.

G Hinc docemur extremo vitę nostræ tempore,cū ad Dei iudicium, tribunalque vocabimur, vitæ anteactæ ratione perspicuè nos cogniturus,illa quippè dies *illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium*. (1.Cor.4. v.5.) Tunc peccata, quæ vix nunc apparent, prodibunt in lucem,& manifesta fiet.

H *Quia lampades nostræ extinguuntur:* Quum sponsus abesset fatuarum lucebant lampades, cum aduenit extinguuntur. Ante ardebant,quum laudes hominum non deerant, præsente sponso extinguuntur, quia tunc non ab hominibus, sed *laus erit vnicuique à Deo*. (1.Cor.4. v.5.) Plerumque homines aliqua digna laude faciunt,quia humanæ laudis aura eos afflat, quæ si deficit, à bonis operibus desistunt, otio,& desidia torpent.

SE-

SECTIO II.

Responderunt prudentes dicentes: Ne forte non sufficiat nobis & vobis; ite potius ad vendentes, & emite vobis.

471
HOc non ex auaritia prudentes, sed ex timore respondent, non apertè negantes, sed prudenter declinãtes petitionem faturarum. Non dicunt apertè *nolumus*, nec illarum socordiam, ac negligentiam seuerè arguunt: alioquin nec prudentes dicerentur, nec essent, vbi auaritia ibi nulla prudentia est, vbi alienis peccatis non ignoscitur, prudentiæ vestigium esse non potest.

Significatur hic nullam in extremo iudicij die opem ab electis ferendam reprobis; tunc quippè seriùs erit, quàm vt electi auxilium dare possint, & reprobi postulare. I

Amen dico vobis: nescio vos.

NOn per Angelum, non per ministrum responsum dat, sed per se ipsum luctuosum illud *nescio vos* inclamauit; vt nempè cum suauem eius vocem virgines fatuæ audirent, nec ingredi ad Christum posset, multo magis torquerentur. K

Sicut enim homo peregrè proficiscens vocauit seruos suos.

AD regna Cœlorum ascensurus, iturusque Christus ad patrem vnde descenderat, peregrè se iturum dicit propter charitatem sanctorum quos relinquebat in terra. Tanto ergo Ecclesiam, seruosque suos amore Christus ardet. L

Vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero vnum, vnicuique secundum propriam virtutem, & profectus est statim.

SVo pondere non caret, quod distributis talentis statim Dominus discedit: hoc fecit quia nihil aliud illi cum seruis agendum 472
su-

superat. Volebat seruos operari; non terit ipse cum ipsis inutiliter tempus, ne aliud ab illis verbis exigat, aliud exemplo suadeat. Discant Domini tempus inutiliter non insumere.

M Statim Dominus abit, vt statim circa accepta talenta negotiari inciperent serui, quod non fecissent, si fuisset cum illis Dominus. Per quod nobis ostenditur, quòd statim ac Dei dona accipimus, superaque talenta, debemus ijs, iuxta Dei voluntatem vti, nec tempus differre, longas moras nectere; statim operi manum admoueat, qui Deum amat.

Qui autem vnum acceperat abiens fodit in terram & abscondit pecuniam Domini sui.

N Duplex malum, & quod abscondit, & quod in terram defodit talentum; inuidiæ fuit, talentum, quod ad aliorum quoque salutem animarumque lucra Dominus dedit, abscondere, in terram verò defodit, qui terrenis actibus se implicat, rerũ cœlestium oblitus. Talentum in terram fodit, qui terrenis negotiis se applicat, nec spiritualia lucra quærit.

Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis.

O Non statim rationem expetit, est enim Dominus patiens, & longanimis. Si subitò rediisset piger ille seruus, qui talentum defoderat, temporis concessi breuitatem causatus fuisset.

Post multum temporis reuertitur, vt serui boni, seduliquе multum lucrarentur, maiorique laude digni haberentur. P

Euge serue bone, & fidelis.

Sedulum, fidelemque seruum non remunerat tantùm Dominus, sed etiam laudat, vt nempè hac laude promptior, alacriorque ad bonum fieret, & ad maiora se pararet: nempè eorum qui imperant est, subditos etiam laude ad grandia quæque allicere. Malè agunt, qui semper subditorum labores carpunt, damnantque. nam cum virtus laudata crescat, decrescit plerumque suis laudibus destituta. 473 Q

Euge interiectio prudentis est. Probi quippè superioris est de suorum profectu gaudere, suorum lucra gaudium Domini augere debẽt; inuidus audiet si nõ gaudeat.

Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam intra in gaudium Domini tui.

Quanta Domini liberalitas, quanta beneficentia! quinque talenta seruo dederat, & pauca vocat; cum tamen ingens hæc nummorum summa sit. Disce, tàm diues in misericordia Deus est, vt licet magna nobis largiatur, & multa, pauca dedisse videatur. R

Pauca sunt omnia quæ in præsenti vita habemus, licet magna videantur, si æternis patriæ bonis com- S

comparentur, tanta æternæ gloriæ magnitudo est.

V Premium bonę operationis seruo Dominus pollicetur, *supra multa*, inquit, *te constituam*, quænam hæc retributio cum laborem addit labori? an mercedis loco maior labor est? est, ingens laborum, operumque præmium est, si nouum opus Deus iniugat, nouum laborem, quo ad eius gloriam, animarum lucra operari possimus.

SECTIO III.

Impij sibimet maledictionis auctores peccando fuerunt. H

Cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ.

POTERAT eandem sententiam sic efferre, *cum ego venero in sede maiestatis meæ*, sed ab hac loquendi formula abstinuit, ac de se tanquam de alio loquitur, vt humilitatem suam proderet, & ne se extollere videretur: humilitatem disce ab humilitatis magistro. 474

Et omnes Angeli eius cum eo.

CVr & Angeli ad iudicium venire perhibentur? Vt testes nostrorũ operum sint, & testimonium contra peccatores ferant, de iusta eorum damnatione, quod ab Angelis admoniti proficere noluerunt. Aderant angeli, testantes quantum administrauerint ad hominum salutem, quidque perfecerint, vt omnes à malo auerterent, allicerent ad bonum. X

Et statuet oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris.

VIde clementiam Dei, & in iudicio pastoris nomen, munusque retinet. Oues bonos vocat, hædos impios: qui saluantur oues dicuntur ob mansuetudinem. Y

nem. Rectè oues quia ad occisionē parati Christi imitatione, de quo
Is. 53. 7. scriptum est. *Sicut ouis ad occisionem ductus est*.

475 Damnandi hædis comparantur hædus lasciuum animal est, quo tacitè innuitur, lasciuos cum hædum referant Dei iudicium subituros. Hædus præterea sterile animal, & infæcundum, ergo timere debent, qui bonorum operum fætibus carent, ne tanquam hædi in sinistris positi flammis, eisque æternis adiudicentur.

Tunc dicet Rex qui à dextris eius erunt: venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

A AB his, qui à dextris futuri sunt, id est à bonis initium sumit, quia propensior ad saluandum est, quàm ad damnandum, & ad præmiū exhibendum, quàm ad pœnas infligendas paratior Christus est; sponte benefacit, quia bonus est, inuitus punit, quia iudex.

B *Possidete*, Græcè κληρονομήσατε, *Hæreditate* seu, *hæreditate accipite*. Hæreditatis vocabulo significatur iustos Dei filios esse, & quod perpetuâ stabilique possessione, à qua eijci nunquam possint regno fruentur.

Esuriui, & dedistis mihi manducare; sitiui, & dedistis mihi bibere.

476 SAtis erat dicere, *dedistis mihi manducare dedistis mihi potum*, cur adijcit, *esuriui, sitiui?* An quia paruus fuisset amor pauperis, si pauperem suscipisset; nisi & pauperis passiones assumeret. Verus amor amati angustias suas facit.

Horum operū meminit, vt magis impij torquerentur, intolerabilis enim dolor erit, si per illud quisque morti, ac damnationi adiudicetur, per quod sibi vitæ gaudia cōparare potuisset, nam cibi, & potus exhibitioni Cœlum Christus promiserat. C

Infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

HÆc duo humanitatis genera plenius, & distinctius prius recenset, hic in vnam contrahit; D
vers. 36. ita narrauit. *Infirmus, & visitastis me, in carcere eram & venistis ad me.* Cur eadem loquēdi formula hic quoque dum reprobos arguit, non vtitur? quia clementiæ iudicis est hominum benefacta largius pleniusque prædicare & extollere, quam malefacta.

Aliter inuidi, & liuore correpti loquuntur, aliorum benefacta extenuant, & supprimere conantur: augent & amplificant malefacta. E

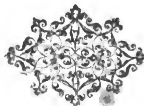
Respondebunt ei & ipsi dicentes Domine quando te vidimus esurientem aut sitientem aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?

OBserua, quod iusti in vnoquoque verbo immorentur, 477
iniusti paucis se expediunt, proprium

prium quippe iustorum est benefacta sua diligenter refutare causa humilitatis, malorum verò culpas suas excusationis causa aut nullas esse ostendere, aut leues, & paucas, & peccata sua cursim potius ea referendo retegere quam diligenter explicare.

Discedite à me maledicti.

IVsti benedicuntur à Patre, impij maledicti vocătur, nec explicatur à quo. Quidni? ipsimet sibi maledictionis auctores peccando fuerunt: non est Deus auctor maledictionis sicut benedictionis; benedictionis auctor pater est, maledictionis autem auctor sibi vnusquisque est, qui maledictione digna operatus est. H

CA-

CAPVT XXVI. MATTHÆI.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 1.
ET factũ eſt: cũ conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis.

CVm conſummaſſet. *Syr. cum abſoluiſſet. Fr. Luc. Cùm finiuiſſet. Int. S. Chryſ. Quando finiuit.*

Verſ. 2.
Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur.

Fiet. *Pagn. Sit. Vat. Agi. Caiet. Fit.*
Tradetur. *Ar. M. Traditur.*
Vt. *Fr. Luc. Ad hoc vt.*
Crucifigatur. *Ar. M. Ad Crucifigi. Syr. Vt cruci ſuffigatur.*

Verſ. 3.
Tunc congregati ſunt Principes Sacerdotum & ſeniores populi in atrium Principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas.

Principes Sacerdotum. *Syr. & Ar. M.* addunt. *Et Scribæ.*
In atrium. *Mald. In aulam.*

Verſ. 4.
Et concilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent.

Concilium fecerunt. *Mald. Vnanimi conſenſu conſilium ceperunt. Fr. Luc. Simul conſultarunt.*
Tenerent. *Pagn. Caperent. Int. Euth. Apprehenderent.*

Verſ. 5.
Dicebant autem: Non in die, feſto, ne forte tumultus fieret in populo.

In die feſto. *Fr. Luc. In feſto.*
Fieret. *Pagn. Fiat.*

Verſ. 6.
Cum autẽ Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi.

Cum autem eſ. Ieſ. *Ar. M. At Ieſu exiſtente.*
In domo. *Syr. In ædibus.*

Verſ. 7.
Acceſſit ad eum mulier habens

Acceſſit. *Ap. Fr. Luc. Acceſſerat.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.

Vnguenti. *Syr. Vnguenti suauissimi.*
Pretiosi. *Mald. Grauis pretij.*
Effudit. *Fr. Luc. Effuderat.*
Recumbentis. *Int. Orig. Recumbente eo.*

Vers. 8.

Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes: vt quid perditio hæc?

Indignati sunt. *S. Chrys. Molestè tulerunt. Syr. Displicuit eis.*
Vt quid. *Pagn. Ad quid. Vat. Quorsum.*

Vers. 9.

Potuit enim vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus.

Potuit. *Arab. Decebat. Caiet. Poterat.*
Multo. *S. Amb. Pretio. Pag. Magno.*
Pauperibus. *Syr. Egenis.*

Vers. 10.

Sciens autem Iesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me.

Sciens. *Arab. Sciuit.*
Quid molesti estis. *Arab. Reprehenditis. Fr. Luc. Quid labores seu molestias præbetis. Syr. Quid fatigatis. Ar. M. Quid molestias exhibetis.*
Bonum. *Fr. Luc. Pulchrum. Auct. Egregium.*
In me. *Pagn. Erga me.*

Vers. 11.

Nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

Habetis. *Syr. Habebitis.*
Non semper habetis. *Syr. Non omni tempore habebitis.*

Vers. 12.

Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum; ad sepeliendum me fecit.

Mittens. *Fr. Luc. Quod misit. Int. S. Chrys. Cū immisit. Ar. M. Iaciens.*
In corpus meum. *Int. S. Chrysost. In corpore meo. Syr. Super corpus meū.*
Ad sepeliendum me. *Int. S. Chrys. Ad sepulturam meam.*

Vers. 13.

Amen dico vobis: vbicunque

Dicetur. *Pagn. Narrabitur. Syr. Recitabitur.*

Vul-

prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius.

Et quod hæc fecit. *Fr.Luc. Etiam id quod hæc fecit.*
In memoriam eius. *Fr.Luc. In monumentum ipsius.*

Verſ. 14.
Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad Principes Sacerdotum.

Tunc abiit. *Ar.M. Tunc vadens.*
Qui dicebatur. *Ar.M. Dictus.*

Verſ. 15.
Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Conſtituerunt. *Euth. Appenderunt.*
Triginta argenteos. *Int.Orig. Triginta ſtateres. Fr.Luc. Triginta argentea. Syr. Triginta argenti.*

Verſ. 16.
Et exinde quærebat opportunitatem, vt eum traderet.

Exinde. *Fr.Luc. Ex tunc.*
Quærebat opport. *Syr. Quærebat ſibi.*
Traderet. *Fr.Luc. Proderet.*

Verſ. 17.
Prima autem die azimorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?

Azimorum. *Pagn. Infermentorum.*
Comedere. *Int.Euth. Ad edendum.*

Verſ. 18.
At Ieſus dixit: ite in ciuitatem ad quẽdam, & dicite ei: Magiſter dicit: Tempus meum propè eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis.

Ad quendam. *Vat. Ad illum. Mald. Ad certum quendam.*
Magiſter. *Syr. Magiſter noſter.*
Prope eſt. *Syr. Aduenit.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ.19. Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha.	Conſtituit. *Ar.M. Coordinauerat.*
Verſ.20. Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis.	Diſcumbebat. *Mald. Recumbebat.* Cum duodecim diſcip.ſuis. *Ar.M. Cum duodecim.*
Verſ.21. Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt.	Vnus veſtrum. *S.Proſp. Vnus ex vobis.* Me traditurus eſt. *S Proſp. Tradet me. Pagn. Prodet me. Int.Theoph. Me proditurus eſt. Syr. Prodit me.*
Verſ.22. Et contriſtati valde, cæperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine?	Et conſtr.vos. *Pagn. Et mæſti redditi vehementer.*
Verſ.23. At ipſe reſpondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet.	Intingit. *Pagn. Intinxit.* In paropſide. *Syr. In patino. Ar.M. In Catino.* Tradet. *Vat. Proditurus eſt.*
Verſ.24. Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.	Tradetur. *Int.Euth. Proditur.* Bonum erat ei. *S.Hier. Melius ei fuerat.*

Vul-

Vers.25.

Respondens autem Iudas, qui tradidit eum dixit: Nunquid ego sum Rabbi? Ait illi, tu dixisti.

Qui tradidit. *Fr.Luc. Ille tradens.*

Vers.26.

Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc est corpus meum.

Cœnantibus. *Mald. Vescentibus. Auct. edentibus.*
Accepit. *Fr.Luc. Postquam accepisset.*
Hoc est corpus meum. *S.Chrys.* addit, *quod pro multis frangetur in remissionem peccatorum.*

Vers.27.

Et accipiens calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.

Accipiens Calicem. *Pagn. Accepto populo.*
Bibite. *Syr. Accipite, & bibite.*
Ex hoc. *Richel. Ex eo.*

Vers.28.

Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

Sanguis. *Fr.Luc. Ipse sanguis.*
Noui Test. *Vat. Qui est noui Testamenti.*
Effundetur. *Vat. Effunditur. Ar.M. Effusus.*

Vers.29.

Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum in regno Patris mei.

Non bibam. *Vat. Neutiquam bibero. Fr.Luc. Quod nequaquam bibam.*
Amodo. *Pagn. Posthac. Fr.Luc. Ex nunc.*
De hoc genimine vitis. *Arab. De succo huius vitis. Auct. Ex hoc fructu vitis. S.Cyp. Ex ista creatura vitis. Pagn. Ex hoc fructu vitis.*
In Regno Patris mei. *Syr. In regno Dei.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers. 30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.	Et Hymno dicto. *Arab. Et laudem dederunt. Pagn. Cum hymnum cecinissent. Mald. Cum laudem Deo cecissent. Auct. Quum dixissent laudes. Int. Euth. Dictis laudibus.* Exierunt *S. Hil. Reuersi sunt.*
Vers. 31. Tunc dicit illis Iesus: omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim. Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.	Scandalum patiemini. *Vat. Offendemini. Fr. Luc. Scandalizabimini.* In me. *Vatab. Mea causa. Int. Theoph. Per me.* Gregis. *Syr. Gregis ipsius.*
Vers. 32. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam.	Resurrexero. *Vat. Suscitatus fuero.*
Vers. 33. Respondens autem Petrus ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.	Scandalizati fuerint. *Int. Euth. Offendantur.* In te. *Int. Euth. Tui causa.* Nunquam scandalizabor. *Int. Theoph. Nunquam scandalum patiar.*
Vers. 34. Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam Gallus cantet, ter me negabis.	Cantet. *Int. Euth. canat. Ar. M. Vociferari.*
Vers. 35. Ait illi Petrus: Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.	Etiamsi op. m. m. *Arab. Et si coactus fuero mori.* Non te negabo. *Fr. Luc. Nequaquam te abnegabo.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.36.

Tunc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani, & dixit diſcipulis ſuis: ſedete hic donec vadam illuc, & orem.

In villam. *Vat. In prædium. Syr. In locum.*
Et dixit. *Fr.Luc. Et dicit.*
Donec vadam illuc, & orem. *Digreſſus orem illic. Fr.Luc. Interea dum abiens orauero illic.*

Verſ.37.

Et aſſumpto Petro, & duobus filijs Zebedæi, cæpit contriſtari, & mæſtus eſſe.

Aſſumpto. *Fr.Luc. Poſtquam aſſumſiſſet.*
Contriſtari & mœſtus eſſe. *Pagn. Affici dolore, & mæſtitudine. Vat. Affici mæſtitia & anxietate. Int. Orig. Cępit triſtari, & tędiari. Mald. Triſtari, & anxio eſſe animo. Auct. Triſtari, & angi animo.*

Verſ.38.

Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate mecum.

Triſtis eſt anima mea. *Pagn. Mæſta eſt anima mea. Mald. Triſtitia Vndique obſeſſus eſt animus meus. Fr.Luc. Valde triſtis eſt anima mea.*
Suſtinete. *Vat. Manete. Syr. Exſpectate.*

Verſ.39.

Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.

Puſillum. *Vat. Paululum.*
Si poſſibile eſt. *S.Cyp. Si fieri poteſt.*
Tranſeat à me. *Mald. Prætereat.*
Calix iſte. *Vat. Poculum iſtud.*
Non ſicut e.v. *S.Cyp. Non quod ego volo ſed quod tu.*

Verſ.40.

Et venit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: ſic, non potuiſtis vna hora vigilare mecum?

Inuenit. *Int.Euth. Reperit.*
Sic. *Vat. Adeo.*
Non potuiſtis. *Quid. Codd. Non potuiſti.*
Vna hora. *Vat. Vnam horam.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ. 41.

Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem, Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

Intretis. *Tert. Incidatis.*
Promptus. *S. Hil. Firmus. Auct. Alacer, paratus.*
Caro. *Syr. Corpus.*
Infirma. *Auct. Debilis, imbecillis.*

Verſ. 42.

Iterum ſecundo abijt, & orauit, dicens. Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua.

Abijt. *Vat. Digreſſus.*
Hic calix. *Al. Hoc poculum.*

Verſ. 43.

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati.

Venit. *Fr. Luc. Cum veniſſet.*

Verſ. 44.

Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio, eundem ſermonem dicens.

Eundum ſermonem. *S. Chryſoſt. Idem.*

Verſ. 45.

Tunc venit ad Diſcipulos ſuos, & dicit illis: dormite iam, & requieſcite: ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

Dormite iam. *Syr. Dormite adhuc. Ar. M. Dormite ceterùm.*
Tradetur. *Vat. Traditur.*

Verſ. 46.

Surgite eamus: ecce appropinquauit qui me tradet.

Surgite. *Ar. M. Excitamini.*
Appropinquauit. *Int. Orig. Appropiauit. Syr. Appropinquat.*
Tradet. *Vat. Tradit.*

Vul-

*Verſ.*47.
Adhuc eo loquente: Ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs, & fuſtibus, miſſi à Principibus ſacerdotum, & ſenioribus populi.

Iudas. *Syr. Iudas proditor.*
Fuſtibus. *Fr. Luc. Lignis.*

*Verſ.*48.
Qui autem tradidit eum, dedit illis ſignum, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt tenete eum.

Qui autem tradidit. *Fr. Luc. Qui autem tradebat.*
Dedit. *Fr. Luc. Dederat.*
Tenete eum. *Vat. Prendite eum. Fr. Luc. Retinete eum. Auct. Capite, Apprehendite.*

*Verſ.*49.
Et confeſtim accedens ad Ieſum, dixit: Aue Rabbi & oſculatus eſt eum.

Aue Rabbi. *Syr. Pax Rabbi. Ar. M Gaude Rabbi.*
Oſculatus eſt. *Fr. Luc. Deoſculatu eſt.*

*Verſ.*50.
Dixitque illi Ieſus: Amice ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum & tenuerunt eum.

Amice. *Syr. Socie.*
Ad quid veniſti? *Pagn. Ad quid ades? Vat. Quorſum ades? Fr. Luc. Cuius rei gratia ades?*
Tenuerunt eum. *Ar. M. Prehenderunt eum. Al. Ceperunt eum.*

*Verſ.*51.
Et ecce vnus ex his, qui erant cum Ieſu extendēs manum, exemit gladium ſuū, & percutiens ſeruum Principis ſacerdotum amputauit auriculam eius.

Exemit gladium. *S. Hil. Gladium exerens. Fr. Luc. Euulſit gladium. Int. S. Chryſ. Euaginauit gladium.*
Percutiens. *Fr. Luc. Quum percuſſiſſet.*
Amputauit. *Fr. Luc. Abſtulit.*

*Verſ.*52.
Tunc ait illi Ieſus: Conuerte

Conuerte. *Tert. Reconde.*
In locum ſuum. *S. Hieron. in Vagi-*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

gladium tuũ in locum suum. Omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.

nam. Int. Orig. In thecam suam. Qui acceperint gladium. S.Hil. Qui gladio vtuntur. Syr. Qui acceperint gladios. Peribunt. Ar.M. Morientur.

Vers.53.

An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones angelorum.

Rogare. Ar.M. Aduocare. Exhibebit. S.Hier. Exhiberet. Vat. Qui exhibeat. Plusquam. Int. Theoph. Plures quàm. Duodecim legiones. Ioan.Cass. Duodecim millia legiones.

Vers.54.

Quomodo ergo implebuntur scripturæ, quia sic oportet fieri?

Implebuntur. Syr. Implerentur.

Vers.55.

In illa hora, dixit Iesus turbis. Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me: quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

Tanquam ad latronem. Fr.Luc. Vt aduersus latronem. Syr. Tanquam aduersus sicarium. Tenuistis. Pagn. Cepistis. Vat. Prendistis.

Vers.56.

Hoc autem totum factum est, vt adimplerentur scripturæ prophetarum: Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

Adimplerentur. Vat. Complerentur. Relicto eo. Int. Orig. Derelicto eo. Int. S.Chrys. Dimisso ipso. Fugerunt. Int. S.Chrys. Fugam ceperunt.

Vers.57.

At illi tenentes Iesum, duxerunt

Tenentes. Fr.Luc. Postquam Prehendissent.

Vul-

ad Caipham principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & seniores conuenerant.

Principem Sacerdotum. *Syr. Summum Sacerdotem.*

Vers. 58.

Petrus autem sequebatur eum à longe, vsque in atriũ Principis sacerdotum: Et ingressus intro, sedebat cum ministris, vt videret finem.

A longe. *Pagn. Procul.*
Vsque in atrium. *Fr. Luc. Vsque ad aulam.*

Vers. 59.

Principes autem Sacerdotum, & omne Concilium quærebant falsum testimoniũ contra Iesum, vt eum morti traderent.

Falsum testimoniu.m. *Syr. Testes.*
Morti traderent. *Fr. Luc. Occiderent. Ar. M. Morte afficerent.*

Vers. 60.

Et non inuenerunt, cum multi falsi testes accessissent: Nouissimè autem venerunt duo falsi testes.

Cum multi. *Syr. Etiam postquam multi.*
Venerunt. *Vat. Aduenerunt. Fr. Luc. Accesserunt.*

Vers. 61.

Et dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.

Hic dixit. *Ar. M. Hic effatus est.*
Destruere. *Fr. Luc. Dissoluere.*
Reædificare. *Arab. Construere. Caiet. Aedificare. S. Chrys. Erigam.*

Vers. 62.

Et surgens Princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur?

Quæ isti. *Pagn. Cur isti. Fr. Luc. Quid isti.*
Testificantur? *Pagn. Testimonium dicunt?*

Vul-

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

Verſ.63.

Ieſus autem tacebat. Et Princeps ſacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus Filius Dei?

Viuum. *Pagn. Viuentem.*
Vt dicas &c. *Arab. Nonne tu dixiſti nobis, quod tu es Chriſtus Filius Dei viui?*
Si tu es C. *Vat. An tu ſis Chriſtus.*

Verſ.64.

Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti: veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.

Veruntamen. *Ap. Fr. Luc. Quinetiam.*
Virtutis. *Vat. Potentiæ. Ar. M. Efficacitatis.*

Verſ.65.

Tunc Princeps Sacerdotũ ſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit: quid adhuc egemus teſtibus? ecce nunc audiſtis blaſphemiam.

Scidit. *Vat. Diſrupit. Fr. Luc. Lacerauit. Auct. Per medium rupit. Int. Euth. Diſcidit.*
Adhuc. *Pagn. Inſuper.*
Egemus. *Ar. M. Vſum habemus.*
Blaſphemiam. *Arab. Blaſphemiam ſuam. Syr. Blaſphemiam eius.*

Verſ.66.

Quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt reus eſt mortis.

Quid vobis videtur? *Arab. Quid cogitatis? Syr. Quid vultis.*
Reus eſt. *Syr. Debitor eſt.*

Verſ.67.

Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt.

Expuerunt. *Fr. Luc. Inſpuerunt.*
Colaphis ceciderunt. *Fr. Luc. Colaphizarunt.*
Palmas in f. e. d. *Quid. ap. Fr. Luc. Eum depalmauerunt, vel palmis ferierunt; alij, crepidis verberarunt.* S. *Aug.* addit. *Et percutientes calamo in caput.*

Vul-

Verſ.68.

Dicentes: Propheti za nobis Christe, quis eſt qui te percuſſit?

Prophetiza. *Pagn. Vaticinare.*
Quis te percuſſit. *Ar.M. Percutiens te.*

Verſ.69.

Petrus verò ſedebat foris in atrio: & acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: & tu cum Ieſu Galilæo eras.

Foris. *Fr.Luc. Extra.*
In atrio. *Fr.Luc. In aula.*
Ancilla. *Vat. Ancillula. Fr.Luc. Puella.*

Verſ.70.

At ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio quid dicis.

Quid dicis. *Al. Quid dicas.*

Verſ.71.

Exeunte autem illo ianuam vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno.

Exeunte au. illo ianuam. *Pagn. Cum autem exiſſet in veſtibulum. Mild. Egreſſum autem eum in veſtibulum.*
Alia ancilla. *Syr. Alia mulier. Ar.M. Alia.*

Verſ.72.

Et iterum negauit cum iuramento: Quia non noui hominem.

Cum iuramento. *Al. Cum iureiurando.*
Hominem. *Syr. Hominem illum.*

Verſ.73.

Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit.

Loquela tua. *Fr.Luc. Locutio tua. Auct. Loquacitas.*

Verſ.74.

Tunc cæpit deteſtari, & iurare,

Deteſtari. *Pagn. Execrari. Vat. Deuouere ſe.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
quia non nouisset hominem. Et continuo Gallus cantauit.	Quia non nouisset hominem. *Fr. Luc. Quia non noui hominem. Syr. Non noui illum hominem.* Cantauit. *Fr. Luc. Clamauit.*
Vers. 75. Et recordatus est Petrus verbi Iesu, quod dixerat: Priusquam gallus cantet, ter me negabis: Et egressus foras, fleuit amare.	Quod dixerat. *Ar. M. Dicentis ei. Al. Qui dixerat ei.* Amarè. *Arab. Fletu amare. Int. Orig. Amarissimè.*

CAPVT XXVI.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Et factum est, cum consummasset Iesus sermones hos omnes dixit; scitis quia post biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur.

OSTQVAM Christus dixerat se in claritate, ac maiestate ventu- 478
rum, statim passurum se admonet, vt sacramentum crucis admixtum esse gloriæ æternitatis agnosceremus. Magnus quippè gloriæ, ac passio-
nis

nis nexus, proinde qui illam sperat, hanc pati non defugiat.

A Post iudicium de sua passione agit, vt qui à duri iudicis ira se subducere vult agni patientis passionem & meditetur, & imitetur.

Non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo.

B NOn festiuitati studebant, sed facinori; nulla illis de diei festi celebratione cura, seditionem populi metuebant, non ob peccatum populi, sed ne Christus ab eorum manibus elaberetur. Ab his qui ea quę ad Dei cultum spectant neglıgunt, nonnisi ingentia scelera timeri possunt.

C Lucas ait, *timebant verò plebem,*
Luc. 22. nô Deum supremum iudicem, qui Dei timorem ex corde euomuerant, plebem duntaxat timent, vnde non mirum si in tàm pœnitenda labantur; Dei quippè timore destituta mens ingentia tantùm scelera meditatur.

Cum autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi.

479 PAssurus in Bethaniæ, & in domo Simonis leprosi manet mysteriis plena nomina sunt Bethania *obedientiæ domus* interpretatur, Simon *obediens*; nempè qui passurus aliquid est ab obedientia inchoet, vt gratum mortificationis sacrificium Deo sit.

D Leprosus hic Simon dicitur, non quia esset, sed quia fuerat, mundatus quippè à Christo erat, sed leprosi nomen retinuit, vt vel sic collati beneficij recordaretur.

E Ad leprosi domum se contulit Christus, vt fiduciam hinc mulier acciperet ad Christum accedendi; vide quid agat Saluator, vt ad salutem peccatores omnes alliciat. Semper peccatorum salutem Christus quærit.

Accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.

480 NEmpè tunc præcipuè cum odore virtutum ad Christum accedendum nobis est, cum mente eius passio voluenda est; Præiuit in exemplum hæc mulier, & in signum, quæ ad Christum passurum accessit habens alabastrum vnguenti.

F Rectè in alabastro vnguentum habere mulier perhibetur, nam ipsa vnguentis delibuta non accederet, non benè mulier olet, quæ benè olet; in alabastro tantum vnguentum habet, non habet in vestibus, in corpore; non aptè Christum vngit quæ vncta vnguẽtis lasciuiam quādam odore ipso afflat.

G Etiam pedes vnxit, sed solius capitis hic mentio; caput quippè vngere est ad Dei gloriam omnia referre, hoc autem præcipuè in operibus spectatur, hoc maximè Deo placet.

Videntes autem discipuli indignati sunt; dicentes vt quid perditio hæc? Potuit enim vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus.

481 DIscipuli indignati hic referuntur, cum Beatus Ioannes Iudæ ...

dæ solius meminerit; sed fors etiam alij ex discipulis idem & sen serunt, & dixerunt, sed alio animo, alia mente; Iudas ob inuidiam, ob auaritiam, alij discipuli, ob pauperum amorem. Sanè Ioannes id tantùm Iudæ tribuit, vt id colligeremus in rebus diiudicãdis spectandum maximè quo animo, & affectu quidpiam seu fiat, seu dicatur.

H Vel discipuli indignati dicuntur, quia licet vnus præcipuus fuerit, vnius tamen exemplo in alios iuit; & secuti discipuli Iudam fuerunt, putabant enim bono hæc verba zelo effudisse; hæc nempè iustorum nota, vt in meliorem partem aliorum dicta, & facta interpretentur, nec facilè sinistram de alijs sententiam ferant.

I Tandem Synedoche figura est, vt multi pro vno accipiatur, quod sine figura vulgus obseruat: vnius defectus in integram familiam transfunditur, alijsque communicatur, quod commune non est.

K *Vt quid perditio hæc*; ac si dicerent, inutilis profusio ista vnguenti tam pretiosi, nec vlla iusta profundendi apparet causa, manifestus videtur luxus, meritò coarguendus, satius fuisset vendi, eiusque pretium pauperibus dari. Adeo exactè, tùm verbis tum exemplo Christus diuitiarum contemptum, & eleemosynæ, ac beneficentiæ studium suos discipulos docuerat, vt prima fronte aliquos huius mulieris factum, istiusque vnguenti effusio offenderit.

SECTIO II.

Qui se non excusat à Christo defenditur. 482
Καλὸς quid. Iustorum bona opera digna sunt quæ spectentur. L
Aliorum profectus promouendus, non decutienda germinans fides. M
Christus ad eleemosynam, quàm pronus. N
Maximam pauperum curam Christus habet. 483
Pauperes videre, & pauperibus benefacere idem apud Christianos sit. O
Pauperes inter diuites esse vult Deus, ne benefaciendi occasio desit. P
In Eucharistiæ Sacramento non pauper Christus, sed diuitias suas pauperibus largitur. Q
Nec quærenda reipsa terrenæ deliciæ sunt, nec signum, quòd quæramus, exhibendum. 484
Bonorum operum præmium, & merces. R
Non præmij spe, sed amore in Dei obsequium laborare perfectum est. S

Sciens autem Iesus ait illis: quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me.

EXCVSAT mulierem Christus, quæ se non purgat, nec conatur calumnias illatas reiicere, meretur defensorem habere Christum, quæ se non defendit. 482

L *Opus bonum*, Græcè. ἔργον καλὸν *pulchrum, & egregium opus*; & laude di-

dignum: καλὸς de rebus pulchris, ac venustis dicitur, quæ aliorum in se rapiant oculos, innuens hoc mulieris factum ita bonum esse, vt etiam dignum sit quod spectetur, in exemplum eat, & exemplar beneficentiæ sit.

M Mulierem à calumnia vindicat, & mulieris opus commendat Christus vt discerent discipuli non esse germinātem fidem decutiendam, sed potius irrigandam. Nos quoque docet, cum aliquod bonum fieri videmus, etiamsi exactissimè non fiat suscipiendum tamen nobis esse & ad maiora prouehendum; non est enim exquisitissima ratio statim in principio rerum quærenda.

N Hinc multorum Sanctorum Patrum censio est, quòd adeo in pauperes pius, & ad eleemosynam pronus Christus erat, vt si quis ipsum antequam mulier vnguētum effudisset interrogasset, non admisisset, sed pretium potius pauperibus dari voluisset; post factum inhibet, ne turbetur mulier, sed hortatu suo maiore animo suscepto, promptior, meliorque fieret.

Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habetis.

483 OBiectionem de cura pauperum, quæ discipulos fefellerat & quam Iudas simulatè proposuerat, hic Christus soluit; ne si minime responderet pauperum se cura non tangi indicaret, quod longissimè à Christi clementiā, ac bonitate abest.

Semper pauperes habetis vobiscum: cur non dixit; *semper pauperibus eleemosynam præbere potestis,* cum id eorum obiectio requirere videretur, volebant quippè vnguenti pretium in pauperes distribui? An hinc discimus, quòd tanta Christianorum pietas in pauperes esse debeat, vt idem sit pauperes habere secum, & pauperibus benefacere? nec enim pietatis viscera ferunt, pauperes, & rebus necessarijs destitutos videre, & eleemosynam illis, modo adsit facultas, non elargiri. O

Semper pauperes habetis vobiscum. Hinc colligimus non esse fortuitum, quod multi semper egeant; certò Dei consilio semper nobis pauperes offeruntur, vt erga illos nostra se charitas exerceat, quos alioquin ditare Deus posset si vellet: non vult, ne nobis benefaciendi opportunitas desit; qua in re diuitibus consultum est, in illorum quippè auxilium destinati pauperes sunt. P

Me autem non semper habetis. Videtur hoc illis verbis contrarium, quæ habet cap. 28. *Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem sæculi;* videtur, sed non est; nam hæc postrema verba de præsentia spirituali per gratiam, & de ea, qua per Eucharistiæ Sacramentum apud nos est intelliguntur, quæ verò hic habentur, de præsentia corporali, qua corporalia obsequia ipsi exhiberi possunt interpretanda sunt; cum apud nos viuebat naturali præsentia tāquam pauper obsequia nostra excipere poterat, nunc in augustissimo Eu- Q

charistiæ Sacraméto thesaurorum suorum diuitias nobis communicat, nó iam pauper, sed pauperum consolator, & pauperes ditans.

Mittens enim hoc vnguentum hoc in corpus meum ad sepeliendum me fecit.

484 Quæ fuerit in vnguenti effusione mulieris mens Christus hic manifestat; *hoc*, inquit *ad sepeliendum me fecit*; ne quis putaret has corporis delicias illũ quæsiuisse, illam ad has delicias vt Christo morem gereret spectasse. Nõ quærendæ tactum deliciæ ré ipsa sunt, sed & suspicio sola inquisitionis amolienda.

Amen dico vobis vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo dicetur, & quod hæc fecit in memoriam eius.

R Tantum abest, vt argui, ac damnari hæc mulier, ob vnguenti effusionem debeat, vt res in posterorum memoriam tanquam æterna laude digna sit abitura. Sed cur nudam memoriam mulieri promittit, non aliam mercedem, aliud præmium? An istuc tacitè promisit cũ dixit; *opus enim bonum operata est in me?* Eo ipso quod bonum opus pronũtiat, premium etiam pollicetur, quod bonis operibus datur.

S Præterea non explicuit, quia nulla mercedis, nulla laudis spe mouebatur mulier, sed solo amore, vt obsequium istuc Christo Amori suo exhiberet.

SECTIO III.

Proiecta impudentiæ est pœnitenda meditari cum mortis meatio fit. 485

Extremæ malitiæ signum est ad immania scelera decurrere, cum probum exemplum exhibetur. T

Qui Dei præsentiam non cogitat facilè in immania quæque scelera labitur. V

Impijssimus qui sola malitia ad malum ducitur. X

Nihil est, quod non audeat, qui Dei timorem euomuit. Y

Iesu Christi nomen quàm salutare, & Iudæ quàm inuisum. 486

Occasio, ne de bonis malè quis suspicetur, auferenda. Z

Animæ suæ prodigus auarus. A

Impij lætantur si scelerum consortes habeant. 487.

Quam facilè Christum habere quis possit. B

Auaritia mentem, quam possidet, obcæcat. C

Tunc abijt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes Sacerdotum, & ait illis; quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?

485 Tunc, idest quãdo ista locutus erat Christus, quando sepulturæ meminit, quũ mortis memoria meliorem induere mentem debebat Iudas, tunc

tunc abijt, vt magistrum suum traderet; nimirum proiectæ impudentiæ signum est, & ferè salutis conclamatæ, indigna, & pœnitenda meditari, cum mentio sepulturæ, mentio mortis fit. Iudæ par est, qui post sepulturæ memoriam ad immania scelera decurrit.

T *Tunc*, quando scilicet mulier, eaque meretrix, fuerat quippè in Ciuitate peccatrix, tanto honore Christum prosequitur Iudas diabolicum facinus meditatur, extremæ nequitiæ argumentū est, tunc ad immania scelera currere, cum probum exemplum exhibetur vel ab ijs, qui aliàs malum exhibuerunt.

V Abiens à Christo Christum Iudas vendidit; ac ferè fit, vt qui Dei sui præsentiam non cogitat, in omnia scelera fœdissimè labatur. Vix seruus ille egressus erat à facie Domini quod cœpit alium seruum suffocare, vt redderet, quod debebat. Christum facilè suis peccatis non prodit, qui ab eo per obliuionem non abit.

X *Abijt*. Non inuitatus à principibus, nec vlla necessitate constrictus, sed sponte ac liberè sceleratæ suæ conscientiæ consilium inijt.

Y *Ad Principes Sacerdotum*. Pende discipuli malitiam, Iudæi timore populi correpti in aliud tempus captionem differebant; iniquus proditor eos acuit, vrgetque, vt statim quod animo conceperant opere complerent; nihil est, quod non audeat, qui Dei timorem euomuit.

486 *Et ego eum vobis tradam?* Non dixit, *Iesum Christum*, sed *eum*, iam enim & nomen eius oderat, vel forte timebat, ne tàm sancti nominis pronuntiatione à re, quam inceperat auocaretur.

Qui dicitur Iudas Iscariotes. Nominauit eum Euangelista, ne cęteris Apostolis iniuriam faceret, incertis suspicionibus locum relinquens; quis tàm pessimus discipulus sit apertè manifestatur, ne cęterorum nomen alicuius suspicionis nota inficeretur. Z

Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Auaritia furorem hunc illi immisit, vt magistrum suum proderet: propriam auarus salutem negligit, quid faciet de aliena? Animæ suæ prodigus auarus est, quidni & alienæ vitæ. A

At illi constituerunt ei triginta argenteos.

LVcas addidit, Sacerdotū Principes lætitia exilijsse, *gauisi sunt*, inquit, *& pacti sunt pecuniam illi dare*. Lætati sunt non solùm quia illis exhibita occasio facinoris, quod animo conceperant, perficiendi, sed quia inuenerunt malitiæ suæ complices, nempè impij in rebus pessimis, lætantur etiam si scelerum alios cōsortes habeant, ne soli scilicet pereant. 487 *Luc. ca. 22.*

Tam vili pretio Christus vendi voluit, vt scires quam facile illum habere possis; exiguo argento emptus, venditusque est, qui infinito pretio damnatos redemit. B

Et

Et exinde quærebat opportunitatem, vt eum traderet.

C Vide quàm densas habendi cupiditas tenebras inferat. Iudas sæpius vidit Christum per medios inimicos transisse, nec detentum fuisse, multaque alia diuinæ omnipotentiæ documenta percepit, retineri tamen cęcus factus putauit; tantum in mentem, quam possidet, auaritia potest.

SECTIO IV.

Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?

PEnde ingentem Domini paupertatem, siquidem domo, viliq. habitaculo carebat, vnde discipuli inquiunt, vbi vis paremus tibi comedere Pascha, tanquam scilicet hospitio proprio carenti. 488

Petrum, & Ioannem Christus misit, vt mensam instruerent, omnia pararent, vt iudicat Lucas, nō commisit hoc Iudæ, qui aliā mensam Domino suo parabat mortem scilicet, & supplicia, quæ amantis Domini suauissima fercula sunt. D *cap. 22.*

Petrus & Ioannes paschalem agnum præparauerunt, vt vel hinc disceremus actionis, ac contemplationis studio parandam mensam esse ad sacræ Eucharistiæ mensam. E

At Iesus dixit: Ite in Ciuitatem ad quendam.

CVr viri istius celare nomen Christus voluit? Ne Iudas, qui iam obseruabat omnem opportunitatem magistri sui tradendi, si locum nouisset, vbi cænaturus erat Christus, missis eò satellitibus omnia turbaret: nimirum non vult Christus hospitem suum aliquid sui causa pati, nec tàm grauem iniuriam sustineri. 489

Deinde missis satellitibus turbata, & sacra cœna fuisset, à qua tumultus, strepitusque abesse debet, F

bet, vt hinc doceamur, quàm à mentis domo quæ Christus in Eucharistia excipit abesse passionum strepitus debeant.

Apud te facio Pascha cum discipulis meis.

G PAscha transitum, saltumque significat, rectè de agni esu pascha dicitur, vt transitum in cœna ad meliora faceremus, quod fit cum sacræ mensæ frequentatione ad maiora transimus, rebusque transitorijs neglectis, æternis, & non labentibus adhæremus.

H Pascha non sibi tantum, sed discipulis suis vult parari, vt tacitè innueret, Dominorum esse etiam seruorum curam habere, non sui tantum.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia vnus vestrum me traditurus est.

490 IN mensâ futuræ passionis memoriam inserit, vt doceret quibus ille ferculis delectaretur; Opprobria, calumniæ, tormentaque. Amori delicias præbuerunt.

I In mensa de passione sua agit, vt ita colligeremus cibos pauperis mensæ Christi patientis memoria condiendos: suaues erunt epulæ, si Christi passione adspergantur.

K Proditorem Christus nouerat, non tamen nomine designauit; non expedit quempiam coram alijs prodere, si tibi tantum notus sit; disce aliena scelera in lucem publicam non educere, alienæ semper famæ consulendum, alieno nomini.

Præterea specialiter proditorem L
nō designat, ne fieret impudentior, huc enim euadit, qui timorem euomuit.

Et contristati valde cœperunt singuli dicere: nunquid ego sum Domine?

MIra discipulorum humilitas, 491
ingensque sui diffidentia, nullius malitiæ sibi conscij erant, dicunt tamen, *nunquid ego sum Domine;* sciebant quippè quemlibet licet iustum posse in fædissima labi scelera, adeo vt hodie Ioannes, cras Iudas euadat. Quam vtilis hæc sui diffidentia, & quàm magnarum rerum parens hæc humilitas, quæ in suæ vilitatis agnitione radicem figit!

Singuli dicunt *nunquid ego sum* M
Domine? Non curiosè inquirunt, quis sui minister futurus proditor esset; iustorum est sua, & se timere, non aliena aliosque temerè dijudicare.

Quanta discipulorum bonitas, N
qui plus Christi verbis credunt, quàm suæ cōscientiæ, nempè quò quis iustior, cautiorque est, eo grauiora ab eo committi scelera posse putat. Fragilitatem suam timent discipuli, timentque ne proditores ex discipulis fiant: Licet tales non essent, timebant tamen ne tales euaderent mente excæcati.

Vnus peccauit, vnus damnandus O
erat, & omnes timent; in mundo multi damnandi sunt, multi

enim

enim sunt vocati, pauci verò electi, & non timemus? Suæ igitur salutis sit quisque sollicitus, & ab Apostolorum exemplo discat semper pauere.

SECTIO V.

Magis amicè cum illis agendum, qui nos ad mortem quærunt. 492
Plerumque accidit, vt qui delicatiùs à Christo accipitur grauius Christum offendat. P
Etiam persecutores pacem nobis afferre possunt. Q
Pij superioris est & mollibus & duris à malo suos auocare. 493
Væ illis, qui homines produnt. R
Multi in verbis innocentiam simulant, malitiam corde fouent. S
Bonorum exemplum, & colloquium quam proficuum. 494
Christi benignitas quàm magna. T
Impijs etiam cum Deum laudare videtur Deum blasphemat. V
Exemplo Christi iniuriarum obliuisci debemus. 495
Ne minimum vindictæ genus in eos, qui nos persequuntur ostendere debemus. X
Quærenda cuiusque peccatoris salus. Y
Malorum extremum cum mali bonos non consulunt. Z
Christi modestia, & lenitas. A
Superioris lenitas aliorum impetum, & iram coercet, & temperat.

Qui intingit mecum manum in paropsíde hic me tradet.

492 Voluit Christus vt Iudas ex eadem lance cum eo vteretur, vt in amorem eum alliceret, nec vllum charitatis exhibendæ locum proditori relinqueret; scilicet magis amicè cum ijs agendum interitum nobis parant.

P Sic ferè accidit, vt ij, quos qui delicatius accipit Christus, eum grauius offendant; quod fecit proditor Iudas.

Q Propheta Regius in Christi persona dixit: *Homo pacis meæ, qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.* Psal. 40. v. 10. *Psal. 40.* Iudam hominem pacis suæ vocat, quia etiam proditores pacem nobis afferre possunt, tantùm abest, vt auferre queant.

Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur.

493 Post beneuolentiæ signa etiam minas adhibet, nec vlla res omittitur, per quam flecti Iudæ mens posset, & à concepto scelere auocari. Pij hoc patris est post blanda, ac mollia etiam duris, asperisque vti, vt suos à malo reuocet, ad meliorem mẽtem ducat. R

Væ homini illi. sed væ etiam illis, qui homines produnt, pro quibus Christus talem sustinuit proditorem.

Respondens autem Iudas qui tradidit eum dixit: nunquid ego sum Rabbi?

S Ne tacendo videretur se prodere aliis interrogantibus & ipse interrogat, vocem innocentium imprudens assumit, qui nocendi affectum habebat. In verbis

verbis similis Apostolis aliis est, sed animo omninò alienus. Multos reperire est, qui Iudæ pares in verbis innocentiam simulant, malitiam mente concipiunt, & parturire meditantur, sed re ipsa tandem apparet, quod perfidus, & iniquus intus est, qui sanctitatem ac iustitiam foris fingit.

494 Sed obiter pende quid etiam in perditis hominibus bonorũ exemplum possit; quantam ad bonum vim habeant colloquia bona, sanctique sermones. Vix humilem discipulorum vocem audiuit Iudas quum in similem erupit, non istuc facturus, nisi exemplum in bonis præiuisset. Si imitatores vis, sanctè, pureque loquere, vt alios allicias ad paria; alioquin sequentur si non dicenda dicas, & tacenda inhonestus effundas.

T *Nunquid ego sum Rabbi?* Cœteris interrogantibus, interrogat & ipse, confidens de præceptoris benignitate, quòd palam omnino eum non argueret, nec crimen eius licet sciret coram omnibus aperiret.

V Alij discipuli dixerunt: *nunquid ego sum Domine?* Iudas, *nunquid ego sum Rabbi?* Magistrum vocat, non Dominum, à cuius imperio se subducere volebat. Magistrum vocat, subsannandi affectu, quasi eum putaret hoc vocabulo indignum. Impius etiam cum Deum laudare videtur blasphemat.

Ait illi: Tu dixisti.

495 Ex ore ipsius iudicat illum Christus; Non obiurgat, non exprobrat, non à consortio abigit, nec à mensæ communione; placidè dixit: *Tu dixisti:* ita terminos nobis, ac regulas tolerantiæ posuit, & obliuionem docuit iniuriarum.

Proditorem iam notat, sed alij fors, quæ dicebantur, non aduerterunt: tenebatur quippè Christi volũtate Apostolorum intellectus, ne manifestè proditorem agnoscerent, ne tumultus fieret, & aduersus eum insurgerent; noluit Christus ne minimũ quidem vindictæ signum exhibere, vitauit pacis amator tumultus occasionem, venerat vt pacem mentibus insereret, non vt sui causa dissidia, iurgiaque orirentur. X

Y Non manifestè proditorẽ suum prodidit Christus, vt adhuc locus pœnitentiæ daretur, nullius tàm desperata salus, quin quærenda eius pœnitentia, vt resipiscat, & doleat.

Iam mente scelus conceperat Iudas, sed celabat, rem cum aliis discipulis cõmunicasset & meliorem imbuisset mentem, saniusque consilium ebibisset. Malorum extremum malis est, cum inter bonos viuentes bonos non cõsulunt, bonisque se & sua non produnt. Z

His verbis intellexerunt reliqui Apostoli Iudam notari, licet non tam apertè, quàm voluissent: sed cur in eum non insiliunt, cur veluti contra magistri hostem, ac proditorem non se armant? Modesta, ac mansueta Christi responsio eos continuit, ne in Iudam insurgerent. Tantum magistri exemplum in discipulis potest; tantam su- A

superioris lenitas, & mansuetudo in aliorum animis virtutem habet, vt iram, impetumque coerceat, reprimat, & temperat.

SECTIO VI.

Cœnantibus autem eis accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Hoc est corpus meum.

VR antequam cruci affigeretur Eucharistiæ Sacramentum Christus instituerit, non caret misterio. 496
An istuc factum, vt nos quoque in cruce cum illo essemus; nam corporis eius communione, ac sanguinis nos in illo, & ille in nobis est, vnumque quodammodo efficimur, & vnum cum illo facti cruce simul cum eo affigimur.

B Quò magis in Christum Iudas, Iudæique sæuiebant, eo maiori amore ardet, maius beneficium exhibet, diuinissimum Eucharistię instituit Sacramentum, vt re ipsa nos doceret, tunc maiora beneuolentiæ edenda esse signa, cum homines in nos sæuiores sunt & grandiora nobis opprobria, ac tormenta parant.

C In qua nocte traditur Eucharistiā instituit, vt disceremus, quòd quò grauiores nos circundant tribulationes, quo maiora imminent pericula, eò ardentius ad huius Sacramenti auxilium confugiendum nobis est.

D Corpus suum nobis in cibum exhibet, reipsa illud adimplens, quod subdole Satanas promiserat dicens: *Eritis sicut Dij*, si nempè ex ligno scientiæ boni & mali comedissent. Fefellit primos parentes Dæmon, esu pomi Dij non euaserunt.

ferunt, sed hominis imaginem macularunt. Esum igitur Deus reperit, quo Dij quidam fieremus, esum scilicet sui corporis, sui sanguinis, vt eius vsu in diuinam quodammodo naturam transformaremur.

E Melchisedech Rex Salem cum reuerteretur ad hostium cæde victor, & triumphans Abraham panem, & vinum protulit Gen. 14. v. 18. Christus vt occideretur, maior quippe victoria est flagella, & contumelias forti animo ferre, & cedendo pati, quàm cædendo vincere.

497 In Paradiso deliciarum panem homini, cibumque assignauit; cur non & Eucharistiam? non erat necesse Paradisum condere; quum panis ipse Paradisi delicias contineat, imo multo maiores.

F Quondam afflictionis panem vt populus ederet Deus iussit; Audis: *Septem diebus comedes absque fermento afflictionis panem*, hic contra fit; Christus ipse afflictionis, passionisque panem comedit, vnde & saturari opprobrijs dicitur; nobis verò cœlestium deliciarum panem parat. Deut. 16. 3.

G Panem & vinum olim super sepulturam locabant, hinc illud Tobiæ 4. 18. *Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue*. Eucharisticus panis super sepulturam iusti constituetur, si is cui exhibetur, sibi, & mundo mortuus sit, nec perituris amplius immoriatur: verè viuit, qui ita mortuus est.

H Sub specie panis corpus suum nobis Christus offert, tantùm de nobis illud Salomonis non dicatur: *Comedunt panem impietatis*, euomat hunc panem, qui Eucharisticum edere ad vitam cupit. Prou. 4. 7.

Et accipiens calicem gratias egit, deditque illis dicens bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus.

NOn sine mysterio accipiens Calicem gratias egit: calix passionis symbolum, ostendit ergò pati nos debere cum gratiarum actione. 498

I Calicem sui sanguinis nobis bibendum porrigit, collige amoris magnitudinem si potes. Nathã vt Dauidi indicaret, quanto amore pauper ouem suã prosequeretur, dixit quòd ouis illa de pane sui Domini manducabat, & de calice bibebat. Magis pretiosum nobis calicem Christus exhibet, nobiliorem cœnam nobis parat. 2. Reg. 12. v. 3.

K Quondam iræ, furorisque calicem suis Deus porrigebat; hinc illæ voces: *Dicit Dominus exercituum Deus Israel; sume calicem vini, furoris huius de manu mea, & propinabis de illo cunctis gentibus*, & alius similiter clamat. *Eleuare, eleuare, consurge Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius*. Hic amoris Calicem habes, non iræ, non furoris, calicem Christus accipit, & suis porrigit, vt amoris sui diuitias nobis ostenderet. Ier. 25. v. 15. Is. 51. v. 17.

499 Vel fors hac etiam de causa calicem accipit, vt nobis sanguinem suum exhiberet, vt timeremus ne indignè sumentes iudicium Dei quodammodo biberemus. Cauere debet qui sanguinem Christi bi-

bit, ne iræ, furorisque diuinæ Calicem siccet; quod cogitare debet, qui ad Sacrosancta mysteria imparatus accedit.

M Ingentem mercedem Christus illi promisit, qui vel calicem aquæ frigidæ in eius nomine dedisset. *Matth. 10.42.* quid nos Christo exhibebimus, qui calicem aquæ frigidæ nobis exhibet, sed amore ardens sanguinis sui calicem?

N Vinum porrigit Christus, vinum noui Testamenti, *hic*, inquit, *calix nouum Testamentum est in meo sanguine*; & ; *Hic est enim sanguis noui Testamenti*, proinde nouum vinum, quale nunquam ab aliquo gustatū hucusque fuerat; cum ergo nouum vinū sit in vtres veteres poni non debet, audis: *neque mittunt vinum nouum in vtres veteres* alioquin vtres rumpentur. vter vetus est, qui veteris hominis vetustatem nō relinquit, qui nouum hominem damnatis veteris vitæ erroribus non induit. Vetus vter Iudas extitit, qui ex quo bibit ex vino nouo, tandē tanquam vter diruptus est, & suspensus crepuit medius; Paria timeat, qui paria audet. Igitur anteactæ vitæ vetustatem exuat, & Christi sanguine in Christi mensam bibiturus.

Matth. 26. *Matth. 9.17.*

SECTIO VII.

Post mensam gratiæ Deo agendæ. 500
ὑμνεῖν quid. Perstricti qui post mensam gratiarum actionem murmurationibus inficiunt. O
Christus concordiæ & pacis auctor seditionis occasio fieri non vult. P
Tumultus, & seditiones quisque studeat impedire.
A sacra Eucharistia ad sanctitatis montem currendum. Q
Post sacram Eucharistiam ad orationem se quisque conferat. 501
Ad misericordiæ opera post sacram Eucharistiæ sumptionem. R
Eucharistiæ, & pacis nexus. S
Passio Christi misericordiæ opus. T
Læto, hilarique animo aduersa omnia sustinenda. 502
Passiones, & tribulationes coronam gloriæ parturiunt. V
Cur discipulorum scandalum prædixerit Christus. X
Præsumptio quàm grauiter punienda. 503
Noxia sui fiducia. Y
Prælatis subditis compatiantur. Z

Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti.

T hymno dicto, Græcè, καὶ ὑμνήσαντες, *quum hymnum dixissent*, Pagninus *cum hymnum cecinissent*. Maldonatus, *cum laudem Deo cecinissent*. Interpres Euthymij *dictis laudibus*. Hic docemur à mensâ non recedere nisi gratiis Deo actis, & laudibus dictis, quod nec agunt, nec agere queunt, qui temulenti à mensâ surgunt. 500

O Ab hoc more abeunt, qui querelas post mensam euomunt, & pro laudibus murmurationes effundunt: verbum ὑμνεῖν non solum laudes dicere significat, sed etiam conqueri; hac huius verbi notione post mensam vtuntur pro illa,

illa, aut certè à laudibus ad querelas transeũt, & gratiarum actionem murmurationibus inficiũt; quod vtinam à Christianorum cœtibus esset alienum.

P *Exierunt in montem.* Cur in montem se contulit relicta Ciuitate? Ne propter eum in Ciuitate fieret seditio. Concordiæ, & pacis auctor seditionis occasio fieri non vult. Disce tumultus disce seditiones vitare, & quantum in te est auferre, aut impedire.

Q *In montem.* Probus ordo, post sacram mensam ad montem pergunt, in superna quippe mens euentum est, vbi sacræ mensæ accubuerimus, in montem post Eucharistiam abit, qui in perfectionis, & sanctitatis culmen euolat. Etiam Elias postquam comedit subcineritium panem, ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei Horeb. terrena amplius sapere nõ debet, nec ad ima, & vilia currere, qui cœlestem panem comedit, & Christi sanguinem bibit.

501 *Exierunt in montem Oliueti.* Franciscus Lucas Brugensis vertit: *In montem oliuarum.* Ad montem oliuarum abit cum suis discipulis Christus, quia ibi orare consueuerat: hoc exemplo nos edocens, ne post Eucharistiæ sumptionem ad secularia statim negotia pertractanda accedamus, sed ad orationis solitudinem, ac contemplationis quietem nos conferamus, vt tanti mysterij, tantique amoris magnitudinem attentè consideremus.

R Ad montem oliuarum post mensam itur, cum misericordiæ opera post Eucharistiæ sumptionem exercentur, non ad rapinas eundum, non ad illicita lucra.

Mons etiam oliuarum pacem signat, pacem quippè pretendit oliua, vt ita disceremus post Eucharisticum panem clariora pacis, & concordiæ præferenda esse: Etiam Dauid oliuæ similes eos qui mensæ assident esse debere ostendit cum ait: *Filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mensæ tuæ.* S

T Passurus, & moriturus Christus ad montem Oliuarum it, vt statim disceremus, misericordiæ opus hoc fuisse: verus Apostolus: *secundum suam misericordiam saluos nos fecit.* Tit. 3.

502 Oleum lætitiæ symbolum est; hinc illud: *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ:* passurus igitur ad montem Oliuarum abit, vt ostenderet læto, hilarique animo aduersa omnia, omnes tribulationes & passiones sustinendas. Hoc præstiterunt Apostoli de quibus dicitur: *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij; quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Eadem vestigia preme, lætus opprobriis occurre, lætus iniurias suscipe. Ps. 44. Act. 5. v. 41.

V Ex oliuis olim coronæ fiebant, quidni ad montem oliuarum passurus Christus iret, cum passiones coronam honoris, gloriæque parturiant? *Vidimus, Iesum,* inquit Apostolus, *per passionem mortis, gloria, & honore coronatum.* Igitur qui gloriam sperat pati non defugiat. Hebr. 2. 9.

Tunc

Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte.

X PRædicit quid passuri sint, vt salutem non desperent, sed agentes pœnitentiam liberentur. Rectè additum *in nocte ista*, veræ lucis dies ab eorum mentibus abest, qui ob Christi passiones, & opprobria scandalizantur.

Respondens autem Petrus dixit illi, & si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

503 CHristi amore æstuabat Petrus, & suam imbecillitatem non considerabat; quia aliquid de se præsumebat cecidit, vt cautior esset; quòd si tam grauiter punitur præsumptio, quæ amori tamen annexa erat, quam duriùs punienda quę à superbia tãtùm proficiscitur?

Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

Y PErmisit, & prędixit Christus Petrum tam fęde cadere, ne aliquis sibi multum tribuat, neue in se confidat. Cadit primus Apostolus vt ceteri omnes edocerentur, ne sibi crederent, & ne humanæ imbecillitati innitterentur.

Z Cadit Petrus, vt ipse, & ceteri Prælati experientia nossent, qui debeant subditis suis compati, cum peccauerint.

SECTIO VIII.

Tunc venit Iesus cum illis in villam quæ dicitur Gethsemani.

IN villam, & in hortum pergit Christus, quia in deliciarum horto ceciderat Adamus. Passurus ad deliciarum hortum peruenit, quia pro hominibus pati, & mori delicias computabat. 504

In horto passionem incipit, vt A ita

ita sciremus, quod terrenae deliciae peccatorum ferè occasio sunt, quae vt Christus deleat, patitur: nempè quod nobis delicias, Christo poenam pari.

B Gethsemani vallis pinguedinis interpretatur; & hic passionem exorditur Christus, vt ita innueretur, quod sicut adipe, & pinguedine anima repleatur, quae aliquid pro Deo pati incipit.

Sedete hic donec vadam illuc, & orem.

505 Sedere iubentur discipuli, dum orat Christus, quia Christi oratio nostra quies est, ac firmitas, sedere non possemus nisi ille oraret.

C Orat in horto, oratio deliciarum hortum vel desertum reddat; vbi oratio ibi hortus, ibi deliciae. Magna horti, & orationis cognatio, omnia spiritualia germina in mentis horto pullulant, dum oratione irrigantur.

D In horto orat, orasse non legitur Adamus, qui fors non cecidisset, orat Christus, vt lapsos erigeret. Orat inter arbores Iesus, quia inter arbores peccauit, & non orauit Adam.

E Antequam caperetur Christus, orat, vt ostenderet oratione omnibus tentationibus, & tribulationibus occurrẽdum esse, quò saeuius in nos irruunt persecutores, eò feruentius fundenda oratio est.

Et assumpto Petro, & duobus filijs Zebedai capit contristari, & maestus esse.

Hi tres discipuli assumpti quoque fuerunt à Christo, cum transfiguratus est; hic etiam transfigurat se quodammodo dum qui hominum laetitia, & gaudium contristatur, & moestus est. Hos tres assumpsit, reliquos adesse noluit, ne offenderentur tanquam imbecilliores conspectâ magistri tristitiâ. Hos tres qui in monte fuerant gloriae spectatores decuit esse constantiores, & minus caeteris offendi; supernae quippè gloriae memoria, & cogitatio fortiores nos reddere debet, & magis à lapsu immunes. 506

F Praeterea hi tres tantum assumuntur, quia cum Christum orantem vidissent fortiores essent, & minus scandalizarentur: solus Christi orantis aspectus firmare discipulorum mentes poterat, & ad omnia perferenda animare.

G Particeps hi discipuli fuere laetitiae, participes & tristitiae sunt; debet enim qui maiora à Deo accepit beneficia magis adhaerere patienti Christo, & eius tormenta atque passionem magis deuote meditari.

H Gloriam corporis his tribus discipulis ante Christus ostenderat, nunc dolorum Christi spectatores fiunt, cohaeret vtraque visio, nam verè passio, omnesque dolores Christi ad gloriã sunt, & glorificari dicitur cum patitur, cum moritur.

I *Capit contristari, ac maestus esse.* Cuius causa contristatur, cuius causa

mae-

mæstus est? Eorum, quos assumpserat, & præcipuè Iudæ; contristabatur non timore patiendi, qui ad hoc venerat, sed propter infelicissimum Iudam, & Apostolorum scandalum.

Tunc ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

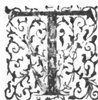
507 Non dixit propter mortem, sed vsque ad mortem, magis enim tristis ob aliena peccata, quam quod mortem timeret. Vsque ad mortem tristabatur, videlicet quousque mors Christi mortem omni iustitiæ iure vinceret.

K Tristis erat Christi anima vsque ad mortem, donec scilicet sua morte Apostolos liberaret, omnesque homines redimeret, salus nostra, nostraque redemptio tristitiam omnem ademit, ingenti eius mentem gaudio perfudit. Tristabatur Christus velut ardenter diligens cupiensque liberare quos diligebat.

SECTIO IX.

Tunc maximè vigilandum cum instant aduersa. 508
Superior vigilet ad vigiliam suos hortans. L
Prælati, & superioris nomen non meretur qui torpet, & dormit. M
Cum Christo vigilare debemus, non cum Christi inimico. N
Superioris vita subditorum exemplar. 509
Christi orantis aspectus spectantium mentes in melius traducebat. O
Qualiter in tentationibus, & aduersitatibus orandum. P
Orationem facturus charorum affectum exuat. Q
Cur orans in faciem suam Christus prociderit. R
Ex cognitione sui humilitas nascatur. S
eri gaudij mater oratio. T
Quò feruentius orauerimus eò magis de aliorum salute simus soliciti. Christi exemplum in hac re. 510
Superior maximè arguendus licet omnes peccent. V
Magis ob peccatum arguitur, qui ante magis gloriabatur. X
Ex minimorum neglectu ad magna scelera itur. Y
Torpor quàm noxius.
Superiorum incuria, & desidia in subditos transfunditur. 511
Superioris absentia subditis noxia, præsentia vtilis. Z

Sustinete hic, & vigilate mecum.

Tunc maximè vigilādum, cum instant aduersa, nullus nos torpor inuadat, cum hominum sæuitia contra nos armatur; sic plerumque Dominus sinit nos tribulationibus premi, vt vigilemus. 508

Vigilate, inquit, *mecum*, vigilat Christus, & ad vigiliam discipulos vocat; ægrè superior sollicitudinem, & vigilantiam aliis persuaserit, si somno, atque socordiæ supinus ipse indormiat. L

Prælati, ac superioris nomen nō meretur, qui vigilantibus sub- M

ditis

ditis ipse dormit, & alto ignauiæ sopore corripitur.

N Signatè ait, *mecum*, multi vigilant sed non cum Christo, vigilant cōtra Christum in sceleribus, in impietatibus vigilant, & rerum terrenarum amore. More Dæmonum plerique sunt, qui non dormiunt, nisi noceant, nisi supplantent.

Et progressus pusillum, procidit in faciem suam orans.

509 NOn longè à discipulis discessit, pusillum ab illis egreditur, vt scilicet spectare possent discipuli, quid magister ageret, superioris enim vita subditorum exemplar est, quod habere ob oculos in exemplum debent.

O Paulum ab hisce tribus Apostolis distat, vt eum orantem videre possent, & magistri sui exemplo discerēt orare sollicitè, ingentique reuerentia. Solus orantis Christi aspectus spectantium mentem in melius traducebat, & deuotionis spiritum eorum animis inhalabat.

P Præterea non longâ distantiâ à discipulis progreditur, sed propè eos manet, vt eum audientes, discerent quid & ipsi in tentationibus præstarent & qualiter ad Deum orarent.

Q Oraturus hos quoque charissimos discipulos deserit, vt nos tacitè moneret, quod orationem fusuri debemus à charorum affectu abesse, vt totus in Deum feratur affectus.

R Orans in faciem suam, & super terram procidit, vt maledictio illa terminaretur qua ob peccatum terra maledicta est. In terram procidit Christus, vt nos eueheret in Cœlum. Gen. 3.

S Facies notitiam signat; in faciem ergo suam orans procidit, qui notitiam quam habet rationis, & fidei in humilem orationem conuertit; quique ex notitia humilitatis occasionem sumit, non iactantiæ, non tumoris.

T In tristitia ad orationem se confert, quæ veri gaudij, veræque consolationis fons est, quo exemplo nos edocet desolationes, ac mœrores prolixa cum hominibus colloquutione non subleuari, sed Dei colloquio, quod in oratione fit. hinc illud: *Tristatur, aliquis vestrum? oret.* Iacob. 5. v. 13.

Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes & dicit Petro; sic non potuistis vna hora vigilare mecum?

SVorum Christus non obliuiscitur orationem fundēs, & cum Patre loquens suorum discipulorum curam non negligit; nempè quò feruentior oratio nostra est, eò magis sollicitè aliorum salutem, profectum quærere debemus. Non ita orant superiores, qui orationi vacantes subditorum obliuiscuntur, & segniùs munus suum exsequuntur, quod passim multorum damno videmus fieri. Itaque orandi studium non intermittatur, sed dum oramus, etiam illorum, quibus præsumus profectui consulamus. Etiam Moses Dei 510

Exo.13. colloquium in monte deserit, vt populo qui lapsus fuerat subueniret.

V Nec suo pondere caret, quod cum omnes dormiat, signatè Petrum alloquatur, quia nempè ipse aliorum caput erat. Superioris error maximè arguendus, ne paria subditi committant.

X Signatè Petrus arguitur, quia præ ceteris erat gloriatus, se Christum non negaturum.

Y Dormit nunc Petrus, dum Christus vigilat; iam via ad negationem sternitur; sic enim ferè fit, vt à minimis eatur ad magna, & in ingentia scelera labatur, qui socordiæ indormit, torpetque cum vigilandum est. Dormiunt nunc discipuli, postea fugiēt, Petrus negabit, torpor iste, itaque socordia futuræ ruinæ iudicium erat.

511 Petrum Christus increpat, & tamen addit, *non potuistis vna hora vigilare mecum?* vt cohærenter loqueretur dicendum erat, *non potuisti;* an ita significatur dormiuisse alios discipulos, quia primus Petrus dormierat, & Petri exemplum ad eundem torporem alios vocasse? ac si idem esse Petrum dormire, & dormire alios, quum facilè superiorum exemplum alij imitentur. Aliqui codices habent, *potuisti*, ac si idem sit Petrum torpuisse, & discipulos alios, superiorum quippè incuria in subditos transfunditur.

Z Absente Domino vigilare nec vna hora potuerunt Apostoli, & tamen tàm parum ab illis aberat; quid si longiùs discessisset? Quæ res indicat, quantum superioris præsentia subditis sit proficua; quantum absentia noceat.

SECTIO X.

In tentationibus Dei maximè auxilium per orationem quærendum. 512
Spiritualis torpor quàm noxius. A
Discipulorum verecundiæ consulit Christus. B
Nostram salutem quærit Christus licet nos dormiamus. 513
Superiorum solicitudo subditorum infirmitati respondeat. C
Ab oratione non facilè desistendum. D
Orationis vim, & efficaciam prodere Christus voluit. 514
Iudæ ingratitudo. E
Inter bonos malum quempiam esse quàm admiratione dignum.
Perstricti superiores qui subditos in Christum armant, cum subdere Christo debeant. F
Serui dominorum suorum vestigia ferè premunt, eorumque mores imitantur. 515
A propria malitia malus vrgetur ad malum. G

Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

VIGILIIS orationem iungit, ne putarent solas naturales vires sufficere ad tentationes vincendas, supernum requiritur auxilium, ne tentationis procella nos obruat. 512

Spiritus quidem promptus est: Promptitu- A

ptitudinem, & alacritatem discipulorum laudant, sed orandi necessitatem ex infirmæ carnis periculo aperit. Pende: si periculosè cum illis agebatur, quorum caro quidem infirma, sed spiritus promptus alacerque erat; quàm graue imminet illis periculum quorum & caro infirma & spiritus segnis, torpidusque?

Et relictis illis iterum abijt.

B NOn legimus eos arguisse, quod antea cum dormientes discipulos reperit fecit. cur ita? Vt eorum verecundiæ consuleret, & eorum infirmitati parceret. Non redarguit, quòd spes esset exigua, aut nulla apud dormitabundos quidpiam proficere.

Et orauit tertio eundem sermonem.

513 ABijt ad locũ orationis pro eis quos carnis infirmitas obruebat oraturus, sic sæpè res nostras agit nostramque salutem quærit Christus altum nobis stertentibus, ac nihil cogitantibus.

C *Orauit tertio*. Ter orat maximè pro Petro, qui ter erat eum negaturus; subditorum lapsui superioris solicitudo, ac prouidentia respondere debet.

D Eundem sermonem dixit, qui eundem animum, eandem mentem habebat, nec enim in varia diuidi mens debet, quę orationem fundit.

E Ter orat, vt nos doceret orare donec impetremus, nec ab oratione desistamus, quia non statim exaudimur.

Poterat Christus propria virtute tristitiam illam, quæ eum inuaserat, expellere vtpotè Dominus suorum passionum, sed voluit hũc fructum ex oratione percipere, vt nos ad orandum alliceret, & doceret per orationem tristitiæ nubilum dispelli, nam vbi tertio orauit cœlitus confortatus est, vt narrat Lucas cap. 22. v. 43. Et oratione illa ad patrem fusâ virtutem, roburque assequutus tristitiam illam vehementem fugauit, & infracto animo vltro adijt pericula, suos animans dicens: *surgite eamus*, tantum deuotę orationis fusus potuit. 514

Adhuc eo loquente ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladijs, & fustibus, missi principibus Sacerdotum, & senioribus populi.

ECce Iudas, vnus de duodecim; tanquam, de re prorsus nouâ, & admiratione digna, præmisit illud, *ecce*; immanis hæc ingratitudo explicari non potest, quod discipulus magistrum prodat, & talis talem. Addit, *vnus de duodecim*; positũ istuc est in Iudæ accusationem, qui inter bonus tàm malus extiterit, & in sanctorum discipulorum numero impius adeo euaserit, vt magistri sui heri proditor vellet. E

Principes Sacerdotum, & seniores populi ministros ad Iesum comprehendendum mittunt, qui fissent ad Christi doctrinam excipiendam. Abit à suo Præsul F

summere abit superior quilibet qui subditos in Christum armat, quam in eius obsequium parare deberet. Tenebantur populum instruere Sacerdotē Principes, ac seniores, sed isti persuadebant plebi vt Christum interficerent.

515 Sed cur tàm facilè suadentur ministri vt Christum innocentem comprehendant? nil mirum; serui familique Dominorum ferè vestigia premunt, & eorum impietatem æmulantur; magnam in subditorū animis superiorum exempla vim habent: qui impijs inseruiunt eorum mores discunt, parem iniquitatem ebibunt.

G Satellites à principibus missi perhibentur, Iudas à quo mittatur non dicitur, alieno imperio non indiget, qui sponte in malum currit, & à propria malitia vrgetur, vel mittit eum Diabolus cuius membrum effectus erat.

SECTIO XI.

Plerique pacem cum Christo simulant, quem iniquis operibus tradunt. 516
Iesu Christi clementia, & mititas. H
Iudam referunt, qui Christum labijs laudant, vita produnt. I
Mundus, & Dæmon dum blandiuntur necant. K
Κρατεῖν quid. Christus tanquam hostis capitur. L
Impij in malo celeres, in bono testudinei. 517
Quàm graue scelus, Christi doctrinam irridere. M
Apostoli ad Christum aliunde redeuntes osculabantur. N
Amici censendi qui nos persequuntur. 518
In Deum beneficia conferentem peccare, quam graue. O
Maiori supplicio ille dignus, qui in Ecclesiasticorum ædibus degens contra Christum se armat. 519
Sceleratiores quandoque sunt, qui cum præsulibus seruiunt sanctiores esse deberent. P
Malis in malo obsequi non debemus. Q

Qui autem tradidit eum dedit illis signum dicens; quæcunque osculatus fuero ipse est tenete eum.

PERFIDVS amicitiæ signo magistrum prodit, & pacis osculo bellum Christo indicit: imitatores Iudas habet, plerique amicitiam, & pacem cum Christo simulant, quem iniquis operibus tradunt, & vendunt. Multi extra Ioannem referunt, intus Iudam. 516

Cum consueuissent discipuli post absentiam Iesu occurrere pro more patrio osculo sancto eū salutabant; Hæc consuetudo opportuna Iudæ visa est ad exequendam proditionem, & licet sciret se suspectum de proditione esse, confisus tamen de præceptoris sui lenitate, credidit se ab osculo, non repellendum: Tantam etiam Iudas de Iesu clementia, ac mititate opinionem conceperat. H

Illi quoque osculo Christū produnt, qui labijs eum laudant, sed quo- I

quorum cor longè ab eo est, quorum mores à Christo alieni sunt.

K Mundus, & Dæmon Iudæ pares, illecebrarum & inanium voluptatum osculo mortem afferunt, & dum blandiuntur necant. Ne fide, si sapis, & ratione non cares.

L *Tenete eum*, Græcè, κρατήσατε αὐτὸν. *Capite, prehendite eum*, Verbum κρατεῖν non nudè capere, & tenere significat, sed vim, & violentiam quandam notat, & ad hostes resque bellicas frequenter adhibetur; ac si diceret Iudas, tenete eum veluti infensissimum hostem, cum imperio vestro subijcite.

Et confestim accedens ad Iesum dixit Aue Rabbi, & osculatus est eum.

517 Confestim imprudens proditor ad Christum accedit, timens ne à suis manibus elaberetur; impij citi celeresque in malo sunt, tardi, ac testudinei vbi aliquid bonum præstandum est.

M Magistrum vocat, & tamen tradit, vt ita eius doctrinam irrideret, & negligeret, explicari non potest, quantùm impudentia ista Christo displicuerit, qua eius salutaris doctrina ab impijs irridetur, grauis iniuria Christo irrogatur, quum eius monita contemnuntur. Quam distat hoc proditorium osculum ab illo de quo

Ps. 84. Propheta; *Iustitia & pax osculatæ sunt*. Hic iniustitia iustitiam osculatur, & pacis peremptorem auctorem pacis.

N Quod Iudas osculatus Christum fuerit natum ex Apostolorum more videtur, qui vt plerique notauere aliunde ad Christum redeuntes, eum in pacis signum osculabantur; hoc more Iudas abutitur, osculatur vt prodat. Qui dignè Christo vult occurrere amicitiæ, ac pacis osculum exhibeat.

Dixitque illi Iesus, amice ad quid venisti?

Suscipit Dominus osculum proditoris, ne proditionem fugere, & hostes suos timere videatur, amicum vocat Iudam, à quo traditur; verè si Christi spiritum induas, amicos censebis, qui te persequuntur, & ad necem quærunt. Amicum vocat, quia vehementer eum diligebat, à quo tradebatur. Vel amicum dicit, quia osculo amicum fingebat, amicitiam simulabat. Amicum tandem vocat, quia ex ficto amico in verum, & fidelem conuertere cupiebat. 518

O *Ad quid venisti?* Quærit, ad quid venerit, non quia nesciret, sed quia tantum scelus admirabatur, tot beneficiijs donatum in donatorem insurgere, tam magnum est, vt Christum ipsum in admirationem rapere videatur.

Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu extendens manum exemit gladium, & percutiens seruum Principis Sacerdotum amputauit auriculam eius.

Zelo suo correptus Petrus cohibere se non potuit, quin in comprehensores Iesu citus irrueret, percussit seruum Principis Sacer- 519

cerdotum; maiori supplicio hic dignus videbatur, qui Sacerdoti seruiens tàm irreligiosus sæuiebat in Christum; non tàm graue scelus id in seruo alterius Domini fuisset, vel in libero milite.

P Ex ministris, qui ad Iesum comprehendendum venerant nullus maiori rabie, ac furore, quàm hic seruus Principis Sacerdotum inuasit; vt propterea Petrus in illum irruerit, & caput ei amputare tentauerit, quia videbat eum cæteris audaciorem. Ita plerumque fit, vt quò sanctiores, humilioresque cum in Ecclesiasticorum domibus viuāt, & sacris præsulibus seruiant esse deberent, cæteris improbiores, & magis perfrictæ frontis sint.

Q Auriculam eius dexteram amputauit; hoc merebatur, qui aures in scelere Domino suo præbuerat; auribus carere deberet, qui in malo malis obsequendo auribus abutitur.

SECTIO XII.

Patientia in ferendis iniurijs armorum apparatu, non eorum vsu probare Christus voluit. 520

Quantum referat subditorum culpas à superioribus argui. R

Salutis documenta vbique & omni tempore exhibenda Christi exemplo. S

A vindicta quàm abesse debeamus. T

Patientia in ferendis iniurijs, quæ nobis inferuntur. V

Orationis vis, & efficacia. 521

Qui libenter patitur Angelus fit. X

A linguarum ictibus se tueri quàm difficile. Y

Nostræ salutis causa effudit Christus quicquid proprium habuit. 522

Inter medios hostes animo Christus minimè turbatur. Z

Officij dignitas, & rerum diuinarum cognitio peccatum grauius reddit. 523

In Doctorem sæuire immanis sæuitia est. A

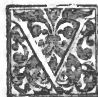
Iactantiam fugit Christus. B

Salubria monita præbere ingens beneficium.

Quàm ingrati Iudæi, qui in Christum, quem Doctorem habuerant insurrexerunt. C

Templo iniuriam fieri non vult Christus. D

Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum, omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.

Vel à vindictæ indicio suos abesse vult Christus; patientiæ exemplum exhibendum docens non vindictam 520
exercendam. Gladium parari alibi monuerat, hic vti gladio inhibet. cur tunicæ venditione gladius emendus, si vti cum opus est non datur? Voluit apud se gladios habere discipulos, non vt in quempiam exercerent, sed in maioris patientiæ argumentū, magnum quippè est lædentes non lædere cum possis, & singulare patientiæ indicium est à vindicta abstinere armatum magis, quàm inermem.

Ar-

Armorum apparatu probare patientiam Christus voluit, non armorum vsu vindictæ famulari.

R *Conuerte gladium tuum in locum suum:* Noluit persecutorum vulnere Christus defendi, quia voluit suo vulnere omnes sanare: Admiratione dignum est, quòd post serui vulnus mox in Petrum hostes non insurrexerint. Iesu virtus eos cohibuit, cohibuerunt & eius verba; nam dum Christus seuerè Petrum increpat,& amputatam auriculam seruo restituit, adeo placati sunt,vt in Petrum manus non inijcerent, tantùm refert subditorum culpas à superioribus argui: Licet Petri in Christum amor à culpa Petrum eximere potuerit.

S Pende, quanta Christum suorum cura tangeret, inter tot hostes illum iniuria afficientes existens, proba patientiæ,ac tolerantiæ monita suis exhibet, ac si pro suggesto & cathedra inter suos tantùm discipulos loqueretur. Docet,etiam inter imminentia discrimina salutis documenta erranti-bus propinanda.

T Nec arcet tãtùm à vindicta discipulũ, sed comminationem addit,*omnes*,inquit,*qui acceperint gladium, gladio peribunt*. Expende quàm procul velit à nobis esse hunc vindictæ spiritum in rebus proprijs,qui ita discipulum increpat, ipsummet defendentem.

V Paruit Petrus,& in locum suum gladium misit, quem nunquam postea exeruisse in sui,aut alterius defensionem legimus. Non se, sed magistrum vlciscitur, vnde ipse postea iniurijs affectus, cæsus, omnia mansuetè tolerauit. Dilectionis feruor fecit, vt hîc in magistri sui defensione gladium exeruerit.

An putas,quia non possum rogare patrem meum & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum?

OStendit, quam sibi facilè fuisset media oratione seipsum ab omni suorum hostium sæuitia defendere. Orationis meminit,vt eius vim & efficaciam cognosceremus. Magna orationis virtus, quæ, si necesse sit vt in nostri defensionem Angelorũ legiones mittuntur, obtineri id possit. 521

Quid Angelos in auxilium poscat,qui Angelorum ruinam patiendo erat reparaturus? Angelorum exercitus in defensionem non postulet, qui libenter patiendo Angelus quidam fit, nam & Stephanus visus est tanquam Angelus dum lapidibus obrueretur. X

Duodecim legionum meminit, quarum summa septuaginta duo millia, comprehendit; in quot gentes & hominum lingua diuisa est; scilicet vt quis se à linguarum omnium ictibus tueatur, vel septuaginta duo millia Angelorum in auxilium vocari deberent. Y

Tanquam ad latronem existis cum gladijs, & fustibus comprehendere me.

QVàm procul abest vt latro Christus sit,qui nostræ salutis Z

tis causa effudit quicquid proprium habuit? An alieni prædator est, qui se ipsum omnibus exhibet? An latro qui vel latronem in martyrem commutauit?

Z *Tanquam ad latronem existis*, Græcè, ὡς ἐπὶ λῃστὴν ἐξήλθετε, *vt aduersus latronem existis*. Non interrogando, sed enuntiando hæc verba accipienda sunt. Vide hic quam sereno, minimèque turbato animo, in tantis magnis angustijs Christus constitutus singulos excipiat, singulis respondeat, Iudæ, discipulis, turbis.

Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

523 HInc apparet non milites romanos alloquutum fuisse Christum, sed turbas, Iudæorumque primates, nec enim in templo quotidiè milites erudiebat, sed Iudæos, sed cur sermonem ad turbas, Iudæorumque primates dirigit, non ad milites qui prehendere, ac tenere eum venerant? Quia id non à se milites, sed à Iudæis inducti faciebant; maior autem erat iubentium culpa, quam parētum. Peccabāt magis Sacerdotes, quàm milites; namque maior alicuius dignitas, & rerum diuinarum cognitio in aliquo est, eò grauior eius culpa censetur si delinquat.

A Iudæos, quos in Dei lege Christus erudierat, Christus alloquitur, seque de iniuria qua ab ipsis afficiebatur expostulat, quia grandior, & vix ferenda hæc ingratitudo erat, vt Christum illi comprehenderent, qui edocti, & instructi ab ipso fuerant. Immanis culpa est in eum sæuire, quem Doctorem habueris, & eum perdere, qui salutis monita exhibuerit.

B *Docens in templo*. Cur miraculorum non meminit, quibus sanitati tot infirmos restituerat? Cur alia beneficia non recenset? An miracula modestiæ causa subticet, ne se iactare videretur? Vbique ab omni inanis gloriæ indicio se abesse Christus probat, & exemplo suo vt nos quoque ab ea simus immunes monet. An doctrinæ exhibitæ non miraculorum, quibus sanitatem contulerat, meminit, quia maius doctrinæ beneficium, quàm sanitatis, illa quippè salutem animæ respicit, hæc corporis.

Sedebam docens in templo. Ac si diceret hæc mei laboris merces, quem vos docendo sumpsi, vt tanquam latro existimer, qui veritatis magister vobis exstiti. C

In templo comprehendi noluit Christus, ne vlla sui causa templum iniuriam acciperet, violari templum noluit, qui templi, diuinique cultus instaurator futurus erat. D

SECTIO XIII.

Plerique grandia in Dei obsequium verbis pollicentur, quæ re non exhibent. 524

Turpi fuga pedes à Christo abluti fædare non debebant Apostoli.

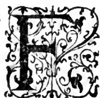
Tenetur Christus quia nos per illicita vagamur. E

In Christi comprehensione ingenti dolore capiatur qui Christum amat, & ab eius sella abeat. 525

Multi

Multi ante spiritualem pugnam fortes; in pugna animo cadunt. F
Qui magis se iactant, ferè fœdiore lapsu se commaculant.
A minimis initijs in malorum extrema ferè dilabimur. G
Improborum societas quàm noxia. 526
Bonorum consortium ad bonum prodest, malorum valde nocet. H
Præsul indignus pontificia sede, cuius animo furor dominatur. 527
Quàm periculosum sit se excusare. I
Cur Christus accusatus tacuerit. K
Sanctum Dei nomen vt reuereri debeamus. 528
Præsules, & Sacerdotes minimè contemnendi. L

Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.

524
Vgiunt suæ promissionis immemores, sic ferè fit, vt qui grãdia verbis pollicetur, cum occasio adest, verba tantùm se exhibuisse ostendat. Proh mirum! Pedes, qui paulo ante Christi manibus loti fuerant tam turpi fuga fœdantur, & polluuntur; lauit eos Christus vt puriores in Dei in via incederent, non vt eos collutularent hac inhonora fuga.

Ait illi tenentes Iesum duxerunt ad Caipham Principe Sacerdotum.

E Tenetur, & ligatur Christus in horto, quia nimis liberè per hortum vagata prima mater est, tenetur Christus, comprehenditurque quia nos sensus nostros per illicita permittimus vagari.

Ducunt ad Caipham non rapiunt, lubens, volensque ad opprobria, ad mortem ibat. Heli audiens Arcam Dei, ab hostibus captam decidit de sella, mortuusque est. Capitur Arca viua viuentis Dei, capitur Christus, hostium manibus traditus est, quis Christi amore captus hanc captionem attentè meditans ingentis doloris sensu non corripiatur? ex otij sella decidat, & Christo suo commoriatur qui captum audit. 525 1.Reg.

Petrus autem sequebatur eum à longe.

Faciliùs est grandia verbis polliceri, quàm reipsa præstare. Fortis, strenuusque ante pugnam erat Petrus, in pugna animo cadit. Imitatores multos habet. Cæteris fortior Petrus videbatur, sed vbi ventum est ad pugnam, cęteris fœdius cecidit. Ita ferè accidit, vt qui se magis iactat, se fœdiore lapsu commaculet. F

Sequebatur eum à longè. A longè Christum sequitur, qui tepidè Christum sequitur, parum distat quin dimittat; & prolabatur. A longè nunc sequitur, & postea negauit; sic à minimis initiis ad grandia itur, & paulatim in malorum extrema labimur. G

Vsque in atrium Principis Sacerdotum, & ingressus intrò sedebat cum ministris, vt videret finem.

526 NOn appropinquabat Petrus quòd esset eius discipulus miscuit se ministris, & quæ illi faciebant alto corde premens dolorem, facere ipse quoque simulat: non potuit noxia non esse improborum societas, aulicorum Principis scelerati sodalitio se inserere, nec Petro tutum fuit. Satius ac consultius ipsi fuisset in obscuro aliquo angulo gemere, ac precari, quàm impij Pontificis aulam ingredi, & aulicis se coniungere.

H Petrus inter impios impiorum pontificum ministros negauit Christum, quem inter condiscipulos Dei filium fuerat confessus, tantum bonorum consortium, atque colloquia ad bonum possunt, tantum malorum ad malum.

Et surgens Princeps Sacerdotum ait illi, nihil respondet ad ea, quæ isti aduersum te testificantur?

527 SVrrexit vt ab omnibus conspiceretur, velut eximium aliquid facturus. Præ ira cōtineri solio non potuit præceps, & impatiens iracundia vel Pontificem, contra grauitatis, ac dignitatis formam de solio excussit tanquam pontificiam sede indignus esset, cuius mēti iracundia insideret. Sed, sic pontificem illum furor à sede submouet, vt interim vel alio respiciens Christo Dei filio assurgeret.

I *Nihil respondes;* ægrè tulit Pontifex nihil ad ea quæ falsi testes obiecerant Christum respōdisse; non vt defensioni det locū, sed vt ex qua libet sermonis occasione locum inueniat accusandi: nimirū vel ex innocentissimo Christo aliquid quod carpat exsculpere Pontifex sperat, modò se excuset, & falsò obiecta crimina vera defensione eluere curet; vt hinc colligere liceat, quā periculosum sit se ab culpas purgare, ac excusare, cum nullus à culpa immunis, vt Christus sit.

Iesus autem tacebat.

VBique modestiam suam præfert, tacet, nec pontifice quidem vrgente, quicquam aduersariis respondebat. Cur ita? An quod responsione indigna ea essent, quæ obiiciebantur? An quia sciret, quod quicquid respondisset torquendum in calumniam esset? Defensionem illi non quærebant, sed occasionem carpendi, ac calumniandi. Tandem tacuit, vt suâ taciturnitate Adæ apologiam, & excusationem absolueret. K

Adiuro te per Deum viuum vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Iesus tu dixisti.

PEnde quantam Christus Sancto. Dei nomini reuerentiam deferat, qui quum constantissimè ad omnes calumnias silentium tenuisset, statim atque per Dei viui nomen adiuratus est respōdit obediens pontifici, non ignorans prauam eius intērionem, qua verbum aliquod extorquere à Christo nitebatur, vt occasionem calumnian- 528

niandi, & accusandi arriperet. Hoc exemplo disce Sanctum Dei nomen revereri etiamsi pati aliquod debeas.

L Non tacet amplius Christus, ne videatur, contemnere pontificis auctoritatem, illo iubente loquitur concedens honori, quem ille sustinebat, quod negandum illius impietati, indignissimus quippè erat, cui responderetur.

SECTIO XIV.

Conspuitur Christus, qui sputo cæco lumen restituit. 529
Christi facies sputis deformata Deo Patri non minus placuit, quàm cum veluti sol fulgeret. M
Quinam Christi faciem conspuere dicantur. N
Perstrictæ, quæ faciem suam fucis illinunt.
Conspuitur Christus semen longæuum habiturus. O
Patiendi fames in Christo. 530
Auari compressa, prodigi expensa manu Christum cædunt. P
Singularis gloriæ loco habenda opprobria sunt. Q
Euangelistæ veritatis amatores. R
Christus patientiæ, & tolerantiæ forma. S
In Principum virorum, Præsulumque aulis indignis Christus tractatur modis. T
Torpor, & desidia magnum lapsum portendit. 531
Dei monita & verba alta obliuione sepelienda non sunt, ne in malorum labamur extrema. V
Peccandi occasioni se exponere intutum omnino est, & inconsultum. X
Mulierum consuetudo quàm noxia. Y
Qui in se confidit faciiè labitur. Z
Pœnitentiæ remedium in Apostolorum Principe. A

Tunc expuerunt in faciem eius.

PUCIOSUS forma præ filijs hominum impiorum hominum sputis fædatur. Conspuitur Iesus qui sputo, & luto visum cæco reddiderat. Christi sputum lumen parit, fœda Iudæorum sputa densiores tenebras in eorum mentibus parturierunt. 529

M Specta Petre Christi tui faciem sputis opertam, & vide an ille sit, quem in monte Thabor gloriæ lumine perfusum contemplasti; vide an ille sit, cuius facies vt Sol refulsit. Sed non minus Christus Patris sui oculis placuit sputis deformatus, quàm cum resplenduit facies eius sicut Sol.

N Faciem Christi conspuunt, qui conscientiam suam, in qua Christi elucet imago, peccatis maculant, sceleribus fœdant. Conspuũt quodammodo Dei sui faciem mulieres, qui vultum stibio linunt, & fucis adulterant, in spectantium ruinam, & in suam.

O Degener, & qui fratris demortui semen suscitare nolebat lege conspuebatur. Hic Christus conspuitur, qui semen suscitauit, domũque ædificauit demortui Adami, semen longæuum habiturus. *Ruth. 4. Deu. 25. v. 9. Is. 53.*

Et colaphis eum ceciderunt.

530 HOc ignominiæ genus pertulit Christus, vt nos quoque similia pati disceremus, pugnis, colaphisque percutitur Christi facies, vt hinc patiendi famem colligeremus, qua opprobrijs saturari cupiebat: hinc scriptum est: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.*

Thren. 3. v. 30.

P Pugnis, compressaque manu Christum cædunt auari, & cupidi qui pauperibus aperire manus nolunt, palmis, & expansis manibus cędunt qui omnia in Dei offensam prodigè profundunt.

Q Obseruandum verò est non erubuisse Euangelistas opprobria, & iniurias Christo illatas tàm minutim recensere: non eas silentio suppressêre, sciebant quippè id in Dei gloriam & Christi Domini, imo & nostram cedere, quod voluerit Christus talia pro nobis tolerare, nos quoque erubescere non debemus, si paria nobis inferantur, quin singularis gloriæ loco habenda opprobria sunt.

R Euangelistæ tanquam veritatis amatores omnia candidè referũt, neque Iudam, ac Iudæos tanquam hostes conuirijs lacessunt, nec magistrum tanquam pręceptorem nimis efferunt, sed quasi nullo moti affectu omnia narrant, ac solius veritatis curam habent.

S Colaphis cæditur Christus, & patienter sustinet vt veræ patientiæ, ac tolerantiæ formam exemplar nobis fieret; vniuersa magno animo sustinet, docens nos iniurias omnes tolerare; veri doctoris nunc officio fungitur, quod prius verbis docuerat, nunc rebus ipsis, & exemplo docet.

Denique expendendũ est, quod in nullius domo Christus tot contumeliis affectus est ac conuitijs tàm multis impetitus, quàm in Summi Pontificis Palatio, & in palario summi Præsidis: Proh quam indignis tractatur modis Christus in principum, virorum, præsulumque aulis, arriisque, si contingat ab illis iustitiam, pudorem, virtutesque alias exulare, & mali domini exemplo seruorum improbitatem obtegi, & foueri. T

Petrus verò sedebat foris in atrio, & accessit ad eum vna ancilla, dicens; & tu cum Iesu Nazareno eras. At ille negauit coram omnibus.

IN atrio sedet Petrus; magnum aliquod malum torpor iste, & ista sessio portendit in tanto magistri sui discrimine sedere amantis discipuli non est. Ita ferè accidit vt à desidia, atque torpore originem lapsus grauissimi trahant. 531

Oblitus Petrus fuerat verborum Domini, quibus prædixerat futurum vt ter ipsum illa nocte negaret; vbi Dei monita alta obliuione sepeliuntur timenda ingentia mala sunt; non ita facilè Petrus cecidisset, si Christi verba eius menti altius insedissent: qui de se confidit diuinarum admonitionum facilè obliuiscitur. V

Cecidit Petrus, quia temerè occasioni se exposuit, & periculo, quum se abiectorum hominum societati coniunxit, quorum prauis collo- X

colloquijs ad negationem ductus est. Nihil est, quod magis ad impia trahat, quàm prauorum hominum, præsertim si mulierculæ misceantur, consuetudo.

Y Considera Dæmonis astum qui per mulierem Sāctum Petrum aggreditur, sicut & olim Adamum per Euam. Etiam Ecclesiæ arx vnius mulieris mollitie deiicitur, quis contra hos arietum ictus tutus, cum Apostolorum firmamentum vel leuiter tactus cadat?

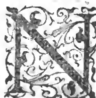
Z Permisit Deus Petrum ad vnius ancillulæ interrogationem labi, vt superbia, atque iactantia, qua se in cœna erexerat deprimeretur, nosque in illo disceremus, nihil facilius esse, quam in se confidentem cadere, etiamsi leui incursu eius fortitudo tentetur.

A Cadere permittitur Petrus vt in Ecclesiæ Principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo de sua virtute confideret.

SECTIO XV.

Vnum peccatum gradus ad aliud est. 532
Peccandi occasio vitanda. B
Præsumptio peccati permissu comprimitur. C
Vix sponte ab aliorum infestatione mali abstinent. D
Felix quem loquela manifestat discipulum esse Christi. E
λαλιὰ de loquacitate. Ab inconsiderato sermone ingentia mala. F
In peccato perseuerare ad peccatorum cumulum trahit. 533
Statim post lapsum ad pœnitentiam currere debemus. G
Cita pœnitentia fit. 534
Pœnitentiam citò init, qui diuinorum verborum recordatur. H
Peccandi occasionem fugere vera pœnitentiæ nota. I
Nemo lingua se facilè credat, aut alijs, quibus Christi offensam se incurrisse nouit. K
Lachrymarum vtilitas. L
Pœnitentem lachrymantem irrident impij. M

Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem.

NEMPE vnum peccatum gradus ad aliud est, sic fit vt vbi lapsi semel fuerimus in grauiora deinceps labamur. Primum nudè negat, secundo iuramentum addit; in peccato perseuerare incremētum malitiæ dat, & crimen quod pœnitentia non diluitur, adolescit, grandiusque fit. 532

B Tàm sæpè cecidit Petrus, quia negationis occasionem non vitauit; se à malorum consortio statim subduxisset, in aliud aliudque crimen haud lapsus esset.

C Ter Petrus negauit Christum, quia trina verborum formula de se præsumpserat, primo: *etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor* secundò: *Tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire.* demum: *etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo.* Matth. 26. v. 33. Luc. 22. v. 33. Matth. 26.

Re-

Respondet trinæ præsumptioni trina negatio.

Post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petro, verè & tu ex illis, nam & loquela tua manifestum te facit.

D MInistri paulo post *intervallo facto quasi hora vnius*, vt loquitur Lucas cap. 22. ad Petrum redeunt; sed vbi hoc tempore fuerant? quæ res à Petri infestatione eos auocauit? An quia cum testes adducerentur aduersus Iesum arrectis auribus stabant ad ostium vt intenti quid fieret exaudirent, atque interim à Petro aberant? nimirum non compassio ab aliorum infestatione malos submouet, sed curiositas alterius rei cognoscendæ.

E *Nam & loquela tua manifestum te facit.* Modus loquendi tuus ostendit quod Galileus sis, non quod alterius sermonis, esset Petrus, aut gentis exteræ, sed quòd vnaquæque prouincia, & regio habeat proprietates suas, suos idiotismos, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Felix quem loquela manifestat discipulum esse Christi.

F *Loquela tua*, Græcè, λαλιά σου, *loquutio tua*; Posset etiam verti *loquacitas*. Vox λαλιά sæpè in malam partem accipitur, vt de libera, & inconsiderata loquutione dicatur. Petrus existens in consortio illorum ministrorum, ne arrepta occasione ex taciturnitate ipsius, vel ex spirituali colloquio accusaretur vt discipulus Christi, liberè colloquebatur, & fabulabatur cū illis, se illorum sermonibus conformans; nihil quippè magis ostendit cuius quis sit discipulus, quàm sermo. Christi discipulus est qui consideratè, & parcè loquitur; in mundi schola eruditus est, qui temerè verba fundit. Ab inconsiderato superfluoque sermone in tàm immania scelera Petrus lapsus est. Magis nobis timendum qui minus cautè loquimur.

Tunc cæpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem, & continuo gallus cantauit.

VIdens se tot argumētis conuinci, metuēs ne mox comprehenderetur, cæpit Petrus sibi ipsi male precari, & execrationibus seipsum deuouere, & quò alijs magis vrgent, & affirmant eò Petrus vehementius iurat, & obstinatius agit: nec iurat se eum tanquam magistrum minimè nosse, sed neque tanquam hominem. Vides, quod in peccato perseuerare, dat scelerum incrementa. 533

Et continuò gallus cantauit. Syrus, *In illa ipsa hora seu momento gallus cantauit*, S. Lucas addit *adhuc eo loquente*. Cur tàm cito post trinam negationem Petri gallus cantat? An hoc casu factum est? Minimè. Galli cantus Petrum negationis admonuit, id autem in ipso culpæ articulo fit, vt statim Petrus admonitus resipisceret, & ad pœnitentiam rediret; qua sollicitudine ostendit Dominus vt statim ac quis in crimen lapsus est, ad pœnitentiam currere cum Dei adiutorio G

iutorio studeat; nemo tàm amens sit, vt permanere, ac perseuerare in peccato velit.

Et egressus foras fleuit amare.

534 MAximè cõmendabilis pœnitentia est, quæ cita est nec in tempus longum differtur, hoc ostendit exemplo suo Petrus, dum statim post lapsum ad lachrimas it, ad pœnitentiam currit.

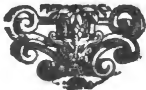
H Mirum quod tàm cito Petrus ad se redeat, & sui criminis pœnitentiam agat, id præcipuè factum, quia recordatus est verborum Christi; plerique pœnitentiam prætermittunt, quia diuinorum verborum obliuiscuntur.

I Egreditur foras, occasionem peccandi fugit, hæc veræ pœnitentia nota est; non hõrret peccatum, qui peccati periculum non deuitat.

Fleuit amare. Eluit lachrymis culpæ maculã Petrus, cur veniam verbis non postulauit? An quia linguæ non fidebat, qua Christum antea negauerat? K

Sed quid Petro fusæ lachrymæ profuerunt? Multum: nam qui lapsus est antequam fleret, postquam fleuit erectus est vt alios regeret, qui seipsum ante non rexerat. L

Foras vt fleret egressus est; si impij illi flentem Petrum vidissent non ad lachrymas inuitarentur, sed lachrymantem Petrum irrisissent, & à lachrymis auocassent. M

CA-

CAPVT XXVII. MATTHÆI.

Vulgata Editio.

Verſ.1.

MAne autem facto, Concilium inierunt omnes principes Sacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.

Verſ.2.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

Verſ.3.

Tunc videns Iudas qui eũ tradidit, quod damnatus eſſet: pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus.

Verſ.4.

Dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt Quid ad nos? tu videris.

Verſ.5.

Et proiectis argenteis in tem-

Lectionum Varietas.

MAne a.f. *Syr. Cum autem eſſet diluculum. Vat. Tempore vero iam matutino.*

Conſilium inierunt. *Int.Orig. Conſilium acceperunt. Fr.Luc. Conſilium ceperunt.*

Seniores populi. *Int.Orig. Seniores plebis.*

Vt eum morti traderent. *Syr. Vt eum mortificarent. Adam C. Quomodo eum occiderent.*

Vinctum. *Ar.M. Et ligantes. Mald. Cum eum vinxiſſent. Fr.Luc. Poſtquam ligaſſent. Auct. Vinculis adſtrictum.*

Adduxerunt. *Fr.Luc. Abduxerunt.*

Damnatus. *Vat. Condemnatus.*

Pœnitentia ductus. *Ar.M. Pœnitens. Syr. Pœnituit.*

Triginta argenteos. *Syr. Illos triginta argenteos.*

Tradens. *S.Ambr. Quòd tradiderim. Pagn. Quum prodidi.*

Iuſtum. *Pagn. Innoxium. Caiet. Innocentem.*

Quid ad nos. *Vat. Quid noſtra?*

Tu videris. *Arab. Tu vide. Int. Theoph. Tu videbis. Syr. Tu noueris.*

Argenteis. *Fr.Luc. Illis argenteis.*

Receſſit. *Fr.Luc. Seceſſit.*

Vul-

plo, recessit: & abiens laqueo se suspendit.

Et abiens. *Aeth. Et cum abiisset.*
Se suspendit. *Vat. Præfocauit. Mald. Præfocatus est. Adam C. Suffocauit se. Syr. Strangulauit animam suam.*

Vers.6.

Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

Acceptis argenteis. *Fr.Luc. Postquam accepissent argenteos illos.*
Mittere. *Aeth. Iacere.*
In corbonam. *Arab. In domo oblationum.*

Vers.7.

Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

Agrum figuli. *Fr.Luc. Agrum illius figuli, vel, Agrum illum figuli.*
Peregrinorum. *Fr.Luc. Peregrinis, Hospitibus.*

Vers.8.

Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, vsque in hodiernum diem.

Vsque in hodiernum diem. *Ar.M. Vsque hodie.*

Vers.9.

Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Israel.

Per Ieremiam Prophetam. *Syr. Per Prophetam.*
Appretiati. *Syr. Illius honorandi. Fr.Luc. Illius æstimati.*
Quem appretiauerunt. *Int.Theoph. Quem æstimatum emerunt.*

Vers.10.

Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

Et dederunt. *Syr. Et dedi.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 11.

Iesus autem stetit ante Præsidem, & interrogauit eũ Præses, dicens: Tu es Rex Iudæorum? dicit illi Iesus: Tu dicis.

Tu es Rex. *Caiet. Tu es ille Rex.*
Dicit. *Ar.M. Dixit.*
Tu dicis. *Syr. Tu dixisti.*

Vers. 12.

Et cum accusaretur à principibus Sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

Et cum accusaretur. *Ar.M. Et in accusari ipsum.*
Nihil respondit. *Int.Orig. Nihil respondebat. Syr. Ne verbum quidem ipse respondit.*

Vers. 13.

Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia?

Tunc dicit. *Syr. Tunc dixit.*
Quanta. *Caiet. Quot, seu quàm multa.*
Dicunt testimonia. *Int. S.Chys. Testantur.*

Vers. 14.

Et non respondit ei vllum verbum, ita vt miraretur Præses vehementer.

Et non respondit ei. *Syr. Neque reddidit ei rationem, ne verbum quidem vllum.*
Vllum verbum. *Ar.M. Ad vllum verbum.*

Vers. 15.

Per diem autem solemnem consueuerat Præses populo dimittere vnum vinctũ, quem voluissent.

Dimittere. *Ar.M. Absoluere. Auth. Liberare.*
Vnum vinctum. *Fr.Luc. Vnum captiuum.*

Vers. 16.

Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

Habebat autem. *Syr. Detinebatur autem ab eis. Ar.M. Habebant autem.*
Qui dicebatur. *Ar.M. Dictum.*

Vul-

Verſ.17.
Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Ieſum, qui dicitur Chriſtus?

Congregatis. *Ar.M. Coactis.*
Dixit Pilatus. *Syr. Dixit ei Pilatus.*
Quem. *Pagn. Vtrum.*
Dimittam vobis. *Int.Euth. Abſoluam vobis.*

Verſ.18.
Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidiſſent eum.

Per inuidiam. *Int.Theoph. Propter inuidiam.*
Tradidiſſent. *Int.Orig.Tradiderant. Int. Euth. Tradiderant.*

Verſ.19.
Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iuſto illi: multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum.

Pro tribunali. *Fr.Luc. In tribunali Syr. Pro tribunali ſuo. Ar.M. Super tribunali.*
Miſit. *Vat. Mandata miſit.*
Nihil tibi & i.i. *Syr. Nihil tibi rei ſit cum illo iuſto. S.Hil. Nihil tibi ſit & iuſto iſti.*
Per viſum. *Pagn. In ſomnis. Adam C. Per ſomnum. Syr. In ſomno meo.*

Verſ.20.
Principes autem ſacerdotum, & ſeniores perſuaſerunt populis vt peterent Barabbam, Ieſum vero perderent.

Populis. *Vat. Multitudini. Fr.Luc. Turbis.*

Verſ.21.
Reſpondens autem Præſes, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitte? At illi dixerunt: Barabbam.

De duobus. *Fr.Luc. Ex illis duobus.*
Dimitti. *Ar.M. Abſoluam vobis.*

Verſ.22.
Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qui dicitur Chriſtus?

Dicit. *Syr. Dixit.*
De Ieſu. *Ar.M. Ieſum.*

Vsque in atrium Principis Sacerdotum, & ingressus intrò sedebat cum ministris, vt videret finem.

526 NOn appropinquabat Petrus quòd esset eius discipulus miscuit se ministris, & quæ illi faciebant alto corde premens dolorem, facere ipse quoque simulat: non potuit noxia non esse improborum societas, aulicorum Principis scelerati sodalitio se inserere, nec Petro tutum fuit. Satius ac consultius ipsi fuisset in obscuro aliquo angulo gemere, ac precari, quàm impij Pontificis aulam ingredi, & aulicis se coniungere.

H Petrus inter impios impiorum pontificum ministros negauit Christum, quem inter condiscipulos Dei filium fuerat confessus, tantum bonorum consortium, atque colloquia ad bonum possunt, tantum malorum ad malum.

Et surgens Princeps Sacerdotum ait illi, nihil respondet ad ea, quæ isti aduersum te testificantur?

527 SVrrexit vt ab omnibus conspiceretur, velut eximium aliquid facturus. Præ ira cōtineri solio non potuit præceps, & impatiens iracundia vel Pontificem, contra grauitatis, ac dignitatis formam de solio excussit tanquam pontificiam sede indignus esset, cuius mēti iracundia insideret. Sed, sic pontificem illum furor à sede submouet, vt interim vel alio respiciens Christo Dei filio assurgeret.

I *Nihil respondes*; ægrè tulit Pontifex nihil ad ea quæ falsi testes obiecerant Christum respōdisse; non vt defensioni det locū, sed vt ex qualibet sermonis occasione locum inueniat accusandi: nimirū vel ex innocentissimo Christo aliquid quod carpat exsculpere Pontifex sperat, modò se excuset, & falsò obiecta crimina vera defensione eluere curet; vt hinc colligere liceat, quā periculosum sit se ab culpas purgare, ac excusare, cum nullus à culpa immunis, vt Christus sit.

Iesus autem tacebat.

VBique modestiam suam præ fert, tacet, nec pontifice quidem vrgente, quicquam aduersariis respondebat. Cur ita? An quod responsione indigna ea essent, quæ obiiciebantur? An quia sciret, quod quicquid respondisset torquendum in calumniam esset? Defensionem illi non quærebant, sed occasionem carpendi, ac calumniandi. Tandem tacuit, vt suâ taciturnitate Adæ apologiam, & excusationem absolueret. K

Adiuro te per Deum viuum vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Iesus tu dixisti.

PEnde quantam Christus Sancto Dei nomini reuerentiam deferat, qui quum constantissimè ad omnes calumnias silentium tenuisset, statim atque per Dei viui nomen adiuratus est respōdit obediens pontifici, non ignorans prauam eius intētionem, qua verbum aliquod extorquere à Christo nitebatur, vt occasionem calumnian- 528

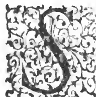
nian-

niandi, & accusandi arriperet. Hoc exemplo disce Sanctum Dei nomen revereri etiamsi pati aliquod debeas.

L Non tacet amplius Christus, ne videatur, contemnere pontificis auctoritatem, illo iubente loquitur concedens honori, quem ille sustinebat, quod negandum illius impietati, indignissimus quippè erat, cui responderetur.

SECTIO XIV.

Tunc expuerunt in faciem eius.

Spectosus forma prę filijs hominum impiorum hominum sputis fœdatur. Conspuitur Iesus qui sputo, & luto visum cæco reddiderat. Christi sputum lumen parit, fœda Iudæorum sputa densiores tenebras in eorum mentibus parturierunt. 529

M Specta Petre Christi tui faciem sputis opertam, & vide an ille sit, quem in monte Thabor gloriæ lumine perfusum contemplasti; vide an ille sit, cuius facies vt Sol refulsit. Sed non minus Christus Patris sui oculis placuit sputis deformatus, quàm cum resplenduit facies eius sicut Sol.

N Faciem Christi conspuunt, qui conscientiam suam, in qua Christi elucet imago, peccatis maculant, sceleribus fœdant. Conspuūt quodammodo Dei sui faciem mulieres, qui vultum stibio linunt, & fucis adulterant, in spectantium ruinam, & in suam.

O Degener, & qui fratris demortui semen suscitare nolebat lege conspuebatur. Hic Christus conspuitur, qui semen suscitauit, domūque ædificauit demortui Adami, semen longæuum habiturus. *Ruth. 4.* *Deu. 25. v. 9.* *Is. 53.*

Et colaphis eum ceciderunt.

530 HOc ignominiæ genus pertulit Christus, vt nos quoque similia pati disceremus, pugnis, colaphisque percutitur Christi facies, vt hinc patiendi famem colligeremus, qua opprobrijs saturari cupiebat: hinc scriptum est: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.*

Thren. 3. v. 30.

P Pugnis, compressaque manu Christum cædunt auari, & cupidi qui pauperibus aperire manus nolunt, palmis, & expansis manibus cędunt qui omnia in Dei offensam prodigè profundunt.

Q Obseruandum verò est non erubuisse Euangelistas opprobria, & iniurias Christo illatas tàm minutim recensere: non eas silentio suppressêre, sciebant quippè id in Dei gloriam & Christi Domini, imo & nostram cedere, quod voluerit Christus talia pro nobis tolerare, nos quoque erubescere non debemus, si paria nobis inferantur, quin singularis gloriæ loco habenda opprobria sunt.

R Euangelistæ tanquam veritatis amatores omnia candidè referũt, neque Iudam, ac Iudæos tanquam hostes conuitijs lacessunt, nec magistrum tanquam pręceptorem nimis efferunt, sed quasi nullo moti affectu omnia narrant, ac solius veritatis curam habent.

S Colaphis cæditur Christus, & patienter sustinet vt veræ patientiæ, ac tolerantiæ formam exemplar nobis fieret; vniuersa magno animo sustinet, docens nos iniurias omnes tolerare; veri doctoris nunc officio fungitur, quod prius verbis docuerat, nunc rebus ipsis, & exemplo docet.

T Denique expendendũ est, quod in nullius domo Christus tot contumeliis affectus est ac conuitijs tàm multis impetitus, quàm in Summi Pontificis Palatio, & in palatio summi Præsidis: Proh quam indignis tractatur modis Christus in principum, virorum, præsulumque aulis, atriisque, si contingat ab illis iustitiam, pudorem, virtutesque alias exulare, & mali domini exemplo seruorum improbitatem obtegi, & foueri.

Petrus verò sedebat foris in atrio, & accessit ad eum vna ancilla, dicens; & tu cum Iesu Nazareno eras. At ille negauit coram omnibus.

IN atrio sedet Petrus; magnum aliquod malum torpor iste, & ista sessio portendit in tanto magistri sui discrimine sedere amantis discipuli non est. Ita ferè accidit vt à desidia, atque torpore originem lapsus grauissimi trahant. 531 I

V Oblitus Petrus fuerat verborum Domini, quibus prædixerat futurum vt ter ipsum illa nocte negaret; vbi Dei monita alta obliuione sepeliuntur timenda ingentia mala sunt; non ita facilè Petrus cecidisset, si Christi verba eius menti altius insedissent: qui de se confidit diuinarum admonitionum facilè obliuiscitur.

X Cecidit Petrus, quia temerè occasioni se exposuit, & periculo, quum se abiectorum hominum societati coniunxit, quorum prauis

collo-

colloquijs ad negationem ductus est. Nihil est, quod magis ad impia trahat, quàm prauorum hominum, præsertim si mulierculæ misceantur, consuetudo.

Y Considera Dæmonis astum qui per mulierem Sāctum Petrum aggreditur, sicut & olim Adamum per Euam. Etiam Ecclesiæ arx vnius mulieris mollitie deiicitur, quis contra hos arietum ictus tutus, cum Apostolorum firmamentum vel leuiter tactus cadat?

Z Permisit Deus Petrum ad vnius ancillulæ interrogationem labi, vt superbia, atque iactantia, qua se in cœna erexerat deprimeretur, nosque in illo disceremus, nihil facilius esse, quam in se confidentem cadere, etiamsi leui incursu eius fortitudo tentetur.

A Cadere permittitur Petrus vt in Ecclesiæ Principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo de sua virtute confideret.

SECTIO XV.

Vnum peccatum gradus ad aliud est. 532

Peccandi occasio vitanda. B

Præsumptio peccati permissu comprimitur. C

Vix sponte ab aliorum infestatione mali abstinent. D

Felix quem loquela manifestat discipulum esse Christi. E

λαλιὰ de loquacitate. Ab inconsiderato sermone ingentia mala. F

In peccato perseuerare ad peccatorum cumulum trahit. 533

Statim post lapsum ad pœnitentiam currere debemus. G

Cita pœnitentia fit. 534

Pœnitentiam citò init, qui diuinorum verborum recordatur. H

Peccandi occasionem fugere vera pœnitentiæ nota. I

Nemo linguæ se facilè credat, aut alijs, quibus Christi offensam se incurrisse nouit. K

Lachrymarum vtilitas. L

Pœnitentem lachrymantem irrident impij. M

Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem.

EMPE vnum peccatum gradus ad aliud est, sic fit vt vbi lapsi semel fuerimus in grauiora deinceps labamur. Primum nudè negat, secundo iuramentum addit; in peccato perseuerare incremētum malitiæ dat, & crimen quod pœnitentia non diluitur, adolescit, grandiusque fit. 532

B Tàm sæpè cecidit Petrus, quia negationis occasionem non vitauit; se à malorum consortio statim subduxisset, in aliud aliudque crimen haud lapsus esset.

C Ter Petrus negauit Christum, quia trina verborum formula de se præsumpserat, primo: *etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor* secundò: *Tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire.* demum: *etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo.* Matth. 26. v. 33. Luc. 22. v. 33. Matth. 26.

Re-

Respondet trinæ præsumptioni trina negatio.

Post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petro, verè & tu ex illis, nam & loquela tua manifestum te facit.

D Ministri paulo post *interuallo facto quasi horæ vnius*, vt loquitur Lucas cap. 22. ad Petrum redeunt; sed vbi hoc tempore fuerant? quæ res à Petri infestatione eos auocauit? An quia cum testes adducerentur aduersus Iesum arrectis auribus stabant ad ostium vt intenti quid fieret exaudirent, atque interim à Petro aberant? nimirum non compassio ab aliorum infestatione malos submouet, sed curiositas alterius rei cognoscendæ.

E *Nam & loquela tua manifestum te facit*. Modus loquendi tuus ostendit quod Galileus sis, non quod alterius sermonis, esset Petrus, aut gentis exteræ, sed quòd vnaquæque prouincia, & regio habeat proprietates suas, suos idiotismos, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Felix quem loquela manifestat discipulum esse Christi.

F *Loquelâ tua*, Græcè, λαλία σου, *loquutio tua*; Posset etiam verti *loquacitas*. Vox λαλία sæpè in malam partem accipitur, vt de libera, & inconsiderata loquutione dicatur. Petrus existens in consortio illorum ministrorum, ne arrepta occasione ex taciturnitate ipsius, vel ex spirituali colloquio accusaretur vt discipulus Christi, liberè colloquebatur, & fabulabatur cũ illis, se illorum sermonibus conformans; nihil quippè magis ostendit cuius quis sit discipulus, quàm sermo. Christi discipulus est qui consideratè, & parcè loquitur; in mundi schola eruditus est, qui temerè verba fundit. Ab inconsiderato superfluoque sermone in tàm immania scelera Petrus lapsus est. Magis nobis timendum qui minus cautè loquimur.

Tunc cæpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem, & continuo gallus cantauit.

Videns se tot argumẽtis conuinci, metuẽs ne mox comprehenderetur, cæpit Petrus sibi ipsi male precari, & execrationibus seipsum deuouere, & quò alijs magis vrgent, & affirmant eò Petrus vehementius iurat, & obstinatius agit: nec iurat se eum tanquam magistrum minimè nosse, sed neque tanquam hominem. Vides, quod in peccato perseuerare, dat scelerum incrementa. 533

Et continuò gallus cantauit. Syrus, *In illa ipsa hora seu momento gallus cantauit*, S. Lucas addit *adhuc eo loquente*. Cur tàm cito post trinam negationem Petri gallus cantat? An hoc casu factum est? Minimè. Galli cantus Petrum negationis admonuit, id autem in ipso culpæ articulo fit, vt statim Petrus admonitus resipisceret, & ad pœnitentiam rediret; qua sollicitudine ostendit Dominus vt statim ac quis in crimen lapsus est, ad pœnitentiam currere cum Dei adiutorio G

iutorio ſtudeat; nemo tàm amens ſit, vt permanere, ac perſeuerare in peccato velit.

Et egreſſus foras fleuit amare.

534 MAximè cõmendabilis pœnitentia eſt, quæ cita eſt nec in tempus longum differtur, hoc oſtendit exemplo ſuo Petrus, dum ſtatim poſt lapſum ad lachrimas it, ad pœnitentiam currit.

H Mirum quod tàm cito Petrus ad ſe redeat,& ſui criminis pœnitentiam agat, id præcipuè factum, quia recordatus eſt verborum Chriſti; plerique pœnitentiam prætermittunt, quia diuinorum verborum obliuiſcuntur.

I Egreditur foras, occaſionem peccandi fugit, hæc veræ pœnitentia nota eſt;non hòrret peccatum, qui peccati periculum non deuitat.

Fleuit amare. Eluit lachrymis culpæ maculã Petrus, cur veniam verbis non poſtulauit? An quia linguæ non fidebat,qua Chriſtum antea negauerat? K

Sed quid Petro fuſæ lachrymæ profuerunt? Multum: nam qui lapſus eſt antequam fleret, poſtquam fleuit erectus eſt vt alios regeret, qui ſeipſum ante non rexerat. L

Foras vt fleret egreſſus eſt; ſi impij illi flentem Petrum vidiſſent non ad lachrymas inuitarentur, ſed lachrymantem Petrum irriſiſſent, & à lachrymis auocaſſent. M

CA-

CAPVT XXVII. MATTHÆI.

Vulgata Editio.

Verſ. 1.

MAne autem facto, Concilium inierunt omnes principes Sacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.

Verſ. 2.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

Verſ. 3.

Tunc videns Iudas qui eũ tradidit, quod damnatus eſſet: pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus.

Verſ. 4.

Dicens: Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt Quid ad nos? tu videris.

Verſ. 5.

Et proiectis argenteis in tem-

Lectionum Varietas.

MAne a. f. *Syr. Cum autem eſſet diluculum. Vat. Tempore vero iam matutino.*

Con ſilium inierunt. *Int. Orig. Conſilium acceperunt. Fr. Luc. Conſilium ceperunt.*

Seniores populi. *Int. Orig. Seniores plebis.*

Vt eum morti traderent. *Syr. Vt eum mortificarent. Adam C. Quomodo eum occiderent.*

Vinctum. *Ar. M. Et ligantes. Mald. Cum eum vinxiſſent. Fr. Luc. Poſtquam ligaſſent. Auct. Vinculis adſtrictum.*

Adduxerunt. *Fr. Luc. Abduxerunt.*

Damnatus. *Vat. Condemnatus.*

Pœnitentia ductus. *Ar. M. Pœnitens. Syr. Pœnituit.*

Triginta argenteos. *Syr. Illos triginta argenteos.*

Tradens. *S. Ambr. Quòd tradiderim. Pagn. Quum prodidi.*

Iuſtum. *Pagn. Innoxium. Caiet. Innocentem.*

Quid ad nos. *Vat. Quid noſtra?*

Tu videris. *Arab. Tu vide. Int. Theoph. Tu videbis. Syr. Tu noueris.*

Argenteis. *Fr. Luc. Illis argenteis.*

Receſſit. *Fr. Luc. Seceſſit.*

Vul-

plo, recessit: & abiens laqueo se suspendit.

Et abiens. *Aeth. Et cum abiisset.*
Se suspendit. *Vat. Præfocauit. Mald. Præfocatus est. Adam C. Suffocauit se. Syr. Strangulauit animam suam.*

Vers.6.

Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium sanguinis est.

Acceptis argenteis. *Fr. Luc. Postquam accepissent argenteos illos.*
Mittere. *Aeth. Iacere.*
In corbonam. *Arab. In domo oblationum.*

Vers.7.

Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

Agrum figuli. *Fr. Luc. Agrum illius figuli, vel, Agrum illum figuli.*
Peregrinorum. *Fr. Luc. Peregrinis, Hospitibus.*

Vers.8.

Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, vsque in hodiernum diem.

Vsque in hodiernum diem. *Ar. M. Vsque hodie.*

Vers.9.

Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filijs Israel.

Per Ieremiam Prophetam. *Syr. Per Prophetam.*
Appretiati. *Syr. Illius honorandi. Fr. Luc. Illius æstimati.*
Quem appretiauerunt. *Int. Theoph. Quem æstimatum emerunt.*

Vers.10.

Et dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

Et dederunt. *Syr. Et dedi.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Vers.17.
Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Iesum, qui dicitur Christus?

Congregatis. *Ar.M. Coactis.*
Dixit Pilatus. *Syr. Dixit ei Pilatus.*
Quem. *Pagn. Vtrum.*
Dimittam vobis. *Int.Euth. Absoluam vobis.*

Vers.18.
Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidissent eum.

Per inuidiam. *Int.Theoph. Propter inuidiam.*
Tradidissent. *Int.Orig. Tradiderunt. Int. Euth. Tradiderant.*

Vers.19.
Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iusto illi: multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

Pro tribunali. *Fr.Luc. In tribunali Syr. Pro tribunali suo. Ar.M. Super tribunali.*
Misit. *Vat. Mandata misit.*
Nihil tibi & i.i. *Syr. Nihil tibi rei sit cum illo iusto. S.Hil. Nihil tibi sit & iusto isti.*
Per visum. *Pagn. In somnis. Adam C. Per somnum. Syr. In somno meo.*

Vers.20.
Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis vt peterent Barabbam, Iesum vero perderent.

Populis. *Vat. Multitudini. Fr.Luc. Turbis.*

Vers.21.
Respondens autem Præses, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitte? At illi dixerunt: Barabbam.

De duobus. *Fr.Luc. Ex illis duobus.*
Dimitti. *Ar.M. Absoluam vobis.*

Vers.22.
Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus?

Dicit. *Syr. Dixit.*
De Iesu. *Ar.M. Iesum.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.23. Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis Præſes: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur.	Dicunt omnes. *Ar.M. Dicunt ei omnes.* Quid n.m.f. *Vat. Quidnam mali patrauit?* Magis clamabant. *Arab. Auxerunt clamorem. Ar.M. Abundè clamabant.*
Verſ.24. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius: vos videritis.	Nihil proficeret. *Fr.Luc. Nihil iuuaret.* Accepta aqua. *Ar.M.Sumēs aquam.* Lauit. *Pagn. Abluit.* Coram populo. *Ar.M.Coram turba.* Vos videritis. *Syr. Vos noueritis.*
Verſ.25. Et reſpondens vniuerſus populus, dixit: ſanguis eius ſuper nos, & ſuper liberos noſtros.	Super. *Vat. In.* Liberos. *Ar.M. Natos.*
Verſ.26. Tunc dimiſit illis Barabbam: Ieſum autem flagellatū tradidit eis, vt crucifigeretur.	Dimiſit. *Ar.M. Abſoluit.*
Verſ.27. Tunc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in Prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem.	Suſcipientes. *Fr.Luc. Aſſumentes. Auct. Accipientes. Syr. Duxerunt.* Congregauerunt. *Ar.M. Cōegerunt.* Ad eum. *Syr. Aduerſus eum. Fr.Luc. Apud eum.*
Verſ.28. Et exuentes eum, chlamydem	Et exuentes eum. *Mald. Cum exuiſſent eum veſte ſua.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
coccineam circundederũt ei.	Circumdederunt. *Fr.Luc. Circumposuerunt.*
Vers.29. Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexu ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum.	Plectentes. *Pagn. Contextam. Fr. Luc. Postquam plexuissent.* De spinis. *Auct. Ex spinis.* Posuerunt. *Fr.Luc. Imposuerunt.* Arundinem. *Fr.Luc. Calamum.* Genuflexo. *Auct. Cum genuflexissent.* Illudebant ei. *Auct. Irridebant eum.* Aue. *Fr.Luc. Gaude. Syr. Pax.*
Vers.30. Et expuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.	Expuentes. *Ar.M. Inspuentes.* In eum. *Syr. In faciem eius.* Caput eius. *Fr.Luc. Ad caput eius. Ar.M. In caput eius.*
Vers.31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerũt eum vestimentis eius, & duxerunt eum, vt crucifigerent.	Illuserunt. *Fr.Luc. Illuserant. Auct. Irriserant.* Duxerunt. *Vat. Abduxerunt.* Vt crucifigerent. *Syr. Vt crucifigeretur. Ar.M. Ad crucifigendum.*
Vers.32. Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret crucem eius.	Exeuntes autem. *S.Hil. Procedentes autem. Mald. Cum exirent.* Angariauerunt. *Pagn. Coegerunt. Vat. Adegerunt.* Tolleret. *Vat. Gestaret.* Crucem eius. *S.Hil. Lignum passionis.*
Vers.33. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus.	Et venerunt. *Fr.Luc. Postquam venissent.* Quod est. *Ar.M. Qui est dictus.*

Vul-

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
*Verſ.*40. Et dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei,& in triduo illud reædificas: ſalua temetipſum: ſi filius Dei es, deſcende de cruce.	Vah. *Pagn. Tu.* Deſtruis. *Quid. Codd. Deſtruit. Theoph. Deſtruebas. Syr. Deſtructor. Ar.M. Diſſoluens.* Reædificas. *Quid. Codd. Reædificat.* Salua temetipſum. *Int.Orig. Libera te ipſum. Syr. Libera animam tuam. Ar.M. Serua teipſum.*
*Verſ.*41. Similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & ſenioribus, dicebant.	Et ſenioribus. *Syr.* addit, *Ac Phariſæis. Ar.M. Cum Phariſæis.*
*Verſ.*42. Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi Rex Iſrael eſt deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei.	Saluos fecit. *Pagn. Seruauit.* Credimus. *Arab. Credemus. Syr. Vt videamus, & credamus in eum.* Ei. *S.Aug. In eum.*
*Verſ.*43. Confidit in Deo: liberet nunc, ſi vult eum: dixit enim quia filius Dei ſum.	Liberet. *Syr. Redimat.* Nunc. *Ar.M. Nunc eum.* Si vult eum. *Arab. Si diligebat eum. Vat. Si fauet ei.*
*Verſ.*44. Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.	Latrones. *Syr. Sicarij.* Improperabant. *Int.Euth. Exprobrabant.*
*Verſ.*45. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſque ad horam nonam.	Factæ ſunt. *Vat. Obortæ fuerunt.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
*Verſ.*46. Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna dicens: Eli, Eli lammaſabathani? hoc eſt: Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me?	Et circa. *Fr.Luc. Circa autem.* Clamauit. *Aust. Exclamauit.* Deus m. D.m. *Vat. Mi Deus, mi Deus.* Vt quid. *Tert. Ad quid. S.Ambr. Quare. Pagn. Cur.* Dereliquiſti me. *Vat. Deſeruiſti me?*
*Verſ.*47. Quidam autem illic ſtantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iſte.	Vocat. *Syr. Vocauit.*
*Verſ.*48. Et continuò currens vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.	Currens. *Fr.Luc. Poſtquam cucurriſſet.* Impleuit. *Fr.Luc. Poſtquam impleuiſſet.* Et impoſuit. *Aust. Et poſtquam circumpoſuiſſet.*
*Verſ.*49. Cæteri verò dicebant: ſine videamus, an veniat Elias liberans eum.	Sine. *Syr. Sinite, Relinquite.* An veniat. *Fr.Luc. Si veniet.* Liberans eum. *Vat. Seruaturus eum. Int.Theoph. Liberaturus eum. Syr. Vt redimat eum.*
*Verſ.*50. Ieſus autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.	Emiſit. *Fr.Luc. Dimiſit.* Spiritum. *Syr. Spiritum ſuum.*
*Verſ.*51. Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſque deorſum, & terra mo-	Et ecce. *Syr. Et ſtatim.* Velum templi. *Syr. Superficies ianuæ templi. Ar.M. Inter expanſum.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
ta est,& petræ scissæ sunt.	Scissum est. *S.Aug. Conscissum est.* In duas partes. *Vat. Bifariam.* Vsque deorsum. *S.Prosp. Vsque ad deorsum.*
Vers.52. Et monumenta aperta sunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.	Qui dormierant. *S.Prosp. Dormientium.* Surrexerunt. *Vat. Suscitata sunt. Ar.M. Excitata sunt.*
Vers.53. Et exeuntes de monumẽtis post resurrectionem eius, venerunt in sanctam ciuitatem,& apparuerunt multis.	Et exeuntes. *Fr.Luc. Et egressi.* Resurrectionem. *Ar.M. Excitationem.* Venerunt. *Auct. Introierunt.*
Vers.54. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, viso terræmotu & his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicẽtes verè filius Dei erat iste.	Custodientes Iesum. *Int.Euth. Seruantes Iesum.* Viso. *Fr.Luc. Videntes.* Quæ fiebant. *Fr.Luc. Quæ facta fuerunt. Ar.M. Et facta.* Erat iste. *S.Aug. Est hic.*
Vers.55. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Iesum à Galilæa, ministrantes ei.	A longè. *S.Hier. à longè spectantes. Syr. Prospicientes eminus.* Ministrantes. *Syr. Et ministrauerant.*
Vers.56. Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi,& Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi.	Inter quas. *Ar.M. In quibus.* Et Ioseph. *Ar.M. Et Iose.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas:
Verſ.57. Cum autem ſerò factum eſſet, venit quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioſeph qui, & ipſe diſcipulus erat Ieſu.	Cum ſerò eſſet factum. *Mald. Cum ſerò fieret.*
Verſ.58. Hic acceſſit ad Pilatum, & petijt corpus Ieſu: Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus.	Corpus. *Syr. Corpus illud.*
Verſ.59. Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda.	Et accepto. *Ar.M. Et accipiens.* In ſindone. *Syr. Linteo linei mundi.*
Verſ.60. Et poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & abijt.	Aduoluit. *S.M. Syr. Aduoluerunt. Pagn. Aduoluto ſaxo ingenti.* Et abiit. *Syr. Et abierunt.*
Verſ.61. Erat autem ibi Maria Magdalenæ, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.	Erat. *Syr. Erant.*
Verſ.62. Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuem, conuenerunt principes Sacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum.	Poſt. *Vat. Poſtridie.*

Vul-

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.63. Dicentes: Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgam.	Recordati ſumus. *Int.Orig. Rememorati ſumus. Ar.M. Meminimus.* Seductor. *S.Aug. Ille planus. Vat. Impoſtorem illum.* Reſurgam. *Vat. Reſurgo. Ar.M. Excitor.*
Verſ.64. Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque in diem tertium: ne forte veniant diſcipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: ſurrexit à mortuis; & erit nouiſſimus error peior priore.	Cuſtodiri. *Pagn. Muniri. Fr.Luc. Tutum reddi.* Veniant. *Fr.Luc. Venientes.* Furentur eum. *Syr. Furentur eum noctu.* Surrexit. *Ar.M. Excitatus eſt.* A mortuis. *Syr. De domo mortuorum.* Et erit nou. *Vat. Et euadat poſterior.* Error. *Fr.Luc. Seductio. Auct. Impoſtura.* Priore. *Fr.Luc. Primo.*
Verſ.65. Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam, ite, cuſtodite, ſicut ſcitis.	Cuſtodiam. *Int.Orig. Cuſtodes.* Ite. *Fr.Luc. Abite.* Cuſtodite. *Caiet. Munite.*
Verſ.66. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum ſignantes lapidem, cum cuſtodibus.	Munierunt. *Fr.Luc. Tutũ reddiderũt.* Signantes lapidem. *Int.Theop. Obſignato lapide.* Cũ cuſtodibus. *Int.Theoph. Adhibitis cuſtodibus. Ar.M. Cũ cuſtodia.*

CAPVT XXVII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

In malo ſoliciti mali ſunt. 535
Perditi homines ſanctioribus diebus magis impia meditantur. A
Impij in ſuis ſceleribus aliorum conſortium quærunt, ſ li perire nolunt. B
De iuſtitia nulla ſceleratis cura. C
Homines inuidi multorum damna quærunt. 536
Cur Chriſtum ad Pilatum Iudæi duxerunt. D

Ἀπήγαγον iudiciale verbum. E
Principes Sacerdotum, & seniores populi cur Iesum ad Pilatum duxerint, non miserint. F
Neminem Iesu fauere Principes Sacerdotum volunt.
Perstricti mali Sacerdotes.
Diabolus ante commissum scelus oculos nobis obuelat, post velamina submouet, vt peccator desperet. 537
Discrimen inter μεταμέλειν, & μετανοεῖν. Vera pœnitentia quæ. G
Vera pœnitentia ad Christum nos vrget, non ad Christi hostes. 538
Cur Iudam peccatum suum confitentem Iudæi non punierint. H
Perstricti qui aliena crimina non arguunt, ne prodant sua. E
Mala conscientia sæuus contra peccatorem Iudex. I

Manè autem facto consilium inierunt omnes Principes Sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderent.

535
IN malo solliciti mali sunt. Manè facto cōsilium ineunt non vt iustitiam, sed vt innocentis mortē quærant. Festinant, vt Christum morti adiudicarent, ne fortè concurrente populò, & multis Domini amicis, impedimentum aliquod occurreret, quò minus impium facinus absoluerent.

Vide quò impietas homines adigat, illis diebus innocentis cœdem meditantur, quibus multis victimis, & oblationibus opus erat pro aliis peccatis, & ad puritatē, & mūditiā obtinēdā, hi verò scelera sceleribus accumulāt. Perditorum hominū hic mos, qui sanctioribus diebus magis impia meditantur.

Consilium ineunt, ne aliquis B
ab crimine sit immunis, vt omnes simul tanti sceleris magnitudine premerentur. Impiis non satis est si soli pereant, exitij consortes amant, ac si multorum lapsus leuiorem vniuscuiusque culpam redderet, leuiorem pœnam.

Vt eum morti traderent, Græcè, C
ὅπως αὐτὸν θανατώσωσι, *quomodo eum occiderent*. Mortis eius auidi modum eius, & tempus, non causam quærebant. Diù decreuerant eum occidere, non consulunt an iustè id fieri posset, sed qua ratione facili, & expeditâ, nulla illis de iustitiâ cura, modò quod iniustissimè cupiunt, exequantur.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pilato Præsidi.

INnocentiam iudici sistunt, vinctum adducunt, quem prius 53
deuinxerat suis funibus charitas. Student publicè occidere, vt eius gloriæ detraherent, vtque alios ab eius obsequio & seruitute abducerent. Vni nocere impietati non sufficit, in multos sæuit, & multorum damna inuidi quærunt.

Non fuit Iudæis potestas in son- D
tes animaduertendi, sed quamuis eos morte damnassent, sistere tamen Præsidi oportuit, eique sententiam probare, quod hic quoque factum.

Adduxerunt; Græcè, ἀπήγαγον E
abdu-

abduxerunt; Hoc verbum propriè de illis dicitur qui ad iudicem ducuntur, rapiuntur ad supplicium.

F Adduxerũt omnes scilicet Principes Sacerdotum, & seniores populi adhibitâ ministrorum operâ, qui proximè Iesum tenerent. Sed cur non miserunt ad Presidem? Quid necesse erat eum comitari? Omnes qui Christum condemnauerant ad Præsidem se conferunt, vt omnium præsentia populus cohiberetur, & ne quis in itinere tentaret Iesum ab eorum manibus eripere, vtque Pilatus vrgeretur, & absque mora iuberet cruci affigi. Tandem ne quis auderet coram Pilato Iesu fauere, & eius partes tueri, ipsis qui condemnauerant præsentibus: Impiorum nota est, Christum sequi, nõ in obsequium, & in imitationem, sed vt perdant; Hoc mali Sacerdotes præstant, qui dum sequi Redemptorem videntur, eique obsequi, necem eius quantum in ipsis est quærunt.

Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, Principibus Sacerdotum, & senioribus.

537 COgnouit suum scelus Iudas, sed postquam factum; obuelat Diabolus ante commissum scelus peccatorum oculos, vt in peccatum cœci labantur, postea velamina submouet vt desperent.

G *Pœnitentia ductus*, Græcè *μεταμελῃθεὶς de peccato anxius*; hoc inter μεταμελεῖν, & μετανοεῖν interesse nonnulli obseruauerunt, quod μεταμελεῖν sit peccatum patratum agnoscere, & ob illud cruciari, ac torqueri, & à propria conscientia diuexari; μετανοεῖν est non solum dolere, sed etiam emendare, resipiscere & ad meliorem mentem redire. Hoc præstitit Petrus, illud Iudas, qui conscientiæ morsus, & laniatus sensit, peccatũ verò odio & intimo animi dolore non aboleuit. Petrus verè pœnituit, qui lachrymis culpam abstersit, & meliori vita correxit. Iudæ pœnitentia vera non extitit, qui admissum peccatũ doluit, non quòd illud perosus ob Dei offensam ad meliorem vitam adspiraret, sed quòd non ferret conscientiæ stimulos, quibus grauiter cruciabatur. Qui peccauit Petri non Iudæ pœnitentiam imitetur.

Peccaui tradens sanguinem iustum.

FAtetur peccatum suum, sed non vera hæc pœnitentia, quæ 538
spe caruit; fatetur suum scelus, sed quibus? impijs, qui Christi sanguinem sitiebant; iuisset ad Christum, & indulgentiæ locum inuenisset.

Mirum alicui videatur, quod H
non eum populus iudicauerit, non eum morti Præses addixerit, cum palam crimen suum prodat. An innocentis neci intenti Sacerdotes, nocentem à pœna immunem relinquunt? An Iudæ crimen congrua pœna non curant eluere, ne se simul criminis arguant, qui sceleris fuêre participes. Plerumque iustitia negligitur, ne dum aliorum crimina castigãtur, prodantur & nostra.

Aliam

I Aliam huius rei causam adiicit, Iudam populus non accusat, nec Sacerdotes, non Præces condemnat. Seueriorem Iudæ peccatum pœnam merebatur. Omnium supergreditur sententiam qui à sua conscientia sua sentẽtia condemnatur. Seuerius scelus suum puniuit Iudas dum sceleris recordaretur, & conscientia mali commissi memoria laceraretur, quã fecisset quilibet alius Iudex, nempè peccatum peccatori pœna est, & leuis quæcunque alia, aut ab alio tribunali, quàm à conscientiæ propriæ profecta.

SECTIO II.

Caueant Sacerdotes ne nimia seueritate pœnitentes in desperationem adigant. 539
Impij aliena crimina vident, non vident sua. K
Sacerdotum est homines quodammodo refigulare, & in nouam formam Dei ope mutare. L
Aurum nec terra sustinet, nec Cœlum recipit. M
Pecunia auaro carnifex. 540
Mala conscientiæ stimuli quàm sæui. N
Plerumque impij religiosè minima obseruant, sine vllo timore in immania crimina labuntur. O
Corbona *quid, & vnde.* P
Mundo mortuus requiem in Christi sanguine inuenit. 541
Christi sanguis illis præcipuè salutaris, qui se in hac vita velut peregrinos censent. Q
Sacrilegi Sacerdotes Christi sanguine ne sibi blandiantur. R
Christus passus est, vt luxus tolleret, non vt foueret. S
Agrè celari Sacerdotum, & Principum peccata possunt. T
Hominum consilia, ac prudentia nihil contra Dominum valet. V

At illi dixerunt, quid ad nos? tu videris.

VLLVS in his Sacerdotibus pietatis sensus est, desperationis spiritu correptum magis in desperationem adigunt. Abeunt à suo munere Sacerdotes, qui pœnitẽtes duriùs, asperiusque accipiũt. nec diuinæ misericordiæ spe pascunt in crimina lapsos. Periculosum est humaniter, & beneuolè non excipere peccatores. 539

K Peccauit, qui tradidit, peccauerunt & Iudæi suscipientes, cum scelus scelere sit adiunctum. Si venditio Christi fuit in culpa, emptio virtus esse non poterat. Censent tamen Iudam peccauisse, & inquiunt, *Tu videris.* peccatum suum ipsi non vident. Hæc impiorum cæcitas est; aliena crimina vident, vt videant sua oculos non habent.

Et proiectis argenteis in templo recessit, & abiens laqueo se suspendit.

L IN templo pecuniam proijcit, sed vt eius pœnitentia infructuosa, sic & oblatio execrabilis. In templum proiicit. at Zacharias *Zach. c. 11. v. 12.* de hac eadem re loquens ait: *appenderunt mercedem meam triginta*

ginta argenteos, & dixit. Dominus ad me proijce illud ad statuarium: & proieci illud in domum domini ad statuarium. Quis statuarij, & templi nexus? quæ figuli, & templi cohærentia? In templum proijcitur pretium, sed quia Sacerdotes agrum figuli eo emunt, ad statuarium,& figulum proijci dicitur. Quid? statuarius cum templo hæret, quia Sacerdotes in nouam formam alios reformare debent, & quodammodo perditos homines refigulare.

M Recessit, Græcè, ἀνεχώρησεν, secretum locum petit, vt nodum infamis lethi ab alta trabe necteret. Laqueo se suspendit, vt mortis genere cœlo, & terra perosum se ostenderet: Auarum nec terra sustinet, nec Cœlum recipit, in aere pendet.

540 Proijcit argentum, inuenire quietem in pecunia non potuit, quin potius ipsa pecunia ipsius carnifex fuit, ac tortor,& maiorem in ea retinenda anxietatem sensit, quam habuerit ea retinendo voluptatem.

N *Laqueo se suspendit,* ingentes conscientiæ stimulos flagella, morsusque ferre non potuit; leuior præ illis mors; hic sceleris fructus, hæc peccati merces, acerbis morsibus laniari.

Principes autem Sacerdotum acceptis argenteis dixerunt, non licet eos mittere in corbonam.

O Verè calicem liquant, camelum glutiunt, pretium sanguinis recipere non licuit,& licuit innocentis sanguinem effundere? Impij vt religiosiores alijs videantur minima solicitè custodiunt, in fedissima crimina nullo timore labuntur.

Corbona locus erat, in quem dona conferebantur, quæ Deo sacrabantur. Syrus בית קורבנא *Beth Kurebana domum oblationis* vocat; à verbo קרב quod est appropinquare, estque verbum oblationum proprium. P

Consilio autem inito emerunt ex illis agrum figuli in sepulturam peregrinorum.

Ager figuli ea, qua venditur Christus comparatur pecunia, & is locus humandis peregrinorum reliquijs dicatur; Disce mundo mortuus requiem Christi sanguine inuenit. Disce, mundi peregrino, qui nihil possidere in mundo quærit, pretium sanguinis Christi plurimum prodest. 541

Christi Domini sanguis pretium futurus erat, quo requies æterna illi compararetur, qui in hac vita se habent veluti peregrini. Q

Diuinâ prouidentiâ factum, vt Saluatoris pretium non peccatoribus sumptum præberet, sed requiem peregrinis subministraret, non sacrilegis esset ad luxum, sed defunctis ad sepulchrum; ne sacrilegi Sacerdotes Christi sanguine sibi blandirentur, quem impiè tractant. R

Noluit Christus pretium sui sanguinis in impiorum Sacerdotum manibus venire, ne pretium sanguinis S

guinis eorum luxui, ac fastui deseruiret, & statim intelligeremus, Christum sanguinem fudisse vt luxus tolleret, non vt foueret.

T Fraudolenter principes Sacerdotum cogitauerant, & decreuerant illius pecuniæ summam in vilissimæ, & abiectissimæ rei vsum expendere, in sepulturam scilicet militum, aliorumque pauperum & ignobilium gentilium, atque hac ratione Christi memoriam ad necem empti & suam ipsorum impietatem emptione sepulturæ sepelire. Sed aliter Dei prouidentia factum, ager quippè ille emptus æternum monumentum factus est sceleris ipsorum; si in corbonam pecuniam immisissent nō ita manifesta res facta fuisset, nūc vero prædio empto ad posteros rem vniuersam vel aliud cogitantes transmiserunt, vt hinc colligeremus ægrè celari Sacerdotum, & Principum scelera posse.

V Tandem ex hoc apparet hominum consilium atque prudentiam nihil contra Dominum valere.

SECTIO III.

Patientia in persecutionibus Christi exemplo ostendenda. 542
Accusatus coram Pilato Christus cur tacuerit. X
Tolerantia in perferendis calumnijs laudata. T
Coram Pilato tacuit Christus, quia ad liberandum eum promptior erat. Perstr. &c. qui aliter. 543
Quàm impij illi sint, quos inuidia obcæcat, superbia possidet. Z
Magis se excusat qui humiliter tacet, quàm qui se purgat. A
Christi innocentia. B
Iustitia non verbis adstruenda sed operibus.
Inuidia quam cæcos homines reddat. 544
Inuidiæ morbus difficilè sanatur. C
Maiorũ auctoritas in Republica quantum ad malum populis persuadendum possit. D
Qui inuidia corripitur dedecus honorem suum putat. 545
Mulieres nihil ferè sciunt supprimere. E
Iudex iustitiæ faueat, non calumniæ. F
Nihil sic ostendit alicuius excellentiam quàm patientia in contumelijs, & iniurijs. 546
Dolentibus vxoribus viri nimis quandoque compatiuntur. G
Mariti malum, ac familiæ suum vxor proba ducat. H
Vigilare impios cogit eorum malitia, aliòs somno dediti sunt. I

Tunc dicit illi Pilatus, non audis, quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur Præses vehementer.

CHRISTI silentium patientię, & mansuetudinis argumētum erat. Docet, ne solliciti simus, si ad tribunalia per calumnias tracti damnemur. 542

X Tacebat, nam inanes eorum calumniæ etiam nemine referente eua-

euanefcebat, fi multis, & efficacibus rationibus fe Dominus purgauiffet, innocentiæ fuæ dignitatem quodammodo minuiffet.

Y Vocem fuam hoc filentium habet, ad patientiam, animique in perferendis calumnijs fortitudinem altè inhortatur,

Admirandum fuit quod coram Caipha tacuerit, fed magis, quòd coram Pilato, vbi accufationes grauiores, grauius periculum, iudexque ipfe flexibilior ad abfoluendum. Nihil refpondere voluit Chriftus, ne abiecta crimina diluens à Præfide dimitteretur, & crucis vtilitas, quod nolebat differretur; & eò cautius coram Pilato tacuit, quò ad dimittendum eum Præfes promptior erat. Plerique fecus feciffent, vbi maior liberationis fpes, ibi magis, ac folicitius fe excufaffet.

Z *Ita vt miraretur Præfes vehementer*. Tacentem Chriftum æquanimiter fert Pilatus, nec illius filentiũ fui contemtum interpretatur. Contra Pontifices, tacentem adiurant vt loquãtur; loquentem blafphemiæ cõdemnãt. Minus impius gentilis hic homo eft, quàm populi Dei principes, quos inuidia obcæcauerat, fuperbia poffederat.

A Mirabatur Præfes placidam Chrifti taciturnitatem, animi fortitudinem ac patientiam, tamque efficax fuit hoc Chrifti filentium, vt iudex vltrò factiones & cõfpirationes aduerfus eũ initas & agnofceret, & confiteretur. Plerumque in modefta taciturnitate magis elucefcit innocentia, quàm in elaboratâ excufatione, & à crimine quod falsò obiicitur magis fe purgat, qui humiliter fe non purgat.

Tanta fuit Chrifti integritas, vt vel fine patrocinio Ethnico Iudici innotuerit. Plenior iuftitia eft quæ non verbis adftruitur fed re probatur, veritate fulcitur. B

Congregatis ergò illis, dixit Pilatus quem vultis vobis dimittam Barabbam, an Iefum, qui dicitur Chriftus? Sciebat enim quod per inuidiam tradidiffent eum.

PEnde quò humanas mentes inuidia vrgeat quò rapiat, 544
tàm cæci inuidia homines funt, vt innocentiam impietati prætulerint, Barabbam fcilicet Chrifto.

Dixit Pilatus, quem vultis vobis dimittam. Moris erat vt in fefto Pafchæ quotannis populus condemnatum aliquem à Principe peteret, quem folemnitatis gratia Princeps populo condonaret; nũc contrà fit, princeps ipfe, ac Præfes à populo petit, neque tamen fic mitigantur: difficile qui inuidiæ laborat morbo ab inceptis reuocari poteft, ac meliorem mentem ebibere. C

Prudenti confilio agit apud populum Pilatus, vt illius fauore poftulatus Chriftus fi non vt inn[ocens] faltem diei fefti gratia fe[rua]retur; vt fi principes propte[r inui]diam vellent eum perder[e, popu]lus qui expertus erat ei[us benefi]cia peteret cum viue[re]; fed Sacerdotum principe[s] ac feniores turbis perfuaferu[nt], vt Barabbam peterent abfol[ui], Iefum perdi. D

Quo docemur, quãtum possit auctoritas Principum & eorum qui in Republica duces sunt, vt populum quo nihil magis varium, ac mutabile aut ad bonum trahant aut ad malum.

545 *Qui dicitur Christus?* Hunc titulum adiecit Pilatus, vt eos magis flecteret, & à Christi morte auocaret. Messiæ nomen gratissimum ipsis esse oportuit, cuius ratio omnis ad ipsorum honorem, ac vtilitatem referebatur. Taciteque admonet maximum Iudæorum dedecus futurum, si quem hactenus habuissent pro Christo, atque Messia, quique plurimis in eos collatis beneficijs editis miraculis talem se probasset, non eriperent si possent à morte, sed præ inuidiâ ad necem postulassent. Nihil Pilatus profuit, nec à tanto scelere auocari Iudæi potuerunt; qui inuidia corripitur, suum dedecus honorem putat, nec vllius ignominiæ metu à concepto crimine reuocatur.

Sedente autem illo pro tribunali misit ad eum vxor eius dicens, nihil tibi, & iusto illi, multa enim passa cum hodie per visum propter eum.

E NOn videt Pilatus somnium, videt vxor, vel quia ipsa mag[is] digna, vel quia Pilatus non dixisse[t,] [d]ixit fœmina, cui peculiare nihil [c]oprimere.

F Somniu[m] istuc à Deo immissum multoru[m] censio est; Christus tot modis inn[o]cens declaratur, antequam velut [no]cens iudicaretur. Monetur tunc Pilatus, ne voces hostium audiat, idque cum in tribunali sederet, vt tunc iudex recordetur, se iustitiæ protectorem esse, non iniustitiæ, atque calumniæ fautorem.

Immissum à Dæmone hoc somnium alij censent, qui inuictam Christi patientiam, & mansuetudinem in iniurijs & contumelijs vidẽs, suspicari cæpit ipsum esse verũ Messiam, & Filium Dei, qui regnum eius esset destructurus, ideo Pilati vxorem somnio conterruit, vt per ipsam Christi mortem impediret, nempè nihil sic ostendit alicuius dignitatem quam patientia in contumelijs, tàm abest vt eas patiens in honores & vilis sit. 546

Multa passa sum hodie, multos terrores, & multa horribilia visa; *passa sum* non solum videt, sed etiam patitur, vt maritus vxori condolendo abstineret à cæde; Nihil est quo persuaderi magis vir possit, quam si vxor dolens, & merens accedat, nimis compati vxo[r]ibus vi[r]i solent, & etiam quæ minime decent earum affectu præstare. G

Passa sum; marito, & vniuersæ familiæ grande aliquod malum imminere per somnium vidit: quod autem se passam dicit, non maritum, fuit, quòd mariti malum, atque familiæ suum duxerit etiam somniãs, adeo vt ita animo anxia & afflicta fuerit, ac si verè maritus mala varia passus fuisset, & vniuersa familia graue aliquod malum incurrisset. Præbet hæc mulier vxoris in virum affectus, & H

in

in familiam sollicitudinis exemplar.

I *Hodie* ideſt *de nocte*, vt Euthymius explicat: ſed ſi de nocte hæc paſſa fuerat, cur non narrauerat ea marito mane è lecto ſurgenti? An probabilius eſt, quod *hodie* de matutino tempore dicat quando maritus cubitu ſurrexerat, & ad tribunal ſe contulerat, in lecto adhuc ipſa iacente? Summo mane ad tribunal Pilatus iuit, vt ſuo munere fungeretur, & Iudæorum ſollicitudini ſatisfaceret, qui diu lectis hærere nequibant, vigilare eos cogebat illorum malitia.

SECTIO IV.

Innocentia non extimè præferenda dun taxat, ſed intus cuſtodienda. 547
Cur manus Pilatus lauerit. K
Iudæi ſatanici elephantes, *qui ſanguinis Christi adſpectu ira magis æſtuant.* L
A flagellis Christi quantus fructus. M
Dum nos flagellat Deus excolit, & ad frugem parat.
Vili veſte cur Christus indutus. 548
Lætus paſſus eſt Christus. N
Peccatorum nostrorum ſpinis contexta Christi corona. O
Felix regnum; & Rex, cuius ſceptrum Diaboli Regnum deſtruit. 549
Qui hominum ludibria æquo animo fert à Deo honoratur. P
Christus ingenti gaudio perfuſus eſt videns ſe habere ludibria; idem instus præſtet. Q
Qui Christi crucem defert Christi induat mores, exuatt ſeculi. 550
Pro omnibus ſe Christus obtulit in paſſione. R
Iudæi indigni qui Christi Crucem ferrent. S
Obedientia mortificationis crux ferenda. T
A terrenarum rerum cura abſit, qui Crucem Christi portare vult. 551
Omnes ferè fugiunt crucem. V
Milites omnia ſibi licere putant. X
Caluariæ *locus vnde, eum Christus ſua morte ſanctificauit.* Y

Videns Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret accepta aqua lauit manus coram populo. 24

Avare manus potuit, abluere cõſcientiam noluit; qui in crimen tranſiuit alienum; morti Christum adiudicans, quem repererat innocentem. Plurimos reperire eſt, qui extimè innocentiam præferunt, intus ſceleribus madent. 547

Iudaico vſus eſt more Pilatus, K conatur; efferatos eorum animos placare, Christi innocentiam verbis fuerat teſtatur, nũc factis, manuſque ablutione idem facit. Fortaſſis etiam quia vox, & clamor eius præ tumultu non exaudiebatur, ideo voci, & orationi ſuæ ſignum addidit, vt etiam iis, qui longe diſtabant ſignificare poſſet, quid vellet; ſed neque hac ceremonia dimouere à mala mente eos potuit.

Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum verò flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

L Flagellis sæuissimè Christus cæditur, vt dura Iudæorum corda tàm dirâ flagellatione mollirentur; sed contrà factum, sanguinis effusione magis ira æstuabant, ac furore. Satanicos elephantes iurè dixeris, qui innocentis sanguinis fusu, & visu magis in furorem rapiuntur.

M Flagellatur Christus, vt nos à flagellis eximeret. Romanis etiam legibus crucifigendus prius verberatur, quod hic factum. Tunc impletum illud propheticum est:
Psal. 128. v. 3. *supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*, vel vt alij vertunt *ararunt*, nam vt aratrum terram scindit, & sulcat, sic flagella Christi corpus. Quantus ab aratione ista fructus, quàm copiosa seges orta est! Ergò nos quoque cum flagellat Deus excolit, & ad frugem parat.

Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorio, & exuentes eum chlamydem coccineam circundederunt ei.

548 POst flagellationem chlamyde coccinea induunt ad affectati regni exprobationē; Syrus כלבים *celamim* vocat. Chlamydem coccineam loco purpureæ ipsi circumposuerunt, nam purpura Imperatorum, & Regum erat insigne; Non fuit curæ militibus, vt verâ purpurâ Christum induerent, satis illis fuit, vt aliquid simile purpuræ in affectati regni signum illius humeris imponerent: vnde nec splendidam eos vestem elegisse putandum, sed obuiam, vilem, ac tritam, & qualem aliquis miles tanquam vsui ferè ineptam reiecerat, solo cocci colore ad Regum purpuram accedentem. Tali veste se illudi passus est Dei filius, vt pro luxu vestium, qui plerosque corripit, satisfaceret, vtque æternæ gloriæ stolam nobis hac ignominia mereretur.

Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius.

TAli diademate redimitur, qui mundum redimit; corona N
lætitiæ signum est, hinc Eccli. 1. *Et corona exultationis*, coronari igitur vult Christus, vt statim appareat quàm lætus patiatur, mortique occurrat. Eccl. 1.

Peccata nostra spinæ fuerunt, quibus contexta hæc corona est; quia nos rosas, floresque quærimus quibus coronemur, quia delicias sectamur Christus spinis coronatur. O

Et arundinem in dextera eius.

ET *arundinem* Græcè, κάλαμον *calamum*, Arundinis ictu venenati serpentes occiduntur, quo tacitè significabatur, Christi regno Diaboli regnū esse destruendum. Felix, ac fortunatum regnum, cuius Rex huiusmodi sceptrum gestat, quo Diaboli vis, & malorum honunum ius, qui ad 549

ad modum serpentis se habent, dissipatur, & aboletur.

Et genuflexo ante eum illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum.

P GEnuflexo, Græcè, γονυπετήσαντες, cum ad genua accidissent, seu, *cum genuflexissent*; Adorationis speciem præseferunt, vt Christum irriderent. Aequanimiter hāc irridentium adorationem ferens Christus, meruit à Deo ita
Phil. 2. 9.10. exaltari, *vt in nomine ipsius omne genu flecteretur cælestium terrestrium, & infernorum*. Disce, qui Hominum ludibria patienter tolerat, tandem Deo volente & ab hominibus, & à Deo honoratur.

Q *Aue* Græcè, χαῖρε *Gaude*. Fingunt se nouum regem salutare, & ei prospera cuncta cupere, gaudere eum iubēt, sed hoc necesse non erat, cum ingenti gaudio perfunderetur, videns tanto se ludibrio haberi, tamque indignis modis ab hominibus tractari. Idem Christi seruus sentiat.

Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum Chlamide, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent.

550 INduunt Christum vestimentis suis, vt sic agnosceretur, & infamis apud omnes audiret; qui Crucem Christi defert Christi vestimenta deferat, exuat quæ Herodes dedit, quæ Pilatus; exuat mores, qui mundum redolent. Patientia, humilitas, ceteræque virtutes Christi vestimenta sunt.

Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum nomine Simonem hunc angariauerunt vt tolleret crucem eius.

EXtra ciuitatem voluit pati, ne R
putaretur pro illo tātùm populo morti se obtulisse. obtulit se pro omnibus.

Simon Cyrenæus Christi cru- S
cem portat, nationes Crucem suscipiunt. indigni Iudæi erant qui crucem Christi ferrent. Erat iste aduena ex Cyrène ciuitate Lybiæ. Fidei gentium erat relictum passionis lignum portare, crucifixo compati.

Hominis istius nomen cum Cru- T
ce cohæret, Simon obediens interpretatur, ex obedientia qualibet mortificationis crux ferenda est.

Alius Euangelista à villa eum 551
venisse dicit, nempe qui terrena, & peritura relinquit, dignus hac sarcina est. A periturarum rerum onere, ac cura abesse debet qui Christi crucem portaturus est.

In tanta hominum multitudi- V
ne, nullus repertus qui vellet humerum Christi Cruci subijcere, nempè fugiunt omnes crucem, delicias quærunt. Omnes natura à Cruce abhorrent, quę si post Christum baiuletur leuis, & dulcis est.

Angariauerunt eum; compule- X
runt, vi coegerunt; sed quo iure? militari; milites omnia sibi putant licere; à militari igitur audacia hæc coactio fuit, qui in huius hominis humeros Christi Crucem transtulerunt, non vt eum onere leuarent, sed vt maioribus reserua-

rent

rent suppliciis, ne sub cruce succumberet, & vt festinantes citiùs rem absoluerent: vrgentibus maximè Sacerdotum, Iudæorumque principibus, quibus in hac re mora omnis erat permolesta.

Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha quod est Caluariæ locus.

Y A Cranijs nomen hic locus habet, גלגל cranium dicitur à reuolutione, seu rotunditate. In loco igitur suppliciorum communi, & infami velut maleficus supplicio innocens Christus afficitur; sed infamem locum sua morte sanctificauit.

SECTIO V.

Quam crudeles in Christum Iudæi acetum pro vino porrigentes. 552
Fel cur Christo oblatum, & cur in escam potius quam in potum. Z
Felleum vinum gustauit Christus, vt nostro delicatiori gustui mederetur. A
Summa Christi paupertas. 553
Vt nudum Christum cooperias Seraphim amore referas. B
Etiam in Crucis situ contumelia inferunt Christo. C
Iesus gentes cruce sua illustrauit. D
Crux ad regnum via est. 554
Virtus etiam inter impiorum tenebras elucet. E
Inuidia quid in hominum mentes possit. 555
Non obiter crux, & crucifixi passio cogitanda. F
Qui seriò Christum cruci affixum considerat supero illustratur lumine. G

Grauiora plerumque blasphema verba quàm verbera. H

Et dederunt ei vinum bibere, cum felle mixtum.

INVM ei exhibent, si tamen vini nomen ob insuauitatem, & acerbitatē merebatur; Græcè est ὄξος quæ vox 552
acetum significat; etiam Syrus *acetum* habet, & Græci interpretes hanc lectionem sequuntur. Credibile est vinum quidem fuisse, sed adeo acerbum, & acetosum, vt vtroque nomine potuerit declarari, quod annotat Theophylactus in Marcum scribens; ne aliquis putaret vel in hoc obsequio impietatem & crudelitatem suam ministros illos exuisse. Solemne erat vt damnatis ad locum supplicij adductis vinum propinaretur præstantissimum, vt ex itinere, alijsque laboribus fatigati animum præciperant, atque potu exhilarati mortem facilius tolerarent; Iudæi etiam in hoc pio more suam produnt impietatem vini loco acetum afferri curarunt: neque hoc solum sed felle mixtum.

Fel Christo libant, & in contumeliam, & in supplicium. Dijs Z
quandoque fel offerebatur, vt in ludibriū vitę amatores indicarentur. Hinc impletū est illud Psalmi 68. v. 22. *Dederunt in escam meā fel.* sed aliquis hic reponat; nō in escā, seu cibum sed in potum fel aceto mixtum datum fuisse videtur. An da-

datum fuit Christo, vt esset simul cibus & potus, quanquam magis potus, quam cibus esset. Fragmenta aridi fellis aceto iniecta loco panis erant, acetũ loco vini.

Et cum gustasset noluit bibere.

A VOluit gustare, licet potum esse felleum probè sciret ne contemnere videretur vinum de more exhiberi vltimo supplicio damnatis solitum, vtque nostro delicatiori gustui mederetur.

Postquam crucifixerunt eum diuiserunt vestimenta eius, sortem mittentes.

553 DIuisio vestimentorum Christi paupertatem significat, in vilibus, & nihil aliud habentibus hæc diuisio fiebat; vestes carnificum merces erant.

B Nudus in cruce pendet, qui omnia vestit, vidit Isaias duos Seraphim, qui duabus alis Dei pedes, ac duabus caput velabant, duabus vero volabant. Idem hic quoque præstet qui Christũ amat. Sed vt idoneus ad hoc munus sis, velut Seraphim amore æstues.

Isa.6.2.

C *Post quam crucifixerunt eum.* Crucem vt aliqui notauere, ita collocarunt, vt Christus facie occidentem respiceret, dorso orientem, & Ierosolymorum spectaret vrbem, quod scilicet eum indignum putarint sanctæ vrbis adspectu; etiam in Crucis situ contumeliam inferunt Christo,

D Sed res hæc portendebat, quod Iesus facie à Iudæis auersa gentes erat illustraturus, quarum habitatio in occidente, vt illud Ieremiæ adimpleretur: *Dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum*, cap. 18. v. 17. & illud Dauidis: *Oculi eius super gentes respiciunt*, Psal. 65. v. 7.

Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: hic est Iesus Rex Iudæorum.

SCriptus pro causam ipsius, habet; *occasionem mortis.* Nam nulla alia visa Pilato mortis occasio, quam quòd Regnum affectasset. Græcè, αἰτίαν quod etiam accusationem, & crimen significat. *Hic est Iesus Rex Iudæorum*, Magna Crucis, & Regis connexio, Crux quippè ad regnum via est. qui regnum, illudque cœleste amat, crucem amplectatur. 554

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones vnus à dextris, & vnus à sinistris.

LAtrones adiuncti sunt vt Christi innocentia obscuraretur, imo vt latronum princeps, & antesignanus videretur. Tribus crucifixis multa miracula facta sunt, nemo tamen vllum illorum alteri latronum attribuit, sed soli Iesu, ita diaboli insidiæ irritæ factæ sunt, & Christus etiam inter duos latrones crucifixus Dei filius dictus, & creditus est. Disce, virtus etiam inter malorum tenebras elucet, & obscurari aliorum malitiâ sanctitas, & innocentia diù nequit. E

Tra-

Prætereuntes autem blaſphemabant eum mouentes capita ſua.

555 PRætereuntes; ij qui Ieſum virtutes edentem videre non poterant, iam coram crucifixo ambulant, eo quod viderent, quod diù optauerant, vide quid odium, & inuidia in hominum mentes poſſit.

F *Prætereuntes blaſphemabant.* Non blaſpherarent, niſi præterirent, qui curſim crucifixum intuetur, crucifixo minimè cõpatitur, inſuper & irridet, atque blaſphemat, qui ſtat, & ſeriò Ieſum cruci affixũ cogitat cõpaſſione mouetur, nec tàm procliuis in eius offenſam eſt. Chriſtum non blaſphemat, qui ſtans, ac ſeriò eum cruci affixum intuetur. Vt mobiles greſſu corporis, ita & mente, atque ſermone, hi Chriſtum blaſphemant, & occaſionem dant blaſphemandi.

G Centurio exclamauit: *Verè hic homo filius Dei erat;* Verum hic non præteribat, ſed vt ait Sanctus Marcus cap. 15. *ex aduerſo ſtabat;* qui ſeriò, & attente Chriſtum crucifixum conſiderat, ſupero perfunditur lumine, eũ magis cognoſcit, magis veneratur.

H *Blaſphemabant;* crucifixo ſummis cruciatibus torto adhuc inſultãt, nec illatis tormentis contenti verbis impetunt, quæ rebus ipſi grauiora non ſemel ſunt: Impletum hîc eſſe illud Pſalmi 68. v. 27. aliqui putauerunt; *Quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt, & ſuper dolorẽ vumerum meorum addiderunt;* ac ſi Chriſto grauiora eſſent blaſphema inſultantium verba quam verbera.

SECTIO VI.

Patientiæ documenta daturus Chriſtus de cruce non deſcendit. 556

Chriſtus cruci affixus patientiæ exemplar.

Pro perſecutoribus, & iniurias inferentibus orare, diuinum quid pium eſt. I

Dei filium ſe probat qui in mortificationis cruce permanet.

Crucis virtutem ſtatim ac in ea fixus eſt Chriſtus Dæmones ſenſerunt. 557

Inuidi Iudæi Chriſti in cruce pendentis innocentiâ torquebantur. K

Qui fortiter iniurias patitur, eas inferentibus cruciatum infert.

A principibus Sacerdotum, & ſenioribus contemni quàm graue Chriſto fuerit. L

Faſtus huc primates adigit, vt magis quam alij Chriſto in cruce pendenti inſultent. 558

Chriſtum contumelijs afficientes Principes Sacerdotum à plebe vinci noluerunt. M

In tribulationis cruce nos diù manere Dæmones ferre nequeunt. N

Noſtram ſalutem quàm ardenter Chriſtus quærat. 559

Crucem æquo animo ferre inuidiæ occaſio eſt, potius quam compaſſionis. O

Quanto odio Iudæi Chriſtum proſequerentur. P

Qui latrones Chriſto inſultaſſe dicantur, cum vnus Chriſtum à calumnijs defenderit. Q

Si

Si Filius Dei es descende de Cruce.

556

IMo quia Filius Dei est nõ descendit. Regis titulum nõ deserit. Qui patientia documenta dedisset si descendisset de Cruce? Etiam Diabolus dicebat: *si Filius Dei es mitte te deorsum;* Patris sui vocem imitantur impij filij.

I Qui de sepulchro resurrexit poterat de Cruce descendere, sed noluit. Cruci quippè affixus erat non ad potentiæ documentum, sed ad patientiæ exemplum.

Noluit de Cruce descendere, vt se Dei Filium probaret. Frustra id quærebatur; In cruce esse, & tàm immanes dolores libenti animo pati, ac interim pro crucifixoribus orare, certiùs probabat Christum Dei Filium esse, quàm si descendisset de Cruce; vnde & Centurio videns Christum in Cruce perstitisse, dixit: *Verè Filius Dei erat iste.* Ergo se quilibet probet Dei Filium esse in tribulationum cruce permaneat, nec descendat, aut vnquam postulet deponi. Noluit descendere, ne res in exemplum iret, & alij quoque tribulationum crucem deserere à magistro discerent.

557 Clamant Iudæi, vt Christus de Cruce descenderet. Hoc Dæmones suggesserunt, statim enim ac Christus crucifixus est, virtutem Crucis senserunt, & cum torquerentur, id per istos agunt, vt Christus descenderet.

Insultant impij Christo in Cruce pendenti, cur non & latronibus? An quia in Cruce pendentis innocentia eorum torquebat pectora? Ferre non poterant, vt tale spectaculum ante eorum oculos esset, in quo tanta fortitudo in tormentis, & in Cruce patientis Christi elucebat. Nimirum, qui fortiter iniurias patitur, eas inferentibus cruciatum infert. K

Similiter, & Principes Sacerdotum illudebant cum Scribis, & senioribus dicebant: alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere si Rex Israel est descendat nunc de cruce, & credemus ei.

PRincipes Sacerdotum, quorum erat sua auctoritate & exemplo vulgus à crucifixi conuitijs compescere, suæ dignitatis obliti Christo insultant, blasphema in eum euomunt verba; à vilibus despici graue est, sed à Principibus Sacerdotum, scribis, & senioribus, qui auctoritate inter cęteros pollebant, grauissimum. L

Alios saluos fecit: Vulgus quum Christo insultaret Christum alloquebatur dicens: *Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud readificas, salua temetipsum; si Filius Dei es descende de Cruce.* Principes Sacerdotes, & seniores populi adeo superbiebant, vt vel Iesum alloqui dedignarentur, sed inter se mutuo colloquentes obliquè in Iesum audientem iactarent conuitiaś: huc homines fastus adigit, vt 558

Dei filium Cruci affixum alloqui verecundentur.

M *Alios saluos fecit seipsum non potest saluum facere.* Vituperium Principes sacerdotum augent, nolunt à plebe insultando vinci; detrahunt prioribus signis, derident eius miracula, & vellicant quasi phantastica fuissent. Mens illorum est, quod alios minimè aut certè non legitimè, saluos fecerit, cum seipsum saluare nequeat. Potuisset statim si voluisset saluauit cum voluit.

N *Descendat nunc.* Signatè, *nunc*, diù in Cruce Christum manere Dæmones ferre non poterant, statim descensum suadent; hoc quotidie & in Christianos agant; vbi viderint quempiam tribulationis, & mortificationis cruci spontè affixum, cum torqueantur, descendere statim curant.

559 *Descendat*, inquiunt, *de Cruce, & credemus ei;* aliqui codices, vt Molsemensis habet: καὶ πιστεύσαμεν ἐπ' αὐτῷ, *& credemus in ipsum:* alij πιστεύσωμεν αὐτῷ *credemus ei;* Nihil offerri Christo poterat, quo flecti facilius posset, quàm ipsos credituros in eum; non diuitiæ, non delicię, non dignitates, non regium diadema à cruce Christum vel tantillum separare poterant, ideo nec ista offerunt, sed pollicentur tantùm se credituros, etiam aliò spectantes hoc ostendunt nihil æquè Christum cupere quàm nostram salutem, quam suis omnibus commodis præfert, & ideo dicunt, descendat nunc de cruce, & credemus ei, aliud quippè sitire non videbatur.

Quòd Christum è cruce descendere quærunt, non pietatis, & misericordiæ est, sed inuidiæ, Christo crucifixo inuidebant, pati nō poterant tam æquo animo Christum crucem pati, & tàm alacri animo se in Cruce patri offerre. Tanta patientiæ virtus est, vt vel Crucifixo impij inuideant. O

Idipsum autem & latrones, qui crucifixi sunt cum eo improperabant ei.

Etiam latrones cum eo crucifixi aliorum exemplo prouocati, & pœnarum grauitate exacerbati probra in Christū iaciunt: Hi latrones vt Euthymius annotauit Iudæi genere erant; vnde non mirum si cū aliis in Christum sæuiunt, & Christo insultant; & cum sæuire in suos, qui eos accusauerant, & Præsidi damnandos fors obtulerant, conuitia in Christum euomunt, tanto Iudæi odio Christum prosequebantur. P

Latrones insultasse Christo Matthæus refert, Lucas cap. 23. v. 40. Vnum tantum innuit. Fors prius quidem vterque latro Christum blasphemauit, sed tandem vnus emendauit, quod fecit, & sequenti confessione blasphemiam diluit. Nisi tropo id adscribamus, quo pluralis numerus pro singulari ponitur, & quod vnus fecit, pluribus tribuitur. Q

SECTIO VII.

Christus tamquam Sol radios suos in cruce pendens effudit. 560

In externa spargi non debet, qui Christum

ſtum cruci affixum cogitat. R
Tenebræ in Christi morte cur factæ. S
Hæ tenebræ ad reſipiſcentiam Iudæos vocabant. T
Ardet amore Chriſtus in cruce, in ea cubat. V
In morte ſua humanum faſtum, ac ſuperbiam damnat Chriſtus. X
Meliores Iudæos fieri clamans in Cruce ſtuduit Chriſtus. 561
Amoris magnitudo in Chriſto dum eſſet in cruce. Y
Dei verba quam efficacia ad ſalutem. 562
Vſque ad extremum ſpiritum nos Dei filios verbis, & operibus Chriſti exemplo oſtendere debemus. Z
Cur Chriſtus moriturus verbis ex ſacra Scriptura deſumptis Patrem inuocauerit. A
In Deo, non in hominibus ſpes noſtra eſſe debet. 563
Boni ſi à bonitate degenerant peſſimi fiunt, tales Iudæi fuerunt. B
Plerique vt ſpongiæ *ſunt, iniquitatem elibunt, licet bibiſſe non videantur.* C

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram.

560
ETIAM inſenſibilia Creatori ſuo compatiuntur, tenebræ factæ ſunt, ne Sol pēdentem Dominum videret, retraxit ſol radios, ne videret impiorum facinora. An Sol iſte ab mortalium oculis ſubductus tunc fuit, cum radios ſuos Chriſtus tanquam Sol in cruce pendens effudit? Scriptum quippe eſt: *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ, & ſanitas in pennis eius.* Rectè in pennis, nam volantis, & pennas extendentis habitu in Cruce extendit bracchia; tunc maximè ſol iſte ſuum lumen in omnes ſparſit. *Matt. 2.*

R Tenebras inuexit, & diem abſtulit, non vt homines dormitarent, ſed vt non vagantibus oculis ad mentis penetralia ingrederentur. In externa ſpargi non debet, ac diuidi, qui Chriſtum crucifixum meditatur.

S Sed cur prodigium iſtuc non prius factum, antequam ſcilicet cruci Chriſtus affigeretur? Ne Chriſti paſſio, & mors impediretur. Viſis tenebris non amplius inſultaſſe leguntur Iudæi. Quando deridendo ſaturati ſunt, quando contumeliis, pœniſque illatis animum ſuum videbantur impij expleuiſſe, quando denique omnia à ſe dicta, & facta ſunt quæ volebant, tunc tenebræ apparent, vt ſaltem tunc ira poſita, ad Chriſtum conuerterentur.

T In Ægypto tenebræ factæ ſunt, vt Pharao reſipiſceret, & Dei populum perſequi deſineret, hę quoque tenebræ tacitè ad reſipiſcentiam Iudæos inhortantur.

V Porrò circa meridiem ſacrificatur, quia eo feruoris exceſſu patiebatur, quem Sol in meridie ſignificat. Clamabat amans illa anima: *Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie.* Et paſcit, & cubat, dum cruci pro nobis affigitur. *Cant. 1. v. 6.*

X Nocte nascitur, meridie moritur, quia gloriosa erat eius natiuitas, & angelorum frequentia nobilis, ac admirabilis, & ideo eam ab hominum oculis subducit, paucis, & idiotis pastoribus manifestat; mors ignominiosa erat, ideo fit omnibus manifesta. Humanam superbiam, fastumque damnat, quo quæ ad nostri gloriam publicamus, quæ ad ignominiam quantum possumus occultamus.

Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magna dicens Heli Heli Lamma sabacthani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

561 IN fine tenebrarum clamat, vt intelligerent adhuc ipsum viuere, & ab eo tenebras factas fuisse, vt meliores hac ratione fierent.

Y Iis qui moriuntur vt spiritus deficiunt, & vires, ita vox, quæ tenuis, exilis, aut nulla: hic contra, magna voce clamat vt à clamoris magnitudine amoris magnitudinem disceremus.

562 Plura & si miracula in Christi morte contigerunt, tamen vocis viuido sono, magnoque hoc clamore magis quàm ceteris motus est Centurio, vt crederet ipsum esse Filium Dei; hinc illud Marci.

Marc. 15 v. 39. *Videns autem Centurio, quia sic clamans expirasset, ait verè hic Filius Dei erat:* ex quo colligitur nihil esse efficacius Dei verbo, quod maximè corda permouet, & miraculis cunctis supereminet.

Z Patrem hic vocat, dum ait *Heli Heli, Deus meus, Deus meus*, vt ad extremum vsque spiritum honorari ab eo patrem disceremus & hoc exemplum ob oculos haberemus, vsque ad extremum spiritum nos Dei filios verbis, & operibus ostendentes.

Omnem ansam calumniandi Iudæis aufert, dum verba hæc pronuntiat, neque enim dicere poterant eum desperasse, aut Deo obmurmurasse, dum verbis è sacra Scriptura petitis vtitur, quæ à Spiritu sancto dictata fuerant. A

Quidam autem illic stantes, & audientes dicebant Heliam vocat iste.

AN ex linguæ ignorantia id à Romanis militibus factũ? 563
An Iudæi more suo calumniosè Christum imbecillitatis, ac diffidentiæ infamant, qui Eliam imploret? Potuissent hoc Christo affingere, vt in cruce positus hominis licet sancti auxilium postulasset, multum ita Christi sanctitati detractum iri putabant, qui non patrem Deum innocauerit, sed hominem. Abit à vera sanctitatis nota qui spe diuina non pascitur, pascitur humana, in Deum spem non iacit, iacit in homines.

Et continuò currens vnus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

ACetum Christo exhibetur, vt Iudæorum naturam statim agnosceremus, qui ex forti optimoque vino in acetum degenerauerant; quo magis generosum vinum B

num est, eò magis acescit si corrumpatur; ita deteriores fiunt, qui ab altioris sanctitatis suggestu cadunt; hinc illud ex optimo vino optimum fit acetum.

C Spongia fraudolenta sunt corda, quæ impietatis humorem statim ebibunt, licet ebibisse non videantur.

SECTIO VIII.

Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum.

564 CLAMANS; Græcè est, *κράξας cum clamasset*. Nos qui de terra sumus cum ima voce, imo cum nulla expiramus, Christus quia de cœlo descendit antequam spiritum emitteret magnam edidit vocem. Clamorem edidit magnum, non rudem, informem, & inarticulatum, sed distinctum, & articulatum, nam vt ab omnibus audiri posset magno clamore hæc verba edidit: *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum*. Quod fecit ne vt facinorosus sicut Iudæi volebant, sed vt pius Dei amicus, & filius moreretur, vt exemplum piè moriendi omnibus relinqueret.

Emisit spiritum, Græcè *ἀφῆκε τὸ πνεῦμα*. *Dimisit spiritum*, non alius D extorsit; efflauit quippe animam cum voluit, nec tormenta si ipse mori noluisset animam à corpore separare potuissent. Emittitur quod voluntarium est, amittitur quod necessarium.

Spiritum, Syrus, *Spiritum suum*. E Spiritum potiùs quam animam dixit, quod animæ nomen respectum dicat ad corpus, quod animet, & informat, spiritus etiam de re subsistente, & à corpore absolutè dicatur. Christus autem animam emittebat, quæ pro aliquo tempore subsistere sine corpore debebat.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum.

NOn sine ingenti miraculo F hoc factum. Hoc velum vt aiunt hebræi tam densum, & operosum erat, vt eius densitas quatuor digitorum esset, ne vllo

modo

modo transluceret, & intextas figuras commodè repræsentaret.

G Cherubinos, vt aliqui obseruant, intextos hoc velum habuit; quia templi ornatus scientia est, & eruditio. Sed hic scissum, quia Iudæorum scelere omnis scientia, & scripturarum cognitio ab illis abijt.

H Ob fictam blasphemiam Dei filio imputatam Pontifex vestem scidit, nunc Deus ab innumeras Iudæorum, & maximè Sacerdotum blasphemias templi sui vestem scindit, vt statim appareat, quàm peccata in Dei templo commissa Deo displiceant.

mollitiem discerent, qui lapideum cor habent.

Apparet hîc summa Christi moriencis clementia & pietas in suos persecutores, dum terram concutit, & lapides scindit, ostendebat se longè facilius eos perdere, & in nihil redigere posse, si vellet; vires suas in elemētis ostendit vt in hominibus bonitatis, & clementiæ suæ diuitias ostenderet, si redire ad suam mentem per veram pœnitentiam vellene. K

Scinduntur petræ moriente Christo in signum, quod corda quantumuis dura deberent patienti, & morienti Christo compati. L

Terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt.

565 Conditorem suum Cœlum, & terra demonstrant. Terra mota est tanquam horrēs immane scelus in creatorem suum admissum, quo pacto horrentes homines solent contremiscere. Hic terra testimonium Christo reddit, vt reddiderat sol, qui obscuratus est. Sol doctores, & superiores refert, terra subditos, & idiotas, igitur ad Creatoris offensam prius commoueantur superiores & scientia præditi, vt subditi, & idiotæ illorum sequantur exemplum.

I *Petræ scissæ sunt;* Scinduntur petræ Iudæis sua diruptione inuincibilem cordis duritiam exprobrantes. Finduntur saxa, & rupes, sed Iudæorum durantur corda, quorum immobilis stat duratia orbe concusso; vel à lapidibus

Et multa corpora Sanctorum qui dormierant surrexerunt.

Resurgunt multi vt essent Dominicæ resurrectionis testes, & horum testimonio pariter & exemplo Christi resurrectio firmior redderetur, atque testatior. Porrò hoc miraculum de sanctis resuscitatis licet hic narretur, non tamē mox à morte, sed post Christi resurrectionem accidit, fuit enim ipse primigenitus mortuorum. M

Verè Filius Dei erat iste.

Ita centurio, & alij qui aderant dixerunt. Vides in cruce maximè apparere Christūm Dei Filium esse. Nihil est, quod magis probet Dei filium quempiam esse, quàm alacri, libentique animo pati. 566

S E-

SECTIO IX.

Hospitalitatis, & beneficentiæ fructus. N
Apud Iudæos mulieres doctoribus necessaria ministrabant. O
Crucifixo adhærere laudabile. P
Diuitem sequi Christum crucifixum ingens prodigium. 567
Diuitiarum intuitu sæpè fit, quod non fit pietatis, & religionis. Q
Semper in Dei obsequio ardentiores esse debemus. R
In Christi morte discere debemus mortem non timere vt ei seruiamus. 568
Virginis Mariæ suasu difficilia quæque aggredienda. S
Mundo corde Christi corpus suscipiendum. T
Mortui suis vestibus ferè non sepeliebantur apud Iudæos. V
Mortis cogitatio quàm vtilis. 569
In nouo monumento cur Christus positus. X
Diuitum in sepulchris fastus arguendus. Y
Proprium sepulchrum habere cur Christus noluerit. 570
Non sibi mortuus est Christus, sed nobis.
Saxum magnum cur Christi monumento aduolutum. Z
Mariæ Virginis obsequium in mortuum Christum. A
Impij errorem, quem in alium damnant ferè in se ipsis non vident. 571
Qui alios calum niosè carpunt in eandem culpam facilè labuntur. B

Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Iesum à Galilea ministrantes ei.

AGNA harum N mulierum fortitudo, vt cum discipuli iam fugissent, adfuerint, virile induunt mulieres pectus, fœmineum viri. Adfuisse mulieres imperterritæ dicuntur, & simul Christo ex suis substantiis ministrasse, vt hic quoque hospitalitatis, & beneficentiæ fructus exstiterit, tàm magnum in tot discriminibus animum habuisse.

Apud Iudæos mos erat, vt mulieres de substantia sua victum, & vestitum præceptoribus ministrarent, eis necessaria præbentes, a quibus vitalia doctrinæ alimenta suscipiebant. O

Inter quas erat Maria Magdalena, etc. & mater filiorum Zebedæi.

QVæ regnum suis filiis postulauerat Christum vsque ad Crucem sequitur. Hic nihil postulat, sed maiori laude digna est, crucifixum adhærere, quam dexteram regni, atque sinistram petere. P

Cum autem sero factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph qui & ipse erat discipulus Iesu.

CVr diues dicitur? An vt hoc inter mortis Christi miracula recenseatur, diuitem crucifixum Christum quærere; vt conferri cum petrarum scissione possit? 567

Di-

Q Diues refertur, vt ostendatur cur à Pilato corpus potuerit impetrare; si pauper, reiectus facile fuisset, sed diuitiarum vis potuit, quod religio, ac pietas non potuisset.

R Prius discipulus occultus erat, ob metum Iudæorum, nunc timorem enomit, & apertè se Christi cultorem prodit; semper in Dei obsequio ardentiores esse debemus.

Hic accessit ad Pilatum, & petijt corpus Iesu.

568 IN periculum mortis se tradidit, omnium inimicitias assumens; sed nihil hoc ille curauit, qui videt & cogitat vitæ auctorem pro se mortuum, mori non timet. In magistri morte didicerat mortem non timere, vitamque libenter prodigere.

S Plerisque placuit, nec improbabile est, arduum hoc opus, ac discrimini obnoxium petendi, & sepeliendi corporis Iesu Iosephum omni excussa formidine, omni pulso timore aggressum fuisse, virginis quæ aderat hortatu; vt hinc discamus, difficilia quæque in Virginis obsequium nobis adeūda, nec pericula timenda, dum Virgo opus suadet, aut ad illud aliquo pacto, seu indicio nos inuitet.

Et accepto corpore Ioseph inuoluit illud in sindone munda.

T ACcepto corpore, non putauit se illius cadaueris contactu contaminandum, & polluendum, sed potius sanctificandum. Linteamine mundo Christi corpus inuoluit, quod ab omni sorde peccati nouerat alienum; magis mūdos illa sindon erat, postquam Christi corpus tetigerat, quā antea esset. Linteamine mundo Christi corpus inuoluit, qui illud pura mente suscipit.

V Porrò & si Christi vestes non perijssent, & milites sibi diuisissent nō tamen ijs indutus sepultus fuisset, quia hoc Iudæorum consuetudo non ferebat, qui mortuos suos cum vestibus quibus vsi fuerant dum viuerent sepelire non consueuerant, sed sindone inuoluebant corpus, manus & pedes institis ligabant, faciem denique sudario velabant.

Et posuit illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra.

569 VIdes in viro isto pietatis, & sanctitatis semina ac veluti fundamenta, nouum sibi sepulchrum exciderat, ad mortem ad sepulchrum cogitabat; quidni piis operibus det operam? si Sacerdotum principes ad mortem ad sepulturam cogitassent, in tam immania scelera fors non cecidissent.

X In nouo monumento Christi corpus ponitur, ne alius surrexisse fingeretur. Iudæorum calumniæ aditus præcluditur.

Y In simplici sepulchro Domini corpus ponitur, vt diuitum ambitio arguatur, qui etiam mortui fastui, & superbiæ insignia præferunt.

Chri-

570 Christus in aliena sepultura locari voluit quia pro aliena moriebatur salute. In alieno ponitur sepulchro, suum Christus non habuit, qui non sibi mortuus est, sed nobis. Denique cur sepulturam sibi struendam curaret, qui tàm exiguo tempore à vita abesse debebat, vt dormiens potiùs, quàm vita functus dici possit?

Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti & abijt.

Z MAgnum saxum aduoluitur, ne posset aperiri sepulchrũ sine multorum auxilio. Si paruum esset possent dicere sibi dormientibus facile sublatum; mendaciis nullus relictus locus est.

Erant autem ibi Maria Magdalenæ, & altera Maria sedentes contra sepulchrum.

A CÆteris abeuntibus solæ mulieres perseuerant, ideo meruerunt primæ videre Christi resurrectionem. Cum his adfuisse virginem Mariam eius matrem nõ est dubium; quum enim adfuerit Filio crucem patienti, vt testatur Ioannes *cap. 19. v. 25.* non est credẽdum illum deseruisse postquam esset mortuus, ac sepultus; quin sollicita fuit vt Filius honorificè sepeliretur. Addit Metaphrastes: *in eo de cruce deponendo maternis manibus inseruiuit, & clauos, qui extrahebantur in sinum suum accepit, & membra illius amplexa est, partim quidem vlnis adstringens, partim verò suis lachrymis plagas emundans, deinde tota toti corpori circumfusa: Ecce tibi ab omni sæculo præfinitum mysterium ad finem vsque venit, ô Domine, placida voce dicit.* Post mortem clauos Maria excepit, quibus in corde dum Filius crucifigeretur confixa fuit.

Altera autem die, quæ post parasceuem conuenerunt Principes Sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum.

SAbbatum *altera die quæ est post parasceuem* à Matthæo dicitur; 571
cur clarè & apertè sine vlla circum locutione non dixit: *altera die quæ fuit Sabbatum?* An vt obliquè Principes Sacerdotum, & Pharisæos perstringat, & arguat, quod hac die quam constat fuisse Sabbatum atque adeo magnum illum incidentem in dies azymorum vsi sunt tanquam Sabbatum non fuisset, qꝑ qui se alias vt Christũ, Christique miracula calumniarẽtur superstitiosos Sabbati obseruatores ostenderẽt, nũc nulla Sabbati religione tacti Præsidem adeunt, milites petunt, armatos ad sepulchrum ducunt, reuoluto lapide sepulchrum aperiunt, claudunt, obsignãt ab operibus seruilibus minimè abstinentes, Sabbati nullam rationem habuerunt, tanquam si Sabbatum non esset, adeo vt non nominauerit Euangelista, quia non erat Sabbatum quantum ad Iudæorum insaniam. Hic impiorum mos vt alios calumniantes legis violationem obijciant, vt inuidiæ, ac malitiæ suæ famulentur nulla religione tangantur; nimirum in quo ini-

pij alios reprehendunt, magis reprehensibiles, cum occasio illis datur, redduntur, & errorem, quem in aliis damnant, in seipsis non vident.

f Principes Sacerdotum, & Pharisæi. In tota Dominicæ passionis historia vix alibi Pharisæorum mentio fit; Cur ergò signatè hìc exprimuntur? An vt notanter illos H perstringeret, qui quùm exactissimam legis, & traditionum obseruationem profiterentur, nūc Sabbatum audacter violent, vt suæ libidini, ac malitiæ satisfaciant? Ferè hoc accidit, vt qui alios calumniosè carpunt in eandem culpam facilè labantur.

CA-

CAPVT XXVIII. MATTHÆI.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers.1.

VEspere autem Sabbati, quę lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalenæ, & altera Maria videre sepulchrum.

VEspere. *S.Amb. Serò.*
Sabbati. *B.Dionys.Alex.Sabbatorum. Syr. In Sabbato.*
Quæ lucescit. *B.Dionys.Alex. Lucescente vna Sabbatorum. Vat. Quæ illucessit.*
In prima Sabbati. *Mald. In vnam Sabbatorum.*
Videre sepulchrum. *B.Dionys.Alex. Ad spectandum sepulchrum.*

Vers.2.

Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo: & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum.

Factus est. *S.Dionys. Alex. Fuit.*
Reuoluit. *Pagn. Deuoluit.*
Lapidem. *Syr. Saxum ab ostio.*

Vers.3.

Erat autem aspectus eiủs sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.

Erat autem. *S.Prosp. Fuit autem.*
Aspectus eius sicut fulgur. *S.Prosp. Aspectus eius metuendus. Caiet. Species eius sicut fulgur. Fr. Luc. Idea, & vultus eius sicut fulgur.*
Et vestimentnm. *S.Prosp. Et vestimenta. Int.Euth. Indumentum.*
Sicut nix. *Caiet. Album sicut nix. Int. Theoph. Candidum sicut nix.*

Vers.4.

Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

Præ timore a.e. *S.Prosp. A metu autem eius.*
Exteriti sunt. *S.Prosp. Expauerunt. Pagn. Concussi sunt.*
Custodes. *Fr.Luc. Custodientes. Ar. M. Seruantes.*

Vers.5.

Respondens autem Angelus, dixit mulieribus: Nolite ti-

Nolite timere. *S.Dionys. Alex. Ne timete. Int.Euth. Ne timueritis.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

mere vos: scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis.

Qui crucifixus est. *Int. S. Chrys. Crucifixum.*
Quæritis. *Vat. Quæratis.*

Vers. 6.

Non est hic: surrexit enim, sicut dixit: venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.

Surrexit enim. *Fr. Luc. Surrexit enim à mortuis. Ar. M. Excitatus est.*
Venite. *Int. Euth. Accedite.*
Videte. *Vat. Inspicite.*
Positus erat. *S. Hier. Positus fuit. Fr. Luc. Vbi iacebat.*
Dominus. *Syr. Dominus noster.*

Vers. 7.

Et cito euntes, dicite discipulis eius, quia surrexit: & ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis: ecce prædixi vobis.

Quia surrexit. *Caiet. Quia surrexit à mortuis. Syr. Surrexit è domo mortuorum.*
Præcedet. *Caiet. Præcedit. Ar. M. Præit.*
Ibi. *Fr. Luc. Vbi.*
Prædixi. *Caiet. Dixi.*

Vers. 8.

Et exierunt cito de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nunciare discipulis eius.

Exierunt. *Int. Theoph. Digressæ.*
Cito. *Vat. Celeriter.*
Currentes. *Int Euth. Cucurrerunt.*
Nunciare. *Int. Theoph. Vt renuntiarent.*

Vers. 9.

Et ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete: Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

Auete. *Int. Euth. Gaudete. Syr. Pax vobis.*
Tenuerunt. *Vat. Prehenderunt.*

Vers. 10.

Tunc ait illis Iesus: Nolite timere, ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.

Nolite timere. *Ar. M. Ne timete.*
Eant. *Ar. M. Abeant.*
Ibi. *Ar. M. Et ibi.*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.11.

Quæ cum abijſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerũt Principibus Sacerdotum omnia, quæ facta fuerant.

Quæ cum abiiſſent. *Int.Euth. Illis autem abeuntibus.*
Quidam de cuſtodibus. *Fr.Luc. Quidam ex cuſtodia. Ar.M. Quidam cuſtodiæ.*
Nunciauerunt. *Al.Renuntiauerunt.*
Omnia quæ facta fuerant. *Int. Euth. Vniuerſa, quæ acciderant.*

Verſ.12.

Et congregati cum ſenioribus conſilio accepto pecuniam copioſam dederunt militibus.

Pecuniam. *Ar.M. Argenteos.*
Copioſam. *Fr.Luc. Sufficientem.*
Militibus. *Syr.Cuſtodibus.*

Verſ.13.

Dicentes: dicite quia Diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum, nobis dormientibus.

Nobis dormientibus. *Al. Vobis dormientibus.*

Verſ.14.

Et ſi hoc auditum fuerit à Præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus.

Et ſi hoc. *Arab. Et quando hoc.*
A præſide. *Mald. Apud Præſidem, vel, coram præſide. Caiet. Sub Præſide.*
Suadebimus ei. *Arab. Placabimus eum. Fr.Luc. Perſuadebimus ei.*
Securos v.f. *Arab. Faciemus vos abſque culpa. Auct. Ab omni ſollicitudine liberos.*

Verſ.15.

At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti: Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos, vſque in hodiernum diem.

At illi. *Fr.Luc. Illi autem.*
Pecunia. *Auct. Argenteis.*
Edocti. *Fr.Luc. Docti.*
Diuulgatum. *Auct. Diffamatum.*
Verbum iſtud. *Fr.Luc. Sermo iſte*

Vul-

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

Verſ.16.
Vndecim autem Diſcipuli abierunt in Galilæam in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus.

Verſ.17.
Et videntes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt.

Verſ.18.
Et accedens Ieſus locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.

Poteſtas. *Syr. Dominium, imperium. Ar. M. Auctoritas.*

Verſ.19.
Euntes ergo, docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.

Euntes ergo. *Tert. Ite ad docendas. S.Fulg. Ite, docete.*
Docete. *Fr.Luc. Diſcipulate, diſcipulos reddite.*
Baptizatis. *Tert. Tinguendas. S.Cyp. Tingentes. S.Zeno. Intingentes. Ferr. Et baptizate.*
In nomine Patris, & F. *In Patrem & Filium & Spiritum ſanctum.*

Verſ.20.
Docentes eos ſeruate omnia quæcunque mandaui vobis: & ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi.

Seruare. *S.Cyp. Obſeruare.*
Mandaui. *S.Cyp. Dixi. S.Zeno Præcepi.*
Omnibus diebus. *S.Hier. Omnes dies.*
Vſque ad. *S.Aug. Vſque in.*
Conſumationem ſæculi. *Quædam M.S. addunt. Amen.*

CA-

CAPVT XXVIII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Veſpere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum.

SEDVLAE ſunt hæ mulieres, ad ſepulchrũ ſe conferunt, & Chriſto conſepultæ Chriſtũ reſurrexiſſe cõperiunt. 572
Mulier cito ad veniam currit, quæ cito cucurrit ad culpam, lapſui reſurrectio reſpondet.

Cur non dixit venereunt, cum duæ recenſeantur, & plures fuerint? Plerìſque placet hic ſignificari Eccleſiam ex duobus populis Gentilibus, & Iudæis vnam eſſe, vnoque duarum fœminarum nomine dictam. A

Videre ſepulchrum. Venerunt ſepulchrum viſuræ, & Angelum vident, in ſignum quod Chriſti mors nos ad eam immortalitatis gloriam tranſtulit, qua Angelis erimus pares. B

Et ecce terremotus factus eſt magnus.

FActus eſt terremotus, vt milites euigilarent, probabile enim eſt quoſdam obdormiſſe. dormire circa ſepulchrum non debet, qui vitam, eamque perennaturam ſperat; neque circa Chriſti, neque circa ſepulchrum ſuum dormire aliquis debet. 573

Plerique hiſce militibus ſunt pares, qui circa ſepulchrum dormiunt, dum morti proximi torpẽt, & altæ ſegnitiæ, atque ſoccordiæ indormiunt. C

Qui iuxta ſepulchrum dormit, & torpet difficilè excitari poteſt, ingenti terremotu opus eſt vt vigilet, D

let, & grandi aliqua tribulatione concuti debet, vt expergiſcatur.

E Si terra temuit cum reſurgit Dominus ad veniam, quid erit quum reſurget ad iudicium, dicente Propheta. *Terra tremuit cum reſurgeret in iudicio Deus.* Pſal.

Angelus enim Domini deſcendit de Cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & ſedebat ſuper eum.

574 Euntibus mulieribus ad ſepulchrum Angelus apparet. iam incipit cũ cœleſtibus ciuibus amicitiam habere, qui cogitationis pede ad ſepulchrum it, ſed ad ſuum, ſeque cito moriturum ſperat, qui à ſepulchro mente recedit Dæmones obuios habebit, Dæmonibus moribus factus par.

F Reuoluit Angelus ſepulchri lapidem, vt Dominum reſurrexiſſe oſtenderet: nihil tàm vile eſt, quod Angeli in Dei cui obſequium, noſtramque vtilitatem non præſtent. Imitari Angelos debemus.

G Reſurgente Domino Angelus mulieribus apparet, vt indicio eſſet, quod terreni homines in Angelorum conſortium Chriſti morte aduocentur.

H *Sedebat ſuper eum;* ſedet Angelus tanquam defenſor, ac cuſtos Dominici ſepulchri, cauens ne milites prohiberent mulieres accedere, aut aliqua iniuria ſepulchrum afficerent, & aliqua fraude reſurrectionis veritatem obtegerent, illato in ſepulchrum alterius cadauere, ne Chriſtus reſurrexiſſe crederetur, quod Iudæorum ſuaſu non difficilè præſtitiſſent; Fraudes anteuertit Dominus, Angelum, imo plures in ſepulchri cuſtodiam mittens.

Sedere ſuper lapidem Angelus perhibetur. Sed Sanctus Lucas non ſediſſe, ſed ſtetiſſe iuxta mulieres affirmat; quî hæc cohærent? Cohærent, & vtrumque verum eſt, nam primo ſedêre Angeli tanquam cuſtodes ſepulchri, deinde dum viſi ſunt à mulieribus ſurrexerunt, quod in honorem ſanctarum mulierum præſtitum eſt; nam eum qui Domino ſeruit, honorant Angeli, ac reuerentur. Surgunt etiam vt ad opem ferendam paratos ſe demonſtrarent. Honorantur ab Angelis mulieres, quia honorem Chriſto Domino, eiuſque ſepulchro præbuerunt. 575

Angeli iuxta ſepulchrum ſedêt, & Angelus euadit, qui à mortis ſeria cogitatione non diſcedit. I

SECTIO II.

sterijs excipiendis animus. 578

Dona sua, suamque præsentiam desiderari, non contemni vult Christus. R

Festi diei gaudium errorum reprehensione non inficitur. S

Mora omnis auferenda cum in aliorum salute laborandum. 579

Sanctarum mulierum est pauca verba effundere, magna præstare. T

Sola mulier non eat, vt pudori suo consulat. V

Qui pio studio Christum quærit, plus inuenit quàm cogitauerat. 580

Erat autem aspectus eius sicut fulgur, vestimentum autem eius sicut nix.

576 N fulgure terror apparet, in niue lenitas, & blandimentũ. Vtrumque miscere debet, qui Christũ, Christique nuntiat mysteria.

K Fulgur iudicij terrorem signat, cui nix nectitur, quia qui futuri iudicij memoria concutitur morum candorem peccatorum nigrore relicto, facilè induit.

R Vestimenta sunt sicut nix, quia nimius cultus excluditur, vt naturalis candor indicatur, non arte quæsitus.

M Niui vestimenta sint similia, concupiscentiæ æstum, caloremque temperent, non excitent magis, ac foueant.

Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

ETiam mulieres timuerunt, sed non ita vt custodes sepulchri, qui dormiebant, aut sopore graui corripiebantur: magis timet, qui magis torpet. Armati milites erãt, inermes erant mulieres, hæ timentes eriguntur, & timorem euomũt, illos timentes stupor, & timor absorbuit, quia nequam, & sibi malè conscij, quod operam, ac ministerium improbis Iudæis improbè præstarent: nimirum erigi vix potest, quem patrati sceleris strauit conscientia. 577

Respondens autem Angelus dixit mulieribus, nolite timere vos, scio enim quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis.

TImere non debet, qui Christum quærit, timeat qui persequitur. Erigit mulieres Angelus, & à timore eas reuocat, non reuocat custodes; impius sine timore esse non potest. O

Primò timor pellitur, vt mente placida possint quæ dicuntur audiri. P

Scio enim quòd Iesum, qui crucifixus est quæritis; Non erubescit Angelus Iesum agnoscere crucifixum, verum gloriæ sibi ducit, quod Dominus cruci appensus fuerit. Q

Non est hic; surrexit enim sicut dixit, venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.

578 CVr Christi resurrectio nunciatur prius, quàm videatur? Cur non se ipsum statim manifestat Christus, qui à mortuis resurrexerat? Potuit, sed noluit, & fors nec congruebat; præparari animi ad recipiēdam resurrectionē prius debebant, ne apparente statim Iesu abeo vt à spectro abhorrerent, & putarent, quod alibi acciderat, esse phantasma. nimirum parandus diuinis mysteriis excipiendis animus est.

R Præterea nunciatur prius resurrectio, quā Christus rediuiuus appareat, vt dum nonnihil visio differtur, accenderētur Christi videndi desiderio, maiori gaudio videntes perfunderentur: Nempè dona sua concedere plerumque Deus differt, vt mora, & cunctatione desiderium augeatur, nec facilè contemnatur, quod exhibetur.

S *Surrexit enim sicut dixit*; Tacitè mulieres perstringit Angelus, & earum incredulitatem notat, quod Iesu viuentis verba, aut non receperant qua debuerant fide, aut alta cum sepulto Domino obliuione sepelierant; alioquin non venissent vt corpus Christi vngerent, atque viderent, sed resurrecturum crederēt, quod Christus antequam moreretur prædixerat: In tanta lætitia à tacita mulierum correctione Angelus non abstinuit; vt idem nos quoque si opus esset præstaremus, neque enim, vt creditur, festiuitatis gaudium errorum reprehensione inficitur, aut funestatur, sed nobilitatur potius, dum cautior monitione qui corripitur fit.

Et citò euntes dicite discipulis eius, quia surrexit.

MVlier fidem suadere nunc debet, quæ ante viro perfidiam persuaserat. Aliis resurrexisse Dominum mulieres iubentur prodere, ne solę tanti gaudij essent participes. Citò ire iubentur, mora quippè omnis auferenda, cum in aliorum salute laborandum est. 579

T Angelum cum mulieribus loquutum audis, mulierum verba nulla audimus; nempè mulieres discant parciores in verbis esse, vt celeriores in operibus sint; Ferè quæ multa effunduut verba ad opera torpent.

V *Euntes*, inquit, *dicite*, vna nunciationi sufficere poterat, sed ambas mittit Angelus, ne irent incomitatæ; sola mulier ire non debet, & huc illuc cursitare, si pudori suo consultum vult, aut famæ.

Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis: Ecce prædixi vobis.

IVbentur mulieres hæc Angeli verba Apostolis nunciare, vt tamen ipsæ à promissione non excludantur. Quærebant hæ mulieres Iesum mortuum, viuere eum intelligunt, & certam vidēdi spem accipiunt: scilicet qui pio studio, pia sollicitudine Iesum quęrit, plus inuenit, quàm cogitauerat. supe- 580

rat

rat suorum vota Christus, nec exæquat duntaxat.

SECTIO III.

Et ecce Iesus occurrit illis dicens auete.

X Vix ab Angelo discesserant, & occurrit illi Iesus, qui Dei ministris vt Deo parent, facilè Christum inueniunt; cita, harum mulieru m obedientia hoc meruit.

Quæ sic quærebant, quæ ita currebant, merebantur obuium habere Dominum resurgentem, fors non habituræ nisi cucurrissent. Y

Auete inquit Christus, Græcè est χαίρετε *gaudete*; gaudium Christi salutatio parturit, vt sola salutatione animas ingenti lætitia perfundat, vt iurè sponsa dixerit: *Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est.* Quid præsentia fecisse credendum est? Z

Tunc ait illi Iesus, nolite timere. Ite nuntiate fratribus meis.

IDem dicit quod Angelus, vt quas ille firmauerat redderet firmiores. Mulier serpentis verba mortifera narrauit; nunc vitæ salutisque nuntiat verba; mulieribus nunc sexus honoratur, mulieribus pro Apostolis ad Apostolos Christus vtitur. 581

Nolite timere, Græcè, μὴ φοβεῖσθε *ne timeatis*, gaudio delibutæ ob Domini præsentiam, timene tamen; naturale est hominum cum aliquid supra naturam suam viderint timere; habent hoc magna, & insperata vt timorem mentibus incutiant: Aufert timorem Dominus, vt liberiore, ac pacatiore animo exciperent mulieres, quæ erat dicturus. A

Ite nunciate fratribus meis; quos antequam moreretur discipulos, & amicos appellabant nunc immortalis factus *fratres* vocat, vt blanda hac appellatione mœro- B

 rem,

rem, quibus illi afficiebantur, leniret, nec se putarét ab ipso reiectos, quia Dominum in periculis deseruerint. Fratres vocat, vt significet se cum illis esse eiusdem naturæ, licet alterius gloriæ.

C Quanto gloriosior iam euaserat, tantò humilius se ipsis demittit, & accommodat, hæc quippè vera excellentia, & magnitudo est, in gloriæ celsitudine in aliorum vtilitatem atque solamen se veluti exinanire. Singulare nobis humilitatis exemplum reliquit, ne ad altiora euecti inferiores despiceremus,

Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

582 REueritæ resurgentis maiestatem ruere in eius amplexum non sunt ausæ, sed humiliter ad eius pedes ceciderunt humi prouolutæ, indignas se tanta maiestate agnoscentes. Pedes amplectuntur, & osculantur in humilitatis quidem signum, sed etiam vt loca vulnerum, quæ in pedibus apparebant oscularentur.

D Ex desiderio, & reuerentia Christi pedes mulieres tenuerunt; sed cur ipse non prohibuit? Vt per tactum, certiores efficerentur, quòd phantasma non esset.

E Sed cur tangi, se ab istis mulieribus permittit, quod ipsi Magdalenæ negauit; cui dixit *Noli me tangere?* An quia Magdalena liberius in Christi amplexus ruebat, & ideo non admissa? in pedum oscula ipsa cum alijs procidens in humilitatis commendationem admittitur. An

Io. 20.

noluit Christus solus à sola Maria tangi, admonés quam sint parum tuta viri cum muliere priuata & sine testibus colloquia.

Pedes Iesu tenuisse, & Iesum adorasse hæ mulieres referuntur, 583
quæ verba dixerint & an dixerint, non tradit Euangelista; rebus fors & operibus clamauerunt, licet nihil loquutæ legantur; gratior Dei auribus operis vox, quàm oris. Probare quoque voluit Euangelista mulierum taciturnitatem, dum aliquid respondisse, aut loquutas non refert, facilè telaturus si locutæ.

Galilæa transmigrationem significat, nos quoque si à vitiis ad virtutes transmigremus resurrectionis gloriam videbimus. F

Et accedens Iesus locutus est eis dicens, data est mihi omnis potestas in Cælo, & in terra, euntes ergò docentes omnes gentes.

QVis verborum nexus, quæ consequutio ista est: *Data est mihi omnis potestas, ergò docete omnes gentes?* Iniuriarum memor dixisset. Potestas mihi data est, ergò pœnas luent qui in me sæuierunt, qui sanguinem meum fuderunt, crucique innocentem affixerunt, iam iudicem sentiant, quem velut reum condemnarunt. Non dixit istuc Christus, vindictam non cogitauit, nec inimicis suis insultauit. Iniuriarum oblitus omnium salutem quærit, beneficia pro odiis offert. 584

Data est, inquit, *mibi omnis potestas in Cælo, & in terra*. Ite igitur, & G
om-

omnibus gentibus cœlestis doctrinæ monita exhibete, omnes ad salutis viam reducite: Ac si ob id solum gloriaretur se potestatem accepisse, vt gentes omnes ad se vocare posset. & tota Christi potestas, ac virtus in hoc sita esset, vt omnium saluti cōsuleret, omnium animas lucraretur, & à Satanę manibus eriperet.

Docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

585 Docentes Græcè διδάσκοντες, supra quum dixit, *docete omnes gentes*, alio verbo vsus est, nempè μαθητεύσατε; differunt inter se hæc duo verba, quòd μαθητεύειν sit eos docere, & erudire qui à magisterio, & doctrina nostra alieni sunt, vt discipuli reddantur; διδάσκειν verò docere significat eos, qui iam discipuli redditi sunt, & magisterio nostro iam addicti, quæ duæ nationes hic optimè congruunt.

Seruare omnia; non intelligere H tantum, ac scire, sed obseruare; Studeat Doctor, vt ea, quæ tradit, opere cōpleantur, & obseruentur, non vt discantur duntaxat. Huc ego specto, hoc ego expecto, monitaque hæc sacra, quæ in omnium vtilitatem hic exhibui, in opera conuerti cupio, & in Dei gloriam cui laborauimus, & in lectoris profectum, qui hæc à nobis exsculpere potuit. Sisto in hoc voto. Interim me suis precibus iuuet lector, vt diuini amoris igne tactus verborum scintillas quibus omnium corda in Dei amore amburantur, euomam, detque mihi Deus, vt Euangelij verba expendens, ea præstem quæ Euangelicam vitam decent, Euangelicum Doctorem.

BENEDICTVS DEVS.

PARALIPOMENA SVIS LOCIS INSERENDA.

Num. 11. *marginali. litt.* K. *post verbum:* animat.

A REx prę aliis Dauid nuncupatur, quia tot aduersitates, tot persequutiones, calumniasque fortissimo pertulit animo, inuictâ mente. Hæc regiæ mentis nota, multa pati, & cum benè agas audire malè, malè haberi.

Num. 17. *marginali. litt.* G. *post verbum:* firmamque.

B *Hæc eo cogitante*; cur non diù post missus à Deo Angelus est? An vt hinc disceremus statim malis, quæ imminent occurere, nec damnabili cunctatione remedium differre?

Num. 21. *post verbum;* Pergere.

C *Ecce Magi;* admirationis particulam non apposuit cum de pastoribus loqueretur, apposuit cum de magis; cur ita? An quia humiles, & pauperes Christum quærere, ad Christum ire non adeo mirum est, mirum est ire diuites, & terrenis deliciis innatantes?

D *Vidimus Stellam eius in Oriente;* Cur ab illorum oculis Stella disparuit, cum essent Ierosolymæ? An quia hic legis doctores aderant, aderant sapientes; doceri nos per homines vult Deus, nec miracula edit cum erudiri hominum ministerio facile possumus.

Magos adhuc noctis incolas, & E gentilitatis tenebris obsessos tenuiter micans Stella ad iustitiæ Solem, quem visuri in pręsepio erant, assuefecit, & gradatim ad fontem ipsum luminis pertraxit. Hæc ferè Diuinæ prouidentiæ ratio est, vt paulatim suos ad magna vocet, nemo quippè repẽte fit bonus, ascendendo non volando ad perfectionis culmen deuenitur.

Num. 29. *marginali. litt.* O. *post verbum:* iussisset.

Rex, Scribæ, Sacerdotes, & tota Ierosolyma ad Christi turbantur infantiam; quid isti facerent, si Christus fultus diuitiis, seruorum stipatus obsequio apparuisset? pauper, & infans in præsepio iacet, & timetur? Noluit in regio splendore venire, ne timendi occasionem aliquis haberet; sed malorum est timore concuti, vbi timoris causa non est. F

Denique timent infantem, & G rebus omnibus destitutum, hæc paupertatis vis est, vt omnibus malis formidandos eos reddat, quos

quos ambit. Timere omnes mali Regem debent, qui diuitiarum amore non capitur, nec pecuniarum oblatione corrumpi potest.

Num. 29. marginali. litt. O. post Verbum: fugiunt.

H Congregat Herodes Sacerdotum Principes, ac Scribas populi, eos consulit, iis se in rebus fidei subijcit, quibus imperabat, licet alioquin superbia maxima laboraret. Docuit malus Rex, Regum ac Principum esse, Sacerdotes de rebus diuinis, ac spiritualibus consulere, & hac de caussa illos revereri.

I Pessimi erāt illi Sacerdotes, pessimi Scribæ, eos tamen congregat Herodes, & iis se submittit, quia etiam mali Sacerdotes venerandi sunt, quum Dei locum teneant.

K Sed cur Scribas populi conuocat Herodes? vt Scripturas scrutarentur, & ex Scripturis disceret vbi nasci Christus deberet. Sed reponat hic aliquis, Scripturis sacris non credebat Herodes, alioquin quomodo credidisset se posse occidere, quem Scripturæ futurum regem esse, Deum, Deique filium dicebant? In malo credebat Herodes, in bono Scripturis fidem non abhibebat; quod ibi nasciturus esset vbi Scripturæ testabantur, credidit, quod autem aduersus illum agere non posset, quia Deus erat, nō credidit. Hæc malorū nota est, qui rebus diuinis vtuntur, quatenus exequi quæ malè cogitarūt, possint, reiciunt, suarum cogitationum impedimenta quùm vident. Arrigant hîc aures Reges virique Principes, caueant ne pares Herodi sint, in pœna futuri, si fuerint in malitia.

Num. 34. marginali. litt. G. post verbum: Christo.

Cum inueneritis, inquit, *renuntiate mihi*. Conuenienter suæ perfidiæ dixit, *Renunciate mihi*. Christianus quilibet in sacro baptismate cum à Sacerdote audit; *Renuncias Diabolo?* Respondet. *Renuncio*; ergo & Herodes à Magis sibi renunciari quærit, vt doceret se Diaboli locum tenere, munus sustinere. Ita est, Malus quilibet Rex Dæmonis personam sustinet, Diaboli fungitur munere, cum multos malo exemplo ad malum trahat, trahat & imperio, quod Diabolus nō potest. L

Num. 34. marginali. litt. I. post verbum: post tuam.

Et cum inueneritis renunciate mihi, vt, & ego veniens adorem eum. Mendacio vtitur Rex fraudolētus, Religionem simulat religionis hostis. Sed cur auro Reges corrumpere non tentauit, ingentia munera offerens, vt ei in regis quem quærebant, nece consentirent? An tanta erat Magorum deuotio, vt vel Herodes eos à Christo abiungere desperaret? An frustra id futurum cogitabat, nam sua offerentes nato Regi, ob oblata munera non prodidissent. M

Num. 39. litt. E. post verbum: Præstiterunt.

PRocidisse coram Christo magi dicūtur, de pastoribus id non dicitur; nimirum regij pectoris est N
se

se demittere, & se prosternere.

Num. 47. marginali. litt. B. post verbum: consolatio est.

O *Fuge*, inquit, *in Aegyptum*. Reuerentius dixisset, *vade*, vt esset profectio, non fuga, presertim cùm postea redituro idem Angelus dixerit; *vade in terram Israel*. Mandatur tamen fuga, eaque per Angelum, vt Cœlum prius timor videatur inuasisse, quam terram. Ergò fugit, *qui refugium factus est nobis*. Psal. 89. Qui dicere poterimus. *Deus noster refugium, & virtus*. Psal. 45. cum fuga se ab impiorũ manibus subducat? An probè nobis refugium est, quia fugit, docuit nos suo exemplo calamitates omnes æquo animo ferre, magnum refugium illuc. Dum fugit refugium est, quia paruulus occidi non volebat, sed perfectæ ætatis.

P Noluit Christus paruulus, & infans occidi, vt plenior redemptio esset, & maiorem posset sanguinis effundere copiam, quod factum, quum plenioris ætatis flagellis cæsus, corona spina redimitus, & cruci affixus est.

Q Herodem fugit infans, mori noluit, venerat vt mundo notitiam suæ deitatis infunderet; venerat eligere Apostolos in orbis doctores, in orbis salutem, hæc facta non fuissent si Christus in cunabulis peremptus ab Herode fuisset, ergo nostræ salutis amor, non mortis timor fecit vt Christus fugeret.

R Sed cur in Magorum a quibus adoratus fuerat, regionem non se contulit, singulari enim obsequio, summo honore, ac lætitia exceptus fuisset? Fugit in Ægyptum, quia ibi magis eius præsentia necessaria, & vt ostenderet se peccatorum salutem quærere, non sua commoda.

Num. 49. marginali. litt. K. post verbum: accumulent.

Futurum est, inquit, *vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum*. S Quærit Herodes, quærebat & Diabolus per Herodem, quia videbat Magos qui olim sub eius vexillo militauerãt ad Christum se transtulisse. Rebus suis timebat Dæmon, hæcque secum cogitabat, si vinctus pannis puer, si lingua tacens, & latens opere talia præstat, quid aget, cum perfectę fuerit ętatis? Ideo mouebat Iudæos, instigabat Herodem, vt eum perderent. Impius docuit nos quid piè agere debeamus, vt nempe in vitiis abolendis dum nascuntur succidantur, nec radices sinantur agere.

Num. 50. marginali. litt. L. post verbum; sæuit.

Iratus est Herodes, vehementer T excanduit ingentis inuidiæ impetu correptus, quia quibus ille sedens in solio regni, ac purpura vestitus suadere non potuit, vt ad se reuerterentur; his Iesus paruulus, & iacens in præsepio, & pannis inuolutus adeo placuit, vt eius nutibus, Herode neglecto statim obtemperarint. Irã ferbuit Herodes, nec iram posuit; Reges si aliis ex causis irascantur, non difficilè placantur; inextinguibilis ferè ira est, quam regni Zelus accendit.

Num.

Num.90. Marginali. litt.M. ante Verbum: Non legitur.

V Viderat Diabolus superbiam suam baptizati Christi singulari humilitate calcatam, viderat quadraginta dierum ieiunio omnem carnis cupiditatem exclusam; non desperat tamen de malitiæ suæ artibus, non diffidit. Accedit, vt tentet, & victoriam obtineat: & vnde tanta Dæmonis fiducia? An quia hominem eum videbat? nimirum tantum sibi de naturæ nostræ mutabilitate promisit, vt quem verũ hominem experiebatur, etiam cadere, etiam mutari posse præsumeret. Hoc si homines ipsi cogitarent, non adeo de se præsumerent, nec adeo suis uiribus, virtuti suæ fiderent, cum eo ipso, quòd homines sunt, labi facilè possint.

Num.97. marginali. litt.H. post verbum: Studet.

X Homines spirituales, ac sancti deliciis se vinci non sinunt, famem tolerant, abstinentiæ litant; sed plerunque qui gulam vicerant per inanem gloriam cadunt; Nouit hoc Diabolus, & idcirco postquam viderat Christum de gulâ victorem, cępit eum de inani gloria tentare, ducens in ciuitatem, & statuens eum super pinnaculũm templi: caueat igitur qui abstinentiam colit, ne inanis gloriæ vitio Dæmonis fraude capiatur.

Num.101. Marginali. litt.Y. ante verbum: Victus.

Y *Iterum assumpsit*, Græcè πάλιν παραλαμβάνει, *iterum assumit*; mutauit locum Satanas, si forte loci mutatio, quod plerũque accidit, mutaret affectum. Potuisset hoc idem ex pinnaculo, quod ex altissimo monte; sed euagationem aliquid suis fraudibus auxilij allaturam putauit: Non semel suis tentationibus foras prodeuntes, & huc, illuc vagantes deuicit Dęmon, quos domi clausos non potuit; Tangit res ista illos præcipuè, qui nomen in sacras familias dederunt, vt cellæ inquilini fierent, non vt per secularium domos cursitarent.

Num.118. marginali. litt.H. post verba: Vera non est.

Erant enim piscatores; cur istuc adiecit? satis erat dixisse, eos in mari retia misisse, haud dubiè, vt piscarentur; cur ergò addidit, *erant enim piscatores?* Quia multi piscantur qui piscatores non sunt; ij scilicet, qui delectationis causa, ac voluptatis piscationi quandoque vacant, non tales erant hi Apostoli; qui delicijs vacant, & laborem fugiunt, indigni sunt qui à Deo vocentur ad prędicationis munus. Z

Num.121. marginali. litt.S. post verba: contrectandi sint.

Et obtulerunt ei omnes malè habentes, varijs languoribus, & tormentis comprehensos.

Obtulerunt vndique ex totâ Syria, quotquot adducere potuerunt varijs languoribus affectos, tormentis, ac cruciatibus detentos. Pro *tormentis* Gręcè est βασάνοις nomen autem βάσανος de tormentis, ac cruciatibus ita dicitur; vt propriè cotem significet, qua au- AA

aurum exploratur, & an verum seu adulterinum sit probatur. Nectere has notiones possumus, & à nexu, & insitione colligere, cruciatus, morbos, infirmitates ad modum lapidis indicis se habere, quippè quæ probant, an vera, seu adulterina virtus ea sit, quæ in homine extimè antequam morbo corripiatur elucet.

Num. 134. marginali. litt. N. post verbum : Compellant.

BB *Qui persecutionem patiuntur.* A quibus? Non dixit à Gentibus, non à Iudæis, aut malis Christianis, nullum nominauit, vt nullum excluderet; à quocunque quisque patiatur, æquo, fortique animo ferat, nec iniuriam inferentem spectet, spectet illum in cuius honorem, ac gustum iniurias patitur.

Num. 135. marginali. litt. S. post verbum : Perfundere.

CC *Gaudete, & exultate;* Tunc gaudio perfundi, & exultatione quodammodo exilire debemus, cum in mediis malis, calumniis, & iniuriis versamur, non satis est si post mala illata gaudeamus; Verus Christi seruus gaudet, cum mala patitur, cum maledictis proscinditur, calumniis petitur.

Num. 137. marginali. litt. X. post verbum : docere.

DD Præterea prius vocauit Sal, deinde luci comparauit, prius seruare eos debemus, qui nostræ curæ sunt commissi, & ab omni culpæ corruptione eximere tãquam Sal, deinde alios doctrinæ lumine vocare, & veri Dei cognitione perfundere.

Num. 177. marginali. litt. E. post verbum : Coerceret.

Nolite ergo soliciti esse dicentes; quid manducabimus, aut quid bibemus?

Inhibet solicitudinem, non laborem, non ait, *nolite laborare*, sed, *nolite soliciti esse*, laborare quippè possumus, & sudore victum acquirere, noxia verò solicitudine corripi non debemus. EE

Num. 181. marginali. litt. D. post verbum : Madent.

Festuca hic leue peccatum, minimamque culpam significat; sed tacitè indicatur, minimè negligendam esse, statimque excutiendam ab animę oculo: experiri quilibet in se potest, quam grauiter oculus lædatur, & infestetur, si vel minima festuca, si puluis, si alicuius rei raměta in illum ceciderint, quamque omnis læsionis impatiēs sit; Idem, & multo magis in animæ oculo accidit: explicari non potest quàm mentis puritas, ac pax vel minimarum culparum infestatione turbetur; studendum igitur est vt statim euellantur. FF

Num. 183. marginali. litt. H. post verbum : Ostendit.

Reprehendit eos, qui minimas aliorum lubeculas veluti festucas curiosè inuestigant, & dicunt, *sine eijciamus festucam de oculo tuo*; quàm maiori reprehensione digni sunt, qui non quærunt, vt eiiciant, sed vt calumnientur, vt carpant? GG

Sine

HH *Sine eijciam;* plerique grauius in hac re peccant,& grauiori calumniæ laborant morbo,ab oculo sui fratris non festucas eiiciunt, quibus infestatur,sed potiùs nouas infigunt,nouas minimarum labecularum festucas fingunt, quas in alios reiiciunt, eorum lædentes famam,& mendaciter calumniantes innocentes.

Num.202. litt.F. post illud; quæ latebat.

II *Malè torquetur;* vt nauis fluctibus sic ille morbi vehementia iactatur: *βασανιζόμενος;* hoc sensu extulit idem Euangelista cap.14. v. 24. *τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν βασανιζόμενον κυμάτων, nauis iam in medio mari à fluctibus iactabatur;* ac si qui morbo correptus lecto decumbit se velut nauis, quæ vndis quatitur,haberet,cui ne mergatur patientiæ anchora necessaria sit. Denique non secus ac in mari vicinam timere mortem debet lecto decumbens,& ad cœlestis patriæ littus mentem dirigere.

Num.205. marginali litt. R. post verba: in exemplum eat.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus,& habeo sub me milites, & dico huic vade, & vadit, & alio veni, & venit.

KK Audis, quam obsequentes milites centurio iste habuerit, vel ad nutum ipsi obsequebantur, qui vix parere nesciunt, militum genus durum ferè, ac indomabile? Vnde in istis tàm promptum, facileque obsequiũ? A domini sui benignitate, bonitate, & prouidã in eos curâ: Discant Principes, ac superiores omnes, vt subditos dicto parentes habeant benigni in subditos sint, & eorum curam habeant, quod fecit centurio iste, dum iacentem seruum tam sollicitè Christo commendat.

Num.233. marginali. litt.P. post illud; ornat, & replet.

Ieiunium vino comparauit, & vini symbolo significauit. Quæ vini,ac ieiunii proportio? An quia sicut vinum robur corporibus addit, addit & ieiunium mentibus, viresque spiritales, quas luxus aufert, auget abstinentia? Rem ita esse facilè potes experiri. LL

Præterea vino ieiunium circumscribitur,quia vt vinum hominem plerunque extra se rapit, & inebriat, quod vitio dandum, ieiunium,quod laudi vertendum, hominem in cœlum rapit, in sublimia eleuat, diuinarum rerum contemplationi affigit, vt extra se raptum videatur. MM

Num.266. marginali. litt.V. post verbum: Amor efficit.

Iugum dicit, vt statim intelligeres te solum non subiturum laborem,sed alium nempe Christum adfuturum, Dei gratiam, quæ nobiscum laboret: Hinc illud Pauli 1.Cor.15. *Præ omnibus laboraui non ego, sed gratia Dei mecum.* Nobiscum Christus laborat, soli laborare non possumus, nec tentare debemus. NN

OO *Num. 326. marginali. litt. B. post illud:* Dæmoni displicet.

Fiat tibi sicut vis. Ac si diceret fides tua maiora quàm petis posset impetrare, maioris virtutis est, quàm vt huius solius beneficiij concessione expleri possit: hæc vox *fiat* affinis est illi qua dictum est; *fiat lux, & facta est lux, fiat firmamentum, & factum est firmamentum.*

Num. 352. marginali. litt. I. post verba illa: Dæmon facit

Et resplenduit facies eius sicut Sol.

PP Cur non plusquam Sol lucere dicitur, qui super Solem est, & Solis factor? Poterat magis lucere quàm Sol, sed lumen suum Discipulorum visui attemperauit, lux claritatis eius modificata in eo est, ostendens se non suam gloriam, & excellentiam ostendere voluisse ad fastum, ac iactantiam, sed spectantium vtilitatem spectauisse, & ad eorum illuminationem hanc gloriæ ostensionem directam.

QQ Abeunt ab hoc Christi exemplo illi, qui doctrinæ lumine lucere aliis student, & lucem suam spargere tantum quærunt, & licet superæ doctrinæ radiis auditores veluti obcæcentur, non curant, probi doctoris munus est scientiæ lumen, quod spargit auditorum captui ita attemperare, vt illuminare illos possit, non nimio lumine quod ob iactantiam iactat perstringere.

Num. 383. marginali. litt. K. post verbum: Transfunduntur.

Qui potest capere capiat.

De puritate, ac virginitate disseruerat, & cum allicere eius laudibus auditores deberet, deterrere potius his verbis videtur; cur ad castitatem blandis omnes verbis non vocauit, cur huius virtutis excellentias non contexuit, vt in eius amorem auditores prouocaret? An quia per se castitas blanda est, & quemlibet ad se allicit, vt alterius laudibus egere non videatur? RR

Num. 414. marginali. litt. F. post illud: deseruiunt.

Strauerunt vestimenta sua. Hoc turbarum obsequium gratissimum Christo fuit, voluntatem quippè earũ spectabat, potiùs quam rem, quam in eius obsequium præstabant; vestes, sed eas viles, atque detritas Christo offerebãt, & sternebant in via; nimirum fidelium largitas non de muneris pensatur pondere, sed de beneuolentiæ quantitate. SS

Num. 491. marginali. litt. N. post Verbum: Excæcati.

Contristati sunt non de conscientiæ reatu, quia à culpa aberant, sed de humanæ mutabilitatis incerto, timentes ne minus verum esset quod in se quisque nouerat, quàm quod ipsa veritas prouidebat. TT

INDEX
RERVM PRAECIPVARVM, QVAE IN HOC OPERE CONTINENTVR.

Numerus, & litteræ funt marginales.

Ad-

Ama-

re,

Ieiu-

Christus in Cruce.

Christi mors.

Con-

Ma-

Dei

Res

Faci-

F

Dum

Glo-

Ple-

A sum-

L

Labor.

Amo-

Mi-

No-

Opprobria.

Oratio.

Cautè

Iusti

Peri-

Q

Quiescere.

R

Reficere.

Stel-

Tu-

Ar-

FINIS.

LECTORI.

QVID supprimam, quod vel editus liber apertè prodit? Fatendum quod res est: opus istuc mendis, vt fieri solet, obsidetur. Ego, quod meum, monui; tu, quod tuum, caue. Menda nec noto, nec emendo, vtrumque curæ tuæ committo. Nullum cauendum indico, vt omnia tu caueres. Editio operis secunda, si quidem prius moniti fuerimus, & purior erit, & emendatior. Tu interim ignosce arti, quæ errorum ferax; ignosce & humanæ industriæ, quæ sæpè deficit, sæpè claudicat.

